

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Staša Tkalec

**Človekove pravice: lingua franca
globaliziranega sveta?**

Doktorska disertacija

Ljubljana, 2015

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Staša Tkalec

Mentor: red. prof. dr. Jernej Pikalo

Somentor: red. prof. dr. Aleš Debeljak

**Človekove pravice: lingua franca
globaliziranega sveta?**

Doktorska disertacija

Ljubljana, 2015

Kadar se mi zazdi, da je kraljestvo človeškega obsojeno na težo, mislim, da bi moral kakor Perzej poleteti v neki drugi prostor. Ne govorim o begu v sanje in iracionalno. Reči hočem, da moram spremeniti pristop, na svet moram gledati z drugo optiko, z drugo logiko, z drugimi metodami spoznavanja in preverjanja. Podob lahkosti, ki jih iščem, ne sme kot sanje razbliniti resničnost sedanjosti in prihodnosti ...

Italo Calvino – Ameriška predavanja: šest predlogov za naslednje tisočletje

Pričujoče delo je moje, vendar si lastništvo nad njim hkrati delim s številnimi avtorji, od katerih sem si zavestno in skrbno zabeleženo sposodila ideje, pa tudi z nepregledno množico tistih, h katerim sem se v iskanju druge optike in logike zatekla nezavedno.

Iskanje podob lahkosti pri delu na doktorski disertaciji in s tem na sebi ne bi bilo isto brez svobode misli, spodbude in pravih usmeritev, ki sta mi jih dala mentor in somentor doktorske disertacije. *Red. prof. dr. Jerneju Pikalu* in *red. prof. dr. Alešu Debeljaku* se iskreno zahvaljujem za plodno sodelovanje, pomoč in zgled pri oblikovanju lastnega znanstvenega gledišča. Z doktorsko disertacijo sem mestoma dosegla in preseгла meje svoje vednosti in sposobnosti, zato dolgujem posebno zahvalo *doc. dr. Anžetu Burgerju* za pomoč pri izbiri metode in pri izvedbi statistične analize podatkov z zasedanj Univerzalnega periodičnega pregleda človekovih pravic. Končna različica besedila doktorske disertacije pa je boljša različica sebe tudi zaradi koristnih napotkov in komentarjev *red. prof. ddr. Rudolfa Rizmana* in *doc. dr. Milana Brgleza* v prav vseh fazah nastajanja tega dela.

Tega svojega največjega znanstvenega in osebnega projekta doslej ne bi (z)mogla začeti in končati brez razumevanja in brezpogojne podpore *svojih staršev* pri iskanju oddaljenih podob lahkosti. Če pesek besed, ki sem ga zgrebla na tem mestu, vsaj malo implicira na slednje, potem imata največje zasluge za to prav onadva.

IZJAVA O AVTORSTVU

ČLOVEKOVE PRAVICE: LINGUA FRANCA GLOBALIZIRANEGA SVETA? (POVZETEK)

Pričujoča doktorska disertacija kombinira teoretska spoznanja s področja globalizacijskih študijev in različne pristope k človekovim pravicam. Globalizacijske procese v prvi vrsti obravnava kot vir družbene transformacije na najrazličnejših področjih posameznikovega življenja. Človekove pravice s številnimi novimi izzivi, ki zahtevajo odklik od stare dominantne paradigme, pri tem še zdaleč niso izjema.

Ob pristopu, ki je najbližje t. i. tretjemu valu literature o globalizaciji, doktorska disertacija teži k preseganju tipičnega črno-belega slikanja odnosa med globalizacijo in človekovimi pravicami, kjer globalizacija nastopa kot *deus ex machina*, tj. magično zdravilo ali sodobna bolezen za človekove pravice (glej 2. poglavje).

Z dobronamerno kritičnim pristopom do človekovih pravic in pestro kombinacijo teoretskih pristopov ter raziskovalnih metod, ki doktorsko disertacijo delata izrazito interdisciplinarno oz. celo transdisciplinarno, se naslonimo na koncept globalizacije diskurza o človekovih pravicah. Diskurz iz te sintagme je definiran širše: kot element družbenega življenja oz. kot posebna situacija argumentiranja. Skozenj tako osvetljujemo in preizprašujemo pravila, po katerih se je skozi zgodovino razpravljalo o človekovih pravicah, kdo in kaj je bilo pripuščeno k diskurzu ter predvsem kdo in kaj je iz njega izostalo.

Temeljni cilj doktorske disertacije je razumeti, ali ob intenzivnem povezovanju različnih delov sveta ter procesih in odnosih, ki v celoti uhajajo determinantam teritorialne geografije, lahko skozi spremembe v pravilih diskurza o človekovih pravicah identificiramo trende njegove pluralizacije in demokratizacije. Tak pristop jasno odstopa od prevladujoče liberalistične, pravnopozitivistične pripovedi o človekovih pravicah, ki zakriva njihovo večplastno družbeno vlogo ter neizčrpen emancipacijski potencial.

Da bi izluščili funkcije in pomene človekovih pravic pod obstoječimi mednarodnopravnimi instrumenti ter institucijami človekovih pravic, opravimo genealoško analizo diskurza o človekovih pravicah (3. poglavje), grobo razdeljeno na obdobje pred letom 1945 in po njem. Za razliko od različnih zgodovinskih popisov ideje in prakse človekovih pravic, ki jih srečujemo v zadnjem času, pri tem ne gre za teleološko naravnano »izlet« v preteklost, s katerim bi potrjevali nujnost in predestiniranost obstoječega mednarodnega režima za varstvo človekovih pravic.

Namesto tega si prizadevamo izpostaviti naključja, diskontinuitete, deviacije, napačne ocene ter nepredvidljivosti v diskurzu o človekovih pravicah. Medtem ko kot končno točko genealoške analize in kot eno izmed obstoječih oblik globaliziranega diskurza o človekovih pravicah izberemo študijo primera postopka Univerzalnega periodičnega pregleda človekovih pravic (UPP) v okviru Združenih narodov, pa je začetna točka z vidika genealogije nepomembna. V obeh analiziranih obdobjih so človekove pravice predstavljene kot trije inherentno prepletajoči se tipi diskurzov: filozofskega, političnega in pravnega.

Obdobje pred letom 1945 lahko med drugim sintetiziramo kot sotočje diskurza naravnih pravic oz. pravic kot načina omejevanja absolutne oblasti vladarja, verskega in posvetnega diskurza pravic kot vira/načina urejanja razmerij med posamezniki ter diskurza pravic kot načina urejanja razmerij med družbenimi in političnimi skupnostmi oz. temelja zunanje suverenosti. Kot prevladujoči tip diskurza v tem obdobju lahko označimo filozofski diskurz, v katerem je različne koncepcije pravičnosti predvsem v iskanju najustreznejše oblike politične organizacije nadomestila ideja individualnih pravic. Le-ta se je v »srečnih« okoliščinah prevedla v politični in pravni diskurz, kjer je nosilec pravic postal generično koncipiran človek. Tudi revolucionarni dokumenti, kakršni sta ameriška Deklaracija neodvisnosti (1776)

ter francoska Deklaracija o pravicah človeka in državljana (1789), pa so kljub ali prav zavoljo splošne koncepcije človeka uvedli nova polja zamejevanja diskurza o človekovih pravicah. Poleg izključevanja posameznih skupin posameznikov se je diskurz človekovih pravic vse bolj (re)produciral kot univerzalno upravičenje za zamejevanje in suvereno izvajanje oblasti v partikularno-teritorialno definiranih skupnostih. Ta funkcija človekovih pravic je postala posebej izražena od 19. stoletja naprej, ko je pravni pozitivizem postopoma zaprl možnosti za razmišljanje o človekovih pravicah zunaj pozitivnega prava.

Po letu 1945 se je z globalizacijo nacionalne, teritorialno definirane države, kot temeljne oblike politične organizacije in umestitvijo diskurza o človekovih pravicah pod plašč trajnih mednarodnih vladnih institucij, država s svojimi institucijami utrdila na mestu temeljne grožnje in hkrati primarne varovalke človekovih pravic. Okrog te letnice, ki označuje tudi začetek kvalitativnega in kvantitativnega preskoka v globalizacijskih procesih, so pravila diskurza o človekovih pravicah postala domena mednarodne skupnosti držav. Človek kot njihov nosilec se je tako v zadnjih sedmih desetletjih *de facto* znašel bolj v vlogi njihovega objekta kot subjekta s pravico do participacije pri določanju in (re)interpretaciji svojih pravic na vseh relevantnih ravneh. S tem povezano je »zmaga« človekovih pravic oz. liberalistične paradigme pomenila tudi prevlado ideje človekovih pravic kot apolitičnih in kot antipoda nasilju.

Medtem ko je UPP dedič tega obrata v diskurzu o človekovih pravicah, pa se zavoljo svoje politične narave ter odmika od pravnega pozitivizma, medtem ko razprava o stanju človekovih pravic v posamezni državi ni omejena z mednarodnimi pogodbami, ki jih je vsakokratna država v postopku pregleda ratificirala, ter elementi globalnosti, vgrajenimi vanj, zdi posebej primerna študija primera z vidika pričujoče doktorske disertacije.

V doktorski disertaciji UPP obravnavamo kot najbolj inovativni del reforme Združenih narodov iz leta 2005 na področju človekovih pravic. Poleg tematske odprtosti in kontinuirane narave ta postopek namreč formalno dopušča oz. predvideva aktivno sodelovanje drugih nedržavnih akterjev (nevladnih organizacij, strokovnih teles ...) v posameznih fazah postopka in na različnih ravneh.

UPP je obravnavan celovito - od okoliščin njegovega nastanka s substitucijo Komisije za človekove pravice s Svetom za človekove pravice, preko modalitet oz. formalnih pravil diskurza (4. poglavje disertacije), vse do analize opravljenih zasedanj z uporabo kvantitativnih metod raziskovanja. Praksa s prvih sedemnajstih zasedanj, ki jih vključujemo v svojo analizo, kaže na tri ključne načine zamejevanja diskurza. V času prvih sedemnajstih zasedanj se je z uporabo različnih diskurzivnih strategij v različnih fazah postopka omejevalo sodelovanje civilne družbe ter strokovnjakov, medtem ko so za del postopka v Ženevi obstajali indici o regionalnem blokovskem obnašanju držav.

V ta namen v doktorski disertaciji podrobno razdelamo vprašanje regionalizma v globaliziranem diskurzu o človekovih pravicah. Čeprav regionalno povezovanje ni *a priori* nasprotno globalizacijskim procesom, pa je regionalizem lahko »problematičen« v vlogi zunanjega političnega dejavnika, ki prispeva k pristranski aplikaciji posameznih norm oz. sklicevanje nanje z argumenti in motivi, ki so po vsebini »zunanji« zadevnim normam.

Naša empirična analiza (5. poglavje) se od osnovnih, opisnih statistik pomika k robustnejšemu modelu statistične analize, v katerem vzorce politike regionalizma na osnovi podatkov iz baze nevladne organizacije UPR Info preverjamo na vzorcih izmenjave ter sprejetosti priporočil. Ključni neodvisni spremenljivki tako predstavljata pripadnost isti geografski regionalni skupini po klasifikaciji Združenih narodov ter članstvo v Evropski uniji oz. Organizaciji islamskega sodelovanja. V statistično analizo na podlagi zaznamkov iz sekundarne literature vpeljemo tudi druge, kontrolne spremenljivke, ki bi lahko odločilno vplivale na povezavo med osrednjimi odvisnimi in neodvisnimi spremenljivkami.

Z regresijsko analizo sicer potrdimo v osnovi intraregionalno rabo postopka, a s

pomembno razliko glede na druge, predhodno opravljene parcialne analize. Medtem ko sorodno njihovim zaključkom statistično značilno sklepamo o povezanosti pripadnosti dveh držav isti regiji s sprejetostjo priporočil, pa se za to, da pride do izdaje priporočil med dvema državama ob upoštevanju drugih dejavnikov kot pomembnejša izkaže fizična oddaljenost med njima. Poleg tega, da šibijo našo tezo o nastajajoči globalni kulturi človekovih pravic, zaključki empirične analize pričajo o tem, da analiza trendov v diskurzu o človekovih pravicah tudi v 21. stoletju poleg političnih dejavnikov zahteva upoštevanje pomena dejavnikov teritorialne geografije.

Ključne besede: globalizacija, človekove pravice, Univerzalni periodični pregled, diskurz, participacija

HUMAN RIGHTS: LINGUA FRANCA OF A GLOBALISED WORLD? (ABSTRACT)

The doctoral dissertation combines theoretical findings in the field of globalisation studies with various human rights perspectives. Globalisation processes are principally studied as a source of social transformation in various spheres of human life. Human rights, with several new challenges to them that undermine the presently dominant paradigm, are surely not an exception.

Gravitating towards the so-called third wave in globalisation literature, the dissertation aims to transcend typical black and white images of the relationship between globalisation and human rights that portray globalisation as *deus ex machina*, i.e. that magical cure or modern disease for the protection of human rights (see Chapter 2).

Employing a benevolently critical approach to human rights and relying on wide array of theoretical approaches and research methods, which makes the present dissertation a distinctively interdisciplinary or even transdisciplinary work, we introduce the concept of globalisation of the discourse on human rights. In this syntagm, discourse is defined in a broad sense, denoting one element of social life or special argumentation contexts. We thereby bring attention to and question the rules that have been guiding human rights debates, i.e. who and what have been admitted to the discourse and, perhaps more importantly, who and what have been left out of it.

The primary aim of the doctoral dissertation is to understand whether intense global interconnectedness and processes that transcend the determinants of territorial geography contribute to a change in the rules of the discourse that allow us to identify the trends of its pluralisation and democratisation. This kind of approach clearly departs from the dominant liberalist and legal positivist human rights narratives, which have been concealing their multiple social function and inexhaustible emancipatory potential.

In search of their functions and meanings beyond the existing (international) legal human rights standards and institutions, we resort to the genealogical analysis of discourse on human rights (Chapter 3), roughly divided into two periods before and after the year 1945. In contrast to the recent historical accounts of human rights as an idea and practice, genealogy does not venture into the past in a teleological manner and does not seek to confirm an inevitable or predestined nature of the current international human rights regime.

Quite contrarily, our focus is on coincidences, discontinuities, deviations, wrong estimations and unpredictability in the discourse on human rights. Whereas the procedure of Universal Periodic Review of human rights (UPR) that takes place in the framework of the United Nations is selected as a case study of globalised discourse on human rights and the last stop in our genealogical analysis, their “true” origins are presented as irrelevant. In both periods under our analysis, human rights embody three overlapping discourses: philosophical, political and legal.

The period before 1945 is marked by the natural rights discourse or rights as a means of restraining rulers' absolute powers; the religious and secular rights discourse, designed to regulate relations between individuals; and, last but not least, the discourse of rights set to draw the lines between social and political groups or rights as the foundation of external sovereignty. The dominant type of discourse in this period was philosophical, the principal focus of which shifted from different conceptions of justice that accompanied the search for the best polity to the idea of individual rights. “Lucky” circumstances led to its translation into political and legal discourse, and helped to determine the generically-defined human as the rights holder. Despite or precisely because of this abstract conception of human, even the revolutionary documents, such as the American Declaration of Independence (1776) and the

French Declaration of the Rights of Man and of the Citizen (1789), introduced new ways of delimiting the discourse of human rights. In addition to exclusion at the level of certain groups of individuals, the discourse of human rights started gaining prominence as a universal legitimisation for demarcation and sovereign rule in certain territorially-defined communities. This function of human rights has become particularly evident with the rise of legal positivism that has, since the nineteenth century, been diminishing possibilities of contemplating human rights outside positive law.

The period after 1945 saw the globalisation of the national, territorially-defined state as the primary form of political organization and the placement of the human rights discourse under the umbrella of international governmental institutions. This in turn established the state and state institutions as the main threat and principal protector of human rights. Around this time, which also saw the beginning of qualitative and quantitative change in globalisation processes, setting the rules of the human rights discourse became the exclusive competence of the international community of states. It can thus be said that in the last seven decades, the individual rights holder has *de facto* transformed from the subject - with the ability to participate in determining and (re)interpreting his or her rights at all relevant levels - into an object of human rights. "Victory" of human rights, meaning here the predominance of the liberalist human rights paradigm, brought with it the image of rights as apolitical and antipodal to violence.

Whereas UPR is an heir of this discursive turn, its political nature, departure from legal positivism (by offering space for discussion about the state of human rights beyond international treaties ratified by the state under review), and through built-in elements of globality, present it as a particularly relevant case study for the present dissertation.

The UPR is presented here as the most innovative element of the United Nations 2005 reform in the field of human rights. Its thematic inclusiveness and continuous nature are complemented by the formal possibility for non-state actors (non-governmental organizations, expert bodies, etc.) to take part in different phases of the procedure at various levels.

A holistic approach to UPR leads us to analyse the circumstances of its establishment in the process of replacing the Commission on Human Rights with the Human Rights Council, its modalities and formal rules of discourse (Chapter 4), but also its practical implementation using methods of quantitative analysis. Practice from UPR's seventeen sessions included in our analysis point to three major fields of delimiting human rights discourse. Applying different discursive strategies, the discourse on human rights between sessions 1 and 17 tended to exclude representatives of civil society and experts, while previous analyses of the component of the procedure that took place in Geneva indicated the presence of regional blocks in human rights discussions.

The latter is why the present doctoral dissertation closely considers the issue of regionalism in the globalised discourse on human rights. Even if not *a priori* adverse to globalisation processes, regionalism can be "problematic" when it operates as an external political factor, leading to biased application of particular norms.

Starting with basic descriptive statistics and proceeding to a more robust model of statistical analysis based on data from the nongovernmental organization UPR Info, our empirical analysis (Chapter 5) is designed to detect regional politics in the patterns of exchange and acceptance of recommendations. Key independent variables in our analysis are membership of states in the same UN regional group and membership of both states in the European Union or Organisation of Islamic Cooperation. Secondary literature points to the importance of introducing other control variables that could have a significant impact on the relationship between the main independent and dependent variables.

Multiple regression analysis confirms principally intraregional use of the UPR. Nevertheless, our conclusions differ importantly from previous partial analyses. They

resemble the latter in confirming statistically-significant connections between membership of states in the same regional groups and acceptance of recommendations. Taking other factors into account, however, we find that decisions on issuing a recommendation appear to depend more on other factors, such as physical distance between two states, than on membership in the same regional groups. The latter does not only weaken our initial thesis on evolving global human rights culture, but also points to the importance of including territorial geography as a relevant factor in analyses of current trends in the human rights discourse.

Key words: globalisation, human rights, Universal Periodic Review, discourse, participation

Kazalo vsebine

1	Uvod.....	17
1.1	Temeljne predpostavke doktorske disertacije.....	21
1.2	Raziskovalna teza	28
1.3	Metodologija in struktura doktorske disertacije	30
1.4	Omejitve doktorske disertacije	34
1.5	Izvorni prispevek k znanosti.....	36
2	Globalizacija in človekove pravice	37
2.1	O čem govorimo, ko govorimo o globalizaciji in človekovih pravicah?	37
2.1.1	Kontinuum možnih teoretskih povezav.....	39
2.2	Alternativni pogled na človekove pravice in globalizacijo	52
2.2.1	Pojem in praksa človekovih pravic	52
2.2.2	V svetu številnih (teorij) globalizacij	62
2.2.3	Diskurz o človekovih pravicah: med normo in močjo	70
3	Globalizacija diskurza o človekovih pravicah	79
3.1	Diskurz o človekovih pravicah pred letom 1945	83
3.1.1	Pravni diskurz.....	84
3.1.2	Filozofski diskurz.....	93
3.1.3	Politični diskurz.....	109
3.2	Diskurz o človekovih pravicah po letu 1945	119
3.2.1	Pravni diskurz.....	124
3.2.2	Filozofski diskurz.....	134
3.2.3	Politični diskurz.....	142
3.3	Univerzalni periodični pregled kot globalizirani diskurz o človekovih pravicah ...	158
3.3.1	Elementi globalnosti v UPP	161
3.3.2	UPP kot diskurz o človekovih pravicah	165
4	Nastanek in modalitete Univerzalnega periodičnega pregleda.....	170
4.1	Komisijo za človekove pravice nadomesti Svet za človekove pravice	173
4.2	Univerzalni periodični pregled: od ideje do prvega zasedanja.....	180
4.3	Delovanje Univerzalnega periodičnega pregleda	189
4.3.1	Viri pregleda.....	192

4.3.2	Okvir oz. jedrni postopek	193
4.3.3	Zaključek postopka ter spremljanje izida.....	195
4.4	Narava in modalitete postopka UPP v luči teorije (mednarodnih odnosov)	198
4.4.1	UPP kot forum za socializacijo držav v norme človekovih pravic	199
4.4.2	Oblikovanje alternativnega pristopa k razumevanju in proučevanju UPP.....	206
4.4.3.	Regionalizem v globaliziranem diskurzu o človekovih pravicah	219
5	Politika regionalizma v postopku UPP – empirična analiza opravljenih zasedanj	228
5.1	UPP v osnovnih številkah: opisna statistična analiza	230
5.2	Bivariatni testi.....	242
5.3	Vzorci izmenjave in sprejetosti priporočil: regresijska analiza.....	249
5.3.1	Prvi korak: kaj vpliva na to, da bo država dobila/dala priporočilo	252
5.3.2	Drugi korak: kateri dejavniki vplivajo na sprejetost priporočil?.....	260
6	Sklep	269
7	Literatura.....	277
8	Stvarno in imensko kazalo	312
9	Priloge	316
	Priloga A: Resolucija Sveta za človekove pravice 5/1	316
	Priloga B: Vrstni red pregleda v sklopu drugega cikla UPP	341
	Priloga C: T test.....	343

Kazalo slik

Slika 3.1: Shematični prikaz UPP kot cikličnega procesa	161
Slika 3.2: UPP kot diskurz – različni tipi besedil, ki ga oblikujejo.....	167
Slika 4.3: Porazdelitev članstva glede na regionalno geografijo	179
Slika 4.4: »Bumerang učinek« mednarodnih norm človekovih pravic	200
Slika 5.5: Število priporočil po posameznih zasedanjih	231
Slika 5.6: Priporočila glede na odziv DPP	234
Slika 5.7: Razmerje med regionalno zastopanostjo v ZN ter odstotkom danih in prejetih priporočil po regijah	236
Slika 5.8: Odstotek priporočil, podanih znotraj iste regije.....	237
Slika 5.9: Odstotki sprejetih priporočil po posameznih regijah	238
Slika 5.10: Izdana priporočila glede na kategorijo priporočene akcije, v odstotkih in po regionalnih skupinah	241
Slika 5.11: Povprečja deležev priporočil iz geografskih regij, ki jim pripada vsakokratna DPP - primerjava med prvim in drugim ciklom UPP	244
Slika 5.12: Tehtana povprečja deležev priporočil iz geografskih regij, ki jim pripada vsakokratna DPP - primerjava med prvim in drugim ciklom UPP	245
Slika 5.13: Tehtana povprečja deležev sprejetih priporočil iz geografskih regij, ki jim pripada vsakokratna DPP - primerjava med prvim in drugim ciklom UPP	246
Slika 5.14: Dinamika tehtanih povprečij deležev priporočil iz istih regij – primerjava med OIC in EU.....	247
Slika 5.15: Dinamika tehtanih povprečij deležev sprejetih priporočil iz istih regij – primerjava med OIC in EU.....	248

Kazalo tabel

Tabela 4.1: Primerjava osnovnih značilnosti KČP in SČP	177
Tabela 5.2: Države z največjim številom danih priporočil (1.–17. zasedanje)	233
Tabela 5.3: Države z največjim številom prejetih priporočil (1.–17. zasedanje).....	233
Tabela 5.4: Razmerje med odstotki regionalne zastopanosti v ZN ter odstotki danih in prejetih priporočil po regijah	235
Tabela 5.5: Distribucija priporočil iz posameznih regionalnih skupin po geografskih regijah, merjena v odstotkih	237
Tabela 5.6: Število sprejetih priporočil iz posamezne regije in odstotek sprejetih v razmerju do vseh prejetih priporočil iz posamezne regije	239
Tabela 5.7: Izdana priporočila glede na kategorijo priporočene akcije	240
Tabela 5.8: Seznam in opis spremenljivk, vključenih v regresijsko analizo.....	251
Tabela 5.9: Regresijska analiza – dejavniki, ki vplivajo na dajanje in prejemanje priporočil v postopku UPP.....	256
Tabela 5.10: Regresijska analiza – dejavniki, ki vplivajo na sprejetost priporočil v postopku UPP.....	263

Seznam kratic

ADPDČ – Ameriška deklaracija o pravicah in dolžnostih človeka

AI – *Amnesty International*

ALČPPL – Afriška listina človekovih pravic in pravic ljudstev

APRM – Afriški mehanizem medsebojnega pregleda (*African Peer Review Mechanism*)

ASEAN – Zveza držav Jugovzhodne Azije (*Association of Southeast Asian Nations*)

AU – Afriška unija

BDP – bruto domači proizvod

DDAP – Dunajska deklaracija in akcijski program

DN – Društvo narodov

DPČD – Deklaracija o pravicah človeka in državljana

DPP – država v postopku pregleda

DS – delovna skupina

ECOSOC – Ekonomski in socialni svet (*Economic and Social Council*)

EIUC – *European Inter-University Centre for Human Rights and Democratisation*

EKVČP – Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin

ESČP – Evropsko sodišče za človekove pravice

EU – Evropska unija

FH – *Freedom House*

GRULAC – Skupina latinskoameriških in karibskih držav (*Group of Latin America and Caribbean Countries*)

GS ZN – Generalna skupščina Združenih narodov

GSEK ZN – Generalni sekretar Združenih narodov

HDI – indeks človeškega razvoja (*Human Development Index*)

HRW – *Human Rights Watch*

IKT – informacijska in komunikacijska tehnologija

KČP – Komisija Združenih narodov za človekove pravice

KVSE – Konferenca o varnosti in sodelovanju v Evropi

MKPDM – Mednarodna konvencija o zaščiti pravic vseh delavcev migrantov in članov njihovih družin

MLČP – Mednarodna listina človekovih pravic

MNP – multinacionalna podjetja

MOD – Mednarodna organizacija dela

MPDPP – Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah

MPESKP – Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah

NIČP – nacionalne institucije za človekove pravice

NVO – nevladna organizacija oz. nevladne organizacije

OČP – Odbor za človekove pravice

OECD – Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj (*Organization of Economic Cooperation and Development*)

OESKP – Odbor za ekonomske, socialne in kulturne pravice

OIC – Organizacija islamskega sodelovanja (*Organisation of Islamic Cooperation*)

OVSE – Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi

PP – posebni postopki

PT – pogodbeno telo oz. pogodbeni telesi

RS – Republika Slovenija

SČP – Svet Združenih narodov za človekove pravice

SDČP – Splošna deklaracija človekovih pravic

SE – Svet Evrope

SKČP – Svetovna konferenca o človekovih pravicah

SZ – Sovjetska zveza

TNI – tuje neposredne investicije

UL ZN – Ustanovna listina Združenih narodov

UNESCO – Organizacija Združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo (*United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*)

UPP – Univerzalni periodični pregled človekovih pravic

UVKČP – Urad visoke komisarke Združenih narodov za človekove pravice

VB – Velika Britanija

VKČP – Visoki komisar Združenih narodov za človekove pravice oz. Visoka komisarka
Združenih narodov za človekove pravice

VLS – Velika listina svoboščin

VS ZN – Varnostni svet Združenih narodov

ZDA – Združene države Amerike

ZN – Združeni narodi

1 Uvod

Človekove pravice v 21. stoletju brez težav kandidirajo za naslov globalno razširjene ideje. Na katerokoli obljudeno točko našega planeta se postavimo, v katerokoli človeški sredini se znajdemo, bomo zelo verjetno našli lokalni izraz zanje ter pravne akte, ki narekujejo njihovo spoštovanje in promocijo. Človekove pravice se kot idealna izbira za proučevanje v kontekstu procesov globalizacije obenem kažejo ne le zaradi svoje idejne in normativne vseprisotnosti, temveč tudi zaradi praktičnih izzivov človekovim pravicam. Slednji otežujejo vzdrževanje obstoječega, po letu 1945 vzpostavljenega konsenza glede standardov človekovih pravic, ter pripomorejo k podobi človekovih pravic kot sofisticiranega, visoko strukturiranega, vendar tudi arhaičnega in utopičnega jezika.

Merilo kvalitete teorije v družboslovnih in humanističnih vedah sicer ne more biti njena neposredna »praktična uporabnost« – v našem primeru sposobnost podajati odgovore na praktične izzive, s katerimi se v globaliziranem svetu soočamo na področju človekovih pravic, tako na ravni ideje ter na ravni uveljavljanja konkretnih upravičenj v odnosu do države (njenih institucij), drugih (političnih) skupnosti in drugih posameznikov – pa vendar pojasnjevalne moči teorije, h kateri skušamo dati svoj prispevek s to doktorsko disertacijo, ne moremo presojati mimo tega, ali njena epistemološka in predvsem ontološka izhodišča odsevajo aktualne družbene procese ali je njeno pojasnjevanje oz. razumevanje sveta v tem oziru anahronistično (*cf.* Tkalec 2014, 489–90).

Poglavitni cilj doktorske disertacije je zato namesto iskanja rešitev za vzdrževanje konsenza in (re)produciranja izjav glede obstoječih pravnih standardov človekovih pravic, ki obremenjujeta tudi sodobne teoretike, ki se ukvarjajo z vprašanji človekovih pravic (*cf.* Wall 2014), s pomočjo obstoječih teoretskih orodij osvetliti vlogo in položaj človekovih pravic v kontekstu najširšega spektra globalizacijskih procesov. Da bi se izognili poskusu pojasnjevanja »prave« narave povezanosti med globalizacijo in človekovimi pravicami, posvečamo posebno pozornost doslej teoretsko praktično nerazčlenjeni globalizaciji diskurza o človekovih pravicah ter študiji primera ene izmed njegovih pojavnih oblik. Posebno v tem drugem delu naloge, ki smo si jo zadali, namreč obstoječe relevantne teoretske pristope apliciramo na partikularno izkušnjo Univerzalnega periodičnega pregleda človekovih pravic (UPP) kot institucionalizirane prakse diskurza o človekovih pravicah, ki v več pogledih vsebuje elemente globalnosti. Iz te kritične refleksije je mogoče v prvi vrsti izpeljati praktične implikacije za zadevni postopek ter za človekove pravice kot *lingua franca* globaliziranega

sveta oz. tezo, okrog katere je spleteno pričujoče delo, pa vendar so naši zaključki iz izbrane študije primera povedni tudi za druge študije na presečišču globalizacije in človekovih pravic. Empirična analiza na obsežni bazi podatkov, usmerjena v odkrivanje vzorcev regionalizma nasproti ideji o globalni rabi UPP, je namreč zgovorna tudi za ontološke in metodološke predpostavke nadaljnjega proučevanja te in drugih oblik globaliziranega diskurza o človekovih pravicah.

Metafora človekovih pravic kot *lingua franca*¹ se zdi izrazito nova in do tega trenutka neuporabljena, a se tako kot pri drugih idejah primeri, da je na prvi pogled izvirni naslov pričujoče disertacije dokaz tega, da prav nobeno besedilo ni čisto novo, temveč v vsakem najdejo mesto zavestno ali podzavestno, eksplicitno ali implicitno prevzeti in vpeljani koncepti, ki tudi mimo namena samega avtorja (so)ustvarjajo pomen besedila.² Ta poseben odnos med besedili znotraj istih in različnih tipov diskurza torej odpira vprašanje o (ne)smiselnosti zasledovanja vrednot, kakršne so izvirnost, avtonomnost ter poedinstvo besedil. Povedano drugače in bolj karikirano, se nam zastavlja vprašanje, ali je »pravi lastnik« besedila pod njim podpisani avtor ali pa lahko večji del lastništva nad besedilom in njegovim sporočilom pripišemo drugim, predhodnim besedilom, na katere se dano besedilo implicitno in/ali eksplicitno nanaša.

Za človekove pravice kot *lingua franca* ni jasno, komu se lahko pripiše prva raba te metafore, vendar njeno primarno avtorstvo pravzaprav niti ni pomembno. Pomembnejši vidik branja te metafore, zaradi česar je zanimiva z vidika pričujoče disertacije in je dobila mesto v njenem naslovu, zadeva njeno pomensko ambivalentnost. Četudi izdvojimo zgolj akademski diskurz, človekove pravice kot *lingua franca* srečujemo v zelo različnih kontekstih, z različnimi impliciranimi vrednostnimi opredelitvami, od takih, ki jim je pripeta pretirano pozitivna konotacija, do takih, ki nakazujejo njeno pejorativno rabo.

Lauren (2011, 4) svoj uvod v pregled zgodovine človekovih pravic zaključuje z mislijo, da

¹ Izraz *lingua franca* označuje jezik, preko katerega se lahko sporazumevajo govorniki iz sicer različnih jezikovnih okolij, a iz praktičnih razlogov potrebujejo skupno orodje verbalne komunikacije. V dobesednem prevodu (»jezik Frankov« – Franki kot oznaka za srednjeveške evropske kristjane, živeče in delujoče v muslimanskem okolju) se nanaša na jezik iz 11. stoletja, oz. bolje rečeno svojevrstno zmes strukture takrat obstoječih oblik romanskih jezikov in besed iz najrazličnejših jezikov/narečij, ki so takrat krožili v sredozemskem bazenu (vključno z arabščino!), uporabljano predvsem v krogu trgovcev in nosilcev diplomatskih funkcij (Baldissone 2010, 1131).

² Idejo, da besedila ne stojijo sama zase, temveč pripadajo veliko širšemu krogu besedil zelo različnih žanrov in oblik, lahko povzamemo s konceptom intertekstualnosti. »Intertekstualnost izpostavlja, da so besedila umeščena znotraj in nasproti drugim besedilom, da se nanašajoč na slednje ustvarjajo identitete in politike, da si skoznje prisvajajo ali revidirajo preteklost ter gradijo svojo avtoriteto na branju in citiranju drugih« (Hansen 2006, 49). Najlažje jo je prepoznati, ko je eksplicitna, izražena v enem besedilu skozi dobesedne navedke v drugem besedilu, lahko pa se izraža tudi v obliki uporabe sekundarnih virov (npr. za avtorjevo oblikovanje širše slike), konceptualne intertekstualnosti (implicitna referenca na drugo besedilo ali besedila preko uporabe posameznih konceptov) ali skovank, ki se v posameznem diskurzu utrjujejo s širitvijo njihove rabe (Hansen 2006, 50–1).

so se človekove pravice do 21. stoletja razvile v skupni imenovalec globalne skupnosti in neločljivi del mednarodne politike, hkrati pa mehanizem, ki spreminja vsakodnevno življenje ljudi, kar naj bi pričalo o tem, da so »človekove pravice postale 'moralna *lingua franca* naše dobe'«. ³ Pri Normandu in Zaidijevi (2008, 8) najdemo praktično identično misel, da je »v zgodovinskem kontekstu ideja človekovih pravic, kot bi trenil, postala *lingua franca* mednarodne morale« in kot taka s svojo domnevno apolitičnostjo opravlja funkcijo vezivnega tkiva med pripadniki različnih religij ter nepomirljivo nasprotujočih si političnih ideologij.

Pri drugih avtorjih, kakor so *inter alia* Ignatieff (2001a), Waldron (1987) in Douzinas (2007), je izrazu *lingua franca* v povezavi s človekovimi pravicami (iz sicer različnih razlogov) pripeta pretežno negativna konotacija. Izraz *lingua franca* se tako povezuje s človekovimi pravicami kot posvetno religijo, ⁴ ki naj bi brisala meje med moralnimi aspiracijami in realnimi obveznostmi na področju človekovih pravic ter posledično slabila njihovo praktično uporabnost (Ignatieff 2001a, 320). Na sledi iste misli o filozofski kontroverznosti človekovih pravic, ki je druga, zgodovinsko prisotna in še vedno nerazrešena plat (mednarodno)politično normativne ideje človekovih pravic, je Waldron (1987, 2) že veliko prej zapisal: »Tudi s stališča liberalcev je najhujše, kar se lahko zgodi, da se pravice začnejo jemati kot samoumevne v moralnih in političnih razpravah. Le malokdo si želi, da se jezik pravic izrodi v nekakšno *lingua franca*, znotraj katere se lahko izražajo kakršnekoli moralne in politične vrednote«. Douzinas (2007, 32) na drugi strani izhaja iz nekoliko drugačne podmene in človekove pravice v smislu *lingua franca* povezuje z ideološko prevlado Zahoda, ki naj bi človekove pravice pretvoril v temelj obstoječega svetovnega (ekonomskega) reda. V spremenjenih geopolitičnih razmerah po letu 1989 »človekove pravice/ niso več kritično orodje v globalnem konfliktu ali v lokalnih sporih med satelitskimi državami, temveč so temeljno orodje za sklepanje poslov ter prijateljstev na globaliziranem trgu« (*ibid.*).

V pričujočem delu je raba metafore *lingua franca* v navezavi s človekovimi pravicami, kakor je razvidno že iz naslova disertacije, opremljena s končnim vpraša(n)jem. Medtem ko sam koncept *lingua franca* vrednotimo pozitivno, kot nevsiljeno sredstvo komunikacije, osmišljanja in izražanja sicer lastne partikularne identitete, ⁵ ki ga v aktivnem (so)avtorstvu

³ Ležeča pisava v dobesednih navedkih v sledečih odstavkih je vsakokrat poudarek avtorice pričujoče disertacije.

⁴ »Človekove pravice so postale glavni objekt vere posvetne kulture, ki se boji, da ne verjame več v nič drugega. Postale so *lingua franca* globalne moralne misli, podobno kakor je angleščina postala *lingua franca* globalnega gospodarstva.« (Ignatieff 2001a, 320)

⁵ Iz tega jasno sledi, da je naše razumevanje potenciala in vloge človekovih pravic zastavljeno veliko širše od t. i. *bona fide* pravic oz. konkretnih pravnih upravičenj, ki omejujejo delovanje suverene oblasti oz. (državnih) institucij ter jasno definirajo mejo dopustnega »vmešavanja« enega posameznika v pravice drugih.

(re)producirajo posamezniki, pa v navezavi s procesi globalizacije utemeljujemo potencial človekovih pravic, da opravljajo tovrstno funkcijo na globalni ravni ter se na drugi strani predvsem skozi izbrano študijo primera globaliziranega diskurza o človekovih pravicah sprašujemo, ali na podlagi aktualnih diskurzivnih praks obstajajo indici, da prej omenjeni potencial evolvira v karakteristiko globaliziranega sveta. V tem in z ozirom na ključne predpostavke doktorske disertacije je naše razumevanje človekovih pravic kot *lingua franca* blizu rabi te metafore, kakor jo najdemo pri Baldissoneju (2010), ki poudarja participatorni vidik človekovih pravic, v katerem človek iz sintagme človekove pravice nastopa tako v vlogi objekta kot subjekta diskurza o teh pravicah.⁶

Če se povrnemo na izhodišče naše uvodne pripovedi, si s to idejo prežeta doktorska disertacija ne postavlja za cilj vpeljati »novih« teoretskih konceptov, temveč je ambiciozna v tem, da skuša posamezne koncepte in možne povezave med njimi osvetliti na inovativen način, s konstruktivno kritičnim pristopom do ontoloških in epistemoloških izhodišč premišljevanja o globalizaciji in predvsem o človekovih pravicah, kjer se teoretska misel zdi še posebej podhranjena z alternativami liberalističnemu ter pravnopozitivističnemu diskurzu.

Alternativne pristope iščemo v izrazito širokem teoretskem prostoru, kar dela pričujoče besedilo interdisciplinarno oz. celo transdisciplinarno. Doktorska disertacija se sicer umešča na področje globalizacijskih študijev, ki so že sami po sebi, izhajajoč iz kompleksnosti globalizacijskih procesov, interdisciplinarni in spodbujajo h kontemplaciji procesov in družbenih pojavov skozi prizmo spoznavnega in metodološkega okvirja številnih drugih družboslovnih in humanističnih ved, med katerimi so najbolj očitne, izpostavljene in uporabljane politologija, (mednarodna politična) ekonomija, sociologija, antropologija in kulturologija.

Zavedamo se, da izbrani pristop potencira in multiplicira tveganja, ki so pristna že znotraj ene ožje teoretske discipline, da se koncepti nekritično kombinirajo, prenašajo iz ene teoretske šole ter v tem primeru iz ene discipline v drugo, čeprav so s stališča metateorije med seboj nekompatibilni ali si celo medsebojno nasprotujoči. Pot k minimizaciji tega tveganja predstavlja poznavanje epistemoloških in ontoloških predpostavk teorij oz. teoretskih šol, ki z njimi operirajo, ter (samo)refleksija na samem mestu uporabe za lastne potrebe in jasno usmerjanje bralcev. Kar skuša biti tekoča pripoved, je tako mestoma prekinjeno s (meta)teoretsko kontekstualizacijo, ki jo poleg interdisciplinarnosti zahteva tudi prepletanje različnih tipov diskurza. V našo analizo so namreč namerno zajeti različni tipi

⁶ K ideji o enakovrednosti pomena vsebinskih in proceduralnih vidikov človekovih pravic se bomo vrnili in jo podrobneje obravnavali v razdelku s temeljnimi predpostavkami doktorske disertacije.

globalizirajočega se diskurza o človekovih pravicah (prehajamo od znanstvenega do političnega in drugih diskurzov), čeprav med njimi ne moremo postaviti strogih ločnic, saj posamezni diskurzi zavzemajo mejno pozicijo, tako da je moč najti argumente za njihovo razvrstitev v več kot en tip diskurza.⁷

1.1 Temeljne predpostavke doktorske disertacije

Iz prej zapisanega je izhajajoča osnovna predpostavka doktorske disertacije, da operiramo z družboslovnimi koncepti, ki so spreminjajoča se, dinamična kategorija, pri (re)interpretaciji katere smo udeleženi tudi sami in da kljub znanstvenim metodam proučevanja družbenih pojavov ter kritičnejšemu pristopu nimamo »ključa do vrat resnice«, ki bi jo zakrivali »škodoželjni« oblast, politiki, gospodarstveniki in drugi subjekti ...⁸ Zato najprej izhajamo iz podmene, da na področju našega raziskovanja ni problem v tem, da bi obstajala ena sama resnica, »lepši svet«, ki bi mu na poti stale zlovešče in neresnične interpretacije, temveč prav nasprotno - strah pred pluralnostjo idej in možnih interpretacij.

Globalizacijski procesi, kakor jih podrobneje razčlenjujemo v drugem poglavju, sicer še zdaleč ne proizvajajo enoznačnih učinkov in še zdaleč ne vodijo nujno v demokratizacijo družbenih odnosov na globalni ravni, pa vendar oz. prav zato predstavljajo dober okvir za razmišljanje o potrebah, možnostih in preprekah za soobstoj, konstruktivno tekmovanje ter medsebojno oplajanje različnih idej, interpretacij, identitet, norm ...

Kakršenkoli predznak že pripišemo tem procesom, ne moremo mimo dejstva, da o globalizaciji ne moremo govoriti zgolj kot o povečani soodvisnosti različnih delov sveta, njihovem vse pogostejšemu stopanju v kontakt in ustvarjanju trajnejših, institucionaliziranih oblik stika, temveč da »/.../ gre za bistveno več, za to, da globalizacija pred(po)stavlja novo paradigmo razumevanja družbenih pojavov in procesov za razliko od dosedanje – metodološkega nacionalizma /.../« (Rizman 2010a, 375). Globalizacijski procesi so, kakor nakazuje pojav množstva globalizacijskih teorij ter enako številčnih kritik, če ne drugega,

⁷ To še posebej velja za besedila, na podlagi katerih preučujemo posamezne diskurze. Kakor namreč opozarja tudi Fairclough (2007, 34–5), na ravni besedil ni neobičajen pojav mešanje tipov oz. hibridizacija žanrov (»/.../ žanri niso pomembni le za ohranjanje strukturnih odnosov med npr. znanostjo in poslovnim svetom, temveč tudi odnosov med različnimi ravni: lokalno, nacionalno, regionalno /.../ in 'globalno'« (Fairclough 2007, 33–4)), ki je v odnosu na predhodno uporabljene in sledeče žanre za analitika lahko indikator t.i. interdiskurzivnosti.

⁸ V takšno skrito past se radi ujamejo celo avtorji, ki pripadajo teoretskim šolam, ki se ukvarjajo z odkrivanjem ideoloških vzorcev v drugih besedilih in se monopolizaciji resnice skušajo izogniti z veliko stopnjo vgrajene refleksivnosti, kar Vezovnikova (2008, 90) definira kot »raziskovalčevo zavedanje lastnega družbeno-zgodovinskega odnosa do raziskovalnega predmeta, ki ga preučuje«.

zamajali utrjenost dolgo trajajoče koncepcije sveta, vnesli »kaos« v sprejeti ustaljeni red družbenih odnosov ter odprli prostor za razpravo na najrazličnejših področjih človekovega življenja. Urry (2003, 30) pri tem trdi, da medtem ko se globalna kompleksnost že odraža v spremembah diskurza in praks na tako raznorodnih področjih, kakor so arhitektura, literarna teorija, filozofija, urbanizem in vrtnarstvo, se sociološke vede še vedno oklepajo koncepta (teritorialno zamejene, v kontekstu nacionalne države koncipirane) družbe.

Tudi v drugih vedah, ki se ukvarjajo s človekovimi pravicami, npr. v politologiji in še posebej (mednarodnem) pravu, se globalizacijo skuša razumeti predvsem z aplikacijo globalne kompleksnosti na tradicionalno paradigmo, tako da je npr. globalizacija človekovih pravic v bazičnem pozitivnem modelu povezanosti med globalizacijo in človekovimi pravicami (glej Howard-Hassmann 2010, 54) enačena z njihovo sprejetostjo s strani družb vseh nacionalnih držav v po načelu teritorialne geografije zasnovani mednarodni skupnosti. Tovrstni pristop h globalizaciji temelji ne le na »odvečnem konceptu« globalizacije,⁹ temveč spregleda potencial širših sprememb v paradigmi za teorijo in prakso človekovih pravic.

V zvezi s človekovimi pravicami izhajamo iz predpostavke o njihovi »prenosljivosti« v različne partikularne okoliščine, kulturna okolja ali politične sisteme, ki pa ni omejena na zgoraj omenjeno univerzalizacijo, v zvezi s katero so nam na izbiro številne teorije, ki se ukvarjajo z (ne)učinkovanjem mednarodno-pravnih norm na nacionalni ravni.¹⁰ O človekovih pravicah je pomanjkljivo in podcenjujoče razmišljati kot o neodvisni spremenljivki, ki se »nedotaknjena« prenaša in ustvarja svet homogeniziranih pravil in praks. Norme človekovih pravic oz. norme v njihovem širšem smislu pojmujejo kot izrazito dinamično kategorijo, pri čemer je proučevanje njihovih procesnih vidikov enako oz. lahko celo bolj pomembno za razumevanje danih pojavov in procesov in odnosov družbenega sveta kot sama vsebina.¹¹ Intenzivni procesi globalizacije s svojimi heterogenimi in neenakomernimi učinki so še posebno osvetlili problem rigidnega legalističnega diskurza in statičnega pojmovanja

⁹ Scholte (2005, 54; 2008, 1473) opredeljuje univerzalizacijo kot enega izmed »odvečnih konceptov« (*redundant concept*), ki nima dodane vrednosti in ne premore pojasnjevalne moči za ubesedovanje globalizacijskih procesov. Univerzalizacija kot taka namreč implicira zgolj povezovanje različnih delov sveta – pogosto pospremljeno s standardizacijo, homogenizacijo ter konvergenco –, dolgotrajen zgodovinski proces, ki pa ga je nesmiselno retroaktivno opisovati z novim konceptom (Scholte 2005, 57–8; 2008, 1476). Poleg tega pa lahko enačenje teh dveh konceptov zaradi asociacije na homogenizacijo vodi v negativni odnos do globalizacije same (Scholte 2008, 1476).

¹⁰ Za strnjen pregled različnih tovrstnih teoretskih modelov (od strukturnega pesimizma in kozmoskepticizma do kozmopolitskega optimizma) glej npr. Brysk in Jimenez (2012, 6–10).

¹¹ Pri tem je potrebno opozoriti, da procesni vidiki oblikovanja norm in njihova vsebina seveda ne predstavljajo dveh ločenih pojavov. Posebej v primeru človekovih pravic, ki so norma z zelo močno identitetno komponento, lahko pričakujemo, da bo vsebina posameznih norm v specifičnih kontekstih v močni korelaciji z *de facto* pripuščenostjo posameznih akterjev k diskurzu.

človekovih pravic,¹² medtem ko se na terenu – še posebej, če se želi raziskati dimenzija človekovih pravic kot orodja nastajajočega globalnega vladovanja (Pikalo 2007, 32–4) in korektiva za negativne posledice (neoliberalne) globalizacije (Robinson 2004; Ulrich 2007)¹³ – kaže potreba oz. nuja po »/.../ sistematičnem iskanju možnosti za nehegemonsko rekonstrukcijo globalnega prava kot emancipatorne prakse« (Brysk in Jimenez 2012, 10).

Številne norme in institucije, ki regulirajo aktualne procese (ekonomske) globalizacije, zaradi prevladujočega pristopa od zgoraj navzdol (*top down approach*) - ne nujno zavoljo pomanjkanja, šibkosti ali fragmentiranosti regulatornih mehanizmov!¹⁴ - ne le puščajo veliko vrzel za kršitve človekovih pravic tistih na »dnu« (večine!), ki so objektivizirani, namesto da bi privzeli vlogo političnih agentov (de Sousa Santos in Rodríguez-Garavito 2005, 8–9; Gregg 2012, 31), temveč tiste, ki jim je jezik človekovih pravic kot orodje emancipacije namenjen in na katerih temelji ideja univerzalnosti človekovih pravic,¹⁵ od njega tudi odvrta in ga paradoksalno pretvarjajo v jezik, ki ga na dnevni ravni govorijo zgolj elite (*cf.* Frey 2014).

Kot odgovor na ta paradoks ter zagotavljanje lokalne veljavnosti navzlic kulturnim, politično-zgodovinskim ter drugim partikularnostim, se ponuja obraten proces – ustvarjanje univerzalnih človekovih pravic iz postopnega konsenza o posameznih partikularnih »tankih normah« (*thin norms*), torej takih, ki so več kot zgolj lokalne, vendar pa ne moremo govoriti o njihovi *a priori* univerzalnosti (Gregg 2010, 2012). Gregg (2008, 2012) se v razčlenjevanju svoje teorije človekovih pravic kot izključno družbene konstrukcije na več mestih sklicuje na relacijo med idejo človekovih pravic in normativnim ter kulturnim okvirjem islama kot primerom, ki še posebej podpira potrebo po kognitivni odprtosti ter demokratizacijo na lokalni ravni, ki bi omogočala interpretacijo človekovih pravic od spodaj navzgor.

Medtem ko se zdi ta pristop mikavna alternativa, pa je problematičen z več vidikov, med katerimi izstopa enodimenzionalnost raznolikosti, ki jo upošteva, posebno v razmerah

¹²»V pravu je jasno, da globalizacija sama po sebi nima vpliva na zaveze države, kar zadeva človekove pravice« (Pikalo 2009, 571–2).

¹³ Tovrstni pristopi izhajajo iz predpostavke, da obstaja več globalizacij oz. da je mogoča boljša alternativa aktualnim globalizacijskim procesom. De Sousa Santos in Rodríguez-Garavito (2005) npr. tako kot številni drugi avtorji (glej npr. Pikalo 2003; O'Connell 2007; Sklair 2009b) problematizirata neoliberalni tip globalizacije, ki jo na številnih ravneh spremlja družbena izključenost, ter kot njeno alternativo predlagata globalizacijo, osnovano na t.i. nehegemonski (*subaltern*) kozmopolitski legalnosti.

¹⁴ »Kaos«, ki ga procesi globalizacije vnašajo v mednarodno pravo, se ne kaže toliko v njegovi fragmentaciji, temveč veliko bolj v neprilagojenosti institucij oz. načina, na katerega pristopajo k interpretaciji mednarodnopravnih določil, na spremenjen kontekst njihovega delovanja. Medtem ko je za globalizirani svet značilna izrazita pluralnost političnih idej, pa so za »tradicionalne« institucije mednarodnega prava (posebno za tiste, ki so nastale neposredno po drugi svetovni vojni, kakršno je tudi Meddržavno sodišče v Haagu), ki so najbolj kritične glede »drobljenja« mednarodnega prava ter pristojnosti za njegovo interpretacijo, značilne težnje h konstitucionalizmu ter zaskrbljenost glede izgubljanja svojega (privilegirane) položaja (Koskenniemi in Leino 2002).

¹⁵ »Pravice so univerzalne, ker definirajo univerzalne interese nemočnih – namreč, da se moč nad njimi izvaja na način, da so sami spoštovani kot akterji« (Ignatieff 2001b, 109).

globaliziranega sveta, ko imamo opraviti z mnogoplastno raznolikostjo, ter s tem nevarnostjo, da lokalna izgradnja človekovih pravic privede do novih podlag in oblik družbenega izključevanja.¹⁶ Drugo temeljno izhodišče kritike tega pristopa je vezano na zamejevanje lokalnih skupnosti kot »laboratorija« za proizvajanje smisla kot anahronističnega početja z ozirom na prej omenjeno pluralnost idej in identitet, ki jo tudi na zelo zamejenem teritoriju oz. znotraj zaokroženih skupnostih spodbujajo globalizacijski procesi, ki uhajajo teritorialni geografiji in se manifestirajo tudi na ravni interpersonalnih odnosov zahvaljujoč predvsem sodobni informacijski in komunikacijski tehnologiji (IKT).¹⁷

»Ključ do uspešne mobilizacije je opolnomočenje ljudi z možnostjo za delovanje, interpretacijo ter uporabo človekovih pravic,« (Frey 2014) kar osvetljuje človekove pravice kot neločljivo povezane s potrebo po demokratizaciji v njenem najširšem pomenu, vendar pa pot do tega ključa in alternative artikulaciji ter uveljavljanju človekovih pravic od zgoraj navzdol ne gre iskati v redukciji zgolj na njihovo družbeno konstruirano, politično komponento.

Pričujoča doktorska disertacija sloni na domnevi o večplastni družbeni vlogi človekovih pravic in njihovi inherentni pluralnosti (De Feyter 2007, 71–2)¹⁸ v okoliščinah globaliziranega sveta, ko smo priča krizi teritorialnosti kot dominantni oz. trenutno edini predstavljeni paradigmi (Scholte 2005, 75–8; Benhabib 2010, 13–5), ki pušča odprte intervale med lokalnim oz. subnacionalnim, nacionalnim, regionalnim ter globalnim, zato zagovarja (re)interpretacijo pomena človekovih pravic na vseh omenjenih ravneh hkrati. Takšno razmišljanje ni osamljeno, saj sorodne pristope, ki pozivajo k prepletanju diskurzov o človekovih pravicah na različnih ravneh ter diskurzivni odprtosti najdemo tako v znanstvenih delih s področja globalizacijskih študijev (glej npr. De Feyterjevo (2007) idejo o lokalizaciji obstoječih norm človekovih pravic z ozirom na lokalne potrebe ljudi, posebno tistih, ki izhajajo iz učinkov (ekonomske) globalizacije), kritične teorije (kot primer glej koncept

¹⁶ Medtem ko ta pristop poudarja neenakosti in asimetrije moči, ki naj bi bile vgrajene v obstoječo koncepcijo in konkretne norme človekovih pravic, pa se zdi družbeno-konstruktivistična ideja o tem, da »/.../ imajo ljudje pravice, če jih kot *skupina* ali *skupnost* kolektivno sprejmejo«* (Gregg 2012, 33), zanašajoč se na lokalno solidarnost, neobčutljiva in nesposobna misliti vzorce neenakosti in družbene moči vrojene v lokalne diskurze o človekovih pravicah, torej določanje tega, kateri specifični tip partikularnosti bo neka skupnost vzela za svoj aksiom ter kdo in kaj ostane na drugi strani izvzet(o) iz diskurza o človekovih pravicah.

*ležeča pisava v tem dobesednem navedku je poudarek avtorice

¹⁷ Kakor je razvidno iz zadnjega poročila Mednarodne telekomunikacijske zveze (International Telecommunication Union 2013), je že skoraj vsak prebivalec našega planeta povezan z drugimi deli sveta vsaj preko enega vira IKT (pri tem prednjači predvsem praktično planetarna pokritost s signalom mobilne telefonije, ki od leta 2007 beleži štiridesetodstotno letno rast (International Telecommunication Union 2013, 2), tako da lahko trdimo, da ne glede na katerikoli konec sveta se postavimo, je ta prej podoben križišču idej kot pa otočkom unikatnih kultur, katerih avtohtonost bi bilo potrebno ohranjati.

¹⁸ Tak pristop je podrobneje razdelan v podpoglavju 2.2.1.

demokratskih iteracij kot izraza ljudske suverenosti Benhabibove (2010)) ali še radikalnejše pristope znotraj kritične teorije prava¹⁹, filozofije oz. metateorije človekovih pravic (glej npr. Baldissonejevo (2010) idejo ontološke pluralizacije človekovih pravic).

Vsem tem pristopom je skupno, da kljub poudarjanju participacijskega momenta pri ustvarjanju ter (re)interpretaciji človekovih pravic ohranjajo fokus na človekovih pravicah kot jeziku globaliziranega sveta. Povedano z drugimi besedami: ne gre za »lastništvo« lokalnih skupin in skupnosti nad diskurzom o človekovih pravicah, temveč za pripuščenost slehernega posameznika, da kot tak in v skupnosti z drugimi sodeluje v diskurzu o človekovih pravicah na različnih ravneh hkrati.

Benhabibova (2010, 20) ta pristop povzame v konceptih univerzalnega moralnega spoštovanja ter egalitarne vzajemnosti, ki pomenita ne le priznavanje pravice vseh bitij, sposobnih jezikovnega izražanja, da sodelujejo v diskurzu, temveč tudi, »/.../ da bi v diskurzih vsakdo moral imeti enake pravice do različnih govornih dejanj, do vpeljave novih tem in do zahteve po upravičevanju predpostavk teh razprav«. ²⁰ Potreba po inkluzivni univerzalnosti se, kakor utemeljuje Benhabibova v svoji knjigi *Pravice drugih: tujci, rezidenti in državljani* (2010, 11–2), še posebej očitno kaže, ko pod drobnogled vzamemo politično članstvo v globaliziranem svetu ((ne) vključevanje migrantov, prosilcev za azil in azilantov, tujcev in drugih v politično skupnost državljanov posameznih držav), ki nazorno osvetljuje protislovje med (deklaratorno) zavezanostjo držav univerzalnim človekovim pravicam ter nadzorom nad političnimi mejami držav kot najbolj evidentne manifestacije načela po avtoričinem mnenju sicer anahronistične »vestfalske« suverenosti. ²¹

¹⁹ Znotraj kritične teorije prava velja npr. izpostaviti Douzinasa (2000) (gl. predvsem koncept, ki ga Douzinasa (2000, 215–6) poimenuje s terminom *righting* in bi ga v slovenski jezik morda še najlažje prevedli kot pravičenje) in Walla (2012; 2014), ki s svojim razumevanjem tradicionalnih človekovih pravic nasproti njihovem potencialu opozarjata na potrebo po radikalizaciji človekovih pravic, pri čemer ta poziv ne zadeva (zgolj) revizije ali podaljševanja seznama obstoječih človekovih pravic oz. diskrepance med obstoječimi pravnimi formami ter praktičnimi kršitvami pravic, temveč vključuje preizpraševanje obstoječega družbenega reda ter pluralizacijo človekovih pravic na metateoretski ravni (tj. tudi na ravni tistega, kar trenutno ostane zunaj tega, kar in na kakšen način je trenutno mogoče misliti človekove pravice).

²⁰ Cf. Waterman (1998/2001, 234) v svoji študiji o družbeno-civilnih gibanjih v dobi globalizacije podobno pravi, da je (za oblikovanje alternativ neoliberalnemu modelu globalizacije) potreben prehod od »monološke etike« k »diskurzivni oz. dialoški etiki«; »/.../ priznanje neenakega odnosa v zvezi s prevladujočimi načini interpretacije; omogočanje, da postanejo sami načini interpretacije del pogajanj; ter omogočanje tistim, ki so v podrejenem položaju, da predlagajo alternative zanje«.

²¹ Teorijo Seyle Benhabib lahko označimo kot rekonstrukcijo modernističnih idealov skozi radikalizacijo oz. radikalno demokratizacijo Habermasove različice koncepta diskurzivne etike (Bracci 2002, 466). Dodana vrednost te teorije, predvsem konceptov, kakšna sta univerzalno moralno spoštovanje ter »demokratske iteracije« je, da ne pristaja na oz. uspešno presega polarizacijo med univerzalnim ter partikularnim, s tem ko »skuša pokazati, da je lahko 'dialoško reformulirana univerzalistična etična teorija' občutljiva tudi na kontekst« (Bracci 2002, 467). Iz tega lahko črpamo navdih za idejo, kako skozi prakso diskurza »pomiriti« nujno univerzalno komponento človekovih pravic ter dejstvo, da ideje in norme človekovih pravic nastajajo v partikularnem, zgodovinskem kontekstu, v okoliščinah specifičnega časa in kraja.

To protislovje je morda ostalo neizraženo, ker je kot nosilec pravic tudi v aktualnem mednarodno utemeljenem sistemu varstva človekovih pravic, sledeč tradicionalni koncepciji človekovih pravic Zahoda, vključujoč stremljenje k oblikovanju enotnega, koherentnega teoretskega okvirja človekovih pravic ter obremenjenost z zagotavljanjem pravne splošnosti, prepoznan abstraktni posameznik, tj. razosebljen človek, oropan svojih fizičnih in karakternih posebnosti (Baldissoni 2010, 1120–1; 2011, 114). Zaradi toge forme prava človekove pravice tudi kot pozitivno pravo, katerega subjekt je nujno človek, naslavlja pravo utemeljeno osebo in ne realnega človeka, saj »/.../ pravna opredelitev tega pojma izhaja iz narave stvari, to je iz naravne kvalitete človeka, zaradi česar ima izenačenje osebe s pravnim subjektom za posledico pojmovno izpraznjenje /.../ pojma osebe, ki se zreducira le na nosilca pravnih pravic in dolžnosti« (Cerar ml. 1993, 19).²² Kakor ugotavlja Douzinas (2013a), je temeljni cilj sodobnih gibanj za človekove pravice v kombinaciji z dejstvom, da so pravne pravice in dolžnosti (še vedno) vezane na kategorijo državljanstva, »/.../ dodati meso, kri in spol bledim konturam 'človeškega' ter razširiti časti in privilegije močnih (karakteristike normativne humanosti) na empirično humanost«.

V nasprotju z (lahko da tudi čisto iskreno pričakovano in želeno) emancipacijo je ta abstrakcija oz. redukcija pri univerzalnem uveljavljanju tako zastavljenih človekovih pravic v zgodovini namreč pogosto pomenila *de facto* pritisk k asimilaciji na partikularno, predvsem zahodno oz. zahodnistično koncepcijo posameznika.²³ Namesto iskanja najmanjšega skupnega imenovalca za opredelitev posameznika kot upravičenca univerzalno veljavnih in relevantnih pravic ali podobnega vzorca iskanja univerzalnega označevalca, na podlagi katerega kulturni relativisti zavračajo univerzalne človekove pravice, Baldissoni (2010, 1127–8) predlaga in operira z alternativnim konceptom človečnosti, v katerega je *per se* vgrajena pluralnost človekovih fizičnih in psiholoških karakteristik – človek kot član človeške družine, ki upoveduje dejstvo, da »/.../ si ljudje ne delijo skupnih značilnosti z vsemi drugimi ljudmi, temveč da so povezani preko univerzalne mreže neuniverzalnih podobnosti, ki se med seboj prekrivajo in križajo«.²⁴

²² Avtorica doktorske disertacije se je s temo diskrepance med pravom ter družbeno raznolikostjo ukvarjala že v svojem magistrskem delu z naslovom *Diversity and Norm Evolution: At the Crossroads of Human Rights and Democracy*, kjer predvsem v drugem poglavju problematizira abstrakcijo posameznika kot nosilca človekovih pravic v korist načela pravne enakosti (glej Tkalec 2010).

²³ Ugotovimo, da je taka »podedovana« generična koncepcija nosilca človekovih pravic namesto najmanjšega univerzalnega skupnega imenovalca zelo partikularna podoba človeka. Izkaže se, da je iz Zahodne tradicije izhajajoča podoba posameznika, ki je upravičen do človekovih pravic, v veliki meri podoba belega, odraslega, premožnega in zdravega moškega (Baldissoni 2011, 114).

²⁴ Kakor opozarja Baldissoni (2010, 1127), ta termin, četudi pomensko nerazdelan in bolj v vlogi retorične figure, ne nazadnje najdemo že v preambuli Splošne deklaracije človekovih pravic (SDČP).

V dobi intenzivne globalizacije je krog ljudi, s katerimi posamezniki stopajo neposredno ali posredno v stik, neprimerno večji in manj omejen z dejavniki teritorialne geografije, tako da lahko govorimo o gosto spleteni globalni mreži človeške družine, v kateri nujne upravičence do človekovih pravic bolje kot z izrazom posameznik opišemo kot večplastno zmes sub- in supraindividuumov (Baldissone 2011, 116). V teh razmerah je bolj kot posamezne pravice, ki bi enodimenzionalno zaščitile partikularne posebnosti posameznikov,²⁵ pomembna pripoznanost človeka ne le kot pasivnega nosilca pravic, ampak tudi njihovega sooblikovalca, tako da lahko v dobi globalizacije kot temeljno človekovo pravico, ki je (še) ne najdemo niti kot teoretsko priznane, kaj šele kodificirane in institucionalno zaščitene, opredelimo pravico biti pripuščen k diskurzu o človekovih pravicah ter v »pogajanju« z drugimi kontinuirano aktivno (so)ustvarjati njihov pomen (Baldissone 2010, 1125–6; 2011, 116).²⁶ Taka pravica vsaj delno razrešuje dilemo (normativne) univerzalnosti človekovih pravic kot hkratne svobode in prisile, kjer »/.../ človekove pravice dopuščajo posameznikom določeno svobodo, (vendar) pa jim ne dopuščajo svobode od te svobode, ki jo opredeljujejo« (Cerar ml. 1993, 47).

Če strnemo, se pričujoča doktorska disertacija naslanja na predpostavko, da je še posebej v povezavi s procesi globalizacije potrebno človekove pravice proučevati ne (zgolj) z vidika vsebine idej in specifičnih norm človekovih pravic, marveč predvsem s spregledanega procesnega vidika *de facto* demokratičnosti diskurza o človekovih pravicah, ki presega minimalni kriterij načela vladavine prava²⁷ ter formalne enakosti posameznikov kot objektov človekovih pravic. Če je človekovim pravicam oz. njihovim subjektom/upravičencem odvzeta komponenta možnosti oblikovanja zahteve zunaj avtoritativnega diskurza (tj. njihova radikalno demokratična komponenta), potem od njih ne ostane nič več in nič manj kot pravni okvir, vzorec za rutinirano sprejemanje odločitev za razreševanje konfliktov med posamezniki ter med posamezniki in državnimi institucijami (Wall 2012, 2). Prvi pogoj za radikalnejšo demokratizacijo diskurza človekovih pravic je tako subjektivizacija njihovih nosilcev na vseh

²⁵ Baldissone (2011, 115) kot premik k pluralizaciji človekovih pravic sicer ocenjuje sprejetje instrumentov človekovih pravic, s katerimi so bile kodificirane posebne pravice za specifične, »ranljive« skupine (med prvimi, najbolj znanimi in največkrat ratificiranimi npr. konvenciji, s katerima so zagotovljene posebne pravice žensk in otrok), vendar pa to ne razreši problema generičnega, »osiromašenega« upravičenca človekovih pravic.

²⁶ Tak pristop, kakor ga ubirata Benhabibova in Baldissone, se sam po sebi ne ukvarja s specifičnimi človekovimi pravicami (njihovo konkretno vsebino), pa vendar lahko ob aplikaciji tega splošnega načela človekovih pravic pričakujemo, da bo vseeno vodil v oblikovanje določenih norm človekovih pravic, ki ne pomenijo suspenza aktualnih kodificiranih in institucionaliziranih norm, temveč so v marsičem kompatibilne z že obstoječim zbirom pravic iz temeljnih mednarodnih instrumentov človekovih pravic (Baynes 2009, 5).

²⁷ Slednjega, s poudarkom na njegovem mednarodnopravnem vidiku, npr. Smithova (2011b, 574–7) omenja kot najpomembnejše načelo v kontekstu postopka, ki smo si ga izbrali za našo študijo kot primero globaliziranega diskurza o človekovih pravicah.

relevantnih ravneh diskurza o človekovih pravicah – tako v njegovih lokalnih oz. subnacionalnih kot nacionalnih, regionalnih ter supranacionalnih manifestacijah.

1.2 Raziskovalna teza

Kakor je moč nedvoumno sklepati že iz kratkega uvoda v našo analizo človekovih pravic v globaliziranem svetu, si v tej doktorski disertaciji nismo postavili za cilj predpostavlanje in preverjanje vzročno-posledičnih povezav med katerikoli segmenti globalizacijskih procesov ter (normativno) idejo ali prakso človekovih pravic. Velja ponoviti, da ne gre za pomanjkanje ambicioznosti ali zavestno iskanje udobne akademske pozicije, ki bi nudila zavetje pred vsakršno kritiko našega teoretskega pristopa, temveč zavedanje, da katerikoli segment bi izbrali, bi šlo za pretenciozno, subjektivistično in enodimenzionalno študijo v času zamrznjenih sicer dinamičnih in večplastnih pojavov.

To delo skuša razumeti nakazane trende in možnosti tako v razvoju globalizacijskih procesov kot v diskurzu o človekovih pravicah, med katerimi sicer prvi ne privzemajo vloge vzroka in drugi posledice ali obratno, obenem pa tudi niso produkt ali ustvarjalec dveh paralelnih svetov. V epistemološkem smislu je torej bližje tisti tradiciji v družboslovnih in humanističnih vedah, ki skuša izbrani predmet proučevanja razumeti in ne strmi k pojasnjevanju s človekom in z njegovim družbenim svetom povezanih pojavov.

Niz poglavij v zgodbi o globalizacijskih procesih v povezavi z jezikom človekovih pravic zato predstavlja zaokrožene, a prepletajoče se postojanke na cilju do končne okrepitve ali ošibitve sledeče teze:

Skozi širok spekter procesov globalizacije, posebno skozi vzpostavljanje odnosov, ki presegajo determinante teritorialne geografije, se transformirajo pravila diskurza o človekovih pravicah. Globalizacija diskurzivnih praks o človekovih pravicah, še posebej institucionaliziranih oblik diskurza, kakršen je Univerzalni periodični pregled, namesto k uniformnemu razumevanju in načinu uresničevanja človekovih pravic vodita v nastajanje globalne kulture človekovih pravic oziroma njihovo ponotranjenje do te mere, da postanejo medij komunikacije ter ključni element osmišljanja obstoja in delovanja subjektov na planetarni ravni.

V tej disertaciji se torej ukvarjamo z vprašanjem, kaj se dogaja z diskurzom o človekovih pravicah v kontekstu globalizacijskih procesov; ali – posebno v aktualnih okoliščinah intenzivne hkratne povezanosti različnih, fizično oddaljenih delov sveta ter možnosti za

vzpostavljanje odnosov mimo determinant fizične geografije – lahko identificiramo trende pluralizacije in demokratizacije v diskurzu o človekovih pravicah. S terminom globalna kultura človekovih pravic zato ne merimo na sprejemanje identičnih (nacionalnih) dokumentov ali na izomorfne prakse za implementacijo specifičnih pravic, temveč s poudarkom na izbrani študiji primera preizprašujemo pravila, po katerih se odvija globalizirani diskurz o človekovih pravicah kot ponujajoče se potencialne *lingua franca* globaliziranega sveta. V središče našega zanimanja tudi v zvezi s praktično naravnanim UPP postavljamo jezik oz. diskurz, saj so »/d/iskurzivne prakse, s katerimi so producirani ter sprejeti in interpretirani teksti, /.../ pomembna oblika družbene prakse, ki pripomore h konstituiranju družbenega sveta, družbenih identitet in odnosov« (Vezovnik 2009, 111).

Argumente za bodisi okrepitev bodisi ošibitev te teze iščemo s kombiniranjem obstoječih teoretskih pristopov, ki se ukvarjajo z globalizacijo ali/in človekovimi pravicami, ki jo nadgradimo s študijo primera izbrane oblike globaliziranega diskurza o človekovih pravicah. Čeprav gre pri izbrani študiji primera postopka UPP za institucionalizirani diskurz o človekovih pravicah, ki je usmerjen zelo praktično in si za svoj cilj postavlja oz. razglša izboljšanje stanja človekovih pravic na terenu, se tudi v drugem delu disertacije zatekamo k dvema različnima teoretskima izhodiščema za načrtanje splošnega raziskovalnega okvirja oz. oblikovanje specifičnih vprašanj za empirično raziskovanje v zvezi s prakso univerzalnega periodičnega in dialoško zastavljenega pregledovanja aktualnega stanja človekovih pravic.

Ta še zmeraj relativno nov postopek, ki je v marsičem, predvsem pa zavoljo forme, v katero je umeščena razprava, označen kot revolucionarna praksa v zgodovini diskurza o človekovih pravicah (glej npr. Urad visoke komisarke Združenih narodov za človekove pravice 2009), je zaradi svoje deklarirane omenjene »praktične naravnosti«, pa tudi zato, ker se večina teoretikov ob prevladujočem liberalističnem diskurzu ukvarja z vidikom zagotavljanja implementacije pravic iz mednarodnopravnih instrumentov človekovih pravic, slabo teoretsko razdelan oz. praktično neproblematiziran na ravni postopka samega.²⁸

²⁸ Medtem ko je bil šele v zaključni fazi nastajanja te disertacije izdan zbornik, katerega cilj je z različnih perspektiv podrobneje osvetliti vlogo UPP pri zagotavljanju z normami skladnega ravnanja (glej Charlesworth in Larking 2015), pa je zgoraj zapisano še posebej simptomatično za slovenski prostor, saj se do tega trenutka noben slovenski avtor/avtorica ni znanstveno-raziskovalno ukvarjal s postopkom UPP. Slednji tako ostaja »pokrit« zgoj na ravni političnega diskurza, kjer je osrednja odgovornost za širše sodelovanje z UPP ter nacionalna koordinacija priprave dokumentacije za pregled stanja človekovih pravic v Republiki Sloveniji (RS) prepuščena Ministrstvu za zunanje zadeve RS.

1.3 Metodologija in struktura doktorske disertacije

Metodologija in struktura doktorske disertacije sledita temeljnim predpostavkam ter prej zapisani in razdelani tezi doktorske disertacije. Slednje narekujejo mešanje oz. uporabo pestre bere in kombinacije kvantitativnih in kvalitativnih raziskovalnih metod, razvitih na področju različnih ved, prilagojenih predmetu našega raziskovanja.

Drugo poglavje – prvo jedrno – nas predvsem skozi analizo in interpretacijo sekundarnih virov, opisovanje ter primerjalno analizo uvaja v razpravo o globalizacijskih procesih ter najširšem zbiru s človekovimi pravicami povezanih vprašanj. V njem je naše pisanje umeščeno v okvir obstoječih razprav – izpostavljene so vzporednice ter v prvi vrsti razlike v našem pristopu k proučevanju odnosa med procesi globalizacije ter jezikom in prakso človekovih pravic. Opredeljeni ter podrobneje razdelani so teoretsko ozadje in temeljni koncepti, s katerimi operiramo skozi celotno besedilo.

Temu sledi zgodovinsko-razvojni pogled na globalizacijo diskurza o človekovih pravicah, kjer s pomočjo genealoške analize, strukturirane na dve temeljni obdobji s prelomnico okrog leta 1945 in tri diskurzivne žanre ter temelječe na dostopnih primarnih in sekundarnih virih,²⁹ skušamo osvetliti a) naključnost, »srečno« kombinacijo okoliščin in ne predestiniranost tega, da so se človekove pravice najprej artikulirale in kodificirale na Zahodu ter da je v zvezi z njimi prevladal liberalistični diskurz človekovih pravic, b) spremembe v zamejevanju diskurza o človekovih pravicah, posebno v kontekstu internacionalizacije, univerzalizacije ter elementov supraterritorialnosti v diskurzu o človekovih pravicah ter c) potencial za globalno dojemljivost za diskurz človekovih pravic v smislu, kakor smo jo definirali v uvodnih pod poglavjih. V zadnjem delu tega poglavja prehajamo na študijo primera UPP kot globaliziranega diskurza o človekovih pravicah, ki ga najprej osvetlimo z vidika elementov globaliziranosti in nato kot diskurz o človekovih pravicah.

Analiza in interpretacija primarnih in sekundarnih virov je naše ključno orodje za vpogled v okoliščine nastanka, modalitet in formalnih pravil diskurza o človekovih pravicah v okviru UPP. Javno dostopna dokumentacija iz procesa oblikovanja te specifične oblike globaliziranega diskurza o človekovih pravicah je sicer dobra osnova in uvod v empirično proučevanje postopka UPP, vendar se kot neizogibna izkaže regresija na teorijo, povezano s

²⁹ Pri izbiri primarnih in sekundarnih virov za genealoško analizo je, kolikor nam to dovoljujejo jezikovne in druge objektivne omejitve, posebna pozornost posvečena odkrivanju relevantnih virov, ki obravnavajo oz. izhajajo iz različnih kulturnih, pravnih in političnih okolij. Ob kanoničnih in zgodovinsko avtoritativnih besedilih skušamo v našo pripoved vključiti tudi ideje in besedila, ki običajno ostajajo izvzeta iz popisov zgodovine človekovih pravic ali so celo označena kot antitetična ideji človekovih pravic.

širjenjem normativnih diskurzov – specifično norm človekovih pravic, da bi postavili ta »praktično naravnani« postopek v teoretski kontekst in v povezavi s kritiko, ki naslavlja dosedanje praktično izvedbo postopka, določili relevantna raziskovalna vprašanja za empirično analizo diskurza o človekovih pravicah glede na osrednji predmet našega proučevanja.

Empirična študija, ki se je lotevamo v petem poglavju in s katero dopolnjujemo naš troslojni model proučevanja postopka UPP (od širšega konteksta njegovega nastanka, preko modalitet oz. formalnih pravil ter do same izvedbe), namreč predstavlja največjo metodološko »zagato« oz. izziv, kakor nam dajo slutiti že njegova inovativnost, relativno kratko obdobje, odkar je v uporabi ter dejstvo, da je kljub nastajajoči literaturi UPP še vedno slabo znanstveno proučen. Znajdemo se torej pred zahtevno nalogo, pri kateri nam je lahko do neke mere v inspiracijo in v oporo teorija s področja kritične analize diskurzov (glej npr. Fairclough 2007; Wodak in Meyer 2009), vendar nam skrbni pregled tovrstne literature ter primerov aplikacije (kritične) analize diskurzov v mednarodnih odnosih (glej npr. Hansen 2006) ne ponuja konkretnih raziskovalnih metod, ki bi bile neposredno uporabne na izbrani študiji primera. V ta namen v doktorski disertaciji (kot njen inovativni prispevek) razvijemo lasten (holistični) pristop in empirični model za proučevanje UPP, ki temelji na razumevanju specifik tega inovativnega postopka.

Izhajajoč iz modalitet in formalnih pravil postopka UPP imamo namreč opraviti s specifično vrsto besedil, ki so ciljno usmerjena v bilateralno izmenjavo priporočil. Jezik vsakokratnih besedil različnih akterjev v različnih stopnjah postopka, še posebej pa v fazi interaktivnega dialoga v ženevskem delu postopka, je prilagojen temu, da so deli besedila, ki predstavljajo priporočila, prepoznani kot taki in tipično težijo k temu, da je možnost njihovega sprejetja čim večja. Ko pobližje pogledamo UPP kot obliko globaliziranega diskurza o človekovih pravicah (glej 3. poglavje) ter evolucijo njegovih pravil (4. poglavje pričujoče disertacije), se zdi za proučevanje tega postopka najustreznejša metoda empirične analize, ki bi kombinirala statistično analizo priporočil in drugih kvantificiranih podatkov iz opravljenih zasedanj UPP ter kvalitativno analizo interaktivnega dialoga v okviru relevantnih zasedanj delovne skupine (DS).

V času pisanja pričujoče disertacije so bili že opravljeni nekateri poskusi empirične analize preteklih zasedanj UPP (glej npr. McMahon 2010; McMahon in Ascherio 2012; Dahl Schlanbusch 2013; McMahon *et al.* 2013).³⁰ Medtem ko se omenjene analize osredotočajo na

³⁰ Največji prispevek empirični analizi postopka UPP je doslej dal Edward R. McMahon, profesor na Univerzi v Vermontu in nekdanji ameriški diplomat, ki je leta 2009 začel sodelovati z UPR Info, kjer je med drugim npr.

numerični spremenljivki danih oz. prejetih priporočil ter sprejetosti priporočil s strani vsakokratne države v postopku pregleda (DPP), pa je poročilo organizacije UN Watch (2009) skušalo tako opisno kot numerično ovrednotiti »konstruktivnost« intervencije držav v interaktivnem dialogu z relevantnimi državami. Čeprav se oblikovanje modela za našo empirično analizo s kombinacijo teh dveh pristopov zdi perspektivno izhodišče, pa v pričujoči doktorski disertaciji izbiramo drugačen, svojstven pristop. Ob a) pomembnih spremembah v pravilih UPP, uvedenih na prehodu s prvega v drugi cikel postopka, ki čas interaktivnega dialoga med drugim razdelijo med vse zainteresirane države (ne morejo ga v celoti več zapolniti »prijateljske« intervencije), b) »nevarnosti« pristranskosti oz. celo ideološkosti izbranega gledišča (nikakor ne gre tudi v fazi izbire metode za empirično analizo zanemariti, da obstaja tendenca, da se k diskurzu o človekovih pravicah pristopa s prevladujočega liberalističnega, pravno-pozitivističnega gledišča³¹) in nujno arbitrarni naravi določanja stopnje »konstruktivnosti« posamezne intervencije, c) dejavniku že omenjene podrejenosti dikcije posamezne intervencije identifikaciji in končni sprejetosti priporočil v pričujoči doktorski disertaciji ubiramo neko tretjo pot.

V petem poglavju doktorske disertacije za naše proučevanje UPP z ozirom na identificirano ključno raziskovalno vprašanje o *de facto* globalni, tj. transregionalni rabi postopka (v smislu *crossregional*), uporabljamo sprva osnovno in postopoma čedalje bolj robustno statistično analizo,³² kjer sta kot ključna predmeta zanimanja obravnavana izmenjava in sprejetost priporočil, medtem ko so nekateri tematski poudarki državnih intervencij oz. priporočil mestoma izpostavljeni v komentarju in v interpretaciji dobljenih rezultatov. Poleg do tega trenutka največjega števila opazovanj iz tako prvega kot drugega cikla postopka, ki prispevajo k veliko večji zanesljivosti dobljenih rezultatov ter spremljanju trendov skozi čas, kompleksnost modela dopolnjujejo predvsem na podlagi sekundarne literature identificirane dodatne, kontrolne spremenljivke, ki opišejo dejavnike, ki bi lahko pomembno vplivali na danost/prejetost priporočil ter odziv DPP nanje. Temeljna pomanjkljivost že izvedenih kvantitativnih analiz je namreč, da vključujejo omejeno število opazovanj – vsa iz enega, prvega cikla (velja za vse zgoraj omenjene kvantitativne analize) – in se skoraj izključno omejujejo na opisne statistike (glej npr. Sen in Vincent 2009; McMahon

vodil proces sistematizacije priporočil glede na tip angažmaja, ki ga zahtevajo od držav. Več o tem v UPR Info (2008–2014a).

³¹ Za slednjega lahko npr. opazimo, da je izrazito naklonjeno imenovanju in kazanju s prstom (*naming and shaming*). To tiho domnevo privzema tudi UN Watch (2009, 2–3), ki v svojem poročilu kritizira način vključevanja in retoriko nekaterih demokratičnih držav kot pozitivno, vendar prešibko, trdeč da je to, »da se toliko uglednih demokracij odloča za mehka vprašanja ter beži od eksplicitnega naslavljanja kršitev ter njihovega preiskovanja, nesprejemljivo«.

³² Več o izbranih metodah statistične analize zapišemo v samem petem poglavju.

2010; McMahon in Ascherio 2012).³³

Tako kot praktično vse empirične študije opravljenih zasedanj UPP se pri tem naslanjamo na bazo podatkov nevladne organizacije (NVO) UPR Info (2008–2014b), ki je od začetka izvajanja postopka UPP razvila izčrpno bazo vseh priporočil, ki so jih države podale na opravljenih zasedanjih, vključno z lastno oblikovanimi in zamejenimi ključnimi parametri, po katerih jih je mogoče razvrščati (npr. po posameznih DPP in državah avtoricah priporočil, po regijah in organizacijah, ki jim pripadajo, temi priporočil...).³⁴ Podobno elektronsko zbirko priporočil najdemo tudi na spletni strani UPR Watch, na podlagi javno dostopnih dokumentov na spletni strani UVKČP pa bi bilo možno izdelati tudi kako tretjo, vendar je z vidika UPP kot kontinuiranega, cikličnega procesa bolj kot poskušati izpopolnjevati ali vzpostaviti lastno temeljno bazo podatkov smotrno vztrajati na enotnem izhodišču za empirično analizo ter s tem zagotavljati primerljivost podatkov med različnimi cikli postopka ter že opravljenih in bodočih empiričnih analiz.³⁵

Naša empirična analiza postopka UPP je zamejena časovno, medtem ko ostaja tematsko splošna in vključuje vse tipe človekovih pravic. S časovnega vidika zajema obdobje med 1. in 17. zasedanjem UPP (med 7. aprilom 2008 in 1. novembrom 2013), ki so del dveh ciklov UPP: prvih dvanajst obravnavanih zasedanj je del prvega cikla postopka, zadnjih pet pa del drugega cikla postopka. V tem obdobju je bilo sedemdeset držav pregledanih tako v prvem kot v drugem ciklu postopka.³⁶ Z ozirom na to, da postopek UPP vodijo sicer ohlapna, a vseeno obstoječa, formalna pravila za oblikovanje relevantnih besedil, ter da so še posebej v najbolj »zanimivem« delu postopka, interaktivnem dialogu v DS, v rabi diplomatski jezik in uzance, se med možnimi ravnmi proučevanja besedil namesto na »notranje« besedilne relacije

³³ Model Dahl Schlanbuscheve (2013, 5. poglavje) je nekoliko kompleksnejši, vendar s svojo tematsko zamejenostjo vključuje bistveno premajhno število opazovanj. Zajema zgolj 501 relevantnih priporočil iz prvega cikla, ki ob specifičnosti tipa pravic in dodatni kategorizaciji (npr. po regionalnih skupinah, času ...) postanejo vzorec, na podlagi katerega je težko oz. praktično nemogoče s statistično zanesljivostjo sklepati o pojavih, kakršen je vpliv regionalne politike na obnašanje držav v globaliziranem diskurzu o človekovih pravicah.

³⁴ Več o bazi podatkov, vključenih parametrih in napotki za njeno uporabo, v UPR Info (2013c).

³⁵ Povedano v jeziku metode analize besedil, UPR Info za raziskovalce opravlja oz. jim olajša dragoceno delo merjenja in kodiranja podatkov iz besedil v enote za statistično analizo, ki predstavljata ».../ pomembni fazi v analizi besedil, saj je od njiju odvisna zanesljivost raziskovalnih izsledkov« (Splichal 1990, 77).

³⁶ Te države so, razvrščeno po petih regionalnih skupinah, znotraj njih pa po vrstnem redu pregleda v drugem ciklu (glej Prilogo B): Bahrajn, Indonezija, Indija, Filipini, Južna Koreja, Pakistan, Japonska, Šrilanka, Tonga, Združeni arabski emirati, Turkmenistan, Uzbekistan, Tuvalu, Bangladeš, Saudska Arabija, Kitajska, Jordanija, Malezija (18 držav iz azijske skupine), Ekvador, Brazilija, Argentina, Peru, Gvatemala, Bahami, Barbados, Kolumbija, Kuba, Mehika, Belize (11 držav iz skupine latinsko-ameriških in karibskih držav), Tunizija, Maroko, Alžirija, Južna Afrika, Gabon, Gana, Benin, Zambija, Mali, Bocvana, Burundi, Burkina Faso, Zelenortske otoki, Džibuti, Kamerun, Senegal, Nigerija, Mauritius, Srednjeafriška republika, Čad, Kongo (21 držav iz afriške skupine), Finska, Velika Britanija (VB), Nizozemska, Švica, Francija, Luksemburg, Izrael, Lihtenštajn, Nemčija, Kanada, Monako, Malta (12 držav iz skupine Zahodnoevropskih in drugih držav), Poljska, Češka, Ukrajina, Romunija, Črna gora, Srbija, Ruska federacija, Azerbajdžan (8 držav iz vzhodnoevropske skupine).

(semantične, slovnične, leksične, fonološke relacije ...) osredotočamo na »zunanje« odnose besedil³⁷ z drugimi relevantnimi pojavi (Fairclough 2007, 36–7). V središče našega zanimanja glede na izhodiščno tezo torej postavljamo politiko regionalizma, pod katero pojmujeemo rabo oz. vključevanje v UPP z zamejevanjem diskurza glede na pripadnost (statističnim) geografskim in »političnim« regionalnim skupinam (s slednjimi merimo na članstvo v mednarodnih vladnih organizacijah).

1.4 Omejitve doktorske disertacije

Prevladujoči pristop v pričujočem besedilu, ki ga narekuje že sama ideja človekovih pravic kot potencialne *lingua franca* ter evidentna omejenost s prostorom, ki preprečuje poglobljanje v (ne)spornost posameznih (kategorij) pravic, je obravnavanje (filozofske/metafizične ideje ter njenega političnega in pravnega izraza) človekovih pravic kot unitarnega koncepta. Čeprav v poglavju o genealogiji diskurza o človekovih pravicah ter na drugih izpostavljenih mestih naslavljamo konkretne pravice oz. iz njih izhajajoče norme, pa so v večjem delu besedila človekove pravice obravnavane kot »črna skrinjica«, referenčni okvir za diskurz o konkretnih idejah, normah, (pravnih) upravičenjih, prilegajočih se dolžnostih ... Veljavni očitek izbranemu pristopu, v katerem se bodo našli predvsem zagovorniki pravnega pozitivizma, je, da so človekove pravice brez konkretiziranega seznama pravic »votli« koncept. Vendar pa seznam jasno zamejenih pravic izgubi svojo vitalnost, če nas človekove pravice zanimajo kot dinamična kategorija, katere emancipatorni potencial zaobjema tudi kritiko (re)produkcije obstoječega diskurza in seznama ter vsebine specifičnih pravic.

Zgodovinsko-razvojni pogled na človekove pravice ne razkriva zgolj novih pravic, s katerimi so se dopolnjevali in se še vedno dopolnjujejo sezname nacionalno, regionalno ali univerzalno artikuliranih in/ali kodificiranih pravic, temveč tudi premene in prelome v temeljni paradigmi. Človekove pravice se zaradi dramatičnih sprememb v paradigmi tako zdi še posebej vredno (ponovno) premišljevat kot enoten koncept v povezavi z globalizacijskimi procesi.³⁸ Doba intenzivne globalizacije je namreč odprla vprašanje človekovih pravic ne le na strani priznavanja novih (kategorij) pravic (npr. pravic delavcev migrantov in njihovih

³⁷ »Analiza 'zunanjih' odnosov besedil je analiza njihovih odnosov z drugimi elementi družbenih pojavov ter, na bolj abstraktni ravni, družbenih praks in družbenih struktur.« (Fairclough 2007, 36)

³⁸ Trdimo, da so bili teoretski premisleki s področja človekovih pravic v zadnjih šestih desetletjih vse preveč usmerjeni v ukvarjanje z definicijo in vsebino posameznih (skupin) pravic. Znotraj znanstvenega diskurza o človekovih pravicah lahko tako govorimo o svojevrstni tematski fragmentaciji, kolateralni škodi, ki je botrovala zapostavljenosti koncepta človekovih pravic v širšem smislu kot okvirja teh razprav.

družin), temveč tudi paradigmske dileme, kakšni sta npr. odgovornosti nedržavnih subjektov za človekove pravice in ekstrateritorialna aplikacija mednarodnih pogodb človekovih pravic.

V pričujoči doktorski disertaciji se pri študiju primerov aktualnih oblik globaliziranega diskurza o človekovih pravicah omejujemo zgolj na prakso postopka UPP. V središču UPP, ki ga usmerjajo politični/diplomatski predstavniki držav, je sicer politični diskurz, a je postopek, če ga gledamo hkrati kot ženevsko platformo ter širši proces, zanimiv za proučevanje v povezavi z globalizacijskimi procesi, ker je v njem mogoče javno razločiti različne ravni analize, tipe akterjev ter diskurzivne strategije, ki jih zajema. S tem nikakor ne izključujemo možnosti, da obstajajo druge pozornosti in teoretskega proučevanja vredne diskurzivne prakse, v zvezi s katerimi je prav tako mogoče identificirati elemente globalnosti. Ob dejstvu, da je vse potencialne primere nemogoče preučiti, je naša izbira UPP podkrepljena z argumentom, da gre za inovativen, institucionaliziran, nadpovprečno transparenten (s formalno predpisanimi okvirnimi pravili) diskurz o človekovih pravicah, katerega elemente in učinke je mogoče z uporabo selekcioniranih metod tudi kvantificirati.

Postopek UPP se kot posebej primerna študija primera ponuja tudi s svojo usmerjenostjo h kontinuiteti; že v njegovem imenu je poudarjena periodičnost, modalitete in formalna pravila postopka pa dodatno razkrivajo procesno naravnost. V naši analizi ta element kontinuitete sicer ne more priti docela do izraza, saj časovnica drugega cikla postopka UPP znatno presega časovni okvir nastajanja pričujoče disertacije.³⁹ Vendar pa že v sekundarni literaturi citirani posamezni primeri pregledov znotraj enega cikla (glej npr. Tars in Bhattarai 2011; Lerum *et al.* 2012) kažejo na to, da je ravno ta kontinuirana in procesna narava postopka skupaj z dejstvom, da razprava v UPP ni omejena na obstoječe teme in norme človekovih pravic, ki jih posamezna država priznava z ratifikacijo relevantnih pogodbenih instrumentov,⁴⁰ tisti element, ki nosi največji potencial za pripuščanje tradicionalno marginaliziranih idej, identitet in norm. Slednje ob dejstvu, da je v enem delu nemogoče zaobjeti vse vidike tega postopka, odpira tudi možnosti za njegovo nadaljnje proučevanje.

³⁹ Zasedanja v okviru drugega cikla postopka UPP so načrtovana med majem 2012 in novembrom 2016, medtem ko je v našo analizo zajetih le prvih pet, torej manj kot tretjina zasedanj iz drugega cikla.

⁴⁰ Medtem ko je poročanje o izpolnjevanju pogodbenih obveznosti zamejeno s kodificiranimi normami, pa postopek UPP ne preprečuje obravnave presečnih tem (tj. tem, ki zadevajo več kot eno pravico oz. en tip pravic) ter aplikacijo jezika človekovih pravic na druge, porajajoče se teme (npr. spopadanje s problemom klimatskih sprememb ter njihovimi posledicami za dostop do posameznih človekovih pravic), kjer Cameron in Limon (2012, 213–5) že prepoznavata določen prispevek in še večji potencial postopka UPP. Povedano drugače, ima na ta način »postopek UPP potencial, da osvetli obstoječe ali nastajajoče obče običajno pravo /.../« (Dominguez-Redondo in McMahon, v tisku).

1.5 Izvirni prispevek k znanosti

Kakor je razvidno iz naslednjega poglavja, v katerem se orientiramo po »zemljevidu« obstoječe literature na izbrano temo globalizacije in človekovih pravic, je doktorska disertacija inovativna in prispeva k nadaljnjemu razvoju širokega, dinamičnega področja globalizacijskih študijev, pa tudi disciplinarnega presečišča, ki ga okupira proučevanje človekovih pravic z njihovimi raznolikimi vidiki, s poskusom preseganja črno-belih, vzročno-posledičnih povezav med globalizacijo in človekovimi pravicami, ki najpogosteje zavzamejo obliko indukcije na osnovi izoliranih ter v času zamrznjenih globalizacijskih procesov.

Na začetku drugega poglavja je tako opravljen sicer neizčrpen, a pomemben pregled obstoječe literature z relevantnih področij, nato pa se z izvirnim konceptom globalizacije diskurza o človekovih pravicah oddaljujemo od skrajnih pozicij na kontinuumu možnih relacij med globalizacijo in človekovimi pravicami, zato na globalizacijske procese gledamo z drugo optiko. Globalizacijski procesi nas zanimajo v povezavi z okoliščinami in načini zgodovinskega ter aktualnega zamejevanja diskurza o človekovih pravicah, tj. determiniranja, kdo in kaj je vključen(o) v diskurz o človekovih pravicah oz. izvzet(o) iz njega. Zavzemamo konstruktivno-kritično pozicijo do procesa (re)produkcije (hegemonskih pomenov) človekovih pravic ter za razliko od večine avtorjev obstoječe literature človekovih pravic poudarjamo in preizprašujemo njihov participatorni ter identitetno-kulturni vidik.

Med izvirnimi prispevki tega dela k znanosti je potrebno izpostaviti tudi poskus sistematičnega pristopa k proučevanju postopka UPP, začenši z okoliščinami njegovega nastanka, modalitet in formalnih pravil, vse do modela za empirično proučevanje regionalizma oz. regionalne politike. Po približno sedmih letih od njegove ustanovitve oz. praktične rabe ostaja teorija skopa pri poskusih razumevanja tega postopka ter razvijanju neposredno uporabnih metodoloških orodij za njegovo proučevanje. V doktorski disertaciji skušamo v ta namen na postopek pogledati celoviteje, ga teoretsko osvetliti, razčleniti njegova pravila in dopolniti analizo z modelom empirične analize, ki omogoča spremljanje UPP skozi čas ob predpostavki, da se (formalna) pravila diskurza bistveno ne spremenijo. Dodana vrednost tovrstnega pristopa k UPP je, da ga s fokusom na to, kdo in kaj je pripuščeno k diskurzu o človekovih pravicah ter tiste oz. tisto, kar iz njega izostaja, mislimo bistveno širše od zgolj birokratske vaje, v kateri se vsaka štiri leta in pol za posamezno državo ponovi izmenjava in soočenje informacij iz različnih virov o lokalnih oz. nacionalnih implikacijah obstoječih standardov človekovih pravic.

2 Globalizacija in človekove pravice

2.1 O čem govorimo, ko govorimo o globalizaciji in človekovih pravicah?

V zgodbo o človekovih pravicah in globalizaciji vstopamo v času, ki se zdi izrazito nenaklonjen tako globalizacijskim procesom kot tudi človekovim pravicam in razpravi o odnosu med njima. Če je bilo zadnje desetletje 20. stoletja zaznamovano z naraščajočim zavedanjem o skupnih problemih, ki jih je osvetlila vedno večja vsesplošna medsebojna povezanost sveta, a hkrati tudi s splošnim optimizmom glede možnosti skupnega delovanja za reševanje omenjenih problemov, pa sta (simbolno prelomna) teroristični napad na Združene države Amerike (ZDA), 11. septembra 2001, ter finančna in vsesplošna kriza, ki se je začela leta 2008, iz političnega, pa tudi akademskega, diskurza izbrisali poprej številčna razmišljanja o konturah kozmopolitske/globalne demokracije (Pikalo 2009, 559–60). S tem političnim obratom (upajmo, da ne *saltom mortale*, kakršnega npr. resignirano napoveduje Hopgood (2013; 2014) z idejo o nastajajočem nevestfalskem svetu, v katerem humanistične ideje, kakršne so človekove pravice, izgubljajo svojo transformacijsko moč) od kolektivistične ideje k individualnemu in partikularnemu iskanju odgovorov na aktualne izzive, ki ga problematizira Pikalo (2009), je tudi proces globalizacije potisnjen na obrobje ali kvečjemu obravnavan kot kaka naravna katastrofa, ki je sama po sebi in iznenada rodila omenjene izzive, s katerimi se spopadajo države.⁴¹ Held in McGrew (2007, 1) tako opažata, da se po terorističnih napadih na ZDA »z naraščajočo pogostostjo pojavljajo epitafi, namenjeni globalizaciji«, medtem ko Rizman (2008, 226) v zaključku svoje sociološke razprave o globalizaciji in avtonomiji trdi, da »od udarca, če ne že naravnost poraza, ki je z globalno ekonomsko krizo zadel globalizacijo, si ta še zagotovo še dolgo ne bo opomogla.« Še veliko bolj paradoksalna z ozirom na krepitev nacionalne varnosti na rovaš individualne svobode ter slabšanje eksistenčnega položaja večine prebivalstva pa je marginalizacija koncepta človekovih pravic. V nasprotju z idejo, da naj bi univerzalno sprejete človekove pravice

⁴¹ Slednje je simptomatično že v slovenskem prostoru. Če so predstavniki slovenskega političnega vrha po vzoru njihovih kolegov iz tujine še na prelomu tisočletja množično in nekritično sodelovali pri razširjanju diskurza neoliberalne globalizacije ter poudarjali nujnost sodelovanja Slovenije v globalizacijskih procesih (Pikalo 2003, 25–7), pa je Ministrstvo za finance v imenu Vlade RS leta 2011 kot pravi vzrok za to, da je prišlo do svetovne finančne in gospodarske krize, identificiralo kar globalizacijo (Vlada Republike Slovenije 2011). Podobno sporočilo nosi tudi izjava nekdanjega predsednika RS Danila Türka, da je »globalizacija poleg novih tehnologij, ki omogočajo večjo informiranost in boljše znanje, prinesla tudi prost globalen pretok lažnih vrednot in lažnega predstavljanja resnice o človeku« (Urad predsednika Republike Slovenije 2010).

posameznika zaščitile ravno v situacijah, ko je oropan za skoraj vse drugo kot lastno človečnost,⁴² so človekove pravice v političnem diskurzu naenkrat prikazovane kot etični ideal za čase materialnega izobilja ali celo nadomeščene s pozivi k humanitarnosti (*cf.* Hopgood 2014, 18).⁴³

Spričo vtisa, da človekove pravice in globalizacija za razliko od 90. let prejšnjega stoletja ne predstavljajo najpomembnejšega konceptualnega okvirja za politično delovanje in razmislek o sedanjih in prihodnjih družbenih razmerah, bo zanimivo spremljati, če in kako se bo to odražalo v prihajajočih znanstvenih delih – ali in na kak način bodo vključevala oba koncepta in skušala orisati odnos med njima.⁴⁴ Pregled obstoječe relevantne znanstvene literature, ki je v veliki večini nastala, preden je svet zagrabil krč finančne krize, namreč razkriva, da je bilo do tega trenutka različnim avtorjem skupno nestrinjanje, znotraj tega pa pogosto črno-belo slikanje odnosa med človekovimi pravicami in globalizacijskimi procesi ter iskanje vzročno-posledičnih povezav med njimi. Slednjega je možno delno pojasniti s težnjo avtorjev, da bi ponudili inovativen in prepoznaven teoretski pogled na povezanost obeh konceptov, a tudi s polarizacijo, ki je bila prisotna, ko so bile človekove pravice in globalizacija veliko bolj naglašen del globalnega političnega diskurza in se od tam širila v druge sfere družbenega življenja. V pričujoči doktorski disertaciji se zavestno izogibamo tovrstnemu početju, četudi za ceno slabšega »umetniškega vtisa« in manjše udarnosti naših zaključkov o statusu človekovih pravic v globaliziranem svetu.

⁴² Temeljno načelo človekovih pravic naj bi bila ravno njihova neodtujljivost, zato je tovrsten suspenz nedopusten in govori v prid paradoksu človekovih pravic, kot ga na primeru oseb brez političnega statusa utemeljuje Arendtova (2003, 381): »Če človeško bitje izgubi svoj politični status, naj bi po implikacijah prirojenih in neodtujljivih človekovih pravic prišel v natanko takšno situacijo, kot so jo predvidele deklaracije takšnih splošnih pravic. Dejansko pa se zgodi ravno obratno. Zdi se, da je človek, ki ni nič drugega kot človek, izgubil točno tiste lastnosti, zaradi katerih ga lahko drugi ljudje obravnavajo kot sočloveka«.

⁴³ Že na ravni akademskih razprav o svetovnih kriznih žariščih in gospodarsko najmanj razvitih delih sveta je neredek in še zdaleč ne neškodljiv pojav dehumanizacija posameznikov na način, da se jih obravnava skoraj izključno kot prejemnike humanitarne pomoči in ne nosilce človekovih pravic. Obscenost tovrstne redukcije se najbolje pokaže v popolnoma drugačnem kontekstu, in sicer ko se grške protestnike namesto kot upornike proti sedanjemu reševanju ekonomske in finančne krize v Grčiji in v Evropski uniji (EU) na splošno prikazuje kot pasivne žrtve, ki potrebujejo humanitarno pomoč drugih držav in mednarodnih institucij (Žižek 2012, 13).

⁴⁴ Tudi sama znanstvena besedila, skozi katere posamezni avtorji uveljavljajo ali nasprotujejo določenim idejam in s tem spodbujajo druge avtorje, da upoštevajo njihovo teoretsko stališče in se do njega opredelijo, so namreč diskurz, skozi katerega se ustvarjajo pomenske strukture (Onuf 1994, 1–2). Še več, akademskega diskurza ne moremo obravnavati kot ločenega od drugih tipov diskurza, posebno političnega oz. družbenega, temveč je treba nujno upoštevati določeno stopnjo njihovega medsebojnega učinkovanja.

2.1.1 Kontinuum možnih teoretskih povezav

Analitični pregled goste množice dosedanjih poskusov znanstvenega osvetljevanja odnosa med globalizacijo in človekovimi pravicami razkriva, da večina obstoječe literature gravitira proti obema skrajnima točkama na kontinuumu možnih povezav med globalizacijo in človekovimi pravicami. Če malo poenostavimo, na eni strani beremo razprave in argumente o neposredni ali sistemski grožnji, ki naj bi jo globalizacija predstavljala implementaciji obstoječih standardov človekovih pravic, po prepričanju nekaterih celo do te mere, da naj bi človekovim pravicam grozilo, da postanejo »poraženke« globalizacije. Druga enako skrajna tendenca pa je prikazovanje globalizacije kot vzvoda, s katerim bi se lahko približali ali naj bi bili že na točki, kjer so človekove pravice »zadnja stoječa« ideja ter univerzalno sprejeti temelj organizacije družbenega življenja in s tem »zmagovalke« globalizacijskih procesov (cf. Richards in Gelleny 2009, 183–6).

Indikativna, a nikakor ne odločujoča za umestitev besedil okrog teh dveh skrajnih pogledov na odnos med globalizacijo in človekovimi pravicami, je raba besednih zvez globalizacija in človekove pravice (*globalisation and human rights*) (glej npr. McCorquodale in Fairbrother 1999; Brysk 2002a; Pollis 2004; Benedek, De Feyter in Marrella 2007) ter na drugi strani globalizacija človekovih pravic (*globalisation of human rights*) (glej npr. Coicaud, Doyle in Gardner 2003; Gould 2004; Shafir in Brysk 2006; Marsh in Payne 2007).⁴⁵ Kar dela branje in analitično razčlenitev obstoječih besedil na to temo še posebej zanimivo, je nujno spoznanje, da niti omenjenih skrajnih pozicij glede (usodnosti) globalizacijskih procesov ne moremo povezati z avtorjevo pripadnostjo oz. bližino posamezni tradicionalni teoretski struji. Kakor bo podrobneje razloženo v nadaljevanju, lahko tudi znotraj iste teorije (teoretske šole) mednarodnih odnosov oz. mednarodne politike najdemo avtorje z zelo različnimi interpretacijami in vrednostnimi pozicijami do procesov globalizacije.

Avtorji pišejo o globalizaciji kot o grožnji človekovim pravicam iz zelo različnih perspektiv (za pesimistični pogled na odnos med globalizacijo in človekovimi pravicami glej npr. Tilly 1995; Garcia 1999; Schwab in Pollis 2000; Evans 2005b; bin Ahmad 2011; O'Connell 2011), med katerimi sta najpogostejša pristopa osredotočanje na posamezne

⁴⁵ To frazeološko razlikovanje je nezanesljivo, ker avtorji, ki zagovarjajo najbolj skrajni poziciji glede odnosa med globalizacijo in človekovimi pravicami, pogosto operirajo zgolj z enim konceptom, medtem ko se drugega dotikajo zgolj opisno. Pozicija avtorjev, ki uporabljajo oba termina, je na drugi strani pogosto manj skrajna oz. njihovi argumenti vsaj delno zrelativizirani. Sklair (2009a, b; 2010) tako npr. zavzema stališče, da splošna globalizacija (*generic globalisation*) pomeni veliko priložnost za globalizacijo človekovih pravic, vendar pa trenutno prevladujoča kapitalistična manifestacija globalizacijskih procesov spodkopava emancipacijski učinek globalizacije.

upravičence ali vrsto pravic, ki naj bi jih globalizacija ogrožala, ter globalizacija kot nevarnost za državo, ki se je sama uveljavila kot »/.../ temeljna grožnja uživanju človekovih pravic in osnovna institucija za njihovo učinkovito izvajanje in uveljavitev« (Donnelly 2003, 35; *cf.* Ishay 2007, XXIV). Nekateri izmed teh avtorjev (glej npr. Tilly 1995; Senarclens 2003; O'Connell 2011), tako kot tudi avtorji (Mills 1998; Falk 2002; Sandholtz 2002) na drugi strani idejnega kontinuuma, ki utemeljujejo pozitiven odnos med globalizacijo in človekovimi pravicami, iščejo bolj ali manj neposredne vzročno-posledične povezave med človekovimi pravicami in globalizacijo, medtem ko drugi (Hill Maher 2002; Arat 2006; Davis 2010) prihajajo do podobnih zaključkov preko kompleksnejših modelov z vključevanjem številnih povezanih pojmov npr. razvoja, revščine, razredne družbe, migracij ... (*cf.* Howard-Hassmann 2010, 66–8)

Odnos med človekovimi pravicami in globalizacijo je v središče mednarodnega zanimanja sprva postavil predvsem pojav multinacionalnih podjetij (MNP), ki so naenkrat postala dojeta kot relevanten subjekt v mednarodni skupnosti držav, najprej v državah v razvoju, iz katerih so začela prihajati medijska poročila o njihovih praksah na škodo človeškega dostojanstva in pravic ter sprožala razprave, ki so se preslikale tudi v znanstvena dela (*cf.* Richards in Gelleny 2009, 183). Če zgolj informativno in z namenom prikazati širino polja proučevanja grobo orišemo vsebino slednjih, lahko rečemo, da v zadnjih dobrih dveh desetletjih lahko bolj ali manj neposredno vezano na pojav MNP beremo o globalizaciji kot o nevarnosti za uveljavljanje človekovih pravic in demokratizacije v »tretjem svetu« za razliko od oz. celo v korist Zahoda (Schwab in Pollis 2000, 212–3; Stiglitz 2002; Borzutzky 2003, 6–9; Senarclens 2003, 148–9; Akwen 2010),⁴⁶ kot o grožnji izborjenim delavskim pravicam ter ekonomskim in socialnim pravicam na splošno (na ravni norm in prakse) (Tilly 1995; Cavanagh in Mander 2004, 34; Payne 2009; O'Connell 2011), pa vse do vzroka za pretirano urbanizacijo in okoljsko degradacijo, ki ogroža uživanje celotnega spektra človekovih pravic (Davis 2010). O'Connell (2007, 484) na podlagi analize negativnih vplivov globalizacije na pravice do izobraževanja, zdravja in ustreznega stanovanja zaključuje, da »je nemogoče biti zavezan varstvu človekovih pravic in obenem privoliti v trenutno prevladujočo obliko globalizacije«.

Pomemben segment literature iz tega sklopa je namenjen argumentom o negativnem vplivu (ekonomske) globalizacije na uživanje kulturnih pravic. Del marketinške strategije MNP naj

⁴⁶ Pri tem moramo opozoriti, da se neenakost in ohranjanje oz. poglobljanje razlik v razvitosti in ekonomski moči različnih delov sveta tudi v znanstvenem diskurzu na eni strani uporablja kot argument proti globalizaciji, na drugi strani pa kot dokaz, da globalizacije ni preveč, marveč daleč premalo, ker so nekateri deli sveta iz nje skoraj docela izvzeti. Medtem ko Rodríguez (2004, 406) globalizacijskim procesom pripisuje učinek poglobljanja revščine in neenakosti, ki imata sicer v nekaterih delih sveta dolgo zgodovino, pa Bauman (2000, 2) npr. pravi, da je ravno »biti lokalni v globaliziranem svetu znak družbenega prikrajšanja in degradacije«.

bi bila ne le gospodarska, ampak tudi kulturna homogenizacija oz. ustvarjanje enodimenzionalnih ljudi (*cf.* Marcuse 2002) z enakim okusom in potrebami (Cavanagh in Mander 2004, 38; Sklair 2008, 67–9). Istočasno pa naj bi boj proti negativnim ekonomskim učinkom ekonomske in kulturne globalizacije namesto emancipacije predvsem v državah v razvoju vodil v zatekanje h kulturnemu tradicionalizmu, ponovni oživitvi anahronističnih kulturnih praks ter fundamentalizmu, ki tako kot procesi, proti katerim nastopajo celo z nasiljem, ožijo prostor za svobodo, demokracijo in uživanje človekovih pravic (Schwab in Pollis 2000, 216–7; Barber 2001, 6; Oloka-Onyango 2005, 1256–7).⁴⁷ Pri tem sklopu literature je nemogoče obiti Huntingtonove (1993, 2005) napovedi o globalni politiki kot sinonimu za spopad civilizacij, čeprav, kot bomo pokazali v naši razčlenitvi koncepta človekovih pravic, njegova teorija nevarno poenostavlja kompleksna razmerja med civilizacijami ter neupravičeno obravnava človekove pravice kot produkt in izključno prvino zahodne civilizacije (*cf.* Howard 1997/1998, 110–11).

Vseeno se moramo dotakniti nasilja kot, po mnenju McGrewa (2007), nezadostno proučenega, a ključnega vidika globalizacije. Iz zgodovinske perspektive, začevši z evropskim političnim, kulturnim, vojaškim ekspanzionizmom, naj bi »organizirano nasilje predstavljalo konstitutivni element globalizacije – čeprav teoretično ni niti potrebna niti njena edina determinanta«,⁴⁸ medtem ko naj bi v aktualni fazi globalizacije pod vprašaj postavljalo ravno to globalno stanje, pri vzpostavljanju katerega je sodelovalo, s tem ko »globalizirano nasilje predstavlja znaten izziv običajnemu razmišljanju o varnosti, državi in svetovnem redu« (McGrew 2007, 16).⁴⁹ Shaw (2000, 8) aktualne procese radikalnih sprememb, del katerih je tudi globalizacija, opisuje s terminom globalna revolucija, pri čemer že samo poimenovanje sugerira, da so »/.../ njegova srčika prelomi v politični in vojaški moči«. Shaw (2000, 268–9) pri tem vidi največji problem za dokončanje globalne revolucije ter demokratizacijo v spremenjenih globalnih razmerah v dejstvu, da alternative obstoječemu redu izhajajo iz poskusov zaobiti državno moč ter koncentracije in eskalacije nasilja zunaj in proti njej, medtem ko lahko, po njegovem mnenju, »le oblikovanje enotne globalne strukture politične

⁴⁷ *Cf.* Howard-Hassmann (2010, 115): »Veliko milijonov ljudi bi se utegnilo počutiti tako ogroženih s strani kulturnih, ekonomskih in političnih vplivov kapitalizma in demokracije – ki po njihovem mnenju izvirajo iz nadvlade 'Zahoda' nad njihovimi življenji –, da bi se lahko oprijeli politike sovražnosti. Tovrstna sovražnost bi lahko zaustavila ali celo razvrednotila nekatere pozitivne učinke globalizacije /na človekove pravice/, saj se nekateri deli sveta zatekajo k na kulturi utemeljeni avtonomiji od Zahoda, ali celo h kvazi fašističnim družbenim gibanjem«.

⁴⁸ Nasprotno tradicionalni liberalni paradigmi, ki poenostavljena pravi, da se narodi, ki med seboj trgujejo, ne vojskujejo oz. da je trgovina spodbuda sodelovanju na ravni mednarodne politike.

⁴⁹ »Organizirano nasilje je konstitutivni element aktualne globalizacije in globalizacija je konstitutivni element sodobnih oblik organiziranega nasilja« (McGrew 2007, 36).

avtoritete, ki združuje nacionalno demokracijo z mednarodno integracijo, predstavlja realno možnost za zajezitev nasilja velikih razsežnosti ter ohranjanja mirnega družbenega razvoja.«⁵⁰ Vprašanje nasilja v povezavi s procesi globalizacije kot distinktivni pojav odpira tudi mednarodni oz. globalni terorizem, ki je seveda obstajal veliko pred napadi na ZDA leta 2001, a se je svet zaradi globalne odmevnosti dogodka, razsežnosti, metod in izbrane tarče napadov (zaradi njene dejanske globalne moči ter v vlogi simbola idejne, politične in ekonomske moči Zahoda) šele s tem dogodkom zavedel svoje ranljivosti in grožnje obstoječemu režimu človekovih pravic, hkrati pa so se kot potencialna nova grožnja slednjemu pokazale tudi številne sporadične, a tudi sistemsko pogojene zlorabe človekovih pravic v t.i. vojni proti terorizmu (Lauren 2011, 275–7).

De Feyterjevo (2005, 5) stališče, da je poraženec ekonomske globalizacije ženevski sistem mednarodnega varstva človekovih pravic pod okriljem Združenih narodov (ZN), saj se »/.../ do tega trenutka ni bil sposoben pomembneje spopasti z izzivi sveta po hladni vojni, kakršen je vpliv poslovnega sveta in mednarodnih ekonomskih organizacij, ki so gonilo globalizacije, na pravice, ki naj bi jih te institucije varovale,«⁵¹ nas uvaja v obsežni korpus literature, ki riše pesimistično vez med globalizacijo in človekovimi pravicami posredno. Če praktično vsak avtor (glej npr. Schwab in Pollis 2000; Harrison *et al.* 2003; Monshipouri, Welch Jr. in Kennedy 2003; Pollis 2004; Perulli 2007), ne glede na perspektivo, s katere osvetljuje zgodbo o globalizaciji in človekovih pravicah, na tak ali drugačen način omenja spremenjene okoliščine za državo v dobi globalizacije, pa posamezna dela preučujejo globalizacijo kot grožnjo človekovim pravicam v prvi vrsti preko same ogroženosti oz. oslabitve države kot najvišje suverene entitete in centra vseh družbenih dejavnosti v po teritorialnem načelu zasnovane mednarodne skupnosti (vestfalskem sistemu) (glej npr. McCorquodale in Fairbrother 1999; Ishay 2004; Parrish 2011). Pojav in številčnost obeh vrst razprav si lahko deloma razlagamo kot posledico pretiranih trditev globalistov o globalizaciji kot nujnem koncu ere nacionalnih držav (kot eklatanten primer glej npr. Ohmae (1995)⁵²), vendar pa ne gre zanikati dejstva, da se je s procesi globalizacije povečala permeabilnost državnih meja in

⁵⁰ Medtem ko meje nasilja nikoli niso bile identične z državnimi mejami, pa je nasilje v dobi globalizacije praktično nemogoče natančno zamejiti, saj naj bi poleg notranjih (nasilnih) poskusov spodkopavanja centralizirane državne moči v mednarodni skupnosti z ozirom na kriterij monopola nad silo imeli opravka s tremi tipi držav: Zahodna država, kvazi-imperialne ter proto- in kvazidržave (Shaw 2000, 213).

⁵¹ Pri pregledu literature naletimo tudi na kritiko globalizacije kot produkta/interesa mednarodnih institucij, še posebej Mednarodnega denarnega sklada, Svetovne banke in Svetovne trgovinske organizacije, ki naj bi razširjale neoliberalno ekonomsko paradigmo na škodo človekovih pravic, še posebej v državah v razvoju (glej npr. Stiglitz 2002, 10–11).

⁵² »Nacionalna država je postala nenaravna – celo disfunkcionalna – organizacijska enota za razmišljanje o ekonomski aktivnosti. Stvari združuje na napačni ravni agregacije.« (Ohmae 1995, 16)

da so ti procesi dali in še dajejo prostor za vidno delovanje tudi nedržavnim akterjem.

Različno niansirani pogledi izhajajo iz splošne predpostavke, da globalizacijski procesi uhajajo nadzoru države in dajejo krila nedržavnim (posebej problematično privatnim) akterjem, pri čemer države ne zmorejo preprečevati ali jih poklicati na odgovornost za njihove kršitve človekovih pravic (Schwab in Pollis 2000, 214; Shelton 2002, 29; Castresana Fernández 2004, 200; Ishay 2004, 181–2).⁵³ Med nedržavnimi akterji so najbolj izpostavljena že omenjena MNP, ki naj bi poleg potencialnih individualnih kršitev predstavljala grožnjo človekovim pravicam tudi zaradi strukturne moči oz. vpliva na državne institucije, s tem ko svojo prisotnost v posamezni državi in posledično kapital, delovna mesta, prenos znanja in tehnologije itn. pogojujejo z nižanjem davkov, delavskih standardov in splošno deregulacijo (t. i. tekma do dna (*race to the bottom*)) (Monshipouri, Welch Jr. in Kennedy 2003, 973).

Medtem ko večina avtorjev v zvezi z varstvom človekovih pravic razpravlja o učinkih globalizacije na države kot izomorfne akterje, pa Bryskova (2002b, 4–5, 9) trdi, da so kršitve človekovih pravic na ravni države v dobi globalizacije odvisne od tipa države in njene zgodovine, saj čeprav obstajajo pritiski na države s strani različnih akterjev in se njihova oblika suverenosti spreminja, naj bi bila država še vedno tista, ki predstavlja filter globalizacijskih procesov znotraj svojih meja, moč pa naj bi se premikala od šibkih k močnim državam, zato naj bi v dobi globalizacije do izraza prišla »kvaliteta« držav.⁵⁴

Ishayeva (2004, 183; cf. Castles 1997) se osredotoča na »pozitivni« vidik varstva človekovih pravic in negativni vpliv globalizacijskih procesov nanj ter opozarja, da je namesto države kot take ogrožena njena »sposobnost vzdrževanja prerazdelitvenih politik, ki pritičejo državi blaginje«. Ostalo naj bi nam le upanje, da bosta globalizacija in oslabitev države spodbudili krepitev civilne družbe, ki naj bi vsaj delno nadomestila manko državne intervencije na tem področju (Ishay 2004, 184).⁵⁵ Problem pritiska globalizacije na državo naj bi bil problem za človekove pravice tudi zato, ker so le-te v striktno pravnem smislu ter tudi z

⁵³ »Neoliberalna globalizacija prenaša moč od držav k privatnim ekonomskim akterjem in s tem ogroža mednarodni režim človekovih pravic, ki nalaga obveznosti državam. To napetost med 'globalizacijo' in človekovimi pravicami dela še bolj zapleteno dejstvo, da je gibanje za človekove pravice del globalizacije.« (Freeman 2011, 177)

⁵⁴ Cf. Mosley (2007, 121): »Čeprav obstajajo konvergenčni pritiski tako v razvitih kot v državah v razvoju, smo priča tudi silam, ki vodijo v mednarodno in notranjo divergenco (v ekonomskih politikah). Med te sile med drugim spadajo notranje institucije, ki so posrednik vplivov iz globalnega gospodarstva, ter nacionalni interesi, ki lahko vodijo do kompenzacijskih politik znotraj enih nacij ali do njihovega umanjkanja znotraj drugih.«

⁵⁵ Parrish (2011, 1106) kljub izzivom za državo in z njo povezanimi koncepti opozarja, da se tudi ali še posebej v dobi globalizacije ne gre navduševati nad zavračanjem teritorialnosti v povezavi z varstvom človekovih pravic, saj »dosedanjih zmag na področju človekovih pravic ne moremo pripisati domnevni univerzalni, transcendentni naravi človekovih pravic, marveč predvsem podpori močnih držav ter organizacij in skupin znotraj teh držav; /.../ medtem ko se na kratki rok zdi šibka nacionalna država prikladna možnost, pa so na dolgi rok močne države ključni element svetovnega sistema, ki promovira in spoštuje človekove pravice«.

vidika njihovega praktičnega uresničevanja vezane na koncept državljanstva, ki pa je sam v krizi, a se v dobi globalizacije namesto v neki obliki inkluzivnega, (post)nacionalnega državljanstva manifestira v izključevanju posameznih skupin ljudi (nacionalizmu, rasizmu ...) (Castles 1997).

Na drugi strani pa srečamo argument, da posledica globalizacije ter oslabitve moči in odgovornosti države na področju človekovih pravic niso zgolj kršitve pravic do življenja, svobode in človekove integritete, marveč sekundarne kršitve človekovih pravic, ki nastanejo, ko žrtve teh primarnih kršitev iščejo pravico pred sodišči, a jim teritorialno omejena sodišča ne morejo dati pravnega zadoščenja (Castresana Fernández 2004, 204). Globalizacija tako naj ne bi le odpirala prostor novim oblikam in razsežnostim kršitev človekovih pravic, marveč naj bi povečevala tudi nevarnost nekaznovanosti zanje (*impunity*) (*ibid.*). Relevantna literatura na to temo problematizira predvsem (ne)odgovornost MNP, tako da je znotraj študij o globalizaciji in človekovih pravicah nastal poseben korpus znanstvenih del, ki se ukvarjajo z možnostjo vzpostavljanja korporativne odgovornosti za varstvo človekovih pravic (glej npr. Monshipouri, Welch Jr. in Kennedy 2003; Pariotti 2009; Rabet 2009).⁵⁶

Na drugi skrajni točki idejnega kontinuuma znanstvenih razprav o vplivu globalizacije na človekove pravice avtorji utemeljujejo človekove pravice kot »zmagovalke« globalizacijskih procesov na dva prevladujoča načina. Prvi zbir razprav, v katerem sicer ti prevladujejo, vendar kot tak ni omejen zgolj na zagovornike neoliberalne globalizacije, se osredotoča na dokazovanje pozitivnega vpliva ekonomske globalizacije na človekove pravice s stališča razvoja posameznih delov sveta ter izboljšanja življenjskega standarda ljudi (glej npr. Bhagwati 2004; Sen 2004; Wolf 2005), drugi del literature pa obravnava globalizacijo predvsem kot orodje za širitev idejnega, vrednotnega oz. normativnega okvirja človekovih pravic (glej npr. Mills 1998; Marsh in Payne 2007; Brown 2008; Sklair 2009b).

Ekonomistični modeli utemeljevanja pozitivnih učinkov globalizacije na človekove pravice (oz. njihov namen in vsebino) izhajajo iz predpostavke o pomembnosti posameznikove svobode izbire in pobude za razvoj in blaginjo tako posameznika kot družbe, v kateri posameznik živi in deluje;⁵⁷ razen te stične točke pa izhajajo iz zelo drugačnih razumevanj globalizacije in/ali prilegajočih se ideoloških namer. V svojem poskusu branjenja obstoječega

⁵⁶ V tovrstnih razpravah gre skoraj izključno za poskuse vzpostavljanja »negativnega« varstva človekovih pravic, kjer se zahteva ravnanje, ki ne krši človekovih pravic, in ne za teoretske okvirje vzpostavljanja »pozitivnih« obveznosti za korporativne akterje.

⁵⁷ Cf. Howard-Hassmann (2010, 51): »Zagovorniki globalizacije pogosto trdijo, da svobodni trgi podpirajo najbolj produktiven ekonomski sistem – posledično takega, ki najbolj izboljšuje ekonomske človekove pravice. Pravijo, da je materialno izboljšanje za ljudi v revnih državah odvisno od gospodarske rasti, brez katere naj ne bi bilo dovolj materialnih dobrin za zaščito osnovnega blagostanja državljanov«.

modela ekonomske globalizacije Wolf (2005) tako pravi, da svobodna družba »/.../ zahteva posebno kulturo – tako, ki vidi pravo vrednost v posamezniku, v vsakem enako, in posameznike oblikuje na ta način, da sprejmejo osebno odgovornost za svoja dejanja in usodo.«⁵⁸ Bhagwati (2004, 127–32) prav tako zagovarja argument, da globalizacija na sistemski ravni spodbuja »tekmo k vrhu« in ne »tekmo do dna«, tako da naj bi h gospodarski rasti umerjena družba kot kolateralna korist globalizacije zagotavljala večje blagostanje ljudi.

V prvo skupino razprav lahko ob neoliberalno usmerjenih avtorjih. seveda ob dveh že omenjenih, uvrstimo na drugi strani tudi Sena (1999, 3–4), ki je izrazito skeptičen do prevladujočega utemeljevanja človekovih pravic, a izhajajoč iz popolnoma drugačne podmene vidi (gospodarski) razvoj kot sredstvo za doseganje svobode in blagostanja, za katera so posamezniki dandanes oropani tako zaradi revščine kot tudi zaradi omejevanja individualne participacije in svobode s strani avtoritarnih režimov. Ob takem razumevanju človekovih pravic je, kakor je bilo tudi sporočeno avditoriju v Generalni skupščini ZN, »/.../ ekonomska globalizacija izvrsten cilj, ki daje pomemben pozitiven prispevek aktualnim razmeram v svetu« (Sen 2004, 1). Globalizirana gospodarska dejavnost naj bi prinesla koristi in absolutni dvig življenjskega standarda v vseh delih sveta, medtem ko povečanja neenakosti znotraj razvitih držav in v odnosu na najrevnejše dele sveta naj ne bi bilo mogoče pripisati globalizaciji kot taki (Sen 2004, 3).

Poleg splošnih argumentov o pozitivnem vplivu globalizacije na gospodarski razvoj se pri pregledu obstoječe literature srečamo tudi z empiričnimi dokazi o pozitivni medsebojni povezanosti globalizacije in posameznih tipov človekovih pravic. Na podlagi študije primera Indonezije v obdobju njene intenzivne vključitve v globalno gospodarstvo v 90. letih prejšnjega stoletja Harrisonova *et al.* (2003, 48) npr. zaključujejo, da izvozna orientacija in prisotnost tujega lastništva kapitala v državi pozitivno vplivata na spoštovanje delavskih standardov tudi v (naj)manj razvitih državah. Pozitivno povezanost in statistični trend spoštovanja delavskih pravic (ob dejstvu, da se stopnja zaposlenosti ni zmanjševala) delno pripisujejo tudi neekonomskim vidikom globalizacije: medijski izpostavljenosti, mednarodnim političnim pritiskom in domačemu ter tujemu gibanju za človekove pravice, ki je doseglo tako spremembe v obnašanju podjetij kot zakonodajne spremembe v smeri večje pravne zaščite delavcev (Harrison *et al.* 2003, 80). Globalizacija naj bi imela pozitiven učinek na enakost spolov, saj naj bi izboljšala tako ekonomski položaj žensk kot pripomogla k

⁵⁸ »Delež človeštva, ki živi v skrajni revščini se zmanjšuje. Problem najbolj revnih ni v tem, da bi bili izkoriščani, ampak to, da skoraj popolnoma neizkoriščeni: živijo zunaj svetovnega gospodarstva. /.../ Le-ta izziv je za tiste, ki se jim do tega trenutka ni uspelo vključiti v novo mrežo produktivnih in donosnih globalnih ekonomskih odnosov« (Wolf 2005, 172).

zavedanju o njihovi enakopravnosti ter številnim drugim pozitivnim eksternalijam (Gray, Kittilson in Sandholtz 2006; Richards in Gelleny 2007). Ob parcialnih študijah, ki naj bi bile razlog za to, da kljub znanstveno neoporečnim metodam raziskovanja raziskovalci prihajajo do različnih zaključkov glede orientacije povezanosti med globalizacijo in človekovimi pravicami (Hafner-Burton 2005, 679–80; de Soysa in Vadlamannati 2011, 20–1; Dreher, Gassebner in Siemers 2012, 517),⁵⁹ se srečamo tudi s poskusi robustnejših empiričnih študij. Z uporabo kompleksnejšega metodološkega aparata naj bi bilo npr. možno empirično dokazati, da trgovinska liberalizacija načeloma spodbuja nastajanje vladnih politik, ki so bolj naklonjene varstvu človekovih pravic, kar naj bi (ob močnih, a ne popolnoma robustnih statističnih dokazih) veljalo tudi za TNI (Hafner-Burton 2005, 695). Pozitivna vez med globalizacijo in človekovimi pravicami naj bi vzdržala tudi, če poleg ekonomskih vzamemo v obzir tudi družbene in politične dimenzije globalizacije in jih ovrednotimo s statističnimi kazalniki, saj naj bi globalizacijski procesi ugodno vplivali na stopnjo demokracije ter višje prihodke ljudi in posledično na mir in družbeni napredek (de Soysa in Vadlamannati 2011, 21). Dreher *et al.* (2012, 538) prihajajo do podobnih zaključkov, a s to razliko, da robustno statistično povezanost med globalizacijo (statistično dokazljivo predvsem za procese ekonomske globalizacije) in boljšim varstvom človekovih pravic najdejo pri pravicah, vezanih na fizično integriteto posameznika, ne pa toliko na področju pravic, ki so namenjene opolnomočenju posameznika (*empowerment rights*).

Drugi, neekonomistični pristopi k človekovim pravicam kljub različni niansiranosti izhajajo iz skupne ideje o globalizaciji kot priložnosti za širitev in ideološko prevlado ideje človekovih pravic. Z asociacijami na napoved Francisa Fukuyame (1989) o koncu zgodovine tako pri Douzinasu (2000, 2; *cf.* Forsythe 2006, 7–12) zasledimo idejo, da so »človekove pravice zmagovalke ideoloških bitk modernosti« oz. »ideologija po koncu, po porazu ideologij, ali, če uporabimo popularni termin, ideologija 'na koncu zgodovine'«. ⁶⁰ Teorije o tem, na kak način k temu prispevajo globalizacijski procesi in kaj naj bi to pomenilo v (mednarodni) politiki in pravu, pa so pričakovano zelo različne. »Zmaga« človekovih pravic naj bi bila tako med drugim povezana s permeabilnostjo državnih meja, ki niso prepustne le za probleme, ampak tudi ideje, vrednote in informacije o kršitvah človekovih pravic (Mills 1998, 1; Sandholtz 2002, 200–1), globalizacijo liberalizma in liberalno-demokratskih držav

⁵⁹ Čeprav de Soysa, Vadlamannati (2011, 21) in Dreher *et al.* (2012, 517) omenjajo tudi študijo Hafner-Burtonove (2005) kot preveč poenostavljeno, ker se pri preučevanju globalizacije osredotoča zgolj na odprtost za trgovino in tuje neposredne investicije (TNI).

⁶⁰ Pri tem je nujno dodati opozorilo, da Douzinas (2009), na katerega se bomo v pričujoči doktorski disertaciji med drugim naslonili pri konceptualizaciji človekovih pravic, s to ugotovitvijo, npr. za razliko od Forsytha (2006), ne zaključuje, marveč odpira razpravo o statusu človekovih pravic v globaliziranem svetu.

kot tudi človekovim pravicam najbolj naklonjene oblike politične organizacije (Forsythe 2006, 7–8) in nastajanjem ugodnih okoliščin za naraščanje števila in vpliva nedržavnih akterjev, ki si prizadevajo za uveljavitev človekovih pravic, s tem pa za zagotovitev enega izmed elementov razvoja kozmopolitske zavesti (Anderson-Gold 2001, 87–8).⁶¹

Da nosi povezanost med globalizacijo in človekovimi pravicami pozitiven predznak, naj bi se odražalo predvsem v njihovi (nepovratni) mednarodni institucionalizaciji (Forsythe 2006, 7). Brown (2008, 406) tako pravi, da so »na prvi pogled človekove pravice idealno središče za razmislek o procesih globalizacije. Medtem ko je nekoč veljalo, da so pravice skoraj vedno povezane z domačim pravnim in političnim sistemom, je v zadnjih šestdesetih letih okrog ideje, da imajo posamezniki pravice zgolj zato, ker so ljudje, ker so del skupne človečnosti (*common humanity*), nastalo zapleteno omrežje mednarodnega prava in mednarodne prakse ('mednarodni režim človekovih pravic').« Število mednarodnih pravnih instrumentov s podporo širokega kroga držav ter obstoj številnih globalnih in regionalnih institucij za mednarodno varstvo človekovih pravic naj bi celo pričali v prid mednarodnemu režimu človekovih pravic kot potencialnemu oz. nastajajočemu režimu globalnega vladovanja⁶² (*global governance regime*) (Nickel 2002).⁶³

Globalizacija naj ne bi bila naklonjena varstvu človekovih pravic zgolj zaradi usidranja človekovih pravic v mednarodne odnose, marveč naj bil njen največji prispevek transformacija koncepta državne suverenosti. V znanstveni literaturi zasledimo idejo, da v globaliziranem svetu čedalje bolj prevladuje ideja o varstvu človekovih pravic kot pogoju državne legitimnosti (kršiteljice človekovih pravic naj se ne bi mogle več izgovarjati in izogibati odgovornosti na temelju koncepta državne suverenosti) oz. da naj bi spoštovanje človekovih pravic celo postajalo inherentni del novega koncepta državne suverenosti (glej npr. Mills 1998; Sandholtz 2002, 201; Coicaud, Doyle in Gardner 2003, 3). Izhajajoč iz teh premis so med najaktualnejšimi razpravami o odnosu med globalizacijo in človekovimi pravicami tiste o konceptu odgovornosti zaščititi (*responsibility to protect*) oz. konceptu

⁶¹ »Globalizacija zaključuje proces univerzalnega združevanja in naglašja potrebo po kozmopolitskem pravu. /.../ Človekove pravice so logični razvoj kozmopolitskega prava pod pogoji naraščajoče globalne soodvisnosti.« (Anderson-Gold 2001, 8).

⁶² V slovenščini ob umanjkanju enotnega prevoda zanj izraz *governance* v znanstvenih besedilih zasledimo preveden kot vladanje, upravljanje, vladavina ali vladovanje. V politološki in komunikološki znanosti se je od leta 2007 uveljavil izraz vladovanje, ki pomensko označuje tip oblasti, ki ni omejen na državo, temveč vključuje tudi druge ravni analize (Bačlija, Červ in Turnšek Hančič 2013, 110–11), zato se zdi tudi posebej primeren za uporabo v zvezi s procesi globalizacije.

⁶³ »Obstoječi mednarodni sistem varstva človekovih pravic je skoraj tak režim, ker ima podrobno oblikovane norme, institucije za ustvarjanje in spreminjanje norm, institucije za ugotavljanje kršitev človekovih pravic po svetu, agencije, ki lahko te kršitve raziščejo in pozovejo vlade, da sprejmejo odgovornost zanje, in sredstva za spodbujanje spoštovanja norm človekovih pravic.« (Nickel 2002, 370–1)

humanitarne intervencije (za uvod v razpravo glej npr. Mills 1998; Richmond 2004; Bellamy in Wheeler 2008).

Kot svojevrsten poskus preseganja skrajnostnih pozicij na kontinuumu možnih povezav lahko vidimo poskuse obrata od proučevanja vplivov globalizacije na človekove pravice k utemeljevanju (potencialnega) vpliva človekovih pravic na globalizacijo. Tem poskusom (glej npr. Robinson 2004; Pikalo 2007; Ulrich 2007) je skupno priznavanje kompleksnejše, ambivalentne narave globalizacijskih procesov, hkrati pa zagovarjanje človekovih pravic kot relevantnega etičnega standarda tudi v globaliziranem svetu oz. njihovega potenciala, da predstavljajo osnovo demokratičnemu globalnemu vladovanju. Izarali (2011, 114) zavrača skrajnostne pozicije glede omenjenega odnosa z argumentom, da »polarizacija stališč glede globalizacije spregleda možnost vpliva na globalizacijo na tak način, da se zagotovijo njene prednosti in preprečijo krivice, ki jih povzročajo.«⁶⁴ To naj bi bilo možno z globalno minimalno etiko, torej z identifikacijo temeljnih človeških potreb in skladno z njimi z oblikovanjem seznama temeljnih pravic iz SDČP, ki bi veljale (v smislu prepovedi njihovega kršenja oz. onemogočanja njihove implementacije) tudi za korporativne akterje (Izarali 2011, 112). Podobno, vendar brez selektivnega pristopa k obstoječemu seznamu človekovih pravic, so človekove pravice v dobi globalizacije predstavljene kot potencialni »/.../ moralni kodeks za institucije, agencije in mreže, v skladu s katerimi lahko te presojujejo in uravnavajo proces ekonomske globalizacije na vseh ravneh, v vseh dimenzijah, v celotnem obsegu, od vasi do supraterritorialne integracije« (Pikalo 2007, 33; cf. Robinson 2004, 14–5), tako da bi lahko z opiranjem nanje združili dva na videz nasprotujoča si koncepta globalizacije in etike (Robinson 2004, 14).⁶⁵ Pri Millerju (2009) najdemo med drugim tudi idejo, da bi naj bile človekove pravice v globaliziranem svetu tudi ključni manjkajoči element med koncepti globalizacije, terorizmom in etiko, saj naj bi bilo spopadanje s pojavom globalnega terorizma mogoče le z uporabo standardov človekovih pravic (in ne z njihovim zanikanjem) v »vojni proti terorizmu« ter dolgoročno z bolj etično globalizacijo in opolnomočenjem tistih, ki so zaradi globalizacijskih procesov marginalizirani.

Ko tako kot v ravnokar opravljenem ilustrativnem pregledu literature soočimo različne poglede na temo odnosa med globalizacijo in človekovimi pravicami, vidimo, da se je ne glede na količino pregledanih virov nemogoče dokopati do nedvoumnih zaključkov oz.

⁶⁴ Cf. Howard-Hassmann (2010, 149): »Čeprav se morda zdi preveč enostavno trditi, da je ključ v ravnotežju, imajo lahko le zmerni pristopi, ki spodbujajo tako gospodarsko rast in individualni materialni napredek ter se sočasno zavzemajo za preprečevanje ekonomskega izkoriščanja in erozije državljanskih in političnih pravic, na dolgi rok za posledico svet, v katerem je norma socialna demokracija s svojo zavezanostjo varstvu vseh človekovih pravic«.

⁶⁵ Koncept globalne etike podrobneje razvija Ulrich (2007).

dokazov o »pravi« naravi povezanosti med človekovimi pravicami in procesi globalizacije. Identificiramo lahko vsaj tri skupine vzrokov za neizogibnost soobstoja številnih in vedno novih poskusov uokvirjanja relacije med globalizacijskimi procesi in človekovimi pravicami.

Ko ju poskušamo dojeti, spoznamo, da globalizacija in človekove pravice, tako kot množica drugih konceptov v družboslovju in humanističnih vedah, ustrezata definiciji v osnovi tekmujočih konceptov (*essentially contested concepts*), ki »po naravi« vsebujejo inherenten in nerešljiv konflikt, kjer »pravilna raba teh konceptov neizogibno vključuje nenehna nesoglasja o pravilni rabi teh konceptov s strani njihovih uporabnikov« (Gallie 1956, 169). Temeljni kriteriji, ki jih za prepoznavanje v osnovi tekmujočih konceptov oriše Gallie (1956, 171–2), nam s povratno zanko pomagajo osvetliti vidike, ki ostanejo skriti, če smo zavezani ideji ene, koherentne in vseobsežne teorije (povezanosti) globalizacije in človekovih pravic. Iz opravljenega pregleda literature lahko torej razberemo, da avtorji takó globalizacijo kot človekove pravice in relacijo med njima »zagrabijo« na zelo različnih koncih, pri čemer so njihov pristop, raziskovalne strategije in metode odvisne od ocene, če je nek pojav možno umestiti pod plašč globalizacijskih procesov in znotraj diskurza človekovih pravic (kriterij I). Oba koncepta sta notranje kompleksna in različno opisljiva (kriterij II in III), kar se med drugim odraža v obstoju (kompleksnejših) modelov, ki specifičen tip njune povezanosti utemeljujejo preko vpeljevanja drugih konceptov (razvoja, revščine, državljanstva kot aspektov človekovih pravic ali npr. pridevnikov ekonomska, neoliberalna globalizacija ...).

Pregled literature razkriva še eno pomembno prvino obravnavanih konceptov kot v osnovi tekmujočih konceptov. Različne modele na kontinuumu možnih povezav med globalizacijskimi procesi in človekovimi pravicami je mogoče pojasniti s tem, da je učinke tekmujočih konceptov nemogoče proučevati neodvisno od spreminjajočih se okoliščin, hkrati pa jih je nemogoče predpisati ali napovedati (kriterij IV). Globalizacijskim procesom, niti človekovim pravicam, ni mogoče nedvoumno določiti začetka niti jih zamrzniti v času, da bi skozi presek obeh konceptov lahko izluščili »pravo« naravo njune povezanosti. Rekli bi lahko celo, da gre za radikalno dinamična koncepta in odnos med njima, kar ne pomeni le, da » /.../ končnega rezultata globalizacije ni mogoče predvideti na začetku enaindvajsetega stoletja« (Howard-Hassmann 2010, 13), ampak tudi to, da imamo namesto »prave« narave povezanosti konceptov venomer na voljo neskončen nabor različnih možnih povezav. Kadarkoli uporabljamo koncepta človekovih pravic in globalizacije, ju uporabljamo »nasproti« drugim oz. njuna uporaba vedno zahteva opredelitev do načina, na katerega koncepta, tudi pri osvetljevanju relacije med njima, uporabljajo drugi (kriterij IV). Slednje pa še ne pomeni, da uporaba konceptov globalizacije in človekovih pravic ter soočanje mnenj o njunem

medsebojnem učinkovanju ni možna, potrebna ali koristna, saj za doseganje cilja človeškemu dostojanstvu koristi pri povezanosti različnih delov sveta (kriterija VI in VII).

Druga skupina vzrokov se bolj kot na predmet proučevanja veže na subjekte, ki ga skušajo premisliti in znanstveno preučiti. Soobstoj različnih teoretskih pristopov k osvetljevanju odnosa med globalizacijo in človekovimi pravicami namreč ne izhaja le iz narave konceptov, marveč ga je mogoče pripisati različnim epistemološkim in ontološkim izhodiščem avtorjev. Poenostavljeno rečeno, skušajo slednji globalizacijo in človekove pravice bodisi pojasniti bodisi razumeti (epistemološka razsežnost filozofije družbenih ved), hkrati pa je njihov pristop različen glede na to, ali je njihova inherentna ontološka osnova struktura (holizem) ali pa izhajajo iz delovanja posameznih akterjev (individualizem).⁶⁶ Preseneča namreč dejstvo, da medtem ko za koncept človekovih pravic velja, da se avtorji glede njega opredeljujejo znotraj »tradicionalnih« teoretskih in ideoloških pristopov (realizem ali konservativizem, liberalizem, marksizem ...), pa se raznoteri premisleki o globalizaciji sami in v njenem odnosu do človekovih pravic ne prilegajo tradicionalni teoretski in ideološki razcepljenosti (cf. Rizman 2008, 15). Povedano drugače, sama informacija o tem, iz katere tradicionalne teoretske šole prihaja posamezni avtor ali avtorica, nam *a priori* ne pove ničesar o njegovem ali njenem razumevanju in stališču do globalizacijskih procesov. Namesto po ideološki in standardni teoretski provenienci se misel o globalizaciji zgoščuje v valovih, med katerimi naj bi se do tega trenutka izmenjali trije (glej npr. Hay in Marsh 2000; Holton 2005; Martell 2007): (hiper)globalizem, skepticizem in transformacijske teorije.⁶⁷ Znotraj literature na temo odnosa med globalizacijo in človekovimi pravicami prevladujejo pogledi, skoncentrirani okrog skrajnih točk na kontinuumu možnih povezav med njima, ki pripadajo oz. gradijo na zaključkih prvega, (hiper)globalističnega vala literature o globalizaciji, za katerega je značilen »/.../ niz pogosto napihnjenih, popačenih, nekritičnih in redko ubranjenih domnev o neuklonljivi in nespremenljivi globalizaciji kapitala, kulture in komunikacij« (Hay in Marsh 2000, 4), med katerimi pa lahko npr. najdemo tako marksistične kot (neo)liberalne poglede. Namesto homogenizacije teoretske misli pri proučevanju učinkov globalizacijskih procesov tako naletimo na dodatno fragmentacijo klasične politične teorije.

Obenem pa ne gre spregledati dejstva, da so številni različni pristopi avtorjev posledica njihovih različnih izkustev, tudi popolnoma človeško praktičnih, z obema konceptoma, kar še posebej velja za globalizacijo. Čeprav ima vedno več ljudi priložnost potovati in pridobiti

⁶⁶ Za oris epistemoloških in ontoloških razsežnosti filozofije družbenih ved glej npr. Brglez (2008, 66).

⁶⁷ Cf. Held in McGrew (2007, 5), kjer so identificirani štiri ključni valovi razmišljanja o globalizaciji: teoretični, zgodovinski, institucionalni in dekonstrukcijski.

izkušnjo globalizacije znotraj različnih kultur in političnih sistemov, pa je globalizacijske procese zaradi njihove kompleksnosti in raznoterosti njihovih učinkov nemogoče izkusiti *in toto*. Izkušnja vsakega posameznika z globalizacijo je nujno parcialna, česar seveda ne gre interpretirati kot argument proti poskusom njene teoretizacije, marveč v prid njeni obravnavi kot v osnovi tekmujočega koncepta.

Tretji dejavnik za obstoj številnih, celo popolnoma nasprotujočih si modelov pa je ideološke narave oz. povezan z ugotovitvijo, da »/.../ se družboslovci z globalizacijo ne soočajo le kot z analitičnim oziroma epistemološkim problemom, ker imamo pri njej opraviti tudi s povsem ideološkim problemom: to je s poskusom spreminjanja sveta v skladu z novim globalnim imaginarijem, ki je bolje napisan na kožo določenih oziroma preveč parcialnih interesov« (Rizman 2008, 15; cf. Scholte 2005, 53). Ko namreč avtorji pišejo o globalizaciji in njenih učinkih, jih ne vodijo zgolj njihove različne izkušnje s tem, kar (mislijo, da) globalizacija je, temveč tudi predstave in želje o tem, kakšno globalizacijo bi si sami želeli. Kot opozarja Pikalo (2003, 13), »razmišljanje o (globalizacijskih) procesih ni normativno nedolžno: vsak diskurz ima poleg opisovalne funkcije tudi funkcijo vzpostavljanja«. Znotraj globalizacijskih študijev je kot ideološki široko spoznan globalistični diskurz,⁶⁸ ki s svojim premislekom globalizacije kot brezdržavnega stanja depolitizira politiko, kot se je tega na primer lotil Huntington v svoji teoriji o spopadu civilizacij, kar pa ne pomeni, da tudi avtorji, ki sodelujejo v drugih tipih diskurzov niso motivirani predstaviti realnosti na točno določen način, ki bi upravičeval točno določen politični odgovor (glej Pikalo v Huntington 2005, 433–5). Zato je različne utemeljitve relacije med globalizacijo in človekovimi pravicami potrebno gledati tudi skozi objektiv hegemonskih bojov za interpretacijo družbenega sveta, v katerem smo mestoma potencialno priča »znanstvenemu« upravičevanju tistih politik, ki se udeležujejo, ali tistih, ki umanjajo.

V pričujoči doktorski disertaciji se najmanj iz teh naštetih razlogov ne trudimo početi tistega, kar smo pravkar utemeljili kot nemogoče, tj. iskati »prave« narave odnosa med globalizacijskimi procesi in človekovimi pravicami, marveč je naša naloga vpeljati in raziskati koncept globalizacije diskurza o človekovih pravicah. Ker je naše stališče, da ni problem v neobstoju enotne znanstvene teorije globalizacije in človekovih pravic, marveč prav v razmišljanju o tem kot »problematičnem«, na nobenem mestu ne poskušamo ponuditi lastne, »končne« definicije obeh konceptov. Vseeno pa naša pripoved o globalizaciji diskurza o človekovih pravicah zahteva oris kontur konceptov človekovih pravic in globalizacije,

⁶⁸ Za podrobnejšo utemeljitev ideološkosti tega diskurza glej npr. Steger (2005).

kakor se v tem trenutku uporabljata v različnih zgodbah na temo globalizacije in človekovih pravic. Medtem ko si v nadaljevanju prizadevamo zožiti koncept globalizacije oz. poudariti razsežnosti, ki so za našo razpravo še posebej relevantne, pa s kritično refleksijo prevladujoče liberalistične paradigme človekovih pravic skušamo slednje predvsem razširiti, da bi predstavili (ne)problematičnost njihove kompleksne narave. Zavedamo se, da je slednje občutljivo početje, ker imajo človekove pravice zavljo njihove kodifikacije in institucionalizacije po drugi svetovni vojni status zgodovinskega dosežka brez primere, zato se vsak pogled, ki odstopa od liberalističnega, linearnega in zgodovinsko-progresivnega pogleda na človekove pravice, kaj hitro smatra kot slabonamerna kritika ali napad na standarde »civiliziranega sveta«.

2.2 Alternativni pogled na človekove pravice in globalizacijo

2.2.1 Pojem in praksa človekovih pravic

Če izhajamo iz časa, v katerem živimo, so človekove pravice najbolj oprijemljive oz. jih je najlažje »zagrabiti« na ravni mednarodno kodificiranih standardov in institucij, katerih naloga je skrbeti za implementacijo sprejetih standardov človekovih pravic oz. na ravni t.i. mednarodnega režima človekovih pravic.⁶⁹ Od vključitve koncepta človekovih pravic v Ustanovno listino Združenih narodov (UL ZN) so človekove pravice postale razdelane v SDČP in v tematskih, pravno zavezujočih instrumentih človekovih pravic,⁷⁰ ki uživajo zelo široko podporo držav članic ZN, obenem pa so bili vzpostavljeni pogodbeni (*treaty-based mechanisms*) in politični mehanizmi za nadzor nad njihovo implementacijo (*United Nations Charter-based mechanisms*). Ta sistem varstva človekovih pravic je institucionalno podprt tudi na regionalni ravni z bolj ali manj razvitimi regionalnimi mehanizmi človekovih pravic,

⁶⁹ Za utemeljitev mednarodnega sistema varstva človekovih pravic kot primera mednarodnega režima glej npr. Donnelly (1986), čeprav vključuje zgolj univerzalno raven varstva človekovih pravic.

⁷⁰ Med ključne pravne instrumente s področja varstva človekovih pravic v okviru ZN uvrščamo: Mednarodno konvencijo o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije (sprejeta 1965, v veljavi od 1969), Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah (MPESKP) (sprejet 1966, v veljavi od 1976), Mednarodni pakt o državljskih in političnih pravicah (MPDPP) (sprejet 1966, v veljavi od 1976), Konvencijo o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk (sprejeta 1979, v veljavi od 1981), Konvencijo proti mučenju in drugim oblikam okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja (sprejeta 1984, v veljavi od 1987), Konvencijo o otrokovih pravicah (sprejeta 1989, v veljavi od 1990), Mednarodno konvencijo o zaščiti pravic vseh delavcev migrantov in članov njihovih družin (MKPDM) (sprejeta 1990, v veljavi od 2003), Konvencijo o pravicah invalidov (sprejeta 2006, v veljavi od 2008) ter Mednarodno konvencijo za zaščito vseh oseb pred prisilnim izginotjem (sprejeta 2006, v veljavi od 2010) (Organizacija združenih narodov 2012).

ki so pogojeni z enako ali višjo stopnjo varstva univerzalno sprejetih standardov. Ta mednarodni režim varuje pravice posameznikov⁷¹ in nalaga državam primarno skrb za njihovo varstvo.

To, da se ob premišljanju človekovih pravic najprej spomnimo na mednarodni režim varstva človekovih pravic, ni niti samo po sebi umevno niti naključno, marveč je posledica tega, da med teoretskimi utemeljitvami človekovih pravic v družbenih vedah na začetku 21. stoletja močno prevladujejo liberalistične teorije človekovih pravic, ki univerzalnost človekovih pravic utemljujejo iz pretežno pravno pozitivistične pozicije ter iz pozicije ontološkega individualizma (*cf.* Langlois 2003, 510).⁷²

Čeprav tudi pri liberalizmu ne gre za enotno teorijo, temveč za sotočje različnih teoretskih struj (govorimo npr. o klasičnem, pragmatičnem, utilitarnem in drugih liberalizmih), pa prevladujoče teorije človekovih pravic temeljijo na filozofski doktrini individualne avtonomije in enakosti ljudi z ozirom nanjo, katere je kot ključni utemeljitelj v literaturi najpogosteje naveden John Locke (Donnelly 2003, 47; Freeman 2011, 24). V splošnem kontekstu preloma v naravoslovnih vedah (predvsem novega heliocentričnega pogleda na vesolje in newtonske fizike), ki je omogočil tudi »atomizacijo«⁷³ posameznikov v družbenih vedah (Pikalo 2005, 649–51), je Locke (2010) opisal posameznika kot od božje instance z razumom obdarjenega posameznika, ki je lastnik samega sebe, svojega dela in njegovih sadov.⁷³ Lockova ideja je dala zalet drugim razsvetljenskim filozofom, da so predstavili svoj pogled na razmerja med posamezniki in med državo oz. vlado, a je imela tudi politične konsekvence, s tem ko se je prelila v ideologijo liberalne stranke v takratnem angleškem parlamentu (*Whig party*) (Freeman 2011, 25–6).

Liberalizem je dobil svojo mednarodno komponento predvsem po zaslugi Immanuela Kanta in njegovega spisa *K večnemu miru*, kjer v pogosto citiranem delu besedila piše: »Ker med ljudmi na Zemlji močno prevladuje (ožja ali širša) skupnost, se kršitev pravic na enem mestu v svetu občuti *vsepovsod* /.../« (Kant v Humphrey 1983, 119). Zato ni presenetljivo, da je liberalizem poleg ideološko-politične doktrine tudi ena izmed ključnih teorij mednarodnih

⁷¹ Obstoječe človekove pravice so utemeljene kot individualne in ne skupnostne pravice. Tudi manjšinske pravice ne varujejo manjšine kot skupnosti, marveč so pravice posameznih pripadnikov, ki se uživajo v skupnosti z drugimi.

⁷² V doktorski disertaciji razlikujemo med liberalnimi in liberalističnimi utemeljitvami oz. teorijami človekovih pravic. S slednjimi ciljamo predvsem na ideje o vidikih mednarodnopolitične ureditve, izpeljane iz liberalnih vrednot na ravni posameznih družb. Sodobne liberalistične utemeljitve človekovih pravicah izhajajo predvsem iz pristopa Johna Rawlsa (1972, 1999).

⁷³ Freeman (2011, 25) piše, da medtem ko je sam verjel, da ta teorija govori v prid združljivosti individualnih pravic in javnega dobrega, pa so se kasneje pojavile številne interpretacije in kritike njegovih besedil, ki so v njih videle opravičilo za družbeno neenakost, celo evropski imperializem.

odnosov, večni nasprotnik realizma,⁷⁴ ki poudarja dolžnost držav ščititi pravice državljanov kot komplementarno pravicam, ki izhajajo iz državne suverenosti in izpostavlja pomen mednarodnega režima ter mednarodnih institucij za nadzor nad implementacijo človekovih pravic s strani držav, inherentno nagnjenim k njihovim kršitvam (Dunne in Hanson 2009, 63). Ključni problem našega časa na področju mednarodnega varstva človekovih pravic bi naj tako še vedno bil, ali pa se kot tak vsaj predstavlja, razkorak med globalno normativno ureditvijo človekovih pravic in njihovo implementacijo oz. da je globalnemu varstvu človekovih pravic v oviro ne idealnotipska, a kljub vsemu obstoječa in relevantna suverenost držav (glej npr. DeLaet 2006, 4–8; Forsythe 2006, 11–12; Freeman 2011, 58–9).⁷⁵

Liberalistične teorije človekovih pravic ne zanikajo drugih idej o človekovih pravicah, vendar jih obravnavajo zgolj kot to: kot pretekle, inferiorne razvojne stopnje *modernih* človekovih pravic, institucionaliziranih in razvijajočih se pod okriljem ZN.⁷⁶ Domnevno končno prevlado liberalističnega modela človekovih pravic naj bi bilo mogoče delno pojasniti s samooklicano nevtralnostjo njegovih načel,⁷⁷ še posebej izpeljavo pravic iz koncepta prirojenega človekovega dostojanstva kot temelja človekovih pravic, vendar kot svari Donnelly (2003, 50) »/.../ liberalizem, nič manj kot katerakoli splošna relevantna moralna ali politična pozicija, vrednoti nekatere tekmujoče koncepcije dobrega in marginalizira druge«. Kot bomo skušali pokazati v naslednjem poglavju, namenjenem genealoški analizi diskurza o človekovih pravicah, prevlada liberalističnega modela človekovih pravic ni toliko rezultat večje pojasnjevalne moči liberalizma (zaradi njegove nevtralnosti, modernosti pristopa, ipd.), kolikor je posledica kvantitativnega in kvalitativnega preskoka v globalizaciji diskurza o človekovih pravicah v obdobju okrog leta 1945.

⁷⁴ Kot piše Forsythe (2006, 3–4): »Tema človekovih pravic projicira liberalizem v realistični svet – svet, v katerem so številna stoletja prevladovali države in njihovi kolektivni interesi«.

⁷⁵ Douzinas (2000, 7) trdi, da so s prevlado liberalizma »/.../človekove pravice bile spremenjene iz diskurza upora in nestrinjanja v diskurz državne legitimnosti«. Hkrati pa je treba dobronamerno pokazati na dejstvo, da ob teži, ki jo imajo, taka sporočila lahko dajejo vtis, da je spoštovanje oz. nespoštovanje človekovih pravic odvisno od tipa akterja, kar je zavajajoče. Niti države niti nedržavni akterji in posamezniki niso imuni na kršitve človekovih pravic. Zgovorni so primeri, kjer so NVO iz egoističnih ali tudi altruističnih namenov same kršile človekove pravice, za katere naj bi se borile. Nadaljnji razmislek na to temo pa spodbuja tudi ideja, da je ločnica med (globalno) civilno družbo in državami zastavljena prestrogo, saj naj bi bila zapletena v odnos, ki civilni družbi nadeva Janusov obraz; »/globalna civilna družba/ je odločilno oblikovana in povezana z interesi nacionalnih držav in multilateralnih agencij, čeprav istočasno predstavlja tudi teren za spodbijanje teh interesov« (Burawoy v Nickel 2010, 422).

⁷⁶ Buergenthal (2000, 4) tako med drugim zapiše: »Revolucija modernih človekovih pravic se začne s sprejetjem Ustanovne listine Združenih narodov. Medtem ko je zagotovo res, da mednarodno pravo priznava nekatere oblike mednarodnega varstva človekovih pravic pred Ustanovno listino, pa se je proces, ki je vodil v 'internacionalizacijo človekovih pravic in humanizacijo mednarodnega prava' začel z ustanovitvijo Združenih narodov«.

⁷⁷ Zaradi te so človekove pravice na drugi strani predmet kritike zagovornikov njihovega fundacionalističnega utemeljevanja (glej npr. Donnelly 2003, 20–1; Freeman 2011).

Ne gre zanikati tudi prispevka liberalizma k obstoječemu kompleksu tako filozofije kot pravnih standardov in prakse človekovih pravic, če pa se omejimo le na to interpretacijo človekovih pravic, spregledamo druge razsežnosti človekovih pravic, ki jih ta diskurz izpušča. Ne moremo namreč pristati na gledanje na človekove pravice kot na liberalistični *fait accompli*, na linearno, zgodovinsko-progresivno gledanje na človekove pravice, v katerem bi bila za človekovo dostojanstvo relevantna zgolj ta prevladujoča interpretacija človekovih pravic (cf. Douzinas 2000, 6). Če namreč pristanemo zgolj na liberalistično paradigmo kot končno in superiorno teorijo človekovih pravic, zanemarimo kompleksno, večplastno družbeno vlogo človekovih pravic. Slednje je tudi v globaliziranem svetu potrebno obravnavati »/.../ hkrati kot produkt družbenega konsenza, cilj družbenih gibanj in institucij ter etični/pravni ideal« (Anderson-Gold 2001, ix), ki ni le nekaj, v kar bi bilo potrebno prepričati še neprepričane.

Človekove pravice predstavljajo etični in pravni ideal, ker »nas silijo, da razmišljamo o sebi, življenju in temu, kako ravnamo drug z drugim. Postavljajo univerzalna in kontroverzna vprašanja o vrednosti individualnega življenja, življenja, ki ga živimo z drugimi, in o tem, kaj v resnici pomeni biti človek« (Lauren 2011, 1). Da bi bili taki etični ali pravni ideali človekove pravice, pa ne sme ostajati zgolj pri vrednotah, marveč morajo, kakor opozarja Donnelly (2001, 79), le-te vrednote predvidevati tudi skupek specifičnih načinov ravnanja, ki so načrtno usmerjeni v podporo omenjenim vrednotam. Z drugimi besedami, »abstraktno pravo mora postati konkretno, potencialno dejansko, da bi priznanje pravic lahko bilo uspešno« (Douzinas 2002, 395). Isti avtor pri tem opozarja na konstitutivno vlogo človekovih pravic, saj poleg tega, da so človekove pravice del kompleksne nacionalne in mednarodne institucionalne realnosti, trdi, da je »/.../ osnovna funkcija pravic konstrukcija posameznika kot subjekta (prava), (tako da so) pravice orodja in strategije za definicijo pomenov in zmožnosti človeštva« (Douzinas 2007, 7). Kot drugo posebnost prava človekovih pravic lahko izpostavimo nujni odprti interval oz. diskrepanco med kodificiranimi načeli človekovih pravic ter prakso, ki jo v svojem članku obravnava Elliott (2014, 419–20). Pravo človekovih pravic zaradi svoje nujne abstraktnosti ter težnje po univerzalnosti odpira prostor za različne možne interpretacije uresničevanja teh pravnih standardov v različnih lokalnih kontekstih.

Na tej ravni pridejo do izraza predvsem človekove pravice kot cilj družbenih gibanj in institucij, pri čemer se vnovič pokaže njihova kompleksna, večplastna družbena vloga, saj so človekove pravice tradicionalno hkrati tudi orodje za poskus spreminjanja obstoječih družbenih institucij in praks (Donnelly 2003, 12; cf. Sen 2012, 4). Ta nakazani dinamični vidik človekovih pravic nas vodi do njihove tretje družbene vloge, znotraj katere jih je

potrebno obravnavati kot produkt družbenega konsenza, kar pomeni, da so človekove pravice vedno izraz in pokazatelj določenih družbenih okoliščin, ki omogočijo pojav, obstoj ali spremembo točno določenih standardov na točno določen način.⁷⁸ Zaradi tega in zato, ker tudi človekove pravice same povratno vplivajo na razmerja med akterji, jih ne gre idealizirati in spregledati dejstva, da so človekove pravice tudi polje politike oz. tega, da so »ustvarjene in interpretirane v političnem procesu« (Freeman 2011, 11; cf. Benhabib 2011, 12). Poudarjanje te vloge človekovih pravic je pomembno predvsem kot protiutež strukturalizmu, ki riše družbene akterje kot nevtralne nosilce strukturno determiniranih relacij (Stammers 1999, 981).

Politiko človekovih pravic ali človekove pravice kot družbeni konstrukt najpogosteje srečamo v kontekstu mednarodnih odnosov že ob očitnem dejstvu, da je bil obstoječi mednarodni režim varstva človekovih pravic izpogajan s strani predstavnikov držav v okviru ZN in je s tem produkt svojevrstnega družbenega konsenza. Najočitnejšo vzporednico med človekovimi pravicami in politiko je možno potegniti s hladno vojno, ko so človekove pravice oz. njihova različna interpretacija postale metaforične puščice, ki so namesto projektilov letele od enega političnega bloka k drugemu. Tudi po koncu hladne vojne človekove pravice ostajajo vpete v politične odnose,⁷⁹ pri čemer ima političnost človekovih pravic izrazito pejorativen prizvok. Tako med drugim naletimo na trditve, da je bila vzrok ukinitve Komisije ZN za človekove pravice (KČP) leta 2006 politizacija tega organa, na katero naj ne bi bil imun niti njen naslednik, Svet Združenih narodov za človekove pravice (SČP).⁸⁰

Izhajajoč iz kompleksnosti človekovih pravic imajo določene teorije v danem trenutku večjo ali manjšo pojasnjevalno moč, med tem pa ena splošna teorija človekovih pravic, utemeljena na enotnem metafizičnem oz. filozofskem temelju, kakor smo že nakazali s teorijo o človekovih pravicah kot tekmujočem konceptu, ni mogoča.⁸¹ Še več: ni samo nemogoča,

⁷⁸ Cf. Stammers (1999, 981): »Reči, da so človekove pravice družbeno konstruirane, pomeni, da so ideje in prakse, povezane s človekovimi pravicami, ustvarjene, poustvarjene in uveljavljene s strani človeških akterjev v specifičnih družbeno-zgodovinskem okvirju in okoliščinah«.

⁷⁹ Zaradi normativne vseprisotnosti človekovih pravic ter vanje vgrajenih humanističnih, utopičnih ciljev obstaja nevarnost, da se človekove pravice (posebno po koncu velikih ideoloških konfrontacij s padcem komunizma) postavlja izven oz. nad mednarodno politiko. Političnost človekovih pravic ne izhaja zgolj iz različnih predstav o tem, katere so te pravice in kaka je pot do njihovega uresničevanja, temveč tudi iz teženj (najmočnejših) držav v mednarodni skupnosti po širjenju in uveljavljanju svojih predstav o človekovih pravicah (Vincent 1991, 62).

⁸⁰ Freeman (2011, 10) in Oberleitner (2007, 47–8) menita, da političnost človekovih pravic in političnost mednarodnih teles, pristojnih za vprašanja človekovih pravic, ni nujno slaba, saj ne le prisili vlade, da se opredelijo do teh vprašanj in se v zvezi z njimi zagovarjajo v mednarodnem okolju, marveč lahko zatekanje k parcialnim vprašanjem iz diskurza o človekovih pravic v politične namene sproži klice k širši uporabi načel človekovih pravic.

⁸¹ Cf. Douzinas (2000, 4): »Kljub umanjkanju dokončne in odločilne teorije človekovih pravic pa (pri različnih pristopih) naletimo na številne skupne teme, izmed katerih je ena ravno ta, da ne more obstajati nobena splošna teorija človekovih pravic«.

ampak tudi nekoristna. »Brez zanikanja, da metafizična abstrakcija lahko ponudi pomemben vpogled v človeško stanje, pa realni problem predstavlja možnost, da analitične kategorije, razvite in uporabljene za potrebe te metode, nevarno zameglijo namesto razjasnijo naše razumevanje družbenega sveta.« (Stammers 2009, 19) Tudi na Zahodu, kjer koreninita liberalizem in prevladujoča koncepcija človekovih pravic – ne zato, ker se izven Zahoda in liberalno-demokratskih držav ne bi razmišljalo o podobnih konceptih, marveč zato, ker je »Zahod /.../ ponudil veliko večje priložnosti, da tovrstne vizije dobijo večjo pozornost, artikulacijo, javno deklaracijo in končno implementacijo« (Lauren 2011, 13–4) – globalizacijski procesi še posebej nazorno osvetljujejo nedokončnost človekovih pravic.

Ne le, da se tudi v tradicionalnih promotorkah ideje človekovih pravic le-te še vedno kršijo, marveč se odpirajo nova vprašanja, ki jih ni mogoče reševati znotraj prevladujoče liberalistične paradigme. Če vzamemo za primer prej opravljeni ilustrativni pregled literature, bi nas, upoštevaje liberalistično teorijo človekovih pravic v zvezi z globalizacijo, moral zanimati le vpliv slednje na suverenost držav in s tem na napredek pri uresničevanju obstoječih standardov človekovih pravic (človekove pravice kot zadevajoče odnos med državo in posameznikom), vsi drugi obravnavani vidiki odnosa med globalizacijo in človekovimi pravicami pa bi obstali nedotaknjeni. Liberalizem npr. ne daje osnove za premišljevanje kolektivnih pravic (Vincent 1991, 13) in – še veliko pomembneje – številnih drugih kršiteljev in potencialnih upravičencev človekovih pravic, ki vznikajo iz pestrosti odnosov in procesov v kontekstu globalne politične ekonomije (Evans 2011).⁸² Medtem ko Vincent (2011, 3) postavlja človekove pravice »v razpoke mednarodne skupnosti«, pa so v globaliziranem svetu posamezniki namesto v teritorialno zamejene države postavljeni v kontekst razpršenih avtoritet (med tradicionalne politične se vrivajo še nedržavni privatni akterji, ki se na človekove pravice sklicujejo predvsem v zasledovanju privatnih interesov⁸³)

⁸² Medtem ko so bila MNP v drugem poglavju že izpostavljena v vlogi kršiteljev človekovih pravic, pa Scolnicov (2013; cf. Ehlers 2007, 40) na primeru sodne prakse Evropskega sodišča za človekove pravice (ESČP) pokaže, da so korporativni akterji priznani tudi kot upravičenci človekovih pravic. Omenjeni avtor izpostavlja, da (tiha in zmotna) domneva o obstoju človekovih pravic za gospodarske družbe in druge korporativne akterje pred tem sodiščem izhaja iz kriterija njihove pravne osebnosti namesto človeškosti kot nujnega temelja človekovih pravic. Umestitev korporativnih akterjev med upravičence človekovih pravic in postavljanje njihovih interesov pred ljudi je samo ena izmed možnih vstopnih točk za marksistično kritiko ESČP oz. evropskega režima človekovih pravic kot podaljška kapitalističnega gospodarskega reda. V zvezi s tem in za aplikacijo drugih kritičnih pogledov na evropsko konvencijo in sodišče za človekove pravice glej Dembour (2006).

⁸³ Barkan (2013) v svoji analizi korporativne moči v globaliziranem svetu utemeljuje ta tip moči kot novo obliko politične suverenosti (ontološka povezanost med korporativno močjo in politično suverenostjo), saj naj bi bilo ob položaju in vplivu korporativnih akterjev, ki neposredno posegajo v politične procese, v kontekstu globalne politike nemogoče govoriti o politikah in ekonomiji kot dveh ločenih sferah. Odnos med državno suverenostjo ter korporativno močjo naj bi bil opisljiv kot nujno ambivalenten; tak, ki vodi v konflikt med obema akterjema in njunimi interesi, po drugi strani pa sta del istega »paketa« (Barkan 2013, 4–9). Pojav novih nedržavnih akterjev, ki pa jih ni mogoče v celoti misliti ločeno od tradicionalnih političnih avtoritet, na čelu z državo oz. njenimi

in le težko v skupnosti z drugimi zahtevajo in uresničujejo svoje pravice. Pristop, omejen na odnos med državo in posameznikom, torej pomeni negacijo pestrosti teoretske misli in predvsem obstoječega družbenega stanja ter ne izkoristi potenciala, ki ga imajo človekove pravice v odnosu na široki spekter vseskozi prisotnih ali novo porajajočih se izzivov v globaliziranem svetu.

Pri tem velja izrecno opozoriti, da redukcija človekovih pravic na eno paradigmo ni le epistemološka zmota zagovornikov človekovih pravic, marveč ji podlegajo tudi njihovi kritiki. Žižek (2005) v članku, katerega naslov napoveduje kritiko človekovih pravic kot takih, v resnici poda kritiko liberalno utemeljenih človekovih pravic, kakor že sam nakaže v uvodni povedi članka, kjer zapiše, da »sodobno sklicevanje na človekove pravice znotraj naših *liberalno-kapitalističnih* družb na splošno sloni na treh predpostavkah«. ⁸⁴

Če se v nasprotju s tovrstnimi kritiki postavimo na stran človekovih pravic, a smo iz najboljših namenov kritični, ter človekovim pravicam namesto z zgodovinsko-progresivne perspektive, tako značilne za liberalistične utemeljitve, pristopimo z genealoške perspektive, nam je omogočen pogled nanje kot na amalgam ali sediment različnih idej, ki se skozi zgodovino misli nanj nalagajo in z njega odpadajo oz. v določenem trenutku nekatere plasti idej postanejo bolj izražene kot druge. Priznavanje večplastnosti človekovih pravic ne pomeni njihove (kulturne) relativizacije, ampak, nasprotno, prispevek k razumevanju njihove univerzalnosti (cf. Joas 2013, 6–7). ⁸⁵

Lahko se le strinjamo s trditvijo, da je fundacionalistično utemeljevanje človekovih pravic z odgovarjanjem na temeljno ontološko vprašanje, kakšna je »prava« človekova narava, zastarelo (Rorty 1999, 69). ⁸⁶ Medtem ko skupni, univerzalni moralni temelji človekovih pravic ne obstajajo, je v globaliziranem svetu *de facto* nemogoče utemeljevati človekove pravice na enotnem moralnem temelju celo na regionalni ali lokalni ravni. Kot bomo

institucijami, tako vnaša dodatno kompleksnost v razpravo o vezi med suverenostjo in človekovimi pravicami, kjer naj bi »prava« suverenost izhajala zgolj iz spoštovanja človekovih pravic in drugih temeljnih načel človečnosti (Teršek 2009).

⁸⁴ Ležeča pisava v citatu je poudarek avtorice in cilja na to, da tudi Žižek razmišlja o človekovih pravicah kot o domeni liberalno-kapitalističnega sveta, pri čemer spregleda širše doktrinarno ozadje človekovih pravic, obstoječe alternativne diskurze ter njihov potencial za emancipacijo od tovrstnih prevladujočih, a propagiranemu namenu kontradiktornih idej in praks.

⁸⁵ Upoštevanje pluralizma možnih utemeljitev človekovih pravic se pogosto zamenjuje s kulturnim relativizmom in kulturalizmom, ki ga kot še eno izmed sodobnih oblik »tiranij« za človekove pravice opredeljuje Booth (2001, 36–41). Naš cilj pa je, nasprotno, opozoriti na bogato doktrinarno zgodovino človekovih pravic in na to, da idejno nikoli niso bile omejene na posamezno geografsko regijo, marveč se je o njih na zelo različne načine razmišljalo hkrati v različnih delih sveta.

⁸⁶ Cf. Langlois (2003, 521): »Ta deontološka potreba po neposredni, trajni in univerzalni veljavnosti 'za vsakogar-vsepopovsod' je ena izmed posledic razsvetljskega fundacionalizma /.../,« medtem ko pa so, kot to vidimo npr. na primeru članov NVO s področja človekovih pravic, »priče načina življenja, bolj kot diktat domnevno fundacionalistične in univerzalne teorije človekovih pravic, tiste, ki spreminjajo življenja«.

podrobneje videli v nadaljevanju, globalizacijski procesi namesto napovedane in demonizirane popolne kulturne homogenizacije sveta med drugim učinkujejo tudi na večjo (kulturno) heterogenost in hibridnost znotraj geografsko zakroženih enot, hkrati pa se z vedno večjo medsebojno povezanostjo sveta, še posebej suprateritorialnih povezav, manjša sposobnost tradicionalnih moralnih avtoritet, da bi »vsilile« uniformno definicijo moralnih temeljev človekovih pravic. Predvsem spričo skupnih problemov, ki jih osvetljuje globalizacija in ki zahtevajo hitro in usklajeno ravnanje (npr. klimatske spremembe), človekove pravice v globaliziranem svetu ne potrebujejo enega moralnega in teoretskega temelja, temveč vse možne utemeljitve, ki posameznike ter družbene akterje navajajo k ravnanju, ki ima za posledico spoštovanje posameznikovega dostojanstva.⁸⁷

V globaliziranem svetu velja izkoristiti pojasnjevalno moč vseh racionalističnih utemeljitev človekovih pravic, torej dedinj idej evropskega razsvetljenstva, a tudi nezadostno izkoriščen potencial teorij, ki poudarjajo pomen neracionalnih, čustvenih dejavnikov in človeške sposobnosti empatije, ki naj bi nas razlikovala od živali (glej npr. Rorty 1999, Downey 2003).⁸⁸ »Človekove pravice je težko natančno določiti, ker je njihova definicija, pravzaprav sam njihov obstoj, odvisna ravno toliko od čustev kot od razuma. /.../ Najbolj gotovi o tem, da gre za človekovo pravico, smo takrat, ko se zgrozimo ob njeni kršitvi« (Hunt 2007, 26). Huntova (2007, 32) piše, da je za človekove pravice ključnega pomena kategorija, ki jo po vzoru zamišljenih skupnosti Benedicta Andersona imenuje »zamišljena empatija« in ki predstavlja sposobnost posameznikov, da se postavijo v čevlje drugega med drugim s pomočjo popisov resničnih kršitev človekovih pravic ali s poistovetenjem s trpljenjem likov iz leposlovnih del. Drugi možni pogled na človekove pravice zato pravi, da posamezniki nimajo človekovih pravic zato, ker so ljudje, ampak zato, da iz njih/nas naredijo ljudi s tem, ko jih priznamo drug drugemu (glej npr. Douzinas 2000, 371–2).

Posledica tega, da so človekove pravice hkrati produkt človeškega razuma in (spreminjajočih se) sentimentov, vodi do zaključka, da se človekovih pravic ne da na nobeni točki definirati enkrat za vekomaj, saj so namreč po naravi dinamične oz. ostaja njihov emancipacijski in transformacijski potencial odprt in nikoli do konca izrabljen (Hunt 2007,

⁸⁷ Cf. De Feyter (2007, 71): »Ne obstaja nasprotje med zagovarjanjem človekovih pravic kot globalnega jezika in dopuščanjem variacij v vsebini in redu, katerih cilj je narediti varstvo človekovih pravic kar se da lokalno relevantno. Nasprotno, globalne človekove pravice so lahko le obogatene, če je dopuščen doprinos različnih družb«.

⁸⁸ Vzrok za to, da se liberalistična teorija človekovih pravic opira zgolj na razum in izpušča sentimentalne temelje, naj bi bil v tem, da je tako Kanta kot kritika razsvetljenstva Nietzscheja vodila želja po čistosti – doseganju absolutne avtonomije posameznika do take mere, da je njuna teorija postala izrazito »moška«, oropana kakršnekoli sentimentalnosti (Rorty 1999, 79).

29).⁸⁹ »Jezik človekovih pravic je fluiden. /.../ Morda je preveč reči, da so 'človekove pravice' prazni označevalec, toda z ozirom na spekter njihove rabe skozi čas – termin lahko zavzame diametralno nasprotne pomene – se to zdi uporabno izhodišče.« (Cmiel 2004, 125–6)⁹⁰ Zavračanje dinamične narave človekovih pravic, pogled nanje skozi prizmo »zamrznjenih« zgodovinskih okoliščin in prepričanje, da je za njihovo uveljavitev potrebna specifična etična skupnost s specifičnimi vrednotami (*presentism*), je na drugi strani, kot navaja Booth (2001, 32–6), ena izmed treh tiranij, ki zavirajo omenjeni potencial in potencirajo konservativnost diskurza. Vrednosti koncepta človekovih pravic nikakor ne zmanjšuje dejstvo, da človekove pravice še vedno niso dobile svoje »zadnje podobe«, saj lahko tudi v 21. stoletju pričakujemo premene v temeljni paradigmi, ki bodo privedle do novega razumevanja človeka ter dale človekovim pravicam nov pomen.

Čeprav je legalizacija človekovih pravic ključna za to, da se človekove pravice iz etičnega ideala pretvorijo v družbeno prakso oz. eden izmed načinov za družbeno priznanje drugega in oblikovanje sebe, kot pravi Douzinas (2002, 386–7),⁹¹ pa je pretirano poudarjanje človekovih pravic kot pravne kategorije inherentno nasprotno ravnokar omenjeni ideji dinamičnosti in kontinuirani naravi človekovih pravic. Slednje je pogost pojav ob prevladujočih liberalističnih utemeljitvah človekovih pravic in dejstvu, da so človekove pravice zaradi nekdanje prevlade znanstvenega pozitivizma v družbenih vedah namesto v slednjih, še posebej do 70. let prejšnjega stoletja, dobile svoje mesto skoraj izključno v pravni znanosti (Freeman 2006b, 52).⁹² Donnelly (2006, 71) ob tem dodaja, da v zvezi s pravom ni problematično to, kar je kodificirano, marveč to, kar ni ali še dobilo mesta pod plaščem prava. To, da pravo nekaterih problemov človekovih pravic ne ureja ali določa minimalne standarde (tudi kot žrtev interesov moči posameznih akterjev), ni tako zelo problematično, dokler razumemo (mednarodno) pravo kot nestatično kategorijo: »Tako dolgo kot pravo ostane odprto za argumente za spremembo, podprte z argumenti o pravičnosti, in ne v prevelikem primežu interesov in vpliva močnih, /.../ ohrani sposobnost doseganja relevantnega mednarodnega

⁸⁹ Cf. Bunch (1999, 233): »Koncept človekovih pravic, tako kot vse odmevne vizije, ni statičen in ni v lasti katerekoli izmed skupin; njegov pomen prej narašča s tem, ko ljudje v zvezi z njim ponovno osmišljajo svoje potrebe in upanja«.

⁹⁰ Cf. Douzinas (2007, 8): »Številne zmede v zvezi s človekovimi pravicami izhajajo iz semiotske in semantične odprtosti termina. 'Človekove' je v zvezi s pravicami 'prazni označevalec', 'človekove pravice' pa so šibek, nedoločen koncept«.

⁹¹ Kar do določene mere odtehta formalizem (ukvarjanje z normami ob ignoranci do (odsotnosti) realnih pogojev za njihovo uresničevanje) in abstrakcijo (sploščitev človekove osebnosti kot posledice nujne generalizacije), kot (vsaj) dve v pravo vgrajeni pomanjkljivosti (Douzinas 2002, 397).

⁹² Ker pravnim znanostim primanjkuje spoznavni in metodološki aparat, značilen za družbene vede, »/.../ je bilo proučevanje človekovih pravic izpostavljeno kombinaciji idealizma naravnega prava in na besedilu osnovanega legalizma. Človekove pravice so zato postale 'legalizirane', ne le z zapisom v zakone, ampak tudi s tem, da je pravo dobilo skorajšnji monopol nad njimi« (Freeman 2006b, 52). Več o tem v Freeman (2011, 7–13).

konsenza glede definicije človekovih pravic« (*ibid.*).

Slednje vnovič govori v prid našemu pristopu obravnavanja človekovih pravic kot kompleksnega, tekmujočega koncepta z večplastno družbeno vlogo, katerega emancipacijski potencial ima asimptotično vrednost. Z drugimi, Wallovimi (2014, 114) besedami, je v človekove pravice vgrajena dialektika, ki konstitutivno moč človekovih pravic niti ne omejuje na enkratne dogodke, s katerimi bi lahko bil v imenu človekovih pravic porušen stari tiranski red in oblikovan nov ustavni red, temveč *potentia* širše z bolj dinamično razumljenih človekovih pravic leži prav v odprtosti moči človekovih pravic, tako da človekove pravice kot »/.../ negacija negacije nikoli ne dosežejo svoje dokončne izpolnitve.«⁹³ Zdi se, da se prav v kontekstu razmer prevlade neoliberalne paradigme, ki s klasičnim liberalizmom ne deli skoraj nič skupnega kot podobnost v imenu, vznikajo možnosti oz. nuja za obuditev razmišljanja o pravici do upora kot človekove pravice in ne njihove nujne negacije (Douzinas 2014).⁹⁴

Ob tem je nujno opozoriti, da rezultat tako pojmovanih človekovih pravic ni in ne bi smel biti inflacija pravnih pravic in instrumentov, ki bi bili sami sebi v namen, kakor se glasi ena izmed kritik tudi že obstoječega mednarodnega režima človekovih pravic (Freeman 2011, 84–5).⁹⁵ Kontinuirano izkoriščanje emancipacijskega potenciala človekovih pravic seveda zahteva več kot le nastajanje in potrjevanje vedno novih pravic in zadeva tako kvantitativne kot kvalitativne modifikacije obstoječega korpusa (pravnih) pravil. Pri tovrstnem početju je potrebno podčrtati potrebo po kritičnosti in po ohranjanju cilja univerzalnosti človekovih pravic, da ne bi slednje postale žrtev zgodovinskega progresivizma ter s pravnim pozitivizmom povezanega voluntarizma (ideje, da se lahko vsaka individualna želja sama po sebi pretvori v človekovo pravico), ki ju problematizira Douzinas (2000, 10–11; 2013c).

S temi razmisleki o človekovih pravicah, s katerimi smo nadgradili in poglobili misli iz

⁹³ Hopgood (2013; 2014) kot eno izmed ključnih preprek za praktično uveljavljanje tega potenciala vidi prav v neskladju med interesi, ki jih na eni strani zastopa institucionalizirani mednarodni režim človekovih pravic (čedalje bolj opisljiv kot obremenjen z ohranjanjem svojega obstoja ter podlegajoč kapitalu in moči), na drugi strani pa veliko šibkejše alternativne, dinamične, organizacijsko (obstoječe na različnih ravneh hkrati) in vsebinsko nehomogene oblike gibanj za človekove pravice. Slednje ne zmorejo načeti, kaj šele preobraziti aktualnega globalnega reda.

⁹⁴ Teoretiki kritične teorije prava najdejo podlago za razmišljanje o transformacijskem oz. celo revolucionarnem potencialu človekovih pravic med drugim pri Blochu (1996). Ta »mesijanski marksist«, kakor ga poimenuje Douzinas (2014, 103) je že veliko prej s kombiniranjem na prvi pogled nezdružljivih idej (izhajajoč iz tradicije naravnega prava ter koncepta človekovega dostojanstva kot njegovega neločljivega dela) pokazal na umanjkanje ideje pravic pri premišljevanju možnosti za družbeno revolucijo in vzdrževanje brezrazredne družbe. Pa vendar je potrebno poudariti, da za razliko od Blocha, pri katerem so pravice oz. človekovo dostojanstvo v vlogi legitimacijskega sredstva za revolucijo, omenjena teoretika kritičnega prava pišeta o pravicah kot o cilju samem na sebi, tako da je njuno razumevanje potencialne revolucionarnosti človekovih pravic v 21. stoletju bližje Hollowayevi (2004) ideji spreminjanja sveta brez dejanske osvojitve oblasti.

⁹⁵ Ta kritika pravi, da »/.../ 'inflacija pravic' dela pravice trivialne, naprti nerazumna bremena nosilcem obveznosti ter pretirane omejitve svobode, zmanjšuje obseg demokratične politike, omejuje vlogo tolerance in pluralizma ter spodkopava dragocene družbene odnose, kakršni so družinski« (Freeman 2011, 84–5).

uvoda v doktorsko disertacijo ter se skušali izviti iz primeža prevladujočih in za emancipacijski potencial človekovih pravic omejujočih koncepcij, smo podali več vprašanj kot dali odgovorov, ki bodo skupaj s podobno razdelanim konceptom globalizacije tvorila podlago našemu raziskovanju človekovih pravic kot potencialnega jezika globaliziranega sveta.

2.2.2 V svetu številnih (teorij) globalizacij

Razmišljanje o globalizaciji ali bolje rečeno o globalizacijskih procesih ni nikoli enostavno početje, ker jih je še težje »prijeti« kakor človekove pravice, kjer lahko za iztočnico vzamemo vsaj oblike njihove institucionalizacije. Globalizacijski procesi so veliko bolj abstraktni in – še posebej, če jih koncipiramo širše od njihove ekonomske dimenzije – zadevajo praktično vse vidike človekovega življenja.⁹⁶ Spričo te vrojene kompleksnosti in dejstva, »/.../ da imamo opraviti s konceptom, ki je tako diskurziven kot tudi deskriptiven« (Rizman 2008, 13; cf. Pikalo 2003, 13), ni presenetljivo, da so možni zelo različni, tudi popolnoma nasprotujoči si pogledi na ta koncept. Ko jih skušamo analitično razčleniti in primerjati med seboj, se znajdemo v podobnem položaju kot rabi, h kateremu se v anekdoti, ki jo omenja Debeljak (2012), po končno rzsodbo zatečeta dva v spor zapletena moška, on pa ob njunih popolnoma nasprotnih interpretacijah spora pritrđi vsakemu izmed njiju, *post festum* pa tudi sprogini trditvi, da vendarle ni možno, da bi imela oba moška hkrati prav. Podobno je z globalizacijo, kjer »različne zgodbe poudarjajo svoj vidik, zato težko govorimo o eni sami globalizaciji in je verjetno bolj ustrezno govoriti o več globalizacijah« (Pikalo 2003, 19–20).

Tega ne gre pripisovati zgolj širokemu diapazonu dobro strukturiranih in z argumenti podprtih poskusov osvetljevanja koncepta globalizacije, marveč sami naravi globalizacijskih procesov. Eno izmed sporočil opravljenega pregleda obstoječe literature na temo odnosa med globalizacijo in človekovimi pravicami je, da kaže globalizacijo namesto kot koherenten in linearni pojav razumeti kot skupek različnih procesov in različno usmerjenih tendenc.⁹⁷ Urry (2003, x), ki globalizacijske procese med drugim označuje kot nepredvidljive, spremenljivo

⁹⁶ Globalizacija je inherentno multidimenzionalen (poskuse njenega razumevanja, ki so vsi skupaj in vsak zase pomembni, najdemo v najširšem krogu teoretskih disciplin) in pluralen proces, kar lahko pripišemo tako razpršenosti akterjev in dinamik globalizacije, kakor tudi pogosto pozabljenemu dejstvu, da je globalizacija tudi načrtna dejavnost oz. politika in ne nekaj, kar se nesluteč primeri različnim akterjem (Pieterse 1995, 45–6).

⁹⁷ Kakor na podlagi svojega dolgoletnega in izčrpnega raziskovanja globalizacijskih procesov ugotavlja Mlinar (2012, 7), v zvezi z globalizacijskimi procesi prevladuje poenostavljeno, parcialno in linearno pojmovanje globalizacije, pri čemer se »/.../ kot najsplošnejši skupni imenovalec napačnih in pomanjkljivih razumevanj globalizacije pojavlja nepoznavanje dialektike protislovnosti družbeno-prostorskih sprememb«.

intenzivne, reverzibilne, vnašajoče kaos, a vendar ne anarhijo, zato pravi, da je pravi izraz, s katerim lahko opišemo aktualne procese globalna kompleksnost, ki uspe zaobjeti njihovo dinamičnost in hkratno statičnost, kombinacijo nenehnega kaosa in reda.⁹⁸

Razmišljanje o globalizaciji kot o koherentnem, linearnem, pa tudi neizogibnem procesu je povezano predvsem s prvim valom literature o globalizaciji oz. (hiper)globalizmom kot obliko diskurza in ideologije, ki so jo pomagali razširjati pripadniki poslovne in politične elite, njun »veter« pa so v svoja »jadra« skušali ujeti tudi marsikateri (nekritični) družboslovni teoretiki (Hay in Marsh 2000, 4). O globalizaciji se je tako od začetka 80. let prejšnjega stoletja razpravljalo na t. i. globalističen način, s pomočjo zatekanja k pretiranim napovedim o prostem pretoku kapitala kot rablju nacionalne države, posameznih kultur in drugih lokalnih posebnosti (Hay in Marsh 2000, 4; Martell 2010, 19–20).⁹⁹ Vendar pa je na tej točki potrebno izpostaviti, da tudi znotraj tega vala literature najdemo izrazito različne poglede, ki jim je sicer skupno utemeljevanje globalizacije kot neizogibne in nespremenljive, a se lahko njihove vrednostne sodbe o (končnih) posledicah tovrstnih procesov zelo razlikujejo (El-Ojeili in Hayden 2006, 14; Martell 2010, 20). Povedano z drugimi besedami: med fatalisti najdemo tako tiste, ki slikajo globalizacijo kot izključno pozitiven proces, kakor tudi tiste, ki izrazito poudarjajo njegove negativne vidike.

Medtem ko se skeptiki ali tradicionalisti, kot jih poimenujeta El-Ojeili in Hayden (2006, 14), v drugem valu literature sprašujejo o tem, kaj je pri globalizaciji globalnega oz. vsebinsko novega do te mere, da še ne bi bilo zajeto v druge koncepte ter razumejo koncept globalizacije kot apologeta globalnega neoliberalizma (Held in McGrew 2002, 3–4) pa je zadnji,¹⁰⁰ tretji val globalizacijske literature, najbližje naši ideji o procesih, ki tečejo v različno smer in nimajo vnaprej predvidljivega rezultata. Teoretikom iz te skupine je skupen pogled na globalizacijo kot transformacijo globalnega gospodarstva (bistveno kompleksnejši pojav kot so tisti, ki jih slikajo globalisti) in vseh drugih vidikov družbenega življenja, s čimer zavzemajo središčno pozicijo med globalisti in skeptiki (El-Ojeili in Hayden 2006, 15; Martell 2007, 176).¹⁰¹

⁹⁸ V sociološki teoriji, ki na žalost ali na srečo za razliko od ekonomije ni privzela ene, bolj ali manj enotne definicije globalizacije, se ta globalna kompleksnost med drugim odraža v konceptualizaciji globalizacije kot (vsaj) treh (nepomirljivih) dialektik: »dialektike med globalizacijo kot stanjem proti globalizaciji kot procesu; med globalizacijo kot realnostjo proti globalizaciji kot postuliranju prihodnosti ter enodimenzionalne globalizacije proti multidimenzionalni globalizaciji« (Van Der Bly 2005, 879).

⁹⁹ Za ta val literature je posebej značilno pojasnjevanje tega, kar se oz. naj bi se dogajalo, z abstrahiranjem človeškega delovanja. »Globalizacija je namesto produkta različnih tipov procesov, ki so vsi rezultat človeškega delovanja, razumljena kot *deus ex machina*, kot zdravilo za vse bolezni ali katastrofa.« (Van Der Bly 2005, 889)

¹⁰⁰ Omenjajo se že štirje valovi literature o globalizaciji (glej npr. Martell 2010, 36; Held in McGrew 2007, 5–6).

¹⁰¹ Cf. Rizman (2008, 18): »Za razliko od 'hiperglobalistov' in 'skeptikov' 'transformacionisti' ne napovedujejo, kaj se bo dogajalo z globalizacijo v prihodnosti, lahko bi rekli, da so v tem smislu neobremenjeni s

V pričujoči doktorski disertaciji nam je najbližji transformacijski pogled na globalizacijo, saj bomo globalizacijske procese v povezavi z diskurzom o človekovih pravicah med drugim obravnavali kot stare in hkrati nove. Različni deli sveta se že zelo dolgo povezujejo, s tem ko med njimi prihaja do kontakta, komunikacije, pa tudi konflikta. Debeljak (2009) piše o odkritju ameriške celine kot začetku prve globalizacije, medtem ko naj bi bili v 19. stoletju priča drugi in v 21. stoletju tretji globalizaciji. Če globalizacijo enačimo predvsem s širjenjem kapitalizma, pa lahko najdemo korenine globalnega ekonomskega sistema in s tem globalizacije v 16. stoletju ali še bistveno prej (El-Ojeili in Hayden 2006, 13). Pri Martellu (2010, 64–5) npr. najdemo trditev, da je globalizacija sinonim modernosti, medtem ko naj bi bila regionalizacija značilnost predmoderne dobe, intenzifikacija globalizacijskih procesov konec 20. in v začetku 21. stoletja pa zgolj podaljšek globalizacije iz moderne dobe in ne nov, samostojen proces. Globalizacija kot družboslovni koncept in slovarsko geslo je na drugi strani obravnavana kot pojav novejšega izvora in naj bi stopila v veljavo šele v drugi polovici 20. stoletja, potem pa zavzela mesto praktično v vseh družboslovnih vedah in disciplinah (Busch 2000, 22–4; Scholte 2005, 50–2). Različni avtorji zato pripovedujejo (linearne ali ciklične) zgodbe o zgodovinskem poteku globalizacije, medtem ko drugi širijo zgodbo o globalizaciji kot o izrazito novem procesu, zaznamovanem s pojavom novih tehnologij, ki omogočajo globalno mobilnost ter instantno komunikacijo (Scholte 2005, 19–20).¹⁰² Na globalizacijo je mogoče gledati kot na izrazito star proces, predvsem če naša definicija sloni na enačenju s procesi, kakršni so internacionalizacija, liberalizacija, univerzalizacija¹⁰³ in vesternizacija, ki jih Scholte (2005, 54; 2008, 1473) poimenuje kot štiri odvečne koncepte globalizacije (*redundant concepts of globalisation*). Odvečne, ker je globalizacija vse izmed naštetega, ampak ne zgolj to.

Scholte (2005, 61) pritrjuje omenjenim pogledom, da pri globalizaciji ne gre za popolnoma nove procese, če opazujemo povezovanje različnih delov sveta, čeprav se je v veliki meri povečala njihova intenziteta. »Več ljudi je pogostejše, v večjem obsegu in intenzivneje vpletenih v planetarno raven kot enotni družbeni prostor« (*ibid.*). Kar pa je izrazito novo, kar

teleologizmom. 'Transformacionisti' vseeno ugotavljajo, da je globalizacija odgovorna za nove oblike globalne stratifikacije, kar pomeni, da se nekatere države, družbe in skupnosti uspešno integrirajo v novonastajajoči globalni red, medtem ko ostajajo druge še naprej na periferiji».

¹⁰² Ista dihotomija se temu primerno vzpostavlja na polju identifikacije možnih/potrebni politik kot odgovor nanje. Če globalizacijo privzamemo kot star proces, potem se zdi, da je s temi procesi mogoče upravljati s starimi, že obstoječimi orodji. Če pa poudarjamo njeno novost, pa globalizacija kliče po oblikovanju popolnoma novih orodij za upravljanje z njimi.

¹⁰³ V zvezi s človekovimi pravicami se globalizacija še posebej rada povezuje in enači z univerzalizacijo. Kakor pa upravičeno opozarja Pikalo (2007, 23), gre pri globalizaciji za mnogo širši in kompleksnejši pojav kot zgolj za usklajeno delovanje, s skupno voljo, ki ima določen skupni, vnaprej predvidljiv cilj (običajno unifikacijo).

najbolj govori v prid potrebi po novem konceptu globalizacije (ker ne more biti umeščeno pod plašč kateregakoli prej obstoječega koncepta) in identifikacije, kar je Scholtejev največji prispevek h globalizacijskim študijem, so t. i. supraterritorialni odnosi. Posebnost takih odnosov, ki dopolnjujejo povezovanje na globalni ravni, je v tem, da »/.../ znatno presegajo territorialno geografijo« (*ibid.*). V globaliziranem svetu smo namreč priča t.i. krizi territorialnosti oz. temu, da se enaki procesi dogajajo sočasno na različnih delih planeta ali, kakor je to mogoče s pomočjo sodobne IKT, čas sploh ne igra vloge v odnosih med njimi (Scholte 2008, 1480).¹⁰⁴ Podobno analizo zasledimo pri Bartelsonu (2000, 184–90), ki pa globalizaciji kot globalni povezljivosti (*transference*) ter konceptu supraterritorialnosti podobni transcendenci (*transcendence*) dodaja še transformacijo, ki jo pri Scholteju najdemo bolj med posledicami kot elementi definicije globalizacije.

Za nas so tovrstne definicije še posebej zanimive, ker vidijo dodano vrednost globalizacije predvsem v procesih, ki so postali izraziti na začetku druge polovice 20. stoletja, ko se je začel tudi intenzivnejši proces mednarodne kodifikacije in institucionalizacije človekovih pravic. Hkrati pa so za proučevanje globalizacije diskurza o človekovih pravicah pomembne, ker taki pristopi h globalizaciji opozarjajo na radikalne spremembe okoliščin, v katerih se je diskurz o človekovih pravicah odvijal in se še odvija. Medtem ko si mednarodnih odnosov tradicionalno ne znamo predstavljati brez reference na ozemlje, pa tako razumljena globalizacija uhaja tradicionalnim ontološkim predpostavkam mednarodnih odnosov.¹⁰⁵ Odnos med globalizacijo in mednarodnimi odnosi je tako dvojno paradoksalen; na eni strani je teoretska utemeljitev globalizacije odvisna od predhodne territorialne stratifikacije sveta, na

¹⁰⁴ Ideja o supraterritorialnih odnosih kot ključnem elementu, na katerem je koncept globalizacije utemeljen in se razlikuje od drugih obstoječih družbenih procesov, je eno izmed bistvenih področij Rosenbergove (2000) kritike Scholtejeve teorije globalizacije. Bistvo te kritike je, da tudi supraterritorialni odnosi, če privzamemo Scholtejevo definicijo, niso nekaj novega, marveč naj bi bili inherentni kapitalizmu in prisotni že v dobi, ko so (po Scholteju in drugih zagovornikih koncepta globalizacije) bili mednarodni odnosi organizirani še po vestfalski, territorialno organizirani mednarodni skupnosti (Rosenberg 2000, 19–20). S tehnologijo, še posebej s številnimi možnostmi komunikacije, naj bi se tako spremenila zgolj intenziteta, ne pa sam tip odnosov. Ne gre za tehnološki determinizem, vendar moramo Rosenbergu ugovarjati s trditvijo, da je supraterritorialnost vseeno nov proces, vezan na obdobje po drugi svetovni vojni, ker se šele takrat (predvsem s pomočjo sofisticirane tehnologije) lahko poleg sinhronosti aktivnosti na različnih delih sveta razvije tudi globalna oz. kozmopolitska zavest, ki je ne nazadnje pripomogla tudi k ideji o institucionalizaciji koncepta univerzalnih človekovih pravic. Čeprav globalizacija ni posledica ali pribočnik novih IKT, pa tehnologija od začetka, posebno pa od sredine 20. stoletja močno spreminja razumevanje tako naravnega kot družbenega sveta. Arendtova (2006, 65–7) razpravlja o sodobni tehnologiji kot o točki prešitja med naravoslovnimi in zgodovinskimi znanostmi, saj za razliko od dobe industrializacije, svet, ki ga je izkusila sama in kateremu smo še toliko bolj priča v 21. stoletju, ni več le prostor človeškega delovanja in interpretacije naravnega in družbenega, marveč človekova ustvarjalnost posega tudi v naravne procese, v katere si človeška civilizacija nikoli prej ni upala in uspela posegati.

¹⁰⁵ Cf. Rizman (2008, 16): »Medtem ko pomenijo oziroma so pomenili mednarodni odnosi medteritorialne odnose, so globalni odnosi v bistvu supraterritorialni oziroma transteritorialni odnosi. Na podoben način je globalna ekonomija nekaj drugega kot mednarodna ekonomija in globalna politika nekaj povsem drugega kot mednarodna politika«.

drugi strani pa je bistvo globalizacije ravno v preseганju tovrstne teritorialne fragmentiranosti (Bartelson 2000, 183). Globalizacijski procesi ne odpravljajo teritorialne geografije in njenega pomena (za politične, ekonomske odnose, identiteto posameznikov ...) v celoti, vendar ima pa sploščitev časa in prostora (*time space compression*) z intenzivnim povezovanjem različnih delov planeta, še posebej pa obstoj odnosov, ki so se »odlepili« od geografskih koordinat (suprateritorialnost), tudi metodološke implikacije v obliki potrebe po post-teritorialni metodologiji (Scholte 2005, 65–7). Potrebo po slednji na čisto praktični ravni dopolnjujejo številni problemi in izzivi, ki se jih ne da reševati partikularno, ker tudi sami presegajo teritorialno geografijo (npr. okoljske spremembe, mednarodni organizirani kriminal ...). V teh primerih se teritorialnost in na nacionalnih državah zasnovana mednarodna skupnost, kakor ugotavlja tudi Benhabibova (2010, 14), vse pogosteje kažeta kot »anahronistična omejitvev materialnih funkcij in kulturnih identitet«.

Zato ni nenavadno, da toliko avtorjev pristopa k proučevanju odnosa med globalizacijo in človekovimi pravicami prav preko razglabljanja o učinkih globalizacijskih procesov na državo. Spričo dolgo časa prevladujoče neoliberalne zgodbe o globalizaciji pa pri tem pogosto pozabijo ali v svojih pretiranih napovedih namerno spregledajo, da teritorialno definirani odnosi še vedno ostajajo osrednji tip odnosov med različnimi enotami in da globalizacijski procesi niso apolitični, temveč so rezultat obstoječe konstelacije političnih sil, ki se izraža tudi skozi to, kdo govori o globalizaciji oz. kdo pripoveduje prevladujočo zgodbo (*cf.* Pikalo 2003, 198). Tako kot globalizacijski procesi niso enoznačni, tudi države niso izomorfni akterji in se ob upoštevanju različne dinamike v njihovem notranjem in zunanjem okolju različno odzivajo na posamezne družbene pojave in na nekaterih področjih izgubljajo svoje tradicionalne funkcije, na drugih pa jih pridobivajo. Če pa že skušamo abstrahirati te razlike in osvetliti vpliv globalizacijskih procesov na suverenost države na konceptualni, idealno-tipski ravni, pa ne gre pozabiti paradoksa, da so bile človekove pravice sprva ali so še vedno dojete kot grožnja ali inherentno kontradiktorne državni suverenosti (glej npr. Weinert 2007, 5–6; Wotipka in Tsutsui 2008, 725), zdaj pa smo priča razpravam o njih tudi kot o elementu državne suverenosti, ki naj bi ga globalizacija domnevno ogrožala.

Vseeno pa ne moremo trditi, da se za države ni nič spremenilo. Okoliščine političnih procesov so spremenjene do te mere, da lahko pritrdimo transformacijski teoriji globalizacije v ideji, »/.../ da je (globalna) politika prestopila okvire nacionalne države, kar ima za posledico njen spremenjen družbeno-teritorialni kontekst, naravo in formo in delovanje« (Rizman 2008, 42). Globalizacijski procesi, še posebej možnost vzpostavitve suprateritorialnih odnosov, med drugim odpirajo prostor za pojav novih ali povečanje vpliva

obstoječih nedržavnih akterjev, ki ob podpori tehnoloških inovacij, številnih informacijskih in komunikacijskih kanalov niso omejeni na delovanje na eni ravni, marveč se med seboj povezujejo, organizirajo in skušajo postati vplivni igralci na različnih delih sveta hkrati.

Čeprav je ta svet še vedno težko misliti drugače kot državocentrično,¹⁰⁶ pa smo priča temu, da »lokus /državne/ politične moči ni več omejen na nacionalne vlade, temveč si ga morajo le-te deliti ali doseči v pogajanjih z različnimi transnacionalnimi (globalnimi) javnimi in zasebnimi organizacijami na različnih ravneh: na subnacionalni, na nacionalni, regionalni in internacionalni« (Rizman 2005, 580).¹⁰⁷ Tako kot moč ne počiva zgolj pri enem akterju oz. tipu akterjev v mednarodni skupnosti, jo je tudi nemogoče teritorialno skoncentrirati in locirati ali utemeljiti na enem samem materialnem ali nematerialnem dejavniku (Waterman 1998/2001, 207). Druga stran istega kovanca je pluralnost identitet ne le v celotni družbi, ampak pri vsakem posamezniku, saj ».../ lojalnost ali identifikacija ni več absolutno in izključujoče vezana na eno enoto, temveč gre za *hkratno lojalnost do več* družbenih skupin« (Mlinar 2012, 249).

Globalizacija diskurza o človekovih pravicah (v kontekstu intenzivne medsebojne povezanosti različnih delov sveta in v okoliščinah naraščajoče suprateritorialnosti) seveda ne pomeni isto kot globalizacija človekovih pravic, o kateri je govora na eni izmed skrajnih točk na kontinuumu možnih povezav med globalizacijskimi procesi in človekovimi pravicami. Kot že omenjeno, je globalizacija prej skupek različno usmerjenih in različno intenzivnih procesov z različnimi posledicami. Najlepši in najbolj razvpiti primer, ki govori v prid tej trditvi, je odnos med globalizacijo in kulturo (ki se pogosto prikazuje kot ovira za uresničevanje mednarodnih standardov človekovih pravic oz. argument v prid kulturnemu relativizmu človekovih pravic),¹⁰⁸ v zvezi s katerim smo soočeni z argumenti o globalizaciji kot kulturni homogenizaciji, kulturni heterogenizaciji/polarizaciji in kulturni hibridizaciji (cf. Holton 2000).

Dolgotrajni prevladi globalizma lahko pripišemo dejstvo, da so med razlagami vpliva globalizacijskih procesov na kulturo dolgo časa prevladovala ideje o kulturni homogenizaciji.

¹⁰⁶ Kakor slikovito aktualne stanje globaliziranega sveta ponazarja Benhabibova (2010, 15): »Stare politične strukture so morda zbledele, toda novih političnih oblik organizacije še ni videti. Smo kakor popotnice in popotniki ki po neznanem terenu iščemo pot s pomočjo staruh zemljevidov, narisanih v drugačnem času in kot odgovor na druge potrebe«.

¹⁰⁷ Cf. Pieterse (1995, 50): »V strukturnem smislu torej globalizacija pomeni *povečanje razpoložljivih oblik organizacije*: transnacionalno, mednarodno, makroregionalno, nacionalno, mikroregionalno, občinsko, lokalno. Te ravni administrativnih ravni pa se hkrati križajo s *funkcionalnimi omrežji* korporacij, mednarodnih organizacij in nevladnih organizacij, kakor tudi strokovnjakov in računalniških uporabnikov«. Več o tem tudi v Scholte (2005, 6. poglavje).

¹⁰⁸ Appadurai (1990, 295) enega izmed svojih najbolj branih in citiranih člankov odpre s trditvijo, da je »osrednji problem današnjih globalnih interakcij v napetosti med kulturno homogenizacijo in kulturno heterogenizacijo«.

Te razlage izhajajo bodisi iz ideje o vesternizaciji, amerikanizaciji ali kulturnem imperializmu, ki jih enačijo oz. zamenjujejo s pojmom globalizacije (Holton 2000, 142) ter slikajo mračne slike o propadanju lokalnih, avtentičnih kulturnih tradicij, ali pa se tako kot Tomlinson (2003), distancirajo od omenjenega pesimizma in vidijo kulturo kot svojstven proizvod globalizacije (v tem primeru kot produkt globalizacije modernosti) in ne kot njeno žrtev. Slepili bi se, če si ne bi priznali, da bolj prost pretok potrošnega blaga in paketov idej, ki skupaj tvorijo specifične načine življenja, niso prisotni in se ne odražajo v podobnih praksah ljudi na različnih koncih sveta. Izmed številnih primerov omenimo le proces homogenizacije, ki ga povzroča institucionalizirano razširjanje »menedžerskega diskurza«, katerega naloga je poleg »objektivnega« znanja (preko priročnikov, visokošolskih poslovnih programov ...) vplivati tudi na identiteto posameznikov in razširiti podjetniške principe na druge vidike družbenega življenja, tako da so postali učinkovitost in druga poslovna načela kriteriji, s pomočjo katerih ocenjujemo delovanje najširšega kroga posameznikov in institucij (cf. Thrift 2000). Kljub številnim indicem sinhronizacije potrošniških okusov in življenjskih stilov pa smo soočeni tudi z argumenti in izkustvi o nasprotno usmerjeni kulturni heterogenizaciji oz. kulturni polarizaciji kot njenem konfliktno izraženem vidiku, v zvezi s katerim smo že omenili pisanje Benjamina Barberja in Samuela P. Huntingtona.

Ne samo, da uspešno trženje posameznih izdelkov včasih zahteva prilagoditev globalnega pristopa lokalni kulturi, kar so že storila številna svetovno znana MNP,¹⁰⁹ marveč lahko globalizacijski procesi oz. diskurz globalizacije namesto prevzemanja tujih kulturnih vzorcev ali odprtosti za kozmopolitsko identiteto sprožijo obrambno reakcijo v obliki zatekanja k lokalnim (tudi že preživetim) kulturnim praksam. Strassoldo (1990) opisuje globalizirani svet kot izrazito kaotičen, kompleksen in težko neobvladljiv, kot tak, v katerem posameznik lahko zelo hitro izgubi zavedanje o tem, kdo je, zaradi česar naj bi od začetka 60. let prejšnjega stoletja bili priča zatekanju ljudi k lokalnim virom identitete oz. »novemu lokalizmu«. »Tako vidimo na eni strani množično manifestacijo anomalije, na drugi pa krčevito iskanje smisla in identitete. Novi lokalizem je ena izmed oblik tega iskanja, oziroma je beg iz neurejene zmede večjega sveta. Moderni človek je ustvaril globalni sistem, ki ima veliko prednosti in privlačnosti, je pa preobsežen, da bi bil obvladljiv, čeprav samo intelektualno. Postmoderni človek skuša oživiti majhne enklave domačnosti, intime, varnosti in razumevanje, enklave, v katerih bi se zrcalil njihov Jaz« (Strassoldo 1990, 75). Kot je bilo izpostavljeno že v uvodnem

¹⁰⁹ Trivialen, a indikativen je primer, da se McDonald's kot ena izmed vodilnih mednarodnih korporacij s hitro prehrano s svojim sicer standardiziranim načinom poslovanja s ponudbo prilagaja lokalnim okusom in tradicijam in npr. na Portugalskem streže juho, ki jo težko najdemo v drugih poslovalnicah po svetu ali v arabskem svetu izpušča svinjino ter nadomešča navadni kruh z arabskim.

pregledu literature na temo odnosa med globalizacijo in človekovimi pravicami, se v vsaki družbi najdejo tudi posamezniki, ki se čutijo poklicane ohraniti lokalne, avtohtone kulturne prakse in na okopih braniti *status quo*. Tudi v znanstveni literaturi se tovrstno početje pripisuje predvsem nezahodnim narodom in skupinam, še posebej muslimanom, čeprav niso tuje niti Zahodu in čeprav so fundamentalistične ideje (še posebej takrat, ko prihajajo s strani vladajočih elit) le redko odraz splošnega vzdušja med populacijo (Howard-Hassmann 2010, 126–7). Slednje je nekaj, kar spregledata tako Huntington in Barber in, tako kot drugi zagovorniki teze o globalizaciji kot o kulturni polarizaciji, pristaneta pri preveč poenostavljenih in preveč pesimističnih tezah, ki počivajo na predpostavki o človeku kot po naravi nagnjenemu k sovraštvu in definiranju samega sebe preko iskanja razlik z »drugimi« (Holton 2000, 148).¹¹⁰

Poleg kulturne homogenizacije in heterogenizacije pa smo, čeprav ostane zaradi pretiranega poudarjanja nespremenljivosti in neprenosljivosti kultur pogosto spregledana, v globaliziranem svetu priča tudi kulturni hibridizaciji.¹¹¹ Ta pogled izhaja iz ideje, da »tako kot biološki hibridi vsebujejo kombinirani genetski material iz različnih virov, tako tudi hibridne družbene prakse vsebujejo kombinirane kulturne elemente iz niza različnih virov« (Holton 2000, 148). Bistvo hibridizacije, tako kot sorodnih terminov in procesov kreolizacije (Hannerz 2008), orientalizacije, sinkretizma, globalnega *mélanga* ipd., je nestatična medkulturnost ter (nesimetrično) mešanje različnih vplivov, kar jo nujno postavlja v opozicijo pristopu kulturnega esencializma (Pieterse 1995). S hibridizacijo kultur se, povedano s preprostimi besedami, obstoječe kulturne prakse medsebojno oplajajo in ob pomoči sodobnih tehnologij čedalje pogosteje nastajajo tudi nove, skupne ali globalne oblike kulture. Globalnost z vidika kulture v najširšem smislu torej ne pomeni niti obsojenosti na konec zgodovine z globalno prevlado Zahoda niti na polarizacijo (npr. na Zahod in tiste, ki zavračajo ideje, ki iz njega prihajajo). Kopica idej, vključno s človekovimi pravicami, ki predstavljajo bistvo moderne paradigme, je res najprej postala artikulirana na Zahodu in se od

¹¹⁰ Tudi če je prisotna, kulturna heterogenizacija ni nujno plod razlik med kulturami, ki bi se poglobljale z globalizacijskimi procesi, marveč je pogosto politični instrument, ki je z iskanjem notranjih in zunanjih »drugih« uporabljen v politične namene. Glej npr. Sum (2000), ki analizira takšno diskurzivno konstrukcijo »drugih« na primeru trgovinskih odnosov med ZDA, Japonsko in (takrat) vzhajajočimi vzhodnoazijskimi gospodarstvi.

¹¹¹ Svojevrsten poskus preseganja prepada med idejama o kulturni homogenizaciji predstavlja pojem glocalizacije, katerega avtor v kontekstu družbenih ved (pojem naj bi bil že dlje časa v uporabi na Japonskem, predvsem v poslovnem svetu) je Robertson (1995). Robertsonov (1995, 31) argument za uporabo glocalizacije je, da »/.../ so sodobne koncepcije lokalnosti v veliki meri oblikovane pod skorajda globalnimi pogoji, kar pa zagotovo ne pomeni, da so vse oblike lokalnosti dejansko homogenizirane /.../,« tako da naj bi bili namesto homogenizacije priča zavestnemu oblikovanju in promociji lokalnega, katerega forma in vsebina pa ne izhaja iz lokalne temveč iz globalne sredine. Toda, kot opozarjata tudi Featherstone in Lash (1995, 5), je poudarek na pomenu globalnega za lokalno še vedno tolikšen, da bi ga glocalizacijo lahko videli tudi kot niansirano obliko homogenizacije.

tam v artikulirani obliki širila v druge dele sveta, vendar pa »/.../ Zahod s svojimi kulturnimi, ekonomskimi in vedno bolj že tudi političnimi režimi urejanja izkustva (liberalna demokracija, pravna država, človekove pravice) ni danes prisoten na vseh meridianih planeta *kot tak*« (Debeljak 2002, 100). Globalizirani svet bi skladno s to idejo lahko definirali kvečjemu kot zahodnjaško civilizacijo,¹¹² saj so zahodne ideje s prenosom v druga okolja dobile nov izraz ter postale hibrid globaliziranega in lokalnih posebnosti, pri čemer globalizirani svet ni enosmerna ulica, v katerem bi se izgubljale lokalne kulturne posebnosti, ampak se hibridizacija različnih idej in praks dogaja tudi na Zahodu (Debeljak 2009, 1244–5).

Čar globalizacijskih procesov, če jim pristopimo zavedajoč se njihove kompleksnosti, je ravno v tem, da znotraj njih najdemo tako elemente kontinuirane kulturne homogenizacije kot heterogenizacije in hibridizacije, pri čemer ni mogoče vizionarsko napovedati »končne vsote« obstoječih procesov. Na primeru kultur v dobi globalizacije torej lahko ponovimo splošno spoznanje, da je bolj kot kadarkoli prej za človeške družbe v globaliziranem svetu značilna fluidnost, nestalnost in nepredvidljivost, izmuzljivost pojavov in procesov, ki je sinhrona dolgoročnejšim družbenim tendencam (Mlinar 2012, 14–5). Čeprav teorija globalizacije tako kot vsaka teorija zahteva določeno mero abstrakcije in splošnosti, je torej moramo biti nujno pozorni pri operiranju s konceptom globalizacije, da se iz kompleksnega družbenega sveta ne iztrgajo le posamezni fragmenti, ki lahko popačijo celotno sliko in nas vodijo v prekomerno poenostavljanje ter preskok od teorije k ideologiji. Tak pristop sicer nujno vodi v kritike, kakršno namenja Rosenberg (2000, 18) Scholteju, ki mu očita utemeljevanje njegove teorije na »če, toda, vendar, čeprav« in drugih kvalifikatorjih, na katere pa odgovarjamo s trdnim stališčem, da kompleksnost družbene realnosti ne bi smela biti spregledana niti na rovaš domnevno večje teoretske koherentnosti in udarnosti argumenta.¹¹³

2.2.3 *Diskurz o človekovih pravicah: med normo in močjo*

Globalizacija je zanimiva tudi zato, ker s pojavom čedalje večjega števila procesov, ki niso odvisni od ali omejeni s teritorialno geografijo in spreminjajočim se zunanjim in notranjim

¹¹² Debeljak (2009, 1235) piše o hibridizaciji civilizacij in ne kultur, saj je njegovo videnje kulture še vedno precej teritorialno vezano, tako da je kultura definirana kot »/.../ posebnosti, ki veljajo le za določeno skupino, čas in prostor«, medtem ko so civilizacije (veliko bolj spremenljive) »/.../ ideje in tehnike, ki niso vezane le na eno skupino in so prenosljive v času in prostoru«.

¹¹³ Ne nazadnje gre pri globalizaciji za procese, ki »lahko dosežejo planetarne razsežnosti« (Rosenau 1997, 81), tako da dejstvo, da si je težko zamisliti, da bi katerikoli pojav penetriral v sleherni kotiček sveta, samo po sebi ne demantira relevantnosti koncepta globalizacije.

okoljem držav, prihajajo do izraza tudi »mehki« dejavniki v mednarodni politiki, ki so zanemarjeni v (neo)realističnih in (neo)liberalističnih teorijah mednarodnih odnosov in njihovi materialistični ontologiji. Dejavniki kot so jezik/diskurz, ideje in identiteta/kultura so dobili osrednje mesto šele v sociološko usmerjenih teoretskih pogledih na mednarodne odnose,¹¹⁴ ki jih kljub njihovi številčnosti in raznolikosti lahko razdelimo v dve grobi skupini prav glede na to, kakšno težo dajejo omenjenim dejavnikom v celotni strukturi mednarodne politike. Družbeni konstruktivisti s svojim ontološkim idealizmom ter intersubjektivno epistemologijo »/.../ pripisujejo jeziku, diskurzom in idejam nasploh posredovalno vlogo, saj se družbena (torej tudi mednarodna) realnost konstituira skozi kolektivno ustvarjanje pomenov in funkcij materialnih objektov« (Brglez 2008, 107–8; cf. Adler 1997, 322–3; Zehfuss 2002, 10).¹¹⁵ Poststrukturalistični pristopi pa na drugi strani s svojim superidealizmom predstavljajo radikalizacijo konstruktivističnega pristopa, saj za razliko od družbenih konstruktivistov ne pristajajo na nobeno metateoretsko podstat, zanje je realnost popolnoma relativna in v celoti podrejena diskurzivni produkciji in reprodukciji pomenov (Brglez 2008, 109–10).¹¹⁶

Ne glede na to, ali so nam bližje družbeno-konstruktivistična ali poststrukturalistična ontološka in epistemološka izhodišča, pa je diskurz inherentno fluidna kategorija, ki lahko pomaga pojasniti spremembe v mednarodni politiki.¹¹⁷ Kot tak vnaša v proučevanje človekovih pravic v dobi globalizacije element dinamičnosti, ki smo ga označili kot manjkajočega ali celo stigmatiziranega v prevladujočih študijah koncepta in prakse človekovih pravic. Relevantnost proučevanja diskurza o človekovih pravicah pa dopolnjuje tudi dejstvo, da v nasprotju z materialnimi objekti mednarodne politike sam po sebi ni vezan

¹¹⁴ Ti so v teoriji mednarodnih odnosov izrazito prisotni in v vzponu zadnja (dobra) tri desetletja, saj za pionirska dela s tega področja veljajo konstruktivistični spisi iz začetka osemdesetih let 20. stoletja (Burch 2002, 61).

¹¹⁵ Namesto o družbenem konstruktivizmu bomo v doktorski disertaciji pisali o konstruktivizmih ali konstruktivističnih pristopih, ker se znotraj te (meta)teoretske veje skriva »pahljača« različnih pristopov, med katerimi skupina teoretikov med drugim ni opravila pravega epistemološkega in ontološkega preloma s teorijami, do katerih se kritično opredeljuje, po drugi strani pa so radikalnejši izmed njih že bližje poststrukturalistični misli o mednarodnih odnosih (Burch 2002, 64–9; cf. Pettman 2000, 11–25).

¹¹⁶ Poststrukturalistična misel se med drugim napaja pri Derridaju in njegovem konceptu dekonstrukcije besedil, ki temelji na predpostavki, da nobeno avtorsko besedilo ni nevtralno in enopomensko, marveč se v njem skriva kopica prikritih pomenov in kontekstualizacij, ki pogojujejo razumevanje dotičnega besedila (Agger 1991, 112). Pri tem pa je pravi pomen besedil izmuzljiv, saj »je potrebno definirati in pojasniti tudi vsako definicijo in pojasnilo, /tako da/ se pomen vedno znova izmuzne v prihodnost« (Agger 1991, 113). Povedano drugače, besedila in posamezni argumenti so (še posebej na logocentričnem Zahodu) zgrajeni na slikanju nasprotij oz. neenakomerni polarizaciji med dvema terminoma, med katerima je vzpostavljena hierarhija, med tem pa ostali termini, ki so enako pomembni za samo razumevanje besedila/argumenta, iz njega izpuščeni (Gregory 1989, xv–xvi). »Kar dekonstruktivistični misleci 'dekonstruirajo', je strukturiranje v pare združenih terminov kot neizogibno nasprotujočih si v odnosu ničelne vsote« (Gregory 1989, xvi).

¹¹⁷ Prav pojasnjevanje sprememb v mednarodni skupnosti je nekaj, kar je še posebej po koncu hladne vojne delalo velike preglavice teoretskim pogledom, ki so predhodili konstruktivistični teoriji (Wendt 1999, 4).

na teritorialno geografijo, ki je postavljena pod vprašaj z opisanimi globalizacijskimi procesi.

V doktorski disertaciji namerno ločimo med diskurzom o človekovih pravicah (*discourse on human rights*) in diskurzom človekovih pravic (*human rights discourse*) ter se osredotočamo na prvega, ker gre v tem primeru za bistveno širši in bolj pluralni koncept kot pri drugem. Čeprav ne obstaja enotna definicija diskurza – ne najdemo je niti pri Foucaultu (1972/2002, 90; cf. Mills 1997, 6; Fairclough 2007, 3–4), na čigar razumevanje diskurza se bomo primarno naslonili – je v besedni zvezi diskurz o človekovih pravicah referenca na diskurz kot na enega izmed elementov družbenega življenja oz. skupek vseh smiselnih izjav znotraj posameznega besedila, medtem ko gre v drugem primeru za natančno strukturirano in koherentno skupino izjav, ki tvorijo partikularni diskurz.¹¹⁸

Kako se torej diskurz (o človekovih pravicah) v širšem smislu kot »posebna situacija argumentiranja« (Benhabib 2010, 20) in element družbenega življenja veže na njegove druge elemente? Ker se v doktorski disertaciji gibljemo pretežno na terenu mednarodne politike, se vrnimo k teorijam mednarodnih odnosov. Kakor opozarja Wendt (1999, 141–2), eden »zmernejših« konstruktivistov, jezik in diskurzivna interakcija nista le nevtralno orodje za izražanje odnosa akterjev do materialnega sveta, ampak je tudi sredstvo oz. prostor produkcije pomenov, partikularnih diskurzov (v smislu skupnega znanja), norm in ideologij, ki tvorijo nematerialno strukturo mednarodne politike. Ker interesi in identitete akterjev, ki sodelujejo pri produkciji diskurza, niso akterjem samodejno prirojeni in spoznavni, diskurz tako kot druge nematerialne strukture ne le zamejuje delovanje akterjev, ampak jih tudi konstituira - opraviti imamo tako s procesom interakcije med agentom in strukturo kot procesom njunega medsebojnega konstituiranja (Wendt 1999, 165).¹¹⁹

Z vidika diskurza o človekovih pravicah so med številnimi pristopi najbolj informativna dela »k pravilom usmerjenih konstruktivistov« (Kubálková 2001), še posebej tistih, katerih koncepcija norm je širša in bolj dinamična od trenutno uveljavljenih in kodificiranih pravnih standardov (Burch 2002, 65). Pionirsko delo med »k pravilom usmerjenimi konstruktivisti« je opravil Onuf (1994), ki je poleg utemeljitve pravil kot dinamične kategorije v mednarodnih odnosih vpeljal koncept govornega dejanja. Družbena pravila vnašajo dinamiko v mednarodne odnose, ker so ključna za definiranje akterjev v odnosu do struktur in obratno, pri

¹¹⁸ Globalizacija diskurza človekovih pravic bi bila bližje ideji globalizacije človekovih pravic, nas pa zanima diskurz kot proces in dejavnik v genealogiji človekovih pravic. Če parafraziramo Onufa (1994, 3), nas bo bolj kot same specifične norme človekovih pravic zanimalo to, kako se o normah govori.

¹¹⁹ O diskurzu človekovih pravic – v tem primeru partikularnem diskurzu – npr. na eni strani beremo kot diskurzu, ki zamejuje pravice in dolžnosti akterjev, po drugi strani pa je, kakor je bilo že izpostavljeno, možna utemeljitev človekovih pravic tudi kot tistih, ki nas delajo ljudi.

čemer gre spričo nenehnega (diskurzivnega ali nediskurzivnega) spreminjanja pravil¹²⁰ v mednarodnih odnosih tudi za nenehno definicijo in redefinicijo odnosa med akterji in strukturami (Onuf 1994, 7). Pravilom in govornim dejanjem je skupen performativni govor in to, da so ena in druga opremljena s predlogom za ravnanje (*propositional content*) ter indikacijo za druge akterje, kakšen bi bil umesten odgovor na ta predlog (Onuf 1994, 10).¹²¹ Iz tega sledi, da ima diskurz lahko tudi konkretne nediskurzivne ter materialne posledice (cf. Zehfuss 2002, 153).

Razlago oz. specifični model, kako preko norm pride do šiva med diskurzom in politično realnostjo, ponujata Finnemorjeva in Sikkinkova (1998) s teorijo življenjskega cikla norm ter konkretno na področju človekovih pravic Risse in Sikkinkova (1999) s petstopenjskim, razširjenim modelom socializacije norm človekovih pravic. Pravzaprav je teh točk prešitja več, saj naj bi si lahko družbene procese in obnašanje posameznih držav¹²² razlagali na podlagi tega, na kateri stopnji razvoja so posamezne norme, ki jih opazujemo – ali so ravnokar vzniknile (*norm emergence*), ali so v fazi široke sprejetosti (*norm cascade*), ali pa so se iz diskurza (v njegovem širšem pomenu) umaknile, ker so postale ponotranjene (Finnemore in Sikkink 1998, 895). Celoten proces, od pojava posamezne norme in do njenega dokončnega ponotranjenja, je razumljen kot proces socializacije norm, katerega vzvodi so v manjši meri instrumentalne ali materialne narave (ti so na delu predvsem v prvi fazi socializacijskega procesa) in v večji meri diskurzivne narave (socializacija skozi argumentacijski oz. moralni diskurz) (Risse in Sikkink 1999, 11).

Končna točka tega diskurzivnega procesa pa je, kot rečeno, z vidika omenjenih teorij v prvi vrsti nediskurzivna, saj naj bi imele ponotranjene norme človekovih pravic in njihove posledice učinek (materialnega) dejstva,¹²³ s tem ko jih države izvajajo neodvisno od individualnih ocen o njihovi veljavnosti oz. nenehnih sprememb v individualnih vrednostnih sistemih (Risse in Sikkink 1999, 16–7). Da bi se zagotovila trajnost učinkov ponotranjenja in z normami skladnega ravnanja, je nujna institucionalizacija in habitualizacija (Risse in Sikkink 1999), s čimer lahko pojasnimo trend naraščajoče mednarodne (univerzalne in

¹²⁰ Pravila se na nek način spreminjajo že s tem, da se jih spoštuje ali krši. Spoštovanje norme krepi, medtem ko so norme z vsako kršitvijo šibkejše oz. se skozi kršitve odpre prostor za nastanek novih norm (Onuf 1994, 18).

¹²¹ Onuf (1994, 10) piše, da govorna dejanja praviloma zavzamejo sledečo generično obliko: »Na ta način [glagoli, kot so izjaviti, zahtevati, obljubiti], da [predlagana vsebina]«.

¹²² Med akterji za (omenjene) konstruktiviste še vedno ostaja najpomembnejši in najbolj (morda celo pretirano (Brglez 2008, 109)) proučevani akter država, ki pa jo sestavljajo in nanjo vplivajo drugi akterji znotraj ali zunaj nje. Prevladovanje države kot primarne ravni analize je vidno v tem, da »je (različnim taborom konstruktivistov) skupen interes za to, kako ideje določajo mednarodno strukturo, ki ustvarja identitete, interese in zunanjepolitično prakso držav, kako državni in nedržavni delovalci to strukturo posnemajo – in jo včasih preoblikujejo« (Barnett 2007, 325).

¹²³ Cf. Burch (2002, 69): »Pravila so pomembna, ker povezujejo materialne in idejne vidike družbenih struktur«.

regionalne) institucionalizacije človekovih pravic.

Ob tem, da družbeni konstruktivisti (sicer ob odsotnosti lastne teorije globalizacije¹²⁴) razlagajo globalizacijo kot globalno družbeno strukturo, znotraj katere se oblikuje skupno razumevanje in interpretacija materialnega sveta, hkrati pa tudi kot proces, skozi katerega se konstituirajo in rekonstruirajo individualni akterji in njihovo razmerje do (globalne) strukture (Risse 2007), je sledeč omenjenemu modelu socializacije norm človekovih pravic mogoče povezovati z globalizacijo (planetarno sprejetostjo) človekovih pravic in oblikovati predpostavko, da globalizacija diskurza o človekovih pravicah skozi čas vodi v z normami skladno ravnanje na globalni ravni.

Ker so v konstruktivistični teoriji norme neločljivo povezane s kulturo, bi lahko sklepali, da ima globalizacija človekovih pravic nujno kulturne posledice v smislu tega, da se z institucionalizacijo norm globalizirajo tudi kulturni standardi. Vendar pa rezultat tega procesa naj ne bi bila kulturna homogenizacija, marveč naj bi bile tradicionalne kulturne razlike tudi v globaliziranem svetu pomembne do te mere, da se bodo uspele na ravni prakse uspele »vriniti« v globalno razširjene in institucionalizirane norme (še posebej, če so globalizirana kultura in institucionalizirane norme zelo drugačne od lokalne kulture), tako da naj bi globalizacijski procesi vodili predvsem v nastanek glokaliziranih kultur (Risse 2007, 135). Prav nasprotje med načelnim pristajanjem na institucionalizirane norme in tendenco, da se jih v praksi »hibridizira« s kulturno tradicionalnim vedenjem, pa naj bi bila razlaga za diskrepanco med splošno normativno sprejetostjo standardov človekovih pravic in pomanjkanjem napredka pri njihovi implementaciji (*ibid.*).¹²⁵

Marsh in Payne (2007, 130) pristajata na te teoretske predpostavke in model socializacije norm dejansko uporabljata kot teoretski okvir svoje razprave o globalizaciji človekovih pravic, a pri tem že sama izpostavljata nekatere njegove pomanjkljivosti, ki jih bomo dopolnili s kritikami, ki izhajajo iz poststrukturalističnih pristopov k diskurzu (človekovih

¹²⁴ Družbeni konstruktivizem kot metateorija ne ponuja svoje teorije globalizacije, je pa uporaben kot (kritično) orodje za interpretacijo posameznih globalizacijskih procesov in diskurzov (Risse 2007, 126). Pojasnjevalna moč konstruktivizma je v dobi globalizacije večja tudi zato, ker posamezni teoretski modeli kljub državi kot primarni ravni analize upoštevajo delovanje (mednarodnih) nedržavnih akterjev, ali je njihovo delovanje kot v primeru modela socializacije norm človekovih pravic celo koncipirano kot ključni generator sprememb (glej Risse in Sikkink 1999, 17–8). Omenjena veja družbenega konstruktivizma posveča posebno pozornost transnacionalnim zagovorniškimi mrežam in načinom, na katere so sposobne vplivati na globalno politiko in na notranjepolitične strukture, o čemer na področju človekovih pravic pišeta predvsem Keckova in Sikkinkova (glej npr. Keck in Sikkink 1998; 1999).

¹²⁵ Tej diskrepanci naj bi se bilo mogoče izogniti le s tem, da – kot to predvideva petstopenjski model socializacije norm človekovih pravic – pritisk za implementacijo norm človekovih pravic prihaja tako s transnacionalne kot z lokalne ravni (Risse 2007, 136).

pravic).¹²⁶ Čeprav že Risse in Sikkinkova (1999, 9–10) kot avtorja modela opozarjata, da opisani procesi niso venomer enosmerni in v prid normam, ki bi spreminjale interese akterjev, in da so možne izjeme, pa je model kot celota »/.../ zelo linearen, celo teleološki: ima končni cilj in na poti do njega ne obstajajo nobene spremembe smeri ali ovire, ki bi preprečile gibanje v začrtano smer« (Marsh in Payne 2007, 668). Veliko držav, ki ravnajo skladno z normami, ni šlo skozi vse predhodne faze, ki jih model predvideva, prav tako pa ni mogoče z gotovostjo trditi, da bodo vse izmed njih zaključile proces na peti stopnji oz. da bodo zagotovo ponotranjile posamezne norme človekovih pravic (*ibid.*).

Kardinalna pomanjkljivost tovrstnih konstruktivističnih modelov, ko pojasnjujejo vpliv diskurza na (materialno) realnost, je v tem, da ne problematizirajo pravil, pod katerimi se odvija diskurz (v širšem smislu) v procesu produkcije partikularnih diskurzov in ponotranjenja posameznih norm.¹²⁷ Čeprav beremo, da so lahko motivacije akterjev predvsem na izhodiščnih točkah socializacije norm človekovih pravic različne,¹²⁸ pa iz omenjenih teorij izhaja, da je celoten proces neproblematičen/objektiven in da je vsaka norma, ki je ponotranjena, institucionalizirana in habitualizirana, dobra (oz. če obrnemo argument na glavo, da je merilo kvalitete posamezne norme stopnja njene ponotranjenosti).

Na tej točki postanejo družbeno-konstruktivistični pogledi podobni prevladujoči in prej problematizirani liberalistični paradigmi človekovih pravic, saj bi iz teh predpostavk lahko izhajalo, da so obstoječe norme človekovih pravic neproblematične in da je razlog za obnašanje, ki ni skladno z institucionaliziranimi normami, posledica nepopolnega ponotranjenja norm s strani posameznih držav.¹²⁹ Kot pa, izhajajoč iz feminističnega pogleda

¹²⁶ Na tej točki velja izpostaviti, da medtem ko je že sam družbeni konstruktivizem bolj metateorija kot pa samostojna teorija mednarodnih odnosov, pa je poststrukturalizem z idejo, »da ni mogoče zunaj diskurza izraziti pomena« (Brglez 2008, 173), v svojih ontoloških in epistemoloških predpostavkah »radikalen« do te mere, da je uporaben predvsem kot kritika drugih teorij.

¹²⁷ Povedano drugače, medtem ko se tovrstni modeli osredotočajo na konstitutivne vidike oblikovanja norm in institucij, pa se lahko pridružimo Wendtovi (1991, 390) kritični opazki, da je njihov problem v zanemarjanju oz. različnih kavzalnih vidikov odnosa med akterji in strukturami. »S tem ko pravimo, da se dve entiteti vzajemno konstituirata oz ko-konstituirata, ne povemo nič o tem, kako se njun odnos producira, reproducira in skozi čas tudi transformira; zgolj opisujemo dejstvo o njuni notranji povezanosti« (*ibid.*)

¹²⁸ Finnemorjeva in Sikkinkova (1998, 898) npr. dopuščata možnost, da imajo pobudniki novih norm (*norm entrepreneurs*) različne interese pri promoviranju posameznih norm, čeprav naj bilo »/.../ zelo težko pojasniti motivacijo pobudnikov norm brez upoštevanja empatije, altruizma in zavezanosti idejam«. Na strani držav pa teorija predvideva, da v prvi fazi socializacije norm prevladuje instrumentalna prilagoditev, ki lahko sledi danim materialnim interesom, a se lahko s tem, četudi ne iz »pravega« motiva, vzpostavijo strukture npr. varstva človekovih pravic, ki so uporabne po tem, ko postanejo norme ponotranjene (Risse in Sikkink 1999, 9–10).

¹²⁹ Iz tega lahko sklepamo, da konstruktivisti ne problematizirajo »kakovosti« posameznih norm, da je zanje ponotranjena norma nujno tudi vsebinsko kvalitetna norma, medtem ko drugi normativni modeli poudarjajo prav pomen vsebinske in proceduralne pravičnosti norm za z njimi skladno ravnanje (več o tem v Hathaway 2002, 1958–60). Ne gre namreč pozabiti, da so pravo, še posebej pa človekove pravice, vezani prav na pravičnost. To je sicer element, ki je od koncepta naravnih pravic do diskurza o univerzalnih in splošnih človekovih pravicah izgubljal na veljavi, a ostaja »skrita plast« koncepta človekovih pravic.

na mednarodne odnose opozarja tudi Ackerlyjeva (2008, 7–8), bi uporaba koncepta in teorije človekovih pravic zgolj za ukvarjanje z individualnimi kršitvami standardov človekovih pravic pomenilo njuno razvrednotenje, saj so človekove pravice uporabne tudi kot orodje za kritiko makro- in mikropolitčnih procesov, ki tvorijo hierarhične vzorce izkoriščanja (specifičnih skupin) posameznikov.

Družbeni konstruktivizem namreč spregleda, da diskurz kot tak ni nevtralen, marveč je, »/.../ produkcija diskurza v vsaki družbi obenem kontrolirana, selekcionirana, organizirana in razdeljena z določenim številom postopkov, katerih vloga je, da zadržujejo njegove moči in nevarnosti, obvladajo njegove naključne dogodke, da se izognejo njegovi težki, zastrašujoči materialnosti« (Foucault 2008, 8–9).¹³⁰ Pravila, pod katerimi se torej diskurz v širšem smislu in produkcija partikularnih diskurzov odvija, niso dana sama po sebi, zato je poleg samih izjav in besedil še kako pomembno kritično proučiti tudi pravila, ki vodijo v oblikovanje teh specifičnih izjav ali besedil (Fairclough 2007, 123). Slednje se zdi še posebej ključno v primeru normativnih diskurzov, katerih izid ima praviloma posledice tudi za tiste, ki niso imeli možnosti sodelovati v njihovi artikulaciji (cf. Benhabib 2010, 21). Ta razlika v pogledih ima tudi metodološke posledice. Medtem ko se zgodovina idej, h kateri se v svojem zgodovinsko linearnem in progresivnem pogledu zateketa tudi liberalistična in družbeno-konstruktivistična misel, ukvarja z različnimi idejami (njihovimi zgodovinskimi začetki in konci), pa arheologija vednosti, ki jo utemeljuje Foucault, ne ravna z diskurzom kot »dokumentom« posameznih idej, predstav, izjav in razmerij med akterji, marveč je predmet njenega proučevanja sam diskurz kot praksa, ki sledi določenim pravilom (Foucault 1972/2002, 155–6).

Družbeni konstruktivizem ni sposoben misliti diskurza kot polja moči, kot prostora boja za hegemonsko interpretacijo idejnega in materialnega sveta (ki ju družbeni konstruktivizem ločuje) in produkcijo skupnega znanja. S svojo tradicionalno koncepcijo moči kot neposredne možnosti prisile akterjev v določeno ravnanje ali odvrnitve od njega, ne problematizira tega, da se moč skriva tudi v »gospodujoči misli« (ne zmore misliti diskurza kot »stičišča moči in znanja« (Evans 2005a, 1050)).¹³¹ Foucault (2008, 9) pa izpostavlja ravno to, da diskurz ni le način izražanja interesov oz. kazanja želja, ampak je tudi sam predmet interesa kot manifestacija oblasti. Moč se namreč skriva v kontroli nad diskurzom, ki se jo med drugim da

¹³⁰ Opozoriti moramo, da je tudi sam Foucault tarča kritik, ker razlikuje med diskurzivnim in nediskurzivnim, medtem ko Laclau in Mouffe pojmuteta realnost kot v celoti diskurzivno oz. diskurz kot konstitutivni element vsakega objekta (Laclau 2000, 285). Več o tej razliki v pojmovanju diskurza in praktičnih implikacijah tudi za kvalitativno analizo besedil v Vezovnik (2008).

¹³¹ Kakor pravi Nietzsche (1999, 88) oz. kot je govoril njegov Zaratustra: »Moč je, ta nova čednost; gospodujoča misel je in okoli nje pametna duša: zlato sonce in okoli njega kača spoznanja«.

izvajati z »redčenjem« subjektov, ki se jim dovoli dostop do in uporaba partikularnih diskurzov (Foucault 2008, 20). »Gre za to, da se določijo pogoji njihove uporabe, da se individuumom, ki jih govore, vsili določeno število pravil in da se tako prepreči, da bi do njih vsi imeli dostop. /.../ Nihče ne bo vstopil v red diskurza, če ne izpolnjuje določenih zahtev ali če ni že na začetku za to kvalificiran« (*ibid.*).¹³² Tako koncipirana moč ne počiva pri posameznih akterjih, ampak se nahaja v diskurzivnih strukturah, ki omogočajo, da se akterji menjujejo na poziciji moči.¹³³ Hkrati je zanjo značilno, da povzroča spremembe v obnašanju, tako pri sebi (akterju, ki se znajde v poziciji moči) kot pri drugih ter brez neposrednega in zavestnega izvajanja moči (Manokha 2009, 430).

Če ga beremo skozi prizmo poststrukturalizma, je mednarodni režim človekovih pravic namesto kot nevtralno obliko institucionaliziranega diskurza o človekovih pravicah mogoče brati tudi kot »/.../ pogosto avtoritaren in hierarhičen režim moči, pri čemer je moč razumljena kot manifestacija prakse instrumentalnega znanja« (Nickel 2010, 420–1). Ideja, da je globalizacija človekovih pravic prenesla premik od »tiranije« državne suverenosti k zmagi človekovih pravic, naj bi bila tako zgrešena. Prenos centra legitimnosti od državne suverenosti do človekovih pravic kot legitimnega vira kozmopolitske moči in vladovanja naj bi namreč postavil človekove pravice v funkcijo instrumentalnega znanja in rituala, ki namesto skrbi za dostojanstvo posameznika v številnih primerih služi (političnemu, ekonomskemu...) obvladovanju globalnega sistema s strani tistih, ki diskurz o človekovih pravicah usmerjajo (Nickel 2010, 426–8). Nicklova (2010, 428) je še posebej skeptična do diskurza, v katerem se človekove pravice enačijo z razvojem, saj naj bi človekove pravice kot ritual in instrumentalno znanje »/.../ zagotavljale legitimacijsko logiko, podlago za intervencijo, za izvajanje moči nad 'nerazvitimi' ozemlji ali ozemlji, ki jih globalni kapital še ne more izkoriščati«. Ni namreč redek očitek, da diskurz človekovih pravic že od nekdanj prihaja v paketu s kapitalističnim diskurzom oz. da skozi zgodovino drug drugega omogočata in legitimirata (Manokha 2009, 448–50; *cf.* Freeman 2006a).

Priznavanje možnosti zlorab jezika človekovih pravic za partikularne interese je v najboljšem primeru pospremljeno s pozivi k nujnosti depolitizacije mednarodnega režima človekovih pravic in temu, da ključno vlogo pri njegovem usmerjanju prevzamejo

¹³² Iz teorije socializacije norm človekovih pravic lahko npr. razberemo, da je diskurz človekovih pravic omejen na države, ki ustrezajo definiciji liberalne demokracije, saj, kot to trdita njena avtorja, Risse in Sikkinkova (1999, 9), »norme človekovih pravic pomagajo definirati vrsto držav – 'liberalno-demokratske države', /pri čemer je veliko/ (ampak seveda ne vseh) interesov teh držav različnih od interesov 'drugih' – avtoritarnih ali držav, 'ki kršijo norme'«.

¹³³ *Cf.* Zevnik (2006, 25): »Diskurzi tako niso od svojega nastanka podrejeni moči, ravno nasprotno, sami predstavljajo tisti element, ki proizvaja in oblikuje moč. Niso izkoriščani, temveč so največkrat oni tisti, ki izkoriščajo moč v svojo korist«.

strokovnjaki in strokovne institucije. Toda, kot opozarja Foucault (1972/2002, 203–4), je tudi sama znanost/stroka umeščena v znanje in igra pomembno vlogo v njegovi produkciji, zaradi česar je kot diskurzivna praksa (ne npr. z vidika individualnih praks ali z vidika potencialne manipulacije z izsledki) inherentno izpostavljena ideološkosti.

Kot manifestacijo instrumentalnosti znanja na področju človekovih pravic bi si lahko ne nazadnje razlagali tudi to, da so (po koncu hladne vojne zelo številčne) znanstvene razprave na temo človekovih pravic večinoma zelo »tehnične« narave; v njih so, kot piše Manokha (2009, 439), »/.../ človekove pravice obravnavane kot nekaj samoumevnega, analiza pa običajno obsega posamezne vrste pravic na določenih mestih ter načine za zagotavljanje njihovega spoštovanja«. V takih razmerah človekove pravice kot neke vrste »prosti, lebdeči označevalec« postajajo uporabljane kot legitimacijski dejavnik za plejado dejanj v imenu ideje človekovih pravic, ki ujete v lasten paradoks kršijo temeljna načela človekovih pravic.¹³⁴

¹³⁴ Glej npr. aplikacijo poststrukturalistične kritike univerzalnih človekovih pravic, ki jo Zevnikova (2006) aplicira na primer humanitarne intervencije v mednarodni skupnosti.

3 Globalizacija diskurza o človekovih pravicah

Opraviti prerez trenutnih koordinat diskurza o človekovih pravicah je neprimerno bolj zahtevno kot pred nekaj desetletji, ko je bil sicer na vrhuncu optimizem glede vplivnosti tega koncepta. O človekovih pravicah se na začetku 21. stoletja razpravlja v množici mednarodnih institucionaliziranih forumov na univerzalni in na regionalni ravni, znotraj katerih igrajo ključno vlogo pooblaščenih politični in diplomatski predstavniki držav ter mednarodni uslužbenci. Človekove pravice so predmet bilateralnih odnosov med posameznimi državami, v katerih se lahko odpirajo in rešujejo tako vprašanja univerzalne kot lokalne narave. Ker v prvi vrsti še vedno zadevajo odnos med posameznikom in suvereno (državno) oblastjo, moramo človekove pravice nujno iskati tudi znotraj notranjepolitičnega diskurza. Pristojne državne ter neodvisne institucije naj bi uporabljale jezik človekovih pravic skladno s prevzetimi mednarodnimi obveznostmi ter notranjepolitičnimi akti pri oblikovanju konkretnih politik. Diskurz o človekovih pravicah pa ni omejen zgolj na formalne, institucionalizirane forume, marveč je njegov prostor tudi civilna družba. Človekove pravice naslavljajo posameznike, ki se lahko združujejo v bolj ali manj organizirane skupine, civilne pobude, društva, NVO, ki se ukvarjajo z lokalno-specifičnimi, a tudi univerzalnimi problemi človekovih pravic. Neredek in tudi že dolgo ne več nov pojav je oblikovanje mednarodnih mrež in transnacionalnih platform, katerih primarni namen je okrepiti vpliv na druge pojavne oblike diskurza o človekovih pravicah, predvsem razprave, ki potekajo znotraj mednarodnih institucij. Različni forumi v globaliziranem svetu niso strogo ločeni med seboj, marveč je med njimi mogoče identificirati točke stika ali celo njihovega prekrivanja.

Vse te (zelo grobo orisane) raznolike strukture niso pomembne zgolj kot mesto, kjer se lahko oz. se mora govoriti o človekovih pravicah, ampak, sledeč našemu razumevanju koncepta diskurza, tudi kot prostor produkcije in reprodukcije pomenov. Razumevanje človekovih pravic in z njimi povezanih konceptov znotraj trenutno obstoječih diskurzivnih struktur nikakor ni popolnoma novo, vezano na vsakokratni tukaj in zdaj, marveč koncepti znotraj njih doživljajo svojo interpretacijo in reinterpreteracijo kot del njihove evolucije.

Med zgodovinarji je šele v zadnjem času postalo zelo priljubljeno popisovanje in dokumentiranje zgodovine človekovih pravic (zgodovina oz. zgodovinopisje človekovih pravic je za razliko od korenin koncepta izrazito nova disciplina!), pri čemer pa se zavoljo statusa človekovih pravic kot enega ključnih civilizacijskih dosežkov sveta po drugi svetovni

voini rado pozablja, da »/.../ argumenti o zgodovini – vključno z argumenti, ki vztrajajo na avtonomiji preteklosti od sedanjosti – lahko služijo zgolj sedanjosti, saj so njihov motiv kronološko začasni in tematsko ozki razmisleki« (Moyn 2014, XII–XIII). Kronisti ideje in gibanj človekovih pravic se v tem duhu pogosto obnašajo, kakor da je njihovo poslanstvo odkrivanje aksiomov, nezmotljivih resnic in znanstveno preverljivih formul, ki so skozi zgodovino samo čakale na to, da jih dovolj »drzni« um odkrije, utemelji ter doseže njihovo univerzalno sprejetost (cf. Moyn 2014, 8). Prav zato je smelo in spoznavno upravičeno poleg obstoječih oblik diskurza o človekovih pravicah in pomenov, ki iz njega izhajajo, s konstruktivno kritičnim pristopom raziskati oblike, splošne značilnosti in karakteristike pravih diskurzov, ki so se odvijali pred aktualnimi, znotraj katerih prevladuje produkcija in reprodukcija konceptov skozi prevladujočo liberalistično paradigmo.

Cilj pričujočega poglavja doktorske disertacije je zato pogledati »čez ramo«, v zgodovino različnih geografskih lokacij, kulturnih miljejev in političnih okoliščin, v katerih se je razpravljalo o človekovih pravicah, pri čemer bo posebna pozornost posvečena transformacijskim učinkom globalizacijskih procesov na diskurz o človekovih pravicah in s tem tudi na iz njega izhajajoče pomene. Medtem ko se bomo v zadnjem delu poglavja osredotočili na UPP kot »končno« točko naše analize globaliziranega diskurza o človekovih pravicah, pa je bistveno težje izbrati začetno točko. Ena izmed ključnih tem zgodovine človekovih pravic ter točka nestrinjanja različnih avtorjev je namreč identifikacija točke rojstva tega koncepta,¹³⁵ tako da »/.../ ne obstajajo nobene splošno sprejete zgodovine človekovih pravic niti gibanj za človekove pravice; opravka imamo kvečjemu s kar nekaj tekmujočimi zgodovinami« (Gregg 2012, 1).

Izhodiščna zgodovinska točka izgubi svojo centralnost z vidika genealogije človekovih pravic. Le-ta v nasprotju z zgodovino človekovih pravic, ki se običajno začne pri selekcioniranem oz. redukcionističnem pogledu na (evropsko) antiko ter poteka preko liberalnega konstitucionalizma, odprave suženjstva ter izbranih zgodovinskih postankov do glorifikacije aktualnih pravnih mehanizmov varstva človekovih pravic (Wall 2012, 10), skuša

¹³⁵ Pri pregledu literature na temo zgodovine človekovih pravic ugotovimo, da nekateri avtorji človekove pravice umeščajo v čas krepko pred našim štetjem (glej npr. Lewis 2003; Ishay 2007; Lauren 2011). Če privzamemo najširše razumevanje človekovih pravic in sledimo njihovim začetkom do nastavkov posameznih verovanj, je namreč mogoče zgodovino človekovih pravic začeti pisati pred tisoče leti, ko so bili predvidoma postavljeni temelji hinduizma, najstarejše in danes še obstoječe religije, kateri so se kasneje pridružile druge verske in posvetne oblike urejanja medsebojnih odnosov (Lauren 2011, 6). Lewis (2003) in Ishayeva (2007) v svojem pregledu dokumentarne zgodovine človekovih pravic locirata njihove korenine že v Hamurabijevem zakoniku iz 18. stoletja pred našim štetjem, spet drugi avtorji v dobi antične Grčije in antičnega Rima (Mahoney 2007; Lampe 2010). Med najpogostejšimi je pogled na (univerzalne) človekove pravice kot produkt razsvetljenstva iz 18. stoletja, ki je v specifičnih zgodovinskih okoliščinah vodil do artikulacije človekovih pravic v deklaracijah na evropskem in ameriškem kontinentu (glej *inter alia* Buergenthal 2000; Wolgast 2009; Stearns 2012).

gledati in videti čez družbene in intelektualne kanone izbranega časa. Genealogija se, kot piše Foucault (1977, 140), upira zgodovini oz. se od nje razlikuje po tem, da zavrača ».../metazgodovinsko razvijanje pomenov in neomejene teleologije. Zoperstavlja se iskanju 'izvorov'«. Namesto z iskanjem izvorne misli in zgodovinskih zakonitosti se genealoški pristop ukvarja z osvetljevanjem naključij, deviacij, napačnih ocen in drugih nepredvidljivih situacij, ki so zaslužni za uveljavitev posameznih konceptov (Foucault 1977, 146).¹³⁶ Pri genealogiji torej ne gre za prikazovanje zgodovinske nujnosti in utrjevanje notranje homogenosti konceptov, temveč, prav nasprotno, za njihovo fragmentacijo in heterogenizacijo (Foucault 1977, 147). Genealogija z metodološkega vidika ni usmerjena v odkrivanje realnosti, temveč se od drugih, tudi kvalitativnih metod, razlikuje po tem, da realnost vidi kvečjemu kot del hegemonске zgodbe v specifičnih zgodovinskih okoliščinah (cf. Pikalo 2003, 158).

V danem poglavju se s pomočjo takega pristopa, kot že zapisano, ne bomo ukvarjali z izvorno mislijo človekovih pravic, temveč s pluralizacijo njihovih temeljev oz. osvetljevanjem tudi posameznih paketov idej, ki niso del trenutno prevladujoče konceptualizacije človekovih pravic in se jih spričo prevladujoče liberalistične paradigme pogosto napačno interpretira kot v osnovi nasprotujoče jeziku človekovih pravic. Tak pristop je zahteven tudi metodološko, saj najpogosteje beremo o rezultatih evolucije konceptov in prevladujoče interpretacije, ne pa o samem postopku njihovega oblikovanja. Dlje kot se pomikamo v zgodovino, vse težje se je namreč dokopati do sekundarnih virov, ki bi komentirali in pojasnjevali okoliščine nastanka posameznih primarnih virov. O okoliščinah razvoja konceptov in nastajanja primarnih virov pa nam kljub vsemu pogosto veliko pove že sama njihova vsebina, saj je iz priznanih pravic in njihovih nosilcev mogoče domnevati o tem, kdo je bil vključen v diskurz, ki jih je iznedril, ter kdo in kaj je iz njega izostalo.

Pri tem pa je potrebno poudariti, da naš genealoški pregled človekovih pravic nima cilja odpreti »drobovja« koncepta človekovih pravic za to, da bi pokazali na leta in stoletja zmotne vere v človekove pravice oz. prilegajoče se vrednote in koncepte. Naš pristop odkrivanja plasti pomenov, vezanih na človekove pravice in kontekstov diskurza o človekovih pravicah, je bližje Joasovemu (2013, 3) konceptu afirmativne genealogije (*affirmative genealogy*), ki dopušča možnost (ne pa tudi nujnost!) oblikovanja univerzalnih vrednot oz. vsebuje razstavljanje konceptov, kakršne so človekove pravice, in njihovo relativizacijo glede na

¹³⁶ Cf. Douzinas (2007, 27): »Ko enkrat sprejememo genealoško metodo, postanejo politične intrige, osebne antipatije in konflikti, domače prioritete, zakulisne čenče v nacionalnih in mednarodnih institucijah ter naključni dogodki enako pomembni kot razumevanje človekovih pravic kot intelektualne zgodovine, politične filozofije in jurisprudence«.

hegemonski diskurz, z namenom osvetljevanja postopka geneze, s pomočjo katere se lahko izoblikuje globalni vrednotni okvir.

Genealoško analizo diskurza o človekovih pravicah delimo na obdobje pred letom 1945 in v obdobje po tej letnici, s čimer na prvi pogled sledimo liberalistični ideji, da je koncept človekovih pravic po drugi svetovni vojni doživel kvalitativni preskok, ki je stoletja pred to prelomnico pretvoril zgolj v teren ali »micelij« za nastanek in razrast modernega koncepta človekovih pravic. Kljub temu oz. ravno zato, ker pritrjujemo ugotovitvi, da »če je preteklost obravnavana kot priprava za presenetljivi pojav v sodobnosti, postaneta obe izkrivljeni; preteklost je obravnavana zgolj kot prihodnost, ki še čaka nato, da se bo zgodila, presenetljivi sodobni dogodek pa je dojet kot manj presenetljiv, kot je v resnici« (Moyn 2010, 11), je naša prelomnica ista, razlog za njeno izbiro pa drugačen in nakazan že v uvodnem poglavju. Sredi 20. stoletja so se namreč ob kvantitativnem in kvalitativnem prelomu v globalizacijskih procesih radikalno spremenile notranje in zunanje okoliščine diskurza o človekovih pravicah in omogočile prevlado specifičnega, liberalističnega pogleda na človekove pravice in urejanje mednarodnih zadev ter s tem tudi aktualnega pojmovanja človekovih pravic. Neuravnoteženost v dveh časovnih obdobjih, ki jih dobimo s tem presekom, pa je upravičena z vidika zgoščenosti in hitrosti v evoluciji s človekovimi pravicami povezanih diskurzivnih praks v zadnjih sedmih desetletjih.

Medtem ko smo se v prvem poglavju ukvarjali s človekovimi pravicami v odnosu do globalizacijskih procesov pretežno znotraj akademskega diskurza, da bi opravili pregled obstoječe literature na temo človekovih pravic in globalizacije ter postavili pričujočo disertacijo v kontekst že opravljenih razmislekov, pa se v tem poglavju premikamo v druga polja diskurza o človekovih pravicah. Obravnavane diskurzivne prakse znotraj obeh izbranih obdobjih delimo na tri glavne skupine. Čeprav je aktualna razprava o človekovih pravicah razpršena na veliko prekrivajočih se diskurzivnih praks, pa lahko na osnovi poznavanja preteklosti razpravljanja o človekovih pravicah pritrldimo Evansovemu (2005a, 1050–1) pogledu na človekove pravice kot tri glavne, prekrivajoče se diskurze (*overlapping discourses*) – pravnega, filozofskega in političnega.¹³⁷

Kategorizacija diskurzov po tipu in ne kronologiji tako ne prinaša zgolj večje preglednosti, marveč je namenjena tudi osvetljevanju spreminjajočega se pomena različnih tipov diskurzov v procesu globalizacije diskurza o človekovih pravicah. Na tem mestu je potrebno še enkrat

¹³⁷ S tem tudi z vidika strukture poglavja nakažemo, da se je s človekovimi pravicami na presečišču družboslovnih in humanističnih ved, kamor lahko uvrstimo pričujočo disertacijo, nujno ukvarjati ne le na polju (mednarodnega) prava in (mednarodne) politike, ampak biti pozoren na vidike človekovih pravic kot utopije in (v povezavi utopije s politiko) tudi možne apologije.

izpostaviti, da so bili posamezni diskurzi, predvsem v zgodovini ob odsotnosti današnjega ločevanja disciplin, med seboj močno prepleteni, zato je med njimi nemogoče postaviti jasne ločnice, tako da vzpostavitev omenjenih treh kategorij predstavlja analitično orodje, ki osvetljuje večplastno družbeno vlogo človekovih pravic in njihovo bogato doktrinarno zgodovino.

3.1 Diskurz o človekovih pravicah pred letom 1945

Zgodovina človekovih pravic, še bolj pa to velja za genealogijo človekovih pravic, ni popolna, če se osredotoča zgolj na iskanje elementov obče teorije človekovih pravic. Za večino obdobja pred letom 1945 namreč velja, da je kljub umanjkanju neke splošne teorije človekovih pravic v njem kopica idej, ki se ukvarjajo bodisi z občimi moralnimi in družbenimi vprašanji, iz katerih izhajajo pravice posameznikov kot potencialni stranski produkt,¹³⁸ ali s konkretno artikulacijo specifičnih pravic, ki jih imajo posamezniki sprva predvsem v odnosu do aktualnega suverena (glej npr. Veliko listino svoboščin (VLS) (1215/2003)). Kasnejše splošne teorije in pravne kodifikacije človekovih pravic se niso rodile na mah in iz nič, marveč so jih zaznamovali in jih še zaznamujejo širši premisleki tudi iz časovno zelo oddaljenih, a vsebinsko bogatih diskurzov.

Nedvomno pa je pri tovrstni analizi potrebna posebna pozornost, da na slednje gledamo širše in skušamo zavestno preprečiti zatekanje k posameznim, iz konteksta iztrganim citatom, na podlagi katerih bi koncepte oz. njihove pomene iz 20. in 21. stoletja prenašali v zgodovino z namenom dokazovanja njihove transhistoričnosti ter univerzalnosti (*cf.* Joas 2013, 10). Komplementarno temu je potrebno narediti zavestni korak od redukcionistične tehnike naracije, ki je najpogostejša strategija večine zgodovinskih pregledov človekovih pravic (Wall 2012, 10), k razumevanju heterogenosti pripadajočih partikularnih diskurzov in gibanj, čeprav oz. prav zato, ker se ta v primeru človekovih pravic običajno ne odraža v njihovi tradicionalni konceptualizaciji. Človekovim pravicam je lahko v nasprotnem primeru pripeta napačna etiketa monolitnega diskurza, ki služi kot orodje za delegitimacijo radikalnejših zahtev po spremembah v diskurzu in praksi človekovih pravic.

Druga, ne nepovezana »opomba pod črto«, zadeva razčlenitev na tri tipe diskurzov

¹³⁸ Lampe (2010, 50–1) kot tipično obliko tovrstnega posrednega dodeljevanja pravic na Zahodu navaja dekalog iz judovsko-krščanske tradicije, iz katerega lahko iz posameznih zapovedi izpeljemo npr. pravico do zasebne lastnine ter posamezne odlomke iz Stare in Nove zaveze, na Vzhodu pa je njihov ekvivalent mogoče najti v načelih moralnega ravnanja iz *Korana*, ki posredno predpisujejo zaščito žensk, pomoči potrebnih, itn.

(pravnega, filozofskega in političnega), ki je seveda v pričujočem poglavju najprej opravljena retrospektivno, če vemo, da se humanistične znanosti niso vzpostavile kot samostojna in ločena polja znanosti pred 19. stoletjem (Foucault 2010, 417–8), tako da večino analiziranega obdobja pravo, filozofija in politika niso obstajale oz. še niso bile kot take osmišljene in poimenovane. Pričujoča razčlenitev je zgolj teoretsko orodje, ki nam pomaga razumeti idejno in družbeno večplastnost človekovih pravic ter osvetliti tako njihove normativne kot etične in moralne ter družbeno-relacijske vidike, ki enakovredno predstavljajo konstitutivne elemente modernega pojmovanja človekovih pravic, a so zakriti z dvojno tančico pravnega pozitivizma in zgodovinskega progresivizma.

3.1.1 *Pravni diskurz*

V Hamurabijevem zakoniku (1800 pr. n. št.), ki je znan kot prvi splošni zakonodajni instrument v zgodovini (Lewis 2003, 7; Freeman 2011, 15; Stearns 2012, 27;), tedanji babilonski vladar s pooblastilom boga Marduka v imenu pravičnosti in zaščite zatiranih določa pravila medsebojnega obnašanja ter sankcije za tiste, ki jih kršijo. Čeprav je vodilo Hamurabijevega zakonika (200. člen) talionsko načelo (zob za zob) in je skozenj prisotna smrtna kazen za najrazličnejše prekrške (tudi zoper materialno lastnino), je ta zakonik po Stearnsovem (2012, 27) mnenju še vedno mogoče interpretirati kot poskus definiranja pravice do družbenega varstva posameznika pred nasiljem. Ishayeva (2007, 8) ga zaradi posrednega sporočila, da obstajajo neki višji zakoni pravičnosti, ki so neodvisni od volje aktualnega vladarja, omenja kot zametek modernega načela prava kot varovalke pred zlorabo moči. Različno odmerjene pravice in sankcije v členih zakonika (za plemstvo, srednji svobodni razred, sužnje ...), nam dajo vedeti, da vladarjevo razumevanje pravičnosti (pravice se enačijo oz. izhajajo iz pravičnosti) ni enako za vse ljudi, temveč je vezano na posamezni socialni status (*cf.* Normand in Zaidi 2008, 12). Kljub časovni oddaljenosti in pomanjkanju zanesljivih virov o okoliščinah nastanka tega zakonika, ki bi nam pomagale pri razumevanja besedila, lahko rečemo, da je iz diskurzivnega vidika zanj značilno, da lokalni vladar v imenu od boga posredovanega razumevanja pravičnosti (ki bi ga naj kot božji zastopnik uveljavil v dobro človeštva¹³⁹) v pravnem besedilu nalaga določene obveznosti in pravice za prebivalce kraljestva. V tem dokumentu seveda še na zelo rudimentarni ravni, skozi antično dobo pa je

¹³⁹ Hamurabi se v svojem klinopisu sicer sklicuje na od boga v svojem izvajanju pravičnosti, a je besedilo kot tako še vedno posvetno, pravnega in ne verskega značaja.

tovrstno pravno urejanje življenja v politični skupnosti dobilo po formi in vsebini veliko bolj sofisticirane izraze.

Čeprav obdobje antične Grčije in antičnega Rima predstavlja zametek današnjega zahodnega prava, pa lahko rahlo presenečeno ugotovimo, da niti antično rimsko pravo ni poznalo pravic v klasičnem smislu (cf. Mahoney 2007, 1). Namesto po načelu pravic je delovalo po sistemu tožb, oblast je bila bolj ali manj absolutna, čeprav so obstajali zakonodajni poskusi njenega omejevanja, med najbolj kontradiktornimi sodobnim načelom človekovih pravic pa je lastninska pravica, ki je vključevala tudi sužnja kot objekt in ne kot subjekt prava (Lampe 2010, 54). Antično obdobje je v genealogiji človekovih pravic tudi zato bolj kot primer konkretnih norm vir filozofskih načel, ki so postala pripeta konceptu človekovih pravic (individualizem, univerzalizem ...) oz. splošnega konceptualnega razvoja ideje naravnega prava.¹⁴⁰

V srednjem veku je kot prvi prelomni dogodek znotraj pravnega diskurza o človekovih pravicah nasploh identificirana razglasitev VLS, imenovane *Magna Charta Libertatum* (1215/2003). Razglasitev slednje (prav leta 2015 mineva 800 let od tega dejanja) je sledila stoletjem razmišljanj in verskih ter posvetnih poskusov definiranja moralno sprejemljivega vedenja ter s tem povezanih posameznikovih dolžnosti namesto posameznikovih pravic, ki pa so skozi zgodovino bolj kot od razvoja teorije bili vezani na prelomne ekonomske, znanstvene, družbene in intelektualne pojave (Lauren 2011, 15). Tako je VLS instrument, ki je nastal v okoliščinah upora baronov, podrejenih angleškemu vladarju Ivanu Brez dežele v času križarskih vojn, ki se je zapletel v spor ne le s takratnim papežem Inocencem III., ampak tudi z lastnim plemstvom, ki je pomagalo pri obrambi in pri ponovnem (neuspešnem) osvajanju ozemlja v severni Franciji (glej npr. Maršavelski 2006, 108–14).

VLS v vsebinskem smislu vsebuje dva tipa pravic. Prvi tip je vezan na zagotavljanje svobode in drugi na pravico do zasebne lastnine. Svoboda je v 1. členu VLS zagotovljena najprej anglikanski cerkvi (način razrešitve spora s papežem), v nadaljevanju pa so našteje svoboščine, ki pripadajo vsakemu svobodnemu posamezniku in med drugim urejajo odnos med vladarjem in baroni, ki so v vojaški službi, odnos med posamezniki (npr. v zvezi z dolgovi), prav tako pa je zagotovljena svoboda gibanja po Angliji in opravljanja dejavnosti trgovanja (41. člen). Z vidika svobode se zdi še posebej pomembno izpostaviti prenos sodne oblasti z vladarja na (čeprav ne neodvisno) sodišče, procesne zahteve pred sodiščem (priče

¹⁴⁰ Cf. Norman in Zaidi (2008, 12): »Grško-rimska filozofija je odražala idealizirano različico tega, kar naj bi pravo bilo, in ne natančen odsev obstoječih zakonov, ki so upravičevali pravice avtokratskih vladarjev do vladanja doma in plenjenja na tujem.«

kot ključni element procesa, ki ga sproži uradnik proti posamezniku (38. člen), profesionalizacija sodnih uradnikov, itn. Kot primer navedimo, da 39. člen VLS določa, da se posameznika lahko kaznuje z zaporom ali z odvzemom njegove lastnine, izgonom, odvzemom statusa ali na drug primerljivi način zgolj na podlagi zakonite sodbe sodišča. VLS namreč vsem svobodnim posameznikom prvenstveno zagotavlja pravico do lastništva nad zemljo/fevdi in vsem, kar se na njej nahaja, ter vpeljuje načelo dedovanja lastnine umrlih svojcev.¹⁴¹

Bolj kot zaradi individualnih pravic, ki so bile podeljene omejenemu, privilegiranemu delu prebivalstva, je VLS kot prelomnica v genealogiji človekovih pravic zabeležena zavoljo pravne omejitve vladarjeve oblasti, v katero so slednjega prisilile opisane razmere. Vladar oz. vlada je postala podrejena istim zakonom, ki jih je sama razglasila, prav tako pa so dane okoliščine pomagale ozavestiti načelo, da vladar ne more vladati neomejeno brez upoštevanja interesov svojih podložnikov (*cf.* Lewis 2003, 140–1). Tako Lampe (2010, 56) npr. piše, da »s tem velikim zgodovinskim dokumentom /.../ ni bila začrtana zgolj prihodnja smer razvoja človekovih pravic, temveč tudi ustavnosti oziroma konstitucionalizma nasploh. Z *Magno Charta* je namreč prišlo prvič v poantični zgodovini do omejevanja absolutne oblasti vladarja.«¹⁴²

V zvezi z VLS pa pogosto ostane spregledano, da je listina ob svojem nastanku imela le malo praktičnega učinka, da pravice niso bile splošne, temveč omejene na privilegirani del prebivalstva ter so producirale in reproducirale razredno in spolno hierarhijo, zaradi česar Stearns (2012, 43) trdi, da je listina v veliki meri zgolj »/.../ utrdila varovalke, ki so jih dodobra razvile že tradicionalne družbe«. Vseeno pa se od tradicionalnih dokumentov razlikuje po dikciji oz. vpeljavi besed in besednih zvez (npr. pravice, svoboščine, vsem ljudem v kraljestvu, v celoti in popolnosti ...), ki so kot take ali prilagojene novemu kontekstu del modernega diskurza o človekovih pravicah (*ibid.*).

VLS, ki se je uveljavila kot nepogrešljiv element zgodovine človekovih pravic, niti ni osamljeni primer svojega časa glede omejitve vladarjeve oblasti in urejanja odnosov med vladarjem in podložniki z identifikacijo svoboščin oz. pravic na eni ter obveznosti na drugi strani. Maršavelski (2006, 106) nasprotno trdi, da je že v angleškem okviru potrebno VLS

¹⁴¹ Vezano na koncept zasebne lastnine se npr. državnim uradnikom prepoveduje zaseganje koruze ali premožne lastnine (28. člen), uporaba konj in transportnih vozov (30. člen) ali sečnja gozdov brez privolitve lastnika (31. člen) (Velika listina svoboščin 1215/2003).

¹⁴² Za Anglijo oz. VB je VLS še posebej pomembna ob odsotnosti pisane ustave kot temelja državne ureditve, saj slednja temelji na drugih dokumentih ustanovno-pravnega značaja, med katerimi so tudi VLS (1215), Peticija pravic (*Petition of Rights*) (1628), Zakon *Habeas Corpus* (*Habeas Corpus Act*) (1679) in Listina pravic (*Bill of Rights*) (1689) (Maršavelski 2006, 105–6).

obravnavati kot del širšega procesa in kot odraz duha danega časa. V popisih zgodovine človekovih pravic je pogosto zamolčano, da so podobni pravni instrumenti, namenjeni omejevanju absolutne oblasti vladarja, bili v tem obdobju vpeljani tudi v drugih delih Evrope. Lauren (2011, 15) v tem kontekstu npr. izpostavlja *Landslov* (1275) norveškega kralja Magnusa Lagabøteja, Maršavelski (2006, 119–20) med drugim riše vzporednice med VLS ter t. i. *Bulo aurea* (Zlato bulo) (1222) hrvaško-ogrskega kralja Andrije II., medtem ko Clarke Holt (1992, 4. poglavje) podaja plejado drugih primerov iz Italije, Francije, Španije, pa tudi izven Evrope 12. in 13. stoletja.

Plod istega duha časa kot VLS je tudi v angleškem parlamentu sprejeti Zakon *Habeas Corpus* (1679), ki je imel vlogo varovalke pred nezakonitim pridržanjem oseb in katerega temeljna načela so danes eden izmed temeljnih postulatov sodobnih mednarodnih državljanskih pravic in zakonodaje demokratičnih držav. Odvzem prostosti z njegovim sprejetjem ni bil več odvisen od volje posameznega suverena, saj o zakonitosti odvzema prostosti v predpisanem času s kodifikacijo tega načela nujno odloča sodni organ. Z vidika genealogije varstva človekovih pravic je ta dokument posebnega pomena, ker vzpostavlja individualno subjektiviteto v kazenskem postopku in ker je še vedno v veljavi v anglosaksonskem sistemu kazenskega prava. To pa še ne pomeni, da je posamezniku od njegovega sprejetja zagotovljena pravica do pravičnega sojenja oz. da z razglasitvijo izrednih okoliščin ter na druge načine skozi zgodovino ni bilo mogoče zaobiti tovrstnega načela.¹⁴³

Veliki upor proti absolutističnemu angleškemu vladarju Jamesu II. (tudi zato, ker se ni končal z nasiljem, marveč je med drugim vodil do sprejetja Listine pravic (*Bill of Rights*) (1689)), lahko interpretiramo kot uvod v revolucije 18. stoletja, katerih najpomembnejša zapuščina z vidika genealogije človekovih pravic so kodifikacije človekovih pravic. Ti dokumenti so bili sicer povezani s širšim političnim procesom in razvojem filozofskega diskurza, vendar jih zaradi samega žanra besedil in vpliva na nadaljnji razvoj (mednarodnih) pravnih standardov človekovih pravic v zgodbo o globalizaciji diskurza o človekovih pravicah vpeljujemo na tej točki. Poleg omejitve oblasti monarha Listina pravic vpeljuje tudi specifične pravice, kakršna je pravica do peticije kralju, pravica do posedovanja orožja za potrebe obrambe protestantskih podanikov, svoboda govora v parlamentu, prepoved vladarjeve samovoljne vpeljave novih davkov brez privolitve parlamenta, itd. Z diskurzivnega vidika velja izpostaviti, da za razliko od splošnih instrumentov kodifikacije človekovih pravic Listina pravic eksplicitno navaja in kriminalizira dejanja odstavljenega Jamesa II. V tem oziru

¹⁴³ Eklatanten primer tega je ameriška »vojna proti terorizmu«, v kateri *habeus corpus* načelo ni aplicirano s strani ameriških sodišč, ker se priporniki fizično nahajajo na ozemlju, ki je formalno zunaj njihove jurisdikcije.

je Listina pravic še vedno izrazito prežeta z idejo urejanja splošnih političnih razmerij ter omejevanja monarhove oblasti, bolj kot z individualnimi pravicami vsakega posameznika (cf. Mahoney 2007, 18).

Kot »prava« moderna pravna manifestacija naravnih pravic in začetek dobe artikulacije, deklaracije in kodifikacije pravic veljata ameriška Deklaracija neodvisnosti (1776) in francoska Deklaracija o pravicah človeka in državljana (DPČD) (1789), pri čemer je prva sicer navdahnila slednjo, vendar je predvsem francoska deklaracija tako po obliki kot po vsebini imela nekoliko daljnosežnejši in širši vpliv na nadaljnji razvoj (mednarodnih) človekovih pravic. DPČD je bila namreč med drugim uporabljena kot zgled pri sprejemanju SDČP (Generalna skupščina Združenih narodov 1948a) z vidika njene forme in artikulacije specifičnih pravic (Douzinas 2000, 85), medtem ko je treba izpostaviti, da večina sodobnih mednarodno-pravnih instrumentov temelji na ustavnih načelih, ki so bila vsaj inspirirana z obema deklaracijama (Buergethal 2000, 3). Kljub temu da sta imeli deklaraciji s konca 18. stoletja različni širše-politični kontekst in sta nastali na dveh različnih kontinentih, je med njima mogoče potegniti diskurzivne vzporednice (tudi zato, ker sta bili navdahnjeni s podobnim filozofskim diskurzom), ki se raztezajo vse do SDČP in sodobnega (hegemonskega) pravnega diskurza o človekovih pravicah.

V Deklaraciji neodvisnosti (1776), s katero se je trinajst nekdanjih britanske kolonije v Severni Ameriki odreklo suverene pravice britanski kroni, je kršenje od Boga podeljenih naravnih pravic kriterij pretrganja zgodovinskih vezi z nekdanjim suverenom.¹⁴⁴ Iz Preambule Deklaracije neodvisnosti (1776) izhaja, da so » /.../ vsi ljudje ustvarjeni kot enaki, da jim je Stvarnik podelil določene neodtujljive Pravice, med katerimi so Življenje, Svoboda in Pravica do sreče«. DPČD (1789), sprejeta v imenu ljudstva v Nacionalni skupščini kot manifestacija upora proti fevdalnemu režimu, je zelo podobno spisana v imenu »naravnih, neodtujljivih in svetih pravic človeka«, ki so javno razglašene z namenom opominjanja vseh članov političnega telesa na njihove pravice na eni in dolžnosti na drugi strani. V njej je eksplicitno navedeno načelo delitve oblasti, obenem pa vsebuje seznam pravic, izražen v pozitivni dikciji,¹⁴⁵ je pa Deklaraciji neodvisnosti podobna po načelu, da je osnovna funkcija političnega sistema zagotavljanje svobode in enakosti vseh posameznikov.

Konec 18. stoletja se torej ponuja kot doba dokončnega triumfa posameznika kot subjekta

¹⁴⁴ Mahoney (2007, 21) to deklaracijo celo pojmuje kot »najdaljnosežnejše sklicevanje na naravne pravice v zgodovini«.

¹⁴⁵ Med temi pravicami, ki jih najdemo tudi v instrumentih varstva človekovih pravic, nastalih po drugi svetovni vojni, so npr. svoboda govora in svoboda komunikacije (10. in 11. člen), pravica do zasebne lastnine (17. člen), domneva nedolžnosti (9. člen) in druge pravice oseb v kazenskem postopku (Deklaracija o pravicah človeka in državljana 1789).

prava, nosilca pravic in dolžnosti ter krojača svoje usode, čeprav iz deklaracij ni jasno, da je bil iz te generične kategorije in tudi iz diskurza o človekovih pravicah izvzet pomemben del populacije, ki je bil izločen iz političnega telesa.¹⁴⁶ Za pravni položaj žensk in sužnjevi v trinajstih nekdanjih britanskih kolonijah ter v Franciji oz. njenih kolonijah se s sprejetjem deklaracij pravni položaj nasproti državnim organom in drugim posameznikom praktično ni spremenil, saj *de facto* niso ustrezali definiciji človeka oz. državljana (*cf.* Douzinas 2000, 94; Lauren 2011, 35). Obseg tovrstne marginalizacije in njeno sistemsko naravo potrjujejo tudi številna gibanja, ki so se rodila praktično isti trenutek kot ameriška in francoska deklaracija pravic, med njimi še posebej gibanja za pravice žensk, ki so se počutile najbolj izneverjene v procesu tedanje demokratizacije, a so za svoj boj imele na voljo več resursov in sistemskih možnosti kot pripadniki drugih marginaliziranih skupin.¹⁴⁷ Čeprav so znotraj feminističnega gibanja obstajale velike razlike v zagovarjanju drugih vrednot in načinu njihovega promoviranja, je gibanje tudi sredi 19. stoletja še vedno slonelo na razsvetljskem, idealističnem prepričanju, da je z uporabo razuma in racionalnimi argumenti o nepravilnem položaju žensk v družbi mogoče neposredno vplivati na družbeno prakso in odpraviti anomalije v političnem sistemu, zato je tako ostajalo zavezano jeziku istih pravic, ki so jim bile odtegnjene (Rossi 1988, 3).¹⁴⁸

Primer teh revolucionarnih listin in tistih, ki so ostali izvzeti iz dotičnega diskurza človekovih pravic v ožjem (niso bili pripoznani kot nosilci deklariranih pravic) in širšem smislu (niso bili pripuščeni k diskurzivnim praksam, ki so vodile v oblikovanje točno določenih pravic v točno določeni obliki), veliko bolj kot tistih, ki so se znašli »znotraj« diskurza, potrjuje argument, da imajo človekove pravice v pravnem smislu tudi konstitutivno vlogo. Čeprav oz. prav zato, ker se deklaraciji sklicujeta na naravne pravice, ki naj bi izhajale iz človekove narave in naj bi bile s pravnim aktom zgolj iz narave »ekstrahirane«, so v diskurzu človekovih pravic, ki ga vpeljujeta, nosilci pravic tudi pravno-formalno konstituirani

¹⁴⁶ Stammers (2009, 111–2) pojasnjuje izključevanje kot komplementarno institucionalizaciji, saj medtem ko se prvo še zdaleč ni začelo z drugo, pa institucionalizacija sama po sebi zahteva neke vrste ograjevanje in definiranje, odločitve glede slednjega pa predstavljajo svojevrstno pozicijo moči. Vendar pa tudi sam v isti sapi zanika idejo, da je omejevanje in izključevanje nujni element (naravnih) pravic oz. da je njihova narava inherentno izključujoča (Stammers 2009, 112).

¹⁴⁷ Kot piše tudi Moyn (2010, 32), ».../ glavna posledica dostopnosti pravic v notranji politiki ni bilo upiranje pogleda izven države, temveč možnost, da so različni deli politične skupnosti zahtevali oblast zase. V boju za državljanstvo so vedno obstajale različne strani z različnimi interpretacijami glede meja in vsebine državljanstva. Ta strukturna vloga pravic – ki so za državljanje predstavljale predvsem sredstvo mobilizacije in ne toliko sredstvo sodne akcije –, je bila zgodovinsko prevladujoča«.

¹⁴⁸ Gibanje, ki so mu med drugim pripadala splošno znana imena, kot so Mary Wollstonecraft, Olympe de Gouges, Abigail Adams in Pierre Guyomar, ni bilo enovito, ampak je odražalo splošne ideološke razlike, ki so vodile k razlikam v identifikaciji »pravega sovražnika žensk« ter načina doseganja in vzdrževanja pravičnejše družbene ureditve (glej npr. izvirna besedila in komentar v Rossi 1988).

kot ljudje, medtem ko so *de facto* marginalizirane skupine posameznikov na drugi strani s pravnim aktom dehumanizirane. Na ta način z besedami, ki v tem primeru sestavljajo normativni diskurz, realnost ni opisana ali posneta, marveč se skozi diskurzivne prakse prej (po)ustvarja. Obe deklaraciji sta tudi v tem oziru odraz moderne koncepcije naravnega prava, ki je v odnosu na klasično naravno pravo izgubila univerzalnost in postala temelj legitimnosti konkretne politične skupnosti. Moderna nacionalna država, notranja suverenost ter njen zrcalni odsev v obliki zunanje suverenosti, je bila utemeljena na priznavanju suverenosti posameznika.¹⁴⁹ »Človekove pravice in državna suverenost, dve antitetični načeli mednarodnega prava, sta bili rojeni istočasno, njuno protislovje pa je bolj navidezno kot resnično« (Douzinas 2000, 102; cf. Moyn 2010, 26).

Z vzponom liberalizma in kodifikacijo naravnih pravic se je začela postopoma krepiti vloga prava v diskurzu o človekovih pravicah, k čemur je dodatno pripomogel prodor mednarodnega (javnega) prava. Trije temeljni postulati razsvetljenstva življenje, svoboda in lastnina so bili namreč tudi ob intelektualnem in znanstveno-tehničnem prelomu permanentno zanikani spričo (grožnje) mednarodnih oboroženih konfliktov. Že zavrlo dolgotrajnosti in obsežnosti tridesetletne vojne, ki je zaznamovala prvo polovico 17. stoletja, ter njenih posledic, tistega časa in urejanja družbenih zadev ni bilo mogoče misliti brez vlaganja intelektualnega napora v iskanje odgovora na vprašanje zagotavljanja (mednarodnega) miru oz. omejevanja pravice do vojne (Ishay 2007, 125). Tudi v genealoškem pregledu diskurza o človekovih pravicah tako ne moremo zaobiti nizozemskega pravnika Huga Grotiusa, ki je v *O pravu vojne in miru* med drugim postavil ločnico med pravično in nepravično vojno ter v pravni diskurz vpeljal tudi idejo o normah, ki veljajo tudi v primeru, da pride do mednarodnega oboroženega konflikta, kot njihov izvir pa postavil naravno pravo, ki prevlada nad partikularno politično avtoriteto (Lauren 2011, 16).¹⁵⁰ Medtem ko je njegov pristop k pravu eklektičen (dualnost med naravo nacionalnega in meddržavnega prava), pa so se naravno pravo in naravne pravice postopoma začeli umikati pravnemu pozitivizmu. S tem ko je narava postajala zgolj vir racionalno spoznavnih pravic, ki so bile kodificirane v politični

¹⁴⁹ Pravno pripoznanje individualnih pravic seveda datira veliko pred deklaracije pravic iz 18. stoletja, vendar pa se je posameznik kot ontološka kategorija uveljavil šele z razsvetljenstvom (glej tudi naslednje podpoglavje), ko so nabori racionalno spoznavnih in pravno kodificiranih naravnih pravic postali partikularni izraz univerzalnega.

¹⁵⁰ Nezanemarljiv segment v genealogiji diskurza o človekovih pravicah je zagotovo mednarodno humanitarno pravo oz. mednarodno pravo oboroženih spopadov, saj je z njim (čeprav v kontekstu oboroženih spopadov) priznana potreba po zaščiti pravic, predvsem do življenja in lastnine, posameznikov in to z mednarodno kodifikacijo, ki se je od leta 1899 začela v sklopu (prve) haške mirovne konference. Pravo človekovih pravic in mednarodno humanitarno pravo se med seboj prekrivata na več točkah, a je slednje v zgodovinskih pregledih človekovih pravic vključeno zato, ker je še pred razglasitvijo splošnih človekovih pravic vzpostavilo posameznika kot subjekt mednarodnega prava (Normand in Zaidi 2008, 35).

skupnosti, je izgubila potenco zunanjega kriterija za presojanje legitimnosti pravnih standardov, ravnotežje v determiniranju in interpretaciji pravnih norm pa se je vse od renesanse počasi prevešalo v korist zakonodajnega suverena (cf. Cassirer 1998, 223–4).

Pozitivizem iz naravoslovnih znanosti se je namreč do 19. stoletja postopoma prenesel tudi v pravo in izrinil naravo kot metafizično abstrakcijo in mit, pri čemer je bil proces pozitivizacije najizrazitejši ravno v pravnih sistemih, kjer so se naravne oz. in naravnega prava izpeljane človekove pravice najprej artikulirale in deklarirale (Douzinas 2000, 110–11). Prevlada pravnega pozitivizma je zbrisala dihotomijo med legalnostjo in širšo legitimnostjo pravnih norm zakonodajnega suverena v dani politični skupnosti, ki je bila ena izmed temeljnih značilnosti in varovalk v naravnem pravu. »Nova morala je bila morala skupin, razredov, strank in narodov, morala družbene intervencije, pravnih reform in utilitarističnih kalkulacij. Naravne pravice pa so pridobile status zavrženih idej« (Haule 2006, 379). V pravu, ki se je začelo oblikovati kot eksaktna veda, tako ni bilo več prostora za politično filozofijo in jurisprudenco, marveč sta slednji postali del politične znanosti, naravne pravice pa so od racionalno spoznavnega dejstva v tem obratu postale interpretirane kvečjemu kot primer partikularne ideologije (Douzinas 2000, 111–3, 2007, 20).¹⁵¹ Učinki so (bili), kot to pri družboslovnih pojavih ni nenavadno, ambivalentni. Če so s pozitivizacijo pravne norme pridobile predvsem na jasnosti in so postali irelevantni dvomi o njihovih moralnih/metafizičnih temeljih, pa je umanjkanje kritičnega idealizma omogočalo pravno kodifikacijo moralno spornih praks.¹⁵²

Po zatonu naravnih pravic so se pravice v (mednarodnem) pravnem diskurzu pojavljale v povezavi s kolektivnimi pravicami manjšin, ki so po prvi svetovni vojni postale predmet zaščite preko mednarodnih pogodb, nekaterih izmed njih sklenjenih že v okviru pariške mirovne konference.¹⁵³ Prva svetovna vojna se je namreč med drugim končala z »zmago« pravnega načela samoodločbe ljudstev, ki so ga bile države zmagovalke pripravljene priznati vzhodnoevropskim državam pod pogojem, da zagotovijo kolektivne pravice pripadnikom manjšin, živečih na teritoriju pod njihovo suvereno oblastjo, kar so velike sile prakticirale pri

¹⁵¹ Čeprav lahko dikcijo preambule in 1. člena SDČP interpretiramo kot neke vrste retorični povratek h konceptu naravnih pravic oz. kot njihovo močno modificirano različico (Shestack 1998, 217), pa moramo ugotoviti, da teorija naravnih pravic kasneje ni nikoli več doživela prave renesanse.

¹⁵² Ne gre pozabiti, da so eni izmed najbolj krutih in obsežnih zločinov v zgodovini človeštva bili zagrešeni pod pokroviteljstvom črke zakona fašističnih in nacističnih držav, zaradi česar so se nacionalni pravosodni organi in mednarodna skupnost po drugi svetovni vojni znašli v resnih težavah, ko so iskali pravno podlago za sodne procese proti posameznikom in skupinam odgovornim za hudodelstva.

¹⁵³ V ta sistem varstva manjšin so bile z določili mirovnih pogodb, ki so jih podpisale, najprej vključene Poljska, Češkoslovaška, Jugoslavija, Romunija in Grčija, podobne zaveze pa so bile naložene tudi štirim poraženkam prve svetovne vojne Avstriji, Bolgariji, Madžarski in Turčiji.

priznavanju suverenosti drugih držav že skozi 19. stoletje (Mazower 2004, 381–2).¹⁵⁴

Izrazito nov in nezanemarljiv element pa je, da je poleg držav v pravni diskurz o (manjšinskih) pravicah bilo pripuščeno oz. je ta bil prenesen na novoustanovljeno Društvo narodov (DN) s sedežem v Ženevi, ki naj bi bdelo nad uresničevanjem določil mirovnih pogodb o varovanju pravic specifičnih manjšinskih skupnosti.¹⁵⁵ S prenosom diskurza o pravicah manjšin na DN bi lahko sklepali, da je diskurz o pravicah manjšin znatno globaliziral oz. dobil univerzalen značaj vsaj z vidika držav kot ravni analize, vendar če pogledamo pod skelet tega modela, ugotovimo, da je zajemal zgolj manjšine v posameznih državah, ki so bile s strani paternalističnih velikih sil opredeljene ali priznane kot potencialno »problematične«, medtem ko so bile same manjšinske skupnosti znotraj njihovih meja povsem prikrajšane za priznavanje manjšinskega statusa in iz njega izhajajočih kolektivnih pravic.¹⁵⁶ Weimarska Nemčija si je (skupaj z judovskim lobijem!) prizadevala za univerzalni in stalni sistem varstva manjšin, pri čemer je bila sama pripravljena zagotoviti varstvo manjšinskim skupnostim, živečim na njenem teritoriju, a je bila tudi ta pobuda tako kot serija drugih iz dvajsetih let 20. stoletja zavržena z argumentom, da »/.../ je 'nenehen nadzor' nad statusom manjšin – v nasprotju z obravnavo njihovih pritožb od primera do primera – v neskladju z določili pogodb« (Mazower 2004, 383; cf. Lauren 2011, 125–6). V zvezi s pravnim diskurzom o človekovih pravicah v sklopu DN pa je zgovorno tudi dejstvo, da je DN ob nasprotovanju ZDA, VB in drugih velikih članic s številnimi internimi problemi, kljub veliki splošni podpori držav zavrnilo predlog Japonske, ki je artikulirala zahteve civilne družbe, da se DN kolektivno zaveže k spoštovanju rasne enakosti (Mazower 2004, 382; cf. Shelton 2002, 12; Lauren 2011, 103–4).¹⁵⁷

Se je pa DN v Paktu DN (1919) v 23. členu med drugim zavezalo, da si bo prizadevalo za zagotavljanje primernih in humanih delovnih pogojev (za moške, ženske in otroke!) tudi s pomočjo kompetentnih mednarodnih organizacij (Mednarodna organizacija dela (MOD) je

¹⁵⁴ Medtem ko se je diskurz o (individualnih) naravnih/človekovih pravicah generaliral od spodaj navzgor, v uporabi (skupin) posameznikov proti nepravični oblasti in skozi filozofski diskurz, pa je diskurz o (kolektivnih) pravicah manjšin bil skozi zgodovino predvsem posledica mednarodnega političnega in pravnega pragmatizma. Od vestfalskega miru (1648) pa do konca prve svetovne vojne in sistema varstva manjšin pod okriljem DN so bile pravice manjšin »kolateralna škoda« za pridobitev in ohranitev pravice do izvajanja suverene oblasti na določenem ozemlju, kjer politične meje niso odražale verskih, etničnih, narodnostnih in drugih relevantnih razmejitev.

¹⁵⁵ Za obdobje DN je značilen izrazito pravni pristop k manjšinskemu vprašanju, saj je ob umanjkanju definicije manjšin splošni diskurz o vsebini pravic manjšin in predvsem o njihovih nosilcih slonel na pravnem opredeljevanju manjšin skozi sodbe Stalnega sodišča mednarodne pravice (Roter 2008, 38–9).

¹⁵⁶ Cf. Moyne (2010, 33): »Sistem varstva manjšin v okviru DN je strmel k zagotavljanju subnacionalnega državljanstva in ne k neposrednemu mednarodnemu varstvu individualnih pravic ter je bil omejen na države, ki so bile označene kot nezanesljive pri zagotavljanju upravičenj iz naslova državljanstva«.

¹⁵⁷ Več o okoliščinah te zavrnitve ter hipokriziji velikih sil na Pariški mirovni konferenci tudi v Normand in Zaidi (2008, 49–54).

bila ustanovljena leta 1919 prav v okviru DN) in da bo izvornemu prebivalstvu (*native inhabitants*) na ozemljih pod njihovim nadzorom zagotovljena pravična obravnava. Na pobudo in pritisk NVO, ki so izkoristile potencial, ki je vel iz omenjenih določil Pakta, je DN v kasnejših letih npr. celo sprejel konvenciji proti trgovanju z ženskami in z otroki ter deklaracijo otrokovih pravic, ki je označena kot prva mednarodna deklaracija, sprejeta s strani kakšne zveze držav, na področju človekovih pravic (Lauren 2011, 119–20).¹⁵⁸ Kljub temu je kolektivno izogibanje obravnavi in odpravi rasne diskriminacije, selektivnost sistema varstva manjšin ter z njima povezanih kršitev pravic spodkopavalo kredibilnost delovanja DN, vanj vnašalo razkol in ne nazadnje pripomoglo k novi svetovni vojni in h koncu njegovega delovanja.

3.1.2 Filozofski diskurz

Znotraj filozofskega diskurza poleg posvetnih, torej klasičnih filozofskih besedil, uvrščamo tudi verske spise, saj v slednjih sicer najdemo tudi konkretne napotke za nravno življenje, a temeljna verska besedila sama po sebi nimajo statusa prava in zanje niso predpisane konkretne (tuzemeljske) sankcije. Gre prej za splošnejše filozofske razprave in metafizično teorijo urejanja medsebojnih odnosov na podlagi specifično razumljene pravičnosti. Pri tem je še posebej zanimivo in pogosto spregledano dejstvo, da so se filozofska in verska gibanja začela in doživela razcvet skoraj istočasno na zelo različnih koncih sveta, »/.../ kot da je za razvijajoče se človeško vrsto prav tedaj napočil čas, ko se je treba osvestiti, se vprašati o temeljnih vprašanjih človekovega bivanja in izhajajoč iz teh spoznanj tudi izdelati pravila medsebojnih odnosov« (Konfucij 1988, 7–8).¹⁵⁹

Med najstarejše vire iz zgodovine diskurza o človekovih pravicah spadajo hinduistični spisi, še posebej *Vede* in *Upanišada*, ki vpeljujejo univerzalne vrednote, koncept dobrega in slabega, pravičnega in nepravičnega, urejajo medsebojne odnose, ki temeljijo predvsem na dolžnostih do drugega (Lauren 2011, 6). Zahod je sicer že zelo zgodaj (okrog 5. stoletja pr. n. št.) stopil v kulturne stike in izmenjavo z Vzhodnimi kulturami in religijami, vendar pa tudi hinduistični spisi niso dosegli širšega kroga ljudi pred 18. in 19. stoletjem, ko so bili v

¹⁵⁸ Pravice teh skupin prebivalstva nakazujejo na še vedno prevladujoči pristop urejanja specifičnih pravic kot pravic skupnosti in pravice, ki so bile sicer pripoznane univerzalno, vendar kot pravice, izhajajoče iz notranjega političnega in pravnega reda (*domestic rights*) (Normand in Zaidi 2008, 74).

¹⁵⁹ Citat je del uvoda v Konfucijeve *Pogovore*, pri čemer pa njegov avtor oz. avtor uvodnega besedila ni eksplicitno naveden. S tem razlogom je naša referenca Konfucij, čeprav avtorstvo besedila v dobesednem navedku ni njegovo.

evropske jezike prevedena temeljna besedila iz Vzhodnih religij (Črnič 2005, 16). Na Vzhodu sta okrog 6. stoletja pr. n. št. svoj pogled na urejanje medsebojnih odnosov ter na smisel človeškega življenja podala Siddhartha Gautama (Buda) in Kong Qiu (Konfucij), ki jima je skupen bolj egalitaren pogled na družbo kot v hinduističnih spisih (več o tem v Lauren 2011, 7–8). Konfucij (1988) je v *Pogovorih* razgrnil zakonitosti npravnega življenja v harmoniji z naravo, moralnosti v medsebojnih odnosih, pa tudi odnosa, ki naj bi ga vladar vzpostavil z ljudstvom. Tako je npr. navedel poleg pet dobrih lastnosti, ki bi jih moral imeti vsak vladar, tudi štiri slabe, ki bi se jim moral izogibati (Konfucij 1988, 223–4), vendar pravice ljudi (tudi v odnosu do nemoralnih vladarjev) niso bile nikjer eksplicitno opredeljene.

Na evropskem kontinentu ter v delih Afrike in Azije so zgodnji razcvet – med prvim tisočletjem pr. n. št. ter 7. stoletjem našega štetja – med tem doživele tri najpomembnejše monoteistične religije (judovska, krščanska in muslimanska) (Stearns 2012, 36). Judovstvo in krščanstvo ter njuna temeljna verska spisa – *Tora* in *Sveto pismo* – so tudi v znanstveni literaturi citirane kot osnova zahodne etike, morale in prava ter prelomna točka za koncipiranje kasnejših človekovih pravic, do artikulacije in deklaracije katerih je prišlo ravno na Zahodu (Svetlič 2009, 51; Lampe 2010, 51). Judovsko-krščanska verska tradicija je pojmovana kot prelomna predvsem zato, ker je namesto pravičnosti vpeljala idejo enakosti ljudi. Slednja je še posebej prisotna v *Novi zavezi*, kjer je v Pavlovem Pismu Galačanom (2003, Gal 3, 26–9) zapisano: »Vi vsi ste namreč po veri v Kristusa Jezusa Božji sinovi. Kajti vsi, ki ste bili krščeni v Kristusa, ste oblekli Kristusa. Ni ne Juda ne Grka, ni ne sužnja ne svobodnjaka, ni ne moškega ne ženske: kajti vsi ste eden v Kristusu Jezusu«. ¹⁶⁰ Poleg koncepta enakosti je po Svetličevem (2009, 58) mnenju za kasnejši razvoj koncepta človekovih pravic ključna tudi »/.../ pomembna sprememba razumevanju biti človeka in sveta: okoliščina, da sta bila ustvarjena *ex nihilo*«. Ta miselna forma naj bi pripomogla tudi h kasnejši ideji, da človek lahko ustvari iz nič, in konceptu svobode kot drugemu ključnemu vsebinskemu elementu človekovih pravic (*ibid.*).

Tudi *Koran* na mnogo mestih vsebuje nastavke za oblikovanje človekovih pravic. Če smo natančnejši, gre prej za človekove privilegije, ki niso prirojene in univerzalni, marveč lahko izhajajo le iz bogu všečnega ravnanja, medtem ko so pravice in svoboda božja domena (Dalacoura 1998/2007, 43–4). Hkrati pa moramo posamezne dele *Korana*, sune in islamske

¹⁶⁰ Čeprav je ta koncept egalitarnosti za svoj čas revolucionaren, že iz samega citata lahko sklepamo, da je za enakost vseeno potrebno sprejeti in posvojiti vero v enega in edinega, krščanskega boga in v Jezusa Kristusa. Poleg tega je v *Svetem pismu* več delov besedila, ki eksplicitno zagovarjajo neenakost med ljudmi, ne nazadnje je taka že ideja o Judih kot o izbranem ljudstvu, tako da tudi krščanstvo »/.../ še zdaleč ni imuno na /.../ omejitve svojega univerzalističnega potenciala ali instrumentalizacijo v politične namene« (Joas 2013, 10).

jurisprudence, ki jih je v islamu za odkrivanje nastavkov človekovih pravic, kljub centralnemu mestu prvega, nujno obravnavati skupaj (Zalta Bratuž 2009, 94–5), kar kaže na to, da je pri konceptu (islamskih) človekovih pravic za razliko od krščanske etike in njenega vpliva na razvoj zahodne filozofske (verske in posvetne) misli ostalo do nedavnega res zgolj pri nastavkih.¹⁶¹ »Ko analiziramo predmoderno islamsko intelektualno zgodovino, ugotovimo, da v tem obdobju ni obstajala nobena splošno sprejeta islamska doktrina o pravicah ali protopravicah, le miselni tokovi, ki so ustvarjali bolj ali manj ugodne temelje za asimilacijo modernih konceptov človekovih pravic v islamskem okvirju« (Mayer 2007, 59; cf. Donnelly 2003, 75).

Omenjene tri monoteistične religije vsaka na svoj način težijo k univerzalnosti, ki je ključna tudi za koncept človekovih pravic. Vendar pa tudi same že v svojih verskih spisih, še bolj pa v njihovi interpretaciji, pri kateri je ključna vloga dodeljena elitam, spodbujajo neenakost in uklanjanje avtoritetam.¹⁶² Z diskurzivnega vidika gre pri *Svetem pismu* za zbirko anekdot o genezi in življenju izbranega judovskega ljudstva pred prihodom mesije (Stara zaveza) in pripoved o življenju in delu Jezusa Kristusa predvsem skozi štiri kanonične evangelije (Nova zaveza). Na drugi strani pa se *Koran* interpretira kot dobesedna božja beseda, ki jo je Alah ljudem posredoval preko preroka Mohameda v 114 surah (Hattstein 2006, 12).

Če pri *Svetem pismu* tako zunaj diskurza ostajajo besedila, ki niso del literarnega kanona, pa v primeru *Korana* oz. islama prej ostajajo zunaj diskurza katerikoli pogledi, ki bi kakorkoli postavili pod vprašaj besede iz tega verskega spisa. Ustvarjanje pomenov je zato *a priori* bistveno bolj omejeno na krog najvišjih verskih dostojanstvenikov, vendar v nasprotju z zahodnimi stereotipi to ne pomeni, da je relacija med islamom in človekovimi pravicami enoznačna in nujno kontradiktorna. Za razliko od krščansko-judovske se je islamska doktrina večino časa razvijala v kontekstu tradicionalnih družb, znotraj katerih, kot opozarja Mayerjeva (2007, 51), težko pride do razvoja individualizma, ki je značilna prvina modernega koncepta človekovih pravic.¹⁶³ »Intelektualne in politične elite muslimanskega sveta, za

¹⁶¹ Del sodobnih pritiskov za vsesplošno islamizacijo so zato tudi pozivi znotraj političnega diskurza k obuditvi oz. izgradnji islamskih političnih, pravnih in drugih družbenih modelov. Še posebej se poudarja pomen dekolonizacije na področju prava, del katere je tudi »islamizacija« na področju človekovih pravic s poskusom iskanja alternative za prevzete Zahodne koncepte. Več o »islamizaciji« in njeni teoretski ter praktični problematičnosti v Mayer (2007, 59–67).

¹⁶² Cf. Svetlič (2009, 59): »*Sveto pismo* vsebuje številna mesta, kjer se zapoveduje spoštovanje institutov, ki so izrecno zanikanje enakosti. .../ Tudi v teološki doktrini najdemo presenetljive primere upravičevanja neenakosti s sklicevanjem na krščanska načela«.

¹⁶³ »Neindividualistična in celo antiindividualistična drža je značilna v tradicionalnih družbah, bodisi na Zahodu bodisi drugje, v katerih so posamezniki situirani v dani poziciji v danem družbenem kontekstu ter obravnavani kot sestavni del družine ali struktur skupnosti bolj kot avtonomne, samostojne osebe.« (Mayer 2007, 51)

razliko od tistih v Franciji in Angliji, niso našle podpore v razsvetljenem in dinamičnem razredu, ki bi bila sposobna animirati intelektualne institucije in osnovati državni aparat, ki bi odgovarjal novim idejam.« (Zalta Bratuž 2009, 93–4) Tudi zato so se Muslimani na splošno v zgodovinskih bojih za emancipacijo in vstajah proti despotskim voditeljem tradicionalno zatekali k uporabi konceptov, kakor so bili razviti v Evropi, in ne k tradicionalni islamski doktrini (Mayer 2007, 55).

Ko posplošeno pišemo o islamu in človekovih pravicah, je nujna opomba, ki zahteva mesto v glavnem besedilu, da je velika in pogosta ovira v diskurzu o človekovih pravicah tudi v 21. stoletju – tako na strani posameznih sodelujočih v njem na strani Zahoda kot tistih, ki trdijo, da zastopajo stališče islama –, da je odnos med islamom in človekovimi pravicami še vedno zveden na neposredno primerjanje sodobnih mednarodnopravnih standardov človekovih pravic s *Koranom*, od koder je samo še korak do kulturno esencialističnih argumentov o nekompatibilnosti lokalnih kultur z univerzalnimi človekovimi pravicami.¹⁶⁴ »Človekove pravice bodo /v islamskem svetu/ lahko napredovale šele takrat, ko se bo razprava osredotočila na njihove politične, ekonomske in družbene vidike, bolj kot na nepomembna teološka upravičenja, ki so oddaljena od sodobnega konteksta.« (Chase 2006b, 21)

Na to se navezuje druga opomba o enako zmotni obravnavi islama oz. skupine večinsko muslimanskih držav kot monolitne strukture, z negativno stereotipizacijo ali nič manj škodljivo romantizacijo in neupoštevanjem raznolikega in spreminjajočega se družbenopolitičnega okolja. Umetna antitetičnost predstavlja odličen alibi za to, da se v številnih državah ohranja *status quo* in iz globaliziranega diskurza o človekovih pravicah izpušča vprašanja človekovih pravic, ki so skupna ali posebej zadevajo posameznike in družbe v muslimanskem svetu, ter iz diskurza izloča posameznike oz. cele dele družb, ki nasprotujejo represivnim in avtoritarnim praksam skozi jezik človekovih pravic (Chase 2006a, 14–5).

Če je judovsko-krščanska tradicija tista, za katero se smatra, da je med verskimi tradicijami prispevala ideje in vrednote, ki so bile osrednji del geneze diskurza človekovih pravic, je med posvetnimi idejami tak status dodeljen filozofiji antične Grčije. Že najstarejši ohranjeni, predsokratski viri poznajo koncepta prava in pravičnosti, vendar je bilo za teorijo pravičnosti in tudi za kasnejši razvoj človekovih pravic ključno odkritje koncepta narave (Douzinas 2000,

¹⁶⁴ Kot opozarja Chase (2006b, 22), se s tovrstnim početjem, v srčki katerega je enačenje islama z islamizmom, izpuščajo vsi neverški argumenti za spoštovanje človekovih pravic in v stilu orientalizma ustvarja ideja, da je islam vseprežemajoč ter da človekovih pravic ni mogoče misliti izven verskega nauka. Umestnost avtorjevega argumenta in prava obskurnost tega početja se izkaže, ko islam in Koran zamenjamo z Zahodom ter *Svetim pismom* in skušamo (ne)skladnost človekovih pravic z diskurzom človekovih pravic na Zahodu proučevati izključno skozi očala tega verskega spisa.

24–5). »Grška filozofija, narava in ideja pravičnega so bile rojene skupaj v uporabi proti tradicionalni avtoriteti in njeni nepravilnosti« (Douzinas 2000, 25).¹⁶⁵ Prispevek Platona in njegovega učitelja Sokrata k zahodni filozofiji in k razvoju koncepta človekovih pravic je v ideji univerzalne pravičnosti, ki presega aktualne družbene okoliščine in je zato spoznavna ljudem v različnih političnih skupnostih (Lauren 2011, 14). Omeniti velja tudi idejo iz *Države*, da je razlog njene ustanovitve države potreba ljudi, med katere naj bi spadale hrana, stanovanje in obleka (Platon 1995, 51–2), vendar v nadaljevanju sledi nekakšen obrat, kjer se pravzaprav izkaže, da pravice državljanov niso primarnega pomena, marveč so posameznikovi talenti mobilizirani predvsem za dobro države. Teorija primarno na osnovi citatov iz *Retorike* identificira Aristotela kot avtorja koncepta naravnega prava (glej npr. Yack 1990; Douzinas 2000, 26), vendar skozi branje *Politike* ugotavljamo, da je ta koncept pri Aristotelu podkovan z radikalno neenakostjo. V njej npr. najdemo argumente v prid suženstvu, dominaciji moža in očeta nad ženo in otroki, koncept državljanstva pa je prej izključujoč kot vključujoč (glej Aristotel 2010).

Koncept univerzalne enakosti so v antični filozofiji, kjer je bila vseskozi prisotna delitev na svobodne državljane in sužnje ter Grke in barbore, vpeljali Stoiki, ki so bili v stiku s takratnimi izraelskimi preroki, avtorji podobne filozofske pozicije v že omenjeni judovsko-krščanski misli (Douzinas 2002, 31). Koncept naravne enakosti so oblikovali na ideji univerzalnega Razuma, na osnovi katerega so utemeljevali enakost sužnje, nekateri izmed njih pa tudi enakost spolov (več o tem in o neskladju med idejo in politično prakso npr. v Colish 1985, 36–8; Svetlič 2009, 43–4).¹⁶⁶ Z vidika naravnega prava pa je vseeno pomembno poudariti, da je s Stoiki narava postala neposredni vir (z vidika vsakega posameznika racionalno spoznavnih) pravil in norm in ne relativna kategorija, ki jo je od primera do primera potrebno dokazovati z racionalno argumentacijo, kakor je bil koncept narave uporabljan v klasični filozofiji (Douzinas 2007, 17).

Med posameznimi filozofskimi šolami v antični Grčiji in znotraj njih je resda vladala dialoškost, vendar je bil diskurz o moralnih vprašanjih, ki so povezana s kasnejšim konceptom človekovih pravic, od 5. stoletja pr. n. št. skoncentriran v Atenah in omejen na intelektualno elito (Hadot 2009, 31–2). Kljub temu, da je antična Grčija znana kot zibelka demokracije, so praktično celo relevantno obdobje bili izključeni iz diskurza na vseh ravneh

¹⁶⁵ Vzorčni individualni primer takega upora, ki ga srečamo v bistveno več učbenikih svetovne književnosti kot človekovih pravic, je Antigonino zavestno kljubovanje Kreonovi pripovedi, da pokoplje brata, ki pa ni opisan v filozofskem, ampak Sofoklejevem (1998) dramskem umetniškem delu.

¹⁶⁶ Pomen Stoikov je toliko večji, ker je veliko njihovih filozofskih načel kasneje prešlo v pravo starega Rima (Douzinas 2000, 47). Hkrati je bilo za moderne človekove pravice prelomno, da je koncept enakosti posvojilo krščanstvo, ki je imelo kot skupnost verjetno že takrat veliko večji doseg kot ideje Stoikov.

številni segmenti prebivalstva polisov, najočitneje sužnji. Čeprav so skozi stik, komunikacijo in tudi konflikt z drugimi civilizacijami v polise prihajala nove ideje, pa lahko diskurzivne prakse v tem obdobju še vedno označimo kot izrazito lokalne.

Z vztrajanjem krščanstva kot edinega moralnega stebra v Evropi zgodnjega srednjega veka, ki je bila v znamenju zatona rimskega imperija in priseljevanja novih (»barbarskih«) ljudstev z vzhoda in številnih konfliktov ter z vpeljavo misijonarskega dela, lahko govorimo o (pogosto nasilni) internacionalizaciji krščanskega nauka in vrednot, ki so povezane s konceptom človekovih pravic. Vendar pa se diskurz o njih pravzaprav ni internacionaliziral, saj je bil bolj kot kdaj prej omejen na ozko versko elito, zbrano okrog rimskih papežev, centralizacijo pa je dodatno okrepil doktrinarni premik k veri, ki je nadomestila razum kot človekovo spoznavno orodje.

Ta doktrinarni premik se je zgodil predvsem po zaslugi spisov (krščanskega neoplatonista) sv. Avguščina¹⁶⁷ in Tomaža Akvinskega (cf. Douzinas 2007, 18). Prvi je videl razum kot nagnjenega k izkrivljanju in anomalijam, ki naj bi ga oddaljevale od resnice o življenju in od dobrega, ki se lahko človeku razkrije zgolj z vero in pod Božjim vodstvom (Sv. Avguštin v Lewis 2003, 123). Sv. Avguštin je pomagal k »pokristjanjenju« (rimskega) prava, saj je ponovno združil koncept pravičnosti z (naravnim) pravom, pri čemer pa je bil merilo pravičnosti Bog, saj »/.../ z dodelitvijo prikladne mere dostojanstva vsakemu posamezniku pravičnost vodi ljudi v idealno stanje, v katerem je duša podrejena Bogu in telo duši« (Douzinas 2000, 54). Tomaž Akvinski je sledil starogrškemu, Aristotelovemu pojmovanju prava, vendar pa je njegov največji prispevek na polju diskurza o človekovih pravic ta, da je v svojem delu *Summa Theologica* vpeljal štiri različne kategorije prava: večno, naravno, božje in človeško pravo, čeprav so vse štiri kategorije med seboj povezane oz. so zadnje tri vrste podrejene večnemu pravu, ki je praktično identično Bogu in njegovi neizpodbitni predstavi o Božjih zakonih (Akvinski 1265–1274, vprašanje št. 91). S tem ko je vera nadomestila razum, ko je bila vzpostavljena doktrinarna hierarhija med tipi prava in ko je pravo postalo izenačeno s pravičnostjo, je naravno pravo izgubilo moč orodja in legitimacije boja zoper avtoritete, ki so izrabljale ali zlorabljale svoj položaj in celo postalo uporabljano za utrjevanje vloge rimskokatoliške cerkve ter fevdalnega reda v srednjeveški Evropi.¹⁶⁸

¹⁶⁷ Kot posebej relevantne glej. npr. odlomke iz njegovih *Izpovedi* in *O božjem mestu* v Lewis (2003, 117–28).

¹⁶⁸ Cf. Douzinas (2000, 59): »Pravičnost /po definiciji Akvinskega/ se je spremenila v kategorijo naravnega prava, s čimer je do izraza prišla prednost cerkve in fevdalne hierarhije; zahteve pravičnosti so bile zadovoljene, dokler so se zakoni izvajali brez predsodkov in izjem. Ta tip pravičnosti je predstavljal neavtentično in relativno naravno pravo, ki je preprečevalo grehe in odpravljalo krivdo. V nasprotju s tem se klasično naravno pravo ni ukvarjalo zgolj s pravičnim izvajanjem obstoječih zakonov. Predstavljalo je racionalno in dialektično konfrontacijo institucionalnega in političnega zdravega razuma«.

Kljub vsemu pa velja izpostaviti, da je Akvinski svojo teorijo (še posebej interpretacijo Aristotelovih besedil) oblikoval s poznavanjem in opredelitvijo do besedil judovskih in arabskih avtorjev, saj je kljub križarskim vojnám in konfliktnemu ozračju na evropskem kontinentu v intelektualni sferi obstajala izmenjava idej kot posledica prevlade želje po iskanju resnice nad razlikami v verskih prepričanjih (Burrell 2004, 71–2).¹⁶⁹ Če se v tem kontekstu omejimo zgolj na najočitnejše in najbolj široko poznano dejstvo, ne moremo mimo tega, da je bilo zanimanje za antične filozofske tekste obujeno prav v stiku z arabsko-islamskim svetom, pri čemer slednji ni imel zgolj posredniške vloge. Koncept naravnega prava, ki je zopet pridobil na veljavi v 12. stoletju, se je na evropskem kontinentu po eni strani napajal neposredno pri ponovno odkritih antičnih grških in rimskih spisih, vendar pa tudi na primerih inkorporacije naravnega prava v delih islamskih teoretikov (Stearns 2012, 45).¹⁷⁰

Če je eno ključno filozofsko načelo modernega koncepta človekovih pravic enakost, lahko kot drugo označimo individualizem. Kljub temu, da je nekatere pravice mogoče uživati le v skupnosti z drugimi (npr. manjšinske pravice, pravica ljudstev do samoodločbe ...) in kljub nekaterim poskusom utemeljevanja človekovih pravic kot pravic skupin, ki jih najdemo tako med privrženci radikalnega multikulturalizma kot konservativnega nacionalizma (Dusche 2004, 238), so do človekovih pravic upravičeni posamezniki. Douzinas (2000, 61) v svoji genealogiji človekovih pravic piše o posamezniku predvsem kot o filozofski invenciji sholastike, ki je srednjeveško tradicijo prava kot objektivne kategorije pretvorila v individualno upravičenje. Dva največja krščanska misleca, Tomaž Akvinski in William iz Ockhama se najbolj ločujeta prav po vprašanju individualizma, saj medtem ko je prvi zagovarjal pravičnost v dani situaciji, je drugi utemeljeval individualnost kot vrhunski izraz božje volje ter posledično obstoj posameznikovih racionalno spoznavnih svoboščin, ki jih ne more odtujiti niti cerkvena niti posvetna oblast (Douzinas 2000, 61–2; Freeman 2011, 20).¹⁷¹ Individualizacija naravnega prava v krščanski teologiji je pomembna tudi kot podlaga za

¹⁶⁹ Cf. Stearns (2012, 45): »Tako islamski kot krščanski učenjaki so pomagali oživeti interes za argumente naravnega prava, s tem ko so jih med drugim razširili na način, da so jih dopolnili z večjo gotovostjo o božji avtoriteti kot ultimativnemu temelju 'narave'«.

¹⁷⁰ Medtem ko je bila do 8. stoletja že skoraj celotna Zahodna Evropa pokristjanjena, pa se je kontinent v tem obdobju srečal s še eno monoteistično religijo. Islam je prišel v Evropo skupaj z Arabci, ki so zavzeli iberski polotok, prodrli vse do francoskega Toursa in s sabo med drugim prinesli potencial za marsikateri znanstveni, kulturni in družbeni napredek, ki bi lahko posredno vplival tudi na nadaljnji razvoj koncepta človekovih pravic, vendar pa je večinoma konfliktna narava stika ter kulturna defenzivnost krščanstva v veliki meri onemogočala prenos idej med religijama oz. različnima kulturnima krogoma (Lewis 2003, 131–2).

¹⁷¹ Dva popolnoma različna pristopa sta posledica razlik v ontoloških izhodiščih, saj je pri nominalistih, katerim je pripadal tudi William iz Ockhama, vladalo prepričanje, da »ima /posameznikovo/ znanje prednost pred klasičnimi oblikami univerzalizma. Abstraktni koncepti, kakršni so pravo, pravičnost ali mesto, ne predstavljajo realnih enot. Njihov obstoj je odvisen od jezikovnih praks, nimajo pa nobene ontološke teže ali empirične vrednosti« (Douzinas 2007, 18).

kasnejšo sekularizacijo, ki je političnemu in pravnemu diskurzu na Zahodu utrla drugačno pot ter v veliki meri pripomogla, da so človekove pravice prešle v fazo artikulacije in deklaracije prav na tem prostoru.¹⁷²

Posamezniku in konceptu posameznikove svobode so se na stežaj odprla vrata v filozofski diskurz z renesanso 14. in 15. stoletja, a s to veliko razliko, da je diskurzivne prakse v tem obdobju predrugačil tehnološki napredek (Lauren 2011, 15). Iznajdba tiska je omogočila hitro, natančno in cenejše kopiranje besedil ter s tem dala pogoje za razširitev dosega idej in kroga simultano sodelujočih v partikularnem diskurzu.¹⁷³ Ti pogoji so ostali v veliki meri neizkoriščeni zaradi omejene pismenosti, še bolj pa zaradi značilnosti renesančne vednosti, ki »/.../ se je tudi takrat, ko je bila namenjena objavi, umeščala v zaprt prostor. 'Akademija' je bila zaprt krog, ki pa je na površino družbenih konfiguracij projiciral bistveno skrito obliko vednosti« (Foucault 2010, 118).

Splošni tehnološki napredek v tem obdobju je na drugi strani vodil v nova geografska odkritja, med katerimi je najbolj prelomno odkritje ameriške celine konec 15. stoletja, ki ga Debeljak (2009, 1236) in Headley (2008, 1) razumeta kot začetek (prve) globalizacije.¹⁷⁴ Do svojevrstnega paradoksa pride s tem, da medtem ko v času renesanse »z zahodnoevropsko kolonizacijo Južne in Severne Amerike v 16. stoletju /.../ stopi v neznano prav človek, *posameznik* s svojimi upanji in strahovi« (Debeljak 2009, 1236),¹⁷⁵ pa je ista »/.../ renesansa odločilno in učinkovito pripravila globalni kontekst za vmešavanje Evropejcev v življenje drugih prebivalcev sveta« (Headley 2008, 1). Ker so geografska odkritja med drugim vplivala tudi na prilaščanje ozemlja, materialnega bogastva ter podrejanje avtohtonih ljudstev, se filozofski diskurz v tem obdobju, še posebej katoliška teologija v kolonialni Španiji, ni mogel

¹⁷² Cf. Douzinas (2007, 19): »Ločitev Boga od narave in slavljenje vsemogočne in nesporne volje je omogočilo kasnejšo odslovitev Boga pri posvetnih zadevah ter oblikovanje sekularne suverenosti. /.../ Preoblikovanje objektivnega naravnega prava v subjektivne individualne pravice je bil 'Kopernikovski moment', kognitivna, filozofska in naposled politična revolucija. Od tega trenutka naprej sta v središču pozornosti pravne in politične misli suveren in posameznik, kot zrcalna podoba in kontrastno ozadje, z njunimi pripadajočimi pravicami in pooblastili«.

¹⁷³ Tisk ni postal toliko pomemben kot medij za distribucijo specifičnih idej, kolikor je bilo pomembno to, da je »/.../ tisk kot potrošno blago privedel do popolnoma drugačnega pogleda na simultano /s tem pa/ omogočil nastanek skupnosti 'horizontalno-posvetnega, časovno-transverzalnega' tipa« (Anderson 1991/2006, 37).

¹⁷⁴ Čeprav na podlagi geografskih odkritij in prvih grafičnih upodobitev sveta kot enega planeta z različnimi kontinenti konec 15. stoletja lahko začnemo govoriti o predpogojih razvoja globalne zavesti, pa se je ravno od te točke naprej do svojega vrhunca konec 19. stoletja začelo razvijati teritorialno načelo organizacije družbenega in političnega življenja (Scholte 2005, 63). Tudi v 21. stoletju, ko se srečujemo s fotografijami in videoposnetki Zemlje iz vesolja, opremljenimi s slogani tipa »ne vidim nobenih mej, jih ti?« so »/.../ različne oblike meja še vedno konstitutivne za sodobne globalizirane ureditve,« pri čemer so meje kot fenomen aktualnega družbenopolitičnega imaginarija »/.../ vezane in osmišljane prek ideje zamejenega ozemlja oziroma teritorija, vezane na (geografsko zamejeno) državo kot osrednjo obliko organiziranja sodobnih družb« (Pikalo, Ilc in Banjac 2011, xi).

¹⁷⁵ Ležeča pisava v dobesednem navedku je poudarek avtorice pričujoče disertacije.

izogniti vprašanju legitimnosti tovrstnega početja, pri čemer pa ta razprava običajno ostaja izvzeta iz pregledov zgodovine človekovih pravic (Freeman 2011, 21). Medtem ko so apologeti (nasilne) kolonizacije, kakršno je izvajal Hernan Cortes in drugi konkvistadorji s sklicevanjem na krščanskega boga in od Aristotela prevzeto upravičevanje suženjstva, se je na drugi strani tovrstni teoriji in rasističnim ter genocidnim kolonialnim praksa zoperstavil Bartolome de las Casas s svojim *Kratkim poročilom o uničenju Indijancev* (Debeljak 2009, 1241; Lampe 2010, 59; Freeman 2011, 21).

Spričo tega, da je bil ontološki individualizem v politični dimenziji dopolnjen z absolutističnimi političnimi tendencami (glej v nadaljevanju) in spričo nasprotujočih si pogledov na status ljudi na za Evropejce novoodkritih ozemljih, lahko pritrdimo Debeljakovi (2009, 1241) trditvi, da se v obdobju renesanse zelo lepo pokaže Janusov obraz moderne zahodne civilizacije. Še vedno pa ne gre pozabiti, da je tako znotraj evropskega prostora, še bolj pa na ameriškem kontinentu, diskurz o človekovih pravicah v širšem smislu izključeval veliko več ljudi, kot jih je bilo k njemu pripuščenih. Posebno avtohtoni prebivalci koloniziranih območij so prej prevzeli status objekta kot subjekta v diskurzu o človekovih pravicah.

S stališča širjenja dosega diskurza o človekovih pravicah ter ontološkega individualizma je za genealogijo človekovih pravic velikega pomena tudi »druga shizma« znotraj krščanske teologije, ki jo predstavlja proces reformacije.¹⁷⁶ Če je ena veja krščanske teologije, ki jo predstavljajo Akvinski in njegovi nasledniki, temeljila na spoštovanju avtoritet, je protestantizem na drugi strani težil k individualizaciji in vzpostavljanju posameznikovega neposrednega stika z Bogom. S prizadevanjem za širjenje pismenosti ter aktivno participacijo je protestantizem skupaj z ostalimi ključnimi družbenimi gibanji (renesanso, humanizmom in kapitalizmom) načel oz. zadal pogubni udarec dotedanji metafizični enotnosti krščanske skupnosti (Debeljak 2009, 1239).

Ponovna oživitev naravnega prava v filozofskem diskurzu v večjem delu Evrope sega šele v 17. in 18. stoletje, ko je predvsem v Angliji in na Nizozemskem naravno pravo v spremenjenih političnih okoliščinah postalo način razmišljanja o odnosu med posameznikom in državo in ne več način premišljevanja o najustreznejši obliki politične organizacije (Stearns 2012, 47). »Thomas Hobbes, John Locke, Jean-Jacques Rousseau in Thomas Paine so na različne načine dokazovali, da naravno pravo ne zadeva več abstraktnih načel državne

¹⁷⁶ Cf. Lewis (2003), ki v zborniku besedil na temo človekovih pravic poglavje z besedili, nastalimi po letu 1517, (leto, ko je Martin Luter na vrata Wittenberške cerkve pribil svojih 95 tez) imenuje Doba svobode (*The Age of Freedom*).

organizacije in odnosov med državo in Cerkvijo, marveč skupek individualnih pravic, ki pripadajo posameznikom, ker so del njihove narave« (Douzinas 2007, 19). Čeprav so bile naravne pravice že poprej del diskurza o naravnem pravu, pa naj bi šele (politična) filozofija, ki jo je Thomas Hobbes razvil v iskanju najboljše oblike politične organizacije, predstavljala podlago razvoju moderne tradicije individualnih pravic – pravic, ki niso vezane na specifično koncepcijo pravičnosti, ampak se napajajo neposredno pri posamezniku (Douzinas 2000, 69).

Ta dokončni ontološki in epistemološki (pre)obrat, ki se je na ravni filozofskega diskurza zgodil konec 17. stoletja, je po eni strani posledica kopernikanske revolucije in njene dediščine, ki je prinesla izziv in priložnost za drugačno osmišljanje politične organizacije in drugačen način njenega ubesedovanja (Pikalo 2005, 649),¹⁷⁷ po drugi strani pa ga lahko pripišemo tudi slabemu položaju same tradicionalne filozofije, ki se je začela zgledovati po takrat edini uspešni znanosti matematiki in, začeni s Thomasom Hobbesom, začela namesto teleološkega pristopa vpeljevati vse bolj mehanicistična stališča (Strauss 1999, 179).¹⁷⁸ Ključno vprašanje, s katerim se je morala filozofija spopasti v tem obdobju, ko je skušala prenašati koncepte iz na bivajočem in gibajočem se delcu utemeljenih matematike in fizike, je bil manko oz. »ontološka ničnost človeka« (Svetlič 2009, 68), h kateri je v filozofskem diskurzu prispevala dolgotrajna prevlada krščanske misli z osrednjo idejo človeka kot produkta božje volje.¹⁷⁹ V 17. stoletju pa je krščanstvo izgubilo svoj vpliv kot vir ontoloških in epistemoloških izhodišč (kar ni bil nenaden pojav, temveč je to usihanje pojasnjevalne moči krščanskega nauka potekalo postopoma od leta 1500 naprej), s čimer se je odprl prostor za premislek sveta in vloge človeka v njem.¹⁸⁰

Namesto iskanja večnih resnic je filozofski diskurz postal odprt za to, da je liberalna filozofska misel lahko preišljala aktualne družbene razmere ter na podlagi ravnanja posameznikov sklepala o objektivno in vnaprej določeni človekovi naravi in racionalno spoznavnih pravicah posameznikov, ki bi jih varovale pred državno oblastjo (Douzinas 2007,

¹⁷⁷ Ta sprememba je še toliko pomembnejša z vidika filozofskega diskurza o človekovih pravicah, če vemo, da je klasično naravno pravo temeljilo na teleološkem pojmovanju univerzuma, ki ga je pomagalo uničiti prav moderno naravoslovje (Strauss 1999, 17).

¹⁷⁸ Cf. Svetlič (2009, 67–8): »Za razliko od klasičnega, teleološkega pogleda na pojave, ki se osredotoča na smotrnostni vzrok (*causa finalis*), se naravoslovna znanost omeji na gibalni vzrok (*causa efficiens*). /.../ Znanost je slepa za smotre in pozna le mehaniko bivajočega. To je ključ uspeha matematične fizike. Očarana nad osupljivimi uspehi naravoslovja skuša ta vzorec metode prevzeti tudi filozofija«.

¹⁷⁹ Če si brez človeka, ne le kot oblike življenja in objekta senzoričnega opazovanja, ampak kot predmeta zanimanja v svoji empiričnosti, ne moremo predstavljati sodobne znanosti, katere pomemben del so družbene in humanistične vede, pa je človek v znanstvenem diskurzu presenetljivo nova iznajdba. »Se v 17. in 18. stoletju ni nobena filozofija, nobena politična ali moralna opcija, nobena empirična znanost, nobeno opazovanje človeškega telesa, nobena analiza občutja, imaginacije ali strasti nikoli naletela na kaj takšnega, kakor je človek. Človeka namreč sploh ni bilo (prav kakor ni bilo življenja, govornice, dela)« (Foucault 2010, 417–8).

¹⁸⁰ Tudi npr. Descartes, ki je osebno ostal veren človek, je v center svoje doktrine postavil razum in je slepo vero, kakršno je zagovarjal Akvinski, zamenjal za racionalno utemeljenega Boga (Lewis 2003, 204).

20). S tem so moderne naravne pravice in moderno naravno pravo postali relativizirani glede na partikularna izkustva, vendar lahko na drugi strani domnevamo, da je ravno uporaba indukcije in večja aplikativnost zaključkov zgradila most med filozofskim ter političnim in pravnim diskurzom.

Kar družijo večino razsvetljenskih filozofov, je razumevanje naravnih pravic kot predpolitičnih (značilna za celotno strujo misli naravnih pravic) in oblika esencialističnega univerzalizma, osnova katere je prepričanje, »/.../ da človeška narava sestoji iz stalnih in predvidljivih strasti ter nagnjenj, instinktov in čustev, ki jih je mogoče racionalno odkriti in analizirati« (Benhabib 2011, 10). Hobbes (1996/1998) je v *Leviatanu* gradil na lastnem izkustvu z družbenimi razmerami in obnašanjem ljudi v času državljanske vojne v Angliji, zaradi česar je njegova koncepcija naravnega stanja, človeške narave, naravnih pravic in posledično tudi družbene pogodbe drugačna kot pri Lockovih (2010) *Dveh razpravah o oblasti*, Rousseaujevi (1999) *Družbeni pogodbi* ali Painovih (1985) *Človekovih pravicah*, ki prav tako spadajo med kanonična besedila v pregledih zgodovinskega razvoja človekovih pravic.

Hobbes (1996/1998) je človeka videl kot po naravi konfliktnega in usmerjenega k samoohranitvi (prvi in temeljni naravni zakon), vendar v zameno za ohranitev miru pripravljenega skupaj z drugimi zamenjati svoje naravne pravice za članstvo v politični skupnosti, ki jo vodi suveren in v kateri meje posameznikovih pravic predstavljajo pravice drugih (drugi naravni zakon).¹⁸¹ Lockovo (2010, 137–8) videnje naravnega stanja, ki ga strnjene spoznamo v 2. poglavju 2. knjige, je nasproti temu stanje radikalne enakosti in svobode (dojete pozitivno oz. take, ki ne vodi v anarhijo in kaos), ki jima vlada posameznikom racionalno spoznavno naravno pravo, ki med drugim posameznikom poleg lastne samoohranitve narekuje tudi to, da čim bolj prispevajo k ohranitvi drugih ljudi. Po Locku (2010, 188) politična skupnost ne nastane iz samoohranitvenega nagona, marveč se posameznik lahko odreče neomejeni svobodi in se pusti vpeti v družbene vezi, »/.../ tako da se z drugimi sporazumno združi in poenoti v skupnost zavoljo udobnega, varnega in mirnega sožitja v varovanem uživanju lastnine in da bi bil varen pred vsemi tistimi, ki skupnosti ne pripadajo«. Pri Rousseauju (1999, 54) se vstop v družbene odnose ne zgodi zaradi *a priori* slabe ali dobre človeške narave, marveč zaradi točke v človeškem razvoju, na kateri naravno

¹⁸¹ Omejevanje pravic posameznika s pravicami drugih je eno izmed ključnih načel tudi v mednarodnem režimu človekovih pravic, saj se v nasprotju z nekaterimi pobudami na Zahodu ni nikoli niso uveljavile in kodificirale specifične dolžnosti. Tako 29. člen SDČP (Generalna skupščina Združenih narodov 1948a) npr. določa, da je posameznikovo izvajanje pravic iz deklaracije lahko le podvrženo zakonskim omejitvam, »/.../ katerih izključni namen je zavarovati obvezno priznanje in spoštovanje pravic in svoboščin drugih ter izpolnjevanje pravičnih zahtev morale, javnega reda in splošne blaginje v demokratični družbi«.

stanje posameznikom ne more več zagotavljati samoohranitve. Družbena pogodba je način združitve posameznih sil za samoohranitev, pri čemer pa je za to, da bi posameznik v družbeno stanje prenesel prejšnjo svobodo, nujno, da vsak izmed njih prenese svojo svobodo na kolektiv, katerega nedeljivi del je, svoje interese pa podredi usmeritvam, ki jih narekuje obča volja (Rousseau 1999, 54–5). Paine (1985) je izhajal iz enakosti in enotnosti kot inherentne človeški vrsti, katere pripadniki imajo naravne pravice, pri čemer pa opozarja, da »posameznik v družbo pa ni vstopili zato, da bi postal *slabši* kot je bili prej, niti zato, da bi imel manj pravic kot prej, ampak zato, da bi bile njegove pravice boljše zaščitene«. Od tod razlika med naravnimi in državljanskimi pravicami, pri čemer imajo druge sicer temelje v prvih, vendar v naravnem stanju pogoji za njihovo uživanje niso zagotovljeni (*ibid.*).

Bolj kot podobnosti in razlike v koncepcijah omenjenih avtorjev je z vidika globalizacije diskurza o človekovih pravicah pomembno naglasiti, da je filozofski diskurz o naravnih pravicah posebno v 18. stoletju povezal Evropo in Ameriko, saj je praktično sinhrono potekal na obeh celinah, se napajal pri istih virih ter postal populariziran. V 18. stoletju v Angliji rojeni Thomas Paine je npr. prišel v Ameriko tik pred začetkom ameriške revolucije in se, oblikovan s temeljnim izkustvom iz takratne angleške družbe, znašel med ključnimi osebnostmi boja za ameriško neodvisnost, referenca za oblikovanje temeljnih postulatov ameriške državnosti, po drugi strani pa se je kot njen goreči podpornik aktivno vključil v filozofski diskurz o francoski revoluciji, predvsem z nasprotovanjem stališčem Edmunda Burka, s čimer so prežete tudi njegove *Človekove pravice* (glej Foner v Paine 1985, 7–22). Slednje so tako kot naraščajoče število filozofskih spisov v razsvetljenem obdobju ob objektivnih pogojih za njihovo razširjanje ter zaradi revolucionarnega razpoloženja na obeh kontinentih postale literarna uspešnica med širšo populacijo, vstopile v politični diskurz in pustile svoj pečat tudi v porevolucionarnih pravnih instrumentih.

Nekoliko posebni z vidika generalne usmeritve razsvetljenjskih filozofov na področju pravic spričo njihovega idealizma in univerzalizma so Kantovi (2006) zgodovinsko-politični spisi.¹⁸² Kantov pogled na zgodovino je izrazito teleološki, kar se med drugim kaže v njegovem pojmovanju razsvetljenstva kot točke preloma v zgodovini, ki je posledica intelektualne zrelosti posameznikov (glej Kant 2006, 23–9; cf. Foucault in Rabinow 1984, 32–50). Za Kanta (2006, 95) mirovno stanje ni naravno stanje, ampak nekaj, za kar je

¹⁸² Posebnost Kantove politične filozofije je, da je eden izmed ali celo ključni »temeljni filozofski kamen« sodobne koncepcije človekovih pravic, četudi Kant na nobenem mestu ne uporablja termina človekove pravice; »Kant ne promovira človekovih pravic niti ne uporablja tega izraza. Vseeno je ključen avtor, saj artikulira vse bistvene elemente koncepta« (Svetlič 2009, 210). Le-ta filozofija, gledano retrospektivno, je označena kot znanilec zatona diskurza človekovih pravic (*ibid.*).

potrebna zavestna odločitev, nekaj, kar je potrebno ustvariti. V spisu *K večnemu miru* Kant vpelje idejo treh kategorij prava, ki naj bi omogočale civilizirano sobivanje ljudi znotraj držav in med njimi (poleg državljanskega in mednarodnega še kozmopolitsko pravo, ki bi bilo med drugim podlaga za zagotavljanje »gostoljubja« tujcu), tako da kljub državocentričnemu pristopu oz. opiranju na državljanstvo kot viru pravic in obveznosti za posameznika odpira vrata obravnavi vsakega posameznika kot nosilca svoboščin ne glede na njegove osebne karakteristike in parametre svetovne ureditve (*cf.* Anderson-Gold 2001, 29). Če so prej omenjeni filozofski spisi drugih avtorjev navdahnili konkretne politične in pravne razprave svojega časa, pa bi to težko trdili za Kantove zgodovinsko-politične spise. Morda je iz njih vel prevelik idealizem, da bi se prevedli v druge tipe diskurzov,¹⁸³ zelo verjetno pa je k temu pripomoglo tudi dejstvo, da čeprav je bil Kant podpornik francoske revolucije, je bil sam v Vzhodni Prusiji fizično oddaljen od mest in intelektualnih krogov, v katerih se je skoncentriral politični in pravni diskurz (Solomon in Higgins 1996, 206).

Kljub prenašanju in internacionalizaciji idej ter podobnim procesom na geografsko močno oddaljenih lokacijah, pa bi bila potrebna velika mera pretiravanja, da bi ta diskurz o človekovih pravicah razumeli kot planetarno razširjenega. Znanstveni in idejni prelom se je sicer uveljavil v velikem delu zahodnega sveta (od držav na severozahodu Evrope, do južne Italije in Severne Amerike), je pa iz njega bila praktično izvzeta cela Vzhodna Evropa in Južna Amerika, pa tudi drugi prej znanstveno in tehnološko naprednejši deli sveta (arabski kulturni krog, Kitajska ...) (Solomon in Higgins 1996, 177).¹⁸⁴

To seveda ne pomeni, da so bili v času razsvetljenstva iz diskurza o človekovih pravicah izvzeti deli sveta oz. posamezniki v njih nesposobni misliti človeka in razviti ter morebiti kodificirati alternativni sistem norm in vrednot. Po spletu opisanih »srečnih« okoliščin pa tudi spričo njegove hegemonске pozicije v novem veku, so bili ustvarjeni pogoji za to, da je bil prav Zahod tisti, ki je človekove pravice v dobi razsvetljenstva mislil skrajno radikalno (*cf.*

¹⁸³ Kot opozarja Riha (v Kant 2006, XII), Kantova zgodovinsko-politična misel odstopa od njegovih klasično-filozofskih nazorov do te mere, da s strani drugih filozofov obstajajo dvomi v avtorjevo resnost in racionalnost pri sestavljanju teh spisov. Riha npr. izpostavlja predvidevanja Arendtove o tem, da so ti spisi bodisi plod Kantove ironije ali da so glede na čas njihovega nastanka »/.../ političnofilozofski in historični spisi predvsem dokumenti o filozofovi pojemajoči miselni moči in starostni šibkosti« (*ibid.*).

¹⁸⁴ Velja izpostaviti, da so bili že nemški intelektualci skeptični do razsvetljenstva in da je bil razsvetljski projekt »/.../ dojet veliko manj kot univerzalna ali kozmopolitska filozofija ter veliko bolj kot projekcija vladajočih idej iz Londona in Pariza, skoraj kot intelektualni imperializem« (Solomon in Higgins 1996). Čeprav je Nemčija »prispevala« Kanta kot enega izmed ključnih imen razsvetljske filozofije, so torej že nemški intelektualci revolucionarno obdobje opazovali veliko bolj z distance ter bili veliko bolj zadržani do družbenih in intelektualnih projektov, kot nam to dajo vedeti opisi navidezno homogenega evropskega razsvetljskega gibanja.

Svetlič 2009, 59).¹⁸⁵

S tem ko so različni civilizacijski krogi začeli pogosteje in intenzivneje srečevati skozi stik, komunikacijo, pa tudi konflikt, so začeli posamezniki in skupine izven Zahoda namesto razvijanja alternativnih koncepcij tipično prevzemati idejo človekovih pravic. Kasnejše alternativne različice človekovih pravic, ki večinoma datirajo v čas po sprejetju SDČP in vzpostavitvi mednarodnih institucij za varstvo človekovih pravic, so bolj plod boja proti zahodnemu imperializmu kot alternativne manifestacije premišljevanja človeka in njegove vloge v družbeni in politični skupnosti (cf. Mayer 2007, 59–60). V isti sapi pa je potrebno dodati, da je s prodorom človekovih pravic izven Zahoda le-ta tudi začel izgubljati »lastništvo« nad njimi. Diskurz človekovih pravic so začeli oblikovati tudi tisti, ki so bili sicer iz njega prvotno izključeni ter so se srečali s konceptom kot že posredovanim in gotovim dejstvom. S prenosom¹⁸⁶ v drugo okolje so človekove pravice *de facto* postale del dvosmerne ulice, na kateri, kot piše Debeljak (2009, 1245), »/.../ poteka živahen promet z ideologijami in tehnologijami, ki jih je moderni Zahod sicer izumil, nima pa jih (več) v izključni lasti«.

Razkorak med razsvetljensko intelektualno vizijo in realnostjo, ki je, kot izpostavlja Lauren (2011, 32), v Zahodni Evropi in še veliko bolj v drugih delih sveta, s katerimi se razsvetljenska misel ni neposredno ukvarjala, pomagal ohranjati tradicionalne vzorce dominacije in diskriminacije, je zagotovo prispeval svoj delež k zatonu naravnih pravic v filozofskem diskurzu oz. prevladi številu njegovih kritikov nad zagovorniki. V nasprotju z idejo o človekovih pravicah kot produktu intelektualno in ideološko homogenega Zahoda lahko ugotovimo, da je bil Zahod tudi prostor zelo ostrih kritik koncepta, ki so v filozofski diskurz vstopile skoraj vzporedno s politično in pravno artikulacijo pravic v obdobju dveh revolucij in prevladovali v filozofskem diskurzu 19. in začetka 20. stoletja. Kritike pravic so imele (tudi znotraj enega besedila) različna izhodišča: od kritike šibkosti in notranje nekoherentnosti v utemeljitvah človekovih pravic do vsebinske kritike koncepta kot takega in njegove družbene vloge. Različne tipe pristopov v kritiki človekovih pravic dobro ponazarjajo Benthamove *Anarhične zmote (Anarchical Fallacies)* (1987), Burkova *Razmišljanja o revoluciji v Franciji* (1989) in Marxov spis *O židovskem vprašanju* (1978), ki pa imajo nekaj

¹⁸⁵ Zahodni linearni pogled na zgodovino namreč pogosto prikazuje človekove pravice kot zgodovinsko nujnost oz. kot predestinirane, da se bodo pojavile prav na tem območju in ob prav določenem času. Genealogija koncepta pa nastanek oz. artikulacijo in deklaracijo človekovih pravic (vrednot, diskurzov in praks, ki jih z njimi povezujemo) ustrezno relativizira in osvetli element naključja v danem dogodku. Razvoj premišljevanja človekovih pravic bi lahko v drugačnih okoliščinah ubral alternativno pot, se izkristaliziral izven Zahoda in nosil drugačne vsebinske poudarke (cf. Moyn 2010, 16–7).

¹⁸⁶ Uporabljamo vrednostno nevtralno besedo prenos, čeprav se zavedamo, da je bila »dediščina Zahodnega racionalizma /.../ uporabljena in zlorabljen v podpori institucijam in praksam, ki same ne bodo prestale testa istega razuma, ki naj bi ga domnevno pomagale širiti« (Benhabib 2011, 59).

pomembnih skupnih točk.¹⁸⁷ Čeprav so besedila nastala ob različnem času in imajo njihovi avtorji različna doktrinarna ozadja, pa vsa bolj ali manj neposredno naslavljajo en njihov partikularni izraz, tj. francosko Deklaracijo o pravicah človekova in državljana (1789),¹⁸⁸ skupno pa jim je vsaj še to, da problematizirajo človekove pravice v kontekstu odnosa med posameznikom in skupino ter drugimi posamezniki, kritizirajo njihovo abstraktnost ter močno poenostavljeno interpretacijo pravic kot mehanizma oblikovanja družbenega življenja (Waldron 1987, 3–4).

Bentham (1987), ki velja za utemeljitelja utilitarizma, pa tudi pravnega pozitivizma in mednarodnega prava, je nasprotoval naravnim pravicam kot dejavniku permanentne politične nestabilnosti, ki je lahko kadarkoli uporabljen proti oblasti po vzoru ravnanja tistih, ki so pravice razglasili. Benthamova (1987) splošna kritika pravic izhaja iz ideje, da je abstraktnost v Franciji razglašeni pravic ter deklaracij naravnih/človekovih pravic kot takih (figurativni, sentimentalni in prazni jezik) vzrok za njihovo nejasnost,¹⁸⁹ ustvarja pravno zmedo in predstavlja alibi za zlorabo s ciljem zaščite egoističnih interesov, temeljnih sovražnikov javnega miru in kršitev največjega dobrega celotne skupnosti.

Burke (1989) je od vseh treh avtorjev najbolj izrazito vpel kritiko človekovih pravic v kontekst revolucije v Franciji, pri čemer prideta do izraza njegov politični konservatizem ter povečevanje angleške politične tradicije,¹⁹⁰ pa tudi generalizacije o specifičnosti in superiornosti angleškega značaja in družbenih institucij. Človekove pravice so predstavljene kot kontradiktorne dosežkom politične evolucije, kot zanikanje modrosti prednikov ter kot

¹⁸⁷ Te kritike naj bi pravzaprav predstavljale bistvo vse kasnejše kritike koncepta človekovih pravic, saj naj bi od francoske revolucije do mednarodnega varstva človekovih pravic v okviru ZN filozofski diskurz človekovih pravic ohranil v bistvu enake temeljne predpostavke, tako da naj bi jedro kritike človekovih pravic ob skozi evolucijo diskurza o človekovih pravicah ohranjalo svojo obliko in svoj izraz z manjšimi spremembami in dopolnitvami (Waldron 1987, 2–3; cf. Douzinas 2000, 147). Sodobno kritiko človekovih pravic bi si tako lahko slikovito predstavljali kot vrhni prozorni premaz na prej nanese plasti barve, ki jih ne prekriva in nadomešča, marveč poudari njihov izraz. To trditev bi lahko morda izpodbijali le s primerom pojava argumenta neskladnosti človekovih pravic s posameznimi kulturami oz. njihove kulturne relativnosti v mednarodnem političnem diskurzu.

¹⁸⁸ Zastavlja se vprašanje, ali je sploh mogoče kritizirati človekove pravice kot koncept, ne da bi zapadli v kritiko njihove vsakokratne aktualne manifestacije. Čeprav se je praktično nemogoče distancirati od partikularne izkušnje oz. razumevanja človekovih pravic, pa je zaradi njihove večplastne družbene vloge najmanj problematično (že na teoretski ravni) idejo odbiti na osnovi preseka specifičnega diskurza v specifičnem zgodovinsko-političnem kontekstu.

¹⁸⁹ Za Benthama (1987, 69) so bile pravice nepogrešljivi in inherenten del prava, vendar je sam razlikoval med *pravimi*, substantivnimi pravicami (neposredno uveljavljivimi in iztožljivimi pravicami) ter *imaginarnimi* pravicami, med katere je uvrščal pravice, izhajajoče iz naravnega prava, ».../ ki jim dajejo prednost in ki so si jih izmislil pesniki, retoriki in prekupčevalci z moralnimi in intelektualnimi strupi« in ki so kot take, po njegovem mnenju, negacije prava, izrazito subverzivne ter kontradiktorne (državni) varnosti.

¹⁹⁰ Predvsem po zaslugi njegovega pisanja o francoski revoluciji in angleškem odzivu nanjo je Burke dobil status klasičnega predstavnika konservatizma, medtem ko so ga v 19. stoletju najprej brali predvsem liberalci in je bil tudi sam precej blizu predhodnici današnje liberalne stranke v VB (Mastnak v Burke 1989, 7). Ob realni grožnji, da bi revolucionarno gibanje iz ZDA in Francije zajelo tudi Anglijo, se je Burke namreč prelevil v zagovornika postopnega družbenega napredka po vzoru angleške revolucije leta 1688 (Mahoney 2007, 26).

carte blanche, ki jo je možno uporabiti proti katerikoli oblasti, saj »zoper te /človekove pravice/ ni prepovedi in zoper nje ne obvezuje noben sporazum, saj ne upoštevajo nobene zmernosti in kompromisa; kadar njihovim zahtevam ne ustrežete takoj, je to prevara in nepravilnost« (Burke 1989, 126). Čeprav je Burke (1989, 127,130) izrecno izrazil svojo vero v *prave* pravice človeka, pa je zavrnil pravice, racionalno determinirane in razglašene po nauku razsvetljenskih teoretikov v specifičnem zgodovinskem kontekstu, a predstavljene kot univerzalne in transhistorične. Človekova narava namreč naj ne bi bila »predružbena«, temveč izrazito kompleksna in sestavljena iz različnih strasti, ki jih iz teorije izpeljane metafizične pravice naj ne bi mogle zaobjeti in omejiti v korist posameznika, kakor to lahko počne zgolj neka zunanja oblast, ki mora biti ločena od človekovih želja in strasti (glej Burke 1989, 128–9).

Marx (1978) je v svojem zgodnjem eseju dihotomijo med pravicami človeka in pravicami državljana, vgrajeno v francosko Deklaracijo o pravicah človeka in državljana, pojasnil kot posledico politične emancipacije na prehodu iz fevdalne družbe (*ancien régime*) v družbo individualiziranih posameznikov. Človekove pravice »/.../ za razliko od *pravic državljana*, predstavljajo pravice *člana civilne družbe*, egoističnega človeka, posameznika, ločenega od drugih ljudi in od skupnosti« (Marx 1978, 42). Pravice, kakršne so individualna svoboda, zamejena zgolj s pravicami drugih posameznikov, pravica do zasebne lastnine (po Marxu (1978, 42) »praktična aplikacija pravice do svobode«), enakost in varnost, naj ne bi imele za posameznika nobenega realnega emancipatornega učinka, marveč naj bi potencirale posameznikov egoizem, njegovo zasledovanje parcialnih interesov in namesto pogojev za realizacijo posameznika v politični skupnosti z drugimi umetno ustvarjale sistem, v katerem posameznik uveljavlja svoje pravice nasproti drugim (Marx 1978, 42–3). Drugi, povezani razlog za Marxovo nasprotovanje človekovim pravicam, se skriva v liberalni politični agendi, ki da »/.../ reducira državljanstvo, politično skupnost na golo sredstvo za ohranjanje tako imenovanih človekovih pravic, posledično pa razglasi /pravice/ državljana, da bi ta postal suženj egoističnega 'človeka'« (Marx 1978, 43). Povedano drugače, francoska revolucija in deklaracija človekovih pravic kot njihove ideološke podlage je bila zanj »zmaga« buržuja, privatnega interesa in kapitalizma, ne pa resnična osvoboditev »resničnega« človeka v vsej svoji avtentičnosti (*ibid.*). Marxova kritika je bila tako, nasprotno kot bi morda pričakovali glede na ideologijo in prakso nekdanjih komunističnih držav, primarno usmerjena proti človekovim in ne državljanskim pravicam oz. so bile te kritično naslovljene predvsem zaradi utopičnosti v kontekstu obstoječega družbenega reda, torej v oziru na njihov kontekst in ne na ravni ideje same (*cf.* Douzinas 2000, 160).

3.1.3 *Politični diskurz*

Ponovimo, da je v zelo časovno oddaljenih obdobjih naše analize praktično nemogoče med seboj razmejiti pravne, filozofske in politične tipe diskurza, saj discipline med sabo niso bile ločene in so se intelektualci udeleževali na številnih področjih družbenega življenja. Čeprav je Mark Tulij Cicero znan tudi kot rimski pravnik in filozof, pa je kot državnik tudi v svojih govorih utrdil in populariziral načela grških Stoikov, predvsem koncept univerzalizma, ter razvil idejo večnega, absolutnega in nespremenljivega prava (Bauman 2000, 36), zaradi česar ga npr. Lewis (2003) in Ishayeva (2007) uvrščata med avtorje ključnih besedil za razvoj modernega koncepta človekovih pravic. Diskurz o človekovih pravicah v starem Rimu ima na splošno prejšnjo značilnost političnega diskurza, ker v nasprotju s starimi Grki za Rimljane velja, da so k družbenim zadevam pristopali predvsem pragmatično in se bolj kot za metafiziko zanimali za etiko in politiko (Lewis 2003, 5). Prav zato so v političnem diskurzu antičnega Rima, kakor je bilo že večkrat poudarjeno, prevladovali koncepti, ki so bili razviti v grški filozofski tradiciji, pa tudi koncepti iz krščanske nauke, do katerega je bil Rim najprej sovražen, kasneje pa je pod cesarjem Konstantinom krščanstvo postalo celo državna religija. Vendar pa ne gre pozabiti, da se koncepti in deli besedil pri svojem prenašanju iz enega besedila v drugega oz. iz ene vrste diskurza (v širšem smislu) v drugega pogosto uporabljajo v popolnoma drugačnem kontekstu ali celo zlorabljajo. Douzinas (2007, 17; 2013a) tako izpostavlja primer kozmopolitizma, za katerega pravi, da se je iz prvotne filozofske kritike grškega hierarhičnega in fragmentarnega načina organizacije političnega življenja razvil v orodje apologetov imperialistične moči.

Pričakovali bi, da bi koncept naravnih pravic dobil mesto in podporo v političnem diskurzu v času renesanse, ko se je prebudilo zanimanje za misel antičnih Grčije in Rima in ko se je v zahodni teoretski misli začel uveljavljati ontološki individualizem. Namesto tega je bil velik del Evrope 17. stoletja vpleten v dolg in krvavi spopad med protestanti in katoliki. Tridesetletna vojna (1618–1648) je z ideološkimi nasprotji med katoliki in protestanti namesto diskurza univerzalnih naravnih pravic rodila težnjo po oblikovanju nacionalnih držav. Prizadevanja posvetnih vladarjev za koncentracijo svoje moči, ki bi zaobšla tudi papeško, so se v skrajni fazi manifestirala v nastanku močnih absolutističnih monarhij (Lampe 2010, 59; Stearns 2012, 46–7). Na ta način so bila načela naravnega prava vsaj v političnem diskurzu »/.../ v mirovanju dvesto ali tristo let, kar nasprotno pomeni, da bi bilo bistveno prenašeno od Akvinskega skočiti naravnosti do /modernih/ človekovih pravic« (Stearns 2012, 47).

V vmesnem obdobju so se namesto splošnih in univerzalnih naravnih pravic kot stranski produkt težnje za oblikovanje suverenih, teritorialno zamejenih držav rodile pravice manjšin.¹⁹¹ Vestfalska pogodba (*Treaty of Westphalia*) iz leta 1648, ki se v odnosu do globalizacije v še vedno državocentristični znanosti o mednarodnih odnosih zelo pogosto postavlja kot kriterij oz. referenčna točka za presojanje globalizacijskih učinkov, je vzpostavila mir med vojskujočim se evropskim plemstvom in ideološke spore med njimi rešila po načelu *cuius regio, eius religio*, pri čemer pa so bile (nekaterim) manjšinam priznane posebne pravice, vezane primarno na izpovedovanje in prakticiranje njihove vere. Čeprav tridesetletna vojna in čas neposredno po njej nista rodila koncepta splošnih in univerzalnih človekovih pravic, pa je ta dolgotrajni, obsežni in zelo krvavi konflikt posredno vplival na ponovno uveljavitev in nadaljnji razvoj koncepta naravnih oz. človekovih pravic, saj prelom v filozofskem diskurzu poleg posledicam spoznanj v naravoslovnih vedah pripišemo tudi zgroženosti nad obsegom in tragičnostjo posledic vojne (Solomon in Higgins 1996, 177).¹⁹²

V obdobju razsvetljenstva je koncept individualnih pravic vstopil v politični diskurz na velika vrata. Izhajanje iz posameznih situacij, v katerih so imeli filozofi bivanjsko izkušnjo, ter sklepanje iz posamičnega na splošno je pripomoglo k politizaciji filozofije. Filozofija je postala politična, ker je ob številnih družbenih prelomih sestopila iz polja znanstvene formalnosti; » /.../ številne osebnosti /filozofije/ razsvetljenstva so bile tudi aktivni publicisti, ki so pozivali svoje občinstvo, da sprejme argumente človekovih pravic in se pridruži izpodbijanju virov zlorabe, še posebej v okviru tedanjih monarhij in cerkva« (Stearns 2012, 56–7). Človekove pravice so v tem obdobju od zagovarjanja generičnega koncepta prešle tudi v artikulacijo zahtev po konkretnih pravicah (poleg uveljavljenih pravic do življenja in zasebne lastnine, tudi pravica do svobodne veroizpovedi, svoboda tiska in izražanja...) in predstavljale osnovo za boj proti sistemskim nepravilnostim, vključno s kampanjo proti suženjstvu, ki jo sicer Stearns (2012, 57; cf. Lauren 2011, 44) označuje kot »prvi globalno relevantni boj za človekove pravice«. ¹⁹³ V polju formalne, institucionalizirane politike so človekove pravice glede na sprejemanje diskurza človekovih pravic in njegovo reprodukcijo

¹⁹¹ Tudi zaradi tendence reduciranja varstva človekovih pravic na njegove mednarodnopravne vidike v znanstvenem diskurzu zasledimo mnenje, da so pravice manjšin predhodile (mednarodnemu) varstvu človekovih pravic (glej npr. Komac in Zagorac 2002, 9).

¹⁹² Za diskurz o človekovih pravicah in moralnih vrednotah je na splošno značilno, da praviloma oživi, ko » /.../ gotovost naših življenjskih svetov poruši konflikt, nesoglasje in nestrinjanje, ko obstajata tako konflikt kot spor, revščina in pomanjkanje solidarnosti« (Benhabib 2011, 72).

¹⁹³ Poleg oblikovanja zahtev po ukiniti suženjstva v kolonijah posameznih držav skozi diskurz pravic je z ozirom na vprašanje globalizacije diskurzivnih praks o človekovih pravicah pomembno izpostaviti, da se je v gibanju proti suženjstvu prvič v tolikšnem obsegu sočasno aktivirala civilna družba v različnih državah na Zahodu s peticijami svojim vladam in z ustanovitvijo prvih oblik NVO s področja človekovih pravic (Lauren 2011, 39, Stearns 2012, 78).

okrog leta 1800 pomagale politično polje razdeliti na liberalno in konservativno politično strujo (Stearns 2012, 57).¹⁹⁴

Širša sprejetost in uveljavitev človekovih pravic v političnem diskurzu je bila obenem posledica dlje trajajočih kulturnih procesov, ki so v 18. stoletju na Zahodu postali podprti z racionalističnimi in neracionalističnimi dejavniki. Del procesa družbene modernizacije je bilo osvobajanje posameznikov iz skupnostnih vezi, racionalno osmišljanje individualnosti in osebne integritete ter postavljanje jasnih mej med telesi, ki se je odražalo v spremembi načina vsakdanjega življenja (Hunt 2000, 10; Stearns 2012, 66–7). Hkrati pa se je v 18. stoletju s spremenjenim, bolj intimnim uživanjem v umetnosti, večjo dostopnostjo časopisov in beletristike, ki so vsebovali opise vsakdanjega življenja ljudi, začelo poglobljati ne le samozavedanje, ampak tudi sposobnost vživljanja v čevlje drugega (Hunt 2000, 10). Toda kot opozarja Stearns (2012, 68), sta bila senzibilnost za drugega in občutek deljene usode ne le omejena oz. se nekaterih posameznikov sploh nista dotaknila, temveč sta bila tako na ravni posameznikov kot skupin zagovornikov pravic bolj sporadična in selektivna, namesto da bi predstavljala zanesljivo konstanto.

Če namreč »prerežemo« razsvetljenski filozofski pa tudi politični diskurz, ne moremo mimo dejstva, da se je večino časa oblikoval na podlagi iskanja enakosti oz. podobnosti med posamezniki znotraj določene politične skupnosti na rovaš zunanjega in tudi notranjega Drugega. Namesto pravic kot sredstva za priznavanja človeške raznolikosti so človekove pravice skozi zgodovino izhajale in utrjevale pomen podobnosti z drugimi za to, da se jih lahko prizna kot nosilce identificiranih pravic. To nam pomaga razumeti, zakaj so tudi v dobi razsvetljenstva iz diskurza o človekovih pravicah kljub opisanim političnim, kulturnim in psihološkim spremembam izostali sužnji, ženske, judje in drugi, ki so se preveč razlikovali od izobraženih, belih moških, ki so bili v središču diskurza o pravicah in načinu politične organizacije.

Medtem ko se je v Zahodni Evropi istočasno z genezo koncepta človekovih pravic dogajalo tudi dobesedno izključevanje Drugega, je slednji paradoksalno našel prostor

¹⁹⁴ Kot je že bilo omenjeno v prejšnjem poglavju, je koncept človekovih pravic v institucionalizirani politični diskurz vpeljala predhodnica današnje britanske Liberalne stranke. Veliko manj jasen pa je odgovor na vprašanje, ali spoštovanje človekovih pravic nujno zahteva liberalni politični režim. Howardova in Donnelly (1986) sta že sredi 80. let prejšnjega stoletja trdila, da je koncept človekovega dostojanstva zakoreninjen v vsaki družbi, ne glede na njen politični režim, medtem ko naj bi bilo dejansko uresničevanje standardov človekovih pravic vezano na liberalni režim z možnostjo zelo omejenih institucionalnih variacij. Tak zaključek je oblikovan s pristajanjem na »zmagovito« liberalistično paradigmo človekovih pravic ter idealno-tipsko predstavo o političnih režimih, ki jim pripisuje abstraktne koncepte, kot so enakost, individualizem, itn. Mi pa smo tudi v 21. stoletju priča tudi zelo grobim, sistemsko pogojenim kršitvam človekovih pravic ter zavračanju posameznih kategorij oz. tipov človekovih pravic tudi s strani režimov, ki se deklarirajo in veljajo kot najbolj liberalni.

sprejetosti v okolju, ki v danem obdobju ni razvijalo lastnih teoretskih nastavkov za varstvo človekovih pravic. Žižek (2005, 115–7) tako zavrne človekove pravice najprej kot domnevno sredstvo za boj proti fundamentalizmu (ki se ga pripisuje praktično vsem drugim, samo Zahodu ne) s primerom izгона Judov, ki se je leta 1492 začelo v Španiji in ki je Jude v srednjem veku pripeljalo v Turčijo in druge muslimanske države, v katerih je vladala *de facto* toleranca različnosti. Še več, iz številnih popotniških zapisov zahodnih avtorjev je mogoče razbrati, da je bila tedaj »ista lastnost, ki jo Zahod danes slavi kot znak svoje kulturne superiornosti – duh in praksa multikulturne tolerance – odpravljena kot posledica islamske 'izrojenosti'« (Žižek 2005, 116).

Ko so politični diskurz začele krojiti sile, ki so si v 18. stoletju prizadevale za politični prelom in se pri tem sklicevale na naravne pravice, ni prišlo do pričakovane humanizacije pri izvajanju pravic iz naslova suverene oblasti. Kot da bi se bali, da bodo iste metode in argumenti iz revolucij 18. stoletja ponovno uporabljeni, tokrat proti njim, ki so jih uspešno vpeljali v politični jezik, zato so predstavniki novih političnih elit počasi začeli koncept relativizirati in demonizirati (Haule 2006, 378).¹⁹⁵ Povedano drugače: kakor hitro so naravne pravice dosegle intelektualni in politični »horizont«, se je proces naglo prevesil v njihov zaton, za kar so v političnem diskurzu poskrbele »/.../ velike monarhije devetnajstega stoletja, /ki/ so naravne pravice obravnavale kot nevarno, revolucionarno doktrino, ki bi se je lahko posluževala nastajajoča demokratična in socialistična opozicijska gibanja« (Douzinas 2000, 109).

Zgodovinski pregledi človekovih pravic so pogosto spisani s tiho, celo nezavedno predpostavko, da se je diskurz človekovih pravic razvijal linearno in da ga je mogoče izolirati od drugih diskurzivnih in nediskurzivnih dejavnikov. Kot smo že nekajkrat nakazali, pa se koncept človekovih pravic na nobeni točki v zgodovini ni razvijal v (diskurzivnem) vakuumu, tako niti v 18. stoletju, ko so človekove pravice dosegle pomembnejši preboj v političnem, pravnem in političnem diskurzu hkrati in se izkristalizirale kot termin. Istočasno kot človekove pravice in zelo uspešno se je namreč kot diskurz in kot politična praksa širila državna suverenost in z njo povezan nacionalistični diskurz, ki je pri ljudeh pomagal zapolniti manko občutka kontinuitete, ki je nastal s postopnim umikanjem religije iz javnega življenja razsvetljenske Evrope (Anderson 1991/2006, 11), in ki je s poudarjanjem specifičnosti

¹⁹⁵ Arendtova (2006, 36) nam v svojem premisleku o ujetosti med preteklostjo in prihodnostjo pomaga osmisliti to navidezno protislovje, ko prelom s politično in filozofsko tradicijo, tudi represivno, prinaša s sabo prazen prostor, posledično dezorientacijo novih sil in pogosto brezupno osmišljanje novega skozi iskanje s starim, saj, kakor sama zapiše, so »vsa destruktivna prevračanja tradicije povzročili /.../ ljudje, ki so izkusili nekaj novega, kar pa so hoteli skoraj hipoma preseči in spremeniti v nekaj starega«.

preteklosti, sedanjosti in prihodnosti za posamezne skupine ljudi na zamejenem teritoriju inherentno protisloven univerzalnosti človekovih pravic.¹⁹⁶ Čeprav »povezanost države in naroda ni bila nesreča, ki bi se tragično spustila na človekove pravice, /temveč/ je znatni del zgodovine predstavljala njihovo bistvo«,¹⁹⁷ pa bi »/.../ podreitev pravic nacionalni državi lahko bila zgodovinski razlog za to, da so pravice izgubile svoj vpliv tekom devetnajstega stoletja« (Moyn 2010, 30). Ne nazadnje so v iskanju potrditve teritorialne suverenosti in njene širitve v 19. stoletju premnoge kršitve človekovih pravic izhajale iz novega obdobja zahodnega imperializma, v katerega so se poleg tradicionalnih kolonialnih sil vključile tudi ZDA in Nemčija s pogosto brutalnimi poskusi osvajanja novih ozemelj v Aziji in Pacifiku (Stearns 2012, 102).

Razsvetljenstvo nadalje ni odprlo prostora zgolj posameznikom kot moralnim akterjem, ampak tudi zasebni pobudi in nastanku korporativnih akterjev ter kapitalističnemu diskurzu. Ne gre namreč pozabiti na dejstvo, da je Zahod sredi 18. stoletja in predvsem na prehodu v 19. stoletje zaznamovala industrijska revolucija, ki je privedla do koncentracije posameznikov v urbanem okolju in ki je posameznika na eni strani opremila z ekonomsko in politično svobodo ter mu pomagala življenje narediti udobnejše, po drugi strani pa ga tesno vpela v produkcijsko razmerje, ki je predvsem v začetni fazi industrijskega kapitalizma močno omejilo osebno svobodo delavcev (tudi otrok ter najbolj izrazito v Evropi in Severni Ameriki) (Lewis 2003, 205; Shelton 2002, 10). Slednje je tudi podlaga za kritiko, da so človekove pravice pravzaprav orodje za individualizacijo, odtrganje posameznika od njegovega tradicionalnega načina življenja v skupnosti z drugimi za potrebe izkoriščanja s strani lastnikov kapitala.

Tudi če ne pristajamo na redukcionistični pogled kapitalističnega diskurza in človekovih pravic kot dveh strani istega kovanca, ne moremo mimo tega, da je v tradicionalno razmerje med posameznikom in suverenom, ki se je vzpostavilo tudi z jezikom državljanskih in političnih pravic, posegel tretji deležnik v obliki zasebnega kapitala, pri čemer negativno definirane pravice, ki jih je posameznikom (pa še to, kot smo ugotovili poprej, ne vsem)

¹⁹⁶ »Če so nacionalne države splošno pojmovane kot 'nove' in 'zgodovinske', pa so narodi, ki jim države dajejo politični izraz, vedno odraz pradavnine in, kar je še pomembnejše, polzijo v brezmejno prihodnost. Čarobnost nacionalizma je v tem, da lahko slučajnost spremeni v usodo« (Anderson 1991/2006, 11–2). Kompatibilnost oz. simbiotično naravo naroda in države so najlepše potrdil prav nacionalizmi 19. in 20. stoletja, ki so »/.../ pomembno prispevali k utrjevanju sodobne države in sodobnega mednarodnega sistema držav. Lahko rečemo, da so nacionalizmi ustoličili (nacionalne) države s tem, ko so države predstavljali kot politični izraz naroda, državno suverenost pa kot izraz ljudske suverenosti« (Rizman 2010b, 10).

¹⁹⁷ Ta povezanost se najočitneje kaže v pravici do samoodločbe (kakor je bila poimenovana v 20. stoletju), ki je ljudstvom omogočila, da izberejo zase državo kot okvir politične organizacije in upravičenost do pravic iz naslova državljanstva.

priznala država, posameznika niso štitele pred nečloveškimi delovnimi razmerami ter negativnimi posledicami vključitve v industrijski način proizvodnje (Lampe 2010, 72). Na trgovini, ki jo zaradi njene široke geografske razvejanosti sicer s pridržkom lahko označimo kot globalizirajočo (trgovina je sicer segala v različne med seboj oddaljene dele sveta, vendar so njeni tokovi dolgo časa potekali predvsem v smeri od in k evropskemu centru), sloneči evropski kapitalizem je po eni strani odprl možnosti za internacionalizacijo diskurza o človekovih pravicah, po drugi strani pa so se začele poglobljati socialne in ekonomske razlike med pripadniki istih političnih skupnosti (Stearns 2012, 72).

Primer ambivalentnosti v relaciji med kapitalističnim diskurzom in človekovimi pravicami morda še najlepše potrjuje idejo, da diskurzov ni mogoče neproblematično zamejiti, med njimi potegniti vzročno-posledičnih relacij ali podati vrednostnih sodb glede na njihovo medsebojno učinkovanje in interakcijo z nediskurzivnimi elementi. Noben diskurz se ne (re)producira v praznem prostoru, temveč se rodi in deluje v polju, kjer tekmuje z drugimi diskurzi in je vpet v relacijske in strukturne boje za moč določanja koordinat vednosti.

To še posebej potrjuje zaton diskurza naravnih/človekovih pravic konec 19. in na začetku 20. stoletja, ki ga je zgolj delno nadomestil internacionalizirani diskurz kolektivnih pravic manjšin. Slednji je izrinil univerzalistične diskurze in postal edini internacionalizirani diskurz v okviru DN po zaslugi velikih sil in na veliko razočaranje številnih civilnodružbenih gibanj ter narodov, ki so si obetali, da bo konec prve svetovne vojne glede na dodatne omejitve pravic in poslabšanje položaja, na katerega so pristali v kontekstu vojne, izpolnil njihove želje in pričakovanja. Čeprav je DN sprejelo določilo o pravici ljudstev do samoodločbe in čeprav je priznalo kolektivne pravice specifičnim evropskim manjšinam, je brez obotavljanja zavrnilo pozive k rasni enakosti, najmočnejše države članice pa so si neovirano (ponovno) razdeljevale kolonialna ozemlja poraženk in na novo določale svoje interesne sfere (VB in Francija sta si npr. pridobili nadzor nad Libanonom, Irakom, Sirijo, Tanzanijo, Togom, Belgija nad Ruando, Italija nad zahodnim delom Turčije, Japonska pa nad Mandžurijo ...) (Lauren 2011, 106).¹⁹⁸ Sklenitev mirovnih pogodb in sprejetje Pakta DN (1919) sta tako bila pospremljena s protesti (tudi nasilnimi) po celotnem svetu ter ustanavljanjem političnih

¹⁹⁸ Da velikim silam in večini članic DN ni bila primarna skrb za dobrobit manjšin, marveč so v manjšinskih pravicah videli zunanjepolitično sredstvo oz. celo »trojanskega konja« na tujem ozemlju, dokazuje to, da so najmočnejše države članice DN kmalu po sprejetju Pakta DN (1919) postale zelo pasivne pri kolektivnem nadzoru nad varstvom manjšin in da so se države bolj kot z lastnimi manjšinami znotraj svojih meja ukvarjale s pripadniki lastnega naroda, ki so konstituirali pravno priznane ali *de facto* manjšino v drugih državah (več o tem v Mazower 2004). Sistem varstva manjšin DN, ki se je v Evropi v veliki meri izrodil v petokolonaštvo, je namesto stabilnosti in miru v mednarodni skupnosti pripeljal do konfliktov, ki so pripomogli k novemu oboroženemu spopadu planetarnih razsežnosti in zanikanju temeljnih moralnih načel, ki jih Zahod razglašča kot svoj dosežek in svetovno dediščino.

gibanj, ki so svoje zahteve artikulirale v jeziku Zahoda, tudi s sklicevanjem na koncepte, ki so v zahodnem političnem diskurzu bili v tem obdobju marginalizirani (Lauren 2011, 107).

Da je ravno v obdobju po koncu prve svetovne vojne prišlo do pospešene posvojitve zahodnih konceptov izven samega Zahoda, lahko bolj kot krivicam, ki so jih posamezniki in skupine doživeli med vojno, tako pravzaprav pripišemo razočaranju nad tem, da je po vojni formalni politični diskurz zavil v drugačno smer od pričakovane in da sami niso bili pripuščeni k njemu.¹⁹⁹ Obenem pa lahko ugotovimo, da je bil prenos diskurza človekovih pravic v nova okolja povezan s krepitvijo mednarodne sfere od konca 19. stoletja, ki je omogočila mednarodni aktivizem na različnih ravneh (državni, subdržavni in meddržavni),²⁰⁰ četudi je šlo v prvi vrsti za povezovanje z namenom pritiska na posamezne države in razen poskusov nekaterih »razsvetljenih« posameznikov še daleč od ideje o splošnem in univerzalnem pravnem dokumentu človekovih pravic (Moyn 2010, 39).²⁰¹ Za to obdobje so značilnejši regionalni poskusi povezovanja in kodifikacije specifičnih pravic oz. pravic specifičnih, marginaliziranih nosilcev. Tako so npr. bile v okviru takratne Panameriške unije v 30. in 40. letih prejšnjega stoletja sprejete konvencije, ki so ženskam zagotavljale politične in državljanske pravice veliko prej kot so pravice žensk postale del pravnega diskurza v okviru ZN (Shelton 2002, 13).

Medtem je v 19. in na začetku 20. stoletja, kot opozarja tudi Moyn (2010, 35–6), predvsem na Zahodu naraščalo število tistih, ki so se od pravic distancirali, ker se je diskurz človekovih pravic zreduciral na pravico do zasebne lastnine in ga je selektivno posvojil kapitalistični diskurz, da bi z njim utemeljeval svobodo sklepanja pogodb med posamezniki ter tudi v času vojne izvzel zasebno lastnino iz družbene regulacije. Na ta način in z upoštevanjem, da je tudi v filozofskem diskurzu, ki je bil v tem obdobju zaznamovan s kritikami človekovih pravic, nasprotovanje pravicam izhajalo iz zavzemanja za konkretne svoboščine in upravičenja namesto abstraktnih načel, je bistveno težje nedvoumno zaključiti, da je predstavljalo

¹⁹⁹ Največje razočaranje so doživljali prebivalci evropskih kolonij, ki so bili rekrutirani, da se borijo v Evropi proti drugim Evropejcem, po koncu vojne pa so bili spet »postavljeni na svoje mesto« ter deležni rasistične obravnave in drugorazrednega državljanstva, zaradi česar so človekove pravice posvojila nacionalistična gibanja proti Zahodnemu imperializmu v kolonijah, ki so se jim pridružila tudi gibanja za rasno enakost in pravice manjšin na Zahodu (Normand in Zaidi 2008, 46–7).

²⁰⁰ Na prelomu iz 19. v 20. stoletje se je zgodil velik napredek v tehnološkem razvoju na področju telekomunikacije in transporta, ki je pripomogel k mobilnosti tako kapitala kot ljudi ter med drugim vplival na povečanje števila in področij delovanja mednarodnih (vladnih in nevladnih) organizacij, ki so determinirale okoliščine diskurza o človekovih pravicah ali so s svojim aktivizmom poskušale neposredno usmerjati njegov potek (v tem obdobju so bile npr. ustanovljene Mednarodna poštna unija, Liga za človekove pravice (*Ligue des Droits de l'Homme*), Mednarodni urad za javno zdravje, številne regionalne organizacije, itn.) (Shelton 2002, 9).

²⁰¹ V prvi polovici 20. stoletja se je revolucionarno gibanje z zahtevami po izboljššanju življenjskega standarda ljudi razširilo tudi v Rusijo in Južno Ameriko, tako da je npr. – v nasprotju z idejo ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic kot pravic druge generacije – »mehiška revolucija iz leta 1910 imela za posledico prvo državno ustavo na svetu, ki je vsebovala zagotavljanje ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic« (Shelton 2002, 10).

obravnavano približno poldrugo stoletje prazen prostor v razvoju diskurza o človekovih pravicah, kakor ga prikazujejo linearni popisi zgodovine človekovih pravic, ki so v zadregi glede njegovega umeščanja v kontekst progresivne evolucije modernega koncepta človekovih pravic.

Kratki (še zdaleč ne izčrpni!) genealoški pregled diskurza o človekovih pravicah v izbranem obdobju, ki mu iz uvodoma pojasnenih razlogov nismo določili jasne začetne točke ter pri katerem smo bili namesto na izčrpnost popisanih elementov evolucije človekovih pravic pozorni na naključja, kontingence pri razvoju diskurza o človekovih pravicah ter subjekte, ki so bili na posamezni točki iz njega izvzeti, lahko sintetiziramo v nekaj preglednih točkah, ki predstavljajo dober uvod v drugi del pričujočega poglavja, v katerem prehajamo na temo diskurza o človekovih pravicah po letu 1945.

Diskurzivno polje človekovih pravic do leta 1945 si lahko predstavljamo kot sotočje treh specifičnih, a med seboj povezanih diskurzov: diskurza naravnih pravic oz. človekovih pravic kot načina omejevanja absolutne oblasti vladarja, verskega in posvetnega diskurza pravic kot vira/načina urejanja razmerij med posamezniki ter diskurza pravic kot načina urejanja razmerij med družbenimi in političnimi skupnostmi oz. temelja zunanje suverenosti.²⁰² Ti diskurzi se med sabo ne izključujejo, temveč so se skozi evolucijo koncepta človekovih pravic med seboj večkrat prepletali in imeli večino časa za skupno točko referenco na naravo kot standard presojanja obstoječih in utopičnih idej in praks. Ker se je politična in pravna ureditev družbenega življenja izrazito napajala pri metafizičnih/moralnih virih, ne preseneča, da je v analiziranem obdobju prednjačil filozofski diskurz o človekovih pravicah, dokler se le-ta v 19. stoletju ni začel postopoma umikati pravnemu diskurzu, iz katerega pa je ob pozitivizaciji prava utopični koncept človekovih pravic izpadel in dal prostor drugim diskurzom.²⁰³

S tem povezan in ne nenavaden zaključek je, da je bil diskurz o človekovih pravicah v domeni izrazito zaprtih krogov, do katerih so imele dostop (lokalne) intelektualne verske in

²⁰² Našteti diskurzi niso urejeni po kronološkem zaporedju, čeprav bi lahko rekli, da so se človekove pravice kot temelj zunanje suverenosti pojavile kasneje kot druga dva tipa diskurzov. Kot tipičen primer takega diskurza lahko označimo ameriški boj za neodvisnost, ki je kulminiral v Deklaraciji neodvisnosti (1776). Kot poudarja tudi Moyn (2010, 27), »v nasprotju z ustanovnimi dokumentu ameriških držav, Deklaracija neodvisnosti ni vsebovala pravega seznama specifičnih upravičenj, ker je bil njen primarni namen doseganja zunanje suverenosti proti evropskemu vmešavanju«.

²⁰³ Ni odveč, če na tem mestu omenimo Stammersovo (2009, 75) opombo, da so trditve o marginalizaciji človekovih pravic v 19. stoletju pretirane in da slonijo na klasični liberalni koncepciji človekovih pravic, ki ne priznava tedanjega aktivizma za ekonomske, socialne in kulturne pravice kot gibanja za človekove pravice (v zvezi s slednjimi glej npr. Ishay (2007, posebno 8. in 10. poglavje). K temu pripomorejo tudi kritiki koncepta človekovih pravic, ki gledajoč z druge strani istega kovanca privzemajo liberalistično definicijo človekovih pravic in mislijo na boj proti imperializmu, oblastni represiji in negativnim vidikom kapitalistične produkcije v 19. stoletju kot zunanje diskurzu o človekovih pravicah in ne njegov jedrni del (*ibid.*).

posvetne elite. Postopna popularizacija in politizacija filozofije, ki je bila na vrhuncu v času razsvetljenstva na Zahodu, je sicer ideje naravnih/človekovih pravic približala širšemu krogu prebivalstva, vendar skoraj izključno v obliki reprodukcije takega diskurza, ki je (sodeč po skupinah posameznikov, ki so ostali iz njega izvzeti) bolj kot iz skrbi za človeka v svojem bistvu in njegov položaj izhajal iz teoretskega premišljevanja in/ali političnega pragmatizma v obliki utemeljevanja specifičnega principa ali konkretnega tipa politične organizacije.²⁰⁴ Bolj kot na spoštovanju vsakega posameznika ter zaščiti njegove posebnosti je diskurz o človekovih pravicah skozi analizirano obdobje temeljil na iskanju enakosti in generičnih lastnosti, zaradi česar je bilo prej pravilo kot izjema, da je bilo v posameznih družbah več ljudi (vsakokrat največ prav iz najbolj ranljivih družbenih skupin) izvzetih iz diskurza o človekovih pravicah ter njegovih diskurzivnih in nediskurzivnih posledic, kakor jih je bilo vanje zajetih.²⁰⁵ Ne gre pozabiti, da niti pravil filozofskega diskurza niso krojili ideološko popolnoma nevtralni in iz političnega konteksta svojega časa izvzeti posamezniki, temveč so bili prav nasprotno, nemalokrat neposredno vpeti v oblastne strukture posameznih političnih skupnosti, k čemur je zagotovo prispevalo tudi dejstvo, da posamezna polja ustvarjanja vednosti v tem obdobju še niso bila formalno ločena.

Diskurzivne prakse, v katerih so se nalagale plasti pomenov in (pre)oblikovale družbene funkcije človekovih pravic, je potekal v teritorialno zaokroženih, četudi ne docela hermetično zaprtih enotah. Nastavki za diskurz človekovih pravic so obstajali na različnih geografskih lokacijah ter v različnih kulturnih sredinah, med katerimi je v procesu evolucije koncepta človekovih pravic do njihove artikulacije in deklaracije na Zahodu prihajalo do izmenjave posameznih idej in prelivanja vednosti, vendar je za to, da bi bilo v diskurzu o človekovih pravicah mogoče prepoznati elemente globaliziranosti, umanjkal ključni element in sicer sočasna povezanost različnih diskurzov o človekovih pravicah oz. njihovo stapljanje v novo celoto diskurzivnih praks. Lahko bi celo rekli, da je bila internacionalizacija (partikularnega) diskurza človekovih pravic značilnejši pojav kot internacionalizacija diskurza o človekovih pravicah, saj se je do 20. stoletja vzpostavilo le nekaj stalneje delujočih mednarodnih formalnih ali neformalnih mrež, namenjenih njegovi (re)produkciji. Ob tem je važno

²⁰⁴ Če parafraziramo Pištala (v Soban in Pištalo 2013, 19), lahko rečemo, da je (tudi) za razsvetljenske filozofe veljalo, da jim je bilo človeštvo kot celota ljubše od ljudi.

²⁰⁵ Kot smo že zapisali, posledica izključenosti iz diskurza o človekovih pravicah ni le izvzetost iz rudimentarnejših ali bolj izdelanih sistemov varstva individualnih pravic, marveč lahko tovrstna izključitev pomeni tudi dehumanizacijo posameznika. S prevlado prava kot principa organizacije družbenega življenja znotraj in med političnimi skupnostmi posameznik kot gola oseba ne pomeni kaj dosti, če mu ni priznana njegova pravna osebnost, torej sposobnost biti nosilec pravic in dolžnosti v specifični politični skupnosti, ki je vedno bila in še ostaja arbitrarno dodeljena (glej tudi Arendtovo (2003) in njen koncept »pravice imeti pravice« (*right to have rights*)).

poudariti, da tudi po tem, ko so človekove pravice v času razsvetljenstva na Zahodu dosegle stopnjo artikulacije in deklaracije, se popularizirale med širšim prebivalstvom in se postopoma širile tudi v geografske in kulturne sredine izven Zahoda, se diskurz o človekovih pravicah do druge svetovne vojne (tako kot tudi ne poprej) ni razvijal linearno-progresivno, temveč je bil v znamenju številnih prelomov, kritik ter konkurence drugih tekmujočih diskurzov. Noben diskurz ni podvržen *ceteris paribus* okoliščinam, temveč se to, kar je notranje in kar je zunanje posameznemu diskurzu, skozi različne časovne in prostorske determinante spreminja.

Lahko celo zaključimo, da se je diskurz človekovih pravic populariziral, ohranjal svojo družbeno relevantnost in se internacionaliziral, ne toliko zaradi priznanja pravic, kolikor so k temu prispevali vsakokratna zaprtost diskurza o človekovih pravicah, praktično neizvajanje oz. kršitve temeljnih človekovih pravic. Z drugimi besedami so bili za diskurz o človekovih pravicah odločilnejšega pomena tisti in tisto, ki niso bili pripuščeni k diskurzu, kot tisti in tisto, ki so se znašli v njegovem jedru in v poziciji določati determinante (re)produkcije pomenov. Gibanja za pravice žensk, kampanje za odpravo suženjstva ter zahteve po uveljavitvi pravice ljudstev do samoodločbe v nekdanjih kolonijah so npr. ohranjale diskurz o človekovih pravicah živ tudi takrat, ko so bile človekove pravice na Zahodu bolj ali manj marginalizirane oz. nadomeščene z drugimi koncepti.²⁰⁶

S tem povezana je tudi ambivalentnost diskurzivnih in nediskurzivnih okoliščin na vsakokratni potek in izid diskurza o človekovih pravicah. Kot najočitnejši primer se ponuja kapitalistični diskurz, ki je posameznika na eni strani sicer osvobodil spon vezanosti na zemljo ter okrepil občutek individualizma, po drugi strani pa ga je pomagal vpeti v produkcijska razmerja, ki so bila v nasprotju z načeli diskurza človekovih pravic. Podobna ambivalentnost v relaciji z diskurzom o človekovih pravicah se kaže z diskurzi državne suverenosti, pravnega pozitivizma, pravic manjšin itd., medtem ko ni enosmeren niti nedvoumen niti vpliv drugih, nediskurzivnih dejavnikov, kot so npr. nova geografska odkritja, razvoj tehnologije ter ne nazadnje (mednarodni) oboroženi konflikti.

Prav tako je, če privzamemo zgodovinsko-razvojni pogled na človekove pravice, manj nedvoumen, kakor se to zdi na prvi pogled, delež prispevka (vsakokratnih) zagovornikov

²⁰⁶ S hitrim skokom v 21. stoletje lahko povlečemo vzporednice z aktualnim diskurzom o človekovih pravicah, saj so, kot je bilo izpostavljeno že v prejšnjem poglavju, spričo aktualnih izzivov, s katerimi se srečujejo tradicionalne zagovornice človekovih pravic, slednje v teh državah paradoksalno potisnjene na obrobje. V nasprotju z idejo, da so človekove pravice ogrožene na globalni ravni zaradi globalne konstelacije politične moči, ki se od EU oz. Zahoda preveša v korist drugih delov sveta (glej npr. Dennison in Dworkin 2010, 1), v pričujoči disertaciji vidimo »grožnjo« za njihovo marginalizacijo prej v Zahodu samem, ki je pripravljen človekove pravice postaviti v tretji plan že ob izzivu finančne krize ter zagotavljanja varnosti pred mednarodnim organiziranim kriminalom/terorizmom.

človekovih pravic in kritikov (družbene manifestacije) koncepta k aktualni obliki diskurza človekovih pravic.

3.2 Diskurz o človekovih pravicah po letu 1945

V znanstveni literaturi in poljudnem pisanju se 20. stoletje in njegov prelom z 21. stoletjem omenjata kot doba (velikega povratka) človekovih pravic (Ignatieff 2002, 37; Haule 2006, 368; Freeman 2011), pri čemer ta oznaka temelji predvsem na vzpostavitvi institucionaliziranega sistema varstva človekovih pravic v sklopu ZN ter vlogi človekovih pravic v demokratični tranziciji številnih držav po koncu hladne vojne. Kot poglavitni vzrok za obuditev človekovih pravic sredi 20. stoletja in poskus njihove univerzalizacije se sami po sebi ponujajo okrutni zločini, ki so bili zagrešeni v času druge svetovne vojne s strani nacističnih in fašističnih režimov nad posamezniki in skupinami ter zaradi svojega obsega in zaradi praktične negacije plejade načel, na katerih je svojo superiornost upravičevala zahodna civilizacija, nad človeštvom kot takim.

Toda ob upoštevanju dejstva, da diskurz splošnih in univerzalnih pravic ni vzniknil niti po prvi svetovni vojni, kjer so se posamezniki in države srečale s tragedijami predhodno neprimerljivih razsežnosti, moramo večjo pojasnjevalno moč priznati teoriji, ki trdi, da čeprav je bila pretresenost nad zagrešenimi zločini zagotovo katalizator za oblikovanje mednarodnega režima varstva človekovih pravic,²⁰⁷ pa gre njegovo obuditev pripisati predvsem temu, da so posamezniki in politične skupnosti prepoznali spoštovanje človekovih pravic kot eno izmed načel, okrog katerega je mogoče organizirati delovanje mednarodne skupnosti po drugi svetovni vojni ter skozenj uveljavljati tudi svoje partikularne interese (glej npr. Mazower 2004, 381; DeLaet 2006, 28).²⁰⁸ Druga svetovna vojna pa je odplavila tudi politično voljo za nadaljevanje sistema manjšinskih pogodb, v katerem je bil vsaj na papirju pomemben del pristojnosti prenesen na DN kot predhodnika ZN, tako da je nastal prazen prostor, da ga zapolni drug tip diskurza. Človekove pravice so v primerjavi z drugimi tekmujočimi diskurzi uspele, ker so bile za razliko od drugih (»propadlih«) univerzalizmov

²⁰⁷ UL ZN (1945) se npr. odpre z delom preambule, v katerem je zapisano, da so ZN nastali iz odločenosti, »/.../ da obvarujemo bodoče rodove pred strahotami vojne, ki je dvakrat v življenju našega rodu prizadejala človeštvu nepopisno trpljenje« (prva oseba množine se nanaša na države ustanoviteljice ZN, op. a.).

²⁰⁸ Douzinas (2000, 117) univerzalno sprejetje mednarodno-pravnih standardov človekovih pravic označuje kot »/.../ empirično univerzalnost, temelječo na tekmovalni solidarnosti suverenih vlad ter pragmatizma in kalkulacij znotraj mednarodne politike«.

»minimalne, individualne, v osnovi moralne in ne maksimalne, kolektivne ter potencialno izzivajoče kri« (Moyn 2014, 82).

Če zamenjamo perspektivo, lahko tako znotraj diskurza o človekovih pravicah v obdobju grobo okrog leta 1945 opredelimo prelom po nekaj pomembnih točkah, ki so bile instrumentalne za postopno prevlado (liberalističnega) diskurza človekovih pravic ter zavzetje in ohranjanje hegemonске pozicije držav in mednarodnih (vladnih) organizacij pri usmerjanju poteka diskurza o človekovih pravicah, (re)produciranju vednosti v zvezi z njimi oz. določanju pomenov, ki so jim pripeti.

Prvi in pravzaprav ključni prelom, primarno gledano v odnosu na družbeno funkcijo diskurza naravnih pravic in povezano z idejo iz prejšnjih odstavkov, se je zgodil skozi transformacijo človekovih pravic iz dolgotrajnega instrumenta civilne družbe v boju proti zlorabi politične oblasti v teritorialno zamejenih enotah v univerzalni instrument mednarodne legitimacije izvajanja pravic iz naslova zunanje suverenosti.²⁰⁹

To, da so po letu 1945 človekove pravice postale eno izmed najbolj reprezentativnih in razvejanih področij mednarodnega javnega prava, po eni strani vodi k zaključku, da je bilo zadnjih skoraj polnih sedem desetletij v znamenju (samo)omejevanja državne oblasti v korist posameznikov,²¹⁰ ne glede na njihove prirojene ali privzgojene lastnosti ter utiranju poti človekovim pravicam na mesto univerzalne etike in morale. Ne nazadnje so šele v 40. letih prejšnjega stoletja, kot opazja Cmiel (2004, 126), s sprejetjem SDČP in Konvencije ZN o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida (oboje leta 1948) človekove pravice postale instrument za »odprtje« prej hermetično zaprtih meja držav, medtem ko je poprejšnja tradicija človekovih pravic, najbolj izrazito tradicija, vezana na ameriški boj za neodvisnost ter francosko revolucijo, ravnanje s posamezniki znotraj meja nacionalnih držav pustila v diskreciji državnih oblasti, tako da se je možnost legitimnega vpliva mednarodne skupnosti na tem področju kljub sklicevanju na univerzalnost razglašanih pravic zožila in ne povečala.²¹¹

Možen pa je tudi drugačen pogled na mednarodno pravo človekovih pravic kot izraz

²⁰⁹ Že med drugo svetovno vojno so Zahodni zavezniki (predvsem ZDA in VB) kršenje človekovih pravic uporabljali kot merilo (ne)legitimnosti oblasti ter ideološko orožje proti nasprotnikom, čeprav sami še zdaleč niso bili imuni na diskriminatorne prakse niti na svojem ozemlju v odnosu do žrtev nacističnih in fašističnih režimov (npr. zavračanje političnega azila judovskim beguncem), rasne predsodke proti državljanom svojih širših zaveznikov ter do lastnih državljanov »napačnega« etničnega porekla (npr. z rasnimi koreninami sovražnih narodov, kakor so to bili npr. potomci Japoncev v ZDA ali v Kanadi, ki so bili kljub polnopravnemu državljanstvu deležni družbene izključitve in pridržanja v »relokacijskih taboriščih« (Lauren 2011, 144–6).

²¹⁰ V duhu te ideje Ingnatieff (2001b, 107) npr. SDČP vidi kot »/.../ načrtovani poskus ponovnega obujanja evropske tradicije naravnega prava, da bi posameznik kot akter postal zavarovan pred totalitarno državo«.

²¹¹ Institucionalno-liberalistična različica tega argumenta pravi, da je mednarodni režim človekovih pravic v prvi vrsti rezultat prizadevanj vlad v šibkih demokracijah (ne tradicionalnih demokratičnih držav, vključno npr. z VB, ki ima status enega izmed centrov zgodovinskega razvoja človekovih pravic) za prevlado nad domačo nedemokratično opozicijo (glej npr. Moravcsik 1995).

državne suverenosti in/ali koncesijo, v zameno za katero države tudi po letu 1945 pridobivajo zunanjepolitično legitimnost ter si zagotovijo nevmešavanje drugih akterjev v njihove notranje zadeve, po tem ko *de iure* prevzamejo odgovornost za varstvo človekovih pravic na ozemlju pod njihovo suvereno oblastjo.²¹² Suverenost držav ter mednarodni režim varstva človekovih pravic namreč nista v inherentnem protislovju, kakor ju običajno obravnava teorija mednarodnih odnosov in pri tem spregleda, da gre za sorodna organizacijska principa, saj se je »v dvajsetem stoletju suverenost vedno bolj upravičevala v smislu vloge države kot varovalke določenih temeljnih pravic in svoboščin, ki so nadomestile politično zastarelo legitimacijsko načelo božje pravice« (Reus-Smit 2001, 520).²¹³

Ta kompatibilnost oz. njuna neločljivost je zgodovinsko eksemplarična v boju proti kolonializmu, ko so bile človekove pravice v posameznih primerih uporabljene kot orodje za delegitimacijo kolonialne oblasti ter na drugi strani legitimacijsko načelo za nastanek novih držav na ozemlju nekdanjih kolonij, in v podobnem procesu fragmentacije, ko so po koncu hladne vojne po razpadu blokovske delitve mednarodne skupnosti nastajale številne nove države (*ibid.*). Donnelly (1998) s poudarjanjem pomena moralnih in vrednotnih vidikov mednarodne politike v svojem članku podobno izpostavlja človekove pravice kot legitimacijski dejavnik sodobnih držav, s tem ko trdi, da so človekove pravice postale ključni element diskurza civiliziranosti držav, kakor se je le-ta transformiral od svojih začetkov v Evropi poznega 19. stoletja.

Dejstvo, da so po koncu druge svetovne vojne države pristale na oz. posvojile ta diskurz, je mogoče povezati tudi s političnim pragmatizmom in ga razumeti kot odziv na pritisk civilnodružbenih gibanj, ki so v manjšem in večjem obsegu, z bolj ali manj konkretnimi zahtevami do držav, govorila jezik splošnih in univerzalnih človekovih pravic.²¹⁴ Na eni strani se je predvsem Zahod z diskurzom splošnih in univerzalnih pravic želel izogniti očitkom o dvojnih standardih, če pa izhajamo iz diskurza kot polja moči, pa ne moremo mimo zaznamka, da so ob intenzificirani mednarodni povezanosti ter čedalje več izpolnjenih pogojih za vzpostavitev supraterritorialnih odnosov, države vsaka sama zase izgubile *de facto*

²¹² Medtem ko liberalistični pogledi na mednarodne odnose poudarjajo pomen odsotnosti/odpovedi moči kot pogoja za ustvarjanje »skupnega znanja«, pa je Foucault tako stališče v celoti zavračal in poudarjal vzajemno odvisnost med znanjem in močjo, ki zahteva, da je vsak vpogled v specifično znanje tudi vpogled v razmerja moči (Evans 2005a, 1050).

²¹³ Reus-Smit (2001, 520) trdi, da čeprav se človekove pravice še vedno kršijo tudi sistematično, naj bi zavezanost človekovim pravicam kot legitimacijsko sredstvo državne suverenosti »odigrala ključno vlogo pri definiranju obrisov poveljne širitve mednarodne skupnosti« (*ibid.*).

²¹⁴ V pripravi na ustanovitev ZN so izrecno vključitev diskurza človekovih pravic v poveljno ureditev mednarodne skupnosti in delokrog organizacije zahtevale različne NVO s podporo manjših držav, medtem ko so velike sile, ki so iz druge svetovne vojne izšle kot zmagovalke, sprva odkrito nasprotovale njihovi institucionalizaciji (Freeman 2011, 38–9).

moč zamejevanja polja diskurza. Ker človekovih pravic ni bilo mogoče eliminirati iz povojnega diskurza, so ga ustanovne članice ZN vzele za svojega in si zagotovile diskrecijsko pravico določanja njegovih pravil.²¹⁵ V tej luči moramo razumeti tudi Donnellyevo (2003, 137) trditev, da so »/.../ človekove pravice – vsaj model Splošne deklaracije – konec koncev v svojem temelju nacionalno in ne mednarodno vprašanje. /.../ Akcija na mednarodni ravni je lahko, v najboljšem primeru, spodbuda in podpora za nacionalno delovanje v smeri implementacije in uveljavljanja človekovih pravic«.

Druga točka preloma v diskurzu o človekovih pravicah okrog leta 1945 zadeva njegovo časovno in prostorsko dimenzijo. Medtem ko je slednji, še posebej na ravni soočanja idej in prenašanja iz ene geografske in kulturne sredine v drugo, v obdobju pred letom 1945 imel *ad hoc* značaj, pa je okrog te letnice in neposredno po njej nastopil trend formalizacije in institucionalizacije diskurza. Človekove pravice so postale cilj delovanja in predmet razprave številnih regionalnih in univerzalnih mednarodnih organizacij, v katerih je ključna vloga dodeljena državam, po drugi strani pa so se trajnejše diskurzivne mreže vzpostavile tudi na ravni civilne družbe, znotraj katerih so pobudo za produkcijo ter razširjanje vednosti v zvezi s človekovimi pravicami prevzele NVO najrazličnejših tipov, čestokrat bolj ali manj stalno povezanih v (tudi mednarodne in transnacionalne) kompleksnejše strukture.

Diskurz o človekovih pravicah je pridobil kontinuiteto, s tem ko je bil umeščen v okvir institucij, ki imajo določena pravila delovanja, pa postal natančneje strukturiran in vsaj na videz bolj transparenten. Drug vidik tega pojava, ki ga prevladujoči liberalistični diskurz človekovih pravic ne problematizira, pa je formalizacija in institucionalizacija diskurzivnih praks kot zgraditev od njihovega »naravnega miljeja«, odtujitev človekovih pravic od »golega« posameznika, ki bi moral biti njihova najvišja instanca. Kakor smo že polemizirali na nekaj točkah pričujočega dela, so človekove pravice, kar je še posebej izrazito na Zahodu in paradoksalno glede na zgodovinski boj za pionirsko artikulacijo in deklaracijo človekovih pravic prav tam, enačene z mednarodnimi pravnimi instrumenti človekovih pravic ter pojmovane kot orodje v rokah državnih in mednarodnih institucij, ki jim je poverjena vloga mehanizma za nadzor nad njihovo implementacijo.²¹⁶ Med kolateralno škodo formalizacije

²¹⁵ Človekove pravice so prešle v enega izmed temeljnih diskurzov ZN po zaslugi 50 držav, ki so 26. junija 1945 podpisale UL ZN in Statut Meddržavnega sodišča. Tudi v 21. stoletju univerzalni diskurz človekovih pravic pod okriljem ZN ob državi kot temeljni enoti članstva ohranja primat, saj je npr. kriterij legitimnosti regionalnih sistemov varstva človekovih pravic zagotavljanje najmanj enakovrednih standardov zaščite individualnih pravic, kakor je ta utemeljena z instrumenti ZN.

²¹⁶ Ta percepcija je povezana s pozitivizacijo človekovih pravic, ki je na silo zaprla prepad med idealom človekovih pravic ter empirično realnostjo. Objektivizacija in kodifikacija človekovih pravic je zmanjšala maneverski prostor za individualni prispevek posameznika k diskurzu, kar je na prvi pogled posameznika osvobodilo bremena kontemplacije in (re)interpretacije svojega odnosa do oblasti in do drugih posameznikov.

diskurza o človekovih pravicah in oddaljevanja od upravičencev teh pravic lahko štejemo fenomen, da se posamezniki na diskrepanco med jezikom splošno sprejetih in kodificiranih standardov človekovih pravic ter izvajanjem človekovih pravic kot izkušnje v posamezni bivanjski totalnosti, v diametralni opoziciji s tipično reakcijo na kršitve naravnih pravic pogosto odzivajo s ciničnim odnosom do diskurza človekovih pravic in popolnim izstopom iz diskurzivnih praks o človekovih pravicah.²¹⁷

Nadaljnji prelom oz. tendenca, ki jo lahko identificiramo kot izrazito značilno za obdobje po letu 1945, izhaja iz diskurzivnih in nediskurzivnih okoliščin (v prvi vrsti filozofskega) diskurza o človekovih pravicah, ki ga podrobneje orišemo v nadaljevanju, vezanih na globalizacijske procese v smislu transformacije ontoloških in epistemoloških izhodišč premišljevanja mednarodnih odnosov in vloge človekovih pravic v njih.²¹⁸ Univerzalizem kot vseprežemajoča ideja v formatu in vsebini diskurza o človekovih pravicah je delno povezan s hegemonsko pozicijo političnega liberalizma znotraj omenjenega diskurza;²¹⁹ drug, skoraj popolnoma zapostavljen vidik prevlade univerzalizma v diskurzu o človekovih pravicah od srede 20. stoletja pa so strmo naraščajoči suprateritorialni procesi, ki penetrirajo skozi s politično diskrecijo določene meje ter uhajajo v prostore izven dosega teritorialne geografije.

Diskurz o človekovih pravicah po letu 1945 je namreč izrazito postavljen v kontekst odnosov, ki se ne morejo izogniti »globalni simultanosti« (*transworld simultaneity*), za katero je značilno, da se različne povezave »raztezajo kjerkoli na planetu ob istem času« (Scholte 2005, 61) ter »globalni instantnosti«, ki označuje sposobnost opravljanja tudi zelo dolgih poti skoraj irelevantno od časa. Najbolj očitno področje, kjer je nagel tehnološki napredek omogočil vzpostavitev tovrstnih odnosov, in ki je neposredno povezano z diskurzom o človekovih pravicah, je področje komunikacije in medijev. Ne glede na prioriteto motivacijo za posvojitve specifičnega diskurza človekovih pravic – naj ima slednje racionalne temelje ali

²¹⁷ Cf. Stammers (2009, 22–3): »Ta fetišizacija pravnih in institucionalnih vidikov človekovih pravic vodi v dve nasprotni smeri. V primeru zagovornikov njihova zavezanost tem področjem pomeni, da običajno ne spoznajo, da imajo človekove pravice – v svoji legalizirani in institucionalizirani obliki – lahko zelo nejasen odnos z močjo. /.../ Prav nasprotno pa za številne kritike pravne in institucionalne prakse na področju človekovih pravic po letu 1948 vsebujejo toliko negativnih elementov in trenutkov – na primer veliko število primerov, ko so države uporabljale in zlorabljale človekove pravice za svoje zunanjepolitične interese –, da jih je mogoče interpretirati kot dokaz za to, da so človekove pravice nujno in samo instrument moči«.

²¹⁸ Argumentu o transformaciji ontoloških in epistemoloških izhodišč razmišljanja o mednarodnih odnosih od srede 20. stoletja govori v prid pojav in popularizacija metateoretskih pristopov k mednarodnim odnosom. Slednji od srede osemdesetih let 20. stoletja, ko je v širši obtok prišel tudi termin globalnost kot oznaka za vsesplošno povezanost različnih delov sveta (Scholte 2005, 51), kot posledica različnih pogledov ne le na strukturo in dinamiko v mednarodni skupnosti, ampak tudi na to, kaj predstavlja »pravo« vprašanje v mednarodnih odnosih, dopolnjujejo substantivne teorije mednarodnih odnosov (realizem, liberalizem ...) z osvetljevanjem ontoloških in epistemoloških vidikov teoretiziranja o mednarodnih odnosih (Wendt 1999, 383).

²¹⁹ Cf. Langlois (2002, 480): »/.../ Rojstvo jezika človekovih pravic iz politične kulture liberalizma je pomenilo, da bo diskurz od samega začetka ovirala nevarnost veličastnosti univerzalizma«.

je plod sentimentalnih vzgibov –, so človekove pravice kot ideja in kot praksa močno vezane na pretok informacij. Možnost simultane in takojšnje izmenjave idej, znanja ter informacij o konkretnih lokalnih praksah varstva človekovih pravic na različnih koncih sveta omogoča univerzalizacijo diskurza človekovih pravic, po drugi strani pa tudi njegovo fragmentacijo.

Zato ni iz trte izvita trditev, da se od leta 1945 človekove pravice ne transformirajo toliko v smislu ustvarjanja enotnih pomenov in praks, kolikor se transformacija diskurza o človekovih pravicah dogaja na način, da se od srede 20. stoletja izrazito brišejo meje med partikularnimi, nekdam jasno teritorialno zamejenimi diskurzivnimi praksami. Distinktivna narava globalizacijskih procesov je namreč, da so lahko sproženi in se širijo iz različnih koncev sveta, ne glede na politične in geografske meje, ki jih morajo pri tem prečkati in da globalizacijske procese lahko veliko bolj kot kadarkoli prej lahko sprožijo po vlogi in moči v mednarodni skupnosti zelo različni akterji: vse od transnacionalno povezanih elit, ki posedujejo materialna sredstva in imajo ugoden izhodiščni položaj, do šibko organiziranih lokalnih skupin, izhajajočih iz civilne družbe (Rosenau 1997, 80). Partikularni diskurzi o človekovih pravicah so bolj kot kadarkoli prej zaznamovani s permeabilnostjo za različne ideje ter nujo, da se proces ustvarjanja pomenov dogaja skozi opredeljevanje do alternativnih pomenov in vedenj, ki nastajajo znotraj drugih tekmujočih diskurzov (a po novem niso ograjeni in »nekje zunaj«, temveč (lahko) penetrirajo v srčiko dotičnega diskurza), in tako na svojstven način prisiljeni, da ciljajo na ustvarjanje univerzalnih pomenov v zvezi s človekovimi pravicami.

V pričujočem poglavju so po vzoru prejšnjega sklopa pregledno analizirani posamezni segmenti pravnega, filozofskega in političnega diskurza o človekovih pravicah v obdobju od konca druge svetovne, torej v obdobju, ki je sinonim za izjemno intenzivno ter s prejšnjimi razdobji kvalitativno neprimerljivo medsebojno povezovanje delov planeta.

3.2.1 Pravni diskurz

Genealogija pravnega diskurza o človekovih pravic ter genealogija človekovih pravic na splošno ni popolna brez ideje mednarodne individualne kazenske odgovornosti, ki je poleg individualnih človekovih pravic sodelovala pri »(re)invenciji« posameznika. Sodni procesi po drugi svetovni vojni niso naplavili zgolj težave odsotnosti ustreznih pravnih podlag za vse tipe zločinov, ki so bili zagrešeni, temveč sta *ad hoc* sodišči v Nürnbergu in Tokiu opravili tudi z današnje perspektive pomembno delo pri vzpostavljanju mednarodne kazenske

odgovornosti posameznikov ter s tem utrjevanju posameznika kot subjekta in ne le objekta mednarodnega prava.²²⁰ Večplastno »odkritje« posameznika kaže na to, da je bil čas po drugi svetovni vojni zrel moment za posameznika kot samostojnega deležnika v mednarodnem pravu, čeprav so bili individualno odgovornost za zločine primorani prevzeti zgolj posamezniki, ki so v oboroženih spopadih sodelovali na strani poraženk druge svetovne vojne in čeprav, kot opozarja Moyn (2014, 78), koncept človekovih pravic v sodnih postopkih praktično ni bil uporabljan.

Buergenthal (2000, 10; cf. Shelton 2002, 15) obdobje med leti 1945 in (vsaj do) 1966 označuje kot obdobje vzpostavljanja normativnih temeljev mednarodnega varstva človekovih pravic. V tem času so se namreč tako ZN kot regionalne organizacije²²¹ ukvarjale z definicijo človekovih pravic preko seznamov specifičnih pravic, za izvrševanje katerih bi bile pod očesom mednarodne skupnosti odgovorne države (Shelton 2002, 15). Človekove pravice so si v pravni diskurz povojnih mednarodnih odnosov utrle pot najprej z (čeprav relativno skromno) omembo v UL ZN (1945), kjer so bile v preambuli podane med cilji novonastale organizacije.²²² UL ZN na nobenem kasnejšem mestu ne ponuja niti definicije niti eksplicitno ne poimenuje katerekoli izmed pravic kot človekove pravice, so pa eno izmed vseprežemajočih načel za delovanje držav,²²³ njihov razvoj in promocija pa je eksplicitno naložena tudi organom ZN, predvsem Ekonomskemu in socialnemu svetu (*Economic and Social Council* – ECOSOC).²²⁴ Slednji je s pooblastilom iz 68. člena UL ZN na svojem prvem zasedanju v začetku leta 1946 ustanovil KČP kot svoj subsidiarni organ z namenom priprave osnutka pravno zavezujočega dokumenta s seznamom konkretnih človekovih pravic (Oraá 2009, 163).

²²⁰ Cf. Glendon (2001, xvi), ki ti dve sojenji postavlja ob bok SDČP ter Konvenciji o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida (Generalna skupščina Združenih narodov 1948b) kot elementom »/.../ stebra novega mednarodnega sistema, s katerim način, na katerega država obravnava svoje državljane, ni več izvzet iz zunanjega nadzora«.

²²¹ Pri tem ni odveč izpostaviti, da nobene izmed njih, še posebej pa ne ZN, ne moremo dojemati kot monolitnih akterjev, saj jih na eni strani sestavljajo in imajo (čeprav neenakomerno porazdeljen) vpliv na potek diskurza o človekovih pravicah države članice skozi svoje predstavnike, po drugi strani pa sekretariati in specializirana telesa, v katerih delujejo mednarodni uslužbenci, in kot tretji člen strokovnjaki ter civilna družba/NVO, ki so vključeni preko institucionaliziranega dialoga in svetovanja (Normand in Zaidi 2008, 17).

²²² Buergenthal (2000, 12) vidi neposreden pomen določb UL ZN v tem, da so pripomogle k internacionalizaciji koncepta in z zahtevo po sodelovanju držav članic z organi ZN pri promociji človekovih pravic zagotovile pravno avtoriteto za njihovo kasnejšo kodifikacijo. K temu lahko dodamo še pomen UL ZN za asociacijo človekovih pravic s koncepti mednarodnega miru, varnosti in pravičnosti (Lauren 2011, 185).

²²³ Tovrstni pristop v UL ZN se v prvi vrsti omenja kot rezultat prizadevanj ZDA, ki so poleg uradnih pogajanj za ustanovitev ZN organizirale in si pridobile podporo za svojo vizijo organizacije na skrivnih sestankih s SZ in VB (glej Normand in Zaidi 2008, 132–3).

²²⁴ Kratico izpeljujemo iz angleščine, ker je splošno znana in razširjena v različnih jezikih in ker je kratica ESS v slovenščini rezervirana za Ekonomsko-socialni svet, ki ga sestavljajo socialni partnerji in Vlada RS in deluje na področju nacionalne ekonomske in socialne politike.

KČP oz. del sekretariata, ki je nudil podporo ožjemu timu članov KČP²²⁵ za pripravo instrumenta človekovih pravic, se je dela lotila s pregledom in poskusom posnetka stanja nacionalnih zakonodaj, navdih za osnutek pravic pa je na lastno iniciativo črpala tudi pri drugih zainteresiranih posameznikih in takrat aktualnih drugih poskusih artikulacije človekovih pravic (Glendon 2001, 56–7).²²⁶ V tem na prvi pogled demokratičnem postopku je ključno vlogo v zadnji instanci seveda igrala KČP, v kateri je 18 (bodisi zaradi politike njihovih držav bodisi zaradi osebnostnih lastnosti posameznikov) bolj in manj angažiranih predstavnikov držav²²⁷ zbrane predloge usklajevalo z interesi svojih držav oz. jih jim je čestokrat podredilo, tako da njihova vloga še zdaleč ni bila zgolj uredniška. Člani KČP so tako med drugim zavrnilo izsledke posvetovalnega procesa pod okriljem UNESCO (Organizacija Združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo – *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*)²²⁸ in jih niso distribuirali drugim članicam ZN, ker niso bili predhodno usklajeni s KČP (Normand in Zaidi 2008, 185).

V okoliščinah kompleksne interakcije pravnih, političnih in filozofskih argumentov je nastal t.i. Humphreyev osnutek predloga listine človekovih pravic, določila katerega so sicer v veliki meri našla pot v SDČP, vendar je po zmedi in nesoglasjih znotraj KČP glede pravnega statusa, ki naj bi ga imele internacionalizirane človekove pravice, po Cassinovi reviziji in številnih manjših popravkih in dopolnitvah po dveh letih pogajanj seznam pravic namesto pravno zavezujočega dokumenta dobil status deklaracije in nekakšnih generalnih smernic za kasnejšo pripravo konvencij človekovih pravic (Glendon 2001; cf. Normand in Zaidi 2008,

²²⁵ Ožjo skupino oz. nuklearni odbor (*nuclear committee*) so (sicer formalno v osebnem svojstvu) sestavljali posamezniki, ki so drugače predstavljali Avstralijo, Čile, Kitajsko, ZDA, Francijo, Libanon, VB in Sovjetsko zvezo (SZ) v KČP (Oraá Oraá 2009, 167). Zanimiva podrobnost v zvezi s tem je, da je bila ožja ekipa za pripravo osnutka SDČP oblikovana na pobudo drugih članic KČP, ki so se praktično same izločile s pozicije usmerjanja diskurza. Ob zaostrovanju odnosov med dvema ideološkima blokoma, postopnem razumevanju moči, ki pritiče tej poziciji in/ali spričo sprememb predstavnikov posameznih držav v KČP, pa so te iste članice KČP začele kritizirati to odločitev ter poskušale odločilneje vplivati na diskurzivne in nediskurzivne posledice tega postopka (več o tem npr. v Glendon 2001).

²²⁶ V zgodovinah človekovih pravic je zapostavljen podatek, da se je že pred koncem druge svetovne vojne o človekovih pravicah z namenom sprejetja pravnega instrumenta za njihovo varstvo razpravljalo tudi na regionalni ravni in med zainteresirano strokovno javnostjo, tako da je npr. že leta 1944 bil pripravljen osnutek Ameriške deklaracije pravic in dolžnosti človeka (ADPDC) (kot nadgradnje številnih resolucij, ki so bile sprejete v okviru Konference ameriških držav pred in med drugo svetovno vojno) (Shelton 2002 14), Ameriški pravni inštitut je izvedel obširno študijo, v kateri je za prispevek zaprosil strokovnjake iz različnih pravnih kultur (Glendon 2001, 57). Prav tako pa diskurz o človekovih pravicah znotraj KČP ni mogel obiti zahtev po priznanju specifičnih pravic, ki so jih različna civilnodružbena gibanja ter skupine posameznikov oblikovale, izhajajoč iz praktičnih kršitev, ki niso prenehale obstajati v obdobju, ko se je novoustanovljena organizacija ukvarjala s tem, katere so in kako jih preprečevati (glej npr. Lauren 2011, 196–7).

²²⁷ O angažmaju najbolj izpostavljenih izmed 16 predstavnikov in 2 predstavnic držav v KČP glej npr. Normand in Zaidi (2008, 148–57).

²²⁸ Več o tem v naslednjem podpoglavju o filozofskem diskurzu v obdobju po letu 1945.

178).²²⁹ Po začetnem entuziazmu številnih NVO in drugih predstavnikov civilne družbe je tako sledilo razočaranje ne le nad končno vsebino in pravno naravo dokumenta, temveč v prvi vrsti nad tem, da se je postopek njegovega sprejemanja po prvotni odprtosti in dialogu s civilno družbo močno zbirokratiziral, v zadnji fazi in ob razpravljanju ter odločanju o najpomembnejših zadevah pa je bila le-ta praktično popolnoma izključena (Normand in Zaidi 2008, 140). Zato pa se je na drugi strani v SDČP v veliki meri prelilo ameriško stališče do človekovih pravic, k čemur je pripomogla tudi moč, izhajajoča iz določanja pravil diskurza, kakršno je imela Eleanor Roosevelt na mestu prve predsednice KČP, ki je poleg te funkcije istočasno zastopala tudi politiko ZDA (Normand in Zaidi 2008, 149).

SDČP je bila razglašena s strani GS ZN 10. decembra 1948 (nekaj mesecev za ADPDČ!), pri čemer je s kompromisnim predlogom deklaracije soglašalo 48 držav članic ZN, 8 (Belorusija, Čehoslovaška, Poljska, Savdska Arabija, Ukrajina, Južnoafriška unija, SZ in Jugoslavija) pa se jih je vzdržalo. Iz procesa sprejemanja deklaracije so izostale številne politične skupnosti, ki so bile še vedno del kolonialnih teritorijev in brez lastne države. SDČP (1948) v preambuli skuša (ponovno) vzpostaviti človekove pravice kot temelj mednarodne pravičnosti, svobode in miru ter kot univerzalni in splošni diskurz, saj jih GS ZN odkrito razglasa kot »skupen ideal vseh ljudstev in vseh narodov«, k uresničevanju katerih naj bi prispevali »vsi organi družbe in vsi posamezniki«. Ideal SDČP so v tridesetih členih povzete neodtujljive pravice, ki naj bi pripadale vsakemu posamezniku brez posebnih predispozicij, na temelju njegovega rojstva, v enakosti z drugimi posamezniki. SDČP obravnava človeka generično, kot državljana posamezne države, v kateri je upravičen do državljanskih in političnih pravic, pri čemer pa obravnava in priznava njegove pravice in potrebe (ekonomske, socialne, kulturne ...) tudi z naslova drugih vidikov njegove osebnosti.

Čeprav SDČP ob svojem sprejetju ni dobila statusa pravno zavezujoče listine človekovih pravic in je posledično ZN postavila v položaj, ko ob številnih peticijah, naslovljenih na KČP, od leta 1948 do druge polovice 60. let ni mogla narediti nič z vidika implementacije razglašanih pravic (Freeman 2011, 47), pa so določila SDČP postopoma prešla v obče običajno mednarodno pravo, tako da jo lahko razumemo kot učbeniški primer tega, kako se partikularni (normativni) diskurzi oz. njihove diskurzivne in nediskurzivne posledice lahko »razlastijo« in privzamejo vloge, ki jih njihovi avtorji ob času nastanka zanje niso

²²⁹ V iskanju rešitve glede statusa dokumenta so člani KČP večino časa delali istočasno tako na pripravi deklaracije, pravno zavezujočega dokumenta, pa tudi interpretativnih določil za način njihove implementacije. Glej npr. Glendon (2001, posebno 3. in 6. poglavje) in Norman in Zaidi (2008, 139–42).

predvideli.²³⁰ Njen daljnosežnejši pomen je mogoče videti tudi v tem, »/.../ da so mnogi kasnejši mednarodni dokumenti na področju človekovih pravic, ustanovne listine drugih regionalnih medvladnih organizacij in nacionalna zakonodaja v posameznih državah sledili načelom in pravicam, kot jih je opredelila deklaracija« (Šabič in Roter 2002/2004, 39–40). Že po postopku sprejemanja SDČP, ko so bili državam posredovani osnutki deklaracije, je namreč medijsko poročanje o njih ustvarilo velika pričakovanja in pritisk civilne družbe, kar je vplivalo na vzpostavitev nacionalnih, pa tudi regionalnih *ad hoc* in trajnejših oblik dialoga, v nekaterih primerih pa celo na vzpostavitev nacionalnih institucij za varstvo in promocijo človekovih pravic (Lauren 2011, 217–8).²³¹ Neposredno po razglasitvi SDČP so bili njen duh in posamezni deli deklaracije formalno vključeni v nove ustave in zakone (npr. na Kostariki, v Indoneziji, Libiji, Siriji ...), inspirirali odločbe Meddržavnega sodišča ter nacionalnih sodišč ali poskuse oblikovanja nacionalnih listin človekovih pravic (Lauren 2011, 228).²³²

Vendar pa dejstvo, da v isti resoluciji, s katero je bila razglašena SDČP, GS ZN nalaga ECOSOC in preko njega posredno KČP, da nadaljuje s pripravo pakta človekovih pravic (*Covenant on Human Rights*) in ukrepov za njihovo implementacijo (ki naj bi vse skupaj sestavljale Mednarodno listino človekovih pravic (MLČP)) (Generalna skupščina Združenih narodov 1948a), nakazuje, da SDČP tudi po mnenju držav članic ni predstavljala funkcionalnega okvirja za diskurz o človekovih pravicah. Po sprejetju SDČP se je tako v spremenjenih okoliščinah (v obrisih hladne vojne ter v »porodnih krčih« novih držav, nastajajočih na območju nekdanjih evropskih kolonij)²³³ nadaljeval s političnimi napetostmi posebno obremenjeni pravni diskurz, znotraj katerega je bilo med drugim leta 1950 v GS ZN odločeno, da naj se v pravno zavezujoči dokument človekovih pravic, na katerem je delala KČP, vključijo tudi ekonomske, socialne in kulturne pravice (Shelton 2002, 15). Isti organ je leta 1952 na pobudo Indije in Libanona sprejel odločitev, da se pripravita dva ločena pakta (*ibid.*), tako da sta bila z isto resolucijo GS ZN leta 1966 sprejeta dva ločena pravno

²³⁰ V zvezi s trenutnim pravnim statusom SDČP so pravzaprav v veljavi tri teorije, ki niso nujno medsebojno izključujoče. SDČP se poleg občega običajnega prava razlaga tudi kot avtentična ali avtorizirana interpretacija s človekovimi pravicami povezanih določil iz UL ZN ali kot del splošnih načel mednarodnega prava. Več o tem v Oraá Oraá (2009, 222–31).

²³¹ Lauren (2011, 218) omenja aktivnosti v sklopu 9. Konference ameriških držav, ki je privedla do sprejetja regionalne deklaracije o človekovih pravicah in dolžnostih ter ustanovitev institucij, kakršne so bile npr. delovno telo za človekove pravice v VB ali odbor oz. pododbor za človekove pravice v ZDA ali na Novi Zelandiji.

²³² Ne gre pozabiti, da je SDČP postala najbolj prevajani dokument na svetu, saj je bila po podatkih Urada Visoke komisarke ZN za človekove pravice (1996–2013č) do leta 2013 prevedena v več kot 300 jezikov in dialektov.

²³³ Z začetkom dekolonizacije je z novimi državami prišlo do pritiska na agendo diskurza o človekovih pravicah, vendar tudi v teh spremenjenih okoliščinah niso bile vse države in teme enako zastopane, saj kot opozarja Freeman (2011, 48), so dobile največ pozornosti Južna Afrika, Izrael in Čile, tako da je diskurz o človekovih pravicah (p)ostal relativno selektiven.

zavezujoča instrumenta človekovih pravic. Kljub temu je bilo v KČP po predlogu Francije odločeno, da pravni diskurz s ciljem oblikovanja ločenih paktov znotraj tega organa poteka sinhrono (Normand in Zaidi 2008, 204–5), kar navaja k sklepu, da so posamezne države, ki so tisti trenutek imele sedež v KČP, kljub nasprotovanju eni kategoriji človekovih pravic še vedno skušale izkoristiti moč, ki izhaja iz določanja pravil diskurza in celo govori proti trditvi, da je omenjena »/.../ fragmentacija projekta univerzalnih človekovih pravic ustvarila pogoje za to, da sta bila dva različna diskurza pravic razvita praktično neodvisno drug od drugega« (Normand in Zaidi 2008, 211).

MPDPP (Generalna skupščina Združenih narodov 1966a) in MPESKP (Generalna skupščina Združenih narodov 1966b) sta potrebovala še nadaljnjih deset let, da sta pridobila 35 potrebnih ratifikacij in s tem pogojeno mednarodnopravno veljavo, medtem ko je potopoma pristopila večina članic ZN, tako da ima v trenutku pisanja pričujoče doktorske disertacije MPDPP 168 držav pogodbenic, MPESKP pa 162 (Združeni narodi 2014). Široka podpora obema paktoma in torej dejstvo, da je večina držav hkrati pogodbenic tako MPDPP in MPESKP, čeprav prilegajoče se filozofske dileme, s sklicevanjem na katere so države upravičevale odrekanje svoje podpore enemu izmed njiju oz. enotni konvenciji človekovih pravic, še zdaleč niso razrešene, navaja k sklepu, da so bile v večini primerov le-te dileme v prvi vrsti alibi ideoloških in političnih rivalov.

MPDPP in MPESKP poleg skorajda identične preambule vsebujeta identična 1. člena, ki v obeh primerih dodeljujeta ljudstvom pravico do samoodločbe (Generalna skupščina Združenih narodov 1966a; 1966b), s katero »/.../ si svobodno določajo svoj politični status in svobodno zagotavljajo svoj ekonomski socialni in kulturni razvoj.« Razen skupnega 3. člena, s katerim se pogodbenice zavezujejo k nediskriminaciji po spolu, so v nadaljevanju opredeljene različne pravice za posameznike, pri čemer je za nas bolj kot razlika v seznamih konkretnih pravic zanimiva tista v dikciji 2. členov obeh paktov. Medtem ko se z MPDPP pogodbenice zavezujejo k takojšnjemu nediskriminatornemu uresničevanju vseh s tem paktom priznanih pravic, pa se z MPESKP vsaka pogodbenica zavezuje, » /.../ da bo sama ter z mednarodno pomočjo in sodelovanjem, zlasti na ekonomskem in tehničnem področju, v *največji mogoči meri* izkoristila vire, s katerimi razpolaga in z vsemi ustreznimi sredstvi, všteti zlasti zakonodajne ukrepe, skrbela, da bi bilo postopoma doseženo polno uresničenje pravic, ki so priznane v tem Paktu.«²³⁴ Sledeč tej razliki bi lahko sklepali, da se MPDPP s svojo dikcijo iz 2. člena, dopolnjeno s 4. in 5. členom umešča v polje pravnega diskurza,

²³⁴ Ležeča pisava v dobesednem navedku je poudarek avtorice doktorske disertacije.

medtem ko MPESKP kljub pravno zavezujoči naravi samega dokumenta glede na predvideni okvir uresničevanja pravic ter možnost njegovega omejevanja zadržuje diskurz o z njim priznanih pravicah na meji s političnostjo.²³⁵

Po sprejetju omenjenih paktov se je pravni diskurz namesto novih poskusov za oblikovanje enotne vseobsegajoče listine človekovih pravic²³⁶ naprej razvijal v smeri, ki je rodila tematske konvencije, ki so urejale pravice posameznih kategorij ljudi ali so bile z njimi kodificirane kategorije specifičnega ravnanja, ki krši človekove pravice. V prvo skupino lahko med drugim uvrstimo Konvencijo o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk (1979), Konvencijo o otrokovih pravicah (1989), Konvencijo o pravicah invalidov (2006), medtem ko so primeri konvencij iz druge skupine Konvencija o nezastaranju vojnih zločinov in zločinov proti človeštvu (1968), Konvencija proti mučenju in drugim oblikam okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja (1984) in Mednarodna konvencija za zaščito vseh oseb pred prisilnim izginotjem (2006).²³⁷ Ključni instrumenti človekovih pravic, vključno z obema paktoma, so dopustili pridržke na večino vsebovanih določil, z namenom zagotoviti čim širši krog pogodbenic pri vsakem izmed njih in kot protiutež pristojnostim, ki so bila pri nadzoru nad implementacijo dodeljena pogodbenim telesom (PT), ustanovljenim s posameznimi pravno zavezujočimi instrumenti človekovih pravic.

Devet PT je pristojnih v prvi vrsti spremljati napredek pri uresničevanju zadevnih pogodb,²³⁸ večina izmed njih pa pod pogodbeno določenimi pogoji v danem trenutku tudi

²³⁵ To tezo potrjuje tudi podatek, da medtem ko je bil hkrati z MPDPP leta 1966 sprejet fakultativni protokol (v veljavi od l. 1976), s katerim so pogodbenice tako pakta kot protokola Odboru za človekove pravice (OČP) podelile mandat za sprejemanje in obravnavanje individualnih pritožb posameznikov zoper posamezno pogodbenico po izčrpanju notranjih pravnih sredstev (Generalna skupščina Združenih narodov 1966c), je bil sorodni pravni mehanizem za nadzor nad implementacijo MPESKP sprejet šele leta 2008 oz. je z zadostnim številom ratifikacij, ki jih je zbral maja 2013, šele dobro vstopil v veljavo (glej Generalna skupščina Združenih narodov 2008), kljub temu, da oba pakta uživata podporo skoraj enakega števila držav. Preden je začel veljati fakultativni protokol k MPESKP, je bil namreč Odbor za ekonomske, socialne in kulturne pravice (OESKP) v pravnem smislu relativno »brezzob« v primerjavi z OČP in tudi formalno bolj izpostavljen politizaciji razprav znotraj njega.

²³⁶ Mednarodno listino človekovih pravic namesto enega splošnega dokumenta tako sestavljajo SDČP, MPESKP, MPDPP ter dva fakultativna protokola k MPDPP.

²³⁷ Kot sprožilec za tematsko kodifikacijo človekovih pravic in preboj v pravnem diskurzu o človekovih pravicah v ZN lahko identificiramo prakso apartheida v Južni Afriki, ki je uspel države mobilizirati tudi v prevzetje za tisti čas zelo pomembnega diskurza samoodločbe ljudstev ter kot pravno institucionalizirana oblika diskriminacije na rasni osnovi sprožil odziv skozi mednarodnopravne mehanizme, ki so se obdržali tudi po koncu politike apartheida (Stearns 2012, 140–1).

²³⁸ To so (skupaj s pogodbo, katere implementacijo nadzirajo): OČP (MPDPP), OESKP (MPESKP), Odbor za odpravo rasne diskriminacije (Mednarodna konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije), Odbor za odpravo diskriminacije žensk (Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk), Odbor proti mučenju (Konvencija proti mučenju in drugim oblikam okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja), Odbor za otrokove pravice (Konvencija o otrokovih pravicah), Odbor za delavce migrante (MKPDM), Odbor za pravice invalidov (Konvencija o pravicah invalidov), Odbor za prisilna izginotja (Mednarodna konvencija za zaščito vseh oseb pred prisilnim izginotjem). Kot desetega pa lahko k naštetim dodamo še Pododbor za preprečevanje mučenja in drugega okrutnega, nečloveškega ali poniževalnega ravnanja

pooblastilo sprejemati in obravnavati individualne pritožbe posameznikov razen (Odbora za delavce migrante, ki še čaka na zadostno število privolitev držav) in meddržavne pritožbe, čeprav v praksi še ne poznamo primera, da bi katerakoli pogodbenica začela pritožbeni postopek zoper drugo pogodbenico v okviru kateregakoli izmed ključnih instrumentov ZN na področju človekovih pravic. V jedro diskurza o implementaciji določil posameznih pogodb so postavljeni neodvisni strokovnjaki, toda le v okviru pravil, ki so jih določile države s posameznimi pogodbami.

Poleg tega pa seveda ne gre pozabiti na regionalne pravne diskurze človekovih pravic, znotraj katerih so bili vzpostavljeni formalni pravni mehanizmi, vključno s sodišči, pristojnimi za odločanje o kršitvah človekovih pravic, na katere se v postopkih zoper svoje države lahko pod danimi pogoji, med katerimi je v prvi vrsti izčrpanje vseh notranjih pravnih sredstev, pritožijo njihovi državljani.²³⁹

Naštete pogodbe ter PT se z ozirom na izhodišča pravnega diskurza po koncu druge svetovne vojne zdijo neprimerljiv dosežek v globalizaciji diskurza o človekovih pravicah, medtem ko za samo globalizacijo sprejetih standardov nimajo učinka, kakršnega na ravni teorije anticipirajo zagovorniki legalizma in pravnega pozitivizma. Ne le individualni primeri kršitev pogodbenih določil, temveč tudi robustnejša statistična analiza v zvezi z implementacijo posameznih pogodb s področja človekovih pravic kaže na to, da sprejetje oz. ratifikacija pogodb s strani posameznih držav kot taka zagotovo ni v jasni pozitivni korelaciji z normami skladnim ravnanjem. Hathawayeva (2002, 1939–40) na podlagi opravljene kvantitativne analize ravnanja 166 držav na petih področjih človekovih pravic, urejenih z mednarodnimi pogodbami²⁴⁰ in v časovnem razponu okrog 45 let zaključuje, da kljub temu, da države, ki so ratificirale posamezne pogodbe, na splošno bolj spoštujejo posamezne človekove pravice kot tiste, ki k istim pogodbam niso pristopile, ne moremo statistično potrditi pozitivne korelacije med ratifikacijo pogodb in spoštovanjem pogodbenih določil.

ali kaznovanja, ustanovljen z izbirnim protokolom h Konvenciji proti mučenju iz leta 2002, čigar pristojnosti so usmerjene v preventivno delo na terenu skozi obiskovanje krajev pod pristojnostjo in nadzorom pogodbenic, kjer se nahajajo osebe, ki jim je odvzeta prostost in bi lahko bile podvržene ravnanju, ki je s konvencijo prepovedano (Urad visoke komisarke Združenih narodov za človekove pravice (UVKČP) 1996–2013a).

²³⁹ Dokaz za to, da se hude kršitve človekovih pravic niso končale s koncem hladne vojne niti s pojavom razvejanega sistema pravnih instrumentov ter mehanizmov za njihovo implementacijo, so poleg stalnih sodišč človekovih pravic tudi *ad hoc* mednarodna kazenska sodišča za vojne zločine z omejeno stvarno in krajevno pristojnostjo, pa tudi ustanovitev Mednarodnega kazenskega sodišča kot orodja za boj proti nekaznovanosti posameznikov za najhujše zločine proti lastnemu prebivalstvu ali celotnemu človeštvu.

²⁴⁰ Pri tem je še posebej pomenljivo, da njena analiza vključuje segmente mednarodnega prava človekovih pravic (genocid, mučenje, pošteno in javno sojenje, državljanske svoboščine ter politično zastopstvo žensk), ki sodijo med državljanske in politične pravice in svoboščine in naj bi kot taki bili neposredno uresničljivi (v nasprotju s prevladujočim argumentom o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah) ter s tem lažje merljivi, kar še posebej velja za prepoved mučenja in prakse genocida, ki imata status *jus cogens* (Hathaway 2002, 1965–6).

Namesto tega ratifikacija pogodb proizvaja mešane učinke; neenake (tako pozitivne kot negativne!) spremembe ob ratifikaciji različnih (univerzalnih in regionalnih) instrumentov ter razlike med posameznimi državami, ki govorijo proti iskanju splošnih zakonitosti glede vpliva ratifikacije pogodb na prakso človekovih pravic v državah kot monolitnih akterjih (Hathaway 2002, 1940). Zelo podobne rezultate in skoraj identične zaključke najdemo tudi v empirični analizi praks 153 držav med leti 1976 in 1999, v kateri sta Hafner-Burtonova in Tsutsui (2005) opazovala spremenljivko stopnje državne represije v odvisnosti od vključenosti v mednarodni režim varstva človekovih pravic oz. ratifikacije šestih ključnih pogodb s področja človekovih pravic v okviru ZN. Ugotovila sta, da » /.../ se zavezanost države mednarodnopavnemu režimu človekovih pravic ne pretvori avtomatično v vladno spoštovanje človekovih pravic,« temveč je celo obratno, saj je »ratifikacija pogosto povezana z normami neskladnim ravnanjem« (Hafner-Burton in Tsutsui 2005, 1395).²⁴¹

Najpomembnejši sklep za teorijo mednarodnega prava in mednarodnih odnosov preko pravnega diskurza in empirije nazaj na zbir najpomembnejših obstoječih teoretskih pristopov k vprašanju vpliva mednarodnega prava človekovih pravic (od teorije racionalne izbire, preko liberalizma in do osnovnih normativnih modelov, ki poudarjajo pomen dejavnika identifikacije z normami oz. njihovega ponotranjenja), pa je, da medtem ko posamezne teorije lahko pojasnijo posamezne dele rezultatov empirične analize, obstajajo tudi trendi, ki jih ne zmore pojasniti nobena izmed teorij niti kombinacija različnih teoretskih pristopov (Hathaway 2002, 1988; Hafner-Burton in Tsutsui 2005, 1377–8).

Medtem ko omenjeni trije avtorji vidijo v pričujočih znanstvenih prispevkih ključni problem v šibkih mehanizmih za nadzor nad implementacijo človekovih pravic, ki omogočajo, da države ratificirajo mednarodne pogodbe brez posebnih sankcij za njihovo kršenje,²⁴² pa ostaja praktično neproblematizirana (razen pri posameznih avtorjih, kot so npr. Douzinas (2000, 2007), Wall (2012, 2014) ali Stammers (2009)) redukcija diskurza človekovih pravic zgolj na pravni diskurz o njih ter na funkcijo dejavnika mednarodne politične legitimnosti držav oz. njihovih vlad. Z drugimi besedami to pomeni, da je z redkimi izjemami tudi znotraj znanstvenega diskurza pozornost namenjena človekovim pravicam kot

²⁴¹ Podobne trende lahko razberemo tudi iz drugih, parcialnih analiz, npr. glede učinkov ratifikacije MPDPP (Camp Keith 1999), vpliva ratifikacije pogodb človekovih pravic v okviru ZN na nacionalne prakse izbranih držav (študije primerov) (Heyns in Viljoen 2002), ki jim je skupno, najbolj med njimi pa Neumayerjevi (2005), poudarjanje pogojenosti učinkov ratifikacije mednarodnih pogodb človekovih pravic (tako regionalnih kot univerzalnih) z notranjim okoljem držav (stopnjo demokratičnosti države in razvitostjo njene civilne družbe oz. stopnjo razvitosti in mednarodnih povezav njenih NVO).

²⁴² »Pogodbe ne ponujajo nobene materialne, pravne ali politične nagrade za izboljšanje prakse /človekovih pravic/, prav tako pa ne omogočajo neposrednega kaznovanja kršiteljev z odvzemom vrednih dobrin« (Hafner-Burton in Tsutsui 2005, 1384).

operativnim normam, medtem ko v praksi tudi v 21. stoletju prevzemanje pravnih zavez v enih kontekstih nemoteno soobstaja z dvomom in izpodbijanjem pomenov posameznih norm ter človekovih pravic kot takih v drugih kontekstih (Ulrich 2011, 22–3).²⁴³ Ta diskrepanca pa, kot je bilo v pričujočem delu že večkrat izpostavljeno, še zdaleč ni nujno tragična, saj če izostane priložnost za preizpraševanje človekovih pravic »v dobri veri«, »/.../ zagovorništvo človekovih pravic tvega, da postane dogmatično ali zastarelo« (Ulrich 2011, 30).

Na podlagi opravljene konceptualizacije človekovih pravic ter dosedanjega, strnjeno opravljenega genealoškega pregleda človekovih pravic in zgoraj omenjenih kritičnih pogledov poudarimo, da je treba za doseganje t.i. večje praktične relevantnosti človekovih pravic premakniti meje pravnega diskurza s pripuščanjem marginaliziranih idej iz alternativnih, predvsem nezahodnih pravnih tradicij. Temu stališču je blizu An-Na'im (2005, 33), ki obravnava v razmerah globaliziranega sveta človekove pravice s sebi inherentno univerzalno tendenco kot potencialni središčni koncept kozmopolitske pravičnosti, pri čemer pa je zanj »/.../ univerzalnost človekovih pravic lahko definirana in realizirana v praksi skozi karseda globalno inkluzivni multilateralni proces«²⁴⁴.

Hkrati pa je z ozirom na kompleksni skupek globalizacijskih, različno usmerjenih procesov in še zdaleč ne zagotovljeno »zmago« človekovih pravic ter na drugi strani njihovo večplastno družbeno vlogo za njihovo praktično relevantnost neizogibno tudi širjenje diskurza na druga polja, seveda tudi s konstruktivno kritiko, ki gleda čez hegemonске okvirje mednarodnega prava, ki vsiljuje tiho domnevo, da »/.../ je mogoče zagotoviti varstvo človekovih pravic pod pogojem, da mednarodni skupnosti uspe uporabiti zadostno iznajdljivost, kreativnost in domiselnost pri pisanju osnutkov pogodb in oblikovanju mednarodnih institucij človekovih pravic« (Evans 2005a, 1047). S hegemonsko pozicijo prava v diskurzu o človekovih pravicah se ustvarja zgolj (dokazano) napačen vtis, da je možno kulturo človekovih pravic zgraditi od zgoraj navzdol, s pravnimi pravili, ki se potem preko raznoterih družbenih funkcij človekovih pravic prelijejo v vse segmente družbenega življenja (cf. Stammers 2009, 160).

²⁴³ Na ta način Ulrich (2011) tudi pojasnjuje, zakaj diplomacija človekovih pravic ni oksimoron, temveč je pravna dimenzija človekovih pravic nujno dopolnjena z mednarodno-političnimi vidiki človekovih pravic.

²⁴⁴ Velja še enkrat poudariti, da ne gre za zagovarjanje kulturne relativnosti človekovih pravic, temveč, prav nasprotno, za prispevek k njihovi univerzalnosti ter poudarjanje njihovega dinamičnega vidika. Ne nazadnje v zvezi s slednjim že sam proces kodifikacije človekovih pravic kaže na to, da so pravni izraz dobivale in še vedno dobivajo nove kategorije pravic, ki so v veliki meri podvržene hierarhičnemu pristopu in *de facto* neenakovrednosti, a predstavljajo del mednarodnopravnega korpusa človekovih pravic.

3.2.2 Filozofski diskurz

Od leta 1945 je filozofski diskurz prevzel svojo danes značilno vlogo, to je »/.../ projekt odkrivanja zanesljivih temeljev, na katerih je mogoče zgraditi zahteve človekovih pravic« (Evans 2005a, 1051). Če je grobo rečeno do leta 1945 filozofski diskurz utiral pot pravni kodifikaciji naravnih/človekovih pravic, pa je z internacionalizacijo, institucionalizacijo in hegemonsko pozicijo držav v diskurzu o človekovih pravicah filozofski diskurz postal »pribočnik« mednarodnega prava, znotraj katerega je potekala razprava o tem, katera verska ali posvetno-filozofska ideja bi lahko najprej osmislila koncept človekovih pravic, ki je bil brez definicije vključen v UL ZN, potem pa najmočneje upravičila in podprla identificirane sezname pravic iz SDČP ter drugih pravnih instrumentov človekovih pravic. S popolno prevlado liberalistične paradigme, ki je bila v ozadju povezovanja različnih delov sveta po drugi svetovni vojni, se je kot simptom splošnega razvoja v filozofskih misli, njenih diskurzivnih in nediskurzivnih okoliščin (glej npr. Svetlič 2009, 210–12), namreč dokončno zaključil projekt naravnih pravic, ki so večji del zgodovine koncepta predstavljale nesporno podlago drugim segmentom diskurza o človekovih pravicah, in pripravila »podlago« za to, da so po turbulentnem 19. stoletju človekove pravice vzniknile kot domnevno neizpodbitna vrednota in norma za urejanje odnosov v mednarodni skupnosti po drugi svetovni vojni (cf. Evans 2005a, 1051).

Druga očitna razlika s prejšnjim obdobjem je ta, da so središčno vlogo v tem segmentu diskurza o človekovih pravicah prevzeli diplomatski predstavniki držav, še posebej tisti, ki so svoje države zastopali v KČP, med katerimi je bilo sicer nekaj visoko izobraženih in podkovanih v teoriji,²⁴⁵ pa vendar v službi politike svojih nacionalnih držav (cf. Lauren 2011, 207–8). S tem, ko so člani KČP dobili odločilno vlogo pri determiniranju, kdo je ta človek, ki je nosilec pravic, in katere so tiste pravice, ki mu jih je potrebno skladno s cilji in nameni ustanovitve ZN priznati – dileme, ki se, kot smo videli skozi genealogijo diskurza o človekovih pravicah, niso pojavile z letom 1945, temveč so bile od zmeraj tesne spremljevalke razprav o človekovih pravicah, zato bi bilo iluzorno pričakovati, da bi jih bilo mogoče razrešiti v sklopu omenjenega foruma –, se je na univerzalni ravni močno zabrisala

²⁴⁵ Na tej točki gre še enkrat izpostaviti pomen in praktično nujno genealoškega pristopa k človekovim pravicam, saj iz popisov razprav med predstavniki držav v KČP (glej npr. Glendon 2001) izhaja, da so se teoretsko podkovani deležniki v diskurzu namesto na »nove« filozofske temelje človekovih pravic sklicevali na moralne in metafizične temelje, ki so bili postavljeni pred stoletji v popolnoma drugačnih okoliščinah. Izpostavljeni predstavniki držav v KČP so tako svoja stališča oblikovali na krščanskih, konfucionističnih načelih, marksistični/kolektivistični kritiki človekovih pravic, itn...

meja med filozofskim in političnim diskurzom o človekovih pravicah.

V procesu vzpostavljanja človekovih pravic kot normativnega diskurza se je filozofski diskurz lomil na številnih točkah, med katerimi se je poleg formalnega pravnega statusa instrumentov človekovih pravic razprava najbolj zaostрила s potenciranjem dihotomije med individuumom in skupnostjo ter med političnim in državljskim ter ekonomskim, socialnim in kulturnim tipom pravic.²⁴⁶ V luči ponavljanja in zaostrovanja istih razprav, ki so v KČP lahko vodile samo v blokado, na drugi strani pa do praktične potrebe po sprejetju dokumenta človekovih pravic, je UNESCO sredi leta 1947 diskurz o človekovih pravicah odprl tudi za prispevke strokovne javnosti z vseh koncev sveta, na podlagi katerih je njegov za vprašanje filozofskih temeljev človekovih pravic specializirani odbor prišel do enake ugotovitve, da (vsaj) nastavki diskurza človekovih pravic kljub doktrinarnim razlikam obstajajo praktično znotraj vseh specifičnih intelektualnih in političnih tradicij oz. da je pravice, vključene v osnutek nastajajoče SDČP mogoče v takšni ali drugačni obliki najti v mnogih ideološko in kulturno različnih okoljih (Glendon 2001, 76–7; Lauren 2011, 210–11).²⁴⁷

Seveda je mogoče odpreti razpravo, v kolikšni meri so bili ti nastavki ali izdelani koncepti inherentno prisotni v posameznih družbah in kulturnih miljejih in v kolikšni meri so bili predhodno prevzeti v paketu idej iz drugih civilizacij. Lahko bi npr. trdili, da so s človekovimi pravicami povezani koncepti, ki jih najdemo izven Zahoda, še posebej v Južni Ameriki, v ustavah in drugih manifestacijah lokalnih diskurzov o človekovih pravicah pristali tam tudi kot rezultat internacionalizacije evropskih/zahodnih idej in praks (Moyn 2010, 66). Prav tako bi lahko podvomili v »pristnost« reprezentacije posameznih nezahodnih političnih skupnosti in kultur, saj so jih v GS ZN in jih pravzaprav še vedno, predstavljali posamezniki, ki so bili del globalne diplomatske elite, v veliki meri deležni iste izobrazbe in ki so pogosto (nezavedno) prevzeli kulturne vzorce (*ibid.*).

Če je to opomba pod črto, h kateri se je potrebno vračati skozi genealoški pristop k človekovim pravicam, posebno v obdobju po drugi svetovni vojni, pa je nujna tudi druga, ki

²⁴⁶ Antagonizem med obema tipoma pravic ni izhajal iz zanikanja enih ali drugih, ampak razmerja med njimi, torej ».../ poudarka, ki naj bi ga takšne pravice bile deležne v odnosu do tradicionalnih političnih in državljskih pravic, ali naj bi bile specifično naštete, kako naj bi bile opisane, in predvsem, na kakšen način in kdo naj bi jih implementiral« (Glendon 2001, 43).

²⁴⁷ Primerilo se je celo, da so eksperti, če niso bili vprašani »zakaj pravice«, UNESCO posredovali zelo podobne sezname posameznih pravic, za katere so smatrali, da bi morale dobiti mesto v univerzalnem instrumentu človekovih pravic (Glendon 2001, 76). Kot opozarja Moyn (2010, 63–4) v zvezi s »problematičnimi« ekonomskimi, socialnimi in kulturnimi pravicami, pa ni tako zelo čudno, da so se slednje na koncu znašle/obdržale v končni različici SDČP, saj ta tip pravic ni bil le zgodovinsko prisoten na Zahodu, ampak so znašeni z Weimarsko ustavo iz leta 1919 pa vse do tradicionalnega letnega nagovora predsednika Roosevelta ameriškem kongresu leta 1944, nacionalne ustave ter institucionalizirani nacionalni diskurzi o človekovih pravicah do konca druge svetovne vojne že klicali k nujnosti zagotavljanja tako državljskih in političnih kot tudi ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic.

razblinja mit o »avtentičnih«, »čistih« idejah in kulturah. Kot dokazuje prenašanje in posvajanje idej, vrednot in norm, povezanih z razvojem človekovih pravic, slednje nikoli niso bile plod politično ločenih in kulturno »čistih«, izvornih družb. Prav nasprotno so se človekove pravice razvijale in se razvijajo v stiku (od sobivanja in dialoga do konflikta) različnih družb, ki niso odporne na »idejno kontaminacijo« ter prakse iz drugih kulturnih in političnih krogov. Iskanje »nepokvarjenih« izhodišč in predstavnikov za univerzalni diskurz o človekovih pravicah je torej samo po sebi nesmiselno početje na katerikoli točki v zgodovini, še posebej pa v okoliščinah kvantitativnega in kvalitativnega preloma v povezanosti sveta skozi globalizacijske procese, ki je sovpadal z vzpostavljanjem mednarodnega institucionaliziranega diskurza o človekovih pravicah.²⁴⁸

Kljub vsemu pa je potrebno razumeti, da sprejetje SDČP v dani obliki z vidika filozofskega diskurza o človekovih pravicah ni posledica razrešitve filozofskih dilem, temveč (političnega) pragmatizma. »Sodelujoči so se strinjali, da se dogovorijo glede stvari, o katerih se ne strinjajo in da jih točke nestrinjanja ne bodo ovirale« (Schapiro 2005, 174), kar si lahko razlagamo s previsoko ceno, ki bi jo zahtevalo nesprejetje vsaj nekega dokumenta s področja človekovih pravic, potem ko je bil najavljen in je ustvaril visoka pričakovanja pri zainteresiranih skupinah in splošni populaciji, pa tudi z željo posameznikov, ki so bili posebej involvirani pri njegovi pripravi, da se skozi ta pravno in moralno grandiozen projekt zapišejo v zgodovino.

Tako je kot eno izmed poglavitnih nerešenih vprašanj ostalo vprašanje izvora oz. filozofskih temeljev pravic. »Medtem ko so se delegati dogovorili, da sta razum in vest temeljna pogoja za človekove pravice, se niso mogli dogovoriti o originalnem viru teh inherentnih vrednot« (Normand in Zaidi 2008, 186). Posamezni osnutki SDČP v nastajanju so po zgledu poskusov deklaracij človekovih pravic iz 18. stoletja uvajali bodisi teistične bodisi sekularne temelje razglašanih pravic, kakršna je npr. narava kot vir in standard posameznikovih pravic, vendar se je namesto njih v končno različico deklaracije uvrstila kompromisna in vsebinsko nedoločena kategorija človeškega dostojanstva (*dignity of the human being*) (Normand in Zaidi 2008, 186–7; Oraá Oraá 2009, 173–5). Kot lahko razberemo iz besedila preambule SDČP (Generalna skupščina združenih narodov 1948), je SDČP moralno avtoriteto za razglasitev pravic črpala tudi iz grozodejstev druge svetovne vojne, vendar pa ta partikularni dogodek kljub svoji prelomnosti ni mogel zagotoviti zgodovinsko

²⁴⁸ Na ta način je mogoče odgovoriti predvsem na pomisleke antropologov, ki so v človekovih pravicah videli in še vedno vidijo grožnjo posameznim lokalnim kulturam oz. instrument njihovega zavojevanja s strani Zahoda, kot vsiljen, tuj jezik namesto metajezika, ki se lahko oblikuje na temeljih pluralnosti različnih tradicij (Moyn 2010, 67).

transcendenčnih temeljev za človekove pravice, saj se je kot tak izkazal neuspešen že v primeru povojnih generacij.

Nedeterminirani filozofski temelji se v obdobju po letu 1945 na ravni filozofskega diskurza odražajo predvsem v različnih strategijah argumentacije, s katerimi se je skušalo oz. se skuša upravičiti univerzalnost človekovih pravic. Benhabibova (2007, 11–2; 2011, 62–4) jih povzame v štirih tipih univerzalizma, ki pa se (iz istega razloga) med seboj ne izključujejo, saj namreč oblikovanje argumentov in različnih teorij univerzalnosti človekovih pravic že na ravni koherentnosti in logičnosti zgradbe argumentov prej zahteva kombinacijo različnih univerzalizmov. Esencialistični univerzalizem univerzalnost človekovih pravic utemeljuje na univerzalni človekovi naravi in je kot tak strategija, ki je bolj vezana na koncept naravnih pravic 18. stoletja ter razsvetljsko pojmovanje človekova kot neposredno uporabna v diskurzu o človekovih pravicah od 20. stoletja naprej. Je pa zato dediščina razsvetljenstva ter med najbolj uporabljanimi strategijami »upravičilni univerzalizem« (*justificatory universalism*), ki sloni na prepričanju o normativnosti človeškega razuma ter veri v kognitivne procese, ki so dominantni v zahodni filozofiji in nasprotni skepsi, ki jo v neodvisnost, objektivnost in nevtralnost človeškega razuma in spoznavnih procesov med drugim sejejo hermenevtika, poststrukturalistični in drugi pristopi, ki poudarjajo pomen kontekstualizacije znanja in idej. Tretji pristop k filozofskemu utemeljevanju univerzalnih človekovih pravic je namesto na univerzalnih kognitivnih procesih zasnovan na prepričanju, da posamezniki zaslužijo enako moralno spoštovanje ne glede na njihove rasne, spolne, verske, itd. predispozicije ter druge prevzete lastnosti. Z ozirom na prevlado pravnega diskurza o človekovih pravicah po drugi svetovni vojni pa ni presenetljivo, da četrto kategorijo predstavlja juridični univerzalizem, ki namesto pretresanja vprašanj o človeški naravi in spoznavnih procesih izhaja iz univerzalnosti potrebe (*ought*) spoštovanja določenih norm in pravic kot vira sistemske legitimnosti.²⁴⁹

Poleg nejasnih temeljev človekovih pravic samih po sebi pa je motivacijo za nadaljevanje tovrstnih razprav po sprejetju SDČP ter problematizacijo tega, da je v razglašenem seznamu človekovih pravic umanjkala referenca na jasno metafizično ali filozofsko idejno podlago, na ravni držav predstavljalo to, da človekove pravice v nasprotju z velikimi pričakovanju ob

²⁴⁹ Če juridični univerzalizem na prvi pogled deluje kot eleganten izhod za presejanje razprave o tem, katere so »prave« človekove pravice in iz kakšnega motiva jih je treba spoštovati, pa Benhabibova (2007, 13, 2011, 64), ki vpeljuje idejo človekovih pravic kot komunikacijske svobode (*communicative freedom*), za njihovo aktualnost v kontekstu kompleksnosti globaliziranega sveta, poudarja, da tovrstno upravičevanje človekovih pravic (kakor nam kaže tudi izkušnja diskurza o človekovih pravicah po letu 1945) kot domine za seboj potegne uporabo drugih tipov univerzalizma, pri čemer noben izmed njih (niti moralni univerzalizem) ne odpravi filozofskih razlik pri definiranju vsebine oz. specifičnih upravičenj z naslova človekovih pravic.

njihovem »ponovnem odkritju« sredi 20. stoletja niso rešile konkretnih praktičnih problemov. S samim sklicevanjem na človekove pravice tudi v državah na Zahodu ni bilo mogoče rešiti dileme glede najprimernejšega povojnega političnega sistema.²⁵⁰ »V zvezi z najbolj perečim vprašanjem, tj. najobetavnejši socialni model, jezik pravic ni bil sposoben dati odgovora niti v zvezi z izbiro med modelom javne blaginje in komunističnim modelom – dejstvo, ki bolj kot katerokoli drugo priča o marginalizaciji človekovih pravic kot nove ideološke paradigme danega trenutka« (Moyn 2010, 73).

Slednje ni le plod (pre)velikih pričakovanj do človekovih pravic, ampak tudi neprimerno večje kompleksnosti sveta v 20. stoletju tudi v primerjavi z npr. konceptu človekovih pravic naklonjenemu 18. stoletju, s tem povezano pa tudi tega, da »/.../ človekove pravice sredi dvajsetega stoletja niso bile več /.../ koherentni koncept« (Svetlič 2009, 212), saj je prišlo do polifonije razumevanj njihove vsebine, npr. na kakšen način in kje imajo znotraj njih mesto svoboda, enakost, solidarnost ... Tako filozofski diskurz o človekovih pravicah ni bil imun na razpravljanje o tem konceptu kot elementu splošnega ideološkega boja glede najustreznejše oblike politične organizacije med in znotraj držav ter drugih političnih skupnosti.

Šele s koncem hladne vojne in demokratično tranzicijo nekdanjih vzhodno- in srednjeevropskih držav ter ekstenzivno globalizacijo kapitalizma se je tehtnica na videz dokončno nagnila v prid moderni liberalno-demokratični državi kot okvirju, v katerem je uresničevanje človekovih pravic najoptimalnejše ali celo edino možno (obdobje domnevne »zmage« človekovih pravic).

Drugi temeljni pojav, ki je vplival na filozofske vidike diskurza o človekovih pravicah, je spreminjajoča se sestava in razmerje moči v mednarodni skupnosti od ustanovitve ZN, vezana na drobljenje kolonialnih imperijev ter osamosvajanje skupnosti na ozemljih pod njihovo nekdanjo nadvlado. S procesom dekolonizacije je kompromisne rešitve za mednarodnim režimom človekovih pravic dodatno načela prisotnost kulturnih idej in praks, ki so bile spravljene pod pokrov dolgotrajne nadvlade tujih kolonialnih sil.

Kot pišemo na drugih mestih v pričujočem poglavju, so nezahodne države po drugi svetovni vojni v okviru ZN vplivale na agendo in tematsko razširitev diskurza o človekovih pravicah ter z regionalnimi diskurzi postale nezanemarljiv del globalizacije diskurza o

²⁵⁰ Še najbolj so se človekove pravice kot idejna podstat na ravni formalne politike oprijele v procesu regionalnega povezovanja Zahodne Evrope, kjer je obstajala močna federalistična agenda, človekove pravice pa so bile vanjo vključene predvsem kot simbol tradicionalne civiliziranosti sodelujočih držav (Moyn 2010, 77). Moyn (2010, 73, 78; 2014, 76) pri tem opozarja na pomenljivo dejstvo, da čeprav so bile človekove pravice v osnovi projekt političnega liberalizma, pa so v sklopu povezovanja Zahodne Evrope bile (paradoksalno) vpeljane v politični diskurz po zaslugi evropskih konservativnih sil.

človekovih pravicah.²⁵¹ Če lahko, izhajajoč iz naše koncepcije človekovih pravic, tovrstno vključevanje marginaliziranih populacij in »relativizacijo« človekovih pravic v odnosu na diskurzivna izhodišča okrog leta 1945 označimo kot pozitiven proces, pa ne moremo mimo diskurza kulturnega relativizma, ki ima izrazito negativno konotacijo in v znamenju katerega so bila predvsem 80. in 90. leta prejšnjega stoletja. Za globalizacijo diskurza o človekovih pravicah je ta, radikalni kulturni relativizem (kot ga poimenuje Donnelly (1984)), z vztrajanjem pri kulturi kot oviri razumevanju, relevantnosti in možnosti spoštovanja univerzalnih človekovih pravic enako škodljiv kot radikalni univerzalizem oz. moralni imperializem, ki zanika pomen kulturne oz. širše identitetne raznolikosti za veljavnost norm človekovih pravic.

Tako spremenjeni kontekst razprav o človekovih pravicah je na ravni ZN po letu 1945 prispeval k vpeljavi novega *ad hoc* formata in pravil diskurza o človekovih pravicah. Leta 1968 je bila v Teheranu organizirana z aktualnega gledišča skoraj popolnoma spregledana ali kot neuspeh označena (prva) svetovna konferenca, pri kateri je bolj kot zaključki konference (glej Združeni narodi 1968) fascinantno dejstvo, da so samo dvajset let po sprejetju SDČP v obdobju zahodne hegemonije središčno pozicijo v diskurzu o človekovih pravicah prevzele države »tretjega sveta«, med katerimi je bilo več kot dve tretjini od skupno 83 udeleženk nedemokratskih držav, ki so jih takrat predstavljali avtoritarni voditelji (Burke 2008, 283).²⁵²

Da je bila situacija nasprotna tisti iz leta 1945, ko je bil Zahod v vlogi arhitekta povojne ureditve mednarodne skupnosti, potrjuje že iz seznama na konferenci oblikovanih in sprejetih resolucij (Združeni narodi 1968, III–IV) razvidno dejstvo, da je kljub prisotnosti Zahoda teheranska konferenca veliko bolj kot v razpravi o novih mehanizmih za implementacijo razglašeni pravic, skozi katere bi se med drugim na novo določilo razmerje sil v diskurzu o človekovih pravicah,²⁵³ izzvenela v njegovi razširitvi s koncepti razvoja, rasne enakosti ter

²⁵¹ V filozofskem smislu je bolj kot specifične pravice, ki so bile (sporno z vidika nedeljivosti človekovih pravic) označene kot pravice tretje generacije, zanimiva sprememba v ontološki poziciji od države kot kršiteljice pravic k širšemu sistemskemu pristopu k človekovim pravicam ter osredotočanju na strukturne, predvsem na globalno gospodarstvo vezane grožnje posameznikom (Freeman 2011, 52). Na strani definiranih upravičencev so na višku gibanja za dekolonizacijo sveta v 60. letih prejšnjega stoletja bolj kot kadarkoli poprej in poslej v mednarodne dokumente, ki so se sicer pretežno nanašali na človekove pravice kot pravice posameznikov, bili vključeni tudi kolektivni akterji (v tem desetletju so narodi, manjšine, družina in druge skupine predstavljali kar 29 % odstotkov omemb subjektov, ki uživajo posebno varstvo in pravice) (Elliott 2014, 417–8).

²⁵² Svetovna konferenca je potekala v Iranu, ki ga je takrat vodil šah Reza Pahlavi, ki velja za arhetip avtokrata, ki je Iran namesto k demokratizaciji uspešno usmerjal h gospodarskemu razvoju in modernizaciji ter si tudi na mednarodni platformi prizadeval za postavitev enačaja med ekonomskimi in socialnimi ter človekovimi pravicami ter relativizacijo diskurza iz SDČP v kontekstu postkolonialnega sveta (Burke 2008, 282–3). Slednje je še posebej pomenljivo glede na to, da je bil eden izmed glavnih prvotnih namenov obeležiti dvajseto obletnico razglasitve SDČP.

²⁵³ Kot v enem izmed redkih poskusov osvetljevanja mednarodne konference o človekovih pravicah v Teheranu izpostavlja Thompson (2011, 16–7), je v kontekstu priprav na to konferenco poleg ponovno neuspešno objune

nediskriminacije (Thompson 2011, 3–4). Čeprav se je zdel ta nov format z idejo o ovrednotenju sistema varstva človekovih pravic obetaven za razrešitev filozofskih in ideoloških dilem, ki so cepile diskurz o človekovih pravicah, ter je sprva obetal tudi pripustitev civilne družbe, pa teheranska konferenca v nasprotju s (prevelikimi) pričakovanji ni razrešila obstoječih idejnih antagonizmov, civilna družba pa je po burni razpravi znotraj pripravljalnega odbora o njeni vlogi ter z ozirom na stališča iranskih organizatorjev konference razen peščice NVO (glede na vse materialne in nematerialne omejitve še vedno skoraj izključno Zahodnih), ki jim je bila med drugim ob robu konference odobrena pravica razširjati informacije o stanju človekovih pravic v posameznih članicah ZN, ostala izvzeta iz razprave o prihodnjih smernicah mednarodnega varstva človekovih pravic (Thompson 2011, 3–4).

Z ozirom na ta dva parametra se kot pomembnejša za nadaljnji razvoj filozofskega diskurza izpostavlja druga svetovna konferenca o človekovih pravicah, ki je bila leta 1993 organizirana na Dunaju z udeležbo delegatov iz 171 držav, medtem ko je skupna udeležba vključujoč akademike, strokovnjake, predstavnike več kot 800 NVO, PT in drugih organizacij, dosegla okrog 7000 sodelujočih (UVKČP 1996–2013c).²⁵⁴ Konferenca se ob agendi, potrjeni leta 1992 v GS ZN, ni mogla izogniti vprašanju prej omenjenih trditev o kulturni relativnosti človekovih pravic, tako da se prvi izmed dveh ključnih sklepov konference, zbranih v Dunajski deklaraciji in akcijskem programu (DDAP) (1993), ki ju izpostavljajo zgodovinski pregledi razvoja koncepta človekovih pravic (glej npr. Normand in Zaidi 2008, 320; Gómez Isa 2009, 45; Freeman 2011, 55), nanaša na nedeljivost in univerzalnost vseh človekovih pravic.²⁵⁵ V 1. odstavku 1. dela DDAP (1993) so se države zavezale, da bodo »/.../ spodbujale univerzalno spoštovanje, izpolnjevanje obveznosti in varstvo vseh človekovih pravic in temeljnih svoboščin v skladu z Ustanovno listino Združenih narodov, drugimi instrumenti na področju človekovih pravic in mednarodnega prava«. Takoj

ideje za ustanovitev VKČP bil že leta 1967 s strani VB podan predlog za nadomestitev KČP, v kateri je od začetka 50. in do sredine 60. let prejšnjega stoletja Zahod močno izgubljal vpliv na rovaš držav »tretjega sveta«, njegovo pozicijo v diskurzu o človekovih pravicah pa je dodatno slabilo ustanavljanje PT za nadzor nad implementacijo posameznih pogodb. Čeprav bi lahko razpravljali o kvaliteti in motivih tega predloga je z našega vidika zgovornejši podatek, da ta predlog nikoli ni bil uvrščen na dnevni red konference v Teheranu.

²⁵⁴ Priprave na konferenco so se začele že leta 1989, vendar je bila konferenca realizirana šele čez štiri leta, kar lahko po eni strani povežemo s kompleksno organizacijo in njeno vsebinsko kompleksnostjo, po drugi strani pa razumemo kot posledico tega, da se je »v letih takoj po 1989 /.../ pojavilo znatno število sporov in odkrite neroveze med sodelujočimi, medtem ko je začel počasi plahneti optimizem glede tega, da se za vokalom skriva boljši svet« (Stearns 2012, 151).

²⁵⁵ Drugi ključni sklep je zadeval priporočilo sodelujočih na konferenci GS ZN glede ustanovitve VKČP (World Conference on Human Rights 1993, del II(A), 18. odstavek), pol stoletja po Cassinovem izvornem predlogu za tovrstni organ in z namenom boljše koordinacije aktivnosti na področju človekovih pravic v sistemu ZN (Normand in Zaidi 2008, 320).

za tem je v DDAP zapisano, da »univerzalna narava teh pravic in svoboščin ni vprašljiva« (*ibid.*), kar ob pomanjkanju eksplicitnih razlogov za oblikovanje tovrstnega sklepa in z ozirom na 5. odstavek 1. dela DDAP, v katerem se hkrati z načeli univerzalnosti, nedeljivosti, medsebojne odvisnosti in povezanosti omenja potreba po spoštovanju partikularnosti (pogojene geografsko, kulturno, versko ...), ne moremo razumeti zgolj kot razrešitev nezanemarljivih razlik v pristopih k filozofskemu diskurzu o človekovih pravicah po drugi svetovni vojni, temveč gre prej za potrditev odločitve, da vprašanje filozofskih temeljev človekovih pravic in fleksibilnosti človekovih pravic za upoštevanje drugačnih doktrinarnih in kulturnih ozadij še naprej ignorira oz. ostane nerešeno (*cf.* Gómez Isa 2009, 45–6).²⁵⁶ Je pa bila ta konferenca s strani samih sodelujočih ne le z ozirom na vsebinske zaključke, temveč tudi ali še bolj glede pravil, ki so do takrat neprimerljivo velikemu številu akterjev v neprimerljivo velikem obsegu, posebej glede na prakso v stalnih telesih ZN ter regionalnih organizacijah, omogočila vključevanje v diskurz o človekovih pravicah, ovrednotena izrazito pozitivno.²⁵⁷

Kot del filozofskega diskurza o človekovih pravicah po letu 1945 bi načeloma lahko upoštevali tudi pester znanstveni diskurz, ki se odvija vsaj na polju družbenih ved, odkar je pravna znanost po pozitivizaciji prava človekove pravice pretvorila v tehnični pravni diskurz, drugi družboslovci pa so »trčili« ob nje med proučevanjem drugih za njihovo področje relevantnih konceptov (Freeman 2011, 8–9). Veliko (tudi teh) avtorjev, na katere se sklicujemo skozi pričujočo disertacijo (glej npr. Freeman 1994; Shestack 1998; Schaefer 2005), se je eksplicitno ukvarjalo ravno z (manjkajočimi oz. nejasnimi) filozofskimi ali metafizičnimi temelji človekovih pravic. Vendar pa je pravni pozitivizem ter osrednje mesto, ki so si ga po drugi svetovni vojni v diskurzu o človekovih pravicah na vseh področjih zagotovile države, ki so sicer v specifičnih primerih bolj ali manj primorane ali jim je v interesu k diskurzu (selektivno) pripustiti druge tipe akterjev, to razpravo v primerjavi z vlogo intelektualcev pri oblikovanju koncepta naravnih pravic in tekmujočih diskurzov potisnil v tretji plan, kjer so namesto oblikovanja diskurzivnih pravil prej prevzeli nalogo paralelnega iskanja vira teoretske legitimnosti oblikovanih standardov človekovih pravic.

²⁵⁶ Slednje, skupaj s prevlado drugih tipov diskurza o človekovih pravicah, govori v prid Freemanovi (2011, 60) trditvi, da je mednarodni režim človekovih pravic, katerega osrednji del še vedno predstavlja diskurz o človekovih pravicah znotraj ZN ».../ političen in ne filozofski. Pragmatično odgovarja na okoliščine in posledično deluje nekonsistentno. /.../ Pravne institucije ZN so lahko bolj nepristranske, vendar so omejene proceduralno in diplomatsko previdne.«

²⁵⁷ K temu so zagotovo prispevali tudi nediskurzivni dejavniki, kakršen je tehnološki razvoj, ki je zmanjšal komunikacijske in transportne stroške ter omogočal povezovanje isto- in raznovrstnih akterjev, tako da je dunajska konferenca v primerjavi s svojo manj slavno predhodnico potekala v razmerah, ki so bile v kvantitativnem in kvalitativnem smislu bistveno drugačne od okoliščin iz srede 60. let prejšnjega stoletja.

Šele s pojavom kritičnih, posebno poststrukturalističnih pristopov v mednarodnih odnosih, za katere je z zgodovinske perspektive značilno, da so prvi med njimi izšli iz marksistične teoretske tradicije, in da svoje kritike ne usmerjajo zgolj v predmet svojega preučevanja, ampak tudi v obstoječi/prevladujoči način proučevanja izbranih tem v mednarodnih odnosih (Brglez 2008, 138), smo priča tudi kritičnejšemu pogledu na mit nenadkriljivosti obstoječe ureditve varstva človekovih pravic in vloge posameznih akterjev pri (re)produkciji pomena človekovih pravic v globaliziranem svetu. Iz tega razloga, pa tudi zavrlo potrebe po prostorskem zamejevanju naše analize ter izhajajoč iz narave izbrane študije primera, naš genealoški pregled diskurza o človekovih pravicah ne vsebuje znanstvenega diskurza.

3.2.3 Politični diskurz

V političnem diskurzu neposredno po letu 1945 je pionirska in pogosto pretirana pozitivna vloga pripisana ZDA, kar je posledica njihove mednarodnopolitične moči, s katero so izšle iz druge svetovne vojne, pa tudi dejstva, da je bil diskurz človekovih pravic tudi na najvišji notranjepolitični ravni v ZDA vpeljan že nekaj let, preden so človekove pravice dobile mesto v UL ZN. V svojem letnem nagovoru predstavnikom ameriškega kongresa je takratni predsednik Roosevelt (1941) izpostavil pomen mednarodnega okolja na domače zadeve (v nasprotju z nekdanjo ameriško doktrino izolacionizma), spoštovanje človekovih pravic pa umestil med načela notranje politike ter del zunanjepolitične strategije v odnosu do vseh narodov. Rooseveltov nagovor je dobil popularni naziv »Govor o štirih svoboščinah« (*Four Freedoms Speech*), saj je povojno mednarodno skupnost slikal kot »svet, zgrajen na štirih temeljnih svoboščinah« (Roosevelt 1941): svobodi govora in izražanja, verski svobodi, svobodi pred pomanjkanjem (*freedom from want*)²⁵⁸ ter svobodi pred strahom (*freedom from fear*), ki je bila razumljena kot omejevanje oboroževanja različnih delov sveta. Zadnji dve svoboščini sta dobili mesto tudi v Atlantski listini (1941), ki sta jo podpisala ameriški predsednik Roosevelt in takratni britanski premier Churchill²⁵⁹ in ki je bila leto pozneje (z

²⁵⁸ Ta svoboda v praksi »/.../ pomeni ekonomska spoznanja, ki bodo vsakemu narodu zagotovila zdravo in mirno življenje za njegove člane – kjerkoli v svetu« (Roosevelt 1941) in se ne zdi tako daleč od konceptualnega izhodišča ekonomskih in socialnih pravic, okrog katerih se je kmalu po sprejetju SDČP odprlo polje ideološkega boja med Zahodom in »ostalimi«. Del pojasnila za to lahko izpeljemo iz terminološke distinkcije med svoboščinami in pravicami, saj svoboda pred pomanjkanjem predvideva pravico do ekonomske pobude, ne pa tudi nujno državnega angažmaja pri zagotavljanju ustreznega življenjskega standarda vsakega posameznika.

²⁵⁹ Natančen izvor fraze »štiri temeljne svoboščine« ni znan, a se poskusi njenega pojasnjevanja nadaljujejo s podmeno, da je njen pojav vse prej kot naključje (Moyn 2010, 49), kar je še en primer, ki potrjuje teleološko naravnost teorije o človekovih pravicah.

eksplicitno navedbo človekovih pravic) ponovno potrjena v širšem krogu šestindvajsetih držav iz različnih geografskih regij v Deklaraciji združenih narodov (1942).

Če postavimo koncept štirih svoboščin v zunanjepolitični kontekst ter upoštevamo kršitve človekovih pravic, ki so jih v tudi na svojem ozemlju med in po drugi svetovni vojni zagrešile ZDA in VB, ter proklamirani politični liberalizem ob nadaljevanju rasističnih ter imperialističnih praks, je bil diskurz človekovih pravic, pod pravili ZDA in zahodnih zaveznikov, (v nasprotju z interpretacijo kot jo zasledimo npr. pri Forsythu (2006, 36)), nastavljen prej proti nemškemu nacističnemu režimu in za zagotovitev svojega hegemonskega vpliva v povojni mednarodni skupnosti kot za kozmopolitsko idejo, ki bi vsem posameznikom na planetarni ravni omogočila boljše življenje (Normand in Zaidi 2008, 28; Moyn 2010, 44).²⁶⁰ Ne nazadnje Atlantska listina (1941) ne predvideva nikakršnega univerzalnega mehanizma za zagotavljanje človekovih pravic, temveč cilja na »/.../ mir, ki bo vsem narodom omogočil varen obstoj znotraj njihovih meja ter zagotovil vsem posameznikom v vseh deželah, da živijo svoja življenja brez strahu in brez pomanjkanja«. To misel pa potrjuje tudi omahovanje ZDA in drugih velikih sil (Francije, VB in SZ) po koncu vojne oz. na začetku povojnega mednarodnega organiziranja, ko so k človekovim pravicam pristopile z veliko mero zadržanosti, medtem ko so bile »močne« človekove pravice v prvi meri projekt manjših latinskoameriških držav, Indije ter nekdanjih kolonij v Afriki (Stearns 2012, 126).²⁶¹

Medtem ko so Rooseveltovi nagovori ter izjave političnih predstavnikov držav tvorili jedro političnega diskurza, pa so ostali marginalizirani že medvojni poskusi posameznikov, kakršni so med drugim delovali v okviru mednarodnih pravnih ali diplomatskih inštitutov in pripravljali konkretne predloge za resolucije in deklaracije človekovih pravic (Normand in Zaidi 2008, 74–6). Med spregledanimi poskusi prispevkov k diskurzu o človekovih pravicah je tudi Deklaracija človekovih pravic, ki jo je s pomočjo drugih intelektualcev spisal, dal prevesti v več kot trideset jezikov in posredoval v mnenje številnim državnikom britanski pisatelj Herbert George Wells, čeprav je to besedilo, ki je bilo večkrat dopolnjeno (nazadnje je bilo objavljeno kot Sankeyeva deklaracija), sprožilo razpravo o človekovih pravicah na

²⁶⁰ V 20. stoletje so omenjene države še vedno vstopile z idejo, pripeto novemu imperializmu 19. stoletja, o lastni večvrednosti in z občutkom mesijanskega poslanstva, da civilizirajo preostale dele sveta, medtem ko so v praksi celo zavirale lastne lokalne zametke človekovih pravic ter zahtevale predrugačenje družbe po evropskem razsvetljenskem modelu (Stearns 2012, 102–3).

²⁶¹ Čeprav so bile človekove pravice, skoncentrirane skoraj izključno v obliki kolektivne pravice ljudstev do samoodločbe, v obdobju med svetovnima vojnama uporabljane kot motivacijski in legitimacijski dejavnik s strani Zahodnih zaveznikov (in ne z mislijo na vzpostavitev supranacionalne organizacije za vzpostavitev globalne pravičnosti), je obljuba o povojnem razpadu imperijev ter dokončni dekolonizaciji ostala neizpolnjena tudi po tem, ko je bil diskurz človekovih pravic že globoko »v sedlu« mednarodne skupnosti po drugi svetovni vojni (Moyn 2014, 138–9).

najvišjih in najnižjih političnih ravneh (Normand in Zaidi 2008, 76–7). Primeri tovrstnih razprav in dokumentov dokazujejo, da so pomembne pobude za univerzalizacijo človekovih pravic prišle »od spodaj navzgor«, čeprav so bili sodelujoči oz. njihovi avtorji predvsem izobraženci, in ne zgolj kot »milost« občutljivih in moralnih državnikov ali političnih sredin.

Z ustanovitvijo ZN in vključitvijo človekovih pravic v delokrog organizacije, v zvezi s katero je bilo sicer predhodno izbojevanih veliko besednih bitk, v katerih so po številu in zastopanosti idej oz. mestu v diskurzu ter njegovih posledicah dominirale tako vlada ZDA kot ameriške NVO,²⁶² so človekove pravice postale institucionalizirani del mednarodnopolitične realnosti. Platforme političnega diskurza o človekovih pravicah so postali prvenstveno GA ZN, ECOSOC ter KČP, v katere pa se je skupaj s političnim zastopstvom držav prenesla tudi splošna politična klima, v kateri so bile človekove pravice večji del zgodovine podrejene drugim vidikom, t.i. visokim zunanjim politikam držav, kot sta npr. diskurza državne suverenosti in varnosti.²⁶³

Že z začetkom delovanja KČP, ko so se na novoustanovljeni organ kljub umanjkanju pooblastil za obravnavo individualnih pritožb o kršitvah človekovih pravic v državah članicah ZN usule peticije, so se predstavniki držav zavedli, da nobena izmed držav ne more ostati izvzeta iz kritik v mednarodnem okolju, tako da so se začele intenzivneje sklicevati na 7. odstavek 2. člena UL ZN o nevmešavanju v notranje zadeve (Lauren 2011, 212). Po tem, ko je pravno usmerjeni diskurz prednjačil v procesu sprejemanja temeljnega dokumenta človekovih pravic in je bila filozofija človekovih pravic postavljena v podporno vlogo pravni kodifikaciji, so se sredi 50. let prejšnjega stoletja, tako kot večina drugih področij, človekove pravice znašle na obrobju političnega prostora, središče katerega je zasedala politična napetost z grožnjo izbruha novega oboroženega spopada med ZDA in SZ (cf. Freeman 2011, 47).

Poleg tega pa je treba nastajanje mednarodnega režima človekovih pravic umestiti v širši politični kontekst gibanja proti kolonializmu, čeprav se je, kot pokaže Moyn (2010, 85), to gibanje sprva redko sklicevalo na človekove pravice in SDČP, čeprav je bilo v največjem zaletu ravno med in po procesu njenega oblikovanja ter razglasitve. Medtem ko je bila še za časa vključitve človekovih pravic v delokrog novoustanovljenih ZN na azijskem kontinentu

²⁶² V zvezi z vsesplošno ameriško dominacijo preko bolj in manj konvencionalnih diplomatskih in političnih sredstev v diskurzu o človekovih pravicah ob vzpostavljanju univerzalne mednarodne organizacije glej npr. Norman in Zaidi (2008, 123–9).

²⁶³ To ne pomeni, da so človekove pravice izginile, temveč so postale »pomemben element v sodobni realpolitični enačbi« (Buerghenthal 2000, 15). Slednje se je v političnem diskurzu odražalo skozi označevanje očitkov o kršitvah človekovih pravic kot orožju neodgovornih oz. sovražnih skupin ali prizadevanj za nadaljnji razvoj mednarodnega režima za varstvo človekovih pravic kot uničujočega in nasilnega hitenja (glej Lauren 2011, 215). Tovrsten razvoj diskurza govori v prid ideji, da je bila ustanovitev ZN bližje ohranitvi načela ravnotežja sil kot pa moralizaciji in legalizaciji sveta (Moyn 2010, 56).

od tujih kolonialnih sil neodvisna zgolj Kitajska in je bilo do srede 50. let prejšnjega stoletja v celoti neodvisnih zgolj pet afriških držav, pa je nastanek sicer politično zelo heterogene, a številčno prevladujoče skupine azijskih in afriških držav, spremenil razmerja moči v organih ZN. Zaradi njene sestave in načela enakosti držav članic se je to seveda najbolj odražalo v GS ZN, kjer so podporo za predloge instrumentov in mehanizmov na temo odprave (posledic) kolonializma (začenši z Deklaracijo o zagotovitvi neodvisnosti kolonialnih dežel in narodov (1960)) dobile tudi iz drugih geografskih regij (Lauren 2011, 235–7). Čeprav ju je, kot že omenjeno, do neke mere mogoče razumeti kot tekmujoča diskurza (glej Moyn 2010, 3. poglavje), pa je anticolonializem na več načinov pustil pečat v razvoju diskurza o človekovih pravicah.²⁶⁴ Najočitnejši primer predstavlja vključitev pravice ljudstev do samoodločbe kot 1. člena tako MPDPP kot MPESKP (s čimer je boj proti kolonializmu na specifični način povezal arbitrarno ločeni skupini človekovih pravic (Normand in Zaidi 2008, 212)), ki je od Wilsonove ideje samoodločbe ter preko SDČP ni bilo vidneje prisotne v mednarodnem diskurzu človekovih pravic.²⁶⁵

Vse od nastanka ZN in torej koncentracije diskurza o človekovih pravicah znotraj ene institucionalne platforme so pomemben člen v političnem diskurzu začele predstavljati tudi NVO, ki so seveda skupaj s širšimi gibanji aktivistov obstajale že veliko prej, vendar so dobile pravi zalet s tem, ko so se na univerzalni in na regionalni ravni vzpostavile permanentne strukture in mehanizmi, v odnosu do katerih so NVO lahko vršile neposreden pritisk - najprej v procesu vzpostavljanja osnovnega normativnega okvirja, kasneje pa skozi kampanje proti specifičnim kršitvam pravic oz. za napredek pri njihovi implementaciji (Buergethal 2000, 14).²⁶⁶

Že od leta 1947, posebno pa v času oblikovanja pravno zavezujočega dokumenta (od leta 1952 je bilo jasno, da bosta nastala dva ločena pakta) se je namreč začel na ravni držav jezik

²⁶⁴ Medtem ko se nastanek novih držav predstavlja kot dodatno oviro pri iskanju soglasja o nadaljnjem razvoju diskurza o človekovih pravicah v ZN, še posebej ker je bila večina teh držav domnevno »ne le neZahodnih, ampak tudi nepremožnih in nedemokratskih« (Forsythe 2006, 42) ter zato dojetih kot manj kompetentnih za sodelovanje v diskurzu o človekovih pravicah ter za njihovo spoštovanje, pa je z vključitvijo novih držav v ZN na nek način organsko prišlo do vključitve tem, kot je npr. boj proti rasizmu ali pravica do razvoja, kar zaradi dominantnega položaja Zahoda za časa DN ni bilo mogoče. Ob moralnem momentu in številčni premoči niso uspeli zgolj razširiti agende, ampak so z napredkom na področju rasne enakosti, kjer je bila ključna zagotovitev zadostne podpore Mednarodne konvencije o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije (1965), uspešno preverile možnost oz. politično voljo in pripravile teren za dolgo pričakovano sprejetje paktov človekovih pravic, pri čemer so bile novoustanovljene države po Laurenovih (2011, 239–40) navedbah eden ključnih dejavnikov predvsem za sprejetje MPESKP.

²⁶⁵ Koncept samoodločbe ljudstev se je znotraj različnih doktrinarnih okolij sicer redno pojavljal od 19. stoletja (glej Ishay 2007, 11. poglavje; cf. Stammers 2009, 89–90).

²⁶⁶ V prvih letih delovanja ZN je obstajala zgolj ena NVO, ki je kot glavno področje svojega delovanja opredeljevala človekove pravice (Mednarodna liga za človekove pravice), vendar tudi ko so se ji pridružile druge, med drugim v 60. letih prejšnjega stoletja organizacija Amnesty International, ta pritisk sprva ni prinesel večje oz. bolj neposredne vključenosti v diskurz o človekovih pravicah v okviru ZN (Moyn 2010, 125–6).

človekovih pravic uporabljati izrazito selektivno, v čemer so prednjačile ZDA in SZ z medsebojnimi očitki o kršitvah človekovih pravic, med katerimi so najbolj skeleli tisti, ki so osvetlili problematično notranjepolitično realnost držav. Za ZDA je bilo najbolj boleče problematiziranje dolgotrajnega in systemskega kršenja človekovih pravic afroameriških in domorodnih populacij na njihovem ozemlju, medtem ko je SZ enako prizadeto med drugim sprejemala očitek o kršitvah pravic političnih disidentov, cenzuri in splošnih kršitvah državljanskih in političnih pravic (Lauren 2011, 214).²⁶⁷ K selektivnemu pristopu k človekovim pravicam pa je zagotovo prispevala tudi zgodnja odločitev, ki je izrecno navedena tudi v resoluciji, s katero je bila razglašena SDČP, da mora njihovo univerzalno kodifikacijo spremljati vzpostavitev mehanizmov za (nadzor nad) njihovo implementacijo.²⁶⁸ Skupaj s paktoma, ki sta na sprejetje čakala do leta 1966 (na potrebnih 35 ratifikacij za njuno veljavnost pa še nadaljnjih deset let), se je tudi konkretnjša razprava o slednjih pomaknila v prihodnost, v konec 60. let prejšnjega stoletja ter od takrat naprej prevladovala v diskurzu o človekovih pravicah znotraj ZN približno dve naslednji desetletji (*cf.* Buergenthal 2000, 13).

Poleg dolgotrajnosti iskanja vsebinskih rešitev z zadostno podporo pravno zavezujočim paktom pa je ta selektivnost in napetost, ki je mestoma vodila v popolno blokado na ravni vseh držav, enih bolj in drugih manj intenzivno sodelujočih ali pripuščenih k diskurzu, vplivala tudi na intenzivnejšo regionalizacijo diskurza o človekovih pravicah. Vzporedno z vzpostavljanjem zametkov institucionaliziranega varstva človekovih pravic na univerzalni ravni sta se neposredno po drugi svetovni vojni začela institucionalizirati ameriški in evropski diskurz o človekovih pravicah. Medtem ko so tudi evropske države, predvsem VB in Francija, ki sta iz vojne izšli s političnim kapitalom velikih zmagovalk, pristavile svoje delež k temu, da je sistem varstva človekovih pravic na ravni ZN ostal relativno »brezzob«, pa so članice Sveta Evrope (SE) med sabo leta že 1950 s sprejetjem Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (EKVČP; Svet Evrope 1950) dale konture najbolj sofisticiranemu režimu varstva človekovih pravic, katerega temeljna stebra sta omenjena

²⁶⁷ Medsebojne obtožbe niso bile popolnoma izmišljene, saj sta obe imeli strani svoje okostnjake v omari. Čeprav se srečamo s trditvijo, da so človekove pravice od leta 1947 (p)ostale diskurz v rokah Zahoda v boju za politično prevlado nad SZ, podobno kot poprej dopolnilo in legitimacija oboroženega boja proti nacističnim in fašističnim režimom med drugo svetovno vojno (Moyn 2010, 45), pa dejstvo, da so si mesto v diskurzu o človekovih pravicah želele zagotoviti vse države, vključno s SZ, priča proti človekovim pravicam v obdobju hladne vojne kot enostranskemu instrumentu politične moči. Posebno po popuščanju prvotne največje napetosti po letu 1960 sta se obe strani trudili pokazati napredek pri spoštovanju človekovih pravic, ki ni vedno ostal na ravni retorike, marveč je v nekaterih primerih zavzel obliko konkretnih politik na posameznih področjih (Stearns 2012, 135).

²⁶⁸ Če so bile ZDA in SZ nasprotnega mnenja glede skorajda vseh vprašanj v zvezi z mednarodnim varstvom človekovih pravic, pa sta se obe usklajeno otepali uvedbe mehanizmov za implementacijo in nadzor nad njim, tako da je njun antagonizem uspel presekat splošni javni konsenz ter načelni konsenz znotraj KČP (Normand in Zaidi 2008, 140).

konvencija in leta 1959 ustanovljeno ESČP. Regionalna politična diskurza, ki sta znotraj svojega članstva prej in precej bolj rigorozno vzpostavila implementacijske mehanizme, kažeta na to, da so se bile (regionalne) skupine držav pripravljene prevzeti zavezujoče obveze na tem področju, ampak znotraj omejenega kroga, v katerem lahko samostojno oblikujejo pravila diskurza.

Kljub vsemu pa bi bilo narobe razumeti regionalizacijo diskurza o človekovih pravicah zgolj kot salomonsko odločitev v okoliščinah hladne vojne, saj se je ta trend nadaljeval tudi po popuščanju največje napetosti oz. je še vedno aktualen tudi v 21. stoletju. Tako se je npr. sredi 60. let prejšnjega stoletja začela nakazovati možnost vzpostavitve afriškega regionalnega sistema varstva človekovih pravic z omembo človekovih pravic v ustanovnem dokumentu Organizacije afriške enotnosti (predhodnice Afriške unije (AU)), medtem ko njegovo pravno osnovo v ožjem smislu predstavlja Afriška listina človekovih pravic in pravic ljudstev (ALČPPL; 1981), dopolnjena z drugimi listinami o varstvu pravic žensk, otrok, beguncev, itn. ter (od ustanovitve AU) z razvejano strukturo političnih in pravnih mehanizmov nadzora nad implementacijo človekovih pravic v državah pogodbenicah posameznih instrumentov (več o afriškem regionalnem sistemu varstva človekovih pravic v Heyns in Killander 2009). Kljub temu, da afriški regionalni diskurz v veliki meri odraža določila pogodb iz sistema ZN, pa že iz ALČPPL lahko razberemo, da se tako pravni kot politični diskurz razvijata tudi po lastno načrtani smeri, z ozirom na specifični politični, ekonomski in družbeni kontekst.²⁶⁹

Čeprav v Aziji oz. azijsko-pacifiški regiji ter posameznih delih te regije obstajajo manifestacije regionalnega diskurza (od deklaracij do pravno zavezujočih instrumentov) in so se predstavniki različnih regij kot taki že vključevali v širši diskurz o človekovih pravicah,²⁷⁰ pa v tem delu sveta še vedno umanjka njegova stalna institucionalizirana oblika. Še največji potencial zanj se zdi zbran v Zvezi držav Jugovzhodne Azije (*Association of Southeast Asian Nations* – ASEAN), ki so v zadnjih dvajsetih letih človekove pravice postavile bližje središčnim področjem svojega sodelovanja ter jih po prvi regionalni konzultaciji s

²⁶⁹ Že sam naziv ALČPPL (1981) nam npr. daje vedeti, da so nosilci pravic v tem regionalnem sistemu ne le posamezniki, ampak tudi skupine v obliki ljudstev, v 2. poglavju pa so poleg pravic iz 1. poglavja definirane tudi dolžnosti nosilcev. Posebnost ALČPPL je tudi način omejevanja človekovih pravic, ki ne sloni na splošnih pogojih njihovega omejevanja, temveč na t.i. povratnih določilih (*claw-back clauses*), ki puščajo več prostora za svobodno interpretacijo posameznih pravic ter brišejo mejo med pravnim in aktualnim (notranje)političnim diskurzom (Heyns in Killander 2009, 868–9).

²⁷⁰ Države iz Arabske lige so npr. na povabilo ECOSOC sodelovale na Teheranski konferenci ZN ter po njej vzpostavile svojo komisijo za človekove pravice, leta 1994 pa sprejele prvo verzijo Arabske listine človekovih pravic (Mahoney 2007, 54). Članice Organizacije islamske konference so sprejele oz. prevzele dve deklaraciji na temo človekovih pravic in islama, dokumente s področja človekovih pravic pa so v 90. letih prejšnjega stoletja sprejele tudi države s kontinentalnega območja Azije ter skupina držav iz južnega dela Azije (Grimheden 2009, 944–5).

predstavniki civilne družbe umestile v besedilo ustanovne listine organizacije, sprejete leta 2007, skupaj z določilom o ustanovitvi telesa za človekove pravice (Grimheden 2009, 946–7). Sprejetje ASEAN deklaracije človekovih pravic (Association of Southeast Asian Nations 2012) je znak premika v smeri regionalnega sistema človekovih pravic, vendar so tako organi ZN kot predstavniki mednarodne civilne družbe izrazili velike pomisleke tako glede procesa njenega oblikovanja kot diskurza človekovih pravic, ki ga vsebuje, saj jezik deklaracije na marsikateri točki naj ne bi dosegal standardov, ki jih določajo SDČP ter ključni instrumenti človekovih pravic na univerzalni ravni.

Medtem ko An-Na'im (2005, 38) interpretira regionalizem kot izrazito pozitiven vidik v razvoju globalnega diskurza o človekovih pravicah,²⁷¹ pa se, če na regionalne sisteme varstva človekovih pravic pogledamo skozi prizmo globalizacije diskurza o človekovih pravicah – tako kot v zvezi z globalizacijo na splošno – postavlja vprašanje, ali regionalizacija pomeni fragmentacijo globalnega (političnega) diskurza ali prav nasprotno njegov konstitutivni del. Če izhajamo iz naše definicije globalizacije kot skupka različno usmerjenih procesov, ki skoraj praviloma ustvarjajo različne, tudi nasprotno učinke, potem je praktično neizogibno spoznanje, da je namesto enoznačnega odnosa med (makro)regionalizacijo²⁷² in globalizacijo mogoče identificirati tako primere (makro)regionalizacije, kjer slednja deluje kot dopolnitev oz. katalizator globalni povezanosti, kakor tudi take, ki so tovrstni povezanosti antagonistični.²⁷³

Gledano skozi izbrano prizmo diskurzivnih praks o človekovih pravicah in z osredotočanjem na sistem varstva človekovih pravic znotraj ZN kot centralno točko globalizirajočega se diskurza o človekovih pravicah, lahko tako diskurzivne prakse v okviru SE, naslonjene na EKVČP (Svet Evrope 1950), označimo vsaj na normativni ravni kot pretežno komplementarne in take, ki prispevajo h globalizaciji diskurza o človekovih

²⁷¹ »Razvoj regionalnih sistemov v Evropi, obeh Amerikah ter v Afriki so ustvarili močnejši občutek relevantnosti in legitimnosti standardov človekovih pravic ter zmanjšali obtožbe Zahodnega kulturnega imperializma na tem področju.« (An-Na'im 2005, 38)

²⁷² Termin makroregionalizacija uporabljamo, da bi ločili proces meddržavnega povezovanja od regionalnega povezovanja na mikro ravni med regijami znotraj ene oz. več držav (mikroregionalizacija), ki se sicer lahko oba odvijata sočasno oz. sta lahko celo spodbujena s povezovanjem na ravni celotnega planeta (Scholte 2005, 205).

²⁷³ Scholte (2005, 208) ugotavlja, da sta se makro-regionalizacija in globalizacija med drugim že izkazali kot komplementarni na področjih, kot so proizvodnja, distribucija in prodaja globalno razširjenih izdelkov, ki jih stimulira obstoj skupnih trgov na makroregionalni ravni, ali administracija norm (npr. s področja človekovih pravic!), medtem ko naj bi ljudje lažje pristali na supradržavno regionalno povezovanje prav spričo naraščajoče zavesti o globalni medsebojni povezanosti, kar nam daje misliti, da je (makro)regionalizacija samo vmesna/pripravljalna faza na poti h globalnosti kot končnemu cilju. Obstajajo pa tudi dokazi o nasprotni povezanosti obeh procesov, saj je regionalizem (tako kot uvodoma omenjeni lokalizem) čestokrat proces, ki je sprožen kot reakcija proti globalizaciji ali proti posameznim njenim segmentom (globalizaciji kapital(izm)a, kulturnim vidikom globalizacije...), tako da npr. znotraj makroregionalnih institucij (nazoren je primer EU z njeno odprtostjo navznoter in še posebej v določenih segmentih, kakršna je migracijska politika zelo zaprta navzven) lahko najdemo primere, ki podpirajo oba navedena tipa medsebojnega vplivanja (*ibid.*).

pravicah. Kot izhaja iz besedila preambule EKVČP, je namreč cilj vzpostavitve ločenega regionalnega diskurza utrjevanje načel iz SDČP, čeprav EKVČP zamejuje diskurz o človekovih pravicah tako geografsko kot tematsko,²⁷⁴ tako da je šele postopoma s sprejetjem drugih dokumentov, kot je npr. Evropska socialna listina (Svet Evrope 1961/1966) ter razširitvijo članstva, ta diskurz pridobil na širini.

Če se evropskemu regionalnemu diskurzu o človekovih pravicah ne da očitati *a priori* kontradiktornosti z globalizacijo diskurza o človekovih pravicah, pa je bil na drugi strani npr. političnih diskurz o človekovih pravicah na ravni vlad azijskih držav v 90. letih preteklega stoletja pretežno usmerjen v argumentacijo »izstopa« iz globalizirajočega se diskurza o človekovih pravicah ter organizacijo ločenega partikularnega diskurza okrog t.i. azijskih vrednot (Grimheden 2009, 957), tako da kaže karakteristike drugega, »negativnega«, tipa povezanosti med (makro)regionalizacijo in globalizacijo.²⁷⁵

Medtem ko je na (makro)regionalni ravni kodifikacija človekovih pravic »prehitela« poskuse oblikovanja univerzalnih pravnih mehanizmov na področju človekovih pravic, je znotraj sistema ZN diskurz o človekovih pravicah ohranil izrazito politični značaj s KČP kot ključnim forumom za razpravo o konkretnih kršitvah človekovih pravic. KČP je leta 1967 z ECOSOC resolucijo 1235 najprej dobila pooblastilo, da razpravlja o kršitvah človekovih pravic v posamezni državi, leta 1970 pa ji je bila z resolucijo ECOSOC 1503 dodeljena še pristojnost obravnavanja individualnih peticij, ki zadevajo grobe in sistematične kršitve človekovih pravic; dva univerzalna postopka, glede katerih prevladuje stališče, da sta bila v dosednji praksi relativno neuspešna, da sta večinoma slabo in predvsem prepočasi odgovarjala na primere konkretnih kršitev človekovih pravic in da je za njuno neučinkovitost

²⁷⁴ Kot izhaja iz preambule EKVČP (Svet Evrope 1950), so k njej pristopile » /.../ vlade evropskih držav, ki jih navdihuje ista miselnost in ki imajo skupno dediščino idealov in političnega izročila o spoštovanju svobode in vladavine prava« (leta 1950 so konvencijo podpisale Belgija, Danska, Francija, Nemčija, Grčija, Islandija, Irska, Italija, Luksemburg, Nizozemska, Norveška, Švedska, Turčija in VB), kar se odraža tudi v tem, da so bile v samo EKVČP vključene samo državljanske in politične pravice, ne pa tudi ekonomske, socialne in kulturne, o katerih se je takoj po drugi svetovni vojni razpravljalo v okviru ZN in so tudi dobile svoje mesto v SDČP.

²⁷⁵ Ob tem je nujno izpostaviti diskrepanco med političnim diskurzom na ravni vlad azijskih držav ter diskurzom na ravni državljanov teh držav, saj so »azijske vrednote« del oz. produkt prvega, ne pa nujno tudi drugega (Grimheden 2009, 957; Lauren 2011, 258). Poudarjanje kulturne, politične oz. večdimenzionalne družbene partikularnosti azijske regije pa ni le plod pomanjkanja politične volje za uresničevanje človekovih pravic skladno s parametri diskurza v ZN, temveč ga je potrebno razumeti tudi v okviru širšega zgodovinskega konteksta ter diskurza orientalizma. Zahod, ki je zgodovinsko dominiral v diskurzu o človekovih pravicah, je pomemben del svoje identitete ter legitimacijo politične akcije v procesu povezovanja različnih delov sveta gradil na oblikovanju kontrastov do Vzhoda tudi s poudarjanjem človekovih pravic kot moralnega in intelektualnega dosežka, ki je nedosegljiv drugim kulturnim in političnim sredinam, medtem ko gre pri poudarjanju azijskih vrednot za isto polarizacijo in pretirano poudarjanje razlik v odnosu Vzhod-Zahod, a s to razliko, da je avtor orientalizma Vzhod sam, ki poudarja drugačnost, eksotičnost, partikularnost (v odnosu do Zahoda) z namenom pozitivne distinkcije (cf. Grimheden 2009, 958–60).

mogoče okriviti prav političnost diskurza (Freeman 2011, 48–9).²⁷⁶

Slednje je zagotovo povezano z dejstvom, da nista bila postavljena v *ceteris paribus* okoliščine, ampak v KČP kot organ, v katerem se z volitvami ni spreminjala zgolj njegova sestava, temveč je do leta 2006, tj. dokler KČP ni prenehala obstajati, bil nenehno prisoten pritisk na obseg in geografsko porazdelitev članstva ter s tem določanje pravil diskurza o človekovih pravicah na ravni ZN.²⁷⁷ Poskusi preseganja teh pritiskov so v 70. letih prejšnjega stoletja šli v smeri poverjanja večje vloge posameznim neodvisnim strokovnjakom v sklopu t.i. posebnih postopkov (*special procedures*) – delovnih skupin in posebnih poročevalcev (*special rapporteurs*) (Lauren 2011, 248–9) –, ki pa so s tematsko in geografsko določenimi mandati prispevali k temu, da je bilo stanje človekovih pravic v posameznih državah (upravičeno ali ne popolnoma upravičeno) veliko bolj pod drobnogledom kot spoštovanje standardov človekovih pravic v drugih delih mednarodne skupnosti.²⁷⁸

Na tem mestu velja torej ponovno spomniti na večdimenzionalnost človekovih pravic ter na njihovo večplastno družbeno vlogo, saj so se tudi po tem, ko so v veljavo stopili pakta ter tematske konvencije človekovih pravic in je nadzor nad implementacijo določil posameznih pogodb, v posameznih primerih tudi individualnih pritožb, prešel v domeno PT, sestavljenih iz strokovnjakov, naprej vzpostavljali in ohranjali politični mehanizmi za varstvo človekovih pravic, ki smoter svojega delovanja, pristojnosti ter naloge črpajo iz UL ZN. Poleg OČP, OESKP, Odbora proti mučenju, Odbora za otrokove pravice ter drugih PT, zasedajo ne nepomembno mesto v diskurzu o človekovih pravicah na ravni ZN telesa in mehanizmi, kakršni so SČP (naslednik KČP), UPP, posebni postopki znotraj SČP (tematski in državni mandati) ter pritožbeni postopek SČP, v katerih je ključna vloga poverjena uradnim predstavnikom držav (UVKČP 1996–2013a).

Če izhajamo iz države kot primarne ravni analize diskurza o človekovih pravicah po letu 1945, lahko v 70. in 80. letih prejšnjega stoletja retrospektivno zaznamo nov mejnik v globalizaciji političnega diskurza o človekovih pravicah, skozi procese, ki so se spričo

²⁷⁶ Oba postopka sta še vedno v veljavi, saj sta se tudi po ukinitvi KČP obdržala kot del mandata SČP. V zvezi s tem glej Svet za človekove pravice (2007), še posebej drugo poglavje o posebnih postopkih (PP) (*special procedures*) ter četrto poglavje o postopku pritožbe na SČP.

²⁷⁷ Tako se je leta 1967 po valu nastanka novih držav na pogorišču nekdanjih kolonialnih imperijev število članic z začetnih 18 KČP povečalo na 32 (do leta 2006 je naraslo do 53!), še pomembneje pa je, da je razdelitev sedežev od takrat naprej sledila formuli univerzalnosti preko enakomerne geografske zastopanosti (Lauren 2011, 240).

²⁷⁸ PP so se podobno kot postopka, ustanovljena z resolucijama ECOSOC, ohranili tudi po ukinitvi KČP. Medtem ko sta bila – bolj zaradi političnega pogojevanja kakor pa dokazanega napredka pri uresničevanju človekovih pravic –, ob ustanavljanju SČP ukinjena državna mandata (*country mandates*) za Kubo in Belorusijo (za slednjo ponovno ustanovljen leta 2012!), se je tudi v SČP ohranil model tematsko in državno osnovanih mandatov (Márquez Carrasco in Nifosi 2009, 256). Aprila 2013 je bilo tako npr. v veljavi 36 tematskih in 13 državnih mandatov (glej UVKČP 1996–2013b).

spreminjajočih diskurzivnih in nediskurzivnih okoliščin odvijali na horizontalni (v katerih so ključno vlogo v diskurzu ohranjale države) ter na vertikalni ravni (na različnih ravneh, ključno znotraj in mimo držav). Postopno popuščanje napetosti, ki je v času hladne vojne imela ne le planetarne, ampak tudi transplanetarne razsežnosti (če se spomnimo tekme za vesolje), je dalo prostor t.i. Helsinškemu gibanju za človekove pravice, ki je doseglo simbolični vrhunec z vključitvijo človekovih pravic v pogajanja leta 1975 na Konferenci o varnosti in sodelovanju v Evropi (KVSE) (Lauren 2011, 254). Diskurz človekovih pravic je bil postavljen ob bok diskurzu varnosti ter ga pomagal dopolniti in reproducirati skozi idejo nedeljivosti koncepta varnosti, katere neločljivi del poleg varnosti na ravni mednarodne skupnosti ter državne varnosti predstavlja tudi posameznikova varnost (*ibid.*).²⁷⁹ Poleg novih razsežnosti multilateralnega diskurza o človekovih pravicah so človekove pravice do 80. let 20. stoletja postale standardni element bilateralnih diplomatskih odnosov, čeprav so države do konca hladne vojne skozenj naslavljale predvsem vprašanja človekovih pravic tretjih držav, ki so bile označene kot manj civilizirane, medtem ko so lastne prakse na področju varstva človekovih pravic ostale izvzete (Donnelly 1998, 14–5).

Še bolj kot ta »horizontalni« vidik globalizacije pa je posebno v zvezi z implementacijo po letu 1945 sprejetih standardov človekovih pravic v znanstveni literaturi izpostavljen segment organiziranega aktivizma za človekove pravice na ravni civilne družbe. Kljub številnim dokumentom človekovih pravic, ki so bili sprejeti na univerzalni in na regionalni ravni ter dopolnjeni z mehanizmi za implementacijo njihovih določil ter razčlenitvi koncepta v notranjih pravnih redih držav, je politični aktivizem v obliki civilnodružbenih gibanj začel sistematično govoriti jezik človekovih pravic šele sredi 70. let prejšnjega stoletja, ko so se po Moynovem (2010, 121–2) mnenju bodisi izčrpali bodisi uresničili drugi diskurzi.

Pri tem je še posebej prominentna vloga pripisana Amnesty International (AI) kot organizaciji, ki bi naj bila najbolj zaslužna za razvoj organiziranega in kontinuiranega aktivizma s »pritiskom od spodaj navzgor« (*grassroot human rights advocacy*)²⁸⁰ ter sistematičnim spremljanjem stanja človekovih pravic po posameznih državah (AI je npr. leta 1988 objavila prvo *Globalno poročilo o človekovih pravicah*), pri čemer je k pozicioniranju v diskurzu o človekovih pravicah zagotovo prispevala tudi Nobelova nagrada za mir, ki jo je AI

²⁷⁹ Helsinška sklepna listina (1975) daje človekovim pravicam mesto enega izmed temeljnih načel sodelovanja držav, ki je prešel tudi na Organizacijo za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE), »dedinjo« helsinškega procesa in največjo regionalno organizacijo na svetu, ki se geografsko razteza preko treh kontinentov.

²⁸⁰ AI je uspel do leta 2010 zbrati več kot tri milijone podpornikov (zaposlenih strokovnjakov ter veliko večje število prostovoljcev) v več kot 150 državah (Amnesty International). Čeprav je imela organizacija sprva svojo bazo podpornikov pretežno na Zahodu in je svoj aktivizem usmerila v specifične politične in državljanske pravice – dve točki, zaradi katerih je bila deležna kritik –, pa je v 21. stoletju njena legitimnost spričo kontinuitete delovanja ter z močno razširjeno bazo podpornikov ter agendo bistveno večja (Stearns 2012, 137).

prejela leta 1977 (glej Moyn 2010, 139–40; Lauren 2011, 256–7; Stearns 2012, 136–7; Moyn 2014, 80–1). Da se je v tem obdobju spremenila strategija vključevanja civilne družbe v diskurz o človekovih pravicah, potrjuje tudi nastanek drugih NVO (npr. regionalnih odborov organizacije Human Rights Watch (HRW)²⁸¹), ki so s človekovimi pravicami kot ekskluzivnim področjem delovanja in z opozarjanjem na konkretne primere kršitev začele kritično spremljati (ne)uresničevanje človekovih pravic ter v sodelovanju s posameznimi strokovnimi telesi ZN in KČP ustvarjati politični pritisk na posamezne države in skupine držav (Lauren 2011, 257). Prav ta pritisk NVO oz. širše civilne družbe na države je po mnenju avtorjev, ki pomanjkljivo implementacijo norm (mednarodnega) prava človekovih pravic pripisujejo šibkim mednarodnim mehanizmom za nadzor nad implementacijo (Hathaway 2002; Hafner-Burton in Tsutsui 2005), še najboljši izkupiček sprejetja mednarodnih instrumentov človekovih pravic na univerzalni ravni.

Medtem ko različne teorije mednarodnih odnosov z večjo ali manjšo pojasnjevalno močjo analizirajo z normami skladno ravno ravnanje držav, nekatere pa so sposobne misliti tudi vlogo nedržavnih akterjev, družbenih gibanj, NVO ter kompleksnejših struktur, v katere se čedalje intenzivneje povezujejo, pri kodifikaciji in institucionalizaciji človekovih pravic,²⁸² pa teorija ne ponuja jasnega odgovora na vprašanje, kdaj in s kakšnimi motivi specifični tipi akterjev aktivno (ponovno) privzamejo posamezne diskurze.

Če so, kot to ponazarja Douzinas (2007, 30–1) na primeru ZDA sredi 70. let (v dobi Carterjeve administracije, torej sredi popuščanja napetosti do SZ in po koncu vojne v Vietnamu), države našle motiv za okrepljeno zavezo človekovim pravicam v »poceni« in učinkovitem združevalnem elementu in legitimnosti v odnosu do lastnega prebivalstva, pa je še posebej na ravni civilne družbe težko pojasnjevati okoliščine, v katerih pride do upočasnitev, pospešitev in premen v globalizaciji diskurza o človekovih pravicah. Pri osvetljevanju tega fenomena pogosto in hitro zapademo v teleologijo, medtem ko je prav širjenje in utrjevanje idej ter teoretskih konceptov znotraj (globalne) civilne družbe podvrženo več naključjem kot pravilom,²⁸³ ki bi nam dovolila posploševanje ter anticipacijo razvoja

²⁸¹ Nastanek HRW je v veliki meri vezan na hladno vojno, saj je bilo poslanstvo te organizacije s sedežem v ZDA sprva v imenu Zahoda nadzorovati implementacijo dogovora iz Helsinške sklepne listine, kot nakazuje ustanovitev lokalnih odborov (tudi za Ameriki!), pa si je HRW sčasoma prizadeval za pridobitev statusa NVO globalnega značaja (Stearns 2012, 138).

²⁸² Hegemonska pozicija liberalizma v diskurzu o človekovih pravicah se med drugim odraža v neproblematiziranem trendu institucionalizacije, h kateri težijo vsi tipi akterjev, tako da so si skozi zgodovino – kot opozarja Stammers (2009, 106), na nek način paradoksalno – za institucionalizacijo človekovih pravic prizadevala tudi družbena gibanja, ki zavzemajo obliko neinstitucionalnega aktivizma.

²⁸³ Cf. Moyn (2010, 122): »Ena stvar je beležiti evolucijo supranacionalnih mehanizmov človekovih pravic, npr. v okviru Združenih narodov in znotraj evropske regije, popolnoma drugače pa je razložiti presenetljiv napredek (*startling spike*) v kulturnem prestižu, s katerim so se začele povezovati po desetletjih neznatnosti«.

diskurza o človekovih pravicah na nivoju civilnodružbenega aktivizma.

Poglejmo samo npr. ženevski proces kodifikacije humanitarnega prava oz. prava človekovih pravic v času oboroženega spopada, ki ima zametke v naključju – v izkušnji posameznika, švicarskega bankirja Henryja Dunanta, ki se je na prelomu 19. v 20. stoletje znašel na bojišču v Lombardiji in se pretresen nad katastrofalnimi razmerami, v katerih so bili ujeti vojaki obeh strani, v knjigi spominov na to izkušnjo osebno zavzel za ustanovitev podpornih društev (*relief society*) za pomoč ranjenim v oboroženih spopadih. Pri tem, ko Finnemorjeva (1996, 73–82) osvetljuje razvoj dogodkov od Dunantovega prisostvovanja bitki pri Solferinu prek ustanovitve Mednarodnega odbora Rdečega križa do Ženevskih konvencij, se izgubi vtis naključnosti in dobimo vtis, da je vse od partikularne izkušnje posameznika težilo v smeri oblikovanja pravno zavezujočih standardov za ravnanje držav s posamezniki z ozirom na njihovo vlogo v oboroženem spopadu. Kot ugotavlja Stammers (2009, 125), sicer obstaja evidentna tendenca k institucionalizaciji in (paradoksalni) formalizaciji in vzpostavljanju hierarhičnih odnosov tudi znotraj civilne družbe, pa vendar se družbeni aktivizem in družbena gibanja tipično začnejo kot »spontane, participatorne oblike združevanje izven institucionalnega sveta«. Še več, pojav novih družbenih gibanj od 60. in 70. let prejšnjega stoletja kaže, da tudi kljub institucionalizaciji ostaja potreba po drugih, neformaliziranih oblikah aktivizma za človekove pravice.²⁸⁴

Tretja in običajno zadnja identificirana faza (glej npr. Buergenthal 2000, 15; Stearns 2012, 146) v razvoju političnega diskurza o človekovih pravicah, okoli katere je bila zgrajena ideja o dokončni »zmagi« človekovih pravic, se navezuje na konec hladne vojne, ko se je diskurz o človekovih pravicah razširil na nove države, ki so s sklicevanjem na pravico ljudstev do samoodločbe nastale ali ponovno postale samostojne po zatonu komunizma. Človekove pravice pa niso našle mesta in ponovne potrditve zgolj v ustavah držav v vzhodni in osrednji Evropi, marveč je val demokratizacije z jezikom človekovih pravic zajel tudi dele Azije in Afrike (Stearns 2012, 150). »V zadevnem obdobju je svet doživel dramatične spremembe, h katerim je revolucija na področju človekovih pravic znatno prispevala, hkrati pa je imela od njih znatno korist« (Buergenthal 2000, 16). Obdobje v prvih letih po koncu hladne vojne je tako npr. utrdilo človekove pravice na agendi širše evropske regije, kjer so bile v sklopu tedaj še KVSE organizirane tri Konference o človeških dimenzijah, SE so se pod eksplicitnim pogojem zavezanosti človekovim pravicam pridružile države iz nekdanjega sovjetskega

²⁸⁴ Stammers (2009, 139) pojav novih družbenih gibanj pojasnjuje kot simptom neenoznačnih posledic institucionalizacije (človekovih pravic), negativni vidik katerih predstavlja potencial, da se človekove pravice v odnosu do koncepta moči iz »moči, da« (zlo)rabijo kot instrument moči same (»moč nad«).

bloka, na afriški celini pa je prineslo premik v smeri dolgo pričakovane rasne enakosti z izpustitvijo borca za človekove pravice Nelsona Mandele ter prvimi pravimi demokratičnimi volitvami v Južni Afriki leta 1994 (Lauren 2011, 260–1). Leta 1993 pa je bil na Svetovni konferenci o človekovih pravicah (SKČP) sprejet predlog o ustanovitvi Visokega komisarja Združenih narodov za človekove pravice (VKČP) (del II (A), člena 17 in 18 DDAP (1993).

Če se je tudi po institucionalizaciji človekovih pravic v mednarodni skupnosti ohranila paleta različnih ideologij in političnih sistemov, pa je s koncem hladne vojne splošni model političnega življenja postala liberalna demokratična nacionalna država, z njo pa manjši interes za promocijo ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic posameznikov.²⁸⁵ V nasprotju s pričakovanji, da bo imel konec hladne vojne posredno (preko demokratizacije) izrazito pozitiven učinek vsaj na uživanje državljanskih in političnih pravic, pa empirična analiza, ki sta jo izvedla Cingranelli in Richards (1999) na naključno izbranem vzorcu 79 držav in njihovih politik ter ravnanja, ki zadevajo fizično integriteto posameznika, med leti 1981 in 1996, ne potrjuje hipoteze o koncu hladne vojne kot katalizatorju splošnega napredka na področju spoštovanja človekovih pravic. Avtorja sta namesto tega prišla do zaključka, da je edini pravi napredek (še ta zgolj na krajši rok!) mogoče zaslediti v zmanjšanju števila političnih zapornikov, medtem ko v zvezi z ostalimi tremi v analizo zaobjetimi kršitev pravic (mučenje, kršenje pravice do življenj, prisilno izginotje) ne moremo govoriti o statistično značilnem izboljšanju stanja človekovih pravic, ampak se je, prav nasprotno, le-to v posameznih primerih celo poslabšalo (Cingranelli in Richards 1999, 511–3, 531).

Preden se posvetimo študiji primera UPP kot globaliziranemu diskurzu o človekovih pravicah, očrtajmo temeljne in hkrati z vidika globalnosti »problematične« karakteristike diskurza o človekovih pravicah v obdobju po letu 1945. Podpoglavje 3.2 smo odprli z ugotovitvijo o prelomu diskurza o človekovih pravicah na več točkah, ki vsaka zase in skupaj potrjujejo ugotovitev, da »/.../ ponovni vznik kulture človekovih pravic po drugi svetovni vojni ni enostavno nadaljevanje na točki, kjer se je politična morala nahajala konec 18. stoletja« (Svetlič 2009, 209).

Osrednje mesto v zgodbi o človekovih pravicah v vseh tipih diskurza, pri definiranju pomena človekovih pravic ter načina, na katerega slednje urejajo odnose med posamezniki ter

²⁸⁵ Cf. Stearns (2012, 147): »Propad komunizma in globalna širitev kapitalizma sta nedvomno zmanjšala pozornost do socialnih in ekonomskih pravic. /.../ Številne države so iz različnih razlogov začele ukinjati socialne programe, a ne le v Evropi in v Združenih državah, ampak tudi v Indiji in Latinski Ameriki. Dohodkovne neenakosti ter raven največje revščine so se skoraj zagotovo spremenile na slabše – kljub temu brez systemskega odgovora na ravni človekovih pravic«.

obveznosti oblasti do nosilcev človekovih pravic na svojem ozemlju, so prevzele države oz. mednarodna skupnost držav. S tem manevrom so percepciji primarnih kršiteljic človekovih pravic dodale dimenzijo primarnih varovalk istih pravic in poskrbele za ambivalenten značaj odnosa med državo in človekovimi pravicami, ki ga v ospredje postavlja Donnelly (2003, 35–7). Medtem ko se zdi, da se je s prevlado koncepta človekovih pravic zgodil suspenz države v definiranju pravičnosti, pa se izkaže, da je bil s prevlado mednarodnega prava v diskurzu o človekovih pravicah to pravzaprav obrat nazaj na izhodišče, saj z njim z vlogo države v pravni mediaciji človekove pravice v notranjem pravnem sistemu postanejo institucionalizirani dejavnik državne legitimacije (Wall 2014, 114–5). Da je človekove pravice praktično nepojmljivo misliti brez reference na državo, ne nazadnje kaže tudi to, da se med največjimi grožnjami človekovim pravicam v globaliziranem svetu še vedno omenjajo šibke oz. propadle države (*failed states*) (glej npr. Englehart 2009; Parrish 2011).²⁸⁶

Poleg teritorialno konsolidirane države kot generične kategorije s centralnim mestom v diskurzu o človekovih pravicah genealoška analiza potrjuje idejo moči kot nahajajoče se v poziciji določanja pravil diskurza, na katerem so se po letu 1945 izmenjevale posamezne države in (regionalne) skupine držav. Neposredno po drugi svetovni vojni oz. že med njo so to pozicijo v zunanjepolitičnem diskurzu zavzele zahodne države na čelu z ZDA, že zelo kmalu pa jo ob marginalizaciji koncepta prepustile oz. izgubile na rovaš velikega števila v procesu dekolonizacije nastajajočih držav, ki so s svojo prisotnostjo preobrazile predvsem ZN in diskurz o človekovih pravicah razširile z drugimi, na trenutke tekmujočimi diskurzi. S koncem hladne vojne, s katerim je postala bistveno manjša izbira oblik politične organizacije in prilegajočih se ideologij, je Zahod ob obujenem splošnem interesu za človekove pravice ponovno postal prominenten akter v diskurzu o človekovih pravicah. Slednje zapisujemo brez izraženega vrednostnega predznaka, saj tovrstno pozicioniranje posamezne skupine držav proizvaja polivalentne učinke; od uvrščanja pravic marginaliziranih skupin ljudi na agendo globalizirajočega se diskurza o človekovih pravicah do odvrčanja pozornosti ali legitimacije za siceršnje lastne kršitve ter nove oblike zamejevanja diskurza.

Če upoštevamo dejstvo, da je v svetu, ki je imel značilnosti učbeniškega primera realistične mednarodne skupnosti, po drugi svetovni vojni »zmagala« liberalistična paradigma, dobimo pojasnilo, zakaj je središčno pozicijo v diskurzu o človekovih pravicah

²⁸⁶ Parrish (2011, 1105–6) tako npr. v osrednjem argumentu svojega izvajanja v zvezi z globalizacijo in človekovimi pravicami trdi, da »/.../ zmag, doseženih na področju človekovih pravic, ne moremo pripisati domnevni univerzalni, transcendentalni naravi človekovih pravic, temveč v veliki meri podpori močnih držav ter organizacij in skupin znotraj teh držav./.../ Medtem ko se šibkejša nacionalna država lahko zdi prikladna na kratki rok, pa so na dolgi rok močne države odločilne za svetovni sistem, ki promovira in spoštuje človekove pravice.«

poleg držav zavzelo tudi (mednarodno) pravo z množtvom različnih instrumentov in dvema temeljnima inherentnima ovirama z ozirom na uresničevanje razglašeni pravice. Prva izhaja ravno iz prej omenjene centralne pozicije držav v diskurzu o človekovih pravicah, ki ga zavzemajo kot suvereni, formalno enakopravni akterji, ki niso podvrženi nobenemu mehanizmu prisile, temveč so tudi mednarodnopravni standardi človekovih pravic, kakor priznavajo ne le kritičnejši opazovalci (Douzinas 2007, 23–4; Kennedy 2012, 28), ampak tudi zagovorniki smeri razvoja mednarodnega varstva človekovih pravic po letu 1945 (Forsythe 2006, 57–9), poleg sredstva omejevanja (notranje) suverenosti oblasti, hkrati tudi njen zunanji izraz. Slednje slikovito ponazarja trditev, da je »s strani vlad upravljano mednarodno pravo človekovih pravic najboljša ilustracija za to, kako se krivolovec lahko preobrazi v gozdarja« (Douzinas 2007, 24).²⁸⁷ Drugi, z naše perspektive še pomembnejši in že uvodoma izpostavljeni zaznamek, pa je širše sistemske narave in zadeva mesto pravnega nasproti drugim tipom diskurza o človekovih pravicah oz. pozitivistično redukcijo človekovih pravic na v primerjavi z množtvom razsežnosti človeške osebnosti in bivanjske izkušnje na abstraktna pravna določila. Ali kot problem te sploščitve povzema Douzinas (2007, 42): »Glavni elementi moje identitete, gradniki tega, kar imam za 'resničnega sebe' se nanašajo na množstvo raznolikih stališč, prepričanj in lastnosti, ki jih ne morejo povzeti podaljški človekovih pravic, ki spodbujajo razlike. /.../ Psihološka potreba za diferenciacijo in individualizacijo ne more biti potešena z izenačevalno logiko prava.«

Hkrati s tem obratom so globalizacijski procesi po letu 1945 v neprecedenčnih razsežnostih notranje okolje držav ter mednarodno skupnost bolj kot kadarkoli prej izpostavili pritisku drugih, nadržavnih akterjev: od posameznikov in rudimentarnih skupin predstavnikov civilne družbe, ki so npr. prispevali svoje ideje v zametkih mednarodne institucionalizacije človekovih pravic na valu idealizma po drugi svetovni vojni, do formalno organiziranih in hierarhično strukturiranih mednarodnih NVO, ki so začele sistematično spremljati kršitve človekovih pravic na »zemljevidu« celotnega sveta, in strokovnjakov, zaposlenih v telesih mednarodnih vladnih organizacij. Čeprav glavnina avtorjev, tudi tistih, ki sledijo legalistični tradiciji koncepcije človekovih pravic, vrednoti njihov prispevek k diskurzu o človekovih pravicah kot nedvoumno pozitiven (glej *inter alia* Hafner-Burton in Tsutsui 2005, Wotipka in Tsutsui 2008), pa moramo ugotoviti, da ti tipi akterjev še zdaleč niso monolitni, da se v

²⁸⁷ Trend razvoja mednarodnega prava na splošno se je v zadnjih približno dvesto letih od poudarka na etičnosti, oz. vsebinski pravičnosti mednarodnopravnih norm obrnil k formalizaciji in demoralizaciji prava ter nadomeščanju pravičnosti kot legitimacijskega dejavnika s suverenostjo držav, ki ga sprejemajo (Kennedy 2012, 28). Ta proces gre z roko v roki s pozitivizmom v pravni znanosti, ki se, osvobojen idealizma pravičnosti, ozira samo še na ustreznost porekla pravnih predpisov (Svetlič 2009, 211).

diskurz o človekovih pravicah ne vključujejo na enak način, njihova participacija pa nima za posledico nujno prenosorazmernih pozitivnih učinkov na stanje človekovih pravic.

Ne nazadnje je ena izmed karakteristik aktivizma na področju človekovih pravic, ki je izrazita »pridobitev« zadnjih nekaj desetletij,²⁸⁸ njegova profesionalizacija. Poleg številnih prednosti, ki jih prinaša slednja predvsem v okviru mednarodnih univerzalnih in regionalnih organizacij s terenskimi misijami v različnih koncih sveta, je druga plat transformacije zagovorništva človekovih pravic od *ad hoc* angažmaja entuziastov za »gašenje požara« do človekovih pravic kot vira osebne eksistence, potencialna nevarnost, da se z ograjevanjem človekovih pravic v profesionalne okvirje marginalizira širša civilna družba, ki ima tipično zelo omejena materialna sredstva in manevrski prostor za delovanje, zato s tem povezani aktivizem na področju človekovih pravic birokratizira in depersonalizira, tako da človekove pravice postanejo zgolj polje za uresničevanje lastnih kariernih ambicij, rutinirana in standardizirana služba kot vse druge (O’Flaherty in Ulrich 2010, 8–9).²⁸⁹

Tudi to, da je neka organizacija nevladnega značaja, še ne pomeni, da jo in njene zaposlene ter sodelavce vodijo altruistični vzgibi. Medtem ko je običajna percepcija aktivizma na področju človekovih pravic kot udejstvovanja zoper nosilce moči, pa je ob statusu človekovih pravic kot moralnega in političnega imperativa ter idealiziranem pogledu na nevladne/nedržavne akterje oz. svojevrstno demonizacijo, zanemarjen pogled nanj kot izvajanje moči samo (*cf.* Kennedy 2012, 23). Tudi NVO niso imune na kršitve človekovih pravic, birokratizacijo in depersonalizacijo svojih aktivnosti in izrabljanje svojega položaja ter z njimi pozitivnih stereotipov za egoistične namene posameznikov.

Vsi naštetí dejavniki ter še kakšen iz vrste neomenjenih so vplivali na to, da so po letu 1945 človekove pravice izrazito izgubljale revolucionarni naboj, ki jih je, oz. prilegajoče se koncepte, zaznamoval v prejšnjih obdobjih. Medtem ko se je revolucionarni naboj prenesel na druge »radikalnejše« koncepte (v prvi vrsti nacionalizem in socializem), so človekove pravice v tem obdobju, posebno po letu 1970 in s t. i. žametnimi revolucijami, postale prikazovane kot antipod nasilju in kot v osnovi apolitične (Moyn 2014, 12–3). Če se taka koncepcija človekovih pravic, ki jih skuša umakniti iz polja boja za (re)interpretacijo, zdi na eni strani bližje utopičnemu idealu družbene pravičnosti, pa je na drugi strani prispevala k umiku

²⁸⁸ Kennedy (2012, 20–1; *cf.* Hopgood 2014, 12) »pravi« začetek gibanja za človekove pravice v 20. stoletju ne umešča v čas sprejemanja MLČP, temveč veliko pozneje, v 70. in 80. leta preteklega stoletja, v obdobje začetkov organiziranega in profesionaliziranega gibanja za človekove pravice kot odgovora na pritiske neoliberalizma.

²⁸⁹ *Cf.* Douzinas (2000, 7): »Uradno mišljenje in delovanje na področju človekovih pravic je bilo zaupano triumfalističnim kolumnistom, zdolgočasenim diplomatom in bogatim mednarodnim odvetnikom v New Yorku in Ženevi, ljudem, katerih izkušnja s kršitvami človekovih pravic je omejena na to, da so postreženi z buteljko slabega vina«.

človekovih pravic iz polja (politične) realnosti in jih omejila na institucionalizirane razprave in ritualizirane postopke.²⁹⁰

Preskok v diskurzu o človekovih pravicah po letu 1945 je v primerjavi s predhodno analiziranim obdobjem najočitnejši v hkratnosti in prepletenosti, s katero se sicer različno usmerjeni procesi znotraj diskurza o človekovih pravicah odvijajo na različnih ravneh v različnih oz. vseh delih planeta. Kompleksnost, v kateri mestoma počiva tudi protislovnost, podčrtuje v dobi intenzivne globalizacije zadnjih sedmih desetletij vse tipe diskurza o človekovih pravicah. Ob (milo rečeno) močno zmanjšanem pomenu geografskih meja kot tradicionalne bariere in osrednjega dejavnika, okrog katerega je bila organizirana mednarodna skupnost, se je odprl prostor za tokove idej, ljudi in kapitala, ob katerem se zdi praktično nemogoče (prostorsko) zamejiti posamične diskurze in proučevati njihov medsebojni vpliv oz. to, kar je zunaj in kar ostane zunaj specifičnega diskurza. Za človekove pravice po drugi svetovni vojni je tako značilno, da kljub osrednji vlogi države v usmerjanju in (re)produkciji diskurza, sklicevanje nanje in njihova implementacija ne morejo biti *de facto* pogojeni s skupnim, teritorialno zamejenim prostorom – ne v mejah tradicionalno koncipirane, suverene nacionalne države ne kake druge teritorialno definirane politične skupnosti (Moyn 2014, 138).

Ob prepletenosti in kompleksnosti kot »naravnem stanju« globaliziranega sveta se v nadaljevanju osredotočamo na študijo primera UPP kot primera globaliziranega diskurza o človekovih pravicah. UPP seveda ne predstavlja celote razprav, ki se odvijajo na polju človekovih pravic, a lahko na podlagi njegovih modalitet, v katerih se na več ravneh odražajo elementi globalnosti, pozicije v odnosu do drugih vrst diskurza o človekovih pravicah ter formalnih in neformalnih pravil diskurza, predvidevamo, da nam bo pomagal osvetliti vlogo jezika človekovih pravic v aktualnih razmerah globaliziranega sveta.

3.3 Univerzalni periodični pregled kot globalizirani diskurz o človekovih pravicah

V svojem video nagovoru članom SČP ob priložnosti otvoritve 4. zasedanja tega organa marca 2007, ki je predhodilo junijskemu roku za operacionalizacijo postopka UPP, predvidenega z resolucijo GS ZN 60/251 (Generalna skupščina Združenih narodov 2006, odstavek 5(e)), je generalni sekretar Združenih narodov (GSEK ZN) Ban Ki-Moon označil UPP kot »/.../ mehanizem, ki ima velik potencial za promocijo in varstvo človekovih pravic v

²⁹⁰ V zvezi z mednarodnim gibanjem za človekove pravice je posebej zanimivo, da se v tem primeru »/.../ utopija in realnost ne izključujeta toliko, kolikor sta druga od druge odvisni« (Moyn 2014, 135).

najtemnejših koticah sveta» (Združeni narodi 2007/2012).²⁹¹ Zadnji del citata ter prvi del imena postopka nakazujeta, da je v reformnem paketu ZN, del katerega so bili tudi institucionalni vidiki varstva človekovih pravic, močno prevladovalo načelo univerzalnosti človekovih pravic v smislu planetarnih razsežnosti diskurza o človekovih pravicah.²⁹²

Poudarek pri nadomestitvi KČP s SČP ter uvedbi UPP, ki je v obstoječi literaturi na to temo označen kot najbolj ali celo edini inovativni segment reforme ZN na področju človekovih pravic (Callejon 2008, 334; Domínguez Redondo 2008, 721; Viégas-Silva 2008, 48; Manieva in Chauville 2010, 7),²⁹³ je bil namreč dan na univerzalnem dosegu institucionalnih mehanizmov na področju človekovih pravic, v nasprotju s predhodno državnospecifično, selektivno obravnavo stanja človekovih pravic v KČP, ki je imela na svojem dnevnem redu bolj ali manj ista vprašanja v povezavi z istimi teritorialno zamejenimi skupnostmi.²⁹⁴ Resolucija SČP 5/1 (glej Prilogo A), v kateri so bili na prvem mestu razdelani položaj, vloga in modalitete postopka UPP, uvršča univerzalnost na prvo mesto med načeli, ki naj bi vodila novi postopek, pri čemer je posebej podčrtano »zagotavljanje univerzalne pokritosti in enake obravnave vseh držav« (Svet za človekove pravice 2007b, člen 3(c)).

Čeprav je periodično poročanje držav ustaljena praksa v številnih telesih, ustanovljenih s specifičnimi pogodbenimi instrumenti, ter kljub temu, da sta bili samoevalvacija in kolegialno presojanje (*peer review*) (tudi, a ne izključno na ožjem področju človekovih pravic) že poprej v rabi v posebnih postopkih npr. pod okriljem AU (glej Afriški mehanizem medsebojnega pregleda (*African Peer Review Mechanism – APRM*), Organizacije za ekonomsko sodelovanje in razvoj (*Organization of Economic Cooperation and Development – OECD*) in Mednarodne organizacije dela (MOD),²⁹⁵ pa je UPP prvi univerzalni postopek kolegialnega preverjanja na področju človekovih pravic, katerega temeljni nosilec je politično telo (več o

²⁹¹ Ležeča pisava v citatu je poudarek avtorice.

²⁹² To je tudi eden izmed razlogov, zakaj *Universal Periodic Review* v slovenski jezik ne prevajamo kot splošni periodični pregled, po vzoru Splošne deklaracije človekovih pravic (*Universal Declaration of Human Rights*), temveč kot Univerzalni periodični pregled.

²⁹³ McMahon in Ascherieva (2012, 233) celo menita, da je »UPP kot poskus novega globalnega pristopa k promociji človekovih pravic odločilnega pomena za usodo SČP«. UPP kot edina korenita sprememba oz. dodatek iz reformnega procesa ZN na področju človekovih pravic namreč igra močno simbolično vlogo – od njegovega poteka in izida je odvisna celotna podoba SČP, ki je še vedno obremenjena z negativnim slovesom propadle KČP (McMahon 2010, 5).

²⁹⁴ Medtem ko je KČP selektivno in pod močnim, na trenutke paralizirajočim, vplivom političnega interesa razpravljala in sprejemala resolucije o stanju človekovih pravic v posameznih državah, pa so bile državnospecifične resolucije z ustanovitvijo UPP dopolnjene (ne docela nadomeščene!) z mehanizmom, ki bi naj zagotovil enakovredno obravnavo stanja človekovih pravic v sleherni državi članici ZN pred preostalo mednarodno skupnostjo (Sen in Vincent 2009, 5).

²⁹⁵ Pri naslavljanju MOD se največkrat tudi v slovenščini uporablja angleška kratica ILO (*International Labour Organization*), vendar bomo za potrebe pričujoče disertacije ter s ciljem spodbujanja uporabe slovenske terminologije na področju človekovih pravic uporabljali manj uveljavljeno, vendar enako ustrezno slovensko kratico.

tem v Kálin *et al.* 2006, 76–80; Gaer 2007, 112–3; McMahon 2010, 3–4; McMahon in Ascherio 2012, 233–4; McMahon, Busia in Ascherio 2013, 267).

Medtem ko politično bistvo postopka, ki je ohranjeno kljub cilju depolitizacije SČP v primerjavi s KČP, katere rabelj je bila po šestih desetletjih njenega delovanja ravno neprebojna politična blokada, ne daje neposredno pravno zavezujočih zaključkov za uporabo pred nacionalnimi in mednarodnimi sodnimi telesi in zato predstavlja osnovo kritikam brezzobosti in retorične narave postopka (Davies 2010, 460–1), pa dialoški (resolucija SČP 5/1 eksplicitno opredeljuje UPP kot kooperativni mehanizem, ki je zasidran v interaktivnem dialogu med sodelujočimi) (Svet za človekove pravice 2007b, člen 3(b)) in procesno naravnani okvir UPP, dela postopek zanimiv in toliko bolj relevanten kot študijo primera institucionaliziranega diskurza o človekovih pravicah. Natančneje, političnega diskurza o človekovih pravicah, čeprav so referenca za razpravo v prvi vrsti pogodbeni instrumenti, ki so bili oblikovani v okviru ZN, UPP dela edinstvenega ne le univerzalna vključenost držav, marveč tudi to, da se odmika od klasičnega pozitivističnega pravnega diskurza tudi po tem, da obravnava stanja varstva človekovih pravic v DPP²⁹⁶ lahko poteka z referenco na vse norme s področja človekovih pravic in ne le v koordinatah, ki jih določajo pogodbeni instrumenti človekovih pravic, h katerim je do trenutka pregleda pristopila posamezna DPP.²⁹⁷

H kompleksnosti UPP in z našega vidika predvsem relevantnosti za študijo primera globaliziranega diskurza o človekovih pravicah v zvezi s človekovimi pravicami kot *lingua franca* globaliziranega sveta prispeva dialektika med UPP kot mehanizmom, ki je v aktivni rabi trikrat letno vsakokrat dva tedna v Ženevi, pri čemer je posamična država pregledana enkrat v obdobju štirih let in pol, na drugi strani pa UPP kot procesom, kjer sta poleg dveh tednov dialoga med vladnimi predstavniki, zbranimi v Ženevi, pomembnejša t.i. predženevski (pripravljalna faza) in postženevski del (faza, v kateri naj bi prišle do izraza diskurzivne in nediskurzivne posledice ženevskega dela mehanizma).²⁹⁸ Kljub nesporni splošni državocentričnosti in medvladno definirani naravi postopka se namreč, kakor bomo pokazali v nadaljevanju, v postopku odstira prostor z vidika vključevanja različnih (tipov) akterjev ter s tem specifičnih tematik, hkrati delujočih in porajajočih se na različnih nivojih (lokalnem, regionalnem, nacionalnem, supranacionalnem, itn.).

²⁹⁶ Izraz država v postopku pregleda in pripadajočo kratico DPP želimo uveljaviti kot slovensko inačico v postopku UPP uveljavljenega izraza *State under Review* in pripadajoče kratice (SuR).

²⁹⁷ Ilustrirajmo slednje s konkretnim primerom: pri pregledu Kitajske, ki (še) ni ratificirala MPDPP, je bilo v pristojnem telesu namenjeno veliko poudarka prav naslavljanju domnevnih kršitev državljanskih in političnih pravic na Kitajskem, vključno s številnimi pozivi k ratifikaciji MPDPP, kar zunaj tega foruma praktično ni mogoče (Smith 2011b, 581–2).

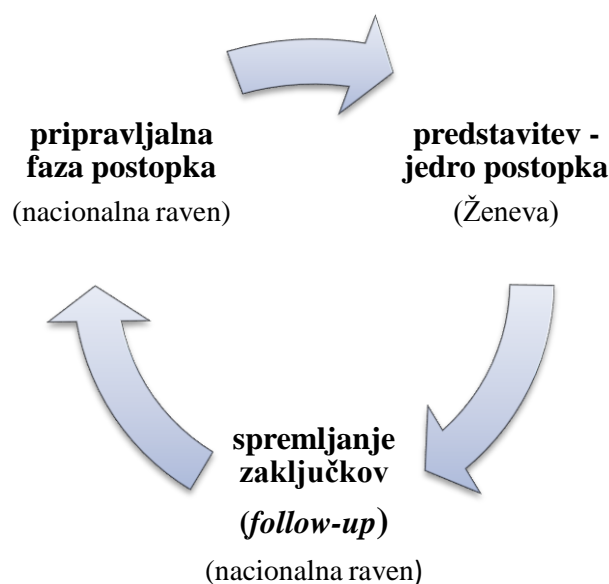
²⁹⁸ Več o distinkciji med UPP kot mehanizmom in UPP kot procesom v Sen in Vincent (2009, 9–11).

Medtem ko bo UPP podrobno analiziran iz različnih izhodišč in vsebinskih poudarkov v naslednjem poglavju, čemur bo v petem poglavju sledila empirična analiza že opravljenih zasedanj, pa je z vidika genealogije človekovih pravic potrebno na tej arbitrarno določeni končni točki pričujočega poglavja o globalizaciji diskurza o človekovih pravicah UPP utemeljiti najprej kot *globalizirani* in kot drugo *diskurz* o človekovih pravicah, kakor smo teren za oboje pripravili že v zgornjih odstavkih.

3.3.1 Elementi globalnosti v UPP

Naša izbira študije UPP kot primera globaliziranega diskurza o človekovih pravicah temelji prvenstveno na predpostavkah, povezanih z UPP kot procesom (glej Sliko 3.1), saj se predvsem v vmesnem obdobju med posameznimi cikli pregleda stanja človekovih pravic v vsaki DPP lahko vzpostavljajo in razvijajo bistveno bolj raznoliki in inovativni odnosi, kakor je moč predvidevati iz pravil institucionaliziranega in formaliziranega diskurza v ženevskem delu procesa. Medtem ko je slednji prostorsko in časovno ter z vidika sodelujočih akterjev zamejen, pa ob robu medvladnega postopka in predvsem preden oz. po tem, ko se zavrti kolesje od ženevske predstavitve državnega poročila, ki se zaključi s sprejemanem končnega poročila za posamezno DPP, znotraj teritorialno zaokroženih enot ter na suprateritorialni ravni v zvezi s postopkom *de facto* obstaja možnost za povezovanje, ki proces UPP približa ideji globalnosti.

Slika 3.1: Shematični prikaz UPP kot cikličnega procesa

Vir: Prirejeno po Sen in Vincent (2009, 11).

Začetek vsakega novega cikla (pripravljalna faza postopka na Sliki 3.1), ki se stika s skrajno končno točko preteklega cikla, poleg procesa priprave nacionalnega poročila DPP zaznamuje proces neodvisnega zbiranja in ubeseditve alternativnih informacij o stanju človekovih pravic v državi s strani civilnodružbenih organizacij, nacionalnih institucij za človekove pravice (NIČP) ter ekspertnih teles in postopkov, ki tudi izven UPP spremljajo dogajanje na terenu, tako preko fizične prisotnosti svojih predstavnikov na lokaciji, kakor z zbiranjem in obdelavo informacij v centralnih pisarnah.²⁹⁹ UPP poleg vključevanja različnih virov (različno zbranih) informacij »odpira državo kot črno skrinjico«, saj je za posamezno DPP v pripravljalni fazi postopka predvideno oz. (od pregleda delovanja postopka UPP, ki je bil opravljen v letih 2010 in 2011) močno spodbujano sodelovanje z relevantnimi deležniki (*relevant stakeholders*) na nacionalni ravni. Matiya (2010, 321) na osnovi tega trdi, da je UPP prvi postopek, za katerega lahko rečemo, da »/.../ proces nadzora in pregleda človekovih pravic na ravni mednarodne skupnosti poteka od spodaj navzgor«.

Bolje pa bi bilo reči, da smo že v pripravljalni fazi pregleda priča soobstoju odnosov med istimi in različnimi tipi akterjev na različnih ravneh analize, katerih raznovrstnost in gostoto pospešuje nagel razvoj v IKT. Mnoštvo nacionalno in subnacionalno delujočih civilnodružbenih organizacij, ki se vključujejo v nacionalne konzultacije (če je slednje omogočeno),³⁰⁰ so hkrati podružnice ali povezane v transnacionalne mreže akterjev, tako da svojo priložnost za posredno vplivanje na dejansko (re)produkcijo meddržavnega oz. medvladnega diskurza človekovih pravic v Ženevi že v tej fazi iščejo akterji, ki sami niso fizično prisotni na ozemlju posamezne DPP. Ti se med seboj in/ali z nacionalnimi akterji povezujejo tudi za potrebe priprave alternativnih poročil SČP o stanju človekovih pravic v DPP ter lobiranje pri predstavnikih drugih držav, da le-te vključijo v svoja poročila posamezna problematična področja varstva človekovih pravic oz. vzamejo njihova vprašanja in priporočila za svoja ter jih neposredno zastavijo in predstavijo DPP v ženevskem delu postopka. Gostota in intenzivnost tovrstnih hkrati potekajočih in različno usmerjenih, horizontalnih in vertikalnih odnosov med državnimi in nedržavnimi akterji je vsakokrat, razumljivo, največja v obdobju tik pred in med UPP zasedanjem v Ženevi.

Vsa besedila avtorjev iz treh glavnih skupin akterjev, ki predstavljajo podlago za pregled

²⁹⁹ Za razliko od APRM UPP sicer ne vključuje obiska preiskovalnega telesa na lokaciji, temveč sloni na zaupanju v samoevalvacijo držav in informacij, ki jih posredujejo drugi, nedržavni akterji, ter informacij, ki že obstajajo v sistemu ZN. Za ta in druge vidike primerjave med APRM in UPP glej McMahon, Busia in Ascherio (2013, 275).

³⁰⁰ Moss (2010, 130–1) kot prvo izmed številnih možnih mest, kjer lahko NVO (z večjo ali manjšo neposredno udeležbo – največja neposredna udeležba je npr. zagotovljena pri posredovanju informacij za zbrano poročilo UVKČP) posežejo v postopek UPP, označuje lobiranje za izvedbo nacionalnih konzultacij pred pripravo vladnega poročila za ženevski del procesa ter aktivno sodelovanje NVO v njih.

DPP (ne le nacionalna poročila DPP ter relevantnih teles ZN, ampak tudi besedila civilnodružbenih organizacij, ki so za potrebe ženevskega dela postopka strnjena v povzetek s strani UVKČP³⁰¹), so v vsakem trenutku prosto dostopna na spletišču UVKČP (Urad visoke komisarke Združenih narodov za človekove pravice 1996–2013d). Na obstoj in intenziteto odnosov med različnimi tipi akterjev v pripravljalnem obdobju kaže tudi podatek, da se od leta 2012 v okviru za UPP specializirane NVO (UPR Info) v Ženevi nekaj tednov pred zasedanjem pristojne delovne skupine pri SČP³⁰² tudi fizično sestajajo diplomati s stalnih predstavništev držav pri ZN v Ženevi, predstavniki nacionalnih institucij za varovanje človekovih pravic ter (mednarodnih) civilnodružbenih organizacij.³⁰³

Ženevski del postopka je primarno v domeni predstavnikov držav članic SČP in držav opazovalk,³⁰⁴ medtem ko je sodelovanje predstavnikov civilne družbe in NIČP tematsko in časovno omejeno na plenarni del zasedanja ter možnosti za neformalne oblike interakcije ob njegovem robu. Vendar pa dosežki na področju IKT dajejo UPP širino tudi v tem diskurzivno najbolj omejenem elementu, saj je globalni doseg diskurza omogočen z neposrednim prenosom ter posnetki zasedanja (glej *United Nations Webcast: News & Media* in *United Nations Human Rights Council: Live Webcast*).³⁰⁵ Lahko torej rečemo, da je diskurz o človekovih pravicah na tej točki lokalni in planetaren hkrati, saj kljub temu, da je formalno zamejen časovno, teritorialno, po tipu akterjev in (teoretično še najmanj) tematsko ter enosmeren z vidika vseh tistih, ki niso sami prisotni v Ženevi, ohranja globalno transparentnost.

S slednjo je UPP pionirski in edinstven med postopki, ki zadevajo stanje človekovih pravic v posameznih državah – pri tem mislimo predvsem postopke v PT, s katerimi se ga pogosto

³⁰¹ Slednjim je namenjen poseben del spletišča (t. i. ekstranet) (Urad visoke komisarke Združenih narodov za človekove pravice 1996–2013e), do katerega lahko sicer pridobi neomejen dostop vsakdo preko pridobljenega uporabniškega imena in gesla.

³⁰² Za izvedbo ženevskega dela UPP je zadolženo telo, imenovano delovna skupina UPP (*UPR Working Group*), ki je vsakokrat sestavljena iz 47 predstavnikov članic SČP (7b, člen 18(a)). Podrobneje o modalitetah postopka v 4. poglavju.

³⁰³ Načini vzpostavljanja vezi in strategije vplivanja na potek diskurza so v vseh fazah postopka, še posebej pa v ženevskem delu in v primeru civilnodružbenih organizacij, odvisne od inventivnosti, a v veliki meri še vedno od materialnih sredstev za fizično prisotnost posameznikov na lokaciji, organizacijo dogodkov, pripravo in distribucijo materialov ob robu formalnih zasedanj, itn.

³⁰⁴ Vključevanje v diskurz o človekovih pravicah je skladno z 31. členom resolucije SČP 5/1 (Svet za človekove pravice 2007b) drugim, nedržavnim akterjem – to pravico izkoriščajo predvsem NVO –, omogočeno na plenarnem delu zasedanja ob sprejemanju končnih poročil za države vključene v pregled.

³⁰⁵ Cf. Human Rights Watch (2011, 12–3): »Še en pozitiven vidik UPP je njegova dostopnost preko javnega prenosa ter dejstvo, da se postopek snema in si ga je možno kadarkoli ogledati. To dela postopek bolj transparenten in omogoča večjo participacijo«. Vseeno pa je zaskrbljujoča apatija nacionalnih medijev v zvezi s postopkom, ki nakazuje, da je »/.../ kljub njegovi javnosti relativno enostavno preprečiti, da bi se ta proces zasidral v nacionalno zavest« (Domínguez Redondo 2008, 734).

primerja in razpravlja o nevarnosti podvajanja njihovih pristojnosti in ciljev delovanja³⁰⁶ – in vsaj delno popravlja predstavo o človekovih pravicah kot »ujetnicah« v pisarnah (mednarodnih) birokratov in bogatih odvetnikov ter vrsticah slavospevnih kolumnistov (Douzinas 2000, 7).³⁰⁷ Obenem pa lahko sklepamo, da je prav ta odprtost UPP v svet v enem delu postopka tisto, kar v Ženevo pritegne visoke politične predstavnike držav, čeprav sam postopek nima pravno zavezujočih posledic za države in čeprav so človekove pravice praviloma uvrščene v polje mehke politike.

Pretok informacij iz Ženeve nazaj na »teren« je toliko vitalnejši za globalizacijo diskurza o človekovih pravicah, ker tretja faza postopka, tj. spremljanje zaključkov ženevskega dela procesa (*follow-up*) (glej Sliko 3.1), vrača UPP nazaj na teren, v posamezno državo, kjer naj bi zaključki in konkretna priporočila DPP dobila v roku do novega cikla konkretne diskurzivne in nediskurzivne posledice. Brett (2009, 11) celo pravi, da je to, »/.../ kar se zgodi v Ženevi, manjšega pomena od učinka znotraj dotične države«. Globalizirana, kontinuirana in diskurzivna narava postopka UPP je nakazana s tem, ko naj bi, sledeč formalnim, čeprav ohlapnim pravilom postopka za uresničevanje sprejetih zaključkov ženevskega pregleda, skrbele primarno države ter (kjer je to primerno) drugi relevantni deležniki, medtem ko ima SČP pravico/dolžnost, da obravnava UPP kot stalno točko na agendi svojih zasedanj, vključno z naslavljanjem primerov kontinuiranega nesodelovanja držav v postopku (Svet za človekove pravice 2007b, členi 33, 35 in 37). V zvezi s to fazo postopka se je začela oblikovati tudi praksa vmesnega poročanja o uresničevanju priporočil in prostovoljnih zavez držav, pri čemer spletna stran UVKČP služi kot forum za dostop do informacij v obliki, kakor so jih posredovale države (Urad visoke komisarke Združenih narodov za človekove pravice 1996–2013f).³⁰⁸

Če strnemo, se UPP od predhodno opisanih praks globalizirajočega se diskurza o človekovih pravicah razlikuje po tem, da že sama formalna pravila diskurza predvidevajo oz. dajejo prostor vzpostavitvi *ad hoc*, pa tudi trajnejših oblik odnosov, ki ustrezajo definiciji

³⁰⁶ V PT, natančneje začenši z Odborom za odpravo rasne diskriminacije, se je od začetka 70. let prejšnjega stoletja uveljavil običaj navzočnosti uradnega predstavnika države pri obravnavi nacionalnega poročila pred pristojnim telesom (Gaer 2007, 120), vendar za razliko od UPP PT tudi na za javnost odprtih sestankih nimajo vzpostavljenega mehanizma, ki bi postopek naredil pregleden in odprt za participacijo civilne družbe oz. globalne javnosti (cf. Brett 2009, 7).

³⁰⁷ Na pomen uvedbe tega (na področju človekovih pravic in na splošno) za ZN novega elementa transparentnosti kaže dejstvo, da so se še pred prvim zasedanjem DS posamezne države v svojem imenu oz. v imenu organizacij, ki jim pripadajo, izrazile nestrinjanje s stopnjo javne dostopnosti delov postopka (Abebe 2009, 13; Draluck 2010, 17).

³⁰⁸ Kakor je junija 2014 zabeležila NVO UPR Info (2014c), je sredi drugega cikla dramatično in v relativno kratkem času (praktično za polovico) naraslo število oddanih vmesnih poročil, ki ga je med drugim kot prva država iz jugovzhoda Azije oddala tudi Tajska.

globalne povezljivosti in suprateritorialnosti. Slednje ne implicira simetričnosti odnosov in dejanske hkratne pokritosti vseh, tudi najbolj odročnih, kotičkov sveta. Vendar pa iz samih ciljev, namenov ter strukture postopka UPP, predvsem kot procesa, veje potencialna globalnost. Čeravno v osnovi zadeva posamezne lokalne/nacionalne prakse uresničevanja norm človekovih pravic, ne gre za diskurzivno prakso, ki bi se s teritorialno zaključenega območja širila na druge prostore, temveč je bil UPP zasnovan kot inovativno in do tega trenutka edino institucionalizirano globalno stičišče partikularnih diskurzov človekovih pravic, ki se (re)producirajo na subnacionalni, nacionalni ter supranacionalni ravni.

McMahon in Acherieva (2013, 233) gresta še nekaj korakov dlje, saj UPP ne vidita le kot del nastajajoče globalne infrastrukture človekovih pravic, ampak tudi kot odraz poskusa mednarodne skupnosti, da zavzame novo paradigmo, neko središčno pozicijo med nespremenljivimi univerzalnimi vrednotami oz. njihovo enoznačno interpretacijo ter (kulturnim) relativizmom, ki naj bi bila neodvisna od regionalnih trenj. Slednje kaže na ustreznost izbire postopka UPP kot institucionalizirane oblike sodobnega, globaliziranega diskurza o človekovih pravicah kot možnega lakmusovega papirja za preverjanje naše izhodiščne teze o nastajajoči globalni kulturi človekovih pravic.

3.3.2 *UPP kot diskurz o človekovih pravicah*

Kljub temu, da je bil postopek UPP vzpostavljen prilegajoč se liberalistični paradigmi človekovih pravic, ki kot ključno temo človekovih pravic v 21. stoletju na agendo uvršča uresničevanje človekovih pravic s spreminjanem nacionalnih praks z ozirom na po drugi svetovni vojni sprejete pravne standarde človekovih pravic (oz. njihovo prevladujočo interpretacijo) ter je kot tak naravnan zelo »praktično«, pa je ta postopek, če nanj pogledamo analitično in z distanco od prevladujoče pripovedi o njem, bolj kot vse drugo primer institucionaliziranega diskurza o človekovih pravicah v širšem smislu.

Čeprav osredotočenost na prakso, ki se predstavlja kot docela neodvisna od nematerialne realnosti, to zakriva, pa je v jedru UPP jezik oz. (re)produkcija normativnih diskurzov v procesu interaktivnega dialoga med DPP in drugimi deležniki, ki jo usmerjajo formalna in neformalna pravila diskurza.³⁰⁹ V postopku UPP se zbirajo informacije, ki naj bi dale čim

³⁰⁹ S formalnimi pravili diskurza mislimo predvsem na resolucijo SČP 5/1 (Svet za človekove pravice 2007b), resolucijo SČP 16/21 (Svet za človekove pravice 2011a) in nanjo vezano odločitev SČP 17/119 (Svet za človekove pravice 2011b), s katerima so bila ta pravila revidirana v obdobju 2010–2011. Ko pišemo o

natančnejši in čim bolj »realen« prerez stanja na terenu, vendar je ugotavljanje slednjega utemeljeno na besedilih, ki jih prostovoljno prispevajo DPP in drugi deležniki v postopku. »Kot osrednji produkt UPP imajo dokumenti domala status fetiša: z objavo na spletni strani UVKČP dobijo uradno javno funkcijo ter usmerjajo pozornost na teme, ki bi v nasprotnem primeru lahko ostale zamolčane ali spregledane« (Billaud 2015, 64). UPP ne vključuje kakršnegakoli inšpekcijskega nadzora, ki bi preverjal resničnost navedb držav in lokalno zbiral izkustva ljudi s prevajanjem korpusa mednarodnih norm v politike držav, temveč uvaja eksperiment v idealnem primeru (samo)kritične ocene prevajanja vzpostavljenih norm človekovih pravic v lokalni diskurz ter partikularne izkušnje ljudi.

Kot smo že omenili, je ena izmed ključnih inovacij postopka aktivna vključitev DPP v postopek dialoga z drugimi deležniki, še posebej v delu postopka, ki poteka v Ženevi. Vsakokratna DPP namreč ni le prisotna pri obravnavi posredovanega poročila, marveč je nosilka procesa, v katerem najprej sama poroča, po tem pa prejema in tudi neposredno odgovarja na zastavljena vprašanja in priporočila, ki ji jih posredujejo druge države. Resolucija SČP 5/1 (Svet za človekove pravice 2007b) v 28. členu še posebej izpostavlja pomen vključenosti DPP v sprejemanje zaključkov interaktivnega dialoga, ki je predhodno potekal na ravni DS.

V UPP znotraj posameznega cikla poteka produkcija množice raznovrstnih besedil, avtorji katerih niso samo države (glej Sliko 3.2). Osnovo pregleda za posamezno DPP predstavlja nacionalno poročilo, avtorji katerega so zaposleni na pristojnih nacionalnih institucijah, spisano pa naj bi bilo z ozirom na predhodno opravljene nacionalne konzultacije s predstavniki civilne družbe. Dejansko avtorstvo in proces priprave poročila seveda močno variirata med državami, saj sta v prvi vrsti odvisna od umeščenosti UPP ter človekovih pravic na splošno v nacionalni sistem institucij.

Kot lahko razberemo že iz resolucije SČP 5/1 (Svet za človekove pravice 2007b, člen 15), se pregled napredka pri uresničevanju človekovih pravic v DPP opravlja ne le z ozirom na uradno poročilo DPP, marveč sta podlaga za interaktivni dialog v Ženevi tudi poročilo, ki ga UVKČP pripravi na podlagi ključnih informacij PT, PP in drugih relevantnih virov informacij iz sistema ZN, ki jim je dodan povzetek dodatnih, preverjenih informacij, ki jih prispevajo tudi drugi deležniki (NIČP, regionalne organizacije, nacionalne in mednarodne NVO ...).³¹⁰

neformalnih pravilih diskurza, mislimo na diplomatske uzance in neformalne prakse, ki so se ustvarile tekom prvega in na začetku drugega cikla UPP (npr. praksa prijavljanja na seznam govorcev za posamezno DPP).

³¹⁰ S tem ko UVKČP iz dokumentov civilne družbe pripravi novo besedilo, ta v nasprotju z npr. senčnimi poročili, posredovanimi PT, nima več statusa zunanjega dokumenta, marveč pridobi celo status uradnega dokumenta ZN (Sweeney in Saito 2009, 207).

Formalna pravila diskurza omejujejo dolžino nacionalnega poročila na dvajset strani, medtem ko druga dva tipa besedil naj ne bi preseгла deset strani (*ibid.*). Vendar pa ne glede na različno predpisano dolžino besedil v primeru UPP eno besedilo ni nadrejeno ali podrejeno drugemu, kakor je to praksa v okviru PT, temveč naj bi predstavljala formalno enakovredno podlago za pregled stanja človekovih pravic v vsaki zadevni državi (Landolt 2013, 117).

V ženevskem delu postopka je diskurz naravnan tako, da ves proces vodi v oblikovanje in sprejetje končnega poročila (*outcome*), v katerem so povzeta besedila iz razprave v DS. Vanj so vključena ustno predstavljena vprašanja in priporočila DPP s strani držav članic SČP in držav opazovalk skupaj z odgovori slednje nanje, morebitnimi prostovoljnimi zavezami ter drugimi zaključki (Svet za človekove pravice 2007b, člen 26). Izdelava končnega poročila za posamezno DPP je v pristojnosti t. i. trojke, ki jo sestavljajo naključno, a vnaprej izbrani trije delegati iz SČP, ki prihajajo iz različnih regionalnih skupin.³¹¹ V postopku sprejemanja končnega poročila na ravni celotnega panela se v okviru formalnih pravil postopka odpira tudi prostor za komentarje in stališča drugih, nedržavnih deležnikov.

S prvim ciklom UPP pa se je začela vzpostavljati tudi s strani posameznih držav vpeljana praksa posredovanja poročil o napredku pri uresničevanju prejetih priporočil v obdobju med dvema cikloma.

Slika 3.2: UPP kot diskurz – različni tipi besedil, ki ga oblikujejo

<u>Faza postopka</u>	<u>Tip besedila</u>	<u>Avtor</u>
<i>Pripravljalna faza.</i>	Nacionalno poročilo DPP.	Uslužbenci nacionalnih institucij v DPP, pristojnih za področje človekovih pravic. Zaželeno predhodna širša konzultacija na nacionalni ravni.
<i>Ženevski del postopka.</i>	Ustna priporočila in vprašanja DPP s strani drugih držav.	Uradni predstavniki držav (diplomati).

³¹¹ Države članice ZN se (neformalno) delijo na pet glavnih geopolitičnih skupin (afriške države, azijske države, vzhodnoevropske države, latinsko-ameriške in karibske države (*Group of Latin American and Caribbean Countries – GRULAC*) ter Zahodnoevropske in druge države), ki so bile uvedene z argumentom doseganja enakopravnejše zastopanosti držav v organih ZN z ozirom na teritorialno geografijo.

	Odgovori DPP na dana vprašanja in priporočila.	Uradni predstavniki držav (diplomati).
	Končno poročilo.	Trojka.
	Morebitni komentarji na končno poročilo.	DPP, druge države, drugi nedržavni deležniki.
<i>Spremljanje zaključkov.</i>	Poročilo o napredku pri uresničevanju priporočil (posredovano prostovoljno s strani DPP).	Uslužbenci nacionalnih institucij v DPP, pristojnih za področje človekovih pravic.

Vir: Lastno oblikovana shema z ozirom na modalitete postopka, izhajajoče primarno iz resolucije SČP 5/1 (Svet za človekove pravice 2007b).

Formalna pravila UPP ne zahtevajo posebnih kvalifikacij za avtorstvo ključnih besedil, ki so v domeni predstavnikov držav³¹² – nobena višja avtoriteta v sistemu ZN namreč ne preverja niti kakovosti nacionalnih priporočil niti kakovosti danih vprašanj in priporočil.³¹³ Veljavnost priporočil prav tako ni pogojena s številom držav, ki jih podpirajo, marveč je priporočilo, ki ga poda ena država, enako veljavno kot tisto, ki ima podporo več držav. Hkrati tudi ne obstaja nobena tehnična varovalka, ki bi priporočila obvarovala pred partikularnimi interesi, vnašanjem splošnih bilateralnih političnih nesoglasij v diskurz o človekovih pravicah, razen tega, da je odločitev o končnem statusu priporočil z ozirom na njihovo sprejetost (v celoti ali delno) popolnoma v domeni DPP. Ko namreč analiziramo katerikoli vidik postopka UPP, moramo imeti v uvidu, da gre še vedno za politični diskurz o človekovih pravicah, ki se ga ne da iztrgati iz širšega konteksta mednarodne politike.

Informativni vpogled v UPP kot diskurz o človekovih pravicah nas napeljuje k tezi o veliki stopnji prepletenosti med različnimi tipi besedil, o kateri bi ne nazadnje lahko sklepali

³¹² Interaktivni dialog v postopku UPP je odprt za sodelovanje ne le članicam SČP, ampak tudi državam opazovalkam, kar pomeni, da vloga pregledovalk ni pogojena z nikakršnimi dodatnimi kvalifikacijami (Harrington 2009, 83).

³¹³ Slednje je najlažje ponazoriti s konkretnimi primeri. Sweeney in Saito (2009, 213) iz prvega cikla UPP izpostavljata primere držav, ki so k UPP pristopile s pripravo standardnih/tematskih vprašanj, kar je sicer lahko strategija za izogibanje selektivnosti pri pregledu drugih držav, ne pripomore pa k odprtemu in odkritemu dialogu o za vsako DPP ključnih vprašanjih človekovih pravic. VB je tako vsakokratni trojki posredovala vprašanje glede participacije civilne družbe pri pripravi nacionalnega poročila, medtem ko je RS sistematično postavljala vprašanja glede upoštevanja načela enakosti spolov tekom nacionalnih konzultacij ter na splošno.

tudi na podlagi s strani NVO prepoznanega potenciala, da na izid UPP skušajo vplivati s prispevki za kompilacijo informacij, ki jo pripravi UVKČP, ter pripravo izoblikovanih vprašanj in priporočil za DPP, ki jih z uporabo različnih komunikacijskih strategij sugerirajo drugim državam (Moss 2010, 134).

Sledeči poglavji bosta v celoti namenjeni postopku UPP, začenši s poskusom razumevanja okoliščin njegovega nastanka in temeljnimi modalitetami postopka UPP. Dodajmo na tem mestu še enkrat več opombo, da UPP nikakor ne vidimo kot končne in edine točke, h kateri bi gravitiral proces dlje trajajoče globalizacije diskurza o človekovih pravicah s kvalitativnim in kvantitativnim preskokom v drugi polovici prejšnjega stoletja, kakor je bil slednji obravnavan v prejšnjem poglavju. Poleg UPP se diskurz o človekovih pravicah odvija v številnih drugih oblikah, ki odražajo elemente globaliziranosti, vendar bi jih bilo, kakor že omenjeno, nemogoče vse prepoznati in obravnavati v okviru pričujoče doktorske disertacije.

4 Nastanek in modalitete Univerzalnega periodičnega pregleda

Nastanek UPP moramo po eni strani razumeti kot del procesa dolgo trajajoče globalizacije diskurza o človekovih pravicah, tj. kot dediča procesa, v katerem se je v okoliščinah mednarodnega povezovanja ter vzpostavljanja suprateritorialnih odnosov spreminjalo, pa tudi ohranjalo zamejevanje tega in tistih, ki so bili na posameznih točkah vključeni, oz. še bolj pomembno, ostali izvzeti iz razprave o človekovih pravicah, kakor smo ga orisali v prejšnjem poglavju. Ideja o UPP se je ne nazadnje porodila in bila ustanovljena v sklopu ZN, ki je kot osrednje mesto globalizirajočega se diskurza o človekovih pravicah po letu 1945 reprezentativni primer polj in načinov zamejevanja diskurza v tem obdobju.

Spomnimo, da se je, izhajajoč iz liberalistične paradigme, ki se je utrdila v »realistični« mednarodni skupnosti po drugi svetovni vojni oz. dokončno po koncu hladne vojne (z domnevno »zmago« človekovih pravic ali človekovimi pravicami kot »konceom zgodovine« (glej Forsythe 2006, 7–12)), diskurz človekovih (individualnih) pravic znotraj te organizacije (re)produciral v okviru pravil, ki so jih določale države, *de iure* organizirane po načelu suverene enakosti, *de facto* pa iz vzorcev dinamičnih antagonizmov in hierarhij.³¹⁴ Znotraj tega so se, prilegajoč se temeljni paradigmi, človekove pravice uveljavile v obliki internacionaliziranega pravnopozitivističnega diskurza, ki naj bi skupaj z globalizacijo modela liberalnodemokratske države spričo okrepljene gospodarske in splošne medsebojne odvisnosti različnih delov sveta trajno zagotovil stabilnost obstoječega mednarodnega reda.

Po drugi strani pa je treba v bolj zaprtem časovnem intervalu UPP umestiti v kontekst reformnega procesa ZN v obdobje okrog leta 2005, ki skupaj s širšimi diskurzivnimi in nediskurzivnimi okoliščinami tega procesa, v katerem je bil rojen koncept UPP, nakazujejo možnosti preloma v temeljni paradigmi in s tem koncepciji človekovih pravic kot takih. Med indikatorji možnosti premika k neki postliberalistični paradigmi so že omenjeni upad optimizma/idealizma, ki je napajal politični liberalizem in liberalistično koncepcijo človekovih pravic po letu 1989, reforma ZN z ukinitvijo KČP in nadomestitev s popolnoma novim organom ter pripuščanje nedržavnih akterjev (posebno globalne civilne družbe) k diskurzu o človekovih pravicah že v teku pogajanj o reformnih predlogih, posebno v

³¹⁴ Medtem ko Forsythe (2006, 5) trdi, da so »od/ leta 1945 vprašanja individualne avtonomije, spoštovanja in blagostanja začela pomembno vplivati na mednarodne odnose – ne glede na to, ali je bila distribucija moči bipolarna, multipolarna ali unipolarna,« pa smo sami obratno ugotovili, da je sam diskurz človekovih pravic nenevtralen in da se strukturna moč pravzaprav skriva v poziciji, ki omogoča določanje pravil njegove (re)produkcije.

neformalna in formalna pogajanja za določanje modalitet postopka UPP, kakor je razvidno iz predhodno orisanih elementov globalnosti v postopku, pa tudi v sam proces UPP. V nadaljevanju se med temi indikatorji najdlje zadržimo sicer na reformnem procesu v ZN, v katerem je bila KČP nadomeščena s SČP, vendar pa je za začetek dobrodošlo nakazati njegov nekoliko širši kontekst.

Medtem ko poskus reforme ZN ni bil nenaden in nepričakovan - klici k reformi organizacije so bili zelo glasni že leta 1992, v času nekdanjega GSEK ZN Boutrosa Boutrosa-Ghalija (Viégas-Silva 2008, 40) -, pa so k naklonjenosti za dokončno odločitev o odprtju Pandorine skrinjice, v katero so se od ustanovitve ZN nalagali tako vsebinski kot administrativni problemi te organizacije, ki so prišli na plano v procesu reforme, na stežaj odprli širši tektonski premiki v svetovni politiki.

Spoznanje o nujnosti preoblikovanja posameznih vidikov in pravil delovanja ZN je prišlo s stanjem šoka ob terorističnem napadu na ZDA 11. septembra 2001 ter z neposrednim odzivom nanj, toliko bolj, ker je le-ta sprožil dokončni upad globalnega optimizma in vsem vidni trk dveh vizij za 21. stoletje:

Sedaj je vsem postala dobro vidna napetost med dvema tekmujočima vizijama svetovnega reda. Na eni strani je stal stari ideal multilateralne sodelovanja in kolektivne varnosti – oblika mednarodne politike, zaznamovana s pravnim liberalizmom in utemeljena s temeljno normo [Grundnorm] suverene enakosti. Nasproti ji je stala nesporna svetovna vojaška in gospodarska velesila, ki je v ospredje potiskala imperialno politično moralo, osnovano na dihotomiji dobro/zlo, ki je svet razlila na Velesilo, ki straži civilizirano jedro demokratičnih narodov proti obrobju malopridnih držav in banditskih skupin (Danchin in Fischer 2010, 5).

Ob varnostnem vidiku, a ne popolnoma neodvisno od njega, se je še pred začetkom globalne finančne krize začelo krhati tudi zaupanje v idejo, da zastavljeni neoliberalni model globalno povezanega gospodarstva proizvaja izključno pozitivne učinke za vse prebivalce planeta in spodbuja stabilnost svetovnega reda. Kot izpostavljata Danchin in Fischer (2010, 2), so že na vrhuncu globalnega optimizma 90. let prejšnjega stoletja in na prelomu tisočletja posamezni politični ekonomisti v nasprotju z zvestimi zagovorniki neoliberalne paradigme svarili, da ekonomska globalizacija v svoji aktualni obliki vodi do svojevrstnega in nepopravljivega paradoksa, tj. da »ekonomska globalizacija ne krepi aktualnega globalnega *laissez-faire* režima, temveč ga lahko celo spodkoplje«.

Poznavanje tega širšega konteksta reformnega procesa ZN nam pomaga razumeti, zakaj poročilo Odbora na visoki ravni za preučitev groženj, izzivov in sprememb (*High-level Panel*

on Threats, Challenges and Change) - v nadaljevanju Odbor³¹⁵ -, (Generalna skupščina Združenih narodov 2004) sestavljajo tri poglobitve teme: varnost, solidarnost in suverenost (Slaughter 2005). Človekove pravice so namesto kot tekmujoči diskurz prepletene skozi poglobitve teme tega poročila kot načelo, ki ga je potrebno upoštevati pri (pre)oblikovanju paradigme mednarodnega miru in varnosti v 21. stoletju, medtem ko predlagani reformni paket človekove pravice neposredno zadeva skozi predlog reforme KČP (glej Generalna skupščina Združenih narodov 2004, 74–5).

GSEK ZN je zaključke Odbora, do katerih je slednji, kakor priznava njegov predsednik, prišel s pristajanjem na nerazrešene razlike v mnenjih, vključil v poročilo *V večji svobodi: v smeri razvoja, varnosti in človekovih pravic za vse* (Generalna skupščina Združenih narodov 2005). V njem je skušal povzdigniti status človekovih pravic v ZN s predlogom, da človekove pravice postanejo tretji enakopravni steber organizacije, ob boku mednarodnemu miru in varnosti ter ekonomskim in socialnim zadevam (Generalna skupščina Združenih narodov 2005, 42). Predlog GSEK ZN je bil, da se formalno uravnoteži moč in vpliv obstoječih teles, ki so znotraj ZN pristojna za ta področja, področje človekovih pravic pa dodatno okrepi s SČP kot nadomestnim organom za KČP, ki je trpela za deficitom profesionalizma in kredibilnosti, tako da je po besedah GSEK ZN (Generalna skupščina Združenih narodov 2005, 45) »vrgla senco na ugled sistema Združenih narodov kot celote«. Resnost položaja je jasno nakazovalo dejstvo, da je zelo ostra kritika KČP, vključno s klici po njeni ukinitvi, prihajala s strani predstavnikov držav članic in organizacij, ki so bile tradicionalno velike in aktivne zagovornice ZN ter organizacijo branile pod podobnimi kritikami (Lauren 2007, 308).

V nadaljevanju podrobneje razčlenjujemo proces nadomestitve KČP s SČP, vzpostavljanje postopka UPP ter njegove aktualne modalitete, da bi na koncu poglavja identificirali pripadajoča vprašanja za empirični del naše analize prvih sedemnajstih zasedanj UPP, ki predstavlja tretji del na poti h krepitvi ali ošibitvi naše teze o UPP kot znanilcu nove paradigme človekovih pravic v globaliziranem svetu.

³¹⁵ Odbor je sestavljalo šestnajstih eminentnih oseb iz različnih koncev sveta (predsednik odbora iz Tajske, člani so med drugim prihajali iz Francije, Brazilije, Egipta, Gane, Avstralije, Indije, Japonske, Kitajske, Pakistana, ZDA...), ki jim je takratni GSEK ZN Kofi Annan leta 2003 poveril nalogo premišljevanja aktualnih groženj mednarodnemu miru in varnosti ter možnih načinov krepitve ZN, da bi bil ta osrednji forum za uspešno spopadanje z njimi. Odbor je pripravil končno poročilo GSEK ZN, ki je bilo predstavljeno v GS ZN, saj je bila večina pomembnejših odločitev glede uresničevanja reformnih priporočil Odbora odvisna prav od podpore držav.

4.1 Komisijo za človekove pravice nadomesti Svet za človekove pravice

Kakor smo že zapisali, je bila leta 2006 dozorela odločitev o ukinitvi KČP naslednica dolgo trajajočih poskusov reforme tega organa. Márquez Carrascova in Sutton Nifosijeva (2009, 240–2) prepoznavata pet ločenih faz, ki so potekale od sredine 50. let prejšnjega stoletja do zadnjih reformnih poskusov, začelih leta 2003, in za katere je pomembno vedeti, da so vključevale tako prehod od postavljanjem normativnega okvirja k nadzoru nad uresničevanjem sprejetih standardov, spremembe v številu članstva in dolžini zasedanj KČP, pa tudi poskuse vnašanja partikularnih nacionalnih interesov ter političnih ideologij v njeno delo. Zadnji poskus pregleda svojih metod dela, ki se ga je KČP lotila leta 2003 in je trajal še nadaljnji dve leti, pa je že sovpadel s prej omenjenim splošnim reformnim procesom ZN, katerega glavni podpornik in simbol entuziazma za temeljito reformo je bil GSEK ZN (*cf.* Spohr 2010, 174). Slednji je med različnimi reformnimi predlogi, ki so sicer zaokrožili v postopku reforme,³¹⁶ predlagal najbolj radikalnega, tj. slovo od KČP in umestitev diskurza o človekovih pravicah v 21. stoletju v kontekst drugega telesa.³¹⁷

Prav zato je bil predlog o zamenjavi KČP z novim telesom za človekove pravice najprej predmet neformalnih konzultacij v Ženevi, kjer je bila previdno preverjena podpora tej drzni ideji (Lauren 2007, 332; Upton 2007, 30). Ta preliminarna pogajanja so se izkazala za več kot potrebna, saj so delegacije držav predstavile zelo različna mnenja tako glede umestitve SČP v hierarhijo ZN, kakor vprašaja njegove sestave (števila, ustreznosti porazdelitev sedežev glede na regionalno geografijo, vloge stalnih članic VS ZN ...), pogojev za članstvo in načina izvolitve novih članic ter sodelovanja s civilno družbo (Lauren 2007, 332; Abebe 2009, 2).

Predlog GSEK ZN o zamenjavi KČP s SČP je bil potrjen na Svetovnem vrhu ZN septembra 2005, vendar je od te zgolj načelne potrditve preteklo še veliko pogajanj do resolucije GS ZN 60/251 in z njo med drugim tudi končne odločitve, da SČP postane neposredno podrejen GS ZN (Schrijver 2007; Terlingen 2007, 167–8; Márquez Carrasco in Sutton Nifosi 2009, 244–5). V zaključnem dokumentu (Svetovni vrh Združenih narodov

³¹⁶ V procesu iskanja načina za krepitev vloge in pomena človekovih pravic v sistemu ZN so se med drugim omenjale povečanje pristojnosti UVKČP, reforma dela pogodbenih teles in reforma obstoječih PP (Viégas-Silva 2008, 40).

³¹⁷ Za našo pripoved je potrebno omeniti, da ta prvi osnutek še ni omenjal mehanizma UPP, marveč je GSEK ZN svoj predlog za ustanovitev SČP z idejo periodičnega pregleda stanja človekovih pravic uradno dopolnil šele avgusta 2005, vendar je v zaključnem dokumentu Svetovnega vrha ZN navedeno, da bo SČP skladno s svojim mandatom med drugim »periodično pregledoval uresničevanje dolžnosti vseh držav članic glede vseh človekovih pravic, posebno izhajajočih in Ustanovne listine Združenih narodov in Splošne deklaracije človekovih pravic« (Svetovni vrh Združenih narodov 2005, odstavek 139(IV)). Pri tem je še posebej izpostavljeno, da »ta postopek ne bo podvajal postopkov poročanja, ki potekajo skladno s pogodbenimi instrumenti človekovih pravic« (*ibid.*).

2005, 138.–140. odstavek), ki v celoti obsega štirideset strani, so na strani in pol podana ohlapna, toda temeljna izhodišča za ustanovitev, sestavo in mandat SČP, pri čemer je bila določitev nadaljnjih podrobnosti, povezanih z ustanovitvijo, delovanjem, pristojnostmi SČP in prehodnim obdobjem zamenjave KČP s SČP, poverjena GS ZN pod vodstvom takratnega predsedstva temu telesu.

Kar bi se lahko zdelo kot preprosta naloga ob pozitivnem signalu s Svetovnega vrha, je bilo v resnici mukotrпно manevriranje med *de facto* vztrajanjem pri obstoječem stanju, taktiko zavlačevanja oz. mestoma sabotaje in zelo različnimi vizijami glede poslanstva in pristojnosti novega telesa (Lauren 2007, 815). Pri tem ne moremo mimo posebne omembe vloge ZDA v teh pogajanjih, ki so v obdobju po drugi svetovni vojni večino časa upravljale s krmilom političnega diskurza o človekovih pravicah oz. določanjem pravil, pod katerimi se razpravlja o človekovih pravicah v sistemu ZN.³¹⁸ V nasprotju z obdobjem po drugi svetovni vojni, ko je bila nekdanja ameriška prva dama Eleanor Roosevelt postavljena na čelo KČP, ZDA in v njihovem imenu takratni ameriški veleposlanik pri ZN John Bolton, niso bile v ospredju reformnega procesa. Bolton, ki je opravljal to funkcijo na zaupanje takratnega ameriškega predsednika, je sicer ponudil nekaj konkretnih predlogov za oblikovanje modalitet SČP (ZDA so npr. preko svojega veleposlanika vztrajale na nujnosti zmanjšanja števila članic za bolj gibki SČP in predlagale, da postane članstvo v SČP nedostopno državam, ki dokazano kršijo človekove pravice tudi preko mehanizma potrebne dvotretjinske večine za izvolitev v SČP), v glavnini pa je njegovo nastopanje ocenjeno kot izrazito nekonstruktivno, celo sovražno v odnosu do celotnega reformnega procesa (Lauren 2007, 333–4; Terlingen 2007, 170–1).³¹⁹ ZDA se tudi neposredno po ustanovitvi novega organa niso želele aktivneje vključevati v njegovo delo kot članica SČP, temveč je šele sprememba državnega vrha leta 2009 prinesla temeljit politični preobrat in odločitev, da se ZDA kot ena izmed 47 članic SČP, ponovno angažirajo v globalni politiki človekovih pravic (Tars in Bhattarai 2011, 198).

Kljub številnim zapletom v pogajanjih je predsedujoči GS ZN Jan Eliasson februarja 2006 predstavnikom držav v okviru neformalnih konzultacij predstavil osnutek resolucije o SČP kot rezultat skupnih naporov (Márquez Carrasco in Sutton Nifosi 2008, 106). Pogajalski proces se je formalno zaključil 15. marca 2006, ko je za resolucijo GS ZN 60/251 glasovalo

³¹⁸ ZDA so bile npr. članica KČP nepretrgoma ves čas njenega obstoja z izjemo obdobja med leti 2001 in 2003 (Urad visoke komisarke Združenih narodov za človekove pravice 1996–2007), ko si niso uspele zagotoviti sedeža v njej (cf. Lauren 2007, 327–8).

³¹⁹ Slednje si kljub vsemu ne moremo razlagati kot osebne kaprice veleposlanika Boltona, ampak kot nadaljevanje napetega ozračja in nejevolje v ZDA zaradi prve neizvolitve v novo sestavo KČP, ki so si jo ob uspešnosti držav, na katere so tudi z ozirom na vprašanja človekovih pravic gledale zviška, domače politične elite razlagale kot veliko krivico in napad nase (Alston 2006, 191).

170 držav, štiri države (ZDA, Izrael, Maršalovi otoki in Palau) so bile proti, medtem ko so se tri države (Belorusija, Venezuela in Iran) pri glasovanju vzdržale (Lauren 2007, 334; Schrijver 2007, 815; Upton 2007, 30; Márquez Carrasco in Sutton Nifosi 2008, 106).

Resolucija 60/251 je ustanovila SČP kot telo, ki je neposredno podrejeno GS ZN ter odgovorno za varstvo in promocijo človekovih pravic, vključno z obravnavo konkretnih primerov grobih in sistematičnih kršitev (Generalna skupščina Združenih narodov 2006, 1.–3. odstavek). Ista resolucija izrecno navaja »univerzalnost, neodvisnost, objektivnost, neselektivnost, konstruktivni mednarodni dialog in sodelovanje« kot načela, po katerih naj se ravna SČP (Generalna skupščina Združenih narodov 2006, 1.–3. odstavek). Za nas pa je posebej relevantno, da je v tem dokumentu prvič formalno in s tem poimenovanjem omenjen UPP (Generalna skupščina Združenih narodov 2006, odstavek 5(e)):

»SČP naj na osnovi objektivnih in zanesljivih informacij prevzame izvajanje univerzalnega periodičnega pregleda uresničevanja dolžnosti in zavez glede človekovih pravic za vsako državo, na način, ki zagotavlja univerzalno pokritost ter enako obravnavo vseh držav; pregled naj deluje kot kooperativni mehanizem, osnovan na interaktivnem dialogu, s polno vključitvijo države, ki jo zadeva, ter z ozirom na njene potrebe po krepitvi zmogljivosti; tovrstni mehanizem naj dopolnjuje in ne podvaja delo pogodbenih teles; Svet naj v roku enega leta od svojega prvega zasedanja določi modalitete in potrebni časovni razpored univerzalnega periodičnega pregleda.«

SČP je prevzel zadolžitve in podedoval večino elementov mandata in pripadajočih postopkov, ki so bili v veljavi v obdobju KČP, a mu je bila istočasno podeljena diskrecijska pravica, da v roku enega leta od svojega prvega zasedanja opravi njihov pregled, potrebno modifikacijo in racionalizacijo (Generalna skupščina Združenih narodov 2006, 6. odstavek).³²⁰ V nasprotju s KČP, katere delovanje je bilo zgoščeno v enem letnem zasedanju, je bil namreč SČP oblikovan kot relativno stalno, pa tudi bolj gibko telo, ki naj bi se preko sklicevanja posebnih zasedanj, seveda ob boku redno planiranim, zmoglo bolj ažurno odzivati na aktualne kršitve človekovih pravic (cf. Viégas-Silva 2008, 61).³²¹ Vseeno pa velja omeniti, da se je ob nedeljujoči KČP in cilju, da jo v čim krajšem možnem roku nadomesti nov organ – torej pragmatičnih političnih in ne vsebinskih razlogov – iz reforme izgubil najbolj ambiciozni del predloga GSEK ZN, tj. da SČP postane v institucionalni hierarhiji ZN postavljen ob bok Varnostnemu svetu ZN (VS ZN) in ECOSOC (Márquez Carrasco in Sutton

³²⁰ Pri tem sklepu je šlo pravzaprav za enoletni odlog odločitve, kaj storiti predvsem z obstoječimi tematskimi in državnimi mandati, saj so si nekatere države prizadevale za to, da bi bil SČP *tabula rasa* oz. neobremenjen s postopki KČP, za kar so, po Schrijverjevem (2007, 817) mnenju, skrile svoj interes, da preprečijo možnost, da se same kdaj znajdejo pod drobnogledom nosilcev mandatov PP oz. da se objavijo zaključki tekočih postopkov.

³²¹ Ta in drugi vidiki primerjave med obema organoma so povzeti v Tabeli 4.1.

Nifosi 2008, 108).³²²

V procesu reforme KČP oz. ustanavljanja SČP so države članice ZN posvečale veliko pozornosti njuni velikosti ter uvedbi morebitnih kriterijev za članstvo.³²³ Z resolucijo 60/251 je bilo določeno, da ima novoustanovljeni SČP 47 sedežev,³²⁴ ki jih zasedejo države, izvoljene v neposrednih, individualnih, tajnih volitvah, zasledujoč načelo pravične geografske zastopanosti (13 sedežev za afriške države, 13 sedežev za azijske države, 8 sedežev za skupino GRULAC, 7 mest za zahodnoevropske in druge države ter 6 sedežev za države iz Vzhodne Evrope (glej Sliko 4.3 za primerjavo med razdelitvijo sedežev po geografskem kriteriju med KČP in SČP) (Generalna skupščina Združenih narodov 2006, 7. odstavek). V SČP se je ohranila praksa triletnega mandata, ki pa je v nasprotju z neomejenim številom možnih ponovnih izvolitev v KČP postal omejen na največ dva zaporedna mandata (*ibid.*), kar se zdi precejšnji napredek,³²⁵ tudi ali še posebej, ko ga postavimo v kontekst neuspelega sporazuma o določitvi kriterijev, ki naj bi jih države izpolnjevale, da bi lahko kandidirale za članstvo v SČP.

Kljub temu, da je bila v obravnavo predložena široka paleta različnih možnih kriterijev za pogojevanje članstva – od ratifikacije temeljnih instrumentov človekovih pravic, rednega poročanja PT o uresničevanju določil posameznih pogodbenih instrumentov, preko sodelovanja držav z nosilci mandatov PP in drugimi eksperti, do odsotnosti poprej ugotovljenih in z resolucijo KČP osvetljenih kršitev človekovih pravic ter odsotnosti sankcij VS ZN (Alston 2006, 194–6) –, noben od predlogov ni dobil podpore, saj bi katerikoli izmed njih *a priori* izločil iz kandidature za sedež v SČP številne države, celo tudi tiste, ki so zavzemale najbolj prominentno mesto v sistemu ZN.³²⁶ K možnim razlogom za to, da se na tem področju ni nič spremenilo, pa moramo dodati tudi, milo rečeno, zagonetno situacijo, da bi država članica prenehala izpolnjevati pogoje za članstvo med samim mandatom v SČP oz.

³²² 1. odstavek resolucije GS ZN 60/251 (Generalna skupščina Združenih narodov 2006) med drugim določa, da »bo Skupščina v roku petih let pregledala status Svetak«, vendar pa ta pregled, ki je bil opravljen leta 2011 ni spremenil statusa SČP v hierarhiji ZN, saj ta še vedno ostaja neposredno podrejen GS ZN.

³²³ Več o tem v Alston (2006, 185–204).

³²⁴ Ob predlogu univerzalnega članstva, o katerem je razmišljal Odbor, ter predlogu ZDA, ki se jim je zdelo potrebno število sedežev v SČP omejiti na okrog 20, je bila na koncu sprejeta odločitev za 47 mest brez posebnega argumenta za točno to številko. Alston (2006, 198) ta kompromis pojasnjuje kot plod bojazni, da bi bil premajhen SČP preveč podoben in bi preveč odražal razmerja moči v VS ZN ter zavedanja, da marsikatera država ne bi imela priložnosti za članstvo v SČP, če bi se število sedežev v njem drastično zmanjšalo. Več o argumentih za in proti spremembam števila in kriterijih »kvalitete« članic KČP oz. SČP, ki se zgoščujejo med idejama o močno povečani pluralnosti subjektov in mnenj v tem telesu od konca hladne vojne ter o potrebi po njegovi učinkovitosti, v študiji Kālina in Jimenezove (2003, 6–10).

³²⁵ Cf. Schrijver (2007, 816): »Zanimiva novost je, da lahko države v Svetu opravljajo le dva zaporedna mandata, s čimer se *de facto* preprečuje trajno članstvo in avtomatična zastopanost velikih sil«.

³²⁶ S tem lahko povežemo tudi kritiko Salame (2009, 185), ki resoluciji 60/251 očita, da je »/.../ zaznamovana z madežem tipičnega newyorškega medvladnega pogajalskega procesa. Tako kot v predhodnih podobnih procesih, so članice pristale pri izmenjevanju 'paketov' popuščanj, ki so določila značilnosti SČP.«

bi ji to očitale druge članice, tako da bi lahko vprašanje članstva ob negativnih izkušnjah iz KČP prekomerno okupiralo in blokiralo agendo SČP.

»Kvaliteta« članstva je kot eno izmed najbolj prominentnih vprašanj v procesu reforme (cf. Márquez Carrasco in Sutton Nifosi 2009, 250) tako dobila (ne)odgovor v odločitvi, da članstvo v SČP ostane odprto za vse države, pri čemer naj bi države v postopku volitev novih članic upoštevale »prispevek kandidatke k varstvu in promociji človekovih pravic ter poleg tega prostovoljne zaveze, ki jih dajo« (Generalna skupščina Združenih narodov 2006, 8. odstavek).³²⁷ Slednje nas skupaj s številom članic, ki se kljub prvotnim napovedim ni bistveno spremenilo, ter odločitvijo o uvedbi možnosti suspenza posameznih članic, a v praksi težko izpolnjenim kriterijem podpore dveh tretjin članic GS ZN - ta zahtevana podpora je veliko večja in je zanjo potrebno zbrati veliko več politične volje, kakor pa je npr. potrebna za izvolitev (Upton 2007, 33) -, opominja, da je SČP plod kompromisa, ne pa sam po sebi pogajalski uspeh ene skupine držav.

Tabela 4.1 povzema osnovne značilnosti SČP in slika nekatere podobnosti, predvsem pa razlike z njegovo predhodnico KČP.

Tabela 4.1: Primerjava osnovnih značilnosti KČP in SČP

telo/ področje primerjave	KČP	SČP
<i>položaj v sistemu ZN</i>	podrejena ECOSOC	podrejen neposredno GS ZN
<i>velikost</i>	53 držav članic	47 držav članic
<i>sestava (glede na regionalno geografijo)</i>	afriške države: 15 sedežev azijske države: 12 sedežev vzhodnoevropske države: 5 sedežev GRULAC: 11 sedežev zahodnoevropske države: 10 sedežev	afriške države: 13 sedežev azijske države: 13 sedežev vzhodnoevropske države: 6 sedežev GRULAC: 8 sedežev zahodnoevropske države: 7 sedežev
<i>zasedanja</i>	enkrat letno v obsegu 6 tednov	redna zasedanja, vsaj trikrat letno, v skupnem obsegu najmanj 10 tednov, možnost sklica posebnega zasedanja
<i>kriterij za članstvo</i>	brez posebnih pogojev	sicer brez predpisanih pogojev, spodbuja se načelo upoštevanja kandidatkinega prispevka k varstvu in promociji človekovi pravic ter prostovoljnih zavez
<i>način izvolitve</i>	posredno, znotraj regionalnih	neposredno v GS ZN,

³²⁷ Ob prvih volitvah v SČP so čisto vse kandidatke za sedež v novoustanovljenem organu podale prostovoljne zaveze, med katerimi je bilo zelo veliko takih, za katere Uptonova (2007, 32) piše, da so z ambicioznostjo, konkretnostjo in praktično merljivostjo presenetile celo predstavnike civilne družbe.

	skupin	individualno, z zahtevano absolutno večino glasov vseh članic
<i>dolžina mandata</i>	tri leta	tri leta
<i>omejitev trajanja članstva</i>	neomejeno število ponovnih izvolitev	dva zaporedna mandata
<i>pomožno telo</i>	Podkomisija za promocijo in varstvo človekovih pravic	Svetovalni odbor (strokovno telo)
<i>postopki</i>	državno in tematsko usmerjeni mandati (t.i. postopek 1235, tajni pritožbeni postopek 1503 ³²⁸)	UPP, državno in tematsko usmerjeni mandati, tajni pritožbeni postopek, podoben postopku 1503 v KČP
<i>možnost sankcij za članice</i>	brez posebnih sankcij za obstoječe članice	možnost suspenza članic ob zagotovljeni podpori dveh tretjin članic GS ZN
<i> vključevanje civilne družbe</i>	predstavniki NVO iz kategorije I in II v skladu s pravili ECOSOC so lahko prisostvovali zasedanjem KČP	možnost sodelovanja NVO, med drugim v kontekstu UPP, dela Svetovalnega odbora, kot opazovalk pri rednih in posebnih zasedanjih SČP ³²⁹

Vir: Primerjava na podlagi resolucij GS ZN 60/251 (Generalna skupščina Združenih narodov 2006), resolucije SČP 5/1 (Svet za človekove pravice 2007b) ter sekundarnih virov (glej npr. Schrijver 2007, Márquez Carrasco in Sutton Nifosi 2008).

Iz porazdelitve števila sedežev glede na regionalno geografijo (Slika 4.3), pa lahko razberemo, da se je v primerjavi s KČP spremenilo formalno razmerje moči v prid posameznim regijam oz. – glede na njihovo tradicionalno hegemonsko pozicijo v (političnem) diskurzu o človekovih pravicah – predvsem na škodo zahodnoevropskih držav ter ZDA (zahodnoevropskih in t. i. ostalih držav v regionalnem sistemu ZN).³³⁰ Freedmanova (2011, 291) posebej izpostavlja koristi zmanjšane števila članstva za Organizacijo islamskega sodelovanja (*Organisation of Islamic Cooperation* – OIC),³³¹ ki ima svoje članice v vseh regionalnih skupinah z izjemo skupine zahodnoevropskih in ostalih držav, s čimer ji je med drugim uspelo npr. skupaj z glavnino držav iz afriške skupine iz diskurza o človekovih

³²⁸ Za oba tipa postopkov KČP se je v praksi uveljavilo poimenovanje s številko resolucij ECOSOC, s katerima sta bila ustanovljena.

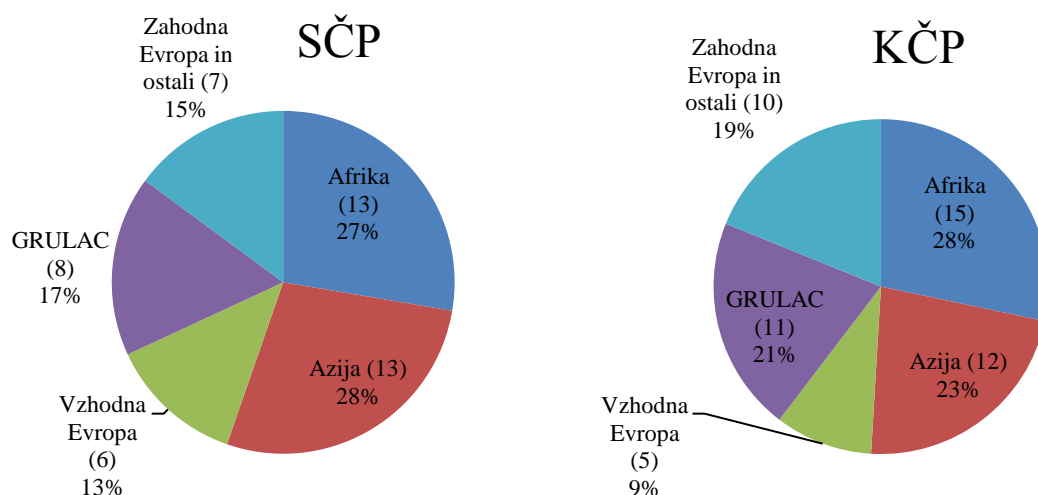
³²⁹ Sodelovanje pri delu SČP je v večini primerov omejeno s posebnim posvetovalnim statusom NVO pri ECOSOC.

³³⁰ Čeprav so se z zadnjimi širitvami EU, najštevilčnejše leta 2004, pridružile države, ki se v sistemu ZN uvrščajo v vzhodnoevropsko skupino, tako da je ta *sui generis* organizacija zastopana v dveh regionalnih skupinah, pa Gowan in Brantnerjeva (2008) tudi na podlagi robustnejše analize ugotavljata, da se je pogajalska moč in uspešnost EU na področju človekovih pravic zmanjšala v vseh ključnih telesih ZN. Slednje naj bi bilo še posebej značilno za SČP, v katerem naj bi EU (preko svojih držav članic) izgubila svojo strukturno moč in bila tipično postavljena v njej dotlej neznan opozicijski položaj (Gowan in Brantner 2008, 40).

³³¹ Gre za nekdanjo Organizacijo islamske konference, ki je bila leta 2011 preimenovana v Organizacijo islamskega sodelovanja. OIC je po številu držav članic (trenutno jih ima 57) druga največja medvladna organizacija (takoj za ZN, pri kateri ima tudi stalno predstavništvo), pri čemer se njene članice nahajajo na štirih različnih kontinentih. Glej *Organisation of Islamic Cooperation*.

pravicah na ravni SČP izzvati alarmantno stanje človekovih pravic v Sudanu ter blokirati razpravo o potencialnih potrebnih ukrepih.

Slika 4.3: Porazdelitev članstva glede na regionalno geografijo primerjava med SČP in KČP

Podrobnejša pravila delovanja SČP in njegovi interni postopki so bili določeni šele v okviru prve formacije članic SČP, ki so junija 2007 na petem rednem zasedanju brez glasovanja in v paketu z osnutkom kodeksa obnašanja (*code of conduct*) za nosilce mandatov PP potrdile resolucijo SČP 5/1 (Svet za človekove pravice 2007b).³³² Prav v tem dokumentu so na prvem mestu povzeta formalna pravila UPP, ki so ga predhodni dokumenti obravnavali zgolj načelno in si iz njih niti približno ni bilo mogoče predstavljati, kako naj bi se udeleževali. Poleg ciljev, načel in modalitet tega postopka pa je bila z omenjeno resolucijo vzpostavljena še reformirana struktura PP, ustanovljen Svetovalni odbor SČP, razdelani pritožbeni postopki, za katere je pristojen SČP,³³³ okvir delovanja ter druge konkretne metode in pravila njegovega delovanja.

Ob vsebini omenjenih dokumentov se ne moremo otresti vtisa, da je bila sama reforma na

³³² Ob splošnosti odločitev o nadomestitvi KČP s SČP je slednji namreč preživel prvo leto svojega delovanja v poskusu »razumeti samega sebe« oz. poslanstvo delovanja, tudi v odnosu do institucij in postopkov, ki jih je podedoval od svoje predhodnice, kar je razvidno že iz povednega naslova resolucije 5/1 (Institucionalna graditev Sveta za človekove pravice – *Institution-building of the United Nations Human Rights Council*) (cf. Viégas-Silva 2008, 64).

³³³ V resoluciji SČP 5/1 (Svet za človekove pravice 2007b, 85.–109. odstavek) je, kakor je bilo že prehodno omenjeno, razdelan pritožbeni postopek SČP za »grobe in zanesljivo potrjene kršitve vseh človekovih pravic in vseh temeljnih svoboščin, ki se dogajajo v kateremkoli delu sveta in v kakršnihkoli okoliščinah« (Svet za človekove pravice 2007b, 85. odstavek), ki močno spominja na postopek 1503, ki je bil od leta 1970 v rabi v KČP.

področju človekovih pravic zgolj stranski rokav v toku reformnega procesa ZN in omejena na institucionalne vidike ter da so ji bila pripeta (pre)velika pričakovanja glede pomena zamenjave enega telesa z drugim ob nespremenjenih razmerjih interesov in brez pravega formalnega doktrinarnega premika v samem konceptu človekovih pravic. Simptomatičen za slednje je že podatek, da je »/.../ bilo več kot polovica prvih članic Sveta že članic Komisije leta 2005, dve tretjini pa je bilo članic komisije bodisi leta 2003 ali 2004« (Márquez Carrasco in Sutton Nifosi 2009, 252).³³⁴

V svoji analizi prvega leta delovanja SČP Schrijver (2007, 809–10) ugotavlja, da sama zamenjava pristojnega organa ni odpravila praks, ki so bile povod zanjo: »Prav nasprotno; Svet se je v prvem letu svojega delovanja srečal z več konfrontacijami in večjo polarizacijo, kot je bila njegova diskreditirana predhodnica vajena v najbolj napetih obdobjih.« Viégas-Silva (2008, 62–3) podobno opozarja na dvojne standarde pri sprejemanju široke palete odločitev SČP v prvem letu njegovega delovanja: od namenjanja prevelike pozornosti kršitvam človekovih pravic, zagrešenih na določenem ozemlju s strani enih skupin (npr. palestinskih upornikov) in popolne marginalizacije zelo grobih kršitev na drugih območjih (npr. v Darfurju), preko odločitve o uporabi tajnega postopka 1503 za obravnavo kršitev človekovih pravic v Iranu in Uzbekistanu, pa vse do ukinitve mandatov PP za Kubo in Belorusijo.

Tako se kot edina prava inovacija v reformnem paketu, ki obeta možnost preseganja tradicionalne paradigme kaže postopek UPP, ki je sicer umeščen v okvir tega istega SČP, vendar z vgrajeno univerzalno pokritostjo (članstvo v SČP se kot *de iure* relevantni dejavnik pojavi zgolj pri odločanju o končnih poročilih za vsako DPP na plenarnem zasedanju SČP) ter s svojimi modalitetami odstopa od pravil diskurza o človekovih pravicah v okviru rednih zasedanj SČP ter drugih postopkov, ki jih je ta podedoval od svoje predhodnice.

4.2 Univerzalni periodični pregled: od ideje do prvega zasedanja

Če se poglobimo v ozadje nastanka postopka UPP, ne moremo mimo zaznamka, da čeprav je v resoluciji SČP 5/1 (Svet za človekove pravice 2007b) razdelan postopek Univerzalnega periodičnega pregleda (*Universal Periodic Review*), se je ideja, iz katere je bil izpeljan,

³³⁴ Cf. Gaer (2007, 135): »Prve volitve v Svet so spodbujale idejo o kvalitetnejšem članstvu – še posebej, ker se nekatere države s slabimi kartotekami na področju človekovih pravic, kakršen je Sudan, sploh niso potegovale za članstvo, drugim, kakor sta Iran in Venezuela, pa sploh ni uspelo. Toda Kitajska, Kuba, Savdska Arabija in številne druge zabeležene kršiteljice človekovih pravic so dobile pomemben prostor v Svetu ter tako oslabile argument o kvalitetnejšem članstvu«.

nanašala na univerzalni medsebojni pregled (*Universal Peer Review*) držav članic.³³⁵ Medtem ko je bila periodično poročanje o stanju človekovih pravic skladno s pogodbenimi obveznostmi (v PT) že desetletja ustaljena praksa za diskurz o človekovih pravicah v okviru ZN, pa je ideja medsebojnega in širšega pregledovanja uresničevanja človekovih pravic znotraj omenjene organizacije predstavljala izrazito nov koncept.³³⁶

Skozi proces pogajanj o reformi ZN in znotraj nje o reformi KČP se je od predloga GSEK ZN, da SČP postane »zbornica za medsebojni pregled« (Združeni narodi 2012), razpravljalo o medsebojnem pregledu, mestoma sicer istočasno ali izmenjaje s periodičnim pregledom (Gaer 2007, 111), tako da je bila šele resolucija GS ZN 60/251 pionirski dokument, s katero se je zanj eksplicitno in dokončno uveljavil izraz periodični in ne medsebojni pregled (Domínguez Redondo 2008, 725; Smith 2011b, 570; Callejon 2008). »Sprememba v jeziku morda odraža zaskrbljenost glede umanjkanja definicije te fraze, ali skuša preprečiti morebitna prerekanja držav o tem, kdo predstavlja 'vrstnika'³³⁷« (Freedman 2011, 295). Čeprav se zdi ta sprememba v poimenovanju minimalna, posebno glede na to, da za končno obliko UPP lahko trdimo, da je zanimiva mešanica tako medsebojnega kot periodičnega pregleda, pa z diskurzivnega vidika med drugim implicira izkazovanje namena, da so k institucionaliziranemu diskurzu o človekovih pravicah v klubu držav prvič v zgodovini *de iure* pripuščeni tudi drugi tipi akterjev (*cf.* Freedman 2011, 294–5). »Medtem ko je 'medsebojni pregled' impliciral, da je celotni proces izključno medvladne narave, pa je jasno, da 'periodični pregled' ne zahteva, da je vsak del postopka izveden na politični, tj. medvladni ravni« (International Commission of Jurists v Urad visoke komisarke Združenih narodov za človekove pravice 2007, 116).

Slednje se je do določene mere pokazalo že v postopku neformalnih in formalnih pogajanj o UPP, ko je tekla razprava najprej o možnih oblikah, ki bi jih lahko tak pregled zavzel, nato pa konkretnih pravilih postopka. Medtem ko Abebe (2009, 3), sicer nekdanji delegat Etiopije pri SČP, zelo kritično piše, da je bil »začetni proces institucionalne graditve močno pod

³³⁵ Več o konceptualni in praktični razliki med medsebojnim in periodičnim pregledom v Gaer (2007, 112–21).

³³⁶ Alston (2006, 207–8) do določene mere oporeka trditvam o inovativnosti postopka, s tem ko vleče vzporednice med UPP in prvotnim predlogom francoske vlade iz leta 1950 za poročanje držav o uresničevanju človekovih pravic iz SDČP, ki pa ni nikoli zaživel v tej obliki zaradi nasprotovanja oz. političnega pragmatizma ZDA ter držav iz Zahodne Evrope in Južne Amerike. Bolj kot za razpravo o inovativnosti, pa nam, kakor opozarja Freedmanova (2011, 293), ta primerjava med UPP in postopkom poročanja KČP, ki je bil žrtev »gnilih« kompromisov, lahko koristi pri osvetlitvi posameznih negativnih vidikov in morebitnih težav postopka UPP. Med slednjimi ista avtorica npr. izpostavlja to, da celoten postopek temelji zgolj na informacijah držav, da se te v postopku zgolj povzemajo brez kritične analize in da grozi predvsem nevarnost, da bi se postopek lahko omejil na t.i. splošna in nepristranska priporočila, v izogibanju naslavljanja konkretnih in specifičnih situacij varstva človekovih pravic (*ibid.*).

³³⁷ V slovenščini nimamo natančnega prevoda za angleško besedo *peer*, še najbližji ji je samostalnik *vrstnik*, ki v tem primeru ni najbolj ustrezen oz. točen, ker v postopku UPP v tej vlogi nastopajo države, a ga vseeno uporabljamo z namenom, da se z opisnim prevodom ne bi preveč oddaljili od izvirnega citata.

vplivom političnih premislekov in se je zgolj minimalno oziral na profesionalna in strokovna mnenja,« pa ima isti avtor bistveno boljše mnenje glede samega oblikovanja pravil postopka UPP in pravi, da »čeprav je konceptualizacija UPP, tako kot številne druge dimenzije novega Sveta, bila politične narave, pa je, četudi minimalno, zaobjela nekaj strokovnega vpogleda« (Abebe 2009, 4). Osvetlimo torej na kratko postopek ter vsebinske poudarke neformalnih in formalnih pogajanj za oblikovanje pravil postopka UPP.

Že nekaj mesecev pred Svetovnim vrhom ZN so predstavniki Kanade v neformalnih pogovorih predstavili osnutek koncepta medsebojnega pregleda stanja človekovih pravic v okviru ZN in dva možna modela njegovega izvajanja.³³⁸ Kanada je kot dodatno vrednost tovrstnega mehanizma v sistemu ZN, kjer so države pogodbenice specifičnih instrumentov človekovih pravic prevzele obveznost poročanja z njimi ustanovljenim telesom, videla predvsem v sistematičnem naslavljanju stanja človekovih pravic na primerljiv način v prav vseh državah. Kakor nakazuje ta grobi osnutek koncepta, se je o UPP od začetka razpravljalo kot o forumu za razpravo in spodbujanje prostovoljnih ukrepov za uresničevanje človekovih pravic, ne pa kot o mehanizmu za prisilno uveljavitev obstoječih standardov. Prav tako je že v tem izhodiščnem dokumentu izpostavljen namen, da se dopolni in ne nadomesti obstoječe mehanizme varstva človekovih pravic ter gradi na njihovih zaključkih. S strani kanadskih predstavnikov sta bila razdelani dve možni različici medsebojnega pregleda: prva, rigoroznejša, ki je bila podobna praksi sorodnih pregledov v okviru drugih že omenjenih forumov (APRM, postopki v okviru MOD, OECD ...) in temelječa predvsem na vseobsegajočem »zunanjem« (ekspertnem ali s strani drugih držav pripravljenem) poročilu, z ozirom na katerega bi se država zagovarjala, ter interaktivni dialog kot druga različica, izhajajoča iz državne samoevalvacije, ki je v triurnem dialogu dopolnjena s komentarji in vprašanji drugih držav (*cf.* Gaer 2007, 113–4).

Ker so bile že v samem dokumentu izpostavljene prednosti in pomanjkljivosti obeh modelov, ne preseneča, da je Kanada v svojem popravljenem oz. nadgrajenem predlogu, ki ga je predstavila julija 2005, v pisni različici julija 2006 razdelala tretjo različico šeststopenjskega procesa, v kateri je skušala združiti najboljše identificirane vidike obeh opcij oz. minimalizirati njune potencialne slabosti (Urad visoke komisarke Združenih narodov za človekove pravice 2007, 23–6). Sledeč temu predlogu bi proces UPP izhajal iz zbira informacij UVKČP, dopolnjenega z izjavo države, kot virov za interaktivni triurni interaktivni dialog, katerega končni rezultat bi predstavljal povzetek razprave ter refleksija države v zvezi

³³⁸ Glej *Human Rights Peer Review: Draft Concept and Options Paper, Prepared by Canada* (2005).

z njo, pri čemer naj bi slednja vsebovala konkretne odgovore in načrtovane ukrepe za naslovitev izpostavljenih tem varstva vseh človekovih pravic v državi (Urad visoke komisarke Združenih narodov za človekove pravice 2007, 25–6).

Gaerova (2007, 115) zato trdi, da so »Kanadčani očitno upali, da bo postopek spodbudil kulturo človekovih pravic v okviru Združenih narodov v stran od za države specifičnih resolucij, 'politizacije', 'kazanja s prstom in sramotenja' v smeri 'sodelovanja', medtem ko bi ohranil visoko raven pregleda dejanskega izvrševanja /človekovih pravic/«. Pri tem je zanimivo, da je bil modificirani kanadski predlog pod močnim vplivom neformalnih konzultacij v organizaciji AI, ki so se jih predstavniki Kanade udeležili v ozkem krogu predstavnikov drugih držav in v sodelovanju UVKČP (*ibid.*). Freedmanova (2011, 297) podobno piše o kanadskem predlogu kot o izjemno vplivnem na končni rezultat procesa tudi zato, ker se je (po njenem mnenju) »Kanada, zahodna in razvita država, uvrstila na tipično pozicijo Juga, da je kazanje s prstom, zburjanje občutka sramu in kritiziranje veliko manj učinkovito kot spodbujanje kooperativne kulture praktične pomoči«.

Formalni proces medvladnih pogajanj pod vodstvom oz. usmerjanjem maroškega veleposlanika pri ZN Mohammeda Loulichkega³³⁹ se je odvijal v okviru odprte DS, ki je po sprejetju resolucije GS ZN 60/251, s katero so bile določene osnovne smernice in načela delovanja, ne pa tudi konkretne modalitete postopka (*cf.* Freedman 2011, 298), v letih 2006 in 2007 opravila tri zasedanja in številna posvetovanja, vključno z enodnevnim seminarjem v Švici (Gaer 2007, 116; Sweeney in Saito 2009, 205; Freedman 2011, 299).³⁴⁰ Na njih so se predstavniki drugih držav opredelili do kanadskega predloga ter podali svoje videnje ciljev,

³³⁹ V procesu sprejemanja dokumenta, s katerim bi bili podrobneje razdelani postopki in pravila delovanja (torej tega, kar je kasneje postala resolucija SČP 5/1), so si države v SČP po regionalnih skupinah med seboj razdelile šest temeljnih polj oblikovanja pravil diskurza o človekovih pravicah v okviru novoustanovljenega organa. Graditev struktur za (re)produkcijo partikularnih diskurzov je potekala v okviru treh DS, pri čemer je medvladno razpravo o določitvi pravil UPP usmerjal Maroko, Češka je bdela nad procesom pregleda in reforme postopkov, ki jih je SČP prevzel od svoje predhodnice, Jordanija nad razpravo o umestitvi stroke v delo SČP, Švica je tako vlogo zavzela pri razpravi o pritožbenih postopkih SČP, Filipini pa v zvezi s postopkovnimi pravili in metodami dela SČP (Márquez Carrasco in Sutton Nifosi 2009, 254–5).

³⁴⁰ Pri tem moramo opozoriti na očitno dejstvo, da razprava o UPP nikakor ni bila omejena na ta forum, marveč je potekala tudi na drugih ravneh, z vključevanjem tako držav kot nedržavnih akterjev (posameznikov – strokovnjakov, NVO in drugih zainteresiranih deležnikov). Omenimo samo letne diplomatske konference v organizaciji European Inter-University Centre for Human Rights and Democratisation (EIUC), na katerih se križata akademski in politični diskurz, kot podlaga za razpravo pa se uporabljajo tudi besedila, katerih avtorji so NVO. Akademiki in diplomati (predstavniki Delovne skupine EU za človekove pravice) so tako o UPP npr. razpravljali na konferencah 2005 in 2006, ki sta se dotikali reforme ZN, posledične ustanovitve SČP ter vloge EU v njem (glej zbir dokumentov s teh konferenc European Inter-University Centre for Human Rights and Democratisation (2006)) ter še bolj koncentrirano leta 2010 na konferenci, posvečeni procesu pregleda mehanizmov in delovanja SČP (European Inter-University Centre for Human Rights and Democratisation 2010). V pričujoči disertaciji tovrstnih praks ne obravnavamo podrobneje zaradi prostorske omejenosti, pa tudi zato, ker so se njihovi zaključki običajno preslikali na univerzalno raven, kjer so se sprejemale končne odločitve o tem, kdo in kaj naj ostane zunaj in znotraj diskurza o človekovih pravicah v postopku UPP.

načel in konkretnih postopkov delovanja UPP, pa tudi same izvedbe pogajanj. Če prvo zasedanje, namen katerega je bilo določiti vire informacij za pregled stanja človekovih pravic, ni privedlo do pomembnejših vsebinskih zaključkov, se je na drugem zasedanju odvila burna razprava, ali naj postopek UPP odraža razlike v stopnjah razvitosti držav, ki se je podaljšala tudi v tretje zasedanje, skupaj z dilemami glede konkretnega načina izvedbe UPP (npr. ali naj se odvija v manjših DS ali na ravni celotnega SČP) (Wouters *et al.* 2008, 16). V zbirki informacij UVKČP (Urad visoke komisarke Združenih narodov za človekove pravice 2007) tako najdemo pisne in ustne prispevke enaindvajsetih (malo manj kot polovica) takratnih držav članic SČP, svoje prispevke pa je pridodalo tudi dvanajst drugih držav članic ZN, dve skupini držav, deset NVO ter dve NIČP.

Pisni prispevki iz pogajanj o modalitetah UPP še vedno razkrivajo močan vpliv splošnega nezadovoljstva z delom KČP. Skozi izjave držav in skupin podobno mislečih držav so se kot mantra ponavljali klici k univerzalnosti, neselektivnosti, kooperativni naravi in konciznosti postopka³⁴¹ ter njegovi komplementarnosti z obstoječimi, predvsem pogodbenimi postopki in mehanizmi.³⁴² Poleg postopne konvergence pogledov na delovanje UPP in modalitet njegovega izvajanja pa lahko iz izvajanj posameznih držav v svojem imenu ali v imenu širše skupine držav ter prispevkov civilne družbe in NIČP razberemo posebne poudarke, ki so pomembni za pričujočo pripoved o oblikovanju UPP kot globaliziranega diskurza o človekovih pravicah.

Začeniši z naravo postopka opazimo, da medtem ko so nekatere države vztrajale na UPP kot izključno medvladnem eksperimentu (Kuba, Nepal), ali takem, ki je vsaj v primarni lasti držav (Kanada), se je večina sodelujočih zavzemala za neke vrste hibridni mehanizem med medsebojnim in periodičnim pregledom (Argentina, Čile, Kostarika, Ekvador, Panama, Paragvaj, Peru, Urugvaj, Brazilija). Iz kompilacije pisnih prispevkov se kaže močna stopnja konvergence mnenj skladno z regionalno pripadnostjo; ne nazadnje so posamezne države nastopale v imenu skupine držav iz iste geografske regije ali formalne regionalne povezave držav (Alžirija je septembra 2006 podala izjavo v imenu skupine afriških držav, Argentini so se pri njenem stališču iz novembra 2006 pridružile Čile, Kostarika, Ekvador, Panama, Paragvaj, Peru in Urugvaj, Finska je avgusta 2006 prispevala pisni prispevek v imenu EU ter

³⁴¹ Praktično vse države so vztrajale na univerzalnosti pregleda kot veliko pomembnejšem elementu od izčrpnosti pregleda za vsako DPP. Tudi v svoji končni različici oz. v aktualnih modalitetah »UPP ne skuša delovati kot celovit in izčrpen pregled stanja človekovih pravic v državah« (Viégas-Silva 2008, 49). Tako so si bile države v svojih izjavah praktično enotne, da čas, namenjen pregledu uresničevanja zavez človekovih pravic v posamezni DPP, ne presega treh ur.

³⁴² V pogajanjih o UPP je bilo, predvsem po sprejemu resolucije GS ZN 60/251, ki vsebuje določilo, da »naj ta mehanizem dopolnjuje in ne podvaja delo pogodbenih teles« (Generalna skupščina Združenih narodov 2006, odstavek 5(e)), veliko pozornosti držav namenjenih vlogi pogodbenih mehanizmov v odnosu do postopka UPP.

Bolgarije in Romunije ...). Alžirija je v imenu afriške skupine držav celo predlagala, da se preliminarni pregled za vsako državo najprej opravi znotraj regionalne skupine, ki ji po klasifikaciji ZN pripada (Urad visoke komisarke Združenih narodov za človekove pravice 2007, 10).³⁴³

Države iz te skupine, pa tudi posamezne države iz drugih regij (Kuba, Malezija, Rusija, Kolumbija, Savdska Arabija v imenu azijske skupine držav, Butan, Nepal), so eksplicitno izpostavile pomen in potrebo upoštevanja kulturnih, verskih in zgodovinskih specifik, stopnje razvoja ter različnih ekonomskih in družbenih sistemov za konstruktivno razpravo o stanju človekovih pravic v posamezni državi. OIC, ki se je prav tako vključevala v razpravo o novem mehanizmu za razpravo o stanju človekovih pravic v članicah ZN, je med drugim celo predlagala, da bi bila od parametra gospodarske razvitosti države odvisna pogostost pregleda njenega uresničevanja človekovih pravic, tako da bi bile razvite države pregledane vsaka tri leta, države v razvoju vsakih pet let in najmanj razvite države zgolj vsakih sedem let (Urad visoke komisarke Združenih narodov za človekove pravice 2007, 90–1).

Medtem ko so se v procesu pogajanj na eni strani vrstili tovrstni klici k nekakšni relativizaciji novoustanovljenega postopka, pa se je NVO International Women's Rights Action Watch (Urad visoke komisarke Združenih narodov za človekove pravice 2007, 130) na drugi strani izrekla proti vsakršnemu preslikavanju lokalnih specifik v diskurz o človekovih pravicah, trdno stoječ za stališčem, da je »primarna osnova pregleda za vsako državo izpolnjevanje obveznosti in zavez na področju človekovih pravic, ne glede na politične, ekonomske in kulturne sisteme v državi«. Proti periodizaciji pregleda glede na stopnjo gospodarske razvitosti so se izrekle tudi ZDA (Urad visoke komisarke Združenih narodov za človekove pravice 2007, 88), trdeč, da je »pokroviteljsko obravnavati države v razvoju kot drugorazredne države, ki naj bi bile obravnavane manj pogosto«.

Omenjene razlike v pristopih glede subjektov so se nujno odražale tudi v različnih pogledih na predmet pregleda. EU je tako npr. zavzela stališče, da določilo o nepodvajanju dela PT iz sistema ZN zahteva predvsem osredotočanje na uresničevanje določil instrumentov človekovih pravic, ki jih DPP ni ratificirala, medtem kot so druge države, med njimi npr. Alžirija, ravno obratno privzele ozko interpretacijo resolucije 60/251, ki kot predmet pregleda določa obveze in zaveze držav (*obligations and commitments*) na področju človekovih pravic.

³⁴³ Ideja o preliminarnem regionalnem pregledu stanja človekovih pravic je bila utemeljena z argumenti časovne omejitve pregleda na ravni SČP, boljše seznanjenosti regionalnih skupin z lokalnimi posebnostmi, priložnostmi držav, da predhodno preverijo ustreznost svojih poročil, preden jih formalno oddajo SČP, prav tako pa naj bi predhodni pregled SČP olajšal identifikacijo lokalnih potreb ter ustreznih metod tehnične pomoči (Urad visoke komisarke Združenih narodov za človekove pravice 2007, 11).

Še najbolj zanimivo pa je, da je večina držav, tudi tiste, ki so se izrekle proti uporabi pogodbenih instrumentov, ki jih niso ratificirale, kot podlage za izvedbo UPP, pristajala na uporabo ali so celo same lobirale za referenco na SDČP (med njimi celo ZDA in Iran), katere določila so mestoma bistveno širša od tistih, ki so zajeta v posamezne pogodbene mehanizme (cf. Gaer 2007, 126).

Največje vsebinsko razhajanje v pristopih glede modalitet novoustanovljenega postopka, poleg različnih predlogov za njegovo tehnično izvedbo, je zadevalo izid (*outcome*) in nadaljnje spremljanje zaključkov v procesu pregleda (*follow-up*). Če so nekatere države (Japonska, Švica)³⁴⁴ ter NVO (AI, Asian Forum for Human Rights Development) s pretežno legalističnim oz. pravno pozitivističnim pristopom k človekovim pravicam zagovarjale jasne, nedvoumne in z vidika (ne)izpolnjevanja natančno merljive zaključke procesa,³⁴⁵ so druge v duhu njegove deklarirano kooperativne narave interpretirale UPP kot preprost in »lahke« postopek,³⁴⁶ katerega primarni namen naj bi bil osvetliti ovire, ki naj bi posamezni državi stale na poti pri uresničevanju posameznih človekovih pravic ter posledično identificirati metode za krepitev zmogljivosti (*capacity-building*) države za uresničevanje človekovih pravic (glej npr. izjave, ki so jih podale Avstralija, Hrvaška, Maldivi, Singapur, Indija in Šrilanka v Urad visoke komisarke Združenih narodov za človekove pravice 2007). Povedano drugače, so torej na eni strani države in drugi deležniki vstopali v pogajanja s težnjo preseči omejeni doseg in izvršilno (ne)moč pogodbenih mehanizmov, medtem ko so se druge države v svoji viziji izida pogajanj omejile na priložnost za prostovoljne zaveze držav ter izmenjavo dobrih praks, prošnje in ponudbe za tehnično pomoč, kjer je ta potrebna/koristna za napredek pri reševanju konkretnih lokalnih problemov človekovih pravic (glej predvsem stališča Indonezije, Rusije in Maldivov v Urad visoke komisarke Združenih narodov za človekove pravice 2007).³⁴⁷

Skozi postopek pogajanj, kolikor je le-ta dokumentiran v dostopnih besedilih, je bila močno poudarjena vloga UVKČP v diskurzu o človekovih pravicah. Poleg tehnične in

³⁴⁴ »Moramo doseči dodano vrednost. Usmerjeni moramo biti k rezultatom. Potrebujemo otipljive rezultate. Ne le dolgotrajne razprave.« (Japonska v Urad visoke komisarke Združenih narodov za človekove pravice 2007, 38)

³⁴⁵ V luči tega lahko razumemo tudi napoved Švice, ki je v svoji izjavi julija 2006 partnerice obvestila o vpeljavi računalniškega orodja za indeksiranje uresničevanja človekovih pravic (*Human Rights Index*), kar naj bi državam zagotovilo dostop do konkretnih objektivnih, zanesljivih in transparentnih informacij iz poročil PT in drugih organov iz sistema ZN (Urad visoke komisarke Združenih narodov za človekove pravice 2007, 66).

³⁴⁶ V izjavah posameznih držav zasledimo opise UPP kot »lahkega' mehanizma« (Šrilanka, Butan), »lahkega' kooperativnega procesa« (Maldivi), »lahkega' procesa« (Kanada v svojem drugem modelu), »preproste in 'lahke' prakse« (Indija) (Urad visoke komisarke Združenih narodov za človekove pravice 2007).

³⁴⁷ Indonezija, ki se je v svoji izjavi pridružila stališču Pakistana in OIC, je tako npr. izpostavila, da »bi moral biti izid pregleda povzetek razprave v UPP, ki vsebuje priporočila in ki naj bi bil sprejet s konsenzom« (Urad visoke komisarke Združenih narodov za človekove pravice 2007, 38).

administrativne pomoči pri izvedbi procesa UPP (Kanada (model b)), kamor lahko uvrstimo tudi selekcioniranje in pripravo kompilacije informacij, ki služijo kot podlaga za pregled stanja človekovih pravic v Ženevi (npr. Finska v imenu EU, Peru, Hrvaška, Nizozemska, Rusija, Lihtenštajn, Human Rights Watch), so nekateri predstavniki držav in drugi sodelujoči predlagali aktivnejšo vključitev UVKČP npr. v obliki priprave bodisi univerzalnega bodisi delno ali v celoti državno specifičnega vprašalnika, na katerega bi DPP predodgovorila in s tem zagotovila podlago za ženevski del procesa (npr. Filipini, Šrilanka, Švica),³⁴⁸ AI pa celo, da se postopek UPP financira iz sredstev ZN, namenjenih UVKČP (Urad visoke komisarke za človekove pravice 2007).

Iz razprave v odprti DS velja izpostaviti tudi nekatere druge zanimive poudarke, kakor je npr. ideja Peruja, da bi morala biti predmet pregleda »promocija in varstvo človekovih pravic vseh ljudi (državljanov in nedržavljanov) na ozemlju dotičnih držav« (Urad visoke komisarke Združenih narodov za človekove pravice 2007,45) ter da bi moral biti pregled usmerjen predvsem v prenehanje aktualnih kršitev človekovih pravic.³⁴⁹ Več držav (npr. Alžirija, Nizozemska, Avstralija) se je izreklo proti dodatnemu obremenjevanju držav s pripravo novega poročila (cf. Gaer 2007, 122–3), Šrilanka pa je opozorila (kasneje so se pridružili tudi Maldivi) predvsem na problem finančnih obremenitev sodelovanja v postopku za manjše in manj razvite države, ki nimajo svojih stalnih predstavnikov v Ženevi (njihovi predstavniki bi morali za vsako zasedanje UPP potovati iz New Yorka) ter apelirala na švicarsko vlado, predstavnike drugih držav ter UVKČP, da vzpostavijo sklad s sredstvi za potovanje predstavnikov DPP v Ženevo oz. zagotovijo orientacijski program v pomoč posameznim državam v postopku priprave za pregled njihovega uresničevanja človekovih pravic (Urad visoke komisarke Združenih narodov za človekove pravice 2007, 59).

Kakor smo že omenili, je bil proces pogajanj o mehanizmu UPP zastavljen opazno širše, z vključevanjem strokovne javnosti in predstavnikov civilne družbe. Strokovnjaki za mednarodno pravo in za področje človekovih pravic so se mestoma vključevali v razprave tudi na nacionalni ravni. Enega od modelov, ki jih je v procesu pogajanj predlagala Švica, je tako celo zasnoval in predstavil akademik Andrew Clapham, profesor mednarodnega prava v Ženevi. Svoje strokovne prispevke v procesu pogajanj sta prispevali tudi dve široki zvezi

³⁴⁸ Kakor ugotavlja tudi Gaerova (2007, 123–4), so bile države pa tudi NVO, na splošno zelo naklonjene ideji pripravljenih vprašalnikov kot podlage za ženevski dialog, saj naj bi le-ti zagotovili, da UPP dopolnjuje in ne nadomešča ali podvaja drugih mehanizmov, ki so na voljo SČP in v sistemu ZN na splošno, prav tako pa so bili tovrstni vprašalniki že praksa v drugih medsebojnih pregledih in dobro sprejeti pri v njih sodelujočih državah.

³⁴⁹ V pogajalskem procesu se je pokazalo, da se je o UPP med drugim razmišljalo kot o nadomestku za državnospecifične resolucije, ki so bile eden izmed glavnih mehanizmov KČP in hkrati virov njene polarizacije ter politizacije (Gaer 2007, 130).

NIČP – Azijsko-pacifiški forum nacionalnih institucij človekovih pravic ter Mednarodni koordinacijski odbor nacionalnih institucij za promocijo in zaščito človekovih pravic, ki je v posebnem v odnosu z organi ZN.³⁵⁰

NVO na drugi strani niso skušale vplivati le na oblikovanje nacionalnih pogajalskih izhodišč in stališč, marveč so posamezne NVO (AI, Asian Forum for Human Rights Development, Conectas Direitos Humanos, konferenca NVO s posvetovalnim statusom pri ZN, HRW, International Commission of Jurists, International Service for Human Rights and Friedrich Ebert Foundation, International Women's Rights Action Watch, Pax Romana, Reporters Without Borders) pripravile individualne ali skupne prispevke, ki so bili ob bok državnim uvrščeni tudi v uradno zbirko dokumentov UVKČP. »To sodelovanje NVO je bilo, na primer, veliko bolj izrazito kot v okviru razprav o pregledu nekdanje Podkomisije ali pritožbenega postopka '1503'. Pa vendar lahko z ozirom na pričakovanja civilne družbe pred fazo oblikovanja osnutka postopka glede možnosti sodelovanja pred, med in po UPP postopku, dodamo, da je bil končni rezultat pogajanj pri tistih, ki so aktivno spremljali proces, sprejet z mešanimi občutki« (Sweeney in Saito 2009, 205–6).

Indikator stopnje doseženega dogovora v okviru odprte DS, ki jo je vodil veleposlanik Loulichki, je podatek, da je bila resolucija SČP 5/1 (Svet za človekove pravice 2007b) potrjena manj kot dva meseca po predstavitvi končnega neuradnega dokumenta (*non-paper*) (Svet za človekove pravice 2007a). Omenjena resolucija, ki je bila sprejeta v SČP 18. junija 2007 brez glasovanja in ki je med drugim v primerjavi z neuradnim dokumentom povzdignila status informacij NVO in NIČP na raven poročil DPP ter s strani UVKČP zbranih informacij iz poročil PT, PP in drugih informacij iz sistema ZN, povzema modalitete UPP, kakor se je ta začel izvajati na prvem zasedanju med 7. in 18. aprilom 2008 in kakor je (z nekoliko spremembami in dopolnitvami) ta trenutno sredi svojega drugega cikla, ki zajema obdobje med leti 2012 in 2016³⁵¹. Naslednje podpoglavje je namenjeno prav osvetlitvi modalitet UPP, da bi lažje razumeli njegova formalna pravila, kdo in na kak način je lahko vključen v razpravo o stanju človekovih pravic v vsakokratni DPP.

³⁵⁰ Mednarodni odbor je bil ustanovljen leta 1993 z namenom spodbujanja ustanavljanja in delovanja NIČP v skladu s Pariškimi načeli. Na podlagi posebnega statusa pri ZN lahko ta odbor pomaga predvsem preko svojega predstavnika v Ženevi NIČP pri vzpostavljanju odnosa s PT ter s SČP (glej International Coordinating Committee for National Human Rights Institutions).

³⁵¹ Koledar vseh pregledov v drugem ciklu, ki ga sicer prilagamo doktorski disertaciji (Priloga B), je dostopen na spletni strani UVKČP (Urad visoke komisarke Združenih narodov za človekove pravice 1996–2013d).

4.3 Delovanje Univerzalnega periodičnega pregleda

UPP za razliko od drugih postopkov za nadzor nad implementacijo človekovih pravic ne temelji na pogodbi, ki bi jo ratificirale države in ki bi dajala pravno podlago za sankcioniranje njenih kršitev, temveč na resolucijah GS ZN in SČP, odločitvah SČP ter tehničnih smernicah (cf. Freedman 2011, 300). Čeprav je bistvo postopka univerzalna vključenost, je formalno gledano aktivno sodelovanje za vsako državo v postopku – tako v vlogi DPP kot v vlogi stanja človekovih pravic v drugih članicah ZN – prostovoljne narave.

V luči tega podatka ne preseneča, da niti ob ustanovitvi postopka UPP niti po sprejetju temeljnih dokumentov niso bile predvidene nobene konkretne sankcije za države, ki bi odpovedale svoje aktivno sodelovanje v UPP, niti v primeru, ko so same v vlogi DPP. Resolucija SČP 5/1 (Svet za človekove pravice 2007b, 38. odstavek) je sicer dala SČP podlago za naknadno sprejemanje ukrepov v primeru »vztrajnega nesodelovanja z mehanizmom«. Šele potem, ko se Izrael kot prva država (z izjemo izostanka Haitija, pregled katerega se je zaradi izrednih okoliščin ob uničujočem potresu leta 2010 prestavil na konec 12. zasedanja) zaradi zaostrenega odnosa s SČP 29. januarja 2013 protestno ni udeležil svojega zasedanja o stanju človekovih pravic v DS za UPP,³⁵² je bila na organizacijskem sestanku SČP sprejeta odločitev, da predsednik SČP sprejme vse ukrepe, ki so mu na voljo za to, da državo pozove k sodelovanju in o uspešnosti poroča na zasedanju SČP, na katerem naj bi ta organ skladno s svojimi pristojnostmi odločil o nadaljnjih postopkih, medtem ko se je izraelski pregled prestavil na kasnejši čas (Svet za človekove pravice 2013). V 6. odstavku (Svet za človekove pravice 2013) istega dokumenta je bilo določeno, da »/.../ bo opisani pristop služil kot precedens za podobne prihodnje primere nesodelovanja«, tako da nesodelovanje s postopkom kljub vsemu ni dobilo natančne definicije (UPR Info 2014b).

Podlaga za diskurz o človekovih pravicah v okviru UPP vsebuje tako pravno zavezujoče dokumente, kakor tudi norme, izhajajoče iz mehkejših oblik prava. Resolucija SČP 5/1 (Svet za človekove pravice 2007b, 1. in 2. odstavek) določa, da se UPP izvaja na podlagi: UL ZN, SDČP, pogodbenih instrumentov s področja človekovih pravic, h katerim je pristopila posamezna DPP, prostovoljnih obljub in zavez držav (vključno s tistimi, ki jih države podajo v postopku kandidature za članstvo v SČP) in dodatno, v primerih, ko je to ustrezno, tudi določila mednarodnega humanitarnega prava.³⁵³

³⁵² Več o tem v UPR Info (2013a) in Greenberg (2013).

³⁵³ To, da je mednarodno humanitarno pravo navedeno v drugem odstavku, ločeno od drugih podlag, nam da

V isti resoluciji najdemo obsežno listo načel, ki naj bi jim sledile modalitete postopka in ki naj bi usmerjale diskurz o človekovih pravicah v okviru postopka UPP. Slednji naj bi zasledoval štiri temeljna načela človekovih pravic³⁵⁴ in se izvajal v duhu sodelovanja in zato na sledi objektivnih in zanesljivih informacij ter na podlagi interaktivnega dialoga kot ključnega mehanizma za oblikovanje zaključkov glede stanja človekovih pravic na terenu (Svet za človekove pravice 2007b, odstavka 3(a) in 3(b)). Nadalje sta posebej izpostavljena univerzalni doseg postopka (v pregled so neposredno vključene vse članice ZN!³⁵⁵) in načelo enake obravnave, saj je UPP zasnovan kot postopek medvladne narave ter usmerjen h konkretnim učinkom diskurza, ki se (re)producira med trajanjem postopka in v katerega je DPP v celoti vključena (Svet za človekove pravice 2007b, odstavki 3(c)–3(e)). Med načeli sta dobila mesto tudi v procesu pogajanj ponavljajoča se poziva za UPP kot dopolnilo in ne nadomestek ali podvajanje obstoječih mehanizmov človekovih pravic ter za izogibanje konfrontacijam in politizaciji postopka z njegovo transparentnostjo in objektivnostjo (Svet za človekove pravice 2007b, odstavka 3(f) in 3(g)). Med končna načela postopka pa so bila vključena tudi izogibanje prevelikemu obremenjevanju DPP ali SČP, neproporcionalni rabi časa, materialnih in nematerialnih resursov ter upoštevanje stopnje razvoja in nacionalnih specifik (Svet za človekove pravice 2007b, odstavki 3(h), 3(i) in 3(l)). Poleg tega so se med načeli znašli tudi večkrat poudarjena potreba po nezmanjšani odzivnosti na pereče kršitve človekovih pravic, vključevanje vprašanja spolov ter - kot morda najbolj revolucionarno z ozirom na prakso prej obstoječih mehanizmov -, vključevanje vseh relevantnih deležnikov, med njimi še posebej NVO in NIČP (Svet za človekove pravice 2007b, odstavki 3(j), 3(k) in 3(m)).

Čeprav je, kakor smo skušali pokazati v tretjem poglavju pričujoče disertacije, v vseh fazah postopka v središču (po)ustvarjanje besedil, je kot primarni cilj postopka prepoznano »izboljšanje stanja človekovih pravic na terenu« (Svet za človekove pravice 2007b, odstavek 4(a)). S tem povezani so drugi identificirani cilji UPP dejansko izpolnjevanje obveznosti in

slutiti, da je bila ta točka v teku pogajanj med spornejšimi. Ne le, da se vse države niso strinjale oz. se ne strinjajo o vezi med pravom človekovih pravic in mednarodnim humanitarnim pravom (Freedman 2011, 302), kajti, kakor izpostavlja Callejonova (2008, 336), ».../ Svet nima niti mandata niti kompetenc, da bi odločal o uporabi tega korpusa prava.«

³⁵⁴ V sistemu ZN so kot štiri temeljna načela, ki imajo svoje korenine že v SDČP, prepoznane univerzalnost, neodvisnost, nedeljivost in medsebojna povezanost človekovih pravic.

³⁵⁵ Kriterij članstva v ZN pa ne pomeni, da v UPP sodelujejo aktivno vse (*de facto*) države. Medtem ko je bil na seznam za UPP s pridobitvijo članstva v ZN naknadno dodan Južni Sudan, še vedno ostaja odprto vprašanje odgovornosti za stanje človekovih pravic npr. na ozemlju Kosova, Palestine in Svetega sedeža ter pravice in obveznosti za poročanje o njem v sklopu UPP (*cf.* Brett 2009, 23). Prav tako bi lahko problematizirali odgovornost za stanje človekovih pravicah na ozemljih, kjer se politične skupnosti sklicujejo na svojo notranjo in zunanjo suverenost, vendar ne uživajo mednarodnega priznanja kot države.

zavez, ki so jih prevzele države na področju človekovih pravic (postopek UPP naj bi prispeval tudi k prepoznavanju ovir, ki stojijo na poti temu cilju) ter za to potrebna krepitev zmogljivosti držav ter tehnična pomoč, izmenjava dobrih praks (ki jih prispevajo tako države kot drugi nedejavni deležniki), spodbujanje sodelovanja med državami in s SČP ter drugimi organi v sistemu ZN in UVKČP (Svet za človekove pravice 2007b, odstavki 4(b)–4(f)).

Na začetku procesa je bilo določeno, da bo diskurz o človekovih pravicah v sklopu UPP vsako leto zajel 48 držav (po 16 držav na vsako izmed treh zasedanj, ki se zvrstijo v enem letu), tako da vsaka država zavzame vlogo DPP enkrat na štiri leta (Svet za človekove pravice 2007b, 14. odstavek). V reviziji postopka, zaključeni leta 2011,³⁵⁶ ko sta bili brez glasovanja potrjeni resolucija SČP 16/21 (Svet za človekove pravice 2011a) in kot njena dopolnitev odločitev SČP 17/119 (Svet za človekove pravice 2011b), pa je bila sprejeta odločitev, da se z začetkom drugega cikla UPP v juniju 2012 in za vse naslednje cikle število letno pregledanih držav zmanjša na 42 (po 14 na posamezno zasedanje), tako da se je trajanje posameznega cikla postopka podaljšalo na štiri leta in pol ob podobnem vrstnem redu iz prvega cikla postopka (glej Prilogo B).³⁵⁷

Iz resolucije 5/1 (Svet za človekove pravice 2007b, odstavki 5–12) je razvidno, da je pri določanju vrstnega reda pred začetkom izvajanja prvega cikla postopka UPP poleg načela, da bi morale biti pregledu najprej podvržene aktualne članice SČP, pomembno vlogo igral kriterij regionalne geografije. Za podlago določanja vrstnega reda pregleda se je upoštevala regionalna klasifikacija ZN, tako da so bile znotraj vsake omenjene geografske regije za pregled najprej izbrane države, ki se jim je članstvo v SČP iztekalo v prvih dveh letih po začetku prvega cikla (2007 in 2008), ter države, ki so se prostovoljno priglasile za pregled, za njimi pa so bile države znotraj posameznih regionalnih skupin razvrščene po abecednem vrstnem redu, prekinjenem le z morebitnimi novimi državami prostovoljkami (McMahon *et al.* 2013, 273).

V nadaljevanju pa bomo obravnavali specifične modalitete postopka, ki so še posebej pomembne za našo pripoved o UPP kot globaliziranem diskurzu o človekovih pravicah v zvezi z idejo nastajajoče globalne kulture človekovih pravic, povratna vez, s katero bo v

³⁵⁶ Že resolucija GS ZN 60/251 (Generalna skupščina Združenih narodov 2006, odstavek 16), je določila, da se v roku petih let od ustanovitve SČP opravi revizija delovanja tega novega telesa, kar je zaobjelo tudi postopke in mehanizme v okviru njegovih pristojnosti, vključno z UPP. Prav v ta namen, kakor izvemo tudi iz preambule resolucije SČP 16/21 (Svet za človekove pravice 2011a), je bila že oktobra 2009 ustanovljena odprta medvladna skupina za pregled dela in delovanja SČP, poročilo katere je predstavljalo osnovo za nadaljnja posvetovanja in odločitve, sprejete na ravni SČP.

³⁵⁷ Te spremembe na prehodu s prvega v drugi cikel postopka UPP so zaobjete v poglavju B (odstavki 2–4) resolucije SČP 16/21 (Svet za človekove pravice 2011a) in 1. odstavku odločitve SČP 17/119 (Svet za človekove pravice 2011b).

nadaljevanju vzpostavljena skozi očala teorij mednarodnih odnosov oz. specifičnih modelov, ki jih lahko apliciramo na izbrano študijo primera UPP.

4.3.1 Viri pregleda

Prvi vidik modalitet UPP, ki ga posebej izpostavljamo, so viri, ki se uporabljajo za pregled stanja človekovih pravic v DPP. Bolj kot specifične informacije, ki jih v njih najdemo o domnevnem (ne)uresničevanju človekovih pravic v izbrani državi, so viri pregleda za nas pomembni kot indikator tega, kdo je pripuščen k diskurzu o človekovih pravicah, kdo ostaja (*de iure*) iz njega izpuščen in posledično tudi pokazatelj tem, ki bi lahko izostale iz diskurza v okviru UPP, čeprav prej omenjena formalna podlaga za pregled odpira možnosti za izjemno širok pristop k obravnavi vprašanj človekovih pravic na ozemlju vsake izmed držav članic ZN in s tem na planetarni ravni.

S formativnim dokumentom UPP so bili določeni viri za pregled stanja človekovih pravic v vsaki DPP. V 15. odstavku resolucije SČP 5/1 (Svet za človekove pravice 2007b) se kot formalno enakopravni viri oz. dokumentacija, ki se uporablja pri pregledu za vsako DPP, navaja državno poročilo (dokument z informacijami, pridobljenimi v procesu samoevalvacije), zbirka informacij, ki jo pripravi UVKČP na podlagi informacij iz poročil PT, PP (vključno z odzivi in povratnimi informacijami držav nanje) in drugi relevantni dokumenti, ki nastajajo v sistemu ZN, kot tretja podlaga pa so informacije, ki jih UVKČP, ki tudi v tem primeru deluje v vlogi urednika,³⁵⁸ povzame v skupnem dokumentu na podlagi prispevkov drugih relevantnih deležnikov (NVO, NIČP...).

Državno poročilo, za katerega so bile v SČP pripravljene smernice in je zanj zaželeno, da proces njegove priprave vključuje široko nacionalno razpravo, lahko zavzame bodisi ustno bodisi pisno obliko, pri čemer pisno poročilo ne sme preseči 20 strani (Svet za človekove pravice 2007b, odstavek 15(a)). Smernice si lahko razlagamo kot kompromisno zamenjavo za vprašalnik, na katerega bi naj države v procesu priprave na ženevski del postopka odgovorile, kar je bil predlog, ki je užival široko podporo držav (med njimi Argentine, Bangladeša, Peruja, Filipinov, Švice in Avstralije (podpirali uporabo vprašalnika skupaj s pripravo

³⁵⁸ Z uredništvom informacij iz sistema ZN ter z zbiranjem kredibilnih in zanesljivih informacij drugih nedržavnih deležnikov se kaže velika mera zaupanja v to institucijo in velika stopnja kredibilnosti, ki so ji jo tipično pripisovale države in drugi deležniki v procesu pogajanj. Čeprav so ključno vlogo v procesu prevzele države in ne neodvisni strokovnjaki, pa se je z večjo stopnjo vključenosti UVKČP skušal popraviti vtis glede politične narave postopka.

ekspertnega dosjeja za vsako DPP), Butan, Hrvaška, Iran, Japonska, ZDA pa tudi strokovnjakov in NVO (npr. HRW) ter odgovor na praktični problem, da kljub temu, da je bil pregled zastavljen karseda široko, kakor implicira tudi Gaerova (2007, 125), verjetno ni »/.../ možno ali zaželeno obravnavati vsako državo glede vsakega potencialnega vprašanja, še posebej v okviru postopka, ki se ponavlja vsaka tri ali štiri leta«.

Splošne smernice za pripravo informacij v okviru UPP (Svet za človekove pravice 2007c) so bile pripravljene že septembra 2007, vendar, kakor nakazuje že njihova dolžina (sedem odstavkov, približno ena tipkana stran) v nasprotju s konceptom izčrpnega vprašalnika niso vpeljale jasnih omejitev. Iz jezika smernic lahko razberemo poudarek na prevladujočem pravno pozitivističnem pristopu k človekovim pravicam, tako značilnem za obdobje po drugi svetovni vojni, vendar pa smernice v drugem delu za nacionalno poročilo dajejo prostor tudi za vključevanje tem, ki običajno izostanejo v formalnih postopkih v sistemu ZN glede prakse človekovih pravic. Tako je z ozirom na smernice dopuščeno oz. zaželeno, da države poročajo o primerih dobrih praks in omejitev pri varstvu človekovih pravic, nacionalnih prioritetah in iniciativah za izboljšanje stanja človekovih pravic na terenu in s tem povezanih potreb za krepitev zmogljivosti in tehnično pomoč (Svet za človekove pravice 2007c, odstavki D–F), kar pa so vse kategorije, ki kot take dopuščajo široko interpretacijo in (re)produkcijo novih pomenov, ki odstopajo od hegemonškega diskurza.

Druga dva vira oz. dokumenta sta s procesnega vidika veliko bolj prepuščena diskreciji »uredniškega sita« UVKČP in veliko bolj omejena v dolžini, kljub temu da naj bi povezala informacije veliko večjega števila organov in relevantnih deležnikov (vsako izmed teh dveh poročil naj ne bi presegalo 10 strani (Svet za človekove pravice 2007b, odstavka 15(b) in 15(c)). Vsi temeljni dokumenti – takó pisno državno poročilo kot povzetki, za katere skrbi UVKČP –, so prevedeni v šest uradnih jezikov ZN in so prosto dostopni na svetovnem spletu, s čimer se na globalni ravni močno poveča njihov doseg in možnost prenosa v druge oblike diskurza o človekovih pravicah.

4.3.2 *Okvir oz. jedrni postopek*

Jedrni postopek UPP je postavljen v okvir DS, ki je sestavljena iz vsakokratnih predstavnikov 47 članic SČP, za katere velja posebej izpostaviti, da za njihovo imenovanje s strani ZN niso določeni nobeni kriteriji, temveč je celoten postopek oblikovanja svoje delegacije oz. izbire nacionalnih predstavnikov v popolni diskreciji vsake države članice SČP

(Svet za človekove pravice 2007b, odstavek 18(a)). Poleg predstavnikov aktualnih držav članic SČP lahko v celotnem ženevskem delu postopka, vključno z interaktivnim dialogom, sodelujejo tudi predstavniki držav opazovalk (tj. aktualnih nečlanic SČP), medtem ko je drugim kvalificiranim relevantnim deležnikom dopuščena udeležba, ne pa tudi aktivno sodelovanje na zasedanjih DS (Svet za človekove pravice 2007b, odstavka 18(b) in 18(c)).

Pregled stanja človekovih pravic za posamezno državo usmerja že omenjena trojka, ki jo sestavlja trojica z žrebom določenih predstavnikov držav članic SČP, ki prihajajo iz različnih regionalnih skupin (Svet za človekove pravice 2007b, odstavek 17(d)).³⁵⁹ Trojka sama po sebi ni strokovno telo in naj bi imela pri svojem delu, ki med najpomembnejšimi nalogami in pristojnostmi vključuje pripravo končnega dokumenta po opravljenem interaktivnem dialogu za posamezno DPP, potrebno podporo pri UVKČP (*ibid.*).

Bistvo postopka na ravni DS je interaktivni dialog, ki je bil v prvem ciklu za posamezno državo omejen na tri ure, pred začetkom drugega cikla pa je bil podaljšan na tri ure in pol brez dodatnih vsebinskih obremenitev. Vloga trojke v tem procesu vključno z natančnimi modalitetami so bile razdelane v izjavi predsednika SČP (Svet za človekove pravice 2008a), iz katere je razvidno, da se postopek v DS začne s preliminarnim zbiranjem vprašanj za DPP, ki jih poročevalska trojka uredi, združuje v sklope z ozirom na nacionalno poročilo ter vključuje v dialog, ki ga vodi med samim zasedanjem DS. V okviru slednje je veliko časa (približno tretjina celotnega časa, namenjenega za pregled posamezne DPP v DS) odmerjenega prav DPP, najprej za njeno uvodno predstavitev nacionalnega poročila, potem pa tudi za odgovore na vprašanja iz interaktivnega dialoga in končne komentarje ob zaključku zasedanja DS (Svet za človekove pravice 2008a, 7. odstavek).

Druge države članice SČP in države opazovalke (ne pa tudi drugi deležniki v procesu, ki jim je v tem specifičnem delu postopka dodeljena zgolj vloga pasivnih opazovalcev!) v preostalem času zastavljajo svoja vprašanja in podajajo priporočila DPP, sledeč vrstnemu redu na listi govorcev, pri čemer so posameznim članicam SČP v dialogu praviloma³⁶⁰ dodeljene tri minute za izjavo, drugim državam pa dve. Vrstni red govorcev se je v prvem

³⁵⁹ Seznam vseh trojk za posamezno zasedanje je skupaj s seznamom obravnavanih DPP javno dostopen na spletni strani UVKČP (Urad visoke komisarke Združenih narodov za človekove pravice 1996–2013g). DPP ne more sama izbrati članov svoje trojke, ji pa pravila omogočajo, da zahteva članstvo ene države iz svoje regionalne skupine ali izločitev enega izmed članov trojke iz svojega pregleda (Svet za človekove pravice 2007b, 19. odstavek).

³⁶⁰ Zaradi velikega števila držav, ki so želele v prvem ciklu sodelovati v interaktivnih dialogih, pa tudi zaradi časovne omejitve, zaradi katere niso prišle na vrsto, so bila pravila pred začetkom drugega cikla modificirana, tako da za aktualne interaktivne dialoge že velja, da se ob nadpovprečnem zanimanju vsem državam dodelita dve minuti za njihovo izjavo oz. v skrajnem primeru čas za posamezno izjavo zmanjša do te mere, da priložnost za sodelovanje dobijo vse zainteresirane države (Svet za človekove pravice 2011b, 5.–7. odstavek).

ciklu postopka oblikoval dobesedno po načelu prvega v vrsti za vpis na listo prijavljenih govorcev, za drugi cikel pa velja, da imajo predstavniki držav štiri dni časa, da se vpišejo na seznam, ki se fizično nahaja v Palači narodov v Ženevi, pri čemer je slednji na koncu v vsakem primeru urejen po abecednem redu angleških imen držav, tik pred začetkom zasedanja DS pa se z žrebom določi država, s katero se začne interaktivni dialog (Svet za človekove pravice 2011b, odstavek 8(a) in 8(b)).³⁶¹ Vseeno pa je državam omogočeno, da z medsebojnim dogovorom zamenjajo svoje pozicije na seznamu prijavljenih govorcev (Svet za človekove pravice 2011b, odstavek 8(d)).

Kakor smo že izpostavili na drugem mestu v pričujoči disertaciji, se na nobeni točki v postopku ne preverja kakovost zastavljenih vprašanj in danih priporočil posamezni DPP, marveč velja zanje zelo ohlapen kriterij, da morajo ostati v okviru podlage UPP.³⁶² S procesnega vidika so lahko vnaprej predložena trojki in s tem naznanjena DPP, popolnoma enakovreden status pa imajo tista, ki so predstavljena na samem zasedanju DS. Iz posnetkov interaktivnega dialoga v okviru DS je razvidno, da se je med državami uveljavila praksa, da svoja vprašanja oz. posebna priporočila eksplicitno najavijo (z uporabo besede »priporočamo« ali izpeljanko iz nje) in s tem zagotovijo, da so njihova priporočila vzeta na znanje s strani DPP in ne glede na stopnjo sprejetosti v vsakem primeru vključena v končno poročilo (*cf.* Sweeney in Saito 2009, 211).

Povzetek interaktivnega dialoga, ki poteka po tako zastavljenih pravilih, skupaj z odgovori vsakokratne DPP na vprašanja in odzive na dana priporočila ter s polnim seznamom danih priporočil tvori končno poročilo, priprava katerega je zaupana trojki ob podpori sekretariata. Jedrni postopek se zaključi s sprejetjem končnega poročila na ravni DS, vendar mora biti izid postopka za vsako DPP potrjen še na plenarnem zasedanju SČP, ki mu je bila z resolucijo 5/1 (Svet za človekove pravice 2007b, 22. odstavek) dodeljena dodatna ura za razpravo o opravljenem interaktivnem dialogu oz. izidu postopka v DS.

4.3.3 Zaključek postopka ter spremljanje izida

V svoji zadnji fazi se ženevski del postopka UPP iz DS preseli na raven plenarnega zasedanja SČP. Tu se krog formalno aktivno pripuščenih k diskurzu o človekovih pravicah

³⁶¹ S to spremembo je SČP odgovoril na praktični problem iz prvega cikla, ko so diplomatski predstavniki držav v želji, da bi zagotovili svoji državi sodelovanje v interaktivnem dialogu in čim boljše izhodišče, stali v vrsti tudi po nekaj ur pred začetkom registracije govorcev (McMahon in Ascherio 2012, 237).

³⁶² Posledica tega je, da se priporočila med seboj močno razlikujejo po konkretnosti/splošnosti akcije, ki jo predvidevajo, ter samih pravic, domnevne kršitve katerih naslavljajo.

razširi s predstavnikov držav tudi na predstavnike drugih relevantnih deležnikov, ki imajo »/.../ priložnost podati splošne komentarje pred sprejetjem končnega poročila na plenarni ravni« (Svet za človekove pravice 2007b, 31. odstavek). To pa ne spremeni dejstva, da o končni odločitvi še vedno odloča ista zasedba kot v DS³⁶³ ter da so priporočila, ki so vključena v končno poročilo s statusom dokumenta ZN, še vedno priporočila posameznih držav, ne pa skupna priporočila celotnega SČP (Brett 2009, 6–7; cf. Smith 2011a, 49).

V formalnih pravilih diskurza je še enkrat posebej poudarjena kooperativna narava postopka, tako da naj bi bil namesto pravno zavezujočih posledic izid postopka usmerjen k veliko »mehkejšim« zaključkom: oceni trenutnega stanja človekovih pravic v dani DPP, posredovanju dobrih praks ter identifikaciji načinov za krepitev sodelovanja med državami v prid varstva in promocije človekovih pravic, vključno z dogovorom o morebitni tehnični pomoči in kreptvi zmogljivosti, ter k prostovoljnim obljubam in zavezam držav (Svet za človekove pravice 2007b, 27. odstavek).

Predvsem slednje priča o veliki tendenci k »lastništvu« DPP nad celotnim postopkom, ki se kaže tudi v določilu, da »je država v postopku pregleda v celoti vključena v izid postopka« (Svet za človekove pravice 2007b, 28. odstavek). DPP ima priložnost ne le dodatno odgovoriti na morebitna preostala vprašanja in teme, ki so ostale odprte tudi po zaključku postopka v DS, ampak tudi polno pravico, da se odloči, katera priporočila sprejme, čeprav so vsa priporočila z ustrezno označbo vključena v končno poročilo (Svet za človekove pravice 2007b, 32. odstavek). Ta diskrecijska pravica držav, da svobodno odločajo o statusu priporočil (v prvem ciklu uveljavljena *de facto* s strani držav z zelo široko in kreativno interpretacijo različnih možnih statusov priporočil (glej UPR Info 2014e, 1–2)), pri čemer jim ni treba navesti razlogov za nesprejetje posameznega, tudi strokovno utemeljenega priporočila, je eden izmed poglobitnih dejavnikov, ki UPP ločijo od PT (cf. Manieva in Chauville 2010, 15–6).

Z vidika empirične analize opravljenih zasedanj velja posebej omeniti, da je od 17. zasedanja, torej zadnjega zasedanja, ki ga še vključujemo v našo empirično analizo v 5. poglavju, prišlo do spremembe v interpretaciji pravil diskurza in s tem (retroaktivno) tudi v metodologiji (glej npr. UPR Info 2014e) za beleženje odgovora posameznih DPP na dana priporočila. Praksa UPP se je namreč v končnih poročilih DS od *de facto* dopuščanja različnih možnih odzivov (sprejeta, zavrnjena priporočila, priporočila brez ali s splošnim odgovorom) omejila na sprejeta (*accepted*) priporočila ali priporočila, ki so vzeta na znanje (*noted*), kar je

³⁶³ Še enkrat več se tako »zdi, da Svet na postopek gleda kot na meddržavni pregled, ki se strogo izvaja med interaktivnim dialogom v delovni skupini in ne na zasedanju celotnega Sveta« (Smith 2011a).

veliko bližje ozki interpretaciji dikcije iz resolucije SČP 5/1 (Svet za človekove pravice 2007b, 32. odstavek): »Priporočila, ki uživajo podporo zadevne države, se označijo kot taka. Ostala priporočila, skupaj s komentarji zadevne države, se vzamejo na znanje. Oboja so vključena v končno poročilo, ki ga potrjuje Svet.«

Uresničevanje zaključkov z ženevskega dela postopka, prevajanje elementov vsakokratnega diskurza v diskurzivne in nediskurzivne posledice je v prvi vrsti prav tako prepuščeno državam, o čemer naj bi med drugim poročale v naslednjem ciklu postopka (Svet za človekove pravice 2007b, 33. in 34. odstavek). V vmesnem času je (ne)implementacija zaključkov postopka lahko predmet razprave v SČP, saj predstavlja UPP stalno točko na njegovi agendi, vendar je v primeru velike večine DPP spremljanje izvajanja zaključkov procesa omejeno na sodelovanje v naslednjem ciklu.³⁶⁴

Nekatere države, med njimi tudi RS, so v obdobju med prvim in drugim ciklov svojih pregledov – verjetno kot poseben kazalec svoje zavezanosti novemu postopku – prostovoljno posredovale svoja vmesna poročila o implementaciji zaključkov s preteklega pregleda. Do januarja 2014 je svoja vmesna poročila poslalo 40 držav, ki jih je UVKČP na svoji spletni strani objavil v izvorni obliki,³⁶⁵ zgolj v enem izmed uradnih jezikov ZN, kar bi si lahko razlagali s tem, da so bila vmesna poročila v sistem ZN umeščena kot kvečjemu namenjena samorefleksiji države ter v uporabo domači civilni javnosti v postopku med dvema cikloma.

Poleg prostovoljnega poročanja držav je z vmesnim ocenjevanjem napredka pri uresničevanju človekovih pravic že leta 2011 začela tudi UPR Info, ki si za cilj ni postavila zgolj zagotavljanja uresničevanja s strani DPP sprejetih zavez, temveč v postopek in svojo končno oceno vmesnega pregleda implementacije na osnovi končnega poročila, sprejetega v Ženevi, (vključno z državno-specifičnimi kvantitativnimi kazalci) (*Mid-term Implementation Assessment*) vključiti tudi druge relevantne deležnike (glej npr. uvod v tovrstni dokument za RS (UPR Info 2012b, 2) ter pojasnilo glede izračuna indeksa implementacije (UPR Info 2012b, 49)). Jeseni 2014 pa je UPR Info (2014f) na podlagi te prakse predstavila poročilo, v katerem dve leti in pol po zaključku prvih pregledov ocenjuje napredek pri uresničevanju sprejetih priporočil in zavez. V obširnem poročilu, ki poleg kvantitativne analize vključuje izpostavljene primere dobrih praks za vse v postopke vpletene tipe akterjev, UPR Info (2014f,

³⁶⁴ 37. odstavek resolucije SČP 5/1 (Svet za človekove pravice 2007b) daje zgolj možnost, da SČP odloči o posebnih mehanizmih za spremljanje izida postopka UPP, ali in kdaj so potrebni.

³⁶⁵ Različne države so pri tem izbrale različne formate poročanja, od nacionalnih akcijskih načrtov za človekove pravice (Avstralija), preglednic z opisi ukrepov za vsako izmed sprejetih priporočil (največ držav, med njimi Argentina, Avstrija, Benin, Kostarika, Španija ...), obvestil o individualnih sprejetih ukrepih (Čile), do narativnih (tematsko urejenih) povzетkov ključnih sprejetih ukrepov (Avstralija, Avstrija, Ekvador, Hrvaška, Kenija, Urugvaj ...).

17) med drugim optimistično ugotavlja, da je približno 48 % vseh priporočil iz prvega cikla sprožilo vsaj nek tip praktičnega odgovora na terenu.³⁶⁶

Samo nesprejemanje posameznih priporočil, neizvajanje sprejetih ali neizpolnjevanje svojih obljub in zavez, danih v katerikoli fazi postopka UPP, sicer ne prinaša nobenih pravnih sankcij za dotično državo. To ni posebnost UPP, temveč so, kakor ugotavljata McMahan in Ascherieva (2012, 234) tudi v primerjavi z APRM ter mehanizmom medsebojnega pregleda, tovrstni mehanizmi »/.../ praviloma oprti na korenček pozitivnih podpor in spodbud, kakor pa na palico kaznovalnih ukrepov«. V idealnem primeru naj bi tovrstno ravnanje ob odsotnosti sankcij vodilo v pritisk drugih držav, ki se posebej angažirajo na področju posameznih pravic, mednarodnih NVO ter predvsem domače opozicije ter domače civilne družbe, ki sta vsaj teoretično v poziciji, da zahtevata politično odgovornost vlade za neizpolnjevanje prevzetih obveznosti (cf. UPR Info 2012c, 5, 13).³⁶⁷

4.4 Narava in modalitete postopka UPP v luči teorije (mednarodnih odnosov)

Modalitete postopka UPP, ki smo jih v prejšnjem zaokroženem podpoglavju doktorske disertacije opisali v pretežno »tehnični« maniri, moramo prevesti v jezik teorije (mednarodnih odnosov), da bi se pokazala smiselnost razprave o UPP kot indikatorju nastajajoče globalne kulture človekovih pravic iz uvodoma zastavljene teze. Medtem ko je običajnejša praksa povratne zanke iz praktične študije primera nazaj na teorijo po docela opravljeni empirični analizi, pa neke vrste regresijo na teorijo opravljamo že na tem mestu, da bi skušali teoretsko osmisлити dana pravila diskurza o človekovih pravicah, ki smo jih skozi celotno delo postavljali v središče našega zanimanja, in da bi iz množice vprašanj, ki se na podlagi njih odpirajo, identificirali tista, ki so posebej relevantna za našo empirično analizo opravljenih

³⁶⁶ Pri izdelavi metodološkega okvirja za spremljanje uresničevanja priporočil se vnovič pokaže pomen obravnave UPP v prvi vrsti kot diskurzivne prakse. Primer ocene vmesnega pregleda implementacije pod okriljem UPR Info za RS npr. pokaže, da lahko na prvi pogled skoraj identična priporočila zaradi razlike v eni besedi dobijo drugačno končno oceno glede implementacije. V primeru, ko sta Alžirija in Argentina RS priporočali, da razmisli o (*consider*) oz. preuči možnosti (*consider the possibilities*) ratifikacije MKPDM je bilo to priporočilo npr. ocenjeno kot v celoti izpolnjeno (*fully implemented*), medtem ko sta bili (ob končni odločitvi, da RS ne pristopi k MKPDM) kot neizpolnjeni ocenjeni priporočili, ki sta RS neposredno nalagali, da naj ratificira (*ratify*) (Bosna in Hercegovina) oz. podpiše in ratificira (*sign and ratify*) (Egipt) omenjeno konvencijo (UPR Info 2012b, 22).

³⁶⁷ To trditev podpirajo tudi empirični kazalci na sicer omejenem vzorcu držav iz analize UPR Info (2012c, 12–3, 55–6), v kateri je bilo ugotovljeno, da je bilo po ženevskem delu postopka v praksi vsaj delno uresničenih tudi 15 % odstotkov priporočil, ki so bila sprva v celoti zavrnjena (beleženo po prejšnji metodologiji – glej razlago v podpoglavju 4.3.3), ter da je bila večina tovrstnih priporočil na prvem zasedanju vseeno naslovljena s strani DPP.

zasedanj UPP.

Izhajajoč iz razlogov, ki smo jih navedli v drugem poglavju, in iz predhodno razčlenjene narave in poteka postopka UPP, pri tem izhajamo iz repertorija teoretskih konceptov, ki so neposredno uporabni oz. združljivi z ontološkimi in epistemološkimi izhodišči tega dela. UPP najprej osvetlimo kot forum za normativno socializacijo držav na področju človekovih pravic, nato pa ga skušamo preiščevati s pristopom, ki je kritičnejši tudi do izhodišč omenjenega modela.

4.4.1 UPP kot forum za socializacijo držav v norme človekovih pravic

Omejujoč se na ravnokar opisana formalna pravila UPP kot postopka v širšem smislu (tj. ne le v njegovem ženevskem delu, ampak obsegajoč vse faze od enega do drugega cikla pregleda za posamezno DPP) dobimo vtis, da je UPP trajna in institucionalizirana oblika strukture, v kateri se odvija proces socializacije norm na način, ki ga Risse in Sikkinkova (1999, 19) povzemata v shematskem prikazu t.i. »bumerang učinka« (Slika 4).³⁶⁸ Ta je del praktično naravnane spiralnega modela, ki dopolnjuje in nadgrajuje idejo življenjskega cikla norm (Finnemore in Sikkink 1998) in ki se osredotoča na pretežno diskurzivne procese, neločljivo povezane s postopkom ponotranjenja norm človekovih pravic oz. njihovo habitualizacijo in institucionalizacijo do te mere, da postanejo norme depersonalizirane in uresničevane ne glede na individualna prepričanja o njihovi veljavnosti oz. »kvaliteti« (Risse in Sikkink 1999, 17). Gre namreč za model, ki naj bi »/.../pojasnil razliko v stopnji ponotranjenja norm s strani različnih držav« (Risse in Sikkink 1999, 3), in s tem za teorijo povratnega vplivanja norm kot s strani akterjev vzpostavljenih struktur na identiteto in ravnanje teh istih akterjev, v prvi vrsti držav (konstitutivni učinek norm).

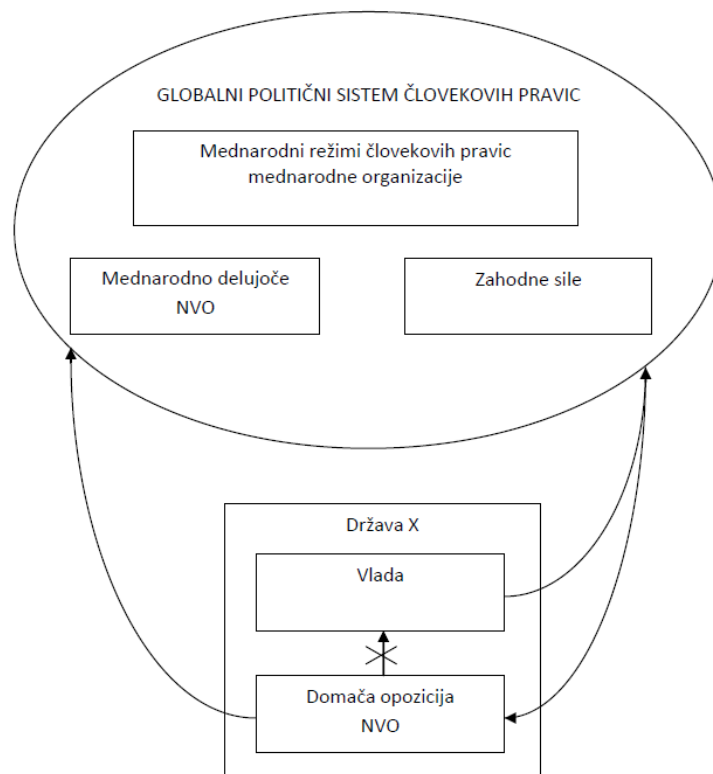
Če torej vemo, da skušata Risse in Sikkinkova (1999, 2) skozi ta model razumeti prav proces vplivanja mednarodnih norm na obnašanje držav oz. spremembe v nacionalnih politikah človekovih pravic v okoliščinah globaliziranega sveta, potem se zdi zelo smiselno povleči vzporednice med teoretskim okvirjem, ki ga sestavljata model »bumerang učinka« in spiralni model sprememb na področju norm človekovih pravic ter postopkom UPP, katerega deklarirani cilj je vplivati na izboljšanje stanja človekovih pravic na terenu skozi prakso

³⁶⁸ Ta model ima sicer podlago v drugih delih k pravilom usmerjenih konstruktivistov (glej npr. Onuf 1994, Finnemore 1996, Finnemore in Sikkink 1998) in gradi predvsem na v času njegovega oblikovanja inovativni literaturi o transnacionalnih mrežah zagovornikov človekovih pravic (glej predvsem Keck in Sikkink (1998, 1999)). V širšem smislu pa je ta model dedič optimizma, ki je mednarodno skupnost ter tudi teorijo človekovih pravic preveval ob petdeseti obletnici razglasitve SDČP in desetletnici začetka demokratične tranzicije, ki je sovpadal s koncem hladne vojne (Risse in Ropp 2013, 3).

razprave o normah človekovih pravic na univerzalni ravni.

UPP se zdi še posebej idealna študija primera za aplikacijo modela »bumerang učinka« oz. spiralnega modela, saj njegove modalitete *de iure* pripuščajo k diskurzu o človekovih pravicah praktično enako širok in skoraj identičen nabor akterjev, kakor jih za uspešno socializacijo norm človekovih pravic predvidevata omenjena teoretska okvirja, ki stavita na pritisk na državo (njeno vlado) z dveh smeri – od spodaj s strani domačih akterjev ter od zgoraj v obliki drugih držav in mednarodnih akterjev (glej Sliko 4.4.).

Slika 4.4: »Bumerang učinek« mednarodnih norm človekovih pravic

Vir: Risse in Sikink (1999, 19).

Čeprav je primarna raven analize k normam usmerjenih konstruktivistov, vključno s prej izpostavljenimi avtorji, država, je temeljna predpostavka tega modela obstoj mednarodnih organizacij in transnacionalnih povezav nedržavnih akterjev, tako kot je UPP v svojem bistvu sicer nedvoumno državocentrični postopek, ki pa je umeščen v okvir mednarodnega režima človekovih pravic in specializirane mednarodne organizacije (ZN) in pod drobnogledom številnih mednarodnih NVO, ki uporabljajo različne strategije za vplivanje na diskurzivne in

nediskurzivne vidike postopka UPP. Obenem pa tako spiralni model kot postopek UPP vključujeta druge nacionalne akterje, predvsem nacionalno civilno družbo, kot relevantne v procesu zagotavljanja ravnanja, ki je skladno s korpusom mednarodno sprejetih norm človekovih pravic.

Aplikacija ključnih idej tega modela se ponuja kot orodje za razumevanje aktualnih procesov in napovedovanje trendov, v katero smer se bo, v danem »svetovnem času«,³⁶⁹ razvijal diskurz o človekovih pravicah v okviru postopka UPP in posledično tudi širše. Kaj torej pričakovati v zvezi UPP in na kaj se osredotočiti pri empiričnem raziskovanju postopka, če sledimo splošni ideji teorije spiralnega modela socializacije držav za spoštovanje človekovih pravic?³⁷⁰

Spiralni model predvideva, da je ob strukturi diskurza o človekovih pravicah, kakor je povzeta na Sliki 4.4, mogoče državo, ki sistematično krši specifično normo človekovih pravic oz. postavlja pod vprašaj njeno veljavnost, postopoma in predvsem z uporabo specifičnih postopkov prepričati v z normo skladno ravnanje. Prva faza se začne s kršitvijo specifičnih človekovih pravic,³⁷¹ ki je ni mogoče odpraviti zgolj z uporabo nacionalnega pritiska in ki zato v drugi fazi postane predmet internacionaliziranega diskurza, v katerem poleg izmenjave informacij med nedržavnimi in državnimi akterji poteka diskurz tudi na moralni ravni (Risse in Sikkink 1999, 22–3). »Bumerang učinek«, ki je integriran v spiralni model, namreč ni nič drugega kot argument, da subnacionalni oz. družbeni akterji - najpogosteje so to domače NVO - zaobidejo svoje vlade pri vzpostavljanju mednarodnih povezav ter, zelo pogosto prav v zvezi z vprašanji kršitev človekovih pravic, vstopajo v obojestransko koristna zavezništva z zunanjimi akterji za krepitev lastnih zmogljivosti in/ali neposredno ali posredno (preko vlad

³⁶⁹ Z izrazom »svetovni čas« (*world time*) Risse in Sikkinkova (1999, 21) označujeta aktualne razmere v globaliziranem svetu, strukturo in konstelacijo akterjev v mednarodni skupnosti (npr. število in vplivnost NVO, obstoj transnacionalnih mrež akterjev ...), torej »globalni družbeni kontekst, v katerem se odvija komunikacijsko delovanje« (Simmons 2013, 51).

³⁷⁰ Posebno v zvezi z delom našega vprašanja, ki se nanaša na empirično študijo izbranega postopka UPP, moramo izpostaviti, da je bil spiralni model v originalni različici iz leta 1999 empirično utemeljen na primerjalni analizi študij primerov držav, ki so jih avtorji poljubno izbrali za ponazoritev različno uspešnega prilagajanja na norme človekovih pravic v mednarodni skupnosti sredi 80. let prejšnjega stoletja (*cf.* Risse in Ropp 2013, 7). Tej pretežno kvalitativni analizi so kasneje sledile študije, usmerjene v kvantifikacijo posledic sprejemanja norm človekovih pravic, posebno ratifikacije mednarodnih pogodb, vendar do tega trenutka še ni bil opravljen noben poskus univerzalnega testiranja spiralnega modela (Simmons 2013, 44).

³⁷¹ Velja omeniti (čeprav se k temu vprašanju vračamo kasneje), da je spiralni model v osnovi zastavljen splošno, kot primeren za aplikacijo na nedoločeno obstoječo ali nastajajočo normo ter ne glede na resnost kršitve - Risse in Sikkinkova (1999, 22) pišeta o državni represiji -, ki lahko zavzame najrazličnejše pojavne oblike, tako kot je UPP postopek, ki vključuje razpravo o uresničevanju najširšega spektra pravic (ne glede na to ali tvorijo pravno (ne)zavezujoče obveznosti za posamezno državo) in najrazličnejših praks, ki predstavljajo domnevno kršitev človekovih pravic.

držav teh zunanjih akterjev) hkratno vršenje pritiska od spodaj in od zgoraj (Keck in Sikkink 1998, 12–3).³⁷²

Na tej točki naj bi bil kot druga faza spiralnega modela pogost pojav zanikanje kršitev (da se neko dejanje ni zgodilo, da ne predstavlja kršitve ali da gre za vmešavanje v notranje zadeve države ...), ki pa je za Rissa in Sikkinkovo (1999, 23) že znak socializacije in začetka pristajanja na specifično normo. Model predvideva, da se (tudi kot pogoj uspešnosti celotnega procesa) drugi akterji na tej točki odzovejo z diskurzivnimi in nediskurzivnimi (tudi materialnimi pritiski), ki državo v tretji fazi »prisilijo« vsaj k taktičnim spremembam v obnašanju, katerih najpomembnejši učinek je zalet, ki ga s tem dobijo nacionalni zagovorniki zadevnih norm, opremljeni z vzvodi za to, da hkrati ustvarjajo pritisk od spodaj in (preko transnacionalnih mrež) od zgoraj/zunaj (Risse in Sikkink 1999, 25–6). Povedano drugače, države oz. v njihovem imenu vlade sprejmejo minimalne ali simbolične ukrepe zato, da bi se otresle pritiska nase, nevede ali podcenjujoč potencialni dolgoročnejši »strošek« takšnih ukrepov.

V četrti fazi omenjenega modela se zgodi pomemben premik, s tem ko države popolnoma pristanejo na diskurz človekovih pravic in ne postavljajo več pod vprašaj veljavnosti neke norme (norma pridobi t.i. »predpisujoči status«), čeprav to nujno ne pomeni, da docela prenehajo z njeno kršitvijo (Risse in Sikkink 1999, 29). Se pa na tej točki ponudi možnost za razpravo, v kateri država kršiteljica polno sodeluje in je odprta za racionalno argumentacijo, spremembo v komunikacijskem procesu pa lahko na nacionalni ravni spremlja zgodnja in omejena institucionalizacija, s čimer si norma utira praktično pot v družbeno življenje (Risse in Sikkink 1999, 29–30).³⁷³ Bolj kot po samem tipu dejanja se tretja in četrta faza tako razlikujeta po motivaciji zanj; medtem ko naj bi v tretji fazi še prevladovala instrumentalna logika z normami skladnega ravnanja, pa bi se naj v naslednji fazi tehničnica nagnila na stran preskriptivnega statusa norm človekovih pravic.

³⁷² Avtorici pri tem posebno pozornost polagata na povezavo med civilnodružbenimi akterji s svetovnega Juga in predstavniki organizacij s svetovnega Severa, za katere trdita, da čutijo moralno dolžnost in obvezo pokazati, da delujejo ne le v korist, ampak tudi s polnim vključevanjem Juga (*ibid.*).

³⁷³ Konstruktivistična teorija mednarodnih odnosov se od drugih teoretskih pristopov najbolj razlikuje po tem, da počiva na predpostavki, da interesi držav niso vnaprejšnja, posebej pa ne nespremenljiva danost, temveč se jih države tako kot posamezniki v procesu socializacije priučijo in spremenijo z ozirom na splošno sprejete norme in razumevanje tega, kaj predstavlja sprejemljivo in z normami skladno ravnanje (več o tem v Finnemore 1996, 1. poglavje). Medtem ko konstruktivisti, vključno z avtorjema spiralnega modela, priznavajo asimetrično porazdeljenost moči med posameznimi državami, pa je pravi predmet njihovega proučevanja (idealistično koncipirana) moč norm, zlasti »/.../ konstitutivnih norm, ki ustvarjajo nove akterje, interese in kategorije ravnanja« (Finnemore in Sikkink 1998, 891), med katere uvrščajo tudi ali predvsem človekove pravice (naslov zbornika, za katerega sta uvodnem poglavju Risse in Sikkinkova (1999) opisala spiralni model, tako npr. nosi naslov *The Power of Human Rights: International Norms and Domestic Change*).

Končno točko postopka socializacije posamezne norme človekovih pravic, ko le-ta postane ritualizirana in podprta z delujočim sistemom vladavine prava, ni dosežena avtomatično niti zlahka, ampak lahko po mnenju avtorjev spiralnega modela nastopi zgolj ob pogoju kontinuiranega diskurza in pritiskov na države (vlade) tako s strani subnacionalnih akterjev kot transnacionalnih akterjev oz. globalnih zagovornikov norm človekovih pravic (Risse in Sikkink 1999, 33).

Če poskušamo ta teoretski okvir aplicirati na postopek UPP, potem je sam nastanek UPP mogoče razumeti kot posledico nezmožnosti domače opozicije (predvsem v nedemokratičnih državah), da uspešno vrši pritisk na svoje vlade v zvezi z aktualnimi kršitvami človekovih pravic. UPP ni zasedel praznega prostora, ampak se je potreba po njem pokazala predvsem zato, ker se je zaradi trenutka v danem »svetovnem času« na globalni ravni narušil globalni sistem človekovih pravic – in kot njegov simbol zlasti KČP, ki je postala žrtev politične blokade –, v katerem je Zahod izgubil pozicijo moralne avtoritete in strukturne moči za socializacijo drugih akterjev v liberalnodemokratične vrednote.³⁷⁴ Karikirano rečeno so se v modelu »bumerang učinka«, ki je nekje od srede 70. let in z vrhom do začetka 90. prejšnjega stoletja s krepitvijo vloge NVO in prehajanjem vprašanj človekovih pravic v zunanje politike zahodnih držav skrbel za hitro širjenje norm človekovih pravic (*norm cascade*) in dal slutiti postopno ponotranjenje norm na globalni ravni (Risse in Sikkink 1999, 21–2), pojavile prekinitve na več črtah oz. elipsah v modelu.³⁷⁵

Institucionalno reformo na ravni ZN, katere rezultat je bil na področju človekovih pravice ustanovitev SČP, zlasti pa UPP kot njen najbolj inovativni del, si tako lahko razlagamo kot poskus ohranitve oz. obnovitve istega »svetovnega časa« in reda, ki je poskrbel za širitev norm človekovih pravic na planetarni ravni (t. i. globalizacijo človekovih pravic). Optimizem glede tega projekta vzbuja dejstvo, da za razliko od drugih mehanizmov varstva človekovih pravic, kakršna so PT, ki se soočajo s težavo zakasnelega poročanja in na splošno pomanjkljivega sodelovanja, vse države v postopku UPP do tega trenutka vzorno

³⁷⁴ Središčno vlogo v KČP in s tem v veliki meri tudi določanje pravil diskurza o človekovih pravicah na univerzalni ravni so prevzele države, soočene z očitki, da so grobo kršile človekove pravice, pri čemer jim je uspelo preprečevati razpravo o tem, obenem pa so tudi odkrito postavljale pod vprašaj veljavnost človekovih pravic.

³⁷⁵ Indikator pomanjkanja optimizma ter preloma v okoliščinah, na katerih so temeljili konstruktivistični modeli socializacije norm človekovih pravic, je tudi pred kratkim izdani zbornik *The Persistent Power of Human Rights: From Commitment to Compliance*, v katerem avtorje prežema skepsa glede pojasnjevalne moči spiralnega modela, posebno prehoda od normativne sprejetosti do praktičnega uresničevanja sprejetih standardov, ki je bil oblikovan poldrugo desetletje pred tem (glej Risse, Ropp in Sikkink 2013).

sodelujejo³⁷⁶ (z izjemo prej omenjenega prekinjenega sodelovanja Izraela) in ga pretežno vrednotijo zelo pozitivno (glej Združeni narodi 2013).

Pri UPP bi sicer lahko govorili o pomnožitvi spiralnega modela oz. o tem, da je »bumerang« zalučan hkrati za veliko število držav, ob tem naslavlja zelo različne situacije človekovih pravic.³⁷⁷ Kljub razlikam v tipu in »resnosti« kršitev lahko vstopno točko, torej prvi cikel postopka UPP, v primeru vsake države povežemo s prvo fazo prej opisanega spiralnega modela. Čeprav osnovo za pregled predstavlja nacionalno poročilo o stanju človekovih pravic, imajo predstavniki domače civilne družbe v vsaki DPP v postopek vgrajene manj in bolj posredne možnosti, da na mednarodno agendo uvrščajo nacionalne prakse, ki so v navzkrižju z mednarodno sprejetimi normami človekovih pravic.³⁷⁸ K tej možnosti, pa tudi potovanju in razširjanju informacij v obratni smeri, zagotovo prispeva planetarna povezanost in obstoj supraterritorialnih odnosov, ki jih bolj kot kadarkoli prej omogoča visoko razvita IKT, mobilizacijski in participatorni potencial, katerega, kakor je v procesu oblikovanja mehanizma UPP opozorila mednarodna NVO Pax Romana (Urad visoke komisarke Združenih narodov za človekove pravice 2007, 133), drugi do tedaj obstoječi mehanizmi varstva človekovih pravic niso uspeli oz. znali izkoristiti.

Če pogledamo končna poročila s pregledov stanja človekovih pravic v posameznih DPP, so se slednje oz. njihove vlade zelo različno odzvale na očitke o kršenju posameznih pravic, vključno z zanikanjem, kakršnega predvideva druga faza prej povzetega spiralnega modela socializacije norm. Sledeč konstruktivističnemu spiralnemu modelu bi predvidevali, da se bo npr. skupno število oz. delež nesprejetih priporočil tekom posameznih zasedanj UPP, posebej pa iz enega cikla v drugega, postopoma zmanjševal.

Tretjo fazo v procesu ponotranjenja specifičnih norm, ko države iz taktičnih razlogov, da bi se otresle mednarodne kritike in pritiskov, pokažejo vsaj navidezno pripravljenost za pozitivne reforme, lahko povežemo s sprejetjem priporočil, ki zadevajo specifične norme človekovih pravic, tako da lahko z vidika empiričnih vprašanj za analizo opravljenih zasedanj

³⁷⁶ Brettova (2009, 10) kot možne razloge za zgledno participacijo držav (v vlogi DPP) z mehanizmom UPP navaja novost postopka, njegovo političnost oz. moč pritiska znotraj (sub)regionalnih skupin ter tehnično pomoč manj razvitim državam za sodelovanje pri svojem pregledu stanja človekovih pravic s strani UVKČP.

³⁷⁷ V UPP je npr. za razliko od za posamezne kategorije pravic specializiranega diskurza o človekovih pravicah znotraj PT mogoče na mednarodno agendo uvrstiti zelo različne oblike dejanj, ki ne prispevajo k uresničevanju ali neposredno kršijo eno ali več norm človekovih pravic (od umanjkanja ratifikacije posameznih mednarodnih instrumentov človekovih pravic do prepričevanja kršitev človekovih pravic s strani tretjih akterjev in pomanjkljivega zagotavljanja sistemskih okoliščin za varstvo in promocijo človekovih pravic).

³⁷⁸ HRW (2011, 13) npr. izpostavlja primer Mehike, kjer civilna družba ni bila uspešna v prepričevanju države, da bi pristojnost za obravnavanje kršitev človekovih pravic, za katere so obdolženi vojaški uslužbenci, dobila civilna in ne vojaška sodišča. V pregledu stanja človekovih pravic Mehike v prvem ciklu UPP so zato številne države mehiški vladi priporočile, da izpelje prav to reformo in sojenje v tovrstnih zadevah prepusti civilnim sodiščem.

pričakujemo, da bodo iz cikla v cikel v celoti sprejemale več priporočil, in sicer tudi taka, ki so jih uvodoma še vztrajno zavračale. Poleg priporočil se zdi pomembno spremljati tudi stanje ratifikacij mednarodnih pogodb, saj število ratifikacij, ki so jih države opravile pred svojim pregledom, ter namere v zvezi s spremembo statusa ratifikacij (podpis, ratifikacija ali umik morebitnih pridržkov), izražene med samimi pregledi posameznih DPP, kaže na pozitivno korelacijo med pristopanjem k univerzalnim instrumentom človekovih pravic ter sodelovanjem v postopku UPP (Sen in Vincent 2009, 35).

Sprejetje priporočil ali ratifikacija instrumentov človekovih pravic seveda še ne pomenita, da s terena ne bodo več prihajala poročila o kršitvah tozadevnih norm, pa vendar so tudi s strani DPP za izboljšanje splošnega vtisa in statistike svojega sodelovanja v postopku sprejeta (pravno nezavezujoča) priporočila ali ratifikacija (pravno zavezujočih) pogodb, instrument, s katerim se DPP ujamejo v situacijo, da iz njihovih obljub svojo pogajalsko moč črpa domača opozicija, (mednarodna) civilna družba in da na pobudo slednjih ali lastno iniciativo ob naslednjem pregledu stanja človekovih pravic njihovo uresničevanje preverjajo in pod vprašaj postavljajo druge države v postopku interaktivnega dialoga.

V četrti fazi socializacije specifičnih norm (te točke ne moremo vnaprej predvideti, lahko pa slutimo, da bo pri večini norm in za večino držav pogosteje nastopila v poznejših ciklih pregleda) lahko v okviru postopka UPP pričakujemo, da država ne bo več postavljala pod vprašaj veljavnost norm, temveč se bo lahko razprava preusmerila na ustreznost državnih ukrepov za uresničevanje sprejetih priporočil. Empirična analiza bi v zvezi s tem lahko zajela indikatorje, ki jih navajata Risse in Sikkinkova (1999, 29),³⁷⁹ tako da bi pričakovali, da se bo predvsem na prehodih med dvema cikloma pregleda povečalo ne le število ratifikacij, ki so lahko značilne tudi za prejšnje faze, temveč tudi ustavnih sprememb, sprememb v nacionalni zakonodaji ter institucionalnih reform, ki formalno večajo prominentnost posamezne norme.

V postopku UPP bi tako skladno s spiralnim modelom dolgoročno (kot indikator ponotranjenosti posameznih norm) pričakovali, da se kršitve posameznih norm ne bodo več pojavljale na dnevnem redu DS za UPP oz. da o njih drugi relevantni deležniki v procesu ne bodo poročali kot o sistemskem problemu. Taka stopnja sprejetosti norm v skladu z omenjenim modelom ne implicira, da se človekove pravice ne kršijo, temveč da obstajajo ustaljeni notranji pravni mehanizmi, ki sproti odpravljajo te kršitve ter skrbijo za popravo

³⁷⁹ Med indikatorji, da so človekove pravice (oz. našem primeru tudi specifična norma) pridobile »predpisujoči status«, lahko identificiramo ratifikacijo pogodbenih mehanizmov človekovih pravic (vključno z dodatnimi, opcijskimi protokoli k tem instrumentom), vključitev v ustave in druge pravne akte, obstoj institucionaliziranih poti za uveljavljanje človekovih pravic ter sprejemanje in uporabo diskurza človekovih pravic v vseh kontekstih ter tudi takrat, ko se soočajo s kritiko s strani svojih nasprotnikov (utemeljeno s posebnimi kazalniki) (Risse in Sikkink 1999, 29).

nastalih krivic, tako da je odpravljena potreba za transnacionalni aktivizem in ustvarjanje pritiska od zgoraj za zagotavljanje z normami skladnega ravnanja.

Popolna ponotranjenost vseh norm človekovih pravic, torej izpolnjena peta faza iz spiralnega modela, je praktično nemogoča tudi za iz idealizma izhajajoče konstruktiviste. Ne le, da ima spiralni model končno »asimptotično« vrednost, temveč napredovanje od ene do druge njegove faze ne poteka linearno in z enakomernim tempom. Socializacija norm ni enosmerni proces, saj so vmes lahko (ne)pričakovani preskoki, prekinitve, celo povratki na prejšnjo fazo ter različni tempi, s katerimi se različne ali ista država soočajo s socializacijo različnih norm.³⁸⁰ Čeprav je skladno s tem modelom potrebno obravnavati vsako državo posebej v njej lastni kompleksnosti in privzeti dinamiki, pa postopek UPP poteka za vse države hkrati, tako da nas zanimajo generalni trendi v zvezi s procesom socializacije norm, ki se dogaja v okviru tega diskurza o človekovih pravicah.

Medtem ko se opisani model zdi obetavna podlaga za empirično analizo, pa kritičnejši pogledi na postopek UPP (glej npr. Abebe 2009; Fiacat 2009; Davies 2010; McMahon in Ascherio 2012) v njem prepoznajo trende, ki jih konstruktivisti v svojih modelih ne problematizirajo oz. uhajajo njihovem pristopu. Med njimi izstopa pojav regionalizma, ki sam po sebi še zdaleč ni kontradiktoren niti globalizaciji niti človekovim pravicam, je pa z vidika pričujočega dela in naše teze lahko nadvse »problematičen«, če gre za zamejevanje in omejevanje pristopa k diskurzu o človekovih pravicah skozi regionalno pripadnost ali »solidarnost«. Tovrstni pomisleki, ki jih razčlenjujemo v nadaljevanju, pa odpirajo tudi alternativna vprašanja za našo empirično analizo postopka UPP kot globaliziranega diskurza o človekovih pravicah, ki se je lotevamo v 5. poglavju pričujoče disertacije.

4.4.2 Oblikovanje alternativnega pristopa k razumevanju in proučevanju UPP

Prva kritika je postopek UPP dosegla že zelo zgodaj, pravzaprav pred formalnim začetkom izvajanja prvega cikla pregleda za prvo skupino izbranih držav. Prvotnemu razočaranju v zvezi s končnim izidom postopka določanja formata in formalnih pravil diskurza, ki so ga

³⁸⁰ Te razlike imajo razloge v različnih dejavnikih, med njimi npr. kulturno bližino neke norme. Če neka norma izhaja iz vrednostnih opredelitev, ki so relativno tuje prevladujoči kulturi DPP, potem se zdi manj verjetno, da bo postopek socializacije potekal gladko, temveč so verjetnejše znatnejše prekinitve, povratki na prejšnje faze, premori med taktičnim pristajanjem na normo in sprejemanjem njene veljavnosti ter premikom k njenemu dejanskemu uresničevanju.

izrazili predvsem predstavniki civilne družbe (Sweeney in Saito 2009, 205–6), je tekom prvih zasedanj ter ob pregledu delovanja SČP leta 2011 (tj. ob zaključku prvega cikla postopka) sledila obširnejša kritična ocena UPP (Fiacat 2009; Human Rights Watch 2011), ki pa je skozi večinsko kritiko posamičnih praks vsadila dvom v privzeto nevtralnost diskurza ter odstrla vrata širšim, kritičnejšim pogledom na sodobni diskurz o človekovih pravicah, del katerega je tudi UPP.

Rdeča nit, ki se vleče skozi vse kritike, zadeva vprašanje zamejevanja (*de iure* in *de facto* pripuščenosti ali izključenosti posameznih (skupin oz. tipov) akterjev ter s tem alternativnih idej in norm) diskurza o človekovih pravicah in sovпада s temeljno poststrukturalistično kritiko (obstoječega univerzalnega režima) človekovih pravic, ki pravi da njihova univerzalnost ni utemeljena na načelu inkluzivnosti, temveč, prav nasprotno, na tistem, kar ostaja zunaj tega, kar se vzpostavlja kot univerzalno (glej npr. Butler 2000, 39; Žižek 2000, 101; 2005, 129; Zevnik 2006, 180). Človekove pravice so kot diskurz, ki ima med drugim izrazito moralno komponento, idealno polje za ustvarjanje navidezno objektivnih, logičnih nasprotij z diskurzivnimi in nediskurzivnimi posledicami, na katera pristaja in na njih skuša z neskrto agendo celo kapitalizirati tudi konstruktivistična teorija. Slednja odkrito stavi na to, da so človekove pravice po drugi svetovni vojni oz. od sprejetja SDČP postale tudi formativni element identitete držav – označevalec specifičnega tipa držav, ki jih teorija definira kot liberalne države (Risse in Sikkink 1999, 8–9).

S tem ne le ustvarja zmotnega in zavajajočega vtisa, da liberalnodemokratske države niso sposobne sistematičnega in systemskega kršenja človekovih pravic,³⁸¹ temveč tudi konstituira skupino »drugih« (držav), ki predstavljajo antipod »zgodnim« promotorkam človekovih pravic.³⁸² Ta umetno ustvarjena asimetrija je eden izmed tistih dejavnikov, ki sodobni diskurz človekovih pravic spreminja v polje moči ter ima lahko celo negativen učinek, kjer odkrito nasprotovanje »drugih« človekovim pravicam dejansko skriva *de facto* nasprotovanje (namerno ali nenamerno ustvarjeni) podobi večvrednosti zahodnih liberalnih demokracij, ki v veliki meri – paradoksalno – temelji na dosežkih, osnovanih na zgodovinskem izkoriščanju materialnih virov in kršenju temeljnih načel človekovih pravic v državah, ki jim je pripisan status tradicionalnih kršiteljic človekovih pravic (Ulrich 2011, 37). S prevlado liberalno-institucionalistične paradigme je namreč med drugim ostalo zakrito, da so bili posamični nedvoumni dosežki v smeri večje demokratičnosti diskurza o človekovih pravicah ter

³⁸¹ Spomnimo samo na Sliko 4.4. in na položaj, ki ga v tako zarisnem modelu zavzemajo Zahodne države.

³⁸² Kot simptomatičen lahko označimo sledeči citat: »V našem primeru človekove pravice pomagajo definirati kategorijo držav – 'liberalno-demokratske države'. Veliko (zagotovo pa ne vseh) interesov, ki jih imajo te države, je zelo drugačnih od 'drugih' – avtoritarnih in 'takih, ki kršijo norme' držav« (Risse in Sikkink 1999, 9).

praktičnega napredka v implementaciji človekovih pravic v liberalnih državah le redko pospremljeni z enakimi praksami zaščite človekovega dostojanstva zunaj njihovih meja (Moyn 2014, 121–2). Še več, moralni tipi diskurzov, kakršne so človekove pravice, so poskrbeli oz. so še vedno postavljeni v vlogo branika aktualnega globalnega sistema, ki so ga vzpostavile liberalne države, tudi za ceno kršenja človekovih pravic (Moyn 2014, 122–3).

Povedano drugače: medtem ko je relativno enostavno razumeti kavzalna razmerja (med njimi pritisk demokratičnih in/ali velikih sil na druge države, ki so označene kot kršiteljice), ki naj bi privedle do spremenjenega vedenja manjših držav kršiteljic obstoječih standardov, pa model ni sposoben pojasniti oz. sploh ne problematizira z normami neskladnega ravnanja dominantnih sil v mednarodni skupnosti (Pace 2001, 11). Tudi sami avtorji (Jetschke in Liese 2013, 28; Risse in Ropp 2013, 9; Sikkink 2013), ki so dali svoj prispevek v zbornik besedil z naslovom *The persistent power of human rights*, s katerim skušajo revidirati predpostavke in teoretsko okrepiti spiralni model kot enega izmed največjih pojasnjevalnih problemov modela,³⁸³ izpostavljajo pomanjkljivo razumevanje procesov v (formalno) demokratičnih državah, posebno tistih, ki jim je v mednarodni skupnosti zavoljo nadpovprečnega posedovanja materialnih virov in/ali družbenih dejavnikov pripisan posebni status (posebna pozornost in dve ločeni poglavji v zborniku so npr. posvečene ZDA in Kitajski).

Čeprav naj bi imela teorija spiralnega modela univerzalno pojasnjevalno moč, pa se izkaže, kakor priznavajo tudi njegovi zagovorniki (Jetschke in Liese 2013, 27; Risse in Ropp 2013, 12), da se je model gradil izhajajoč iz predpostavk o avtoritarnih državah kot primarnih kršiteljicah ter človekovih pravic kot negativnih pravic (še posebej pravic za zaščito telesne integritete posameznikov).³⁸⁴ Če se zatečemo k evfemizmu, lahko zaključimo, da je bil model kljub domnevni splošnosti oblikovan na podlagi evidentno partikularnih koncepcij groženj človekovim pravicam ter s tem vsebine pravic samih, z bolj »neprijaznim« izrazom pa bi mu lahko očitali ideološki naboj. Države niso unitarni akterji in tip političnega režima vpliva na možnosti za oblikovanje in delovanje družbenih mehanizmov, skozi katere se vrši pritisk na

³⁸³ Ob bok in v širšem kontekstu pomanjkljive teoretizacije pogojev (*scope conditions*), pod katerimi naj bi se odvijala socializacija norm človekovih pravic, posebno v kasnejših fazah, v katerih se pričakuje prehod od normativne zavezanosti k z normo skladnemu ravnanju, ter predpostavke o državah kot unitarnih akterjih, ki so sposobni zagotavljati z normami skladno ravnanje na ozemlju znotraj meja svoje suverene oblasti in na vseh vsebinskih področjih (posledično pa tudi neproblematizacija odgovornosti nedržavnih akterjev za spoštovanje človekovih pravic) (Risse in Ropp 2013, 4).

³⁸⁴ Leta 2013 izdani zbornik, v katerem je bil ponovno utemeljen in dopolnjen spiralni model, sicer skuša razširiti model tudi na druge države in nedržavne akterje ter druga področja človekovih pravic (pravice žensk in pravica do dela) (Risse in Ropp 2013, 12), vendar ohranja državocentrični pristop ter osnovne predpostavke originalnega modela, pri čemer, kakor nakazuje že drugi del naslova (»od zaveze k skladnemu ravnanju«), so tudi avtorji tega zbornika nekritično prevzeli idejo o implementaciji obstoječih standardov človekovih pravic kot glavnega in tako rekoč zadnjega preostalega »problema« človekovih pravic.

politike držav, vendar ne gre spregledati dejstva, da omenjeni model in k normam usmerjeni konstruktivisti pri tem uporabljajo minimalistično koncepcijo demokracije (Risse in Ropp 2013, 17).

Politični režim, v katerem suverena oblast temelji na prostem tekmovanju kandidatov ter sodelovanju državljanov pri oblikovanju izvršilne veje oblasti, se izkaže kot nezadostni pogoj za delovanje »bumerang učinka« ter zagotavljanje ravnanja, ki je v skladu s prevzetimi mednarodnimi normami človekovih pravic. Medtem ko v demokratičnih državah na splošno obstaja neprimerno več možnosti za civilnodružbeno organizacijo in pritiske in so te v nasprotju s popolnoma avtoritarnimi državami bolj »družbeno ranljive« (tj. bolj občutljive na pritiske in okrnjen ugled v družbi drugih držav) ter integrirane v mednarodno skupnost, pa ne obstaja noben empirični dokaz za domnevo, da je transnacionalni aktivizem uspešnejši (vodi v z normo skladno ravnanje) v primeru tako liberalnodemokratičnih kot tudi avtoritarnih držav (Jetschke in Liese 2013, 34).³⁸⁵

Še več, medtem ko konstruktivistična teorija socializacije norm predvideva, da bodo pritiski iz različnih smeri prepričali vlade v prevzemanje jezika človekovih pravic in njihovo uresničevanje, pa je spiralni model s predpostavko o enosmernosti učinkov komunikacijskega procesa (prepričevanje avtoritarnih držav v spoštovanje obstoječih standardov človekovih pravic in nevzajemno (re)produkcijo (novih) norm), popolnoma spregledal možnost uveljavljanja tekmujočih diskurzov³⁸⁶ in uspešnosti argumentov ter upravičenj za kršenje posameznih človekovih pravic (Jetschke in Liese 2013, 35). Posamezni primeri kažejo na to, da je neopaženost in neproblematiziranost teh procesov pogosto posledica tega, da so njihove protagonistke demokratične države, ki v času posameznih vlad ali na dolgi rok nazadujejo na področju implementacije posameznih norm človekovih pravic ali z ozirom na (re)produkcijo diskurza človekovih pravic kot takega.

Kljub (samo)kritični reviziji, relativizaciji spiralnega modela in dodatno razdelanim pogojem v prisotnosti katerih naj bi potekal proces od pojava neke norme (posebej pa od

³⁸⁵ Slednje je še toliko bolj vprašljivo, ker v demokratičnih državah, kjer v nasprotju z represivnimi avtokracijami obstajajo možnosti za družbeno mobilizacijo in pritisk od spodaj za spoštovanje človekovih pravic, redko zasledimo potrebno motivacijo za mobilizacijo civilne družbe (Simmons 2013, 55–6). Kakor to ponazarja Simmonsova (*ibid.*) s primerom (ne)odziva na informacije o domnevnem mučenju v Abu Ghraibu, je motivacija za mobilizacijo še toliko manjša, če kršitve človekovih pravic ne glede na njihovo resnost ter stopnjo kontradikcije z mednarodno sprejetimi obveznostmi ter nacionalnimi prizadenejo integriteto in dostojanstvo »drugega«.

³⁸⁶ Kot mestoma tekmujoči človekovim pravicam ne nastopajo zgolj diskurzi državne suverenosti in nacionalne varnosti, temveč se kot alibi za neuresničevanje/kršenje človekovih pravic ponujajo tudi diskurzi, ki v teoriji podpirajo človekove pravice (npr. diskurz demokracije, posebno v obdobjih demokratične tranzicije), a jih je mogoče v političnem diskurzu (npr. pri določanju prioritete nacionalne politike) interpretirati na način, ki opravičuje suspenz človekovih pravic (posameznih tipov ali za posamezne skupine upravičencev) (glej Jetschke in Liese 2013, 38–40).

pristanka posamezne države nanjo in zaveze za njeno spoštovanje (*commitment*)) do z njo skladnega ravnanja,³⁸⁷ konstruktivistična misel, zgoščena okrog omenjenega modela, še vedno izhaja iz predpostavke o nevtralnosti pravil (re)produkcije diskurza človekovih pravic, posebno v okviru institucionaliziranih forumov za razpravo o človekovih pravicah,³⁸⁸ ter s tem ne nepovezane predpostavke o človekovih pravicah ter napredku pri njihovem praktičnem uresničevanju kot rezultatu enosmernega prepričevanja avtoritarnih držav kršiteljic v demokratizacijo, liberalizacijo in ponotranjenje obstoječega zbira norm človekovih pravic. S tem obravnavani pristopi iz konstruktivistične teorije ne le da ne problematizirajo izključevanja akterjev in tem iz diskurza o človekovih pravicah, temveč celo upravičujejo enosmernost in »monološko« zamejevanje diskurza o človekovih pravicah. V revidirani različici modela je posameznim tipom akterjev dodeljena specifična vloga, zraven tega pa se ne odpira (vsaj ne radikalno) pomena vsebine specifičnih pravic, temveč je diskurz o človekovih pravicah skladno s prevladujočo liberalistično in pravno pozitivistično paradigmo zreduciran na mehanizme za implementacijo obstoječega mednarodnega prava človekovih pravic. Kakor Moyn (2014, 68) očita enemu izmed ključnih konceptov Sikkinkove, razdelanem v istoimenski knjigi *The Justice Cascade: How Human Rights Prosecutions Are Changing World Politics*, konstruktivistična koncepcija pravičnosti človekovim pravicam odvzema revolucionarni oz. transformacijski naboj ter njihovo vlogo omejuje na korektiv za pretekle kršitve aktualnih norm (zelo ozko pojmovana pravičnost!), medtem ko kot take ne omogočajo rekonstrukcije globalnega reda za prihodnost, k alternativni, globalni pravičnosti v širšem smislu.

Če se vrnemo nazaj k postopku UPP, ki smo ga postavili v središče našega zanimanja, se ta zdi na prvi pogled pozitivni odmik od enosmernosti spiralnega modela, saj – vsaj sledeč formalnim pravilom – obstaja možnost in ne le utopija, da se »bumerang« zaluča tudi v drugo smer, v smeri držav, ki se jih mednarodna kritika (tudi zaradi pomanjkanja domačih mobilizacijskih dejavnikov) tradicionalno ni dotaknila. Vendar pa kritična refleksija

³⁸⁷ Risse in Sikkinkova (2013, 278) npr. v svojih zaključkih odkrito priznavata, da je bil originalni spiralni model osnovan na klasičnem razumevanju mednarodne skupnosti, ki v 21. stoletju v marsičem ne odraža več družbene realnosti, ter da »niti v teh klasičnih situacijah spiralni model ni nujno vodil v spremembe. Vse vlade niso bile enako ranljive na pritiske, prav tako je bilo težko dosledno organizirati in vzdrževati notranje in zunanje pritiske«. Revizija teoretskega modela mu je tako pridodala mnogo »ko-jev« in »če-jev« ter drugih pogojnikov, zato da bi lahko pojasnili posamezne primere sprememb, ki po mnenju omenjenih avtorjev (Risse in Sikkink 2013, 294) ustrezajo spiralnemu modelu takrat, ko obstajata tako velika stopnja možnosti kot motivacije/pripravljenosti za spremembe prakse na področju človekovih pravic.

³⁸⁸ Kot reprezentativno za to glej npr. poglavje, v katerem Daijeva (2013) obravnava vlogo in učinkovitost mednarodnih institucij pri zagotavljanju z normami človekovih pravic skladnega ravnanja. Pri tem se zdi zanimiv poudarek za našo razpravo, da se niti omenjena avtorica niti druga poglavja v zborniku (razen bežne omembe pri študiji primera Kitajske (Kinzelbach 2013)) ne navezujejo na KČP in posebno UPP kot prostor diskurza o človekovih pravicah ter so tako presenetljivo indiferentni do novih, inovativnih postopkov.

obstoječih zasedanj nakazuje, da je postopek UPP polje, kjer se diskurz o človekovih pravicah zamejuje na več prepletenih ravneh, *de facto* izključujoč posamezne države (ne pa *a priori* specifično skupino, temveč v smislu kontinuirane (re)produkcijo »drugih« za različne skupine držav), druge akterje in teme človekovih pravic, in se s tem odmika od ideje o radikalno demokratizirani diskurzivni praksi, v kateri človekove pravice nastopajo v vlogi *lingua franca* globaliziranega sveta.

V UPP kot diskurzu o človekovih pravicah lahko namreč glede na »praktične« kritike z zasedanj izpostavimo (vsaj) tri polja njegovega zamejevanja, pri čemer lahko vir prvih dveh identificiramo v dominantnem načelu politične organizacije, kjer so poglobilni mehanizmi za pripuščanje drugih akterjev k diskurzu o človekovih pravicah še vedno trdno v rokah (vlad) držav. Čeprav smo v postopku UPP identificirali elemente globalnosti, mnogo bolj izražene kot v katerikoli poprejšnji fazi razvoja diskurza o človekovih pravicah, pa ne moremo mimo tega, da UPP nedvomno ostaja praksa, ki odraža in reproducira sistem teritorialno definirane mednarodne skupnosti držav, za katero smo že poprej v tem besedilu ugotovili, da se je kot ključno mesto diskurza o človekovih pravicah na univerzalni ravni utrdila (dokaj paradoksalno glede na to, da je ta fenomen sovpadel z začetkom kvantitativnega in kvalitativnega preskoka v globalizacijskih procesih) v obdobju po drugi svetovni vojni.³⁸⁹

Prvo temeljno polje »praktične« kritike UPP (glej npr. Kemileva *et al.* 2010; Human Rights Watch 2011, 14–5) problematizira dejstvo, da so pravila postopka UPP oblikovana na tak način, da se favorizira diplomatski oz. politični diskurz na škodo drugih tipov. Predstavniki strokovnih teles ZN ter zunanji strokovnjaki niso pripuščeni k interaktivnemu dialogu v ženevskem delu procesa. Medtem ko imajo strokovna telesa ZN možnost prispevati (ne neposredno, ampak preko UVKČP!³⁹⁰) informacije za razpravo v okviru DS,³⁹¹ pa je drugim strokovnjakom praviloma prepuščena zgolj vloga zunanjega komentatorja postopka. Tako v delegacijah držav, kakor v vsakokratni trojki,³⁹² ki usmerja diskurz v DS in oblikuje

³⁸⁹ V tej ontološki pasti je ujet tudi konstruktivistični pristop k človekovim pravicam, ki pristaja na diskurz o človekovih pravicah kot meddržavni diskurz, na katerega skušajo vplivati akterji, delujoči na subnacionalni, mednarodni ter transnacionalni ravni, pri čemer idealistično tiho predpostavlja končno »zmago« ideje oz. norme, ki je najbolj »kvalitetna« tudi z vsebinskega vidika.

³⁹⁰ Tudi vloga UKVČP pri samem postopku je s strani posameznih držav, med katerimi izstopajo afriške, opredeljena kot problematična, saj ».../ UKVČP naj ne bi imel potrebne odgovornosti do članic Združenih narodov, njegovo delovanje pa naj bi bilo močno pod vplivom skupine Zahodnih držav ter civilnodružbenih organizacij« (Abebe 2009, 8).

³⁹¹ Ker je kompilacija informacij strokovnih teles samo možni in ne nujni vir za oblikovanje vprašanj in priporočil, predstavlja že tako okrnjen oz. koncentrirani prispevek strokovnjakov v večini primerov »mrtvi rokav« v toku postopka (Human Rights Watch 2011, 15).

³⁹² Čeprav se zdi vloga članov trojke relativno nepomembna, je že v procesu pogajanj o modalitetah posebno med afriškimi državami vzbudila veliko nelagodja in zaskrbljenosti, da se bodo člani trojke obnašali kot državni poročevalci (Abebe 2009, 14).

osnutek končnega besedila, so namreč zastopani predstavniki držav, izbira katerih ni podvržena nobenemu s človekovimi pravicami podvrženemu kriteriju. »Države imajo možnost, da bi imenovale akademike, pravnike in druge strokovnjake za človekove pravice, a jih ne« (Kemileva *et al.* 2010, 33). Pravila diskurza o človekovih pravicah so strukturirana na tak način, da tako predstavniki držav kot mednarodni uradniki v okviru SČP in UVKČP težijo k udeležbi na najvišji diplomatski in uradniški ravni, tako da je fokus pri omenjenih akterjih na izkazovanju resnosti pristopa k diskurzu oz. odločevalskem dejavniku ne pa na prispevku h kvalitetni razpravi (Abebe 2009, 12).

Pokazatelj tega je, da je že tako kratek čas interaktivnega dialoga, ki zbuja močan dvom o UPP kot forumu za kontinuiran, odkrit in inkluziven dialog o dilemah človekovih pravic,³⁹³ velikokrat zapolnjen z diplomatskimi publicami in brez pravega potenciala za radikalno transformacijo diskurza človekovih pravic (*cf.* Freedman 2011, 305–6). Niti večja stopnja pripuščenosti strokovnjakov niti diskurz, v katerem sodelujejo izključno strokovnjaki, ne pomenita nevtralnosti diskurza o človekovih pravicah, pa vendar odprtost do drugega tipa diskurza, ki predvideva drugačne diskurzivne strategije ter vsaj na načelni ravni spodbuja vpeljevanje novih oz. nastanek tekmujočih idej (v akademskem diskurzu npr. skozi pritisk na avtorje, da dajo svoj izvorni prispevek k obstoječim znanstvenim spoznanjem), večja možnosti za dinamični razvoj ideje in norm človekovih pravic.

Slednje še posebej zato, ker se nam *pace* posamičnim avtorjem in organizacijam (glej npr. Human Rights Watch 2011, 13), ki problematizirajo UPP kot neizčrpen postopek, ki omogoča pregled (zgolj) temeljnih usmeritev pri varstvu človekovih pravic in ne preverjanja skladnosti ravnanja s posameznimi mednarodnopravnimi normami človekovih pravic, ta domnevni manko po drugi strani zdi priložnost za odmik od retorike prepada med normativno sprejetostjo človekovih pravic ter implementacijo obstoječih pravnih standardov in s tem za radikalnejšo reformulacijo diskurza človekovih pravic.³⁹⁴

Drugo področje kritike zamejevanja diskurza, ne popolnoma ločeno od prve, zavzema tudi

³⁹³ Za odprti, kontinuirani in sistematični dialog o stanju človekovih pravic v posamezni DPP se zdi nekaj ur že samih po sebi bistveno premalo, posebno ob tem, da med dvema cikloma postopka za vsako DPP (vsaj na multilateralni ravni) velja bolj kot ne tišina (Davies 2010, 462).

³⁹⁴ Kot primer poskusa predrugačenja diskurza o človekovih pravicah z izkoriščanjem potencialov za oblikovanje globalnega javnega mnenja lahko označimo Russellovo mednarodno sodišče (*Russell tribunal*), ki je imelo sicer status civilno-družbenega foruma brez permanentnega institucionalnega ustroja, središčno vlogo v njem pa so zavzemali mednarodni intelektualci oz. ugledni akademiki (v posebnem predsedstvu tega »sodišča« so bili npr. Vladimir Dedijer, Christopher Farley, Wolf-Dieter Narr, Noam Chomsky in Rudolf Rizman). Sodišče je bilo ustanovljeno kot odgovor na vojne zločine v Vietnamu, ki so ostali praktično popolnoma nenaslovljeni s strani ameriških in mednarodnih institucij oz. so bile žrtve prisiljene pristajati na interpretacijo človekovih pravic, ki je v marsičem favorizirala njihove kršitelje. Več o Russellovem sodišču v zbranih dokumentih; glej npr. Dedijer in Rizman (1982) in Rizman (1971).

de facto (ne)pripuščanje civilne družbe k razpravi v različnih fazah postopka UPP. Slednje se je kot sporno področje nakazalo že s tem, ko se je prvo zasedanje UPP zaradi nasprotovanja javne dostopnosti poročil drugih deležnikov preko spletne strani UVKČP predstavilo šele v sredino leta 2008 (Draluck 2010, 47). Še bolj zaskrbljujoče pa je, da tudi sredi drugega cikla, po šestih letih izvajanja postopka UPP, predstavniki civilne družbe poročajo o primerih negativnih pritiskov in poskusov eliminacije NVO in posameznikov iz diskurza o človekovih pravicah v praktično vseh fazah postopka (UPR Info 2014a).

Še največja oz. najenakopravnejša vloga civilne družbe v UPP je predvidena za pripravljajno, predženevsko fazo postopka, ki obsega nacionalne konzultacije vlad držav z relevantnimi nacionalnimi deležniki. V prvem ciklu UPP te konzultacije v številnih državah (sicer formalno neobvezne) sploh niso bile organizirane oz. so bile po poročanju domače civilne družbe izvedene na tak način, da je bila onemogočena odkrita razprava tako o splošnih usmeritvah varstva človekovih pravic kakor tudi o primerih kršitev specifičnih pravic (glej npr. Fiacat 2009, 7–9; Sweeney in Saito 2009). Druga posredna možnost vplivanja na izid pregleda v tej fazi je preko dokumentacije, ki jo civilna družba neodvisno od držav posreduje v Ženevo, kjer jo UVKČP uredi v skupni dokument.

Kakor na podlagi svoje neposredne izkušnje s snovanjem tovrstnih dokumentov ZN izpostavlja Billaudova (2015, 63–4), pa se tudi v tem primeru »naboj«, ki ga imajo pričevanja s terena, izgubi ob prevajanju v diskurz ZN, saj so njihovi avtorji primorani slediti specifični formi ter načinu upovedovanja informacij in idej, ki naj bi ustrezala načelom, kakršna so neodvisnost, transparentnost, depolitizacija ter depersonalizacija. »Produkcija dokumentov ZN je torej zelo občutljivo in sofisticirano početje, ki vključuje oboje 'osvetljevanje' in zakrivanje, kakor tudi določeno diplomatsko etiketo« (Billaud 2015, 65). Pravila so sicer nenehno podvržena nestrinjanju, pogajanjem ter poskusom reinterpretacije s strani tistih, ki so jim namenjena, vendar gre tudi po mnenju Billaudove (2015, 81–82) pri tovrstni kakofoniji v iskanju »resnice o svetu zunaj« za iluzijo, saj iskanje načinov za končni konsenz postopek UPP oddaljuje od demokratičnosti v njenem pravem, širšem smislu. Poleg tega, da tovrstni postopek privede do skoraj identične dokumentacije za ženevski del postopka za vse DPP, v katerih je ocena stanja človekovih pravic podana brez širšega konteksta, se za masko tehničnega jezika, poskusa depolitizacije in nevtralnosti izgubi oz. na vse strani razprši prisotnost moči kot relevantnega dejavnika v diskurzu o človekovih pravicah (Billaud 2015, 74, 82–3). Povedano drugače in s parafrazo Douzinasove (2013b) kritične refleksije sodobnega jezika človekovih pravic, se tako zdi, da je UPP namenjen predvsem depolitizaciji političnega konflikta in odpravljanju možnosti za kakršnekoli radikalnejše spremembe v

diskurzu in praksi človekovih pravic.

Kritik so posebno deležne nezmožnost neposrednega aktivnega sodelovanja NVO v interaktivnem dialogu v DS (Abebe 2009, 29) ter strategije, s katerimi so nekatere države skušale NVO *de facto* izključiti iz diskurza o človekovih pravicah tudi na plenarnem zasedanju. Poleg najbolj očitnih in zelo grobih kršitev pravic zagovornikov človekovih pravic (*human rights defenders*) v procesu priprave nacionalnih poročil ali v času zasedanj v Ženevi³⁹⁵ na nacionalni ravni zasledimo kritiko, da (avtoritarne) države zavračajo ali zavlačujejo z registracijo/potrjevanjem posvetovalnega statusa NVO,³⁹⁶ na drugi strani pa spodbujajo participacijo s strani vlade financiranih organizacij, ki se predstavljajo kot del civilne družbe (Landolt 2013, 118–9). Za ženevski del postopka je posebno izstopajoča kritika (Fiacat 2009, 30; Sweeney in Saito 2009, 216) *sensu stricto* interpretacije določila iz 31. odstavka resolucije SČP 5/1 (Svet za človekove pravice 2007b), ki pravi, da »imajo drugi relevantni deležniki priložnost podati splošen komentar pred potrditvijo končnega poročila s strani plenarne skupščine«. Že od prvega ženevskega zasedanja UPP, ko se je izkazalo, da so NVO veliko bolj kritične do stanja človekovih pravic v posamezni DPP ter do izida interaktivnega dialoga, ki se potrjuje na plenarnem zasedanju, kakor države opazovalke, so bile namreč intervencije NVO podvržene prekinitvam držav z argumentom, da kršijo kriterij splošnosti (Sweeney in Saito 2009, 216).³⁹⁷

Predstavniki NVO, med katerimi prednjačijo tiste s široko razvejano mednarodno mrežo svojih lokalnih podružnic, globalno prepoznavnostjo ter nadpovprečnimi materialnimi in nematerialnimi viri (ne preseneča, da so med vsemi civilnodružbenimi organizacijami najbolj

³⁹⁵ Glej npr. poročilo GSEK ZN o povračilnih ukrepih (*reprisals*) za zagovornike človekovih pravic, ki sodelujejo z ZN, njenimi mehanizmi ter v njihovih postopkih, vključno z UPP (Svet za človekove pravice 2014). GSEK ZN na podlagi informacij, zbranih med junijem 2013 in majem 2014, v njem SČP poroča o grožnjah, prisilnih izginotjih ter umorih aktivistov za človekove pravice (npr. na Kitajskem, v Maleziji, Kamerunu in Vietnamu), ki so si prizadevali za večjo transparentnost pri pripravi nacionalnih priporočil, se želeli vključevati vanjo ali so posredovali informacije za poročili civilnodružbenih organizacij ter drugih deležnikov iz sistema ZN. Cf. UPR Info 2014g.

³⁹⁶ Čeprav je postopek UPP načeloma odprt za sodelovanje tudi najbolj rudimentarno organiziranim delom civilne družbe (predvsem v delih postopka pred in po ženevski fazi, kjer se državam ob odsotnosti formalnih pravil priporoča čim bolj inkluzivna raba postopka), pa je kriterij posvetovalnega statusa za nastop v formalnem delu UPP (na plenarnih zasedanjih) bistveno bolj selektiven in prikladen za zamejevanje diskurza o človekovih pravicah. »Da bi pridobila posvetovalni status, mora biti NVO kot taka uradno registrirana pri pristojnih vladnih oblasteh vsaj dve leti, mora imeti določen sedež, demokratično sprejet ustanovni dokument, pooblastilo, da zastopa svoje člane, predstavniško strukturo, primerne mehanizme za ugotavljanje odgovornosti ter demokratičen in transparenten postopek za sprejemanje odločitev.« (Harrington 2009, 85) Harringtonova (*ibid.*) izpostavlja primer prvega cikla postopka za Kanado, kjer je od 49 NVO, ki so UVKČP posredovale svoje prispevke za zbrano poročilo drugih deležnikov, imela manj kot tretjina posvetovalni status in s tem možnost neposrednega sodelovanja v ženevskem delu postopka.

³⁹⁷ Fiacat (2009, 30) npr. navaja, da je v postopku sprejemanja končnih poročil za države, ki so bile pregledane na prvih dveh zasedanjih UPP leta 2008, kar šest držav članic OIC od skupno devetih, ki so imele vlogo DPP, na plenarnem zasedanju podalo proceduralne zahteve (nekatere več kot enega), ki so zadevali participacijo posameznih NVO in njihove komentarje opravljenega postopka.

aktivne in največ priporočil prispevajo zahodne organizacije (McMahon 2013, 7)),³⁹⁸ so zato ubrali že omenjeno strategijo posrednega vključevanja v diskurz v okviru UPP preko poskusov vplivanja, da druge države, ki se vključujejo v pregled vsakokratne DPP, posvojijo njihova priporočila. Pri tem ne gre zgolj za sugeriranje, da se v razpravo vnesejo izbrane teme, temveč so državam posredovana konkretna priporočila v formi, ki omogoča njihovo neposredno uporabo v ženevskem delu postopka UPP,³⁹⁹ posebno v kratkem času, odmerjenem za interaktivni dialog med DPP in drugimi državami.

Čeprav zaradi različnih metod in uporabljenih strategij ni mogoče docela in natančno izmeriti posrednega vpliva civilne družbe na diskurzivne posledice UPP (*cf.* Azzam 2012, 26–7),⁴⁰⁰ pa (sicer še vedno redke) empirične študije postopka UPP (Moss 2010, 123–4, McMahon *et al.* 2013) pričajo o naraščajoči uspešnosti »prevajanja« priporočil NVO v dejanska priporočila držav vsakokratnim DPP. Moss (2010, 123–4) za drugo zasedanje UPP ugotavlja, da se 70 % priporočil NVO, ki so bila povzeta v dokumentu UVKČP, ujema s priporočili držav šestnajstim DPP, od katerih so slednje sprejele 38 % priporočil oz. približno 30 % vseh priporočil, naslovljenih na DPP s strani NVO v okviru tega zasedanja, če upoštevamo tudi tista priporočila, ki so »obtičala« v poročilih UVKČP in se DPP ni bilo potrebno izreči o njih.

McMahon *et al.* (2013, 4) se eksplicitno sklicujejo in gradijo na zaključkih analize tega omejenega vzorca priporočil, vendar je analiza bistveno celovitejša z vključitvijo priporočil od 3. do 13. zasedanja UPP (vzorec 2448 priporočil) z dodatkom analize priporočil civilnodružbenih organizacij na področju dveh specifičnih pravic (svobode izražanja ter

³⁹⁸ Čeprav se je njihovo število v zadnjih dvajsetih letih močno povečalo, so NVO z globalnega Juga še vedno bistveno manj zastopane v sistemu ZN (med vsemi NVO s posvetovalnim statusom pri ZN, torej takih, ki se imajo možnost aktivneje vključevati v postopek tudi v Ženevi, jih je le ena tretjina iz omenjene skupine držav), kar je vplivalo tudi na to, da se v pregled posameznih držav v Ženevi NVO praktično niso vključevale (Sarkin 2010, 186–7).

³⁹⁹ Organizacije, kakor so AI, HRW, Fiacat ter v *ad hoc* ali trajnejše platforme združene NVO, svojih alternativnih poročil in priporočil ne posredujejo zgolj UVKČP, marveč sistematično lobirajo neposredno pri vladah drugih držav, npr. najprej s posredovanjem konkretnih priporočil za DPP pristojnim vladnim institucijam v drugih državah na njihove elektronske naslove. Čeprav imajo države popolnoma proste roke pri oblikovanju vprašanj in priporočil za DPP, pa omejeni resursi in veliko število zadev (posebej v malih državah, ki se ne morejo zanesti na dobro razvejano diplomatsko mrežo), ki onemogočajo poglobljeno poznavanje stanja človekovih pravic v vsaki članici ZN, povečujejo možnost za (nekritično in *ad hoc*) posvojitve priročnih priporočil NVO.

⁴⁰⁰ Pri praktični analizi priporočil se srečamo s številnimi dilemami. Tako je npr. težko določiti mejo, kdaj so priporočila civilne družbe preslikana v državna priporočila in kdaj so, nasprotno, preveč relativizirana, da bi jih lahko obravnavali kot identična. Metodološko težavo pa – čeprav naj bi ZN domnevno znal prepoznavati ta pojav in ustrezno preprečevati (Landolt 2013, 118) –, predstavljajo tudi organizacije, ki se predstavljajo kot NVO, pravzaprav pa delujejo kot podaljšek vlade na polju civilne družbe (v angleščini poznane pod kratico GONGO (*government organized non-governmental organizations*)). Več o tem npr. v McMahon *et al.* (2013, 5–6) ali Tomuschat (2011, 623–4). Azzam (2012, 29–30) dodatno opozarja tudi na pomen upoštevanja regionalnih razlik v angažmaju ter vplivu nacionalnih in mednarodnih NVO.

pravic invalidov). Ta novejša empirična analiza zaključuje, da približno dve tretjini priporočil civilne družbe sovpadata s priporočili držav, pri čemer je to ujemanje pri večini priporočil (okrog 60 %) splošno in ne sinonim za identična priporočila (McMahon *et al.* 2013, 7). Analizirani podatki pri tem med drugim nakazujejo, da je sprejetost priporočil, ki sovpadajo s priporočili iz civilne družbe, nekoliko višja od splošne sprejetosti vseh priporočil (McMahon *et al.* 2013, 8). Avtorji študije pa ugotavljajo tudi večjo stopnjo (splošnega) ujemanja pri obeh izdvojenih tipih pravic med priporočili civilnodružbenih organizacij in tistih, ki so jih na DPP naslovile države (McMahon *et al.* 2013, 10).⁴⁰¹

Te empirične podatke je po eni strani možno interpretirati kot spodbudo civilni družbi, da se še naprej ukvarja s pripravo alternativnih priporočil za povzetek, ki ga pripravlja UVKČP, ter lobiranjem pri državah »vrstnicah« vsakokratnih DPP. Kar je veliko pomembnejše za našo pripoved, pa po drugi strani opozarjajo na to, da države v okviru postopka UPP ne nasprotujejo toliko samim vsebinam, ki jih v diskurz o človekovih pravicah želijo vnesti predstavniki civilne družbe, temveč so pravila diskurza oblikovana na ta način, da preprečujejo neposredno sodelovanje akterjev, ki niso države. Povedano drugače: medtem ko alternativne ideje lahko res najdejo pot do artikulacije v bolj ali manj izvorni obliki ter tvorijo diskurzivne in nediskurzivne posledice, pa to ne spremeni dejstva, da je sam diskurz o človekovih pravicah še vedno zasnovan na izključevanju oz. onemogočanju neposredne participacije in subjektivizacije tistih, ki so jim človekove pravice namenjene.

Tudi konstruktivistična teorija, ki sicer naslavlja transnacionalno organizacijo in aktivizem civilne družbe, »/.../ spregleda načine, na katere je transnacionalno zagovorništvo pogojeno in povezano z državno močjo, posebno znotraj mednarodnih organizacij« (Landolt 2013, 107). Odnos med civilno družbo/NVO in državami (niti v primeru držav, ki se deklarirajo kot liberalnodemokratične!) v okviru mednarodnih organizacij ni vnaprej določen, temveč se spreminja glede na okoliščine, kjer na strani držav geopolitične interese držav v posameznih primerih sodelovanja z NVO dopolnjujejo tudi dejavniki funkcionalne učinkovitosti in institucionalne legitimnosti (Landolt 2013, 111).⁴⁰²

Tretja skupina kritike, ki je najpogosteje izražena v obstoječi literaturi in virih na temo

⁴⁰¹ Velja izdvojiti, da gre v vseh primerih za korelacijo, ne pa za vzročno-posledično povezanost, saj lahko opazujemo zgolj stopnjo podobnosti/ujemanja med priporočili civilne družbe ter držav, ne moremo pa npr. trditi, da so končna priporočila oblikovana na podlagi priporočil civilne družbe (Mahoney *et al.* 2013, 11).

⁴⁰² Aktualna stopnja pripuščenosti k diskurzu o človekovih pravicah v okviru UPP in SČP ima na splošno svoje korenine v vključevanju NVO v delo KČP, kjer so se liberalne države močno zavzemale sodelovanje NVO, takrat večinoma usmerjenih v spodbujanje ter spremljanje uresničevanja državljskih in političnih pravic. Na eni strani si slednje lahko razlagamo kot del identitete liberalnih, Zahodnih držav, po drugi strani pa je šlo za pridobitev dobrega vira informacij o uresničevanju tega tipa pravic ob minimalnem tveganju, da bi same postale predmet kritike NVO (*ibid.*).

UPP (Abebe 2009, 19–22; Sweeney in Saito 2009, 210–11; UN Watch 2009; Davies 2010, 463; Matiya 2010, 321; Freedman 2011, 309–12), zadeva izključevanje iz diskurza kot posledico (neformalnega) povezovanja in delovanja držav skladno z regionalnimi bloki, namesto možnosti odkritega dialoga o stanju človekovih pravic znotraj vsake države, njegove inkluzivne in globalne rabe.

Za prvi cikel UPP, preden je bilo spremenjeno pravilo oblikovanja liste govorcev v interaktivnem dialogu, je podan očitek, da so omejeno število mest na seznamu zasedle države iz iste geografske regije oz. prijateljske države,⁴⁰³ ki naj bi mehanizem interaktivnega dialoga ohromile s pohvalami na račun varstva človekovih pravic v zadevni državi (glej npr. Abebe 2009, 19–20; Davies 2010, 463; McMahon 2010, 12; Freedman 2011, 309). Abebe (2009, 19–20; cf. Sweeney in Saito 2009, 210) npr. izrecno omenja pregleda Tunizije in Maroka, pri pregledu katerih naj bi bilo celo 50 (od npr. skupno 65 za Tunizijo) izjav takega tipa, glavnino med njimi pa naj bi prispevale afriške in muslimanske države. Kot simptom politike regionalizma v postopku UPP pa lahko tolmačimo tudi s strani UPR Info (2012a) kritizirano prakso, da se države oz. skupine držav (tako DPP kot države, ki sodelujejo v interaktivnem dialogu) naknadno, po pregledu v DS, zakulisno pogajajo o ubeseditvi priporočil.⁴⁰⁴

UN Watch (2009) na vzorcu vključevanja 55 držav v preglede stanja človekovih pravic v 12 DPP, opravljenih leta 2008, zaključuje, da je bila velika večina držav (32) iz različnih regionalnih skupin nagnjena k lojalnosti in hvaljenju držav iz istih regij. Ti zaključki podpirajo Abebejevo (2009, 19) trditev, da na vzorec regionalizma oz. blokovsko pripadnost ter hvaljenje prijateljskih držav ni v celoti imuna prav nobena izmed skupin držav, kar nas napeljuje k sklepanju, da razlogov za ta fenomen ne gre iskati pri posameznih državah in njihovih interesih, ampak v samih pravilih diskurza o človekovih pravicah.

Ta kritika v širšem kontekstu indicira, da so države v 21. stoletju kljub intenzivni vpetosti v globalizacijske procese še vedno močno pod vplivom pripadnosti svoji geografski regiji, poleg tega pa so vpete v množico mednarodnih vladnih organizacij, ki bolj ali manj

⁴⁰³ Kot je bilo že omenjeno, je v prvem ciklu UPP veljalo pravilo oblikovanja prednostnega seznama sodelujočih v interaktivnem dialogu po načelu, da prvi zapolnijo razpoložljiva mesta. Dahl Schlanbuscheva (2013, 14), ki ima sama praktično izkušnjo s sodelovanjem v UPP kot predstavnica Norveške pri ZN v času 10. in 11. zasedanja UPP, tako npr. navaja, da je ena izmed azijskih držav v interaktivni dialog, v katerega se je želela vključiti Norveška, v vlogi DPP organizirala ekskluzivni delovni zajtrk za predstavnike držav iz svoje geografske regije, na katerem je bil že pred začetkom uradnih ur sestavljen in zapolnjen seznam govorcev za interaktivni dialog omenjene DPP, drugim državam pa je bila odvzeta možnost sodelovanja.

⁴⁰⁴ Savdska Arabija je npr. po pregledu stanja človekovih pravic na ravni DS, 21. oktobra 2013, v intenzivnih pogajanjih uspela doseči, da je bila iz priporočila Tunizije odstranjena vsakršna referenca na Rimski statut Mednarodnega kazenskega sodišča (UPR Info 2013b, 2014b), medtem ko je Ruska federacija (sicer neuspešno) lobirala za premik določenih prejetih priporočil iz glavnega besedila v opombe (UPR Info 2014b).

neposredno sooblikujejo diskurz človekovih pravic – njegove širše moralne/metafizične ter povsem praktične oz. implementacijske vidike. Poleg petih regionalnih skupin, ki jih prepozna sistem ZN, vključno s SČP, članice ZN, ki sicer v UPP nastopajo kot individualne države, ne morejo izključiti članstva v regionalnih organizacijah.⁴⁰⁵ Še več, posamezne organizacije pri tem odkrito spodbujajo in članice napeljujejo h kolektivnemu nastopanju v sklopu postopka UPP. »Upa se, da bodo sčasoma države Commonwealtha postale vedno bolj zavezane procesu UPP in da bodo postale močnejši kolektivni glas« (Sen in Vincent 2009, 39). Še večjo stopnjo kolektivizma lahko pričakujemo pri članicah EU kot *sui generis* mednarodni organizaciji, katere članice sicer sodelujejo individualno v vlogi DPP in pri pregledu drugih držav, vendar pa se je kot ustaljena praksa pokazalo to, da v pogajanjih o ustanovitvi/reformi UPP ter v razpravah v SČP ena izmed držav (večinoma aktualna predsedujoča Svetu EU) zastopa stališče vseh članic EU ter držav kandidatk za članic.⁴⁰⁶

Konstruktivistična teorija s svojim modelom socializacije norm ne uspe misliti politike regionalizma oz. regionalne lojalnosti kot prepreke, ki lahko na kratek rok ovira/prekine proces socializacije ali na daljši rok popolnoma prepreči ponotranjenje norm. Kar uhaja konstruktivistični misli, je, da držav med seboj ne ločuje zgolj asimetrija v moči na horizontalni ravni, marveč so države tudi oz. posebej na področju človekovih pravic pod »socializacijskim« pritiskom znotraj različnih regionalnih forumov in blokov držav, čeprav so le-ti pritiski seveda drugačne narave in bistveno bolj subtilni ter kompleksni kot v primeru bipolarne mednarodne skupnosti v času hladne vojne. Ne nazadnje sodobno mednarodno skupnost po koncu hladne vojne lahko označimo kot multipolarno in ne »nepolarno« skupnost.

Največja omejitev v pojasnjevalni moči konstruktivistične teorije, vključno s teorijo »bumerang učinka« ter spiralnim modelom, je torej ontološke narave,⁴⁰⁷ saj izpušča raven analize, ki smo jo utemeljili kot neobhodno pri razumevanju tako globalizacijskih procesov, kakor tudi genealogije človekovih pravic. Konstruktivistični pristopi sicer naslavljajo tudi oblikovanje regionalnih identitet in interesov, vendar ob državi kot primarni ravni analize

⁴⁰⁵ Za UPP specializirana NVO UPR Info posebej izpostavlja sledeče organizacije: Združenje karibskih držav, Liga arabskih držav, ASEAN, AU, Skupnost neodvisnih držav, Skupnost narodov, EU, Organizacija ameriških držav, Organizacija ibero-ameriških držav, OIC, Mednarodna organizacija za frankofonijo in Forum pacifiških otokov.

⁴⁰⁶ Za ilustracijo te trditve glej npr. pisne in ustne prispevke Finske v imenu takratnih članic EU ter Bolgarije in Romunije v procesu ustanavljanja UPP (Urad visoke komisarke Združenih narodov za človekove pravice 2007, 29–33) ter izjavo stalnega predstavnika Španije v imenu EU, aktualnih držav kandidatk ter drugih *ad hoc* pridruženih držav na 14. zasedanju SČP (Delegacija Evropske unije pri Združenih narodih 2010).

⁴⁰⁷ Posledice tega so seveda tudi metodološke, saj nam omenjeni teoretski pristopi ne ponujajo praktičnih orodij za raziskovanje pojava politike regionalizma oz. regionalnega blokovskega povezovanja v globalnem diskurzu o človekovih pravicah.

regije ter skupine oz. bloki držav niso postavljeni v vlogo relevantnih akterjev oz. tekmujočih ali nasprotujočih si struktur na univerzalni ravni.

Fenomen regionalizma v globaliziranem diskurzu o človekovih pravicah, posebej v okviru UPP, zato namenjamo ločeno podpoglavje ter ga postavljamo v središče empiričnega poglavja pričujoče disertacije.

4.4.3. *Regionalizem v globaliziranem diskurzu o človekovih pravicah*

Glede regionalizma v zvezi z globaliziranim diskurzom o človekovih pravicah moramo najprej ponoviti ugotovitev iz prejšnjih poglavij, da odnosa med regionalizacijo in globalizacijo nikakor ne moremo opredeliti kot enoznačnega. V teoriji globalizacije najdemo ideje o regionalizmu kot zelo staremu procesu, ki je zgodovinski (predmoderni) predhodnik globalizacije (Martell 2010, 44–5),⁴⁰⁸ medtem ko je mikro- in makroregionalizem ob boku globoke planetarne povezanosti ter procesov, ki so se »odlepili« od determinant teritorialne geografije, mogoče označiti tudi kot najizrazitejši obliki ponovne teritorializacije, zato je, strogo gledano, na prvi pogled nasproten definiciji globalnosti (Scholte 2005, 77). Skoraj v isti sapi pa se ravno regionalizem oz. meddržavno regionalno povezovanje omenja kot tisto, kar je zagotovilo in še vedno zagotavlja (predvsem regulatorno) infrastrukturo za celo vrsto globalizacijskih procesov (Scholte 2005, 145).⁴⁰⁹

Podobno kot si ekonomske globalizacije praktično ne moremo predstavljati brez regionalnih trgovinskih sporazumov in pripadajočih institucij, je diskurz sicer univerzalnih človekovih pravic v veliki meri (predvsem z vidika prevajanja diskurza v konkretne prakse) utemeljen prav na regionalnih režimih človekovih pravic. Podlago za te predstavlja že UL ZN (1945), ki v 7. poglavju spodbuja regionalno sodelovanje in trajnejše organiziranje držav za promocijo ciljev ZN za doseganje in vzdrževanje mednarodnega miru in varnosti (*cf.* Cisneros de Alencar 2010, 171). Tendenca krepitve obstoječih in ustanavljanja novih oblik regionalnih režimov ob prisotnosti vedno večjega števila in izrazov globalnosti v diskurzu o človekovih pravicah kaže na to, da sta regionalizem in globalizacija diskurza o človekovih pravicah pojava, ki se tudi v praksi med seboj ne izključujeta.

V diskurzu o človekovih pravicah je bistveno bolj izražen makroregionalizem, ki ima za

⁴⁰⁸ Kot Martell (2010, 46–7) povzema po drugih avtorjih, naj bi bilo zgodovinsko povezovanje regij mogoče označiti kvečjemu kot »arhaično globalizacijo« oz. več »mini globalizacij«.

⁴⁰⁹ Tako mikro- kot makroregionalne povezave zase in za sicer teritorialno definirane enote v njihovi domeni sprejemajo regulatorni okvir, ki ustvarja medsebojno povezanost ter soodvisnost med njimi samimi ter s preostalim svetom.

podlago determinante teritorialne geografije – govorimo o evropskem, ameriškem, afriškem in počasi nastajajočem azijskem režimu človekovih pravic –, pri čemer pa se (ne samo v tem primeru) regije prevečkrat pojmuje kot objektivni, »znanstveni« ali »tehnični« dejavnik, medtem ko je zanemarjen vidik regionalizma v diskurzu o človekovih pravicah njegova političnost. Regionalizem tudi v diskurzu o človekovih pravicah ne sledi naravnim, fizičnim mejam, temveč je v prvi vrsti zamejevanje diskurzov in praks na osnovi političnih kriterijev. Evropski regionalni režim varstva človekovih pravic, skoncentriran okrog EKVČP in ESČP, tako npr. vključuje tudi države, ki jih sledeč kriterijem teritorialne geografije ne moremo utemeljevati kot evropske (Rusija, Turčija, Azerbajdžan ...), marveč si z drugimi državami bolj kot geografsko lego delijo identitetne in interesne usmeritve. Potrditev politične komponente regionalizma je dejstvo, da so geografske regije v različnih kontekstih razprave (o človekovih pravicah) različno definirane, kar lahko najlepše ilustriramo s primerom, da npr. v sistemu ZN evropski režim varstva človekovih pravic ni sinonim za samostojno regijo, marveč so v njem sodelujoče države del dveh ločenih skupin. Sistem ZN namreč še zmeraj ločuje med vzhodno- in zahodnoevropskimi državami, pri čemer so slednjim pripete tudi t. i. »druge« države (Avstralija, Kanada, Nova Zelandija, Izrael in ZDA⁴¹⁰).

Tudi formalna pravila UPP, ki dajejo regionalnim organizacijam različne kanale za participacijo,⁴¹¹ indicirajo, da regionalizem sam po sebi ni kontradiktoren globaliziranosti diskurza o človekovih pravicah, pač pa ima lahko za človekove pravice kot *lingua franca* negativne diskurzivne in nediskurzivne posledice politika regionalizma oz. regionalna blokovska pripadnost kot kriterij zamejevanja globaliziranega diskurza o človekovih pravicah. Politika regionalizma je posebno v institucionaliziranih oblikah globaliziranega diskurza o človekovih pravicah zato dejavnik, ki daje prostor njegovi instrumentalizaciji za uresničevanje in upravičevanje partikularnih interesov namesto demokratizacije v obliki pripuščanja vseh, posebno tradicionalno marginaliziranih subjektov ter idej k diskurzu o človekovih pravicah.

Temeljni paradoks UPP sledeč tej ideji tako izhaja iz na eni strani deklarirane težnje po

⁴¹⁰ Izrael je trajnejše članstvo v skupini zahodnoevropskih in drugih držav pridobil šele leta 2004, medtem ko ZDA formalno niso včlanjene v nobeno regionalno skupino, se pa redno udeležujejo sestankov te skupine. Več o tem v Department for General Assembly and Conference Management (2012).

⁴¹¹ Regionalne organizacije lahko prispevajo informacije za skupno poročilo drugih deležnikov, prisostvujejo interaktivnemu dialogu v DS, podajo splošni komentar pred sprejetjem končnega poročila na plenarnem zasedanju, možnost za njihovo sodelovanje pa je odprta tudi v fazi uresničevanja zaključkov iz ženevskega dela postopka (v obdobju med dvema cikloma pregleda za posamezno državo) (Cisneros de Alencar 2010, 173). Cisneros de Alencar (2010, 177–8) na primeru ameriškega regionalnega režima človekovih pravic, ki ga tvorijo članice Organizacije ameriških držav, zaključuje, da je ta tudi v praksi vpleten v UPP, da se države v interaktivnem dialogu sklicujejo nanj ter na njegove mehanizme in da obstaja potencial za nadaljnji razvoj sodelovanja med SČP in s tem regionalnim sistemom varstva človekovih pravic.

depolitiziranem, globaliziranem diskurzu o človekovih pravicah, »/.../ namenoma ustanovljenem kot ravnotežnem mehanizmu, v katerem so v pregled vključene vse države ne glede na njihovo podobo v zvezi s stanjem človekovih pravic« (Ulrich 2011, 39), medtem ko je po drugi strani že v sama pravila diskurza kot »tehnično dejstvo« vgrajena regionalna politika (cf. Dahl Schlanbusch 2013, 14).⁴¹² Kakor je bilo že predhodno zapisano, je SČP kot institucionalni okvir za UPP sestavljen po načelu enakopravne zastopanosti regij, isto načelo pa je igralo pomembno vlogo tudi pri določanju modalitet UPP. Tako se popolnoma drugačne diskurzivne in nediskurzivne posledice, kakor so bile v veljavi v – na koncu z vseh strani zelo močno kritiziranih – »spolitiziranih« postopkih KČP, pričakujejo od institucionalnega okolja, kjer so pravila diskurza oblikovana po istem temeljnem načelu, namesto po načelu spodbujanja medsebojnega zaupanja in odprtosti diskurza (cf. Terlingen 2007, 178).⁴¹³

Zdi se, da se zgolj s slednjima lahko UPP na dolgi rok izogne ujetosti v proceduralne zadeve ter nenehnim poskusom popravljanju asimetrije med statusom različnih skupin držav, ki jih problematizira Ulrich (2011, 40). Vztrajanje na konceptu depolitizacije pa, ravno nasprotno, perpetuira vprašanja strukturiranja diskurza o človekovih pravic s sizifovskim iskanjem načina za preseganje diskurzivnih in nediskurzivnih asimetrij med državami. Čeprav so praktično vse države pozdravile domnevno depolitizirano/kooperativno naravo postopka, pa se zdi, da tudi na kratki rok ne vedo prav dobro, kaj početi z njo.

Obremenjenost z depolitizacijo postopka UPP se je namreč na njegovem prvem zasedanju odražala v shizofreni situaciji, ko so se »/.../ nekatere države v postopku pregleda skušale izogniti politizaciji s tem, da se niso vključevale v preglede drugih držav (Poljska, Češka republika in Finska), medtem ko so se druge z istim ciljem redno vključevale v druge preglede (Združeno kraljestvo, Alžirija, Brazilija in Nizozemska)« (Domínguez Redondo 2008, 730). Podobne zaznamke najdemo pri Abebeju (2009, 20), ki pravi, da se »afriške države lahko hitro znajdejo v skušnjavi, da kooperativno naravo postopka novega mehanizma

⁴¹² Dahl Schlanbuscheva (2013, 14) piše o politizaciji po regionalnem načelu, medtem ko se v pričujoči disertaciji izogibamo izrazu politizacija, ker zakriva dejstvo, da je že sam UPP v osnovi političen postopek. Ker je zaradi omejenega časa in resursov nemogoče, da bi se vsaka država vključila v vsak pregled stanja človekovih pravic v drugih državah, je vsaka odločitev o tem, kdaj in na kak način bo posamezna sodelovala v drugih pregledih, lahko že označena kot politična (Draluck 2010, 44). Zaradi vrojene političnosti postopka zato raje pišemo o politiki regionalizma oz. o regionalnem blokovskem obnašanju.

⁴¹³ Regionalizem v diskurzu o človekovih pravicah ostaja prisoten, četudi se članice SČP za razliko od njegove predhodnice KČP vsakokrat volijo neposredno v GS ZN in ne več posredno preko regionalnih skupin in čeravno je večina članic ZN v 21. stoletju v nasprotju z obdobjem sredi hladne vojne in tik po njej liberalnih demokracij, kar Edwards *et al.* (2008) na podlagi svojih empiričnih izsledkov identificirajo kot dva izmed najpomembnejših dejavnikov za učinkovito zagotavljanje spoštovanja človekovih pravic na ravni te mednarodne organizacije oz. odmik od prakse regionalnih blokov kot ovire praktičnemu učinkovanju obstoječih pravnih standardov na tem področju. Slednje enkrat več – v nasprotju z liberalistično paradigmo, ki jo nekritično reproducirajo tudi omenjeni avtorji – govori proti iskanju temeljnega problema človekovih pravic v 21. stoletju v neliberalnih režimih v posameznih državah in regijah sveta.

enačijo z odsotnostjo vsakršne prave kritike. Zahodne vlade, ki niso vajene kritike iz drugih skupin, pa si lahko tovrstno kritiko podobno interpretirajo kot namerno kritiko proti njim«. Kakor gre pričakovati z ozirom na njihov (anahronistični) položaj v mednarodni skupnosti in sistemu ZN, so očitki o politizaciji diskurza o človekovih pravicah v okviru UPP posebej pričakovani in se pojavljajo v primeru stalnih članic VS ZN, čeravno je formalno njihov položaj v postopku popolnoma izenačen z vsemi preostalimi DPP.⁴¹⁴

S tem se še enkrat več kaže moč, ki počiva v diskurzu človekovih pravic, ter ima lahko znotraj njega negativne posledice za človekove pravice kot *lingua franca*, tako kadar imajo hegemonsko pozicijo v njem države, ki se želijo kritiki izogniti z argumentom zgodovinske izključenosti iz diskurza, kakor tudi zahodne države, ki kot mesto, kjer so bile človekove pravice najprej artikulirane in kodificirane, ter njihove tradicionalne zagovornice, težko sprejemajo kritične opazke na račun svoje politike na področju človekovih pravic. Škoda, ki lahko nastane z zamejevanjem diskurza o človekovih pravicah v postopku UPP, se zdi še toliko večja, če sledimo Tomuschatovi (2011, 616–7) ideji, da največji potencial UPP, za razliko od drugih mehanizmov ZN, posebej individualiziranih postopkov pred PT, izhaja prav iz njegove hkratne in kolektivne narave, torej priložnosti, ki jo lahko predstavlja univerzalna (na enem mestu) koncentracija politična volje ter ekspertize.

Nadaljnja težava ideje depolitizacije diskurza o človekovih pravicah je enačenje tega koncepta z apolitičnostjo človekovih pravic. Kakor pa smo zapisali in razčlenili že v uvodni konceptualizaciji človekovih pravic, je politika vrojena v človekove pravice oz. same po sebi brez umeščenosti v politični kontekst ter konkretnih politik za njihovo uresničevanje nimajo pravega pomena (*cf.* Tomuschat 2011, 609). Še več, politični mehanizmi sodobnega varstva človekovih pravic, kot sta UPP in APRM, predstavljajo dobrodošel odmik in dopolnjevanje hegemonskega pravnega diskurza s političnimi vidiki praktičnih manifestacij in vsebine človekovih pravic (*cf.* Dominguez-Redondo in McMahon, v tisku).

Kar lahko v zvezi s politiko smatramo kot problematično v sodobnem diskurzu o človekovih pravicah, tako ni politika sama po sebi (zatorej niti sama politična narava diskurza v UPP), temveč pristranska aplikacija posameznih norm človekovih pravic, tj. sklicevanje nanje z argumenti in motivi, ki so po vsebini »zunanji« zadevnim normam (Heinze 2008, 42). »Toda medtem ko nelegitimnost izhaja iz zunanjih političnih dejavnikov, to še zdaleč ne

⁴¹⁴ Smithova (2013, 28) ugotavlja, da tudi v postopku UPP Francija, VB, ZDA, Kitajska in Rusija ustvarjajo vtis, kot da so človekove pravice potrebne predvsem v primeru drugih držav, same pa se izogibajo kritični (samo)refleksiji ter težko sprejemajo neskladje med idealizirano samopodobo ter tem, kako jih vidijo drugi.

pomeni, da so vsi dejavniki, ki so politični, že zato tudi zunanji« (*ibid.*).⁴¹⁵

Politika regionalizma kot eden takih zunanjih političnih dejavnikov se nam tako z vidika človekovih pravic kot uvodoma definirane *lingua franca* razkriva kot bistveno kompleksnejša prepreka, kakor domnevni kulturni relativizem posameznih držav, ki ga kot problematičnega v sklopu tega novega mehanizma obravnava Lloret Blackburn (2011),⁴¹⁶ pri svoji analizi prvih šestih zasedanj (zgolj uvodoma in zelo ohlapno) pa omenjata McMahon in Acherieva (2012),⁴¹⁷ nanj pa se v svoji analitični podlagi analize regionalnih razlik v obravnavi priporočil na temo spolne usmerjenosti ter spolne identitete sklicuje tudi Dahl Schlanbuscheva (2013, 18–22).⁴¹⁸

Kot dejavnik, ki spodbuja regionalno zamejevanje diskurza o človekovih pravicah v sklopu UPP, moramo omeniti tudi *de facto* neenakost posameznih držav v dostopu do diskurza o človekovih pravicah, s čimer pa ne ciljamo le na članstvo in glasovalne pravice v SČP kot na orodje za uresničevanje lastnih interesov v kontekstu UPP, kar je praksa, ki je že bila predmet kritike držav tudi v tretjem odboru GS ZN (Združeni narodi 2013). Osnovna primerjava izkušnje, ki sta jo v prvem ciklu z UPP imeli svetovna velesila Kitajska ter majhna otoška država Nauru (glej Smith 2011a), je indikator tega, da sicer na *prima facie* enaki obravnavi držav ter izomorfem postopku temelječi UPP prinese drugačne diskurzivne in nediskurzivne posledice za majhne, manj razvite države,⁴¹⁹ ki običajno nimajo niti stalno prisotnih predstavnikov v Ženevi. Smithova (2012, 576–7) za širšo kategorijo pacifiških otoških

⁴¹⁵ Za ilustracijo te trditve glej primera v Heinze (2008, 42–5). Pri tem je nujno dodati, da je v praksi včasih težko nedvoumno določiti naravo dejavnikov, ki vplivajo na aplikacijo posameznih norm človekovih pravic. V takih primerih je potrebno vzeti v obzir tudi druge dejavnike legitimnosti aplikacije posameznih norm v diskurzu o človekovih pravicah, kakor jih je npr. v obliki »testa« (ne)pristranskosti v diskurzu o človekovih pravicah razvil omenjeni avtor (glej Heinze 2008).

⁴¹⁶ Lloret Blackburn (2011, 33) na podlagi analize besedil iz prvega cikla UPP prepoznava dva tipa kulturnega relativizma človekovih pravic oz. dve skupini držav, ki ga prakticirata v kontekstu postopka UPP. Namesto tradicionalne enotne skupine pristašev kulturnega relativizma v okviru UPP prepoznava države, ki svojo kulturno relativistično pozicijo utemeljujejo na političnih dejavnikih oz. revolucionarnem diskurzu (Kitajska, Vietnam, Mjanmar in Kuba), ter na drugi strani države, ki (re)producirajo islamski kulturni relativizem (Jemen, Iran in Pakistan). Pri tem je potrebno omeniti, da se iz besedila zdi, da so primeri bolj kot z jasnimi, teoretsko ali praktično argumentiranimi kriteriji, izbrani diskrecijsko, o čemer ne nazadnje priča tudi dejstvo, da se kulturni relativizem povezuje izključno z nezahodnimi državami (*cf.* Dahl Schlanbusch 2013, 26–7).

⁴¹⁷ Kot pravita avtorja: »Najin osrednji argument je, da lahko obnašanje držav v UPP v veliki meri pojasnimo s tem, katere države v mednarodnih odnosih vztrajajo na pristopu univerzalnih človekovih pravic, za razliko od tistih, ki se zatekajo h kulturnemu relativizmu« (McMahon in Ascherio 2012, 231). Glej tudi Dominguez-Redondo in McMahon (v tisku), kjer isti avtor v drugem delu zagovarja UPP ravno kot mehanizem za integracijo in preseganje diskrepance med univerzalizmom in kulturnim relativizmom.

⁴¹⁸ Ne nazadnje že omenjena avtorica tudi sama ugotavlja, da sta se tako univerzalizem kot (kulturni) relativizem v preteklosti že uporabljala kot izgovora za kršenje človekovih pravic (posameznih skupin ljudi) (Dahl Schlanbusch 2013, 20).

⁴¹⁹ Med najbolj očitnimi je izvrševanje priporočil za posamezno DPP, ki ga proučuje Frazier (2011) in (čeprav v analizi s številnimi omejitvami in pomanjkljivostmi) ugotavlja pozitivno korelacijo med stopnjo implementacije prejetih priporočil ter stopnjo gospodarske razvitosti države. Izbrani vzorec držav namreč kaže na to, da indeks implementacije sprejetih priporočil ter v odstotek v celoti implementiranih priporočil evidentno pada od najbolj proti najmanj razvitim državam (Frazier 2011, 16).

državic, med katere sodi tudi Nauru, ugotavlja, da je tekom prvega cikla stanje človekovih pravic v državah iz te skupine dobilo bistveno manj pozornosti drugih držav, še bolj pa v oči bode njihovo ne vključevanje v preglede drugih držav.

Tudi Sweeney in Saito (2009, 211) na podlagi svojih izkušenj s pozicije NVO zaključujeta, da je politika regionalizma v globaliziranem diskurzu o človekovih pravicah posebno izrazita pri malih državah, ki naj bi se (z izjemo članic EU) le redko odločale za aktivno sodelovanje pri pregledu držav izven regije, ki ji pripadajo. Praksa diskurza o človekovih pravicah tako v večini primerov negira visoka pričakovanja, da bi UPP ponudil diplomatski parket, ki bi spodbujal predvsem male države, da v zvezi z uresničevanjem človekovih pravic »zaslišujejo« velike, tudi tradicionalno prijateljske države (Mac Aodha 2011, 73).

Čeprav je bilo v ustanovitvenih dokumentih predvideno oblikovanje UPP kot mehanizma, ki ne nalaga dodatnih (materialnih) bremen državam, in čeprav je državam na voljo finančna (v obliki jamstvenega sklada) in tehnična pomoč, pa je sodelovanje za manjše, manj razvite in od centrov svetovne politike oddaljene države UPP še vedno – tako z vidika materialnih in nematerialnih resursov – zelo obremenjujoče (cf. Abebe 2009, 24–5).⁴²⁰ Za slednje je nabor formalnih možnosti participacije v diskurzu o človekovih pravicah v prvi vrsti *de facto* omejen na svoje sodelovanje v vlogi DPP, medtem ko lahko pričakujemo, da se bodo v preglede stanja človekovih pravic v drugih državah vključevale v primerih, ko ima vlogo DPP država, ki jim je bližje v geografskem smislu.⁴²¹ Večje države z obsežnimi materialnimi in nematerialnimi resursi, ki spodbudno vplivajo na participacijo v diskurzu o človekovih pravicah, si na drugi strani lahko privoščijo vključevanje v razpravo o stanju človekovih pravic tudi na ozemlju v geografskem smislu oddaljenih držav in ob tistem strinjanju drugih držav prevzemajo vlogo neformalnega glasu oz. predstavnikov svojih regij v diskurzu o človekovih pravicah.

UPP naj bi vsem državam zagotavljal enako obravnavo, vendar se zdi, da bi bilo ob neenakih izhodiščih držav veliko ustrežnejše načelo proporcionalne obravnave ob enakovrednih merilih (Freedman 2011, 311). Najbrž ni potrebno posebno poudarjati, da »UPP

⁴²⁰ Aktivno in konstruktivno sodelovanje v postopku UPP namreč ne zahteva zgolj prisotnosti, temveč tudi informiranost o stanju človekovih pravic v drugih državah. Medtem pa omenjeni sklad za UPP ob omejenih, od donatorjev odvisnih sredstvih, med prosilkami za pomoč daje prednost vsakokratni DPP in ne državam, ki želijo sodelovati v pregledu stanja človekovih pravic v drugih državah (Abebe 2009, 25). Seveda pa ne gre pozabiti, da lahko tiči vzrok za nesodelovanje manjših držav tudi v njihovi percepciji samih sebe kot malih držav, ki ne kažejo interesa za vključevanje v (mednarodno)politične zadeve v drugih regijah ali se bojijo morebitnih povračilnih ukrepov drugih držav (Freedman 2011, 307–8).

⁴²¹ Draluck (2010, 45) po začetnem entuziazmu z letom 2008 opaža padec v vključevanju držav v interaktivni dialog. V interaktivne dialoge manjših, manj prominentnih držav, naj bi se vključevalo veliko manj držav, posebno manjših, s čimer so te prikrajšane za dialog, priporočila in tehnično pomoč, ki bi jih najpogosteje močno potrebovale in verjetno tudi sprejele.

ne služi svojemu namenu, če se imajo vanj priložnost vključevati le najbolj predane države z največ sredstvi« (Draluck 2010, 44) in če so posledično na mednarodnem »talu« zgolj tiste države, ki jim je pripeta etiketa (tradicionalnih, resnih, sistematičnih ...) kršiteljic človekovih pravic. To bi bilo ne nazadnje tudi v nasprotju s pričakovanji, da bi UPP naslavljal najrazličnejše kršitve človekovih pravic in ne le tiste, ki so ovrednotene kot sistematične in zelo grobe (Freedman 2011, 296).⁴²² Naše pojmovanje enakosti v diskurzu o človekovih pravicah tudi v okviru UPP je zato veliko bližje Heinzejevemu (2008, 41) konceptu nepristranskosti (*evenhandedness*) v mednarodni politiki človekovih pravic, ki jo pri vlečenju paralel oz. predvsem razlik med delovanjem KČP in OČP opredeljuje v enostavni maksimi kot hvaljenje napredka tudi najbolj problematičnih režimov ter kritiziranja pomanjkljivosti tudi najboljših.

Praktična kritika postopka UPP z vidika regionalne lojalnosti skupaj s širšo teoretsko kritiko (prevladujočega) diskurza človekovih pravic tako navaja k drugačnim oz. drugače formuliranim raziskovalnim vprašanjem za empirično analizo postopka UPP, kakor jih npr. narekuje aplikacija konstruktivističnega spiralnega modela na omenjeni postopek. Na (neizčrpani) seznam relevantnih raziskovalnih vprašanj za empirično analizo lahko uvrstimo sledeča vprašanja. Ali na dajanje/prejemanje priporočil v postopku UPP vpliva pripadnost geografski regiji? Ali na sprejetost priporočil vpliva, če so dana znotraj iste geografske regije? Ali na izmenjavo priporočil vpliva članstvo v mednarodnih organizacijah? Je sprejetost priporočil večja med članicami istih regionalnih organizacij? Ali stopnja razvoja v posamezni državi vpliva na njeno vključevanje v interaktivni dialog o stanju človekovih pravic v drugih državah?⁴²³ Ali razlike v gospodarskem razvoju vplivajo na stopnjo sprejetosti priporočil za posamezno DPP? Kako na sodelovanje v postopku vpliva stopnja demokratičnosti v državi prejemnici in dajalki priporočil? Ali velikost države vpliva na dajanje in prejemanje priporočil?

V sledečem poglavju se pri naši empirični analizi opravljenih zasedanj UPP primarno osredotočamo na vprašanja, povezana z regionalno geografijo. Izbira slednje kot temeljnega izhodišča in fokusa naše empirične analize je povezana z dejavniki teritorialne geografije kot enim izmed ključnih (ontoloških) vprašanj globalizacijskih procesov ter z že omenjenim

⁴²² Med temi Dominguez-Redondova in McMahon (v tisku) izpostavljata predvsem človekove pravice v stalnih članicah ZN ter tipe pravic, ki običajno ne dobijo pomembnejšega mesta v drugih mehanizmih mednarodnega varstva človekovih pravic, kakor so npr. pravice istospolno usmerjenih ter pravice pripadnikov manjšin.

⁴²³ Dahl Schlanbuscheva (2013, 44) npr. v svoji analizi v UPP podanih priporočil ugotavlja izjemno močno stopnjo korelacije med statističnima spremenljivkama pripadnosti regionalni skupini držav v sistemu ZN ter indeksom človeškega razvoja (*Human Development Index* – HDI), »kar bi lahko potrjevalo hipotezo, da je 'razvoj' posredujoča spremenljivka med 'regionalno skupino DPP' ter 'sprejetostjo SOGI (pravic vezanih na spolno usmerjenost ter spolno identiteto, op. a.) pravic'«.

argumentom, da je v pravila diskurza o človekovih pravicah UPP tudi formalno vgrajena logika sveta, razdeljenega na tradicionalne geografske regije, uvedenih predvsem za potrebe glasovanja in kot kriterija enakomerne zastopanosti v sistemu ZN ter v sedanji obliki kodificiranih od sredine 60. let prejšnjega stoletja.⁴²⁴

Poleg teh petih geografskih regij iz sistema ZN pa v našo empirično analizo vključujemo tudi politiko regionalizma držav članic EU in OIC (glej Prilogo B). Ob tem, da je nemogoče obravnavati vse regionalne povezave, ki obstajajo mimo statističnih regij ZN,⁴²⁵ ter da vse izmed njih niso enako relevantne za diskurz o človekovih pravicah, to izbiro utemeljujemo tudi s tem, da sta v sekundarni literaturi (glej npr. Abebe 2009, 19; Smith 2010; Freedman 2011, 307; Hug in Lukács 2013, 90) omenjeni kot tisti regionalni organizaciji, v katerih naj bi bila lojalnost, v UPP in v drugih postopkih SČP, posebej izrazita. Hug in Lukacs (2013) tudi s statistično analizo vzorcev glasovanja držav članic SČP na prvih trinajstih zasedanjih SČP ugotavljata, da je v primeru kontroverznih predlogov (kjer običajno sploh pride do formalnega glasovanja) mogoče statistično potrditi blokovsko in izrazito polarizirano glasovanje članic omenjenih dveh organizacij.⁴²⁶ Povedano drugače in sledeč njunim empiričnim izsledkom, članstvo v eni izmed omenjenih organizacij naj ne bi le sistematično vplivalo na vzorec glasovanja posameznih članic, marveč njune članice običajno zavzamejo celo diametralno nasprotna stališča do specifičnih predlogov (Hug in Lukács 2013, 98).

Glede na prvi omenjeni tip regionalizma ju lahko obravnavamo kot presečni regiji, saj imata tako EU kot OIC svoje članice v več kot eni regionalni skupini po klasifikaciji iz sistema ZN.⁴²⁷ Za razliko od prej omenjenih geografskih regij, ki so formalizirane v sistemu ZN, lahko ti dve regiji uvrstimo med t. i. posvetovalne oz. politične skupine (*caucus groups*), znotraj katerih se oblikujejo stališča do posameznih vsebinskih, pa tudi proceduralnih zadev (Daws 1999, 12). Zanje velja, da so njihove članice seveda povezane z dogajanjem znotraj

⁴²⁴ Splošno o geografski zastopanosti v sistemu ZN npr. v Thakur (1999), posebno v drugem, Dawsovem (1999) poglavju, ki razjasnjuje zgodovinske okoliščine nastanka regionalnih skupin (*regional groups*) oz. grupacij (*groupations*).

⁴²⁵ Za primer seznama različnih za SČP/UPP relevantnih političnih zavezništev glej npr. Freedman (2011, 290–91).

⁴²⁶ Z robustnejšim modelom statistične analize Hug in Lukacs (2013, 102–3) v nadaljevanju sicer prideta do zaključka, da naj bi bili glasovalni vzorci v primeru omenjenih dveh skupin držav članic SČP bolj kot predmet blokovske delitve posledica sorodnosti njihovih preferenc na področju človekovih pravic. V ta namen poleg spremenljivke regionalnega izvora predlogov kot relevantne vpeljeta tudi tri dodatne spremenljivke (spoštovanje človekovih pravic, demokratičnost, ratifikacija mednarodnih pogodb s področja človekovih pravic), s pomočjo katerih naj bi bilo mogoče meriti sorodnost v preferencah držav kot pojasnjevalni dejavnik za sorodnosti/razlike v glasovalnih vzorcih posameznih skupin držav (Hug in Lukács 2013, 90).

⁴²⁷ Cf. Dahl Schlanbusch (2013, 56) pa priporoča razširitev metodologije za analizo regionalnega blokovskega obnašanja v ZN na druge skupine, še posebej OIC in EU, »/.../ obe veliki in relevantni politični zavezništvi, ki delujeta v okviru Sveta za človekove pravice. Ti dve zavezništvi sta še posebej zanimivi, ker sta medregionalni, s tem ko EU pokriva velik del članstva tako zahodnoevropske kot vzhodnoevropske/ skupine, OIC pa vključuje islamske države v pretežno afriški in azijsko-pacifiških skupinah.«

svojih regionalnih skupin, vendar pa (odvisno od moči političnih skupin) lahko njihov obstoj in delovanje pozitivno ali negativno vpliva na kohezijo geografsko determiniranih regionalnih skupin (*ibid.*). Medtem ko »razširjena« EU trenutno šteje 28 držav članic, jih ima OIC celo 57, pri čemer so te fizično locirane na štirih različnih celinah. EU za nas seveda ni zanimiva zgolj kot *sui generis* mednarodna regionalna organizacija, temveč tudi zato, ker domnevamo, da je prav EU ena izmed tistih regionalnih organizacij, katerih članic je RS, ki močno vpliva na politiko RS na področju človekovih pravic.⁴²⁸

⁴²⁸ Čeprav je sprejemanje politik za uresničevanje standardov človekovih pravic še vedno v pristojnosti posameznih držav članic, pa članstvo v EU vpliva nanje posredno preko področij, na katerih ima EU izključno pristojnost ali si jo deli z državami članicami. Če ilustriramo s primerom s področja pravosodja in notranjih zadev, je tako npr. RS skupaj s praktično vsemi državami članicami EU kategorično zavrnila možnost ratifikacije MKPDM z identičnim argumentom, da obstoječa in nastajajoča zakonodaja EU ter nacionalni predpisi v zadostni meri ščitijo delavce tretjih držav, ki legalno prebivajo na ozemlju držav članic EU (UPR Info 2012b, 23).

5 Politika regionalizma v postopku UPP – empirična analiza opravljenih zasedanj

Že od prvega zasedanja UPP smo priča opisom in (parcialnim) analizam izvajanja postopka za posamezne države (glej npr. Rathgeber 2009; Harrington 2009; Smith 2011b; Cochrane in McNeilly 2013; Bulto 2015), le-te pa so zelo kmalu postale dopolnjene tudi s tendenco iskanja načinov za empirično preverjanje splošnih (univerzalnih) zakonitosti ter možnosti za sklepanje o diskurzivnih in nediskurzivnih posledicah UPP v okviru aktualnih modalitet (glej npr. Sen in Vincent 2009; McMahon in Ascherio 2012; Dahl Schlanbusch 2013). Postavlja se vprašanje smiselnosti in možnosti kvantifikacije (učinkov) kvalitativnih procesov, pa vendar tudi diskurzivne prakse, kakršen je okvir postopka UPP, vsebujejo merljive podatke, preko katerih lahko s pomočjo statistične analize sklepamo o obstoju povezav med besedili in specifičnimi družbenimi pojavi. Če je diplomatski jezik, predpisan ter dodatno neformalno poenoten format poročanja in priporočanja po eni strani omejujoč dejavnik za kvalitativno diskurzivno analizo, pa po drugi strani ta dejavnika spodbujata h kvantitativni analizi in večata njeno zanesljivost.

Cilj pričujočega poglavja nikakor ni objektivizirati in z uporabo bolj pozitivističnih metod raziskovanja odkriti nedvoumne zakonitosti diskurza o človekovih pravicah, vzročno-posledične povezave med jezikom ter družbenimi pojavi, temveč (s sledljivimi in ponovljivimi postopki) nakazati aktualne trende v sodobnem, globaliziranem diskurzu o človekovih pravicah, kakor ga poseblja izbrani postopek UPP. Že večkrat omenjena fluidnost in dinamična narava slednjega nas vodi k izbiri in uporabi metod, ki omogočajo kontinuirano spremljanje povezanosti zunanjih dejavnikov,⁴²⁹ kakršna je politika regionalizma, z njegovimi diskurzivnimi in nediskurzivnimi posledicami. Posebnost ali morda še posebej očitna in nezanemarljiva značilnost UPP – tudi v primerjavi z drugimi institucionaliziranimi oblikami diskurza o človekovih pravicah – je namreč ta, da se je iz zasedanja do zasedanja spreminjalo ne le število držav, ki so se vključevale v interaktivni dialog, število danih in sprejetih priporočil, temveč tudi sama formalna in neformalna pravila diskurza.

⁴²⁹ Kot je že omenjeno v prejšnjem poglavju, v svoji distinkciji med notranjimi in zunanjimi dejavniki diskurza o človekovih pravicah sledimo razlikovanju, ki ga na sledi kriterijem (ne)legitimni kritiki stanja človekovih pravic oz. implementacije specifične norme človekovih pravic vzpostavlja Heinze (2008). Če poenostavimo, je ključna razlika med njimi relevantnost argumentov in pripadajočih motivacij za vsebino zadevnih norm človekovih pravic. Medtem ko povsem legitimni (»notranji«) politični dejavniki izhajajo iz različnih vrednot in pogledov na interpretacijo posamezne norme, ki pa so še vedno skladni s splošnim duhom norme in človekovih pravic kot takih, so eksterni dejavniki irelevantni ali celo v popolnem neskladju z vsebino in namenom posamezne norme.

Kaj in posledično kako torej želimo meriti v tretjem delu naše analize postopka UPP? Izmed številnih morebitnih vprašanj, ki bi jih bilo mogoče obravnavati v zvezi z UPP,⁴³⁰ se iz razlogov, utemeljenih v prejšnjem poglavju, osredotočamo na proučevanje povezanosti med regionalno pripadnostjo držav (geografski regiji in članstvom v izbranih regionalnih vladnih organizacijah) na sodelovanje v UPP nasproti začetnim pričakovanjem, da bo postopek UPP s svojo bilateralno usmerjenostjo ter večjo svobodo za oblikovanje stališč mimo regionalnih zavezništev odstopal od politike regionalizma, ki ga posebejajo tradicionalna razmerja iz GS ZN ter še vedno po regionalnem načelu oblikovan SČP (McMahon 2010, 5).

V tem delu disertacije se tako v nasprotju s poprejšnjo osredotočenostjo na UPP kot proces fokusiramo na ženevski del procesa, natančneje na interaktivni dialog med državami članicami ZN, tako da je osrednji predmet našega zanimanja izmenjevanje priporočil med sodelujočimi državami. Zanima nas, ali regionalna pripadnost in/ali članstvo v regionalni vladni organizaciji vplivata na vzorec dajanja/prejemanja priporočil v postopku UPP (prva ključna odvisna spremenljivka) ter na njihovo končno sprejetost (druga ključna odvisna spremenljivka). Kakor je bilo že večkrat izpostavljeno, je UPP kot diskurz o človekovih pravicah več kot zgolj besedila priporočil, ki si jih v interaktivnem dialogu izmenjajo države, vendar je prav ta njegov vidik najustreznejše polje za preučevanje domnevne politike regionalizma (zamejevanja diskurza o človekovih pravicah z ozirom na pripadnost geografski regiji oz. članstvo v regionalni vladni organizaciji) v postopku UPP.

Kot je bilo zapisano že v uvodu, temelji naša empirična analiza v največji meri na podatkih iz sekundarnih virov tudi zato, da bi se izognili napakam pri merjenju in zagotovili primerljivost analiziranih podatkov. Vanjo v osnovi vključujemo 33082 priporočil iz prvih sedemnajstih zasedanj UPP na način, kakor so ta iz besedil že pretvorjena v numerične podatke za kvantitativno analizo s strani ženevske NVO UPR Info.⁴³¹ Čeprav so se modalitete diskurza na prehodu s prvega na drugi cikel spremenile (glej prejšnje poglavje) in lahko zato

⁴³⁰ Od leta 2007 je bilo opravljenih nekaj specifičnih, parcialnih, pretežno kvantitativnih analiz postopka UPP, ki so se osredotočale bodisi na posamezne teme oz. skupine pravic. Med temi vsebinsko in metodološko zelo različno poglobljenimi analizami glej npr. Dahl Schlanbusch (2013) glede vključevanja tem spolne usmerjenosti ter spolne identitete v postopek UPP, Jolley (2012) v zvezi z obravnavo pravic otrok v UPP, Sen in Vincent (2009) na primeru sodelovanja držav Commonwealtha ali Karimova (2013) glede aktivnosti enajstih držav iz Skupnosti neodvisnih držav (*Commonwealth of Independent States*) v postopku UPP. Raziskovalni potencial za proučevanje postopka s tem evidentno še zdaleč ni izčrpan, saj se odpira prostor za številne druge vidike kvantitativne in kvalitativne analize omenjenega postopka.

⁴³¹ Pri tem velja opozoriti, da so tudi pri kvantitativnih podatkih kljub postopkom za eliminacijo napak pri merjenju možna odstopanja, saj imajo pri UPP kot izrazito dinamičnem in »živem« postopku DPP možnost (in se je v praksi tudi poslužujejo!), da naknadno spreminjajo status priporočil in prostovoljnih zavez, tako da število priporočil predvsem po kriteriju njihove sprejetosti variira tudi v obdobju med samimi ženevskimi pregledi. Tovrstnim napakam pri merjenju, ki lahko vplivajo na (ne)zanesljivost kasnejših statističnih izračunov, se je do določene mere mogoče izogniti s »posnetkom« baze podatkov na specifični datum ter velikim številom opazovanj.

pričakujemo nekoliko spremenjeno dinamiko ter dopuščamo možnost razlik v diskurzivnih in nediskurzivnih posledicah UPP med prvim in drugim krogom pregledov za posamezne DPP, pa nam šele obravnava besedilnih podatkov iz obeh ciklov omogoča razumevanje nakazanih trendov v UPP kot dinamičnem mehanizmu. Medtem ko je pričakovati in je parcialna analiza Dahl Schlanbuscheve (2013) nakazala, da se pomen regionalne pripadnosti kot relevantnega dejavnika v diskurzu o človekovih pravicah potencira v primeru posameznih kategorij pravic, k naši empirični analizi pristopamo splošno, tako da obravnavamo priporočila za napredek pri uresničevanju vseh kategorij pravic.⁴³²

Analiza vpliva regionalne politike na potek in izid diskurza o človekovih pravicah v okviru UPP je izvedena v treh korakih. V prvem podpoglavju z uporabo osnovnih, opisnih statistik osvetlimo diskurz o človekovih pravicah od 1. do 17. zasedanja UPP ter identificiramo vzorce vključevanja držav vanj skozi dajanje, prejemanje in sprejemanje priporočil. V drugem koraku na podlagi teh osnovnih podatkov oblikujemo dodatne hipoteze za bivariatno statistično analizo. Tretji korak (multipla regresijska analiza) predstavlja najbolj robustni model analize, v katerem regionalno pripadnost oz. članstvo v izbranih regionalnih vladnih organizacijah kot temeljni neodvisni spremenljivki »kontroliramo« glede na druge spremenljivke, ki bi lahko odločilno vplivale na stopnjo povezanosti med regionalno pripadnostjo, vključevanjem v razpravo glede stanja človekovih pravic v posamezni državi ter odziv DPP.

5.1 UPP v osnovnih številkah: opisna statistična analiza

Da bi dobili približno predstavo o razsežnostih interaktivnega dialoga in količini podatkov, s katerimi operiramo, s Sliko 5.5 ponazarjamo gibanje priporočil, ki so si jih države izmenjale od 1. do 17. zasedanja UPP. Iz tega grafa je razvidno, da je število vseh danih priporočil strmo naraščalo od prvega do četrtega zasedanja, medtem ko je na petem zasedanju prvič upadlo. Na kasnejših zasedanjih so sledila manjša odstopanja od povprečnega števila

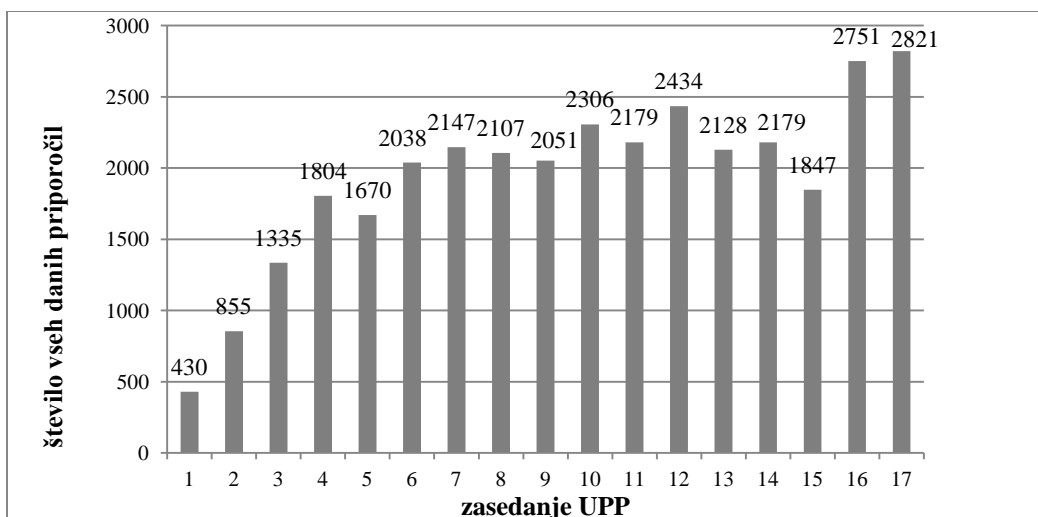
⁴³² Dodatni razlog za to je, da nas prevelika specializacija oz. fokus na posamezne skupine pravic lahko pri kvantitativni analizi vodi do sklepanja o pojavih in procesih v okviru UPP na podlagi vzorcev priporočil, ki so bistveno premajhni za generalizacijo na celoten postopek UPP. Statistična slika je lahko še toliko bolj izkrivljena, ker raziskovalci pri oblikovanju svojih zaključkov pogosto pozabijo, da država ali skupina držav, ki *a priori* zavrača posamezno kategorijo pravic, ko je v vlogi DPP, najverjetneje sama ne bo dajala priporočil na to temo drugim državam. Kot eklatanten primer glej Dahl Schlanbusch (2013, 38), ki ugotovitev, da je tok priporočil na področju pravic, vezanih na spolno usmerjenost ter spolno identiteto, usmerjen iz globalnega Severa k državam globalnega Juga, povezuje bodisi s polarizacijo diskurza med Zahodom in vsemi ostalimi bodisi z boljšim varstvom tovrstnih pravic v skupini zahodnoevropskih in drugih držav.

priporočil. Največ priporočil na koncu prvega cikla je bilo med državami izmenjanih na zadnjem, 12. zasedanju, skupno pa je na sedemnajstih zasedanjih iz naše analize največ priporočil (2821) bilo danih oz. prejetih na 17. zasedanju.

Pri tem je potrebno upoštevati tudi spremembo modalitet na prehodu iz enega cikla v drugega, spričo katerih se je ob časovno daljšem intervalu posameznega cikla število DPP na posamezno zasedanje zmanjšalo s šestnajst na štirinajst, tako da že najpreprostejši matematični izračun pokaže, da posamezne DPP v povprečju na začetku drugega cikla dobivajo več priporočil kot v prvem. Na prvih dvanajstih zasedanjih, ki so sestavljala prvi cikel pregleda UPP, je bilo skupno podanih 21356 priporočil, kar znese povprečno 1780 priporočil na posamezno zasedanje ter približno 111 priporočil na posamično DPP. V drugem ciklu (13.–17. zasedanje) je bilo podanih skupno 11726 priporočil (več kot polovica vseh iz prvega cikla), torej 2345 na posamično zasedanje in povprečno 167 za vsako DPP.

Vendar pa nam v zvezi s postopkom UPP povprečne vrednosti, predvsem aritmetična sredina, povedo bore malo, saj lahko sklepamo (idealistično prepričani, da nekatere države v vlogi DPP s svojim zglednim ravnanjem na področju človekovih pravic ne pritegnejo tolikšnega števila priporočil drugih držav, ali pa so skrajno kritični do sodobnega diskurza človekovih pravic kot manifestacije strukturne moči), da ta priporočila niso razporejena enakomerno med vse države članice ZN.

Slika 5.5: Število priporočil po posameznih zasedanjih

Vir: Podatkovna baza UPR Info in lastni izračun.

Če zgolj informativno – ob tem postavimo ob stran dejstvo, da so bile države sprva še negotove glede novega postopka, tako da število in vsebina priporočil, danih državam v

začetni fazi postopka, niso reprezentativna za ostala zasedanja, ter zunanje okoliščine, ki lahko *ad hoc* vplivajo na diskurz o človekovih pravicah (npr. zaostreni politični odnosi z drugimi državami, notranji oboroženi spopad, ne nazadnje tudi v zvezi s človekovimi pravicami nezadostno poudarjeno spopadanje z aktualno finančno krizo...) –, izračunamo standardni odklon od povprečnega števila priporočil iz prvega cikla ($\delta = 47,6$), vidimo, da so vrednosti močno razpršene okrog aritmetične sredine (tj. povprečnega števila priporočil za posamezno DPP). Velika odstopanja od srednje vrednosti pa se poleg števila prejetih priporočil na DPP kažejo tudi, ko države privzamejo vlogo tistih, ki dajejo priporočila drugim.

Sredi drugega cikla UPP, po sedemnajstih opravljenih zasedanjih, seznam danih priporočil razkriva, da so posamezne države prispevale tudi več kot tisoč priporočil (Kanada, Francija in Španija) (glej tabelo 5.3). Z vidika proučevanja UPP kot globaliziranega diskurza o človekovih pravicah, ki naj bi indiciral status človekovih pravic kot *lingua franca* globaliziranega sveta, pa je veliko manj spodbuden podatek, da na drugi strani 26 držav še vedno ni dalo niti enega priporočila katerikoli izmed drugih DPP (po koncu prvega cikla je bilo takih držav 39 (glej Jolley 2012, 38)).

Na strani največ prejetih priporočil so na vrhu seznama Kuba, Izrael in Kitajska (glej tabelo 5.4), medtem ko je bilo najmanj pozornosti stanju človekovih pravic oz. predlogov za njegovo izboljšanje namenjeno Južnemu Sudanu (le 33 prejetih priporočil, pri čemer je kot enega izmed možnih razlogov za pasivnost drugih držav potrebno upoštevati dejstvo, da je bil Južni Sudan priznan kot samostojna država in na seznam držav za pregled v okviru UPP uvrščen naknadno). Prav tako ne smemo pozabiti, da so bile v okviru sedemnajstih zasedanj, ki jih vključujemo v pričujočo analizo, posamezne države kot DPP obravnavane že dvakrat, medtem ko so bile druge v interaktivni dialog in postopek priprave končnega poročila o stanju človekovih pravic kot prejemnice priporočil vključene le v en cikel UPP.

Tabela 5.2: Države z največjim številom danih priporočil (1.–17. zasedanje)

	Država	Število danih priporočil
1	Kanada	1103
2	Francija	1061
3	Španija	1048
4	Norveška	953
5	Mehika	857
6	Brazilija	826
7	Velika Britanija	783
8	Slovenija	762
9	Alžirija	748
10	Združene države Amerike	672
11	Argentina	671
12	Avstrija	665
13	Nizozemska	659
14	Slovaška	627
15	Češka	605
16	Švica	600
17	Nemčija	561
18	Čile	550
19	Avstralija	539
20	Urugvaj	526

Tabela 5.3: Države z največjim številom prejetih priporočil (1.–17. zasedanje)

	Država	Število prejetih priporočil
1	Kuba	534
2	Izrael	424
3	Kitajska	422
4	Malezija	399
5	Mehika	366
6	Ruska federacija	365
7	Savdska Arabija	348
8	Uzbekistan	346
9	Nigerija	334
10	Bangladeš	332
11	Kanada	330
12	Šrilanka	303
13	Pakistan	300
14	Čad	297
15	Srednjeafriška republika	296
16	Jordanija	291
17	Senegal	285
18	Združene države Amerike	280
19	Združeni arabski emirati	279
20	Kolumbija	279

Vir za obe tabeli: Podatkovna baza UPR Info.

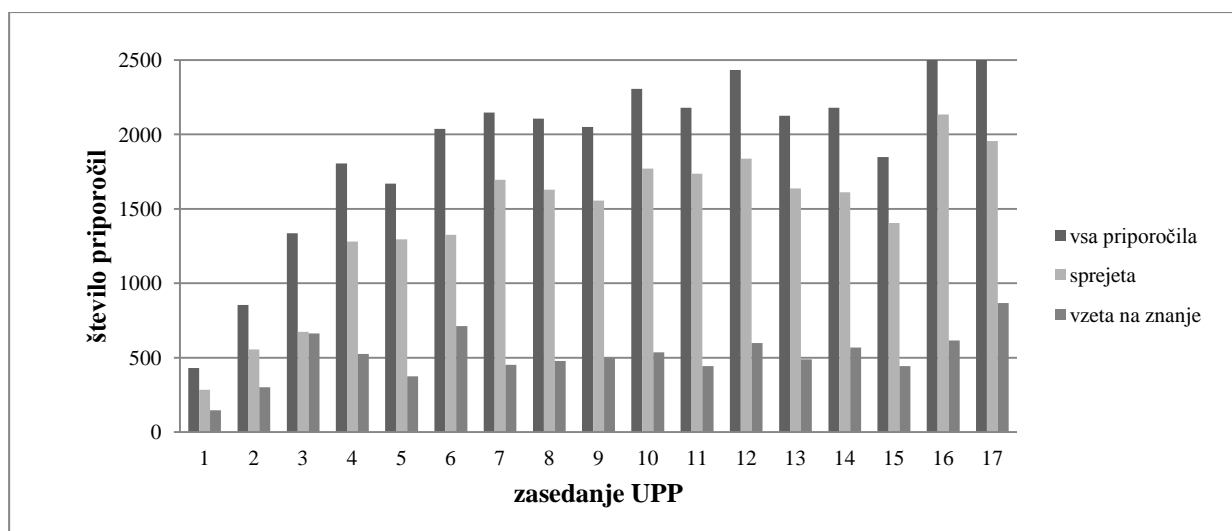
Kumulativni pogled na priporočila s sedemnajstih zasedanj UPP (glej Sliko 5.6.) razkriva, da je v sklopu vsakega zasedanja velika večina priporočil sprejetih neposredno. Z rastočim številom priporočil iz zasedanja v zasedanje tako narašča tudi število sprejetih zavez, kar pa seveda še ne pomeni, da so te (do naslednjega cikla pregleda za posamezno državo) uresničene tudi v praksi. Izraženo v odstotkih, se število sprejetih priporočil giblje med 50 % (3. zasedanje UPP) in kar več kot 79 % (11. zasedanje UPP), s povprečjem okrog 73 % sprejetih priporočil na posamezno zasedanje.

Ta slika, izpeljana iz skupnih podatkov za vse države, postane manj optimistična, če vemo, da so tudi po zaključenem prvem ciklu še obstajale države, ki niso sprejele nobenega izmed prejetih priporočil (Severna Koreja⁴³³ in Južna Afrika) (cf. Dahl Schlanbusch 2013, 13–4). Priporočila so ostala nesprejeta kljub temu, da sta omenjeni državi v sklopu svojih interaktivnih dialogov izrazili naklonjenost novemu postopku (Svet za človekove pravice

⁴³³ V zvezi s primerom Severne Koreje glede sprejetosti priporočil glej tudi eno izmed sledečih opomb.

2010, 3) oz. celotnemu korpusu norm človekovih pravic iz MLČP (Svet za človekove pravice 2008b, 3) in čeprav so bila med temi priporočili, kakor lahko razberemo iz baze podatkov UPR Info oz. končnih poročil za obe državi, tudi (tematsko) zelo splošna priporočila⁴³⁴ in priporočila za sprejetje tehnične pomoči⁴³⁵.

Slika 5.6: Priporočila glede na odziv DPP⁴³⁶

Vir: Podatkovna baza UPR Info in lastni izračun.

Od skupnih splošnih podatkov za vse države članice, s katerimi lahko na kratko in na grobo orišemo dosedanje trende v dajanju/sprejemanju priporočil kot najbolj oprijemljivem ter za kvantifikacijo primernem elementu postopka UPP, prehajamo na vprašanje vzorcev politike regionalizma v diskurzu o človekovih pravicah.

V Tabeli 5.2 med seboj primerjamo odstotek držav iz regije v posamezni regionalni skupini (geografske regije iz sistema ZN ter izbranimi mednarodnima vladnima organizaciji,

⁴³⁴ Med temi priporočili Severni Koreji sta bili npr. priporočilo Nigerije, da pri sprejemanju nacionalne zakonodaje v bodoče v polnosti upošteva načela človekovih pravic, ter priporočilo Pakistana za nadaljevanje in okrepitev dialoga z relevantnimi mednarodnimi mehanizmi za varstvo človekovih pravic. Južna Afrika na drugi strani npr. ni sprejela priporočila Sudana, da upošteva pomen mednarodnega sodelovanja na področju ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic ter svoje izkušnje na tem področju deli z državami v razvoju. Prav tako je ostalo nesprejeto priporočilo RS Južni Afriki, da v del postopka po ženevskem pregledu stanja človekovih pravic sistematično vpelje vidik enakosti spolov.

⁴³⁵ Severna Koreja tako npr. ni sprejela priporočila Čila, da sprejme ponujene svetovalne storitve (*advisory services*), ki ji jih je ponudil UVKČP.

⁴³⁶ Z ozirom na statistike glede sprejetosti posameznih priporočil moramo dodati, da se DPP glede statusa posameznih priporočil (popolnem oz. delnem sprejetju ali nesprejetju) ni potrebno opredeliti tekom ženevskega dela postopka. Severna Koreja je tako npr. od 167 prejetih priporočil iz prvega cikla, v katerem je bila pregledana leta 2009, sprva zavrnila 50 priporočil, z odgovorom na preostalih 117 (81 jih je sprejela v celoti, 6 delno, 15 zavrnila, 15 pa vzela na znanje in naj bi se z njimi ukvarjala v prihodnje) pa počakala vse do leta 2014, tj. do svojega drugega pregleda v postopku UPP (Jolley 2012, 46; UPR Info 2014c). Danska je na drugi strani v svojem vmesnem poročilu po prvem pregledu leta 2011 sporočila, da je naknadno sprejela 20 sprva zavrnjenih priporočil (UPR Info 2014d).

ki ju obravnavamo kot primarno »politični« regiji oz. grupaciji) z odstotkoma danih in prejetih priporočil na prvih sedemnajstih zasedanjih UPP. Iz spodnje preglednice najprej izhaja, da so v ZN in s tem tudi v UPP v največji meri zastopane države, ki pripadajo afriški in azijski skupini (obe obsegata 28 % vseh članic ZN) ter države članice OIC (tej grupaciji pripada kar 29 % vseh članic ZN). Njihova nadpovprečna zastopanost je relativno sorazmerna z odstotkom prejetih priporočil v danem obdobju, na drugi strani pa so države iz teh treh skupin avtorice nesorazmerno majhnega deleža priporočil. Zahodnoevropske in druge države iz iste skupine ter članice EU so na drugi strani med manj zastopanimi (najmanjši delež članic ZN je uvrščen v skupino vzhodnoevropskih držav), vendar pa so avtorice največjega deleža priporočil izmed vseh držav (v obeh primerih je odstotek priporočil več kot dvakrat večji od odstotka članstva) ob približno sorazmernem odstotku prejetih priporočil. Razmerja med deležem članstva v ZN ter danimi in prejetimi priporočili so v primeru drugih skupin držav porazdeljena enakomerneje, kakor je na podlagi podatkov iz tabele bolj nazorno prikazano na Sliki 5.7.

Na podlagi skoraj identičnih opažanj po prvih šestih zasedanjih UPP (glej McMahon in Ascherio 2012, 237), lahko sklepamo, da gre za dolgotrajnejše vzorce vključevanja držav iz posameznih regij v ta univerzalno zastavljeni postopek in ne za kratkotrajni oz. začetni pojav ob uvedbi novega postopka⁴³⁷.

Tabela 5.4: Razmerje med odstotki regionalne zastopanosti v ZN ter odstotki danih in prejetih priporočil po regijah

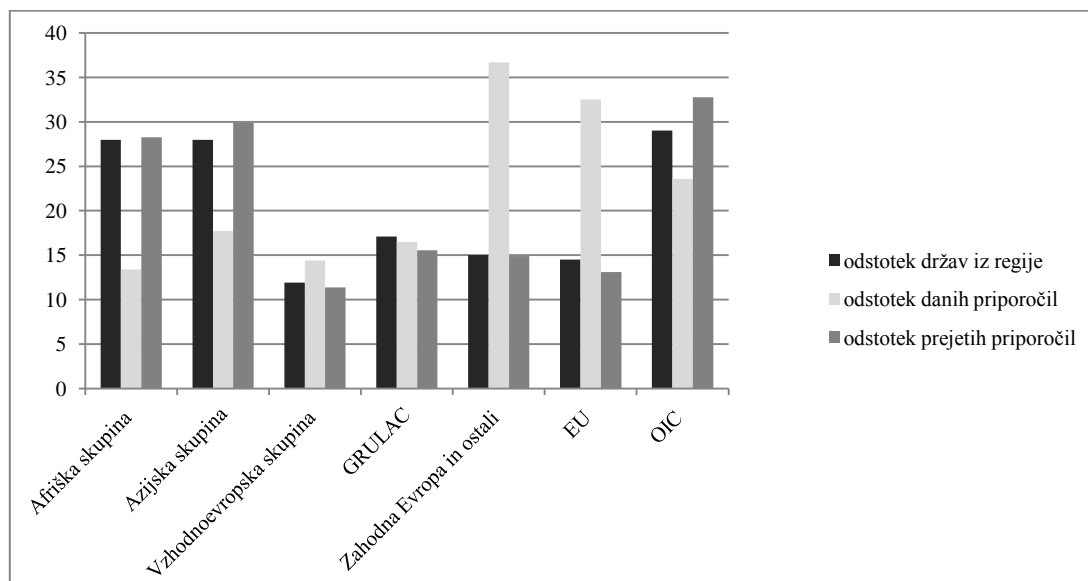
	odstotek držav iz regije glede na vse članice ZN	odstotek danih priporočil	odstotek prejetih priporočil
Afriška skupina	28,0	13,4	28,2
Azijska skupina*	28,0	17,7	29,9
Vzhodnoevropska skupina	11,9	14,4	11,4
GRULAC	17,1	16,5	15,5
Zahodna Evropa in ostali	15,0	36,7	14,9
EU	14,5	32,5	13,1
OIC	29,0	23,6	32,7

* Turčija je sicer po kategorizaciji ZN uvrščena tako v skupino azijskih držav kot v skupino zahodnoevropskih in azijskih držav, vendar pa se za potrebe glasovanj obravnava zgolj kot članica slednje (glej Department for General Assembly and Conference Management 2012).

Vir: Podatkovna baza UPR Info in lastni izračun.

⁴³⁷ Razlagi neizkušeni države iz neproporcionalno neaktivnih regij v postopku ne nazadnje nasprotuje tudi dejstvo, da so prav afriške države tiste, ki so vključene v sorodni postopek na regionalni ravni (že omenjeni APRM), ki je zajemala še bistveno širša področja vladovanja (demokratski in politični, gospodarski, družbeno-ekonomski vidiki ...).

Slika 5.7: Razmerje med regionalno zastopanostjo v ZN ter odstotkom danih in prejetih priporočil po regijah

Vir: Podatkovna baza UPR Info in lastni izračun.

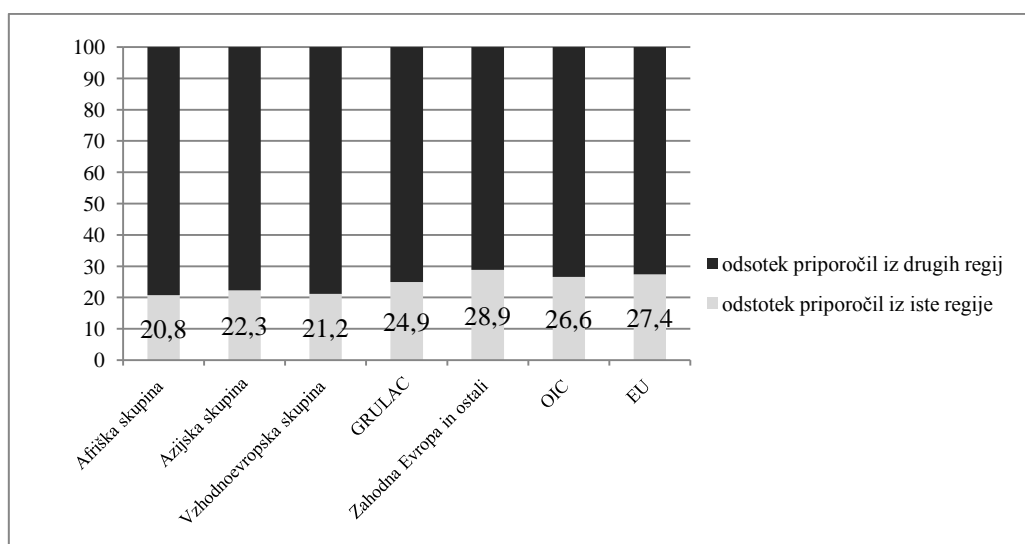
V Tabeli 5.5 so zbrani podatki glede regionalne porazdeljenosti priporočil med petimi statističnimi oz. geografskimi regijami po klasifikaciji ZN. Za države iz vseh regionalnih skupin, vključno z zahodnoevropskimi in ostalimi državami, velja, da največji delež priporočil njim namenjenih priporočil dobijo iz skupine Zahodne Evrope in drugih držav (odebeljena pisava). Na drugem mestu med avtoricami priporočil DPP glede na njihovo regionalno pripadnost so pri vseh regionalnih skupinah DPP (razen pri zahodnoevropski skupini držav) države iz iste regije (ležeča pisava). Medtem ko je bila distribucija priporočil znotraj iste regije po prvih šestih zasedanjih UPP največja v afriški in azijski skupini držav (McMahon in Ascherio 2012, 237–8), se je ta odstotek sredi drugega cikla prepolovil (s približno 40 % na 20 %), tako da je odstotek medsebojno izmenjanih priporočil iz iste geografske regije presenetljivo najvišji v skupini zahodnoevropskih ter ostalih držav (kar blizu 29 %). Podatki iz Tabele 5.5 in grafični prikaz deležev priporočil iz iste regije (glej Sliko 5.8), kjer dodajamo še obe politični regiji, podpirajo našo domnevo, da pripadnost geografski regiji in članstvo v izbranih mednarodnih vladnih organizacijah ni nepomemben dejavnik v globaliziranem diskurzu o človekovih pravicah.

Tabela 5.5: Distribucija priporočil iz posameznih regionalnih skupin po geografskih regijah, merjena v odstotkih

Regija DPP	Regija avtorice priporočila				
	Afriška skupina	Azijska skupina	Vzhodnoevropska skupina	GRULAC	Zahodna Evropa in ostali
Afriška skupina	20,76	13,04	12,99	13,62	38,41
Azijska skupina	10,53	22,32	13,86	13,48	38,75
Vzhodnoevropska skupina	8,24	15,76	21,18	15,31	38,21
GRULAC	9,09	14,51	13,91	24,94	36,34
Zahodna Evropa in ostali	13,82	21,99	13,76	20,26	28,86

Vir: Podatkovna baza UPR Info in lastni izračun.

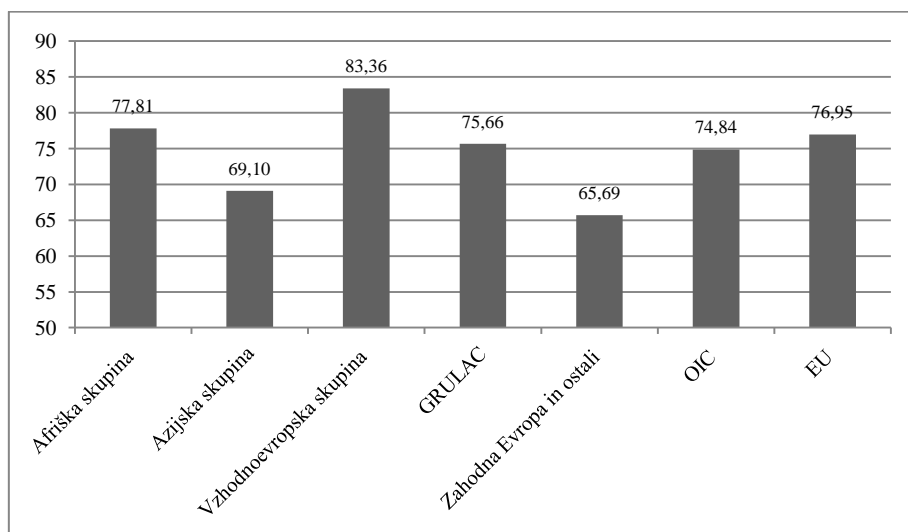
Slika 5.8: Odstotek priporočil, podanih znotraj iste regije

Vir: Podatkovna baza UPR Info in lastni izračun.

V procesu UPP se kot najpomembnejša spremenljivka ne ponuja samo število danih/prejetih priporočil za izboljšanje stanja človekovih pravic na terenu, ampak število oz. odstotek sprejetih priporočil, čeprav je bilo v pričujoči disertaciji že na več mestih poudarjeno, da sama sprejetost ne pomeni praktične implementacije, kakor so si jo npr. zamislile vsakokratne države avtorice priporočil. Za prvih sedemnajstih zasedanj velja, da je bila večina priporočil sprejetih, kar se ne spremeni niti, če delež sprejetosti priporočil razčlenimo po izbranih regijah (glej Sliko 5.9). Največji odstotek sprejetih priporočil (več kot 83 %) beleži vzhodnoevropska skupina, medtem ko je najmanjši delež (manj kot 66 %) sprejetih priporočil v skupini zahodnoevropskih in ostalih držav.

Slika 5.9: Odstotki sprejetih priporočil po posameznih regijah

Vir: Podatkovna baza UPR Info in lastni izračun.

Te temeljne podatke o sprejetosti priporočil po posameznih regijah dopolnjujemo z razčlenbo števila sprejetih priporočil glede na regionalno pripadnost tako DPP kot držav, ki prispevajo priporočila (Tabela 5.6). Podatki iz tabele kažejo na neenakomerno stopnjo sprejetosti priporočil z ozirom na njihov regionalni izvor (natančneje rečeno, regionalni pripadnost držav, ki jih predlagajo). Primerjava deleža splošno sprejetih priporočil s sprejetostjo priporočil po njihovem regionalnem izvoru pokaže odstopanja v odstotku sprejetih priporočil iz posameznih regij.

Afriške države v vlogi DPP v okviru prvih sedemnajstih zasedanj so npr. bile nadpovprečno dojemljive za priporočila OIC ter priporočila iz azijskih in afriških držav, medtem ko so sprejele absolutno gledano največje število priporočil, a nasproti vsem prejetim priporočilom najmanjši odstotek iz skupine zahodnoevropskih in ostalih držav ter članic EU. Tabela 5.6 kaže na podoben vzorec sprejetosti priporočil tudi za države iz azijske skupine in politično grupacijo OIC. Na drugi strani v skupini članic EU ter posebej zahodnoevropskih in ostalih držav, ko le-te privzamejo vlogo DPP, preseneča relativno nizka sprejetost priporočil iz vseh regionalnih skupin, vključno iz lastne.⁴³⁸ Najenakomernejšo porazdelitev v odstotku sprejetih priporočil lahko med regionalnimi skupinami ugotovimo v skupini vzhodnoevropskih držav. V tej skupini je zabeležen tudi najvišji odstotek (poleg članic EU) sprejetosti priporočil iz zahodnoevropske skupine držav.

⁴³⁸ Število in odstotek sprejetih priporočil iz iste regije pri vsaki regionalni skupini v poševnem tisku, cf. McMahon in Ascherio (2012, 242).

Tabela 5.6: Število sprejetih priporočil iz posamezne regije in odstotek sprejetih v razmerju do vseh prejetih priporočil iz posamezne regije

Regija avtorice priporočila							
Regija DPP	Afriška skupina	Azijska skupina	Vzhodnoevropska skupina	GRULAC	Zahodna Evropa in ostali	OIC	EU
Afriška skupina	1757 (90,57)	1155 (94,75)	860 (70,84)	922 (72,43)	2477 (69,02)	2075 (92,06)	2159 (67,62)
Azijska skupina	904 (86,76)	1971 (89,23)	880 (64,14)	875 (65,59)	2119 (55,25)	2139 (89,91)	1762 (54,05)
Vzhodnoevropska skupina	270 (87,10)	554 (93,42)	639 (80,18)	461 (80,03)	1170 (81,36)	703 (90,13)	1115 (80,56)
GRULAC	413 (88,44)	683 (91,55)	506 (70,77)	981 (76,52)	1249 (66,86)	811 (89,91)	1081 (64,35)
Zahodna Evropa in ostali	425 (62,32)	748 (68,94)	461 (67,89)	588 (58,80)	988 (69,38)	913 (61,48)	831 (66,80)
OIC	1431 (90,46)	1990 (93,96)	1011 (68,26)	1007 (68,27)	2542 (62,95)	2693 (93,44)	2222 (61,79)
EU	353 (69,22)	682 (81,38)	563 (76,29)	583 (71,18)	1110 (81,26)	856 (73,04)	944 (79,53)

Vir: Podatkovna baza UPR Info in lastni izračun.

Kvantitativne empirične študije, ki so s svojimi metodološkimi pristopi tipično omejene na indikatorje, kakršna sta število podanih in na koncu sprejetih priporočil, skušajo v največji možni meri zajeti tudi njihove vsebinske vidike, kar lahko razberemo tudi iz metodologije NVO UPR Info (2008–2014b), ki priporočila kategorizira glede na tip/specifičnost priporočene akcije (1 – minimalna akcija, 2 – kontinuirana akcija, 3 – priporočilo za preučitev akcije, 4 – splošna akcija, 5 – specifična akcija).⁴³⁹ Dikcija priporočil se zdi z vidika naše analize UPP celo pomembnejša od narave priporočila oz. tipa pravic, ki jih priporočila naslavlja. Tudi Azzam (2012, 17) meni, da se kritizirana »politizacija« postopka še najbolj reflektira prav v (ne)specifičnosti priporočil ter jeziku interaktivnega dialoga, saj lahko »ton in včasih prikriti (ali ne tako zelo prikriti) predpostavke v jeziku posameznih priporočil vplivajo na odnos države v postopku pregleda ter na to, ali je priporočilo sprejeto ali zavrnjeno«. ⁴⁴⁰ Na ta način lahko tudi pojasnimo mestoma kontradiktorni odnos DPP do na prvi pogled identičnih priporočil, ki ga npr. izpostavlja Tomuschat (2011, 622–3).

⁴³⁹ Več o kategorizaciji priporočil po specifičnosti predlagane akcije ter primeri priporočil za posamezno kategorijo v McMahon (2010, 7–9) ter McMahon in Ascherio (2012, 235–6).

⁴⁴⁰ Kot ugotavlja Azzam (2012, 18) v pregledu in preseku priporočil desetim arabskim državam, katerih sodelovanje v UPP analizira, se največja razlika v številu danih in sprejetih priporočil pojavi pri najbolj specifičnih priporočilih (kategorija 5). Arabske države so si v analiziranem obdobju med seboj podelile le nekaj več kot 5 % priporočil, ki bi jih lahko umestili v omenjeno kategorijo, medtem ko je odstotek tovrstnih priporočil, podanih s strani drugih držav, celo štirikrat večji. Na drugi strani je 75 % priporočil arabskih držav neenakomerno (več kot 50 % priporočil v 2. kategoriji) razporejenih med prve tri kategorije priporočil (Azzam 2012, 19–20). Slednje je po Azzamovem (2012, 20–1) mnenju prispevalo k 100 % sprejetosti priporočil držav iz iste skupine, medtem ko je bila splošna sprejetost priporočil bistveno nižja, pričakovano najnižja med kategorijo najbolj specifičnih priporočil.

Splošno gledano je na prvih sedemnajstih zasedanjih le minimalno število priporočil narekovalo zgolj minimalno akcijo (1. kategorija), medtem ko tako po deležu kot po absolutnih številkah močno prednjačijo priporočila, ki praviloma zahtevajo največji angažma ter tudi materialni vložek držav, ki so jim vsakokrat namenjena (4. in 5. kategorija).

Skoraj diametralno sliko dobimo, če se osredotočimo zgolj na število sprejetih priporočil. Najvišji odstotek sprejetih priporočil pripada prvima dvema kategorijama priporočene akcije (več kot 95 %), medtem ko so najbolj specifična priporočila (5. kategorija) sprejeta približno polovično. Nasproti temu opazimo veliko absolutno število in delež sprejetih priporočil 4. kategorije, dikcija katerih vsebuje napotilo k aktivnemu, vendar splošnemu ravnanju (najlažje naj bi jih bilo prepoznati po glagolih, kakršni so »sprejeti ukrepe ali narediti korake za, spodbuditi, podpirati, okrepiti, pospešiti, lotiti se, spoštovati, okrepiti« (McMahon in Ascherio 2012, 236). Ista avtorja sprejemljivost te kategorije sporočil povezujeta s širšo diskrecijo glede načina, na katerega je mogoče sprejete obveznosti uresničiti, za razliko od splošnejših priporočil iz 3. kategorije, ki načeloma zahtevajo manj državnega materialnega in nematerialnega angažmaja, a ostanejo pogosteje nesprejeta, ker so v konfliktu s temeljnimi prepričanji in vrednotami DPP oz. vladajočega režima (McMahon in Ascherio 2012, 240–1).

Tabela 5.7: Izdana priporočila glede na kategorijo priporočene akcije

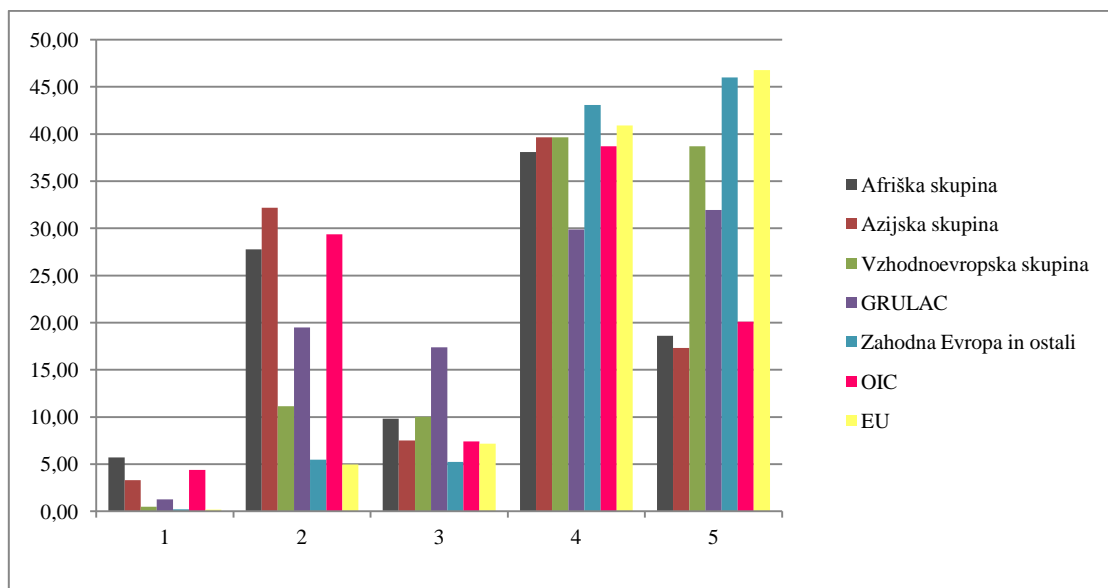
Kategorija priporočila	Število priporočil	Odstotek priporočil	Število sprejetih priporočil	Odstotek sprejetih po kategoriji
1	568	1,72	549	96,65
2	5520	16,69	5257	95,24
3	2972	8,98	1738	58,48
4	12925	39,07	10747	83,15
5	11097	33,54	6087	54,85

Vir: Podatkovna baza UPR Info in lastni izračun.

Izhajajoč iz Slike 5.10 obstajajo regionalne razlike glede specifičnosti oblikovanih in podanih priporočil drugim državam. Države iz afriške in azijske skupine se splošno gledano zdijo nagnjene k dajanju nekoliko bolj splošnih priporočil, medtem ko sodelujoče države iz zahodnoevropske skupine in članice EU oblikujejo največji odstotek priporočil 4. in 5. kategorije. Največja diskrepanca med regijami se kaže pri priporočilih 2. kategorije, kjer je delež priporočil članic EU in zahodnoevropskih držav bistveno manjši od deleža, ki ga 2. kategorija zavzema v skupnem številu priporočil, ki so jih na prvih sedemnajstih zasedanjih prispevale države iz azijske in afriške skupine ter članice OIC. Iz istega grafa pa je mogoče

razbrati tudi podobnost v vzorcih podajanja priporočil med skupino zahodnoevropskih in drugih držav ter državami članicami EU. Na specifičnost danih priporočil kot pojasnjevalni dejavnik pri diskrepanci med državami iz različnih regij sicer lahko vpliva njihova tradicionalna naklonjenost specifičnim tematikam/področjem človekovih pravic. Razlika v specifičnosti priporočil lahko namreč nastaja tudi s tem, ali posamezno priporočilo zadeva državljanske in politične ali ekonomske, socialne ter kulturne pravice ljudi. Tradicionalno razumevanje in hegemonika interpretacija prvih, ki se jih povezuje z neposredno aplikabilnostjo in majhnimi stroški implementacije, namreč prispeva k oblikovanju bolj neposrednih, specifičnih priporočil na tem področju, medtem ko percepcija glede vsebine ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic države navaja k oblikovanju širših, splošnejših priporočil, ki le malokrat dosežejo 5. kategorijo specifičnosti (*cf.* McMahon in Ascherio 2012, 243–4).⁴⁴¹

Slika 5.10: Izdana priporočila glede na kategorijo priporočene akcije, v odstotkih in po regionalnih skupinah

Vir: Podatkovna baza UPR Info in lastni izračun.

⁴⁴¹ UPR Info v svoji bazi priporočila razvršča priporočila v 54 različnih kategorij (*inter alia* državljanske in politične pravice na splošno, pravice prosilcev za azil, pravice pripadnikov manjšin, svoboda gibanja, pravica do zdravja, pravica do vode, pravice žensk, prepoved mučenja). Vendar pa problem tovrstne kategorizacije priporočil nastane predvsem pri kvantitativni analizi priporočil, saj individualna priporočila v nasprotju s tematsko zamejenim diskurzom v PT le redko pokrivajo zgolj en tip pravic. Priporočilo RS Južni Afriki, da sprejme zakonodajo, s katero bi skladno s 1. členom Konvencije proti mučenju in drugim oblikam okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja prispevala k preprečevanju in izkoreninjenju mučenja ter boju proti nekaznovanosti, tako lahko po vsebini npr. uvrstimo med tematike mednarodnih instrumentov, nekaznovanosti ter mučenja in drugih oblik okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja. Priporočilo Nikaragve RS, da svojo zakonodajo uskladi s standardi človekovih pravic, ki veljajo na mednarodni ravni, posebno na področju invalidov, migrantov, prosilcev za azil, beguncev, žensk in otrok, pa je mogoče uvrstiti celo v šest različnih tematskih kategorij.

5.2 Bivariatni testi

Osnovne opisne statistike iz interaktivnega dialoga med državami v prvih sedemnajstih zasedanjih ne govorijo v prid inkluzivni in globalni rabi jezika človekovih pravic v okviru UPP niti na ravni držav. Poleg neenakomernega vključevanja držav iz različnih regij v interaktivne dialoge ter porazdelitve priporočil med različnimi regijami se zdi, da je velik delež danih in sprejetih priporočil še vedno omejen na države, ki pripadajo isti regionalni skupini. Ker v analizo vključujemo priporočila iz dveh različnih ciklov in ob spremenjenih formalnih pravilih diskurza na prehodu med njima, ki naj bi prispevala k njegovi širši in bolj inkluzivni rabi, v naslednjem koraku naše analize upoštevamo tudi ta vidik.

Na podlagi zaznamkov iz opisne statistične analize ter primerjave z zaključki iz sekundarnih virov glede izvedbe UPP in sodelovanja držav v njem (glej npr. Sen in Vincent 2009; McMahon 2010; McMahon in Ascherio 2012, Dahl Schlanbusch 2013), tako oblikujemo sledeče hipoteze, ki jih je mogoče preverjati s statističnimi testi z namenom odkrivanja vzorcev regionalizma oz. regionalne politike v UPP kot primera globaliziranega diskurza o človekovih pravicah:

H₁: V procesu UPP se iz cikla v cikel zmanjšuje pomen pripadnosti isti regiji pri podeljevanju priporočil DPP.

H₂: V procesu UPP se iz cikla v cikel zmanjšuje pomen pripadnosti isti regiji pri sprejetosti priporočil.

H₃: Delež priporočil iz OIC, namenjen DPP iz iste organizacije, je višji in pada počasneje kot delež priporočil držav članic EU v skupnem številu priporočil državam iz te organizacije.

H₄: Delež sprejetih priporočil iz OIC v skupnem številu sprejetih priporočil članic OIC je višji in pada počasneje kot v primeru članic EU.

Tudi za potrebe naše bivariatne statistične analize kot odvisni spremenljivki vključujemo število danih/prejetih priporočil ter njihovo sprejetost, ki jim kot neodvisni spremenljivki dodajamo regionalno pripadnost DPP oz. države avtorice priporočila ter pripadnost izbranim političnim regijama (članstvo v izbranih mednarodnih vladnih organizacijah). V primeru odvisnih spremenljivk operiramo s tehtanimi in ne »golimi« povprečji skupin podatkov, ki jih med seboj primerjamo, tako da absolutne številke ustrezno »obtežimo« in namesto navadnih povprečnih vrednosti npr. upoštevamo delež, ki ga posamezna država prispeva v kumulativno

vrednost analizirane skupine.⁴⁴² V tej fazi statistične analize med seboj primerjamo vzorce izmenjave priporočil za DPP, ki so bile pregledane že tako v prvem kot drugem ciklu (prvih pet zasedanj iz vsakega cikla, tako da v analizo vključujemo 70 držav, za kateri sta že možni dve časovni opazovanji) (za natančen seznam držav z oznakami za njihovo regionalno pripadnost glej Prilogo B).

S prvo hipotezo želimo v zvezi s širokim raziskovalnim vprašanjem za pričujoče poglavje pripuščenost h globaliziranemu diskurzu o človekovih pravicah na ravni držav proučevati skozi primerjavo pomena, ki ga imajo priporočila, izmenjana znotraj istih regij v prvem in drugem ciklu UPP. Namen spodnje analize je skozi pet opazovanj iz prvega in pet opazovanj iz drugega cikla preveriti, ali se skozi čas spreminja percepcija ter praksa UPP kot potencialnega mehanizma za razvijanje bolj vključujočega diskurza oz. globalne kulture človekovih pravic.

Za preverjanje prve hipoteze (H_1) izračunamo povprečja deležev priporočil iz regije DPP (70 izbranih držav, ki so prestale tudi že drugi pregled njihovega stanja človekovih pravic) za prvih pet zasedanj iz prvega cikla UPP (1.–5. zasedanje) ter prvih pet zasedanj drugega cikla (13.–17. zasedanje), »obtežena« z deležem prejetih priporočil, ki ga je posamezna DPP imela v skupnem številu priporočil za relevantno zasedanje. Z uporabo te uteži za sleherno DPP v vseh desetih zasedanjih upoštevamo in izravnavamo razlike v neenakem številu priporočil za posamezne DPP, ki ostanejo skrite v skupini podatkov za individualno zasedanje. V nasprotnem primeru bi nam lahko posamezna DPP z nadpovprečno visokim ali nizkim številom skupno prejetih priporočil izkrivila sliko glede deleža priporočil, ki so ga prispevale države iz iste regije.

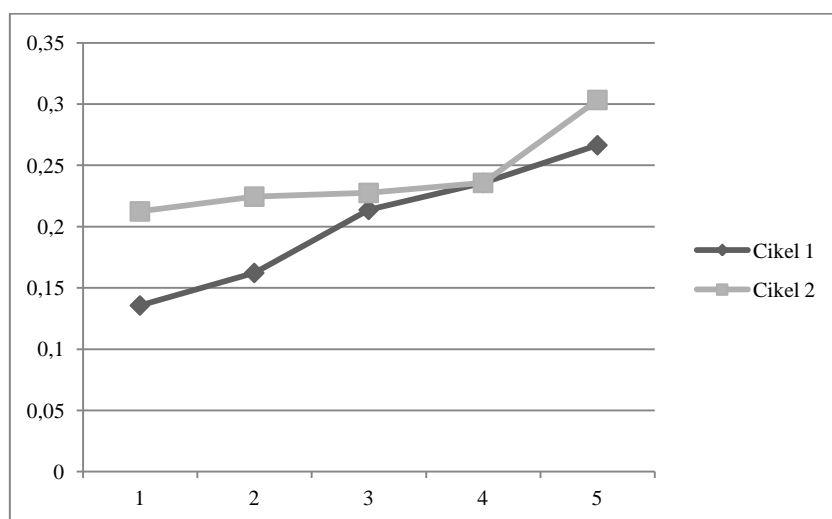
Primerjava dinamik povprečij deležev priporočil iz istih regij (glej Sliko 5.11), kakor jim pripadajo vsakokratne DPP, v prvem in drugem ciklu postopka nasprotno z našo domnevo kažejo na to, da se delež priporočil iz istih regij v drugem ciklu ne zmanjšuje. Bistveno se ne spremeni niti, če povprečne vrednosti ustrezno obtežimo glede na neenako število skupno prejetih priporočil za posamezno DPP (Slika 5.12), s katerim kontroliramo vpliv

⁴⁴² Čeprav se v tem delu doktorske disertacije osredotočamo na posamezne regije, ki jim pripadajo vsakokratne DPP, pa ne moremo mimo razlik pri vključevanju v diskurz o človekovih pravicah, ki obstajajo tudi v okviru UPP znotraj posamezne regionalne skupine in ne zgolj med regijami samimi. Kakor kažejo že prej predstavljeni podatki, znotraj posameznih regij niso vse države enako aktivne pri dajanju priporočil in še zdaleč niso vse oz. njihove prakse na področju človekovih pravic predmet enakega zanimanja in s tem prejemnice enakega števila priporočil s strani drugih držav. Ta dejavnik razlik znotraj skupin lahko upoštevamo, če analiziramo vrednost za posamezno DPP »obtežimo« z ustreznim deležem, ki ga država prispeva v seštevek vrednosti na ravni analizirane skupine (če je posamezna DPP npr. prejela četrtno vseh priporočil na zasedanju, za katerega računamo povprečno vrednost, potem analizirano vrednost za to DPP pomnožimo z 0,25). Za ilustracijo razlik med netehtanimi in tehtanimi povprečji glej Sliko 5.11 in Sliko 5.12.

nadpovprečno oz. podpovprečno izpostavljenih DPP (*outliers*). Iz te slike celo izhaja, da so bili na 13., 14. in 15. zasedanju deleži priporočil iz regij, ki jim pripadajo DPP, višji od deležev, ki jih z uporabo istih računskih postopkov lahko ugotovimo za prva tri zasedanja UPP v drugem ciklu. V sklopu 16. zasedanja je omenjeni delež strmo padel in se približal tistemu iz 4. zasedanja, prav tako pa lahko ugotovimo veliko podobnost deležev priporočil iz regij DPP v (relevantnem delu⁴⁴³) 5. in 17. zasedanja.

Na podlagi spodnjega grafa se tako zdi, da se delež priporočil iz iste geografske regije, ki ji pripadajo zadevne DPP, iz enega cikla v drugega v povprečju ne zmanjšuje, vendar pa kakršenkoli sklep glede prej postavljene hipoteze zahteva dodatno statistično preverbo.

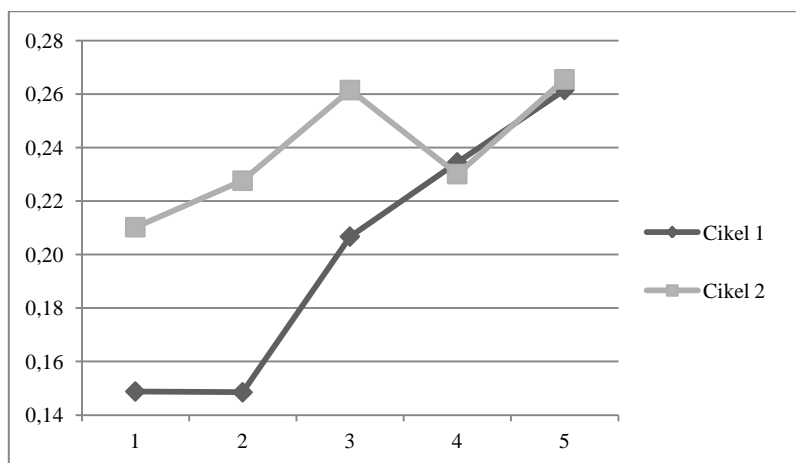
Slika 5.11: Povprečja deležev priporočil iz geografskih regij, ki jim pripada vsakokratna DPP - primerjava med prvim in drugim ciklom UPP

Vir: Podatkovna baza UPR Info in lastni izračun.

⁴⁴³ Za 5. zasedanje v analizo vključujemo podatke za zgolj šest držav, saj zaradi spremenjenih modalitet v drugem ciklu UPP (te med drugim vključujejo zmanjšanje števila pregledanih držav na enem zasedanju s 16 na 14) razpored pregledov med cikloma ni identičen. Večina držav iz 5. zasedanja je bilo tako pregledanih šele na 18. zasedanju drugega cikla UPP.

Slika 5.12: Tehtana povprečja deležev priporočil iz geografskih regij, ki jim pripada vsakokratna DPP - primerjava med prvim in drugim ciklom UPP

Vir: Podatkovna baza UPR Info in lastni izračun.

Za potrebe preverjanja hipoteze H_1 preverimo domneve o razliki aritmetičnih sredin dveh neodvisnih populacij s t testom za neodvisna vzorca (vsakega izmed njih predstavljajo tehtana povprečja deležev priporočil iz istih regij v prvih petih zasedanjih prvega in drugega cikla UPP⁴⁴⁴) pri isti spremenljivki. Najprej postavimo hipotezo H_0 , ki je nasprotna H_1 in pravi, da sta povprečna deleža priporočil iz istih regij v različnih ciklih enaka ($H_0: \mu_1 = \mu_2$). H_1 nasprotno implicira, da sta povprečji različni oz. da je povprečna vrednost za drugi cikel manjša kot za prvi cikel ($H_1: \mu_1 > \mu_2$).

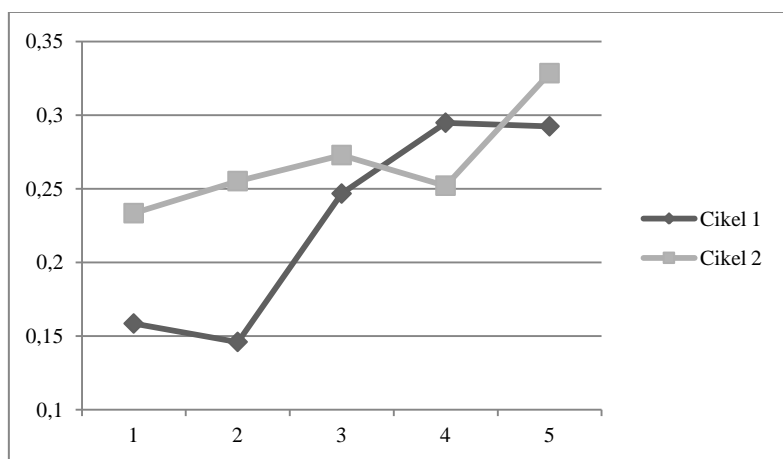
Izkaže se, da ob vnaprej določeni petodstotni stopnji sprejemljivega tveganja ne moremo zavreči ničelne hipoteze H_0 oz. sklepati o tem, da sta tehtani povprečji deležev priporočil iz istih regij v prvem in drugem ciklu različni. Stopnja tveganja (Levenov test kaže na enakost varianc pri obeh vzorcih, tako da beremo zgornjo vrstico (glej Prilogo C.1)), ki bi jo pri tem morali sprejeti ($p=0,158$), je namreč prevelika. Po prvih petih zasedanjih v drugem ciklu UPP torej ne moremo trditi, da v nadaljevanju postopka v odnosu na vsa dana/prejeta priporočila upada delež priporočil, ki si jih države izmenjajo znotraj iste geografske regije.

Hipoteza H_2 namesto porazdelitve priporočil zadeva sprejetost priporočil znotraj iste regije ter s tem dopolnjuje odgovor na vprašanje o UPP kot o globalnem oz. transregionalnem diskurzu o človekovih pravicah, ki ga je naslavljala že H_1 . Razčlemba odstotka sprejetih v razmerju do vseh prejetih priporočil iz posamezne regije (Tabela 5.6) kaže namreč za vsako

⁴⁴⁴ V vzorce za oba cikla so sicer vključene iste države, vendar vzorci vseeno še zdaleč niso identični, ker imamo ob spremenjenih modalitetah ter drugačnem vrstnem redu pregledov DPP pri vsakem zasedanju vsakič opraviti z drugo skupino držav.

geografsko skupino na visoko stopnjo sprejetosti priporočil iz iste regije. Zdi se, da so DPP prej pripravljene sprejeti priporočila, ki jim jih predložijo države iz iste regije. Graf tehtanih povprečij deležev sprejetih priporočil iz istih geografskih regij za prvi in drugi cikel UPP (Slika 5.13) ne kaže na to, da bi se povprečja iz prvega in drugega cikla med seboj bistveno razlikovala, zato jih med seboj soočimo s pomočjo t testa.

Slika 5.13: Tehtana povprečja deležev sprejetih priporočil iz geografskih regij, ki jim pripada vsakokratna DPP - primerjava med prvim in drugim ciklom UPP

Vir: Podatkovna baza UPR Info in lastni izračun.

Hipotezi H_2 po vzoru metode preverjanja hipoteze H_1 postavimo alternativno hipotezo H_0 , ki predvideva, da sta obravnavani povprečni vrednosti deležev sprejetih priporočil iz držav regije, ki jim pripada vsakokratna DPP, enaki. Kakor nam potrdi tudi Levenov test za preverjanje enakosti varianc (glej Prilogo C.2) sta varianci oz. standardna odklona za oba vzorca različna, tako da velja sledeča formula:

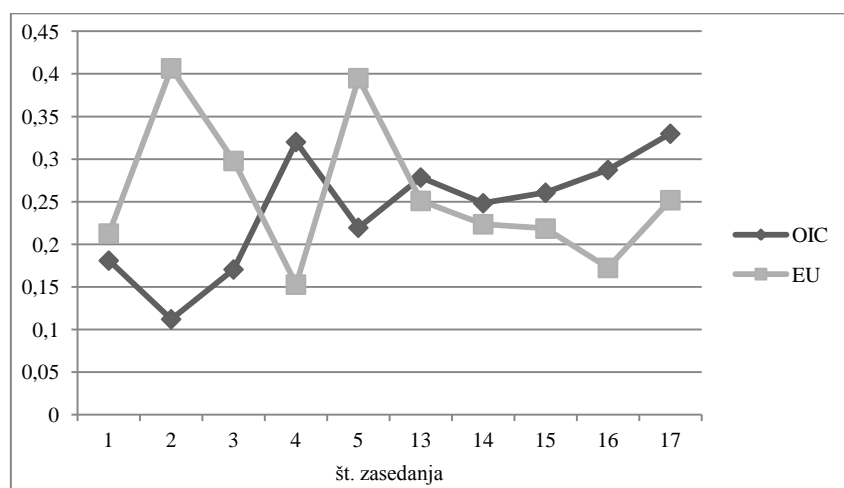
$$t = \frac{(\bar{x}_1 - \bar{x}_2) - (\mu_1 - \mu_2)H}{s_{\bar{x}_1 - \bar{x}_2}} : t(m = \frac{(\frac{s_1^2}{n_1} + \frac{s_2^2}{n_2})^2}{(\frac{s_1^2}{n_1})^2 + (\frac{s_2^2}{n_2})^2}), s_{\bar{x}_1 - \bar{x}_2} = \sqrt{\frac{s_1^2}{n_1} + \frac{s_2^2}{n_2}}.$$

Ob izvedenem t testu na tehtanih povprečjih deležev sprejetih priporočil iz iste regije za vzorce iz dveh različnih ciklov podobno kot v primeru H_1 ne moremo zavrniti alternativne ničelne hipoteze. Stopnja tveganja ($p=0,301$) namreč bistveno presega petodstotno tveganje, ki se v družboslovnih raziskavah običajno obravnava kot še sprejemljivo. Ko med seboj primerjamo prvih pet zasedanj iz prvega in drugega cikla, torej ne moremo potrditi statistično značilnih razlik med povprečnimi deleži sprejetih priporočil iz iste regije. Povedano drugače:

statistična analiza vzorca sprejetih priporočil za izbranih sedemdeset izbranih držav ne potrjuje bistvenih razlik v vzorcih sprejemanja priporočil med prvim in drugim ciklom, kar se tiče priporočil, ki so izmenjana znotraj iste geografske regije.

Od primerjave izmenjave ter sprejemanja priporočil za izbrano obdobje v obeh ciklih za države iz istih geografskih regij se pomikamo k opazovanju dinamike deležev priporočil, ki so si jih od prvega do petega in od trinajstega do sedemnajstega zasedanja (vključujemo torej deset opazovanj za vsak vzorec) izmenjale države članice OIC ter članice EU. Slika 5.14 sicer kaže na razlike v okviru posameznih zasedanj, vendar pa iz nje ne moremo oblikovati sklepa o razlikah v povprečjih deležev priporočil iz OIC in EU.

Slika 5.14: Dinamika tehtanih povprečij deležev priporočil iz istih regij – primerjava med OIC in EU

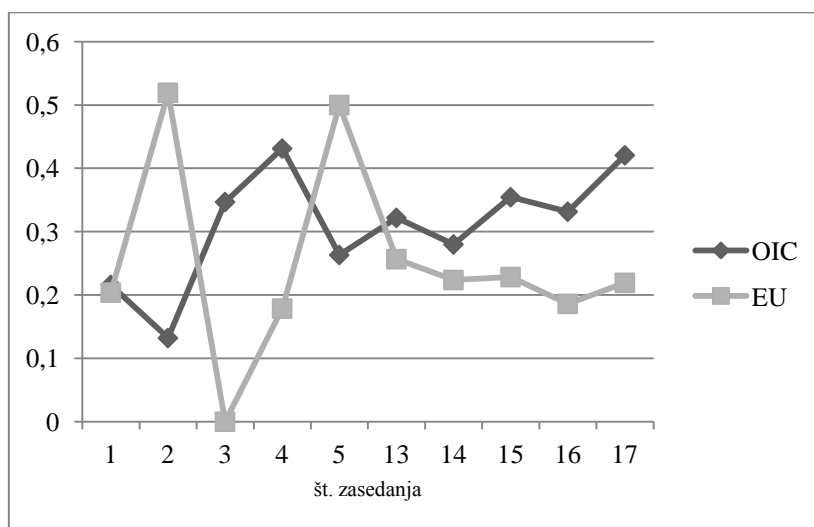
Vir: Podatkovna baza UPR Info in lastni izračun.

Za potrebe t testa ima hipoteza H_3 svojo ničelno hipotezo (H_0), ki pravi, da sta povprečji deležev priporočil, ki so si jih v prvih petih zasedanjih prvega in drugega cikla znotraj svojih regionalnih skupin (t.j. znotraj kroga držav iz iste regionalne vladne organizacije) izmenjale države članice EU in OIC, enaki. Kot kažejo podatki iz Priloge C.3, tudi v tem primeru z uporabo t testa na vzorcih primerjanih priporočil ne moremo potrditi statistično značilnih razlik med povprečnima vrednostnima tehtanih povprečij. Tveganje za zavrnitev ničelne hipoteze je vnovič bistveno preveliko ($p=0,623$).

Če pobližje pogledamo dinamiko tehtanih povprečij deležev le sprejetih priporočil, ki so jih relevantnim DPP dale druge članice EU in OIC (Slika 5.15), ta spominja na predhodni graf, v katerem upoštevamo vsa priporočila. Slednje je indikator velike stopnje sprejetosti

priporočil v obeh analiziranih skupinah. Tudi zato se zdi verjetneje, da s t testom za neodvisna vzorca tudi v tem primeru ne bomo mogli potrditi domneve o razliki aritmetičnih sredin dveh neodvisnih populacij. Hipotezi H_4 postavimo njej pripadajočo alternativno ničelno hipotezo (H_0), ki predvideva, da sta torej aritmetični sredini izbranih vzorcev enaki. Kakor je razvidno iz Priloge C.4, lahko ugotovimo enakost varianc za oba vzorca, vendar pa zaradi prevelike stopnje tveganja ($p=0,315$), ki presega petodstotno sprejemljivo, ne moremo zavrnila H_0 in sklepati o tem, da je sprejetost priporočil, ki si jih med seboj izmenjajo članice OIC, v povprečju različna sprejetosti priporočil danih znotraj skupine članic EU.

Slika 5.15: Dinamika tehtanih povprečij deležev sprejetih priporočil iz istih regij – primerjava med OIC in EU

Vir: Podatkovna baza UPR Info in lastni izračun.

Tako izvedena bivariatna analiza torej ne potrjuje nobene od uvodoma zastavljenih hipotez, povezanih s politiko regionalizma v postopku UPP. To samo po sebi ni problematično, vendar pa se tak pristop kaže kot pomanjkljiv z metodološkega vidika, ker se osredotočamo na arbitrarno določen vzorec sedemdesetih držav v vlogi UPP, ki postane še veliko manj reprezentativen, ko kot neodvisni spremenljivki dodamo regionalno pripadnost oz. članstvo v izbranih mednarodnih vladnih organizacijah. Še mnogo večji problem, ki si ga ta pristop deli z opisnimi statistikami za preučevanje politike regionalizma v postopku UPP, pa je sklepanje o vplivu pripadnosti geografskim regijam, kakor izhajajo iz klasifikacije ZN, ter članstva v izbranih vladnih organizacijah brez kontroliranja potencialnega vpliva drugih, posredovalnih dejavnikov. Mi pa smo že v razdelku o regionalizmu v globaliziranem diskurzu

o človekovih pravicah (glej podpoglavje 4.4.3) na podlagi partikularnih izkušenj iz opravljenih zasedanj ter drugih opomb, ki jih najdemo v obstoječi literaturi in virih na temo UPP, prepoznali in izpostavili posamezne dejavnike, ki lahko krepijo politiko regionalizma kot zunanji dejavnik v diskurzu o človekovih pravicah na ravni UPP.

Če stopimo še en korak nazaj, se nam razodene še bistveno večja pomanjkljivost v naši dosednji analizi, ki zadeva tisto, kar ostane *a priori* zunaj nje in za kar smo posebej v genealoški analizi diskurza o človekovih pravicah ugotovili, da je lahko bistveno bolj povedno kot to, kar je vanjo vključeno. Ko pristopamo k proučevanju vzorcev sodelovanja držav v interaktivnih dialogih UPP, še posebej, če izhajamo iz pripravljene baze podatkov, kakršna je zbirka priporočil UPR Info, se omejimo na izbiro oz. oblikovanje najustreznejše metode za analizo dostopnih podatkov. Tipično pa ostanejo neproblematizirane tiste države, ki se niso vključevale v razpravo o stanju človekovih pravic v posameznih DPP, in tista priporočila, ki niso bila podana. V nadaljevanju v najbolj inovativnem delu empirične analize zato v prvem koraku z regresijsko analizo najprej zaobjamemo tako države, ki so se v pregled za relevantno DPP vključevale z vsaj enim izdanim priporočilom, kakor tudi tiste, ki bi lahko izdale priporočila posamezni državi, a se zanje niso odločila.

5.3 Vzorci izmenjave in sprejetosti priporočil: regresijska analiza

Tretjo fazo naše empirične analize postopka UPP predstavlja multipla regresija, ki omogoča proučevanje morebitne povezanosti med tremi ali več identificiranimi spremenljivkami. Za ta tip statistične analize je značilno, da »pojasnjuje, kako dobro lahko vse prediktorne spremenljivke pojasnijo varianco odzivne spremenljivke /.../, relativno pomembnost vsake prediktorne spremenljivke pri pojasnjevanju variance odzivne spremenljivke /.../, najboljšo oceno vrednosti odzivne spremenljivke za kakršnokoli kombinacijo prediktornih in delež sprememb odzivne spremenljivke, ki ga lahko pričakujemo pri spremembi prediktorne spremenljivke za eno enoto« (Milfelner, Mumel in Snoj 2006, 38).⁴⁴⁵ Kot taka je multipla regresija tudi v družboslovju pripravna za proučevanje povezav (ne vzročno-posledičnih odnosov med njimi! (Milfelner, Mumel in Snoj 2006, 39)) med

⁴⁴⁵ Multiplo regresijsko analizo v literaturi pogosto najdemo tudi pod imenom multivariatna regresija, vendar bi bilo med njima napak postaviti enačaj, saj multivariatna regresijska analiza obsega več kot eno odvisno spremenljivko. Več o tem in o multipli regresiji na splošno npr. v Ryan (1997, 4. poglavje).

najrazličnejšimi pojavi, ki jih je mogoče z ustreznimi postopki kvantificirati oz. prevesti v številske spremenljivke.

Tudi v tej fazi naše analize temeljni odvisni spremenljivki ostajata danost/prejetost priporočil (prvi korak) ter sprejeta priporočila (drugi korak). Ker gre v obeh primerih za dihotomno spremenljivko (možni sta dve vrednosti: priporočilo bodisi je ali ni izdano (prvi korak)) in je bodisi sprejeto ali vzeto na znanje (drugi korak)), uporabljamo probit regresijsko metodo, ki transformira linearno funkcijo pojasnjevalnih spremenljivk s pomočjo funkcije normalne porazdelitve.⁴⁴⁶ Kot ključne neodvisne spremenljivke ohranjamo pripadnost isti geografski regiji (spremenljivka rgij) (sledječ sistemu klasifikacije ZN, ki države deli v pet ključnih geografskih regij) ter pripadnost presečnima, političnima regionalnima skupinama (članstvo v OIC (spremenljivka OICij) in EU (spremenljivka EUij)).

Ker bi lahko na stopnjo korelacije med pripadnostjo DPP (država i) in države, ki izdaja priporočilo (država j), isti regiji ter prejetostjo/danostjo priporočil oz. njihovo sprejetostjo vplivali drugi dejavniki, uvajamo dodatne kontrolne spremenljivke. Kakor je že bilo zapisano, je izbira (sicer neizčrpnega seznama) kontrolnih spremenljivk utemeljena na sekundarnih virih ter z ozirom na središčno raziskovalno vprašanje. V postopku UPP lahko sicer identificiramo številne druge diskurzivne in nediskurzivne vidike, ki bi jih bilo mogoče glede na temeljno raziskovalno vprašanje oz. hipotezo bolj ali manj uspešno kvantificirati in vpeljati kot kontrolne spremenljivke - med njimi npr. ali in kako široko oz. inkluzivno so bile opravljene konzultacije v fazi priprave nacionalnega poročila, kako so sestavljene delegacije posameznih DPP za ženevski del postopka⁴⁴⁷ ter trojka, ki vodi postopek pregleda v Ženevi in ali obstajajo ter kateri so mehanizmi za prevajanje vsebine sprejetih priporočil v nacionalno prakso DPP.

Kot je razvidno iz Tabele 5.8, večino dejavnikov upoštevamo kot pare kontrolnih spremenljivk za obe državi (tako za DPP kakor tudi za državo, ki je v vlogi tiste, ki (lahko) izda priporočilo). Tako npr. predvidevamo, da bi razlike v velikosti držav (merjene v razlikah v številu prebivalcev) lahko vplivale ne le na to, ali se bo neka država vključevala v

⁴⁴⁶ Več o tem npr. v Park (2003–2010).

⁴⁴⁷ Na ravni delegacij za UPP lahko npr. opazujemo velikost delegacije, zastopanost spolov, ras, kultur, itn., kot indikator pripuščenosti k diskurzu o človekovih pravicah na nacionalni ravni. Indikativne pa so tudi funkcije delegatov: tj. ali delegacijo sestavljajo nosilci najvišjih izvršilnih funkcij (udeležba na visoki ravni se interpretira kot znak zavezanosti postopku ter priložnost, da UPP postane mehanizem za neposredno zavezanost vlad praktični implementaciji rezultatov interaktivnega dialoga (Sen in Vincent 2009, 37)) ali nižji uradniki, ali so nosilci zunanje politike držav ali so pristojni za področja, ki so neposredno povezana z uresničevanjem posameznih skupin človekovih pravic na nacionalni ravni (kot pokazatelj tega, ali je za posamezno državo UPP v prvi vrsti zunanjepolitična praksa ali priložnost za notranjepolitično (samo)evalvacijo) ... (cf. Freedman 2011, 305–6).

interaktivni dialog oz. prispevala priporočilo za posamezno DPP, ampak tudi na to, ali bo posamezna država pritegnila zanimanje drugih držav in prejela njihova priporočila.

Tabela 5.8: Seznam in opis spremenljivk, vključenih v regresijsko analizo

spremenljivka	opis spremenljivke
Inpopi	Število prebivalcev v posamezni DPP.
Inpopj	Število prebivalcev v državi, ki izdaja priporočilo.
fhi	Indeks demokratične svobode v posamezni DPP.
fhj	Indeks demokratične svobode v državi, ki izdaja priporočilo.
hdii	HDI za DPP.
hdij	HDI za državo, ki izdaja priporočilo.
lngdppci	Bruto domači proizvod (BDP) na prebivalca v DPP (logaritmirana vrednost).
lngdppcj	BDP na prebivalca v državi, ki izdaja priporočilo (logaritmirana vrednost).
contigij	Skupna meja med DPP in državo, ki izdaja priporočilo.
Indistij	Razdalja med državama (med glavnima mestoma držav) (logaritmirana vrednost).
Inexportsi	Vrednost izvoza iz DPP v državo, ki izdaja priporočilo (logaritmirana vrednost).
Inexportsj	Vrednost izvoza iz države, ki izdaja priporočilo, v DPP (logaritmirana vrednost).
rgij	Pripadnost isti geografski regiji po sistemu ZN.
Daction2	Priporočilo 2. kategorije.
Daction3	Priporočilo 3. kategorije.
Daction4	Priporočilo 4. kategorije.
Daction5	Priporočilo 5. kategorije.
_Irgi_2	DPP pripada skupini azijskih držav.
_Irgi_3	DPP pripada skupini vzhodnoevropskih držav.
_Irgi_4	DPP spada v skupino GRULAC držav.
_Irgi_5	DPP pripada skupini zahodnoevropskih in drugih držav.
_Irgj_2	Država, ki izdaja priporočilo, pripada skupini azijskih držav.
_Irgj_3	Država, ki izdaja priporočilo, pripada skupini vzhodnoevropskih držav.
_Irgj_4	Država, ki izdaja priporočilo, spada v skupino GRULAC držav.
_Irgj_5	Država, ki izdaja priporočilo, pripada skupini zahodnoevropskih in drugih držav.
OICi	Članstvo DPP v OIC.
OICj	Članstvo države, ki izdaja priporočilo, v OIC.
EUi	Članstvo DPP v EU.
EUj	Članstvo države, ki izdaja priporočilo, v EU.
_Isession_2	2. zasedanje UPP.
_Isession_3	3. zasedanje UPP.
_Isession_4	4. zasedanje UPP.
_Isession_5	5. zasedanje UPP.
_Isession_6	6. zasedanje UPP.
_Isession_7	7. zasedanje UPP.
_Isession_8	8. zasedanje UPP.

_Isession_9	9. zasedanje UPP.
_Isession_10	10. zasedanje UPP.
_Isession_11	11. zasedanje UPP.
_Isession_12	12. zasedanje UPP.
_Isession_13	13. zasedanje UPP.
_Isession_14	14. zasedanje UPP.
_Isession_15	15. zasedanje UPP.
_Isession_16	16. zasedanje UPP.
_Isession_17	17. zasedanje UPP.
OICij	DPP in država, ki izdaja priporočilo, sta obe članici OIC.
EUij	DPP in država, ki izdaja priporočilo, sta obe članici EU.
EUij_contig	DPP in država, ki izdaja priporočilo, imata skupno mejo.

5.3.1 Prvi korak: kaj vpliva na to, da bo država dobila/dala priporočilo

Za prvi korak regresijske analize je pomembno poudariti, da medtem ko je seznam DPP vnaprej določen (država i se na mestu DPP ne znajde naključno), tako kot je npr. za drugi cikel UPP v veljavi vrstni red pregleda držav v Prilogi B, pa se na mestu države, ki izdaja priporočilo, lahko teoretično gledano znajde katerakoli druga država (država j). Če je na eni strani torej mogoče, da posamezna država ne izda nobenega priporočila zadevni DPP, pa posamezna država lahko izda več različnih priporočil isti državi.

V prvem koraku regresijske analize, ko torej želimo proučiti dejavnike, ki vplivajo na to, ali bo država j izdala priporočilo oz. ali ga bo država i prejela, je potrebno na eni strani iz vseh opazovanj izločiti pare držav i in j, ki nastopajo večkrat, po drugi strani pa jih dopolniti z neobstoječimi kombinacijami držav i in j za sleherni opravljeni pregled (za vsako DPP obstoječo bazo dopolnimo z državami, ki bi DPP priporočilo lahko izdale, pa ga niso).⁴⁴⁸ S tem se močno poveča število opazovanj ($n= 47876$),⁴⁴⁹ na podlagi katerih lahko z veliko stopnjo zanesljivosti sklepamo o povezavah med identificiranimi spremenljivkami. Stopnja tveganja, ki smo jo pripravljene sprejeti, ostaja še naprej petodstotna ($\alpha=0,05$).

Iz Tabele 5.9 lahko najprej razberemo trend, da se verjetnost, da bo država j izdala priporočilo državi i v vlogi DPP iz zasedanja v zasedanje splošno gledano povečuje (glej

⁴⁴⁸ V vlogi DPP se v štirih letih oz. štirih letih in pol zamenja 193 držav, medtem ko se na mestu držav, ki lahko izdajo priporočila, lahko znajde 195 držav (vse države članice ZN ter državi opazovalki Palestina in Sveti sedež). Pri kreiranju novih, še neobstojećih parov držav i in j pa je seveda potrebno upoštevati, da DPP niti teoretično ne more sama sebi izdati priporočila (potrebno izločiti primere, ko velja, da je $i=j$).

⁴⁴⁹ Število opazovanj se nekoliko zmanjša z uvedbo kontrolnih spremenljivk, odvisno od dostopnosti podatkov za posamezno državo in leto.

vrstice za *_Isession_2*, *_Isession_3*, itn., kjer merimo verjetnost, da bo priporočilo izdano z ozirom na prvo zasedanje UPP). Povedano drugače, se iz zasedanja v zasedanje splošno gledano povečuje število parov držav *i* in *j*, kjer je bilo realizirano vsaj eno priporočilo ene države drugi.

Že opisna statistična analiza na osnovi realiziranih priporočil je zaznala razlike v vključevanju držav iz posameznih geografskih regij v diskurz o človekovih pravicah v sklopu UPP. Izkaže se, da je največja verjetnost, da bo država prejela priporočilo, če je v vlogi DPP država iz afriške regije (*_Irgi_1*, ki predstavlja osnovo za primerjavo z drugimi regijami)⁴⁵⁰ in najmanjša, če se v vlogi DPP znajde država iz skupine zahodnoevropskih in drugih držav. Če se osredotočimo na geografsko definirano regionalno pripadnost države *j*, ki izdaja priporočilo, je obratno gledano verjetnost, da bo država *j* izdala (z ozirom na skupino afriških držav kot izhodišče) največja, če država *j* pripada skupini zahodnoevropskih in drugih držav.

Z vidika politike regionalizma kot ključnega raziskovalnega vprašanja za našo empirično analizo nas v prvi vrsti zanima morebitna korelacija med pripadnostjo isti geografski regiji ter danostjo/prejetostjo priporočil. Iz vrstice s spremenljivko *rgij* lahko brez upoštevanja drugih spremenljivk razberemo statistično značilno pozitivno povezanost med pripadnostjo držav *i* in *j* isti geografski regiji iz sistema ZN ter izdanimi/prejetimi priporočili. Preden oblikujemo končne sklepe glede vpliva regionalne pripadnosti kot osrednje neodvisne spremenljivke, pa je potrebno vpeljati in upoštevati (same zase in potem v interakciji z *rgij*) tudi druge dejavnike, ki bi lahko vplivali na obstoj identificirane povezave med osrednjima spremenljivkama.

Z vpeljavo prvega para kontrolnih spremenljivk (glej vrstici *lnpopi* in *lnpopj*) lahko zaključimo, da obstaja statistično značilna pozitivna korelacija med številom prebivalcev v državi *i* in prejetostjo priporočil ter med številom prebivalcev v državi *j* in danostjo priporočil.⁴⁵¹ Verjetnost, da bo država *i* prejela priporočilo, se torej veča s številom prebivalcev v tej DPP, kar govori v prid naši predhodni domnevi, da so manjše države v postopku UPP praviloma deležne manjše pozornosti drugih držav. Velikost države se kaže kot še pomembnejši dejavnik pri tem, ali se bo država *j* odločila za izdajo priporočila. Za prvih sedemnajst zasedanj UPP velja, da je verjetnost, da bo priporočilo izdano, naraščala s številom prebivalcev v državi *j*.

Drugi par kontrolnih spremenljivk zadeva demokratičnost države oz. vladajočega režima.

⁴⁵⁰ V primeru azijske regije je izračunana korelacija statistično neznačilna.

⁴⁵¹ Kot vir podatkov za število prebivalcev v državi *i* in *j* v relevantnem letu uporabljamo bazo podatkov Svetovne banke (glej The World Bank Group 2014a).

Izmed različnih možnih indeksov, ki merijo demokratičnost na nacionalni ravni, za potrebe naše analize uporabljamo lestvico, ki jo je v okviru svojih letnih poročil *Freedom in the World* razvila organizacija Freedom House (FH)⁴⁵². Iz baze podatkov FH (2014) za relevantna leta najprej upoštevamo indeks demokratičnosti za države i v vlogi DPP. Kot je razvidno iz Tabele 5.9, lahko ugotovimo statistično značilno pozitivno korelacijo med prejetostjo priporočil ter indeksom demokratičnosti. Države i, ki so s strani FH ocenjene kot manj demokratične (beležijo višji indeks), bodo bolj verjetno prejele priporočilo države j kot tiste, ki veljajo za bolj demokratične. Na strani držav j, ki dajejo priporočila, je povezanost med ocenjeno stopnjo demokratičnosti ter danostjo priporočil za prvih sedemnajst zasedanj UPP statistično značilno negativna. Manj demokratična kot je bila ocenjena posamezna država j (višji kot je bil indeks FH za državo i), manjša je bila verjetnost, da se bo odločila za izdajo priporočila državi i.

Med kontrolne spremenljivke poleg omenjenega indeksa FH, ki obsega le dimenzijo državljskih in političnih pravic, uvrščamo tudi HDI (United Nations Development Programme 2014a). Slednji predstavlja kompleksen indeks, ki na podlagi kombinacije različnih statističnih kazalcev meri doseženo stopnjo človekovega razvoja na teh ključnih področjih, povezanih z dolgim življenjem in zdravjem, doseganjem določenega znanja ter življenjskega standarda.⁴⁵³ Če se osredotočimo zgolj na spremenljivko HDI za državo i, ugotovimo, da sicer obstaja pozitivna korelacija med to spremenljivko in prejetostjo priporočil, vendar pa v interakciji z drugimi dejavniki izgubi pojasnjevalno moč ter postane statistično neznačilna. Vrednosti indeksa HDI so na drugi strani v veliko večji in statistično značilni pozitivni korelaciji z danostjo priporočil, tako da se z višjo vrednostjo indeksa HDI za državo j zelo močno poveča tudi verjetnost, da bo izdala priporočilo državi i v vlogi DPP.

Kot kontrolno spremenljivko posebej uvajamo tudi BDP⁴⁵⁴ na prebivalca za državah i in j, ki je sicer eden izmed kazalcev, ki so že upoštevani v indeksu HDI. Za državo i ne moremo ugotoviti statistično značilne povezave med BDP na prebivalca ter prejetostjo priporočil, se pa BDP na prebivalca kaže kot relevanten dejavnik na strani izdanih priporočil. Statistično

⁴⁵² Indeks je sestavljen iz povprečne vrednosti ocen spoštovanja državljskih in političnih pravic v specifični državi v posameznem letu. Razpon indeksa je med 1 in 7, pri čemer 1 označuje države z najvišjo stopnjo demokratične svobode, 7 pa države z najšibkejšim spoštovanjem državljskih in političnih pravic. Višji kot je njen indeks, manj demokratična je torej ocenjena država.

⁴⁵³ Za podroben opis posameznih kazalcev, ki sestavljajo indeks HDI ter metodologijo njegovega izračuna glej United Nations Development Programme (2014b). V obdobju med leti 2008 in leti 2013 indeks ni dostopen za leto 2009, zato smo za potrebe naše analize za posamezno državo i oz. j kreirali njegovo vrednost kot aritmetično sredino med vrednostma HDI v letih 2008 in 2010.

⁴⁵⁴ Podatke o BDP na prebivalca za relevantno državo v posameznem obdobju smo črpali iz baze podatkov Svetovne banke (glej The World Bank Group 2014b).

značilna pozitivna korelacija med BDP na prebivalca za državo j ter danostjo priporočil nam pove, da za prvih sedemnajstih zasedanj UPP lahko zaključimo, da je verjetnost, da bo država izdala priporočilo, rasla z višjim BDP na prebivalca države j.

Statistično značilna pozitivna korelacija se pokaže tudi med prejetostjo priporočil ter izvozom države i (torej države, ki je vsakokrat v vlogi DPP) v državo j (glej vrstico *lnexportsi*).⁴⁵⁵ Prav tako z višjim izvozom države j v državo i narašča verjetnost, da bo država j izdala priporočilo tej državi (glej *lnexportsj*).

Povezavo med danostjo/prejetostjo priporočil in našo osrednjo neodvisno spremenljivko (rgij) kontroliramo tudi s spremenljivkama skupne meje (contigij) in razdalje med državama i in j kot dejavnikoma teritorialne geografije.⁴⁵⁶ Če se na eni strani presenetljivo izkaže, da ne obstaja statistično značilna korelacija med skupno mejo med državama in dajanjem/prejemanjem priporočil, pa se verjetnost, da bo prišlo do izmenjave priporočil med državama i in j, zmanjšuje z večanjem razdalje med državama (Indistij). Fizična razdalja med državama se vsaj na primeru UPP kaže kot realna ovira za globalizirani diskurz o človekovih pravicah.

V interakciji z naštetimi kontrolnimi spremenljivkami pripadnost isti regionalni skupini iz sistema ZN (rgij) izgubi svojo pojasnjevalno moč, tako da ne moremo več govoriti o statistično značilni povezanosti med pripadnostjo isti geografski regiji iz sistema ZN.

Iz Tabele 5.9 lahko odčitamo tudi verjetnost, da bo prišlo do izdaje priporočila, če sta državi i in j obe članici OIC oz. EU. V primeru držav članic OIC lahko interakciji s kontrolnimi spremenljivkami potrdimo statistično značilno pozitivno korelacijo med danostjo/prejetostjo priporočil ter pripadnostjo isti t. i. politični grupaciji (glej vrstico *OICij*). Članstvo obeh zadevnih držav (i in j) v EU samo po sebi pozitivno korelira z danostjo/prejetostjo priporočil v postopku UPP, vendar pa ob upoštevanju drugih spremenljivk, posebno pa razdalje med državami in skupne meje (*EUij_contig*), povezanost med pripadnostjo EU ter izmenjavo priporočil celo spremeni svoj predznak. Zdi se, da članice EU postopka ne uporabljajo za dialog z bližnjimi, sosedskimi državami,⁴⁵⁷ temveč bodo bolj verjetno izdale/dobile priporočilo, če državi i in j, ko obe pripadata EU, loči večja teritorialna razdalja.

⁴⁵⁵ Bilateralne podatke za izvoz držav i in j smo črpali iz World Integrated Trade Solution (2014).

⁴⁵⁶ Spremenljivka skupne meje med država je dihonomna (državi sta sosedi ali pa nimata skupnih državnih meja), medtem ko pri razdalji med državama merimo razdaljo med glavnima mestoma držav i in j. Vir za obe navedeni spremenljivki je CEPII (2014).

⁴⁵⁷ Na tej točki lahko le špekuliramo o možnih razlogih za to. Morda sosedske in bližnje države članice v EU vodijo dialog o človekovih pravicah zunaj tega foruma, v bilateralnih stikih, in/ali se te države izogibajo kritičnejšega ocenjevanja svojih sosed.

Tabela 5.9: Regresijska analiza – dejavniki, ki vplivajo na dajanje in prejemanje priporočil v postopku UPP

VARIABLES	(1) Probit	(2) Probit	(3) Probit	(4) Probit	(5) Probit	(6) Probit	(7) Probit	(8) Probit	(9) Probit	(10) Probit	(11) Probit	(12) Probit	(13) Probit	(14) Probit
Inpopi					0.0719*** (0.00554)	0.0686*** (0.00597)	0.0904*** (0.00721)	0.0830*** (0.00683)	0.0822*** (0.00751)	0.0864*** (0.00795)	0.0898*** (0.00811)	0.0483*** (0.0132)	0.0896*** (0.00813)	0.111*** (0.0105)
Inpopj					0.278*** (0.00404)	0.316*** (0.00442)	0.329*** (0.00518)	0.333*** (0.00528)	0.340*** (0.00512)	0.345*** (0.00532)	0.349*** (0.00564)	0.302*** (0.0119)	0.349*** (0.00563)	-0.00836 (0.391)
fhi					0.0388*** (0.0133)			0.0479*** (0.0138)	0.0476*** (0.0142)	0.0419*** (0.0145)	0.0413*** (0.0144)	0.0257** (0.0129)	0.0411*** (0.0144)	0.0496*** (0.0179)
fhj					-0.181*** (0.00763)			-0.0359*** (0.00724)	-0.0291*** (0.00729)	-0.0323*** (0.00726)	-0.0327*** (0.00723)	-0.0475*** (0.00977)	-0.0327*** (0.00722)	-0.136*** (0.0312)
hdii							0.498*** (0.133)	0.551*** (0.125)	0.590* (0.342)	0.588* (0.346)	0.579* (0.345)	0.158 (0.417)	0.581* (0.346)	0.746* (0.427)
hdij							4.217*** (0.117)	3.993*** (0.103)	2.767*** (0.212)	2.761*** (0.209)	2.759*** (0.209)	2.478*** (0.278)	2.758*** (0.209)	3.786** (1.569)
lngdppci									-0.00801 (0.0315)	-0.00676 (0.0320)	-0.00238 (0.0320)	-0.0413 (0.0431)	-0.00264 (0.0320)	-0.00876 (0.0400)
lngdppcj									0.132*** (0.0195)	0.124*** (0.0193)	0.129*** (0.0192)	0.108*** (0.0283)	0.129*** (0.0192)	0.536*** (0.104)
contigij										-0.0675 (0.0658)	-0.0300 (0.0633)	-0.149* (0.0774)	0.00852 (0.0676)	-0.00273 (0.0779)
Indistij										-0.187*** (0.0160)	-0.188*** (0.0161)	-0.148*** (0.0211)	-0.187*** (0.0160)	-0.286*** (0.0260)
Inexportsi												0.0147*** (0.00551)		
Inexportsj												0.0226*** (0.00649)		
rgij		0.221*** (0.0285)		0.219*** (0.0383)	0.260*** (0.0463)	0.314*** (0.0341)	0.125*** (0.0345)	0.142*** (0.0342)	0.159*** (0.0368)	0.0339 (0.0345)	0.0419 (0.0339)	0.0264 (0.0424)	0.0424 (0.0338)	0.107** (0.0422)
_Irgi_2	0.0591 (0.0372)	0.0595* (0.0346)	-0.131* (0.0685)	-0.101 (0.0612)	-0.0610 (0.0604)	-0.0658 (0.0573)	-0.137** (0.0597)	-0.132** (0.0528)	-0.120** (0.0549)	-0.118** (0.0558)	-0.115** (0.0562)	-0.0455 (0.0713)	-0.116** (0.0562)	-0.138* (0.0724)

VARIABLES	(1) Probit	(2) Probit	(3) Probit	(4) Probit	(5) Probit	(6) Probit	(7) Probit	(8) Probit	(9) Probit	(10) Probit	(11) Probit	(12) Probit	(13) Probit	(14) Probit
_Irgi_3	-0.0170 (0.0452)	0.0273 (0.0419)	-0.274*** (0.0817)	-0.192*** (0.0721)	-0.0942 (0.0685)	-0.0447 (0.0667)	-0.235*** (0.0729)	-0.168*** (0.0633)	-0.157** (0.0651)	-0.261*** (0.0681)	-0.269*** (0.0678)	-0.136* (0.0815)	-0.270*** (0.0677)	-0.319*** (0.0869)
_Irgi_4	-0.0452 (0.0512)	-0.0104 (0.0470)	-0.542*** (0.131)	-0.448*** (0.115)	-0.0994 (0.0897)	-0.105 (0.0949)	-0.118 (0.0931)	-0.102 (0.0926)	-0.101 (0.0923)	-0.148 (0.0912)	-0.166* (0.0934)	-0.183** (0.0909)	-0.166* (0.0934)	-0.185 (0.115)
_Irgi_5	-0.0425 (0.0628)	-0.0123 (0.0586)	-0.290*** (0.0998)	-0.222** (0.0880)	-0.112 (0.0690)	-0.0311 (0.0715)	-0.261*** (0.0818)	-0.164** (0.0715)	-0.146** (0.0723)	-0.227*** (0.0721)	-0.230*** (0.0726)	-0.133* (0.0786)	-0.232*** (0.0728)	-0.275*** (0.0922)
_Irgj_2	0.214*** (0.0426)		-1.576*** (0.0900)											
_Irgj_3	0.380*** (0.0462)		-1.410*** (0.0829)											
_Irgj_4	0.533*** (0.0447)		-3.065*** (0.120)											
_Irgj_5	0.884*** (0.0444)		-0.917*** (0.0861)											
OICi	0.0589 (0.0379)	0.0286 (0.0351)	0.00754 (0.0380)	-0.0306 (0.0349)	0.00876 (0.0285)	-0.124*** (0.0300)	-0.111*** (0.0327)	-0.164*** (0.0331)	-0.152*** (0.0312)	-0.167*** (0.0316)	-0.173*** (0.0320)	-0.160*** (0.0476)	-0.172*** (0.0319)	-0.189*** (0.0416)
OICj	0.322*** (0.0242)		0.278*** (0.0239)											
EUi	0.0504 (0.0545)	-0.0740 (0.0544)	0.0439 (0.0660)	-0.0832 (0.0613)	-0.171*** (0.0392)	-0.0441 (0.0446)	-0.0763* (0.0454)	-0.0158 (0.0454)	-0.00414 (0.0468)	0.0186 (0.0472)	0.0155 (0.0472)	0.0248 (0.0479)	0.0161 (0.0473)	0.0727 (0.0601)
EUj	0.467*** (0.0218)		0.598*** (0.0246)											
_Isession_2	0.288*** (0.0758)	0.288*** (0.0703)	0.366*** (0.0861)	0.355*** (0.0761)	0.393*** (0.0812)	0.411*** (0.0784)	0.440*** (0.0942)	0.447*** (0.0849)	0.456*** (0.0846)	0.470*** (0.0852)	0.471*** (0.0852)	0.472*** (0.0871)	0.472*** (0.0851)	0.598*** (0.112)
_Isession_3	0.477*** (0.0792)	0.459*** (0.0728)	0.552*** (0.0866)	0.514*** (0.0767)	0.741*** (0.0777)	0.748*** (0.0797)	0.857*** (0.0873)	0.840*** (0.0840)	0.847*** (0.0838)	0.847*** (0.0848)	0.844*** (0.0859)	0.859*** (0.0868)	0.846*** (0.0857)	1.043*** (0.112)
_Isession_4	0.717*** (0.0758)	0.669*** (0.0698)	0.778*** (0.0866)	0.711*** (0.0773)	0.791*** (0.0865)	0.797*** (0.0826)	0.890*** (0.0952)	0.844*** (0.0867)	0.864*** (0.0865)	0.885*** (0.0862)	0.894*** (0.0852)	0.823*** (0.0875)	0.895*** (0.0849)	1.140*** (0.113)
_Isession_5	0.640*** (0.0862)	0.601*** (0.0791)	0.762*** (0.0911)	0.693*** (0.0806)	0.865*** (0.0778)	0.878*** (0.0789)	1.039*** (0.0891)	1.006*** (0.0837)	1.023*** (0.0841)	1.042*** (0.0837)	1.042*** (0.0844)	1.108*** (0.0924)	1.043*** (0.0843)	1.324*** (0.111)
_Isession_6	0.735*** (0.0745)	0.694*** (0.0680)	0.796*** (0.0826)	0.726*** (0.0731)	0.926*** (0.0775)	0.923*** (0.0788)	1.093*** (0.0883)	1.054*** (0.0802)	1.084*** (0.0807)	1.091*** (0.0832)	1.088*** (0.0845)	1.090*** (0.0828)	1.089*** (0.0845)	1.382*** (0.112)

VARIABLES	(1) Probit	(2) Probit	(3) Probit	(4) Probit	(5) Probit	(6) Probit	(7) Probit	(8) Probit	(9) Probit	(10) Probit	(11) Probit	(12) Probit	(13) Probit	(14) Probit
_lsession_7	0.724*** (0.0777)	0.685*** (0.0711)	0.789*** (0.0846)	0.722*** (0.0749)	0.895*** (0.0795)	0.902*** (0.0810)	1.012*** (0.0913)	0.961*** (0.0874)	0.973*** (0.0886)	0.978*** (0.0887)	0.977*** (0.0897)	1.002*** (0.0877)	0.978*** (0.0896)	1.215*** (0.117)
_lsession_8	0.725*** (0.0791)	0.684*** (0.0729)	0.820*** (0.0843)	0.749*** (0.0751)	0.945*** (0.0774)	0.966*** (0.0773)	1.083*** (0.0870)	1.047*** (0.0798)	1.063*** (0.0807)	1.078*** (0.0811)	1.080*** (0.0820)	1.077*** (0.0919)	1.081*** (0.0818)	1.332*** (0.108)
_lsession_9	0.662*** (0.0804)	0.626*** (0.0736)	0.742*** (0.0824)	0.675*** (0.0729)	0.901*** (0.0770)	0.931*** (0.0768)	1.039*** (0.0862)	1.017*** (0.0818)	1.031*** (0.0834)	1.038*** (0.0857)	1.040*** (0.0867)	1.079*** (0.0811)	1.041*** (0.0866)	1.289*** (0.114)
_lsession_10	0.766*** (0.0764)	0.719*** (0.0699)	0.869*** (0.0860)	0.788*** (0.0762)	0.984*** (0.0776)	1.008*** (0.0788)	1.127*** (0.0857)	1.100*** (0.0802)	1.118*** (0.0814)	1.137*** (0.0821)	1.137*** (0.0831)	1.215*** (0.0797)	1.139*** (0.0830)	1.368*** (0.107)
_lsession_11	0.619*** (0.0841)	0.583*** (0.0776)	0.745*** (0.0937)	0.679*** (0.0835)	0.887*** (0.0874)	0.949*** (0.0750)	1.056*** (0.0841)	1.027*** (0.0788)	1.036*** (0.0792)	1.043*** (0.0789)	1.043*** (0.0801)	1.126*** (0.0836)	1.044*** (0.0801)	1.244*** (0.103)
_lsession_12	0.733*** (0.0738)	0.687*** (0.0676)	0.784*** (0.0836)	0.713*** (0.0741)	0.902*** (0.0743)	0.908*** (0.0744)	1.027*** (0.0843)	0.983*** (0.0786)	0.999*** (0.0799)	1.018*** (0.0810)	1.018*** (0.0819)	1.022*** (0.0855)	1.019*** (0.0818)	1.220*** (0.107)
_lsession_13	1.056*** (0.0809)	0.997*** (0.0717)	1.097*** (0.0853)	1.004*** (0.0740)	1.113*** (0.0795)	1.171*** (0.0854)	1.212*** (0.0962)	1.222*** (0.0962)	1.233*** (0.0968)	1.240*** (0.0978)	1.237*** (0.0980)	1.271*** (0.103)	1.237*** (0.0979)	1.476*** (0.125)
_lsession_14	1.074*** (0.0782)	1.008*** (0.0716)	1.155*** (0.0865)	1.047*** (0.0766)	1.162*** (0.0784)	1.238*** (0.0801)	1.274*** (0.0879)	1.293*** (0.0827)	1.307*** (0.0825)	1.328*** (0.0832)	1.326*** (0.0837)	1.344*** (0.0807)	1.327*** (0.0836)	1.601*** (0.103)
_lsession_15	1.037*** (0.0863)	0.976*** (0.0803)	1.161*** (0.0934)	1.055*** (0.0833)	1.307*** (0.0795)	1.345*** (0.0801)	1.464*** (0.0878)	1.434*** (0.0822)	1.451*** (0.0825)	1.463*** (0.0830)	1.463*** (0.0836)	1.538*** (0.0750)	1.465*** (0.0836)	1.752*** (0.108)
_lsession_16	1.313*** (0.106)	1.235*** (0.100)	1.445*** (0.112)	1.311*** (0.102)	1.523*** (0.106)	1.564*** (0.0921)	1.730*** (0.121)	1.687*** (0.0982)	1.694*** (0.0973)	1.720*** (0.0985)	1.724*** (0.0992)	1.687*** (0.0867)	1.726*** (0.0992)	2.083*** (0.126)
_lsession_17	1.268*** (0.101)	1.191*** (0.0950)	1.369*** (0.105)	1.241*** (0.0947)	1.449*** (0.0859)	1.484*** (0.0869)	1.616*** (0.0948)	1.577*** (0.0897)	1.592*** (0.0896)	1.608*** (0.0919)	1.611*** (0.0931)	1.620*** (0.106)	1.612*** (0.0930)	1.943*** (0.122)
OICij		0.0908** (0.0422)		0.123*** (0.0425)	0.000945 (0.0467)	0.366*** (0.0486)	0.431*** (0.0591)	0.487*** (0.0578)	0.459*** (0.0575)	0.419*** (0.0566)	0.418*** (0.0565)	0.636*** (0.0745)	0.416*** (0.0566)	0.405*** (0.0739)
EUij		0.649*** (0.0628)		0.646*** (0.0637)	0.707*** (0.0687)	0.216*** (0.0679)	0.00700 (0.0670)	-0.0567 (0.0686)	-0.0700 (0.0680)	-0.288*** (0.0732)	-0.263*** (0.0674)	-0.339*** (0.0653)	-0.235*** (0.0667)	-0.497*** (0.0904)
EUij_contig													-0.298* (0.153)	-0.592*** (0.156)
Constant	-2.059*** (0.0800)	-1.534*** (0.0643)	-0.0471 (0.116)	-1.328*** (0.0631)	-7.196*** (0.134)	-7.340*** (0.138)	-11.64*** (0.219)	-11.52*** (0.221)	-11.91*** (0.245)	-10.32*** (0.271)	-10.50*** (0.275)	-8.706*** (0.424)	-10.49*** (0.275)	-6.827 (6.713)

VARIABLES	(1) Probit	(2) Probit	(3) Probit	(4) Probit	(5) Probit	(6) Probit	(7) Probit	(8) Probit	(9) Probit	(10) Probit	(11) Probit	(12) Probit	(13) Probit	(14) Probit
Observations	47,876	47,876	47,876	47,876	47,693	47,320	42,783	42,783	41,939	41,939	41,939	20,656	41,939	38,451
Country FE	NO	NO	NO	NO	NO	NO	NO	NO	NO	NO	NO	NO	NO	YES
Session FE	YES	YES	YES	YES	YES	YES	YES	YES	YES	YES	YES	YES	YES	YES

Robust standard errors in parentheses, *** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

Vir: Lastni izračuni na podlagi baze podatkov UPR Info (podatki za odvisno spremenljivko). Vir podatkov za posamezne spremenljivke v opombah v podpoglavju 5.3.1.

5.3.2 Drugi korak: kateri dejavniki vplivajo na sprejetost priporočil?

V drugem koraku so predmet našega opazovanja in analize praktično vsa priporočila, ki so bila izmenjana na prvih sedemnajstih zasedanjih UPP (n=32685).⁴⁵⁸ Za razliko od prvega koraka regresijske analize, drugi korak obsega zgolj realizirane kombinacije držav i in j, pri čemer so možne večkratne ponovitve iste kombinacije i in j za posamezno zasedanje.⁴⁵⁹

Iz Tabele 5.10 lahko razberemo povezanost različnih dejavnikov – kot samostojnih neodvisnih spremenljivk ter v interakciji z drugimi – s sprejetostjo priporočil, ki jih država j da državi i. Tudi v tem primeru izhajamo iz domneve o povezanosti med sprejetostjo priporočil DPP ter regionalno pripadnostjo držav, ki pa jo kontroliramo z enakimi spremenljivki kot v prvem koraku. V tem koraku dodajamo tudi spremenljivke, s katerimi po že omenjeni lestvici UPR Info opisujemo specifičnost zahtevane akcije, ki je vsebovana v priporočilu države j zadevni državi i (glej vrstice Daction2, Daction3, Daction4, Daction5).

V nasprotju s prvim korakom pri opazovanju vzorcev sprejetosti priporočil ne moremo ugotavljati statistično značilnih trendov glede stopnje sprejetosti priporočil od prvega do sedemnajstega zasedanja UPP. Glede na kategorijo priporočene akcije (specifičnost priporočil) lahko potrdimo domnevo, ki smo jo postavili na podlagi opisne statistične analize, da se verjetnost, da bo priporočilo sprejeto, manjša z večjo specifičnostjo priporočil oz. večjo stopnjo zahtevanega državnega angažmaja. Najnižjo stopnjo sprejetosti (z ozirom na priporočila iz 1. kategorije) v obdobju prvih sedemnajstih zasedanj lahko statistično potrdimo za priporočila iz 3. in 5. kategorije.

Ko primerjamo med seboj vzorce sprejetosti priporočil po posameznih regijah, so razlike med regijami za sprejetost priporočil za države i v vlogi DPP manj statistično značilne. Za države, ki posredujejo priporočila, velja, da v večini primerov sprejetost priporočil negativno korelira s sprejetostjo priporočil, značilno za države j iz afriške regije (glej *_Irgi_1*).

Tudi v tem primeru nas z ozirom na vprašanje politike regionalizma najbolj zanima morebitna korelacija med sprejetostjo priporočil ter pripadnostjo držav i in j isti regiji. Če se osredotočimo zgolj na ti dve spremenljivki, lahko ugotovimo statistično značilno pozitivno povezanost med njima, tako da za prvih sedemnajst zasedanj velja, da se verjetnost, da bo priporočilo sprejeto, večja, če državi i in j prihajata iz iste geografsko definirane regionalne

⁴⁵⁸ Odstopanje števila naših opazovanj od števila vseh izmenjanih priporočil v okviru prvih sedemnajstih zasedanj UPP nastane predvsem na račun priporočil, katerih izvor ni znan, ter priporočil Palestine in Svetega sedeža, ki jih izločimo zaradi nedostopnosti kontrolnih podatkov.

⁴⁵⁹ Posamezna država j lahko na enem zasedanju eni državi i v vlogi DPP poda več priporočil z različno vsebino in različno stopnjo zahtevane akcije, pri čemer vrednost kontrolnih spremenljivk za posamezno državo i in j ostane ista, razlikuje pa se lahko tudi odgovor države i nanje.

skupine po sistemu klasifikacije ZN. Podobno kot v prvem koraku ta odnos nadalje kontroliramo z drugimi spremenljivkami,⁴⁶⁰ ki bi lahko imele posredovalni učinek.

Za razliko od vzorcev dajanja oz. prejemanja priporočil pri sprejemanju ne moremo potrditi statistično značilnega vpliva samega dejavnika velikosti države, merjenega s številom prebivalcev držav *i* in *j*, na sprejetost priporočil. Večjo pojasnjevalno moč glede sprejetosti priporočil, posebno na strani držav *j*, ki izdajajo priporočila, ima stopnja demokratičnosti, merjena z indeksom FH. Na strani DPP lahko zaključimo, da višji kot je bil indeks FH za državo *i* (manj demokratična je ocenjena država *i*), manjša je bila verjetnost, da bi država sprejela priporočilo države *j*. Za priporočila držav *j* pa velja, da so bila priporočila prej sprejeta, če so bile njihove avtorice države *j*, ki so s strani FH ocenjene kot manj demokratične (pozitivna statistično značilna korelacija med indeksom FH in sprejetostjo priporočil).

Stopnja razvitosti držav *i* in *j* (merjena z indeksom HDI) se kaže kot relevanten dejavnik za sprejetost priporočil predvsem na strani držav *j*, ki dajejo priporočila. Vendar pa postane ta negativna korelacija v interakciji z drugimi spremenljivkami statistično neznačilna. Prav tako ne moremo dokazati statistično značilne povezave med spremenljivkami BDP na prebivalca za države *i* in *j* ter skupne meje med vsakokratnimi državami *i* in *j*.

V nasprotju s Tabelo 5.9 lahko iz Tabele 5.10 odčitamo statistično značilno pozitivno korelacijo med spremenljivkama fizične oddaljenosti med državama *i* in *j* ter sprejetostjo priporočil. Sklepamo lahko torej, da so DPP praviloma prej sprejele priporočila držav *j*, ki so bolj oddaljene v geografskem smislu. Statistično značilna je še pozitivna korelacija med izvozom države *j* v državo *i* ter sprejetostjo priporočil, ki jih je država *j* izdala državi *i*.

Tudi če povezanost med neodvisno spremenljivko pripadnosti isti geografski regiji (rgij) ter odvisno spremenljivko sprejetosti priporočil kontroliramo z naštetimi spremenljivkami, se regionalna pripadnost držav še vedno (statistično značilno) kaže kot dejavnik pri sprejemanju priporočil. Z ozirom na geografske regije po klasifikaciji ZN bi torej za sprejetost priporočil v sistemu UPP lahko rekli, da dosedanja praksa ne kaže na transregionalno rabo oz. *de facto* globalno naravo postopka.

Poleg omenjenih petih regij pa nas tudi v tem koraku zanima še morebitna povezanost med članstvom v OIC (glej vrstico OIC ij) oz. EU (glej vrstico EUij) ter sprejetostjo priporočil. Tabela 5.10 za prvih sedemnajst zasedanj kaže na pozitivno povezanost med sprejetostjo priporočil ter hkratnim članstvom držav *i* in *j* v OIC. V primeru držav članic EU je zanimivo,

⁴⁶⁰ Viri podatkov za kontrolne spremenljivke so identični tistim v prvem koraku naše regresijske analize. Glej podpoglavje 5.3.1.

da se povezanost hkratne pripadnosti držav i in j tej politični regiji sprva ne pokaže, postane pa statistično značilno pozitivna, ko v odnos med danima spremenljivkama vpeljemo izbrane kontrolne spremenljivke.

Tabela 5.10: Regresijska analiza – dejavniki, ki vplivajo na sprejetost priporočil v postopku UPP

VARIABLES	(1) Probit	(2) Probit	(3) Probit	(4) Probit	(5) Probit	(6) Probit	(7) Probit	(8) Probit	(9) Probit	(10) Probit	(11) Probit	(12) Probit	(13) Probit	(14) Probit	(15) Probit
lnpopi					0.0194 (0.0203)	0.0322 (0.0219)	0.00711 (0.0245)	0.0190 (0.0258)	0.0161 (0.0267)	0.0152 (0.0267)	0.0148 (0.0269)	-0.00889 (0.0345)	0.0150 (0.0269)	0.00430 (0.0290)	0.000710 (0.0294)
lnpopj					0.0221*** (0.00580)	0.00417 (0.00590)	0.00965 (0.00594)	0.00391 (0.00595)	0.00295 (0.00595)	-0.00296 (0.00634)	-0.00338 (0.00648)	-0.0444*** (0.0159)	-0.00309 (0.00645)	-0.00244 (0.00652)	0.777 (0.720)
fhi					-0.0902*** (0.0330)			-0.0875*** (0.0300)	-0.0763** (0.0298)	-0.0748** (0.0301)	-0.0748** (0.0301)	-0.0709* (0.0410)	-0.0744** (0.0301)	-0.0860** (0.0340)	-0.0887** (0.0353)
fhj					0.150*** (0.0196)			0.143*** (0.0202)	0.141*** (0.0210)	0.147*** (0.0201)	0.147*** (0.0200)	0.123*** (0.0210)	0.147*** (0.0200)	0.0847*** (0.0182)	0.0162 (0.0551)
hdii							-0.777** (0.387)	-0.917** (0.375)	-1.110 (0.683)	-1.097 (0.683)	-1.096 (0.684)	0.456 (0.797)	-1.094 (0.684)	-1.288* (0.752)	-1.393* (0.766)
hdij							-1.594*** (0.216)	-0.342* (0.181)	-0.301 (0.355)	-0.299 (0.360)	-0.297 (0.356)	-0.0879 (0.458)	-0.298 (0.357)	-0.273 (0.349)	-3.856 (2.734)
lngdppci									0.00500 (0.0694)	0.00427 (0.0696)	0.00397 (0.0696)	-0.179** (0.0835)	0.00374 (0.0696)	0.0356 (0.0743)	0.0427 (0.0750)
lngdppcj									-0.00183 (0.0309)	0.00448 (0.0316)	0.00383 (0.0319)	-0.0504 (0.0396)	0.00434 (0.0320)	-0.00177 (0.0329)	-0.0329 (0.127)
contigij										-0.182* (0.102)	-0.185* (0.104)	-0.224** (0.114)	-0.247** (0.103)	-0.247** (0.101)	-0.193* (0.103)
lndistij										0.0820*** (0.0262)	0.0825*** (0.0263)	0.112*** (0.0321)	0.0827*** (0.0261)	0.0686** (0.0268)	0.0850** (0.0368)
lnexportsi												0.00424 (0.00892)			
lnexportsj												0.0266*** (0.00934)			
rgij		0.326*** (0.0448)		0.339*** (0.0592)	0.344*** (0.0590)	0.307*** (0.0599)	0.352*** (0.0593)	0.332*** (0.0619)	0.339*** (0.0617)	0.401*** (0.0614)	0.401*** (0.0611)	0.334*** (0.0605)	0.404*** (0.0610)	0.305*** (0.0538)	0.271*** (0.0598)
Daction2														-0.106 (0.152)	-0.109 (0.158)

VARIABLES	(1) Probit	(2) Probit	(3) Probit	(4) Probit	(5) Probit	(6) Probit	(7) Probit	(8) Probit	(9) Probit	(10) Probit	(11) Probit	(12) Probit	(13) Probit	(14) Probit	(15) Probit		
Daction3															-1.478*** (0.160)	-1.428*** (0.166)	
Daction4																-0.685*** (0.154)	-0.657*** (0.160)
Daction5																-1.524*** (0.160)	-1.462*** (0.165)
_Irgi_2	-0.300*** (0.0941)	-0.292*** (0.0936)	-0.774*** (0.209)	-0.804*** (0.206)	-0.800*** (0.213)	-0.829*** (0.228)	-0.733*** (0.231)	-0.742*** (0.246)	-0.765*** (0.249)	-0.802*** (0.249)	-0.802*** (0.249)	-0.834*** (0.255)	-0.798*** (0.249)	-0.856*** (0.275)	-0.898*** (0.279)		
_Irgi_3	0.147 (0.143)	0.0943 (0.138)	-0.424* (0.233)	-0.516** (0.230)	-0.491** (0.237)	-0.660*** (0.255)	-0.434* (0.258)	-0.577** (0.272)	-0.597** (0.273)	-0.560** (0.272)	-0.559** (0.272)	-0.580** (0.272)	-0.551** (0.273)	-0.660** (0.294)	-0.686** (0.297)		
_Irgi_4	-0.0173 (0.132)	-0.0715 (0.129)	-0.648** (0.278)	-0.761*** (0.272)	-0.659** (0.304)	-0.660** (0.330)	-0.740** (0.323)	-0.742** (0.342)	-0.803** (0.343)	-0.790** (0.341)	-0.784** (0.343)	-0.565* (0.343)	-0.778** (0.343)	-1.025*** (0.354)	-1.072*** (0.356)		
_Irgi_5	-0.531*** (0.171)	-0.494*** (0.166)	-1.128*** (0.241)	-1.122*** (0.240)	-1.097*** (0.245)	-1.411*** (0.271)	-1.021*** (0.281)	-1.260*** (0.306)	-1.245*** (0.307)	-1.233*** (0.305)	-1.232*** (0.305)	-1.097*** (0.296)	-1.226*** (0.305)	-1.306*** (0.318)	-1.347*** (0.319)		
_Irgj_2	0.156*** (0.0497)		-0.235** (0.102)														
_Irgj_3	-0.374*** (0.0530)		-0.881*** (0.127)														
_Irgj_4	-0.479*** (0.0472)		-0.749*** (0.128)														
_Irgj_5	-0.493*** (0.0551)		-0.840*** (0.121)														
OICi	0.0571 (0.0858)	-0.111 (0.0854)	0.0968 (0.0905)	-0.0690 (0.0910)	-0.0659 (0.0916)	0.0680 (0.0941)	-0.0965 (0.0958)	-0.00922 (0.0932)	-0.0387 (0.0924)	-0.0258 (0.0928)	-0.0251 (0.0926)	0.0521 (0.114)	-0.0257 (0.0926)	-0.00433 (0.0981)	-0.00555 (0.101)		
OICj	0.0682 (0.0568)		0.0290 (0.0522)														
EUi	0.215 (0.162)	0.251 (0.153)	0.321* (0.188)	0.372** (0.182)	0.348* (0.184)	0.123 (0.210)	0.268 (0.196)	0.132 (0.223)	0.151 (0.218)	0.128 (0.215)	0.128 (0.215)	0.181 (0.187)	0.126 (0.215)	0.139 (0.214)	0.141 (0.209)		
EUj	-0.197*** (0.0265)		-0.111*** (0.0396)														
_Isession_2	0.162 (0.346)	0.0857 (0.351)	0.118 (0.367)	0.0454 (0.371)	0.0470 (0.371)	0.103 (0.398)	0.0602 (0.373)	0.0961 (0.392)	0.110 (0.389)	0.0992 (0.392)	0.0998 (0.392)	0.105 (0.386)	0.0966 (0.391)	0.116 (0.412)	0.103 (0.409)		

VARIABLES	(1) Probit	(2) Probit	(3) Probit	(4) Probit	(5) Probit	(6) Probit	(7) Probit	(8) Probit	(9) Probit	(10) Probit	(11) Probit	(12) Probit	(13) Probit	(14) Probit	(15) Probit
_Isession_3	-0.243 (0.326)	-0.294 (0.327)	-0.294 (0.316)	-0.347 (0.317)	-0.304 (0.316)	-0.240 (0.332)	-0.438 (0.332)	-0.387 (0.344)	-0.380 (0.343)	-0.383 (0.344)	-0.382 (0.344)	-0.175 (0.327)	-0.389 (0.343)	-0.396 (0.361)	-0.424 (0.360)
_Isession_4	0.188 (0.296)	0.164 (0.304)	0.159 (0.292)	0.149 (0.299)	0.149 (0.300)	0.234 (0.313)	0.131 (0.309)	0.231 (0.318)	0.227 (0.317)	0.210 (0.322)	0.211 (0.320)	0.125 (0.307)	0.204 (0.319)	0.233 (0.344)	0.200 (0.338)
_Isession_5	0.457 (0.319)	0.411 (0.328)	0.277 (0.309)	0.250 (0.317)	0.274 (0.315)	0.370 (0.322)	0.207 (0.332)	0.280 (0.336)	0.257 (0.335)	0.246 (0.338)	0.246 (0.338)	0.315 (0.339)	0.240 (0.337)	0.267 (0.358)	0.228 (0.355)
_Isession_6	0.0908 (0.334)	0.0394 (0.338)	-0.00124 (0.323)	-0.0379 (0.329)	-0.00145 (0.332)	0.141 (0.337)	0.166 (0.329)	0.265 (0.339)	0.233 (0.338)	0.220 (0.340)	0.220 (0.340)	0.295 (0.369)	0.216 (0.339)	0.273 (0.352)	0.238 (0.349)
_Isession_7	0.495 (0.314)	0.452 (0.321)	0.404 (0.299)	0.372 (0.306)	0.400 (0.305)	0.528* (0.317)	0.396 (0.313)	0.506 (0.321)	0.497 (0.319)	0.490 (0.322)	0.491 (0.322)	0.440 (0.304)	0.483 (0.320)	0.545 (0.342)	0.518 (0.338)
_Isession_8	0.453 (0.290)	0.396 (0.297)	0.414 (0.282)	0.370 (0.289)	0.405 (0.287)	0.516* (0.303)	0.355 (0.297)	0.446 (0.310)	0.431 (0.307)	0.422 (0.310)	0.422 (0.310)	0.407 (0.307)	0.418 (0.309)	0.517 (0.327)	0.478 (0.324)
_Isession_9	0.420 (0.304)	0.353 (0.310)	0.308 (0.296)	0.249 (0.302)	0.293 (0.303)	0.350 (0.316)	0.234 (0.308)	0.288 (0.319)	0.285 (0.318)	0.280 (0.319)	0.279 (0.320)	0.250 (0.303)	0.275 (0.318)	0.394 (0.335)	0.359 (0.332)
_Isession_10	0.429 (0.318)	0.372 (0.326)	0.385 (0.307)	0.341 (0.316)	0.371 (0.316)	0.475 (0.322)	0.312 (0.327)	0.395 (0.333)	0.491 (0.332)	0.479 (0.334)	0.479 (0.334)	0.618* (0.317)	0.471 (0.332)	0.587* (0.351)	0.550 (0.352)
_Isession_11	0.501* (0.300)	0.462 (0.307)	0.363 (0.294)	0.333 (0.302)	0.379 (0.300)	0.530* (0.315)	0.337 (0.303)	0.415 (0.317)	0.405 (0.315)	0.400 (0.317)	0.400 (0.317)	0.330 (0.299)	0.398 (0.316)	0.547 (0.333)	0.508 (0.334)
_Isession_12	0.368 (0.294)	0.330 (0.300)	0.386 (0.283)	0.349 (0.288)	0.384 (0.288)	0.524* (0.302)	0.328 (0.296)	0.449 (0.307)	0.429 (0.306)	0.414 (0.309)	0.414 (0.308)	0.385 (0.292)	0.409 (0.307)	0.520 (0.329)	0.485 (0.329)
_Isession_13	0.381 (0.290)	0.372 (0.303)	0.367 (0.301)	0.367 (0.315)	0.374 (0.314)	0.361 (0.322)	0.382 (0.314)	0.372 (0.320)	0.363 (0.319)	0.356 (0.321)	0.356 (0.321)	0.277 (0.313)	0.354 (0.320)	0.423 (0.351)	0.408 (0.352)
_Isession_14	0.284 (0.293)	0.292 (0.298)	0.265 (0.284)	0.296 (0.289)	0.301 (0.291)	0.243 (0.310)	0.268 (0.299)	0.240 (0.315)	0.258 (0.313)	0.242 (0.315)	0.242 (0.315)	0.173 (0.302)	0.237 (0.314)	0.317 (0.332)	0.285 (0.332)
_Isession_15	0.315 (0.304)	0.308 (0.311)	0.229 (0.295)	0.240 (0.302)	0.289 (0.300)	0.360 (0.312)	0.257 (0.306)	0.331 (0.315)	0.337 (0.315)	0.324 (0.318)	0.324 (0.317)	0.423 (0.347)	0.318 (0.316)	0.356 (0.334)	0.326 (0.336)
_Isession_16	0.353 (0.299)	0.388 (0.301)	0.234 (0.302)	0.275 (0.302)	0.295 (0.302)	0.371 (0.308)	0.231 (0.313)	0.357 (0.312)	0.351 (0.312)	0.332 (0.316)	0.332 (0.315)	0.341 (0.330)	0.325 (0.314)	0.362 (0.336)	0.347 (0.341)
_Isession_17	0.149 (0.305)	0.149 (0.315)	0.141 (0.290)	0.144 (0.299)	0.166 (0.298)	0.218 (0.319)	0.119 (0.305)	0.202 (0.322)	0.205 (0.322)	0.191 (0.325)	0.191 (0.325)	0.176 (0.301)	0.187 (0.324)	0.240 (0.344)	0.220 (0.341)
OICij		0.925*** (0.0698)		0.926*** (0.0785)	0.926*** (0.0783)	0.568*** (0.0826)	0.749*** (0.0767)	0.545*** (0.0859)	0.554*** (0.0865)	0.574*** (0.0867)	0.575*** (0.0866)	0.794*** (0.119)	0.576*** (0.0867)	0.501*** (0.0870)	0.541*** (0.105)

VARIABLES	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)	(14)	(15)
	Probit	Probit	Probit	Probit	Probit	Probit	Probit	Probit	Probit	Probit	Probit	Probit	Probit	Probit	Probit
EUij		-0.0597 (0.0734)		-0.0585 (0.0701)	-0.0400 (0.0699)	0.316*** (0.0814)	0.157** (0.0706)	0.333*** (0.0824)	0.324*** (0.0811)	0.437*** (0.0876)	0.437*** (0.0883)	0.407*** (0.0778)	0.392*** (0.0947)	0.316*** (0.0864)	0.367*** (0.0922)
EUij_contig													0.449* (0.258)	0.445* (0.265)	0.421 (0.267)
Constant	0.821*** (0.292)	0.406 (0.292)	1.654*** (0.323)	0.945*** (0.295)	0.213 (0.478)	0.325 (0.492)	2.517*** (0.726)	1.518** (0.692)	1.658** (0.734)	1.008 (0.744)	1.024 (0.749)	2.305** (0.936)	1.010 (0.748)	2.440*** (0.813)	-8.506 (12.43)
Observations	32,685	32,685	32,685	32,685	32,573	32,540	31,224	31,224	30,723	30,723	30,723	20,165	30,723	30,723	30,146
Country FE	NO	NO	NO	NO	NO	NO	NO	NO	NO	NO	NO	NO	NO	NO	YES
Session FE	YES	YES	YES	YES	YES	YES	YES	YES	YES	YES	YES	YES	YES	YES	YES

Robust standard errors in parentheses, *** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

Vir: Lastni izračuni na podlagi baze podatkov UPR Info (podatki za odvisno spremenljivko). Vir podatkov za posamezne spremenljivke v opombah v podpoglavju 5.3.1.

Če skušamo strniti rezultate opravljene statistične analize, lahko zaključimo, da ta potrjuje domnevo o vzorcih regionalizma v globaliziranem diskurzu o človekovih pravicah, vendar se intraregionalna izmenjava priporočil (ugotovljena v prvem koraku naše regresijske analize) zdi bolj kot s politiko regionalizma pogojena z drugimi dejavniki, vključno z dejavniki teritorialne geografije. Kljub razvitim komunikacijskim kanalom in pretoku informacij (v zelo kratkem času ali celo brez posredovanja dejavnika časa) o stanju človekovih pravic tudi v zelo oddaljenih delih planeta, se države še vedno veliko težje odločajo za izdajo priporočil, ki so v teritorialnem smislu bolj oddaljene.

Lahko le špekuliramo o razlogih, ki ohranjajo pomen dejavnika teritorialne geografije v globaliziranem diskurzu o človekovih pravicah. Na eni strani bi jih tako lahko npr. iskali v sentimentalnih razlogih, torej v kulturni bližini in lažjem poistovetenju z ljudmi, ki živijo na ozemlju bližnjih držav, po drugi strani pa bi lahko imeli opraviti s skrbjo države j, kako bi lahko nestabilnost zaradi nespoštovanja človekovih pravic v bližnji državi i, vplivala na varnostno in politično situacijo v državi j. Zanimivo odstopanje smo ugotovili za skupino držav članic EU, kjer z upoštevanjem dejavnikov teritorialne geografije (skupna meja in geografska razdalja med državama i in j) sicer statistično značilna pozitivna povezanost dajanja/prejemanja priporočil s članstvom obeh držav v tej organizaciji spremeni predznak. Slednje enkrat več kaže na *sui generis* naravo te organizacije, ki ima kljub vključenosti večine njenih držav v evropski režim varstva človekovih pravic pod okriljem SE za razliko od drugih analiziranih regij ter OIC tudi svoj temeljni pravni instrument človekovih pravic, v katerem na zapisane pravice ne pristajajo več države članice, marveč jih razglašajo EU.⁴⁶¹

Politika regionalizma se za prvih sedemnajst zasedanj postopka UPP izkaže kot bistveno pomembnejši dejavnik z vidika sprejetosti priporočil. Povezanost med pripadnostjo isti geografski regiji oz. članstvom v izbrani regionalni organizaciji se ohrani (oz. v primeru EU celo postane statistično značilno izražena) tudi po vpeljavi kontrolnih spremenljivk. Pri sprejetosti priporočil so naši zaključki tudi z uporabo bistveno robustnejših statističnih izračunov torej že bližje zaključkom predhodnih empiričnih analiz UPP (glej npr. McMahon 2010; McMahon in Ascherio 2012; Dahl Schlanbusch 2013).⁴⁶² V vsakem primeru pa nas navajajo k sklepu, da v zvezi s postopkom UPP, kakor smo ga lahko opazovali tekom prvih sedemnajstih zasedanj, ne moremo govoriti o globalnem (temelječem na inkluzivni

⁴⁶¹ Listina EU o temeljnih pravicah je bila razglašena leta 2000, pravno veljavo pa je dobila skupaj z začetkom veljave Lizbonske pogodbe, decembra 2009.

⁴⁶² Pri tem je potrebno vnovič spomniti, da se je v vmesnem času spremenil nabor možnih odzivov DPP na dana priporočila. Medtem ko že opravljene empirične analize drugih avtorjev razvrščajo priporočila po odzivu v štiri ključne kategorije, pa je v naši analizi nabor možnih odgovorov že zreduciran na sprejeta priporočila ter priporočila, ki so vzeta na znanje.

participaciji različnih akterjev ter transregionalni rabi postopka UPP) diskurzu o človekovih pravicah.⁴⁶³

Ob teh zaključkih moramo izpostaviti tudi pomanjkljivost v zvezi z modelom naše regresijske analize. Ta sicer omogoča nadaljnje, kontinuirano spremljanje diskurza o človekovih pravicah s fokusom na politiki regionalizma ali, ob uvedbi drugih neodvisnih spremenljivk, relaciji besedil iz UPP z drugimi »zunanji« družbenimi pojavi, je pa »tematsko slep«, saj se nismo osredotočali na tipe pravic, ki jih izdana priporočila zadevajo. Ob premostitvi metodološke težave, da lahko eno priporočilo zadeva več tematik oz. skupin pravic hkrati in da jih ni mogoče zreducirati na eno, prevladujočo temo ali kategorijo pravic, bi bilo zanimivo proučevati vzorce (politike) regionalizma pri izmenjavi in sprejetosti priporočil tudi z ozirom na konkretne pravice oz. vidike človekovih pravic, ki jih ta zadevajo ob že upoštevanih razlikah v specifičnosti priporočil.

⁴⁶³ Gaerova (2007, 138) je že pred začetkom izvajanja postopka izpostavila nezadostno zaupanje držav v to, da bo novi postopek deloval, kar se zdi temeljni pogoj za njegovo inkluzivno in transregionalno rabo.

6 Sklep

Med razvozlanjem dnevnika melanholičnega (ali srečnega?) zbiralca sem se končno vprašal, kaj se izraža v pesku napisanih besed, ki sem jih zgrebel tekom svojega življenja. Pesek, ki se zdaj zdi tako daleč od obal in puščav življenja. Morda se le zroč na pesek kot pesek, besede kot besede, približamo razumevanju tega, kako in do kakšne mere lahko zdrobljeni in izprani svet v istem pesku najde svoj temelj in model.

Italo Calvino – Collection of Sand

Sklepno poglavje našega pisanja o človekovih pravicah in globalizacijskih procesih je opremljeno z enim, a ne enostavno dosegljivim, izmikajočim se ciljem. Na zadnjih straneh pričujoče disertacije si namreč prizadevamo njene fragmente in pesek napisanih besed sestaviti in zgostiti v neko zaokroženo, smiselno celoto, pa vendar brez pretiranega poenostavljanja kompleksnosti procesov in odnosov, s katero najbolje opišemo razmere globaliziranega oz. globalizirajočega se sveta. V posameznih poglavjih smo za lažje razumevanje tematsko in idejno razčlenjenega besedila eksplicitno izluščili ali nakazali že posamezne vmesne sklepe. Šesto poglavje upošteva omenjene vmesne zaključke na poti h končnim sklepom, vendar predstavlja veliko več kot njihov seštevek, saj tvori neko novo in samostojno celoto.

Dobršen del pričujoče doktorske disertacije je bil, prav obratno, namenjen razstavljanju, fragmentaciji in pluralizaciji; odmikanju od črno-belega, enoznačnega slikanja povezav med globalizacijo in človekovimi pravicami, od sploščenosti obeh osrednjih konceptov na enovito teoretsko izhodišče k postavljanju novih vprašanj, namesto izbiranju med naborom danih odgovorov. Že zelo zgodaj smo v disertaciji ugotovili, da od popolnoma enostavnih in neposrednih pa vse do najbolj zapletenih teoretskih modelov noben izmed njih sam zase ne uspe v celoti pojasniti vseh razsežnosti možnih povezav in medsebojnega součinkovanja globalizacijskih procesov ter človekovih pravic.

Sidrišče za svoje besedilo smo tako našli v konceptu globalizacije diskurza o človekovih pravicah, na katerega smo se lahko naslonili pri benevolentni kritiki prevladujočega jezika in prakse človekovih pravic. Prvi in največji korak k slednji predstavlja odmik od prevladujoče

liberalistične, pravnopozitivistične paradigme človekovih pravic, ob osvetljevanju njihove večplastnosti, ki jo zakriva enačenje človekovih pravic z zbirom obstoječih pravnih norm na tem področju, ter njihovih zgodovinskih deviacij in naključnosti, skozi katere se je zgodovinsko gledano (re)produciral diskurz človekovih pravic ter prilegajočih se pojmov. Pri tem smo, skladno tudi z idejo o globalizaciji kot novem, a obenem tudi zelo starem pojavu, iskali plasti pomenov človekovih pravic v zelo časovno oddaljenih obdobjih.

Težava pri tem podvigu je dvojna. Na eni strani so nam sicer dostopna besedila iz (tudi zelo daljne) preteklosti, vendar pa za večino njih velja, da je človeštvo na poti do 21. stoletja izgubilo ključ do njihovega razumevanja, tako da postane mikavna bližnjica teleološkega pristopa k človekovim pravicam, kjer je njihovo branje in interpretacija namenjeno potrjevanju zgodovinske nujnosti in predestiniranosti aktualnega mednarodnega režima človekovih pravic, vzpostavljenega v obdobju po drugi svetovni vojni. Še večjo prepreko za linearno-progresivnim zgodovinskim pripovedim alternativni genealoški pristop k človekovim pravicam predstavlja težava, kako identificirati ideje in njihove avtorje, ki jih kanonična besedila ter hegemonске interpretacije ne naslavljajo. Če je zgodovina človekovih pravic v tem podobna zgodovini lepega, ki ima tako kot pripoved o nraevnem na voljo bogato bero dokumentarnega in teoretskega gradiva iz preteklosti, potem je genealogija človekovih pravic prej podobna Ecovemu (2008) poskusu, da bi orisal zgodovino grdega, saj se mora po eni strani vzpostavljati iz nasprotja in misliti tisto, kar domnevno ni obstajalo, ker ni del prevladujoče pripovedi.

Z genealoško metodo »izpraskane« plasti pomenov pod vrhnjim sedimentom liberalistične paradigme človekovih pravic pričajo o tem, da preteklost ni zgolj pripravljalno obdobje za po drugi svetovni vojni sprejete pravne instrumente in vzpostavljene mednarodne institucije za varstvo in promocijo človekovih pravic. Različne koncepcije človekovih pravic so skozi zgodovino trčile ena ob drugo in ob druge (tekmujoče) moralne in politične diskurze v kontekstih urejanja odnosov med posamezniki, med suvereno oblastjo in tistimi, ki jim je vsakokrat vladala, ter kot legitimacijski dejavnik za uveljavljanje zunanje suverenosti in zamejevanje teritorialno definiranih političnih skupnosti nasproti drugim. Šele od druge polovice 20. stoletja so države – na prvi pogled paradoksalno glede na kvalitativni preskok v globalizacijskih procesih v smislu razsežnosti in intenzitete planetarne povezanosti ter vzpostavljanja odnosov, ki lahko v celoti zaobidejo determinante teritorialne geografije – prevzele osrednje mesto pri oblikovanju pravil in usmerjanju diskurza o človekovih pravicah, tako da zadnjih sedem desetletij prevladujejo njihovi mednarodnopravni vidiki.

Kakor smo se trudili pokazati v tretjem poglavju, nosi ta obrat s sabo izrazito ambivalentne

učinke. Človekove pravice so postale eno izmed ključnih, najbolj razčlenjenih ter naslavljenih poglavij v korpusu mednarodnopравnih norm, na drugi strani pa ima pravni pozitivizem kot lek za njihovo pomensko odprtost in tekmujoče interpretacije, ki lahko predstavljajo oviro za njihovo uveljavljanje ter določanje prilegajočih se obveznosti, neželene učinke za širše pojmovanje pravičnosti (izven tiste, ki je vgrajena v obstoječe pravne norme) in človekove pravice kot gibalo radikalnih, sistemskih sprememb na nacionalni in na globalni ravni.

To, da zunaj kodificiranih norm ne obstaja nič, s čimer bi bilo mogoče presoјati njihovo kvaliteto, dela diskurz človekovih pravic bistveno bolj siromašen in zmanjšuje njegovo uporabno vrednost za razumevanje problemov globaliziranega sveta. Problem tako koncipiranih človekovih pravic pa se odraža tudi v teoriji. Če nekoliko poenostavimo model socializacije norm s predvidenim »bumerang učinkom«, ki se ponuja kot pripraven teoretski model za aplikacijo na študijo primera sodobnega, globaliziranega diskurza o človekovih pravicah, le-ta enači ustreznost in pravičnost norme človekovih pravic z njeno univerzalno sprejetostjo v nekakšnem teoretskem idealizmu ali naivnosti, da »dobro« vedno premaga »zlo«, tako da je široko sprejeta, ponotranjena norma nujno tudi dobra.

S tem je tudi ne povezana splošna tendenca v sodobnem diskurzu o človekovih pravicah objektivizacija posameznika kot njihovega upravičenca namesto prepoznavanja pomena participacije pri determiniranju ter (re)interpretaciji svojih pravic na različnih ravneh in v odnosu do različnih potencialnih nosilcev obveznosti. Če se od približno druge polovice 20. stoletja več raznorodnost relevantnih akterjev, med katerimi na eni strani izstopajo privatni akterji, na drugi pa (transnacionalne) mreže civilnodružbenih akterjev, v katere se združujejo posamezniki, pa je temeljna strategija nedržavnih akterjev vplivati na diskurz na ravni (predstavnikov vlad) držav. Vzporednice lahko enkrat več povežemo z akademskim diskurzom, saj si tudi večina teoretskih pristopov, ki v obdobju po drugi svetovni vojni skušajo misliti človekove pravice, sicer prizadeva in uspe bolj ali manj odpreti državo kot črno skrinjico, v kateri se izgubi vsa pestrost družbenega življenja, ohranja državocentrični pogled na mednarodne odnose oz. izhaja iz države kot primarne ravni svoje analize. Med omenjenimi pristopi je tudi (meta)teorija družbenega konstruktivizma s svojim razumevanjem procesa socializacije norm s posebnim fokusom na univerzalizaciji norm človekovih pravic, h kateremu smo se vrnili na več mestih v pričujoči doktorski disertaciji in se kritično opredelili do njegovih predpostavk. Kljub nedavni relativizaciji nekaterih izvornih predpostavk, pri katerih avtorji s samokritiko skušajo odgovoriti na obstoječe ali celo poglobljajoče se neskladje med planetarno formalnopравno sprejetostjo norm človekovih pravic ter njihovim praktičnim učinkovanjem v 21. stoletju, pa ta model še vedno ne uspe misliti diskurza o

človekovih pravicah kot prakse zamejevanja.

Leta 2007 formalno ustanovljeni in od že naslednjega leta izvajani postopek UPP, ki smo si ga izbrali za končno točko našega genealoškega pregleda ter študijo primera institucionalizirane oblike globaliziranega diskurza o človekovih pravicah, je skupaj z njegovo teoretsko nerazčlenjenostjo na eni strani potrebno razumeti kot dediča zgoraj opisanih trendov. Hkrati pa se UPP kot kljub vsemu najbolj inovativni del reforme ZN na področju človekovih pravic ter ob upoštevanju širših okoliščin njegovega nastanka ponuja kot lakmusov papir potencialnega preloma v temeljni paradigmi človekovih pravic.

Ta aktualna oblika diskurza o človekovih pravicah, v zvezi s katero lahko identificiramo elemente globalnosti, se odvija v okviru mednarodne vladne organizacije, zaradi česar ne čudi, da je osrednja vloga v njem poverjena uradnim predstavnikom njenih držav članic. Od začetka njegovega snovanja je bil UPP v svojem osrednjem delu koncipiran kot medsebojni pregled (*peer review*), h kateremu države (tako v vlogi DPP kot v vlogi sodelujočih pri pregledu drugih držav) pristopajo prostovoljno, medtem ko formalna pravila diskurza predvsem za predženevsko in postženevsko fazo postopka predvidevajo oz. *de iure* puščajo možnost tudi znatnejšega vključevanja civilne družbe (lokalnih NVO, NIČP), regionalnih organizacij ter strokovnih teles ZN. Ob njegovi državocentrični naravi in (v jedru postopka bilateralni) obravnavi partikularnih praks na področju človekovih pravic pa UPP vseeno pretendira na globalno, saj je to prvi postopek, v okviru katerega je mogoče obravnavati stanje človekovih pravic v prav vseh državah članicah ZN in v zvezi s katerokoli specifično človekovo pravico ali svoboščino, ne glede na to, ali je država pravnoformalno pristopila k instrumentu, s katero je slednja priznana. V formalna pravila UPP je pri tem torej vgrajena tudi možnost za bistveno bolj dinamično interpretacijo človekovih pravic, kakor pa je običajna za druge oblike institucionaliziranega diskurza o človekovih pravicah, v katerem sodelujejo države, še posebej v okviru drugih mehanizmov ZN.

Praksa UPP od leta 2008 v nasprotju z optimizmom, ki so ga vlivale za radikalnejšo reformo spodbudne diskurzivne in nediskurzivne okoliščine ter formalna pravila diskurza, kaže na zamejevanje diskurza na treh ključnih ravneh, ki so nasprotna anticipiranemu trendu globalizacije diskurza kot katalizatorju globalne kulture človekovih pravic. Z uporabo različnih diskurzivnih strategij se v različnih fazah postopka omejuje sodelovanje predstavnikov domače ali tuje/transnacionalne civilne družbe (npr. z odrekanjem možnosti sodelovanja predstavnikov lokalnih NVO v predženevski fazi, restriktivno interpretacijo formalnih pravil diskurza za ženevsko fazo postopka do te mere, da je ta nasprotna duhu in ciljem postopka ...) ter strokovnjakov (nacionalne delegacije za UPP niso sestavljene po

načelu strokovnosti, saj le redke države zgledno sodelujejo s PT in drugimi telesi strokovnjakov iz sistema ZN, itn.). Kot tretje polje zamejevanja diskurza v okviru UPP pa smo kot posebej relevantno za pričujočo disertacijo izpostavili in natančno razdelali politiko regionalizma v globaliziranem diskurzu o človekovih pravicah.

V naši zgodbi o globalizacijskih procesih in človekovih pravicah regionalizacija ni predstavljena kot proces, ki bi bil predhoden ali nasproten globalizaciji. Regionalizem v njej nastopa kot ovira globalni kulturi človekovih pravic, ko regionalne povezave delujejo kot »zunanji«, posredovalni dejavnik v globaliziranem diskurzu o človekovih pravicah, na osnovi katerega se posamezne norme človekovih pravic aplicirajo pristransko (z argumenti in motivi, ki so vsebinsko »zunanji« normi, v zvezi s katero se uporabljajo). V zvezi s postopkom UPP se tako že od začetka njegove praktične uporabe pojavljajo očitki o zamenjevanju kooperativne narave postopka UPP z medsebojnim hvaljenjem prijateljskih držav iz istih regij. Pri tem pa, tako kot večina teoretskih pristopov, ko le-ti naslavljajo praktično neuresničevanje v 21. stoletju široko prevzetih pravnih norm, njihovi avtorji kot vzrok tipično identificirajo posamezne »problematične« države oz. vladne režime.

Izhajajoč iz drugačnih ontoloških predpostavk se je naše temeljno vprašanje za empirično analizo navezovalo na politiko regionalizma v postopku UPP. Povedano drugače, smo v petem poglavju iskali argumente za ošibitev oz. okrepitev teze iz uvodnega poglavja s statistično preverbo domneve o *de facto* univerzalni oz. globalni rabi postopka na ravni držav. Empirična preverba vzorcev izmenjave priporočil med državami, ki pripadajo isti geografski regiji (statistični regiji iz sistema ZN) oz. isti mednarodni vladni organizaciji (EU ali OIC) ter vzorcev sprejetosti priporočil glede na njihov regionalni izvor, za ta izbrani in proučeni primer pričajo o regionalizmu kot še zdaleč nezanemarljivem dejavniku v globaliziranem diskurzu o človekovih pravicah.

Medtem ko UPP ni edina in bi bilo mnogo pretirano o njem pisati tudi kot o reprezentativni ali izčrpni - ne gre pozabiti, da je osrednji del postopka za sleherno državo v vlogi DPP skoncentriran na nekaj ur v Ženevi, ki se ponovijo vsaka štiri leta in pol, pri čemer ni niti predvideno niti možno, da bi bila v enem ciklu za sleherno državo naslovljena sleherna možna tema/norma človekovih pravic -, obliki sodobnega diskurza o človekovih pravicah, pa je najrobustnejši model naše empirične analize multipla regresija, s katero smo analizirali ne le sprejetost, ampak tudi same vzorce vključevanja držav v ženevski del postopka (na ravni DS), vsaj indikativen tudi glede tega, kako v teoriji misliti regionalizem v okoliščinah globaliziranega sveta. V dveh ločenih korakih regresijske analize lahko namreč na mestu ključnih pojasnjevalnih dejavnikov identificiramo tudi različne neodvisne spremenljivke.

Če se je v drugem koraku, tj. pri analizi sprejetosti izdanih priporočil, potrdila pozitivna korelacija s pripadnostjo držav isti regiji, pa se je za to, da sploh pride do izdaje priporočila neke države vsakokratni DPP, (ob drugih posredovalnih spremenljivkah) kot veliko pomembnejši dejavnik pokazala teritorialno definirana, fizična razdalja med državama. Čeprav so idejni vidiki človekovih pravic močno prepleteni v supraterritorialne odnose in procese, se zdi, da ostaja teritorialna geografija pomemben dejavnik zamejevanja globaliziranega diskurza o človekovih pravicah. Med vzroki za perpetuiranje pomena tega dejavnika ne gre odpisati neenakomernega pretoka informacij o stanju človekovih pravic v posameznih državah ter razlik v materialnih in nematerialnih virih za vključevanje v diskurz o človekovih pravicah na vseh koncih planeta, po drugi strani pa bi jih lahko iskali tudi v pomanjkanju globalne zavesti (razmišljanja o vprašanih človekovih pravic na teritorialno oddaljenih območjih kot o *notre affaire* oz. tistem, kar zadeva vse nas).

Za sam postopek UPP ti izsledki kličejo po oddaljevanju od apelov za t. i. »depolitizacijo« UPP in drugih mehanizmov v SČP in ZN na splošno k spodbujanju njihove transregionalne rabe, v prvi vrsti k aktivnemu vključevanju držav v preglede stanja človekovih pravic v drugih državah, še posebej tistih, s katerimi si ne delijo pripadnosti isti regiji in/ali članstva v isti regionalni vladni organizaciji. Na poti k temu cilju pa lahko svoj prispevek dajo raznorodni akterji: najbolj neposredno SČP in UVKČP s svojimi materialnimi in nematerialnimi viri za omogočanje aktivne participacije tudi manjših, manj razvitih in od Ženeve ter drugih vozlišč diskurza o človekovih pravicah oddaljenih držav, tako takrat ko so same v vlogi DPP, kakor tudi za razpravo o stanju človekovih pravic v drugih državah. Nepogrešljiv je tudi prispevek NVO in transnacionalnih mrež civilnodružbenih akterjev (posebno tistih najbolj uveljavljenih, s široko razpredeno mrežo predstavništva in članstva) z opozarjanjem na kršitve in odprta vprašanja človekovih pravic v vseh državah, ne le v tistih, ki jim je pripisan status največjih kršiteljic in ki jih tradicionalno naslavljajo druge institucionalizirane oblike diskurza o človekovih pravicah. Veliko prostora za prispevek k ustvarjanju trenda globalnega in inkluzivnega diskurza, temelječega na uvodoma utemeljeni hkratni demokratični participaciji na vseh relevantnih ravneh (od lokalne do univerzalne ravni), se odpira na polju medijskega poročanja o UPP. Medtem ko je dovršen del postopka UPP inovativno odprt za zainteresirano javnost z dostopom do spleta, pa so reference tradicionalnih medijev na UPP izjemno skope tudi v času pregleda stanja človekovih pravic v Ženevi, kar prispeva k ustvarjanju vrzeli v UPP kot kontinuiranem, cikličnem procesu med osrednjim delom postopka, ki je v domeni držav, ter postženevsko in preženevsko fazo, ki sta v prvi vrsti dani v lokalno, mikroregionalno in nacionalno rabo.

Večjo in manj premostljivo oviro globalnosti oz. *de facto* globalni rabi UPP predstavlja politika regionalizma, ki je vgrajena v temeljna pravila diskurza o človekovih pravicah, s tem ko t. i. načelo enakovredne regionalne zastopanosti preveva sistem ZN. Čeprav je temeljna enota njegovega članstva država in se ne kažejo možnosti za razširitev članstva na korporativne akterje, tudi z reformo ZN (2005) geografske statistične regije niso bile identificirane kot anahronistične v dobi intenzivnih globalizacijskih procesov. Nadomestitev KČP z novim telesom, ki je neposredno podrejeno GS ZN kot organu z univerzalno in formalno enakovredno zastopanstvo vseh držav članic ZN, je namesto tega zajemala le minimalno redistribucijo sedežev med petimi geografskimi skupinami. Vztrajanje pri omenjeni regionalni porazdelitvi držav tudi kot izhodišču za univerzalni diskurz o človekovih pravicah potencira tradicionalna regionalna trenja iz sistema ZN (njihov obstoj predstavlja način za (ponovno) vzpostavljanje sebe preko identifikacije »drugega«), obenem pa zakriva raznolikost idej, identitet in praks med državami znotraj istih regij ter pomen obstoja drugih regionalnih, presečnih povezav, v obliki regionalnih vladnih organizacij.

Kakor smo že nakazali, je študija primera UPP povedna tudi za razumevanje in pristop k proučevanju drugih oblik diskurza (o človekovih pravicah) v širšem smislu. Kaže namreč na to, da je tudi pri izrazito nematerialnih, idejnih procesih in odnosih v dobi intenzivne globalizacije, potrebno še vedno upoštevati kot relevantne z vidika njihovega zamejevanja tako politične dejavnike kakor tudi tiste, ki so temeljno vezani na dimenzijo teritorialne geografije.

Ob nakazanih trendih si je težko predstavljati, da bi človekove pravice postale *lingua franca*, primerna za ubesedovanje in spopadanje z izzivi nepredvidljivega, hitro spreminjajočega globaliziranega sveta. Verjetnost za to je toliko manjša, kolikor bolj so človekove pravice »sploščene« z njihovo pravno dimenzijo oz. kolikor so drugi tipi diskurza marginalizirani na rovaš pravnega. Slednji po naravi tendirajo h konservativnosti glede na obstoječe stanje ter se pogosteje previdno in z odlogom odziva na družbene transformacije, ki zahtevajo radikalnejše (pre)oblikovanje norm in pravnih razmerij med akterji.

Način zamejevanja diskurza človekovih pravic kaže na možnost obrata k alternativnemu, dinamičnemu, vključujočemu in emancipatornemu jeziku človekovih pravic, začevši s posamezniki, ki vsak zase in kolektivno, delno v institucionaliziranih okoljih, še raje pa zunaj njih, od lokalne in nacionalne, pa vse do supranacionalne ravni, oblikujejo svoje politične zahteve z uporabo uveljavljenih terminov človekovih pravic. Bolj kakor za dopolnjevanje seznama obstoječih, že artikuliranih in kodificiranih norm, je tovrsten pristop bistven za (re)formulacijo ključnih vprašanj človekovih pravic in prilegajočih se načel. Temu ne bi smel

oporekati strah pred pluralnostjo različnih možnih pristopov ter pred korenitejšo spremembo v interpretaciji posameznih pravic, tudi na tak način, ki ga avtorji posamezne norme niso predvidevali, vendar boljše odslikava spreminjajoče se razmere globaliziranega sveta ter položaj človeka v svoji enkratnosti ter s sorodnostmi z drugimi člani človeške družine v njem.

Medtem ko bodo človekove pravice kot teorija vedno izpostavljene kritiki in je pluralnost idej njihov neločljiv del, pa je pred njimi oz. njihovimi zagovorniki veliko večji izziv ohranjanja praktične relevantnosti človekovih pravic. Da bi v zvezi z njimi lahko (ponovno) govorili o transformacijskem ali celo revolucionarnem (mobilizacijskim) potencialu v globaliziranem svetu, se bodo človekove pravice oz. njihovi zagovorniki morali odkrito in odločno soočiti s pastjo neoliberalizma. Neoliberalni diskurz je na humanizmu osnovanemu klasičnemu političnemu liberalizmu podoben zgolj po imenu, medtem ko sam predstavlja ideološko osnovo nehumani globalizaciji, ki generira in pogloblja strukturne vzroke za lokalno in globalno neenakost. Brez prepoznavanja pomena kontinuiranega boja za človekove pravice (in proti neoliberalnim vrednotam) se te utegnejo znajti v vlogi žrtve svoje zgodovinske »zmage«. V zaključni fazi nastajanja te disertacije se kot najzanimivejši odgovor na omenjene izzive in predmet nadaljnjega proučevanja kažejo dinamična in fluidna civilnodružbena gibanja, ki proti neoliberalnim politikam govorijo v jeziku človekovih pravic. Vprašanja o možnih strategijah in uspešnosti tovrstnega angažmaja v globaliziranem svetu z neenakomerno razpršeno in hkrati koncentrirano močjo pa »pesek« v pričujoči disertaciji zbranih besed že odnašajo na »obale« novih razprav.

7 Literatura

- Abebe, Allehone Mulugeta. 2009. Of Shaming and Bargaining: African States and the Universal Periodic Review of the United Nations Human Rights Council. *Human Rights Law Review* 9 (1): 1–35.
- Ackerly, Brooke A. 2008. *Universal Human Rights in a World of Difference*. Cambridge in New York: Cambridge University Press.
- Adler, Emanuel. 1997. Seizing the Middle Ground: Constructivism in World Politics. *European Journal of International Relations* 3 (3): 319–63.
- African Peer Review Mechanism*. Dostopno prek: <http://aprm-au.org/> (10. november 2013).
- Afriška listina človekovih pravic in pravic ljudstev*. 1981. Dostopno prek: http://www.achpr.org/files/instruments/achpr/banjul_charter.pdf (27. junij 2013).
- Agger, Ben. 1991. Critical Theory, Poststructuralism, Postmodernism: Their Sociological Relevance. *Annual Review of Sociology* 17: 105–31.
- Akvinski, Tomaž. 1265–1274. *Summa Theologica*. Dostopno prek: <http://www.ccel.org/ccel/aquinas/summa.pdf> (18. marec 2013).
- Akwen, Gabriel Tyoyila. 2010. Globalisation And Democratisation: Western And Third World Perspective. *Culture & Religion Review Journal* (3): 38–46.
- Alston, Philip. 2006. Reconceiving the UN Human Rights Regime: Challenges Confronting the New UN Human Rights Council. *Melbourne Journal of International Law* 7 (1): 185–224.
- Amnesty International*. Dostopno prek: <http://www.amnesty.org/en> (29. junij 2013).
- An-Na'im, Abdullahi Ahmed. 2005. Globalization and Jurisprudence: An Islamic Perspective. *Emory Law Journal* 54: 25–51.
- Anderson, Benedict. 1991/2006. *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London in New York: Verso.
- Anderson-Gold, Sharon. 2001. *Cosmopolitanism and Human Rights*. Cardiff: University of Wales Press.
- Appadurai, Arjun. 1990. Disjuncture and Difference in the Global Cultural Economy. *Theory, Culture and Society* 7 (2): 295–310.
- Arat, Zehra F. Kabasakal. 2006. Looking beyond the State But Not Ignoring It: A Framework of Analysis for Non-State Actors and Human Rights. V *Non-State Actors in the*

- Human Rights Universe*, ur. George Andreopoulos, Zehra F. Kabasakal Arat in Peter Juviler, 3–21. Bloomfield: Kumarian Press Inc.
- Arendt, Hannah. 2003. *Izvori totalitarizma*. Ljubljana: Študentska založba.
- 2006. *Med preteklostjo in prihodnostjo: šest vaj v političnem mišljenju*. Ljubljana: Krtina.
- Aristotel. 2010. *Politika*. Ljubljana: GV založba.
- Association of Southeast Asian Nations. 2012. *ASEAN Human Rights Declaration*. Dostopno prek: <http://www.asean.org/news/asean-statement-communicues/item/asean-human-rights-declaration> (28. junij 2013).
- Atlantska listina*. 1941. Dostopno prek: <http://avalon.law.yale.edu/wwii/atlantic.asp> (22. maj 2013).
- Azzam, Fateh. 2012. *Arab States and the Universal Periodic Review*. Dostopno prek: <http://arabstates.undp.org/content/dam/rbas/doc/DemGov/8b%20Draft%20UPR%20report.docx> (5. september 2014).
- Bačlija, Irena, Gaja Červ in Maja Turnšek Hančič. 2013. "Governance": Vladanje, upravljanje, vladavina ali vladovanje? *Družboslovne razprave* 29 (73): 99–119.
- Baldissone, Riccardo. 2010. Human rights: a lingua franca for the multiverse. *International Journal of Human Rights* 14 (7): 1117–37.
- 2011. A Contribution to a Western Genealogy of the Rights of Men and Incidentally, of Women. *The Australian Feminist Law Journal* 34: 91–117.
- Barber, Benjamin R. 2001. *Jihad vs. McWorld*. New York: Ballantine Books.
- Barkan, Joshua. 2013. *Corporate Sovereignty: Law and Government under Capitalism*. Minneapolis in London: University of Minnesota Press.
- Barnett, Michael. 2007. Družbeni konstruktivizem. V *Globalizacija svetovne politike: uvod v mednarodne odnose*, ur. John Baylis in Steve Smith, 323–48. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Bartelson, Jens. 2000. Three Concepts of Globalization. *International Sociology* 15 (2): 180–96.
- Bauman, Richard A. 2000. *Human rights in ancient Rome*. London: Routledge.
- Bauman, Zygmunt. 2000. *Globalization: The Human Consequences*. Cambridge: Polity Press.
- Baynes, Kenneth. 2009. Discourse ethics and the political conception of human rights. *Ethics & Global Politics* 2 (1): 1–21.
- Bellamy, Alex J. in Nicholas J. Wheeler. 2008. Humanitarno posredovanje v svetovni politiki. V *Globalizacija svetovne politike, Zv. 2, Mednarodni problemi*, ur. John Baylis, Steve Smith in Patricia Owens, 426–51. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

- Benedek, Wolfgang, Koen De Feyter in Fabrizio Marrella, ur. 2007. *Economic Globalisation and Human Rights*. Cambridge in New York: Cambridge University Press.
- Benhabib, Seyla. 2007. Another Universalism: On the Unity and Diversity of Human Rights. *Proceedings and Addresses of the American Philosophical Association* 81 (2): 7–32.
- 2010. *Pravice drugih: tujci, rezidenti in državljani*. Ljubljana: Krtina.
- 2011. *Dignity in Adversity: Human Rights in Troubled Times*. Cambridge in Malden: Polity Press.
- Bentham, Jeremy. 1987. Anarchical Fallacies. V *'Nonsense upon stilts': Bentham, Burke, and Marx on the Rights of Man*, ur. Jeremy Waldron, 46–69. London in New York: Methuen.
- Bhagwati, Jagdish. 2004. *In Defense of Globalization*. New York: Oxford University Press.
- Billaud, Julie. 2015. Keepers of the Truth: Producing 'transparent' documents for the UN Universal Periodic Review. V *Human Rights and the Universal Periodic Review: Rituals and Ritualism*, ur. Hilary Charlesworth in Emma Larking, 63–83. Cambridge: Cambridge University Press.
- bin Ahmad, Nisar Mohammad. 2011. The Economic Globalisation and its Threat to Human Rights. *International Journal of Business and Social Science* 2 (19): 273–80.
- Bloch, Ernst. 1996. *Natural Law and Human Dignity*. Cambridge: MIT Press.
- Booth, Ken. 2001. Three tyrannies. V *Human Rights in Global Politics*, ur. Tim Dunne in Nicholas J. Wheeler, 31–70. Cambridge: Cambridge University Press.
- Borzutzky, Silvia. 2003. Are Promises All We Can Offer?: Globalization, Poverty, Inequality, and Human Rights. V *Globalization And The Poor: Exploitation Or Equalizer?*, ur. William Driscoll in Julie Clark, 25–31. New York: International Debate Education Association.
- Bracci, Sharon L. 2002. Seyla Benhabib's Interactive Universalism: Fragile Hope for a Radically Democratic Conversational Model. *Qualitative Inquiry* 8 (4): 463–88.
- Brett, Rachel. 2009. *A Curate's Egg: The UN Human Rights Council, Year 3: 19 June 2008 to 18 June 2009*. Dostopno prek: <http://www.quono.org/sites/default/files/resources/A%20Curate's%20Egg.pdf> (13. november 2013).
- Brglez, Milan. 2008. *Filozofija družbenih ved v znanosti o mednarodnih odnosih: od kritike političnega realizma h kritičnemu ontološkemu realizmu*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Brown, Chris. 2008. Človekove pravice. V *Globalizacija svetovne politike, Zv. 2, Mednarodni problemi*, ur. John Baylis, Steve Smith in Patricia Owens, 404–25. Ljubljana:

Fakulteta za družbene vede.

- Brysk, Alison, ur. 2002a. *Globalization and Human Rights*. Berkeley, Los Angeles in London: University of California Press.
- 2002b. Introduction: Transnational Threats and Opportunitites. V *Globalization and Human Rights*, ur. Alison Brysk, 1–16. Berkeley, Los Angeles in London: University of California Press.
- Brysk, Alison in Arturo Jimenez. 2012. The Globalization of Law: Implications for the Fulfillment of Human Rights. *Journal of Human Rights* 11 (1): 4–16.
- Buerghental, Thomas. 2000. International Human Rights in an Historical Perspective. V *Human Rights: Concept and Standards*, ur. Janusz Symonides, 3–30. Aldershot, Burlington in Pariz: Ashgate, Dartmouth in UNESCO Publishing.
- Bulto, Takele Soboka. 2015. Africa's engagement with the Universal Periodic Review: commitment or capitulation?. V *Human Rights and the Universal Periodic Review: Rituals and Ritualism*, ur. Hilary Charlesworth in Emma Larking, 235–55. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bunch, Charlotte. 1999. Women's Rights as Human Rights: Toward a Re-Vision of Human Rights. V *The Politics of Human Rights*, ur. Obrad Savić, 232–42. London in New York: Verso.
- Burch, Kurt. 2002. Toward a Constructivist Comparative Politics. V *Constructivism and Comparative Politics*, ur. Daniel M. Green, 60–87. Armonk: M.E. Sharpe.
- Burke, Edmund. 1989. *Razmišljanja o revoluciji v Franciji in o ravnanju nekaterih londonskih družb v zvezi s tem dogodkom*. Ljubljana: Univerzitetna konferenca ZSMS.
- Burke, Roland. 2008. From Individual Rights to National Development: The First UN International Conference on Human Rights, Tehran, 1968. *Journal of World History* 19 (3): 275–96.
- Burrell, David B. 2004. Thomas Aquinas and Islam. *Modern Theology* 20 (1): 71–89.
- Busch, Andreas. 2000. Unpacking the Globalization Debate: Approaches, Evidence and Data. V *Demystifying Globalization*, ur. Colin Hay in David Marsh, 21–48. Basingstoke: Macmillan.
- Butler, Judith. 2000. Restaging the Universal: Hegemony and the Limits of Formalism. V *Contingency, Hegemony, Universality: Contemporary Dialogues on the Left*, ur. Judith Butler, Ernesto Laclau in Slavoj Žižek, 11–43. London in New York: Verso.
- Callejon, Claire. 2008. Developments at the Human Rights Council in 2007: A Reflection of its Ambivalence. *Human Rights Law Review* 8 (2): 323–42.

- Calvino, Italo. 1984/2013. *Collection of Sand*. London: Penguin Group.
- 1996. Ameriška predavanja: šest predlogov za naslednje tisočletje. Ljubljana: Družina.
- Cameron, Edward in Marc Limon. 2012. Restoring the Climate by Realizing Rights: The Role of the International Human Rights System. *Review Of European Community & International Environmental Law* 21 (3): 204–19.
- Camp Keith, Linda. 1999. The United Nations International Covenant on Civil and Political Rights: Does It Make a Difference in Human Rights Behavior? *Journal of Peace Research* 36 (1): 95–118.
- Cassirer, Ernst. 1998. *Filozofija razsvetljenstva*. Ljubljana: Študentska organizacija Univerze, Študentska založba.
- Castles, Stephen. 1997. *Globalisation and the Ambiguities of National Citizenship*. Dostopno prek: <http://www.unesco.org/most/aotearoa.htm#globalisation> (6. december 2012).
- Castresana Fernández, Carlos. 2004. Justice, Globalization and Human Rights. *Peace Review* 16 (2): 199–205.
- Cavanagh, John in Jerry Mander. 2004. *Alternatives to Economic Globalization: A Better World Is Possible*. 2. izdaja. San Francisco, CA: Berrett-Koehler.
- CEPII. 2014. *GeoDist*. Dostopno prek: http://www.cepii.fr/CEPII/en/bdd_modele/presentation.asp?id=6 (24. november 2014).
- Cerar ml., Miro. 1993. *Večrazsežnost človekovih pravic in dolžnosti*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Charlesworth, Hilary in Emma Larking, ur. 2015. *Human Rights and the Universal Periodic Review: Rituals and Ritualism*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Chase, Anthony. 2006a. Introduction: Human Rights and Agency in the Arab World. V *Human Rights in the Arab World: Independent Voices*, ur. Anthony Chase in Amr Hamzawy, 1–17. Pennsylvania: University of Pennsylvania Press.
- 2006b. The Tail and the Dog: Constructing Islam and Human Rights in Political Context. V *Human Rights in the Arab World: Independent Voices*, ur. Anthony Chase in Amr Hamzawy, 21–36. Pennsylvania: University of Pennsylvania Press.
- Cingranelli, David L. in David L. Richards. 1999. Respect for Human Rights after the End of the Cold War. *Journal of Peace Research* 36 (5): 511–34.
- Cisneros de Alencar, Antonio M. 2010. Cooperation Between the Universal and Inter-American Human Rights Systems in the Framework of the Universal Periodical Review Mechanism. *SUR - International Journal On Human Rights* 7 (13): 171–83.
- Clarke Holt, James. 1992. *Magna Carta*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Cmiel, Kenneth. 2004. The Recent History of Human Rights. *The American Historical Review* 109 (1): 117–35.
- Cochrane, Leanne in Kathryn McNeilly. 2013. The United Kingdom, the United Nations Human Rights Council and the first cycle of the Universal Periodic Review. *The International Journal of Human Rights* 17 (1): 152–77.
- Coicaud, Jean-Marc, Michael W. Doyle in Anne-Marie Gardner, ur. 2003. *The Globalization of Human Rights*. Tokyo, New York in Pariz: United Nations University Press.
- Colish, Marcia L. 1985. *The Stoic tradition from antiquity to the early Middle Ages*. Leiden: E. J. Brill.
- Črnič, Aleš. 2005. *V imenu Krišne: družboslovna študija gibanja Hare Krišna*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Dahl Schlanbusch, Mari. 2013. *Sexual Orientation and Gender Identity Rights in the Universal Periodic Review*. Magistrska naloga. London, Gothenburg in Tromsø: University of Gothenburg, University of Roehampton in University of Tromsø.
- Dai, Xinyuan. 2013. The 'compliance gap' and the efficacy of international human rights institutions. V *The Persistent Power of Human Rights: From Commitment to Compliance*, ur. Thomas Risse, Stephen C. Ropp in Kathryn Sikkink, 85–102. Cambridge in New York: Cambridge University Press.
- Dalacoura, Katerina. 1998/2007. *Islam, Liberalism and Human Rights: Implications for International Relations*. 3. izdaja. London in New York: I.B.Tauris & Co Ltd.
- Danchin, Peter G. in Horst Fischer. 2010. Introduction: the new collective security. V *United Nations Reform and the New Collective Security*, ur. Peter G. Danchin in Horst Fischer, 1–31. Cambridge in New York: Cambridge University Press.
- Davies, Matthew. 2010. Rhetorical Inaction? Compliance and the Human Rights Council of the United Nations. *Alternatives* 35 (4): 449–68.
- Davis, Mike. 2010. The Urban Climacteric. V *Globalization: The Greatest Hits. A Global Studies Reader*, ur. Manfred B. Steger, 242–58. Boulder: Paradigm Publishers.
- Daws, Sam. 1999. The Origins and Development of UN Electoral Groups. V *What is Equitable Geographic Representation in the Twenty-first Century*, ur. Ramesh Thakur, 11–29. Tokio in New York: The United Nations University.
- De Feyter, Koen. 2005. *Human Rights: Social Justice in the Age of the Market*. New York: Zed Books.
- 2007. Localising Human Rights. V *Economic Globalisation and Human Rights*, ur. Wolfgang Benedek, Koen De Feyter in Fabrizio Marrella, 67–92. Cambridge in New

- York: Cambridge University Press.
- de Sousa Santos, Boaventura in César A. Rodríguez-Garavito. 2005. Law, Politics, and the Subaltern in Counter-Hegemonic Globalization. V *Law and Globalization from Below: Towards a Cosmopolitan Legality*, ur. Boaventura de Sousa Santos in César A. Rodríguez-Garavito, 1–26. Cambridge: Cambridge University Press.
- de Soysa, Indra in Krishna Chaitanya Vadlamannati. 2011. Does Being Bound Together Suffocate, or Liberate? The Effects of Economic, Social, and Political Globalization on Human Rights, 1981–2005. *Kyklos* 64 (1): 20–53.
- Debeljak, Aleš. 2002. *Lanski sneg: eseji o kulturi in tranziciji*. Maribor: Aristej.
- 2009. Hvalnica hibridnosti. *Sodobnost* 73 (10): 1235–46.
- 2012. Filmska srečanja ob kavi: Ločitev. *Videoposnetek pogovora v kinu Kinodvor*. Ljubljana, 7. november. Dostopno prek: <http://www.youtube.com/watch?v=iQ3wyJo80rI> (27. december 2012).
- Dedijer, Vladimir in Rudolf Rizman. 1982. *The universal validity of human rights: an interdisciplinary analysis: the case of Russell tribunals*. Kamnik: Rudolf Rizman.
- Deklaracija neodvisnosti*. 1776. Dostopno prek: http://www.archives.gov/exhibits/charters/declaration_transcript.html (31. marec 2013).
- Deklaracija o pravicah človeka in državljana*. 1789. Dostopno prek: <http://www.diplomatie.gouv.fr/en/france/institutions-and-politics/the-symbols-of-the-republic/article/the-declaration-of-the-rights-of> (30. marec 2013).
- Deklaracija združenih narodov*. 1942. Dostopno prek: http://avalon.law.yale.edu/20th_century/decade03.asp (6. junij 2013).
- DeLaet, Debra L. 2006. *The Global Struggle for Human Rights: Universal Principles in World Politics*. Belmont: Thompson Wadsworth.
- Delegacija Evropske unije pri Združenih narodih. 2010. *EU Statement - United Nations Human Rights Council: Universal Periodic Review*. Dostopno prek: http://www.eu-un.europa.eu/articles/en/article_10913_en.htm (28. marec 2014).
- Dembour, Marie-Bénédicte. 2006. *Who Believes in Human Rights? Reflections on the European Convention*. Cambridge in New York: Cambridge University Press.
- Dennison, Susi in Anthony Dworkin. 2010. *Towards an EU Human Rights Strategy for a Post-Western World. European Council on Foreign Relations Policy Paper ECFR/23*. Dostopno prek: http://ecfr.3cdn.net/25e992862726748eab_uzm6ba106.pdf (7. maj 2013).
- Department for General Assembly and Conference Management. 2012. *United Nations*

- Regional Groups of Member States*. Dostopno prek: <http://www.un.org/depts/DGACM/RegionalGroups.shtml> (10. marec 2014).
- Domínguez-Redondo, Elvira. 2008. The Universal Periodic Review of the UN Human Rights Council: An Assessment of the First Session. *Chinese Journal of International Law* 7 (3): 721–34.
- Dominguez-Redondo, Elvira in Edward R. McMahon. More Honey than Vinegar: Peer-Review as a Means to Reconcile Universalist and Relativist Conceptions of Human Rights. V *Canadian Yearbook of International Law, Vol. 51*, ur. John H. Currie in René Provost (v tisku).
- Donnelly, Jack. 1984. Cultural Relativism and Universal Human Rights. *Human Rights Quarterly* 6 (4): 400–19.
- 1986. International human rights: a regime analysis. *International Organization* 40 (3): 599–642.
- 1998. Human Rights: A New Standard of Civilization? *International Affairs* 74 (1): 1–23.
- 2001. The social construction of international human rights. V *Human Rights in Global Politics*, ur. Tim Dunne in Nicholas J. Wheeler, 71–102. Cambridge: Cambridge University Press.
- 2003. *Universal Human Rights in Theory and Practice*. 2. izdaja. Ithaca in London: Cornell University Press.
- 2006. The virtues of legalization. V *The Legalization of Human Rights: Multidisciplinary perspectives on human rights and human rights law*, ur. Saladin Meckled-García in Başak Çali, 67–80. London: Routledge.
- Douzinas, Costas. 2000. *The end of human rights: Critical legal thought at the turn of the century*. Oxford: Hart.
- 2002. Identity, Recognition, Rights or What Can Hegel Teach Us about Human Rights?. *Journal of Law and Society* 29 (3): 379–405.
- 2007. *Human Rights and Empire: The political philosophy of cosmopolitanism*. Abingdon, Oxford in New York: Routledge-Cavendish.
- 2009. *Are Rights Universal?*. Dostopno prek: <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/libertycentral/2009/mar/11/liberty-central-deconstructing-rights> (24. januar 2012).
- 2013a. *Seven Theses on Human Rights: (2) Power, Morality & Structural Exclusion*. Dostopno prek: <http://criticallegalthinking.com/2013/05/21/seven-theses-on-human-rights-2-power-morality-structural-exclusion/> (9. julij 2014).
- 2013b. *Seven Theses on Human Rights: (5) Depoliticization*. Dostopno prek:

- <http://criticallegalthinking.com/2013/05/31/seven-theses-on-human-rights-5-depoliticization/> (9. julij 2014).
- 2013c. *Seven Theses on Human Rights: (6) Desire*. Dostopno prek: <http://criticallegalthinking.com/2013/06/03/seven-theses-on-human-rights-6-desire/> (9. julij 2014).
- 2014. Philosophy and the right to resistance. V *The Meanings of Rights: The Philosophy and Social Theory of Human Rights*, ur. Costas Douzinas in Conor Gearty, 85–105. Cambridge: Cambridge University Press.
- Downey, John K. 2003. Suffering as Common Ground. V *Constructing Human Rights in the Age of Globalization*, ur. Mahmood Monshipouri, Neil Englehart, Andrew J. Nathan in Kavita Philip, 308–28. Armonk in London: M. E. Sharpe.
- Draluck, Eric R. 2010. *Law, Politics and Obligations in the Universal Periodic Review: In Search of the Perfect Balance*. Magistrska naloga. Oslo: University of Oslo.
- Dreher, Axel, Martin Gassebner in Lars-H. R. Siemers. 2012. Globalization, Economic Freedom, and Human Rights. *Journal of Conflict Resolution* 56 (3): 516–46.
- Dunajska deklaracija in akcijski program*. 1993. Dostopno prek: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G93/142/33/PDF/G9314233.pdf?OpenElement> (4. julij 2013).
- Dunne, Tim in Marianne Hanson. 2009. Human Rights in International Relations. V *Human Rights: Politics and Practice*, ur. Michael Goodhart, 59–74. New York: Oxford University Press.
- Dusche, Michael. 2004. Radical Multiculturalism versus Liberal Pluralism. *Ethical Perspectives* 11 (4): 238–49.
- Eco, Umberto, ur. 2008. *Zgodovina grdega*. Ljubljana: Modrijan.
- Edwards, Martin S., Kevin M. Scott, Susan Hannah Allen in Kate Irvin. 2008. Sins of Commission? Understanding Membership Patterns on the United Nations Human Rights Commission. *Political Research Quarterly* 61 (3): 390–402.
- Ehlers, Dirk. 2007. Part II: The European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. V *European Fundamental Rights and Freedoms*, ur. Dirk Ehlers, 25–66. Berlin: De Gruyter Recht.
- El-Ojeili, Chamsy in Patrick Hayden. 2006. *Critical Theories of Globalization*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Elliott, Michael A. 2014. The Institutionalization of Human Rights and its Discontents: A World Cultural Perspective. *Cultural Sociology* 8 (4): 407–25.
- Englehart, Neil A. 2009. State Capacity, State Failure, and Human Rights. *Journal of Peace*

- Research* 46 (2): 163–80.
- European Inter-University Centre for Human Rights and Democratisation. 2006. *Diplomatic Conference: The role of the European Union in the newly established UN Human Rights Council, documents of reference*. Benetke: European Inter-University Centre for Human Rights and Democratisation.
- 2010. *EIUC Diplomatic Conference: The 2011 Review of the Human Rights Council*. Benetke: European Inter-University Centre for Human Rights and Democratisation.
- Evans, Tony. 2005a. International Human Rights Law as Power/Knowledge. *Human Rights Quarterly* 27 (3): 1046–68.
- 2005b. *The politics of human rights: A global perspective*. 2. izdaja. London: Pluto Press.
- 2011. *Human rights in the global political economy: critical processes*. Boulder in London: Lynne Rienner Publishers.
- Fairclough, Norman. 2007. *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research*. London: Routledge.
- Falk, Richard. 2002. Interpreting the Interaction of Global Markets and Human Rights. V *Globalization and Human Rights*, ur. Alison Brysk, 61–76. Berkeley, Los Angeles in London: University of California Press.
- Featherstone, Mike in Scott Lash. 1995. Globalization, Modernity and the Spatialization of Social Theory: An Introduction. V *Global Modernities*, ur. Mike Featherstone, Scott Lash in Roland Robertson, 1–24. London, Thousand Oaks in New Delhi: SAGE.
- Fiacat. 2009. *Universal Periodic Review: An ambivalent exercise*. Dostopno prek: http://www.fiacat.org/IMG/pdf/FIACAT_Rapport_UPR_2010_VA_VF-2.pdf (20. januar 2014).
- Finnemore, Martha. 1996. *National Interests in International Society*. Ithaca in London: Cornell University Press.
- Finnemore, Martha in Kathryn Sikkink. 1998. International Norm Dynamics and Political Change. *International Organization* 52 (4): 887–917.
- Forsythe, David P. 2006. *Human Rights in International Relations*. 2. izdaja. Cambridge: Cambridge University Press.
- Foucault, Michel. 1972/2002. *Archaeology of Knowledge*. London: Routledge.
- 1977. Nietzsche, Genealogy, History. V *Language, Counter-Memory, Practice: Selected Essays and Interviews by Michel Foucault*, ur. Donald F. Bouchard, 139–64. New York: Cornell University Press.
- 2008. *Vednost - oblast - subjekt*. Ljubljana: Krtina.

- 2010. *Besede in reči; Arheologija humanističnih znanosti*. Ljubljana: Studia Humanitatis.
- Foucault, Michel in Paul Rabinow. 1984. *The Foucault Reader*. 1. izdaja. New York: Pantheon Books.
- Frazier, David. 2011. *Evaluating the Implementation of UPR Recommendations: A Quantitative Analysis of the Implementation Efforts of Nine UN Member States*. Dostopno prek: http://www.upr-info.org/IMG/pdf/david_frazier_paper_upr_implementation_2011-2.pdf (25. marec 2014).
- Freedman, Rosa. 2011. New Mechanisms of the UN Human Rights Council. *Netherlands Quarterly of Human Rights* 29 (3): 289–323.
- Freedom House. 2014. *Freedom in the World*. Dostopno prek: <https://freedomhouse.org/report-types/freedom-world#.VIA039KHjz6> (24. november 2014).
- Freeman, Michael. 1994. The Philosophical Foundations of Human Rights. *Human Rights Quarterly* 16 (3): 491–514.
- 2006a. Beyond capitalism and socialism. V *Human Rights and Capitalism: A Multidisciplinary Perspective on Globalisation*, ur. Janet Dine in Andrew Fagan, 3–27. Cheltenham in Northampton: Edward Elgar.
- 2006b. Putting law in its place: An interdisciplinary evaluation of national amnesty laws. V *The Legalization of Human Rights: Multidisciplinary perspectives on human rights and human rights law*, ur. Saladin Meckled-García in Başak Çali, 45–59. London: Routledge.
- 2011. *Human Rights: An Interdisciplinary Approach*. 2. izdaja. Cambridge in Malden: Polity.
- Frey, Barbara. 2014. *Doing Orwell proud: "human rights" slogans in Mexico*. Dostopno prek: <http://www.opendemocracy.net/openglobalrights/barbara-frey/doing-orwell-proud-%E2%80%9Chuman-rights%E2%80%9D-slogans-in-mexico> (6. februar 2014).
- Fukuyama, Francis. 1989. The End of History? *The National Interest* 16: 3–18.
- Gaer, Felice D. 2007. A Voice Not an Echo: Universal Periodic Review and the UN Treaty Body System. *Human Rights Law Review* 7 (1): 109–39.
- Gallie, Walter B. 1956. Essentially Contested Concepts. *Proceedings of the Aristotelian Society* 56: 167–98.
- Garcia, Frank J. 1999. The Global Market and Human Rights: Trading Away the Human Rights Principle. *Brooklyn Journal of International Law* 25 (1): 51–98.
- Generalna skupščina Združenih narodov. 1948a. *Splošna deklaracija človekovih pravic – Universal Declaration of Human Rights*. Razglašena z resolucijo 217 A (III), 10.

- decembra. Dostopno prek: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/043/88/IMG/NR004388.pdf?OpenElement> (27. december 2012).
- 1948b. *Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide* - Konvencija o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida. Resolucija 260 A (III), sprejeta 9. decembra 1948. Dostopno prek: <http://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%2078/volume-78-I-1021-English.pdf> (18. maj 2013).
- 1966a. *International Covenant on Civil and Political Rights* – Mednarodni pakt o državljskih in političnih pravicah. Sprejet z resolucijo 2200 A(XXI), 16. decembra 1966. Dostopno prek: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CCPR.aspx> (1. junij 2013).
- 1966b. *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights* – Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah. Sprejet z resolucijo 2200 A(XXI), 16. decembra 1966. Dostopno prek: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CESCR.aspx> (1. junij 2013).
- 1966c. *Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights* – Fakultativni protokol k Mednarodnemu paktu o državljskih in političnih pravicah. Sprejet z resolucijo 2200 A(XXI), 16. decembra 1966. Dostopno prek: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/OPCCPR1.aspx> (17. junij 2013).
- 2004. *Note [transmitting report of the High-level Panel on Threats, Challenges and Change, entitled "A more secure world : our shared responsibility"]*. Poročilo A/59/565. Dostopno prek: http://www.unrol.org/files/gaA.59.565_En.pdf (28. november 2013).
- 2005. *In larger freedom: towards development, security and human rights for all: Report of the Secretary-General, A/59/2005*. Dostopno prek: http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/gaA.59.2005_En.pdf (28. november 2013).
- 2006. *Human Rights Council* – Svet za človekove pravice. Resolucija GA/RES/60/251, sprejeta 15. marca 2006. Dostopno prek: http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/A.RES.60.251_En.pdf (25. september 2013).
- 2008. *Optional Protocol to the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights* – Fakultativni protokol k Mednarodnemu paktu o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah. Sprejet z resolucijo A/RES/63/117, 10. decembra 2008. Dostopno prek: http://www2.ohchr.org/english/law/docs/A.RES.63.117_en.pdf (17. junij 2013).
- 2013. *Elections and Appointments: Election of the Human Rights Council*. Dostopno prek: <http://www.un.org/en/ga/68/meetings/elections/hrc.shtml> (17. november 2013).

- Glendon, Mary Ann. 2001. *A World Made New: Eleanor Roosevelt and the Universal Declaration of Human Rights*. New York: Random House Trade Paperbacks.
- Gómez Isa, Felipe. 2009. International Protection of Human Rights. V *International Human Rights Law in a Global Context*, ur. Felipe Gómez Isa in Koen de Feyter, 21–48. Bilbao: University of Deusto.
- Gould, Carol C. 2004. *Globalizing democracy and human rights*. Cambridge in New York: Cambridge University Press.
- Gowan, Richard in Franziska Brantner. 2008. *A Global Force for Human Rights? An Audit of European Power at the UN*. London: European Council on Foreign Relations.
- Gray, Mark M., Miki Caul Kittilson in Wayne Sandholtz. 2006. Women and Globalization: A Study of 180 Countries, 1975–2000. *International Organization* 60 (2): 293–333.
- Greenberg, Joel. 2013. Israel boycotts its U.N. human rights review. *The Washington Post* (29. januar). Dostopno prek: http://www.washingtonpost.com/world/middle_east/israel-boycotts-its-un-human-rights-review/2013/01/29/29d18336-6a43-11e2-af53-7b2b2a7510a8_story.html (12. maj 2014).
- Gregg, Benjamin. 2008. Translating Human Rights into Muslim Vernaculars. *Comparative Sociology* 7 (4): 457–83.
- 2010. Anti-Imperialism: Generating Universal Human Rights out of Local Norms. *Ratio Juris* 23 (3): 289–310.
- 2012. *Human Rights as Social Construction*. Cambridge in New York: Cambridge University Press.
- Gregory, Donna U. 1989. Foreword. V *International/Intertextual Relations: Postmodern Readings of World Politics*, ur. James Der Derian in Michael J. Shapiro, xii–xxi. Lexington: Lexington Books.
- Grimheden, Jonas. 2009. Human Rights in the Asia-Pacific. V *International Human Rights Law in a Global Context*, ur. Felipe Gómez Isa in Koen de Feyter, 943–62. Bilbao: University of Deusto.
- Hadot, Pierre. 2009. *Kaj je antična filozofija?* Ljubljana: Krtina.
- Hafner-Burton, Emilie M. 2005. Right or Robust? The Sensitive Nature of Repression to Globalization. *Journal of Peace Research* 42 (6): 679–98.
- Hafner-Burton, Emilie M. in Kiyoteru Tsutsui. 2005. Human Rights in a Globalizing World: The Paradox of Empty Promises. *American Journal of Sociology* 110 (5): 1373–411.
- Hammurabijev zakonik*. 1800 pr.n.št. Dostopno prek: <http://avalon.law.yale.edu/ancient/hamframe.asp> (13. februar 2013).

- Hannerz, Ulf. 2008. The Global Ecumene. V *The Globalization Reader*, ur. Frank J. Lechner in John Boli, 105–15. Malden, Oxford in Carlton: Blackwell.
- Hansen, Lene. 2006. *Security as Practice: Discourse Analysis and the Bosnian War*. London: Routledge.
- Harrington, Joanna. 2009. Canada, the United Nations Human Rights Council, and Universal Periodic Review. *Constitutional Forum* 18 (2): 79–93.
- Harrison, Ann, Jason Scorse, Susan Collins in Kimberly Ann Elliott. 2003. Globalization's Impact on Compliance with Labor Standards [with Comments and Discussion]. *Brookings Trade Forum*: 45–96.
- Hathaway, Oona A. 2002. Do Human Rights Treaties Make a Difference? *Yale Law Journal* 111: 1935–2042.
- Hattstein, Markus. 2006. *Islam: Religion and Culture*. Potsdam: Tandem Verlag GmbH.
- Haule, Romuald R. 2006. Some Reflections on the Foundation of Human Rights - Are Human Rights an Alternative to Moral Values? *Max Planck Yearbook of United Nations Law Online* 10: 367–95.
- Hay, Colin in David Marsh, ur. 2000. *Demystifying globalization*. Basingstoke: Macmillan.
- Headley, John M. 2008. *The Europeanization of the World: On the Origins of Human Rights and Democracy*. Princeton in Woodstock: Princeton University Press.
- Heinze, Eric. 2008. Even-handedness and the Politics of Human Rights. *Harvard Human Rights Journal* 21 (7): 7–46.
- Held, David in Anthony McGrew. 2007. Introduction: Globalization at Risk?. V *Globalization Theory: Approaches and Controversies.*, ur. David Held in Anthony McGrew, 1–11. Cambridge in Malden: Polity Press.
- 2002. *Globalization/anti-Globalization*. Cambridge: Polity.
- Helsinki sklepna listina*. 1975. Dostopno prek: <http://www.osce.org/mc/39501?download=true> (28. junij 2013).
- Heyns, Christof H. in Frans Viljoen, ur. 2002. *The Impact of the United Nations Human Rights Treaties on the Domestic Level*. The Hague: Kluwer Law International.
- Heyns, Christof in Magnus Killander. 2009. The African Regional Human Rights System. V *International Human Rights Law in a Global Context*, ur. Felipe Gómez Isa in Koen de Feyter, 855–98. Bilbao: University of Deusto.
- Hill Maher, Kristen. 2002. Who Has a Right to Rights? Citizenship's Exclusions in an Age of Migration. V *Globalization and Human Rights*, ur. Alison Brysk, 19–43. Berkeley, Los Angeles in London: University of California Press.

- Hobbes, Thomas. 1996/1998. *Leviathan*. Oxford: Oxford University Press.
- Holloway, John. 2004. *Spreminjamo svet brez boja za oblast*. Ljubljana: Študentska založba.
- Holton, Robert. 2000. Globalization's Cultural Consequences. *Annals of the American Academy of Political and Social Science* 570: 140–52.
- Holton, Robert J. 2005. *Making Globalization*. Basingstoke in New York: Palgrave Macmillan.
- Hopgood, Stephen. 2013. *The Endtimes of Human Rights*. Ithaca in New York: Cornell University Press.
- 2014. The Endtimes of Human Rights. V *Debating The Endtimes of Human Rights: Activism and Institutions in a Neo-Westphalian World*, ur. Doukje Lettinga in Lars van Troost, 11–8. Amnesty International Netherlands
- Howard, Rhoda E. 1997/1998. Human Rights and the Culture Wars: Globalization and the Universality of Human Rights. *International Journal* 53 (1): 94–112.
- Howard, Rhoda E. in Jack Donnelly. 1986. Human Dignity, Human Rights, and Political Regimes. *The American Political Science Review* 80 (3): 801–17.
- Howard-Hassmann, Rhoda E. 2010. *Can Globalization Promote Human Rights?*. University Park: Pennsylvania State University Press.
- Hug, Simon in Richard Lukács. 2013. Preferences or blocs? Voting in the United Nations Human Rights Council. *The Review of International Organizations* 9 (1): 83–106.
- Human Rights Peer Review: Draft Concept and Options Paper, Prepared by Canada*. 2005. Dostopno prek: http://www.humanrightsvoices.org/assets/attachments/documents/human_rights_peer_review_canada.pdf (14. december 2013).
- Human Rights Watch. 2011. *Curing the Selectivity Syndrome: The 2011 Review of the Human Rights Council*. Dostopno prek <http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/hrc0610webwcover.pdf> (19. januar 2014).
- Humphrey, Ted, ur. 1983. *Perpetual Peace and Other Essays on Politics, History, and Moral Practice*. Indianapolis: Hackett Publishing.
- Hunt, Lynn. 2000. The Paradoxical Origins of Human Rights. V *Human rights and revolutions*, ur. Jeffrey N. Wasserstrom, 3–20. Lanham in Oxford: Rowman & Littlefield Publishers.
- 2007. *Inventing Human Rights: A History*. New York in London: W.W. Norton & Co.
- Huntington, Samuel P. 1993. The Clash of Civilizations? *Foreign Affairs* 72 (3): 22–49.
- 2005. *Spopad civilizacij*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Ignatieff, Michael. 2001a. *Human Rights as Politics and Idolatry*. Princeton: Princeton

- University Press.
- 2001b. The Attack on Human Rights. *Foreign Affairs* 80 (6): 102–16.
- 2002. *Is the Human Rights Era Ending?* Dostopno prek: <http://www.nytimes.com/2002/02/05/opinion/is-the-human-rights-era-ending.html> (10. maj 2013).
- International Coordinating Committee for National Human Rights Institutions*. Dostopno prek: <http://nhri.ohchr.org/EN/Pages/default.aspx> (29. december 2013).
- International Telecommunication Union. 2013. *Measuring the Information Society*. Dostopno prek: http://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Documents/publications/mis2013/MIS2013_without_Annex_4.pdf (7. februar 2014).
- Ishay, Micheline. 2004. Promoting Human Rights in the Era of Globalization and Interventions: The Changing Spaces of Struggle. *Globalizations* 1 (2): 181–93.
- , ur. 2007. *The Human Rights Reader: Major Political Essays, Speeches, and Documents from Ancient Times to the Present*. 2. izdaja. New York: Routledge.
- Izarali, M. Raymond. 2011. Mitigating Globalization with Basic Human Rights to Protect Basic Human Needs. *The Global Studies Journal* 3 (4): 103–16.
- Jetschke, Anja in Andrea Liese. 2013. The power of human rights a decade after: from euphoria to contestation? V *The Persistent Power of Human Rights: From Commitment to Compliance*, ur. Thomas Risse, Stephen C. Ropp in Kathryn Sikkink, 26–42. Cambridge in New York: Cambridge University Press.
- Joas, Hans. 2013. *The Sacredness of the Person: A New Genealogy of Human Rights*. Washington: Georgetown University Press.
- Jolley, James. 2012. *An academic study of the Universal Periodic Review (UPR) from the perspective of Children's Rights*. Dostopno prek: <http://resourcecentre.savethechildren.se/sites/default/files/documents/6982.pdf> (15. maj 2014).
- Kälin, Walter in Cecilia Jimenez. 2003. *Reform of the UN Commission on Human Rights*. Bern in Ženeva: University of Bern. Dostopno prek: http://www.humanrights.ch/upload/pdf/041201_kaelin_HRC_study.pdf (20. maj 2014).
- Kälin, Walter, Cecilia Jimenez, Jörg Künzli in Mirjam Baldegger. 2006. The Human Rights Council and country situations: Framework, challenges and models. V *Diplomatic conference: The role of the European Union in the newly established UN Human Rights Council*, ur. European Inter-University Centre for Human Rights and Democratisation, 53–93. Benetke: European Inter-University Centre for Human Rights and Democratisation.
- Kant, Immanuel. 2006. *Zgodovinsko-politični spisi*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

- Karimova, Takhmina. 2013. *UPR in the CIS Countries: Regional Trends –Analytical Report*.
Dostopno prek: http://www.ua.undp.org/content/dam/ukraine/docs/DG/UPR_in_CIS_analytical_report_Eng.pdf (20. maj 2014).
- Keck, Margaret E. in Kathryn Sikkink. 1998. *Activists Beyond Borders: Advocacy Networks in International Politics*. Ithaca in London: Cornell University Press.
- 1999. Transnational Advocacy Networks in International and Regional Politics. *International Social Science Journal* 51 (159): 89–101.
- Kemileva, Kamelia, Benjamin Lee, Claire Mahon, Chis Sidoti in Andrew Clapham. 2010. Expertise in the Human Rights Council: A policy paper prepared under the auspices of the Geneva Academy of International Humanitarian Law and Human Rights. V *The 2011 Review of the Human Rights Council*, ur. EIUC Diplomatic Conference, 21–67. Benetke: European Inter-University Centre for Human Rights and Democratisation.
- Kennedy, David. 2012. The international human rights movement: still part of the problem?. V *Examining Critical Perspectives on Human Rights*, ur. Rob Dickinson, Elena Katselli, Colin Murray in Ole W. Pedersen, 19–34. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kinzelbach, Katrin. 2013. Resisting the power of human rights: the People's Republic of China. V *The Persistent Power of Human Rights: From Commitment to Compliance*, ur. Thomas Risse, Stephen C. Ropp in Kathryn Sikkink, 164–81. Cambridge in New York: Cambridge University Press.
- Komac, Miran in Dean Zagorac. 2002. *Varstvo manjšin: Uvodna pojasnila in dokumenti*. Ljubljana: Društvo Amnesty International Slovenija in Inštitut za narodnostna vprašanja.
- Konfucij. 1988. *Pogovori*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Koskenniemi, Martti in Päivi Leino. 2002. Fragmentation of International Law? Postmodern Anxieties. *Leiden Journal of International Law* 15: 553–79.
- Kubálková, Vendulka. 2001. A Constructivist Primer. V *Foreign Policy in a Constructed World*, ur. Vendulka Kubálková, 56–76. Armonk in New York: M. E. Sharpe.
- Laclau, Ernesto. 2000. Constructing Universality. V *Contingency, Hegemony, Universality: Contemporary Dialogues on the Left*, ur. Judith Butler, Ernesto Laclau in Slavoj Žižek, 281–307. London in New York: Verso.
- Lampe, Rok. 2010. *Pravo človekovih pravic: sistem človekovih pravic v mednarodnem, evropskem in ustavnem pravu*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
- Landolt, Laura. 2013. Externalizing Human Rights: From Commission to Council, the

- Universal Periodic Review and Egypt. *Human Rights Review* 14 (2): 107–29.
- Langlois, Anthony J. 2002. Human Rights: The Globalisation and Fragmentation of Moral Discourse. *Review of International Studies* 28 (3): 479–96.
- 2003. Human Rights and Modern Liberalism: A Critique. *Political Studies* 51 (3): 509–23.
- Lauren, Paul Gordon. 2007. "To Preserve and Build on Its Achievements and to Redress Its Shortcomings": The Journey from the Commission on Human Rights to the Human Rights Council. *Human Rights Quarterly* 29 (2): 307–45.
- 2011. *The Evolution of International Human Rights: Visions Seen*. 3. izdaja. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Lerum, Kari, Kiesha McCurtis, Penelope Saunders in Stéphanie Wahab. 2012. Using Human Rights to Hold the US Accountable for its Anti-Sex Trafficking Agenda: The Universal Periodic Review and new directions for US policy. *Anti-Trafficking Review* (1): 80–103.
- Lewis, Jon E., ur. 2003. *A Documentary History of Human Rights: A Record of the Events, Documents and Speeches that Shaped our World*. 1. Carroll & Graf izdaja. New York: Carroll & Graf.
- Listina Društva narodov*. 1919. Dostopno prek: http://avalon.law.yale.edu/20th_century/leagcov.asp (19. april 2013).
- Listina Evropske unije o temeljnih pravicah*. Ur. 1. EU 113/2003 (30. marec 2010). Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:sl:PDF> (10. december 2014).
- Listina pravic*. 1689. Dostopno prek: <http://www.legislation.gov.uk/aep/WillandMarSess2/1/2/introduction> (30. marec 2013).
- Lloret Blackburn, Roger. 2011. *Cultural Relativism in the Universal Periodic Review of the Human Rights Council*. Dostopno prek: http://www.upr-info.org/IMG/pdf/blackburn_upr_cultural_relativism.09.2011.pdf (12. marec 2014).
- Locke, John. 2010. *Dve razpravi o oblasti; Pismo o toleranci*. Ljubljana: Krtina.
- Mac Aodha, Éamonn. 2011. Human Rights Diplomacy Of Small States. V *Human Rights Diplomacy: Contemporary Perspectives*, ur. Michael O'Flaherty, Zdzisław Kędzia, Amrei Müller in George Ulrich, 69–76. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers.
- Mahoney, Jack. 2007. *The Challenge of Human Rights: Origin, Development, and Significance*. Malden, Oxford in Carlton: Blackwell Publishing.
- Manieva, Saida in Roland Chauville. 2010. *Analytical Assessment of the Universal Periodic Review, 2008–2010*. Dostopno prek: <http://www.upr-info.org/IMG/pdf/UPR->

- Info_Analytical_assessment_of_the_UPR_2008-2010_05-10-2010.pdf (13. november 2013).
- Manokha, Ivan. 2009. Foucault's Concept of Power and the Global Discourse of Human Rights. *Global Society* 23 (4): 429–52.
- Marcuse, Herbert. 2002. *One-Dimensional Man: Studies in the Ideology of Advanced Industrial Society*. 2. izdaja. London in New York: Routledge.
- Márquez Carrasco, Carmen in Ingrid Sutton Nifosi. 2008. The UN Human Rights Council: Reviewing its First Year. V *Yearbook on Humanitarian Action and Human Rights*, 101–24. Bilbao: University of Deusto.
- 2009. From the Commission on Human Rights to the Human Rights Council. V *International Human Rights Law in a Global Context*, ur. Felipe Gómez Isa in Koen de Feyter, 237–268. Bilbao: University of Deusto.
- Marsh, Christopher in Daniel P. Payne. 2007. The Globalization of Human Rights and the Socialization of Human Rights Norms. *Brigham Young University Law Review* 2007 (3): 665–87.
- Maršavelski, Aleksandar. 2006. Magna carta i počeci engleske ustavnosti. *Pravnik* 40 (83): 105–122.
- Martell, Luke. 2007. The Third Wave in Globalisation Theory. *International Studies Review* 9 (2): 173–96.
- 2010. *The Sociology of Globalization*. Cambridge: Polity.
- Marx, Karl. 1978. On the Jewish Question. V *The Marx-Engels reader*, ur. Robert Tucker, 26–46. New York: Norton & Company.
- Matiya, Jarvis. 2010. Repositioning the international human rights protection system: the UN Human Rights Council. *Commonwealth Law Bulletin* 36 (2): 313–24.
- Mayer, Ann Elizabeth. 2007. *Islam and Human Rights: Tradition and Politics*. 4. izdaja. Boulder: Westview Press.
- Mazower, Mark. 2004. The Strange Triumph of Human Rights, 1933–1950. *The Historical Journal* 47 (2): 379–98.
- McCorquodale, Robert in Richard Fairbrother. 1999. Globalization and Human Rights. *Human Rights Quarterly* 21 (3): 735–66.
- McGrew, Anthony. 2007. Organized Violence in the Making (and Remaking) of Globalization. V *Globalization Theory: Approaches and Controversies*, ur. David Held in Anthony McGrew, 15–40. Cambridge in Malden: Polity Press.
- McMahon, Edward R. 2010. *Herding Cats and Sheep: Assessing State and Regional Behavior*

- in the Universal Periodic Review Mechanism of the United Nations Human Rights Council*. Dostopno prek: http://www.upr-info.org/IMG/pdf/McMahon_Herding_Cats_and_Sheeps_July_2010.pdf (11. november 2013).
- McMahon, Edward in Marta Ascherio. 2012. A Step Ahead in Promoting Human Rights? The Universal Periodic Review of the UN Human Rights Council. *Global Governance* 18: 231–48.
- McMahon, Edward R., Kojo Busia in Marta Ascherio. 2013. Comparing Peer Reviews: The Universal Periodic Review of the UN Human Rights Council and the African Peer Review Mechanism. *African and Asian Studies* 12 (3): 266–89.
- McMahon, Edward R., Rachel Hanish, Matthew Pescatore in Frances Carr. 2013. *The Universal Periodic Review: Do Civil Society Organization-Suggested Recommendations Matter?* Dostopno prek: http://www.upr-info.org/IMG/pdf/mcmahon_fes_do_cso-suggested_recommendations_matter_11.2013.pdf (21. februar 2014).
- Milfelner, Borut, Damijan Mumel in Boris Snoj. 2006. Metaanaliza dveh pristopov k raziskovanju kompleksnih marketinških problemov. *Naše gospodarstvo* 52 (5–6): 37–51.
- Miller, Alan. 2009. Globalization, Terror, and Ethics: A Human Rights Perspective?. *Globalizations* 6 (1): 145–9.
- Mills, Kurt. 1998. *Human Rights in the Emerging Global Order: A New Sovereignty?* Basingstoke: Macmillan Press.
- Mills, Sara. 1997. *Discourse (New Critical Idiom)*. London in New York: Routledge.
- Ministrstvo za zunanje zadeve Republike Slovenije. 2013. *Univerzalni periodični pregled*. Dostopno prek: http://www.mzz.gov.si/si/zunanja_politika_in_mednarodno_pravo/zunanja_politika/clovekove_pravice/univerzalni_periodicni_pregled/ (15. november 2013).
- Mlinar, Zdravko. 2012. *Globalizacija: bogati in/ali ogroža? Življenjsko okolje v globalni informacijski dobi, 2. knjiga*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede in Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
- Monshipouri, Mahmood, Claude E. Welch Jr. in Evan T. Kennedy. 2003. Multinational Corporations and the Ethics of Global Responsibility: Problems and Possibilities. *Human Rights Quarterly* 25 (4): 965–89.
- Moravcsik, Andrew. 1995. Explaining International Human Rights Regimes: Liberal Theory and Western Europe. *European Journal of International Relations* 1 (2): 157–89.

- Mosley, Layna. 2007. The Political Economy of Globalization. V *Globalization Theory: Approaches and Controversies*, ur. David Held in Anthony McGrew, 106–25. Cambridge in Malden: Polity Press.
- Moss, Lawrence C. 2010. Opportunities for Nongovernmental Organization Advocacy in the Universal Periodic Review Process at the UN Human Rights Council. *Journal of Human Rights Practice* 2 (1): 122–50.
- Moyn, Samuel. 2010. *The Last Utopia: Human Rights in History*. Cambridge in London: Belknap Press of Harvard University Press.
- 2014. *Human Rights and the Uses of History*. London in New York: Verso.
- Neumayer, Eric. 2005. Do International Human Rights Treaties Improve Respect for Human Rights? *The Journal of Conflict Resolution* 49 (6): 925–53.
- Ni avtorja. 2003. *Sveto pismo*. Veternik: Dijam-M-pres.
- Nickel, James W. 2002. Is Today's International Human Rights System a Global Governance Regime? *The Journal of Ethics* 6 (4): 353–71.
- Nickel, Patricia Mooney. 2010. Public Sociology for Human Rights as Rites of Rule. *Current Sociology* 58 (3): 420–42.
- Nietzsche, Friedrich. 1999. *Tako je govoril Zaratustra: knjiga za vse in za nikogar*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Normand, Roger in Sarah Zaidi. 2008. *Human Rights at the UN: The Political History of Universal Justice*. Bloomington in Indianapolis: Indiana University Press.
- O'Connell, Paul. 2007. On Reconciling Irreconcilables: Neo-liberal Globalisation and Human Rights. *Human Rights Law Review* 7 (3): 483–509.
- 2011. The Death of Socio-Economic Rights. *The Modern Law Review* 74 (4): 532–54.
- O'Flaherty, Michael in George Ulrich. 2010. The Professionalization of Human Rights Field Work. *Journal of Human Rights Practice* 2 (1): 1–27.
- Oberleitner, Gerd. 2007. *Global human rights institutions: between remedy and ritual*. Cambridge in Malden: Polity Press.
- Ohmae, Kenichi. 1995. *The End of the Nation State: The Rise of Regional Economics*. New York: The Free Press.
- Oloka-Onyango, J. 2005. Who's Watching 'Big Brother'? Globalization and the Protection of Cultural Rights in Present Day Africa. *Human Rights Quarterly* 27 (4): 1245–73.
- Onuf, Nicholas. 1994. The Constitution of International Society. *European Journal of International Law* 5 (1): 1–19.
- Oraá Oraá, Jaime. 2009. The Universal Declaration of Human Rights. V *International Human*

- Rights Law in a Global Context*, ur. Felipe Gómez Isa in Koen de Feyter, 163–235. Bilbao: University of Deusto.
- Organisation of Islamic Cooperation*. Dostopno prek: <http://www.oic-oci.org/oicv2/home/> (15. februar 2014).
- Pace, Gerald Robert. 2001. Human Rights from Paper to Practice: How Far Have We Come?. *Human Rights & Human Welfare* 1 (1): 9–11.
- Paine, Thomas. 1985. *Rights of Man*. New York: Penguin Books.
- Pariotti, Elena. 2009. International Soft Law, Human Rights and Non-state Actors: Towards the Accountability of Transnational Corporations?. *Human Rights Review* 10 (2): 139–55.
- Park, Hun Myoung. 2003–2010. *Regression Models for Binary Dependent Variables Using Stata, SAS, R, LIMDEP, and SPSS*. Indiana University. Dostopno prek: <http://rt.uits.iu.edu/visualization/analytics/docs/cdvm-docs/cdvm.pdf> (2.december 2014).
- Parrish, Austen L. 2011. Rehabilitating Territoriality in Human Rights. *Cardozo Law Review* 32 (4): 1099–141.
- Payne, Caroline. 2009. Bringing Home the Bacon or Not? Globalization and Government Respect for Economic and Social Rights. *Human Rights Review* 10 (3):413–29.
- Perulli, Adalberto. 2007. Globalisation and Social Rights. In *Economic Globalisation and Human Rights*, ur. Wolfgang Benedek, Koen De Feyter in Fabrizio Marrella, 93–134. Cambridge in New York: Cambridge University Press.
- Pettman, Ralph. 2000. *Commonsense Constructivism: Or the Making of World Affairs*. Armonk: M. E. Sharpe.
- Pieterse, Jan Nederveen. 1995. Globalization as Hybridization. V *Global Modernities*, ur. Mike Featherstone, Scott Lash in Roland Robertson, 45–68. London, Thousand Oaks in New Delhi: SAGE.
- Pikaló, Jernej. 2003. *Neoliberalna globalizacija in država*. Ljubljana: Založba Sophia.
- 2005. Metafore narave v politični znanosti. *Teorija in praksa* 42 (4–6): 644–57.
- 2007. Economic Globalisation, Globalist Stories of the State, and Human Rights. V *Economic Globalisation and Human Rights*, ur. Wolfgang Benedek, Koen De Feyter in Fabrizio Marrella, 17–38. Cambridge in New York: Cambridge University Press.
- 2009. Kozmopolitska demokracija: včeraj, danes, jutri, nikoli več? *Teorija in praksa* 46 (5): 559–76.
- Pikaló, Jernej, Blaž Ilc in Marinko Banjac. 2011. *Meje globaliziranega sveta*. Ljubljana: Založba Sophia.

- Platon. 1995. *Država*. Ljubljana: Mihelač.
- Pollis, Adamantia. 2004. Human Rights and Globalization. *Journal of Human Rights* 3 (3): 343–58.
- Rabet, Delphine. 2009. Human Rights and Globalization: The Myth of Corporate Social Responsibility?. *Journal of Alternative Perspectives in the Social Sciences* 1 (2): 463–75.
- Rathgeber, Theodor. 2009. Deutschlands Menschenrechtslage auf dem Prüfstand der UNO. *Zeitschrift für Menschenrechte* 3 (1): 130–44.
- Rawls, John. 1972. *A Theory of Justice*. Cambridge: Belknap Press of Harvard University Press.
- 1999. The Law of Peoples. V *The Politics of Human Rights*, ur. Obrad Savić, 16–45. London in New York: Verso.
- Reus-Smit, Christian. 2001. Human Rights and the Social Construction of Sovereignty. *Review of International Studies* 27 (4): 519–38.
- Richards, David L., and Ronald D. Gelleny. 2007. Women's Status and Economic Globalization. *International Studies Quarterly* 51 (4): 855–76.
- 2009. Economic Globalization and Human Rights. In *Human Rights: Politics and Practice*, ur. Michael Goodhart, 182–200. New York: Oxford University Press.
- Richmond, Oliver P. 2004. The Globalization of Responses to Conflict and the Peacebuilding Consensus. *Cooperation and Conflict* 39 (2): 129–50.
- Risse, Thomas. 2007. Social Constructivism Meets Globalization. V *Globalization Theory: Approaches and Controversies*, ur. David Held in Anthony McGrew, 126–47. Cambridge in Malden: Polity Press.
- Risse, Thomas in Stephen C. Ropp. 2013. Introduction and overview. V *The Persistent Power of Human Rights: From Commitment to Compliance*, ur. Thomas Risse, Stephen C. Ropp in Kathryn Sikkink, 3–25. Cambridge in New York: Cambridge University Press.
- Risse, Thomas, Stephen C. Ropp in Kathryn Sikkink, ur. 2013. *The Persistent Power of Human Rights: From Commitment to Compliance*. Cambridge in New York: Cambridge University Press.
- Risse, Thomas in Kathryn Sikkink. 1999. The Socialization of International Human Rights Norms into Domestic Practices: Introduction. V *The Power of Human Rights: International Norms and Domestic Change*, ur. Thomas Risse, Stephen C. Ropp in Kathryn Sikkink, 1–38. Cambridge: Cambridge University Press.

- 2013. Conclusions. V *The Persistent Power of Human Rights: From Commitment to Compliance*, ur. Thomas Risse, Stephen C. Ropp in Kathryn Sikkink, 275–95. Cambridge in New York: Cambridge University Press.
- Rizman, Rudi. 2005. Globalizacija in nacionalna država - razsežnosti in paradoksi njunega medsebojnega razmerja. *Teorija in praksa* 42 (4–6): 579–93.
- 2008. *Globalizacija in avtonomija: Prispevki za sociologijo globalizacije*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- 2010a. Globalizacija - odprta sociološka agenda. *Teorija in praksa* 47 (2–3): 374–91.
- 2010b. *Globalizacija kot nova paradigma*. Dostopno prek: <http://www.drzavljanska-vzgoja.org/Portals/0/Dokumenti/clanki/DMG1-Rizman%202010.pdf> (22. april 2013).
- , ur. 1971. *Russellovo sodišče: Sojenje v Stockholmu in sklepno sojenje v Kopenhagnu*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Robertson, Roland. 1995. Glocalization: Time-Space and Homogeneity-Heterogeneity. V *Global Modernities*, ur. Mike Featherstone, Scott Lash in Roland Robertson, 25–44. London, Thousand Oaks in New Delhi: SAGE.
- Robinson, Mary. 2004. An Ethical, Human-Rights Approach to Globalization. *Peace Review* 16 (1): 13–7.
- Rodríguez, Havidan. 2004. A “Long Walk to Freedom” and Democracy: Human Rights, Globalization, and Social Injustice. *Social Forces* 83 (1): 391–412.
- Roosevelt, Franklin Delano. 1941. *Annual Message to Congress*. Dostopno prek: <http://www.ourdocuments.gov/doc.php?doc=70&page=transcript> (12. maj 2013).
- Rorty, Richard. 1999. Human Rights, Rationality and Sentimentality. V *The Politics of Human Rights*, ur. Obrad Savić, 67–83. London in New York: Verso.
- Rosenau, James N. 1997. *Along the Domestic-Foreign Frontier: Exploring Governance in a Turbulent World*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rosenberg, Justin. 2000. *The Follies of Globalisation Theory: Polemical Essays*. London in New York: Verso.
- Rossi, Alice S., ur. 1988. *The Feminist papers: From Adams to de Beauvoir*. 1. Northeastern University Press izdaja. Boston: Northeastern University Press.
- Roter, Petra. 2008. Spreminjajoči se pomen vsebine kriterijev opredeljevanja (narodnih) manjšin. *Razprave in gradivo* (56–57): 34–68.
- Rousseau, Jean-Jacques. 1999. *The Social Contract*. Oxford: Oxford University Press.
- Ryan, Thomas P. 1997. *Modern Regression Methods*. New York: John Wiley & Sons, Inc.
- Salama, Ibrahim. 2009. Institutional Re-engineering for Effective Human Rights Monitoring:

- Proposals for the Unfinished Business under the “New” Human Rights Council. V *International Human Rights Monitoring Mechanisms: Essays in Honour of Jakob Th. Möller*, ur. Gudmundur Alfredsson, Jonas Grimheden, Bertrand G. Ramcharan in Alfred de Zayas, 185–90. Leiden in Boston: Martinus Nijhoff Publishers.
- Sandholtz, Wayne. 2002. Humanitarian Intervention: Global Enforcement of Human Rights? V *Globalization and Human Rights*, ur. Alison Brysk, 201–25. Berkeley in Los Angeles: University of California Press.
- Sarkin, Jeremy. 2010. How to Better Infuse Gender into the Human Rights Council’s Universal Periodic Review Process. *Jindal Global Law Review* 2 (1): 172–90.
- Schaefer, Brian. 2005. Human Rights: Problems with the Foundationless Approach. *Social Theory & Practice* 31 (1): 27–50.
- Schapiro, Robert A. 2005. The Consequences of Human Rights Foundationalism. *Emory Law Journal* 54: 171–85.
- Scholte, Jan Aart. 2005. *Globalization: A Critical Introduction*. 2. izdaja. Basingstoke: Macmillan.
- 2008. Defining Globalisation. *World Economy* 31 (11): 1471–502.
- Schrijver, Nico. 2007. The UN Human Rights Council: A New 'Society of the Committed' or Just Old Wine in New Bottles?. *Leiden Journal of International Law* 20: 809–23.
- Schwab, Peter in Adamantia Pollis. 2000. Globalization's Impact on Human Rights. V *Human Rights: New Perspectives, New Realities*, ur. Peter Schwab in Adamantia Pollis, 209–23. Boulder: Lynne Rienner.
- Scolnicov, Anat. 2013. *Lifelike and Lifeless in Law: Do Corporations Have Human Rights?*. University of Cambridge Faculty of Law Research Paper No. 13/2013. Dostopno prek: <http://ssrn.com/abstract=2268537> (1. junij 2015).
- Sen, Amartya. 1999. *Development as freedom*. Oxford: Oxford University Press.
- 2004. *Interdependence and Global Justice*. Prispevek, predstavljen v Generalni skupščini Združenih narodov, 29. oktobra 2004. Dostopno prek: <http://www.un.org/esa/documents/GLO-UNGA.pdf> (9. december 2012).
- 2012. Thirteenth Annual Grotius Lecture Series: The Global Status of Human Rights. *American University International Law Review* 27 (1): 1–15.
- Sen, Purna in Monica Vincent. 2009. *Universal Periodic Review of Human Rights: Towards Best Practice*. London: Commonwealth Secretariat.
- Senarclens, Pierre De. 2003. The Politics of Human Rights. V *The Globalization of Human Rights*, ur. Jean-Marc Coicaud, Michael W. Doyle in Anne-Marie Gardner, 137–59.

- Tokyo, New York in Paris: United Nations University Press.
- Shafir, Gershon in Alison Brysk. 2006. The Globalization of Rights: From Citizenship to Human Rights. *Citizenship Studies* 10 (3): 275–87.
- Shaw, Martin. 2000. *Theory of the Global State: Globality as Unfinished Revolution*. Cambridge in New York: Cambridge University Press.
- Shelton, Dinah. 2002. Protecting Human Rights in a Globalized World. *Boston College International and Comparative Law Review* 25 (2): 273–322.
- Shestack, Jerome J. 1998. The Philosophic Foundations of Human Rights. *Human Rights Quarterly* 20 (2): 201–34.
- Sikkink, Kathryn. 2013. The United States and torture: does the spiral model work? V *The Persistent Power of Human Rights: From Commitment to Compliance*, ur. Thomas Risse, Stephen C. Ropp in Kathryn Sikkink, 145–63. Cambridge in New York: Cambridge University Press.
- Simmons, Beth A. 2013. From ratification to compliance: quantitative evidence on the spiral model. V *The Persistent Power of Human Rights: From Commitment to Compliance*, ur. Thomas Risse, Stephen C. Ropp in Kathryn Sikkink, 43–59. Cambridge in New York: Cambridge University Press.
- Sklair, Leslie. 2008. Sociology of the Global System. V *The Globalization Reader*, ur. Frank J. Lechner in John Boli, 62–9. Malden, Oxford in Carlton: Blackwell.
- 2009a. The Emancipatory Potential of Generic Globalization. *Globalizations* 6 (4): 525–39.
- 2009b. The globalization of human rights. *Journal of global ethics* 5 (2): 81–96.
- 2010. From International Relations to Alternative Globalisations. *Journal of Critical Globalisation Studies* (3): 114–26.
- Slaughter, Anne-Marie. 2005. Security, Solidarity, and Sovereignty: The Grand Themes of UN Reform. *The American Journal of International Law* 99 (3): 619–31.
- Smith, Karen E. 2010. The European Union at the Human Rights Council: speaking with one voice but having little influence. *Journal of European Public Policy* 17 (2): 224–41.
- Smith, Rhona. 2013. “To see Themselves as Others see Them”: The Five Permanent Members of the Security Council and the Human Rights Council’s Universal Periodic Review. *Human Rights Quarterly* 35 (1): 1–32.
- Smith, Rhona K. M. 2011a. Equality of 'Nations Large and Small': Testing the Theory of the Universal Periodic Review in the Asia-Pacific. *Asia-Pacific Journal on Human Rights and the Law* 12 (2): 36–54.

- 2011b. More of the Same or Something Different? Preliminary Observations on the Contribution of Universal Periodic Review with Reference to the Chinese Experience. *Chinese Journal of International Law* 10 (3): 565–86.
- 2012. The Pacific Island States: Themes Emerging From the United Nations Human Rights Council's Inaugural Universal Periodic Review?. *Melbourne Journal of International Law* 13 (1): 569–94.
- Soban, Branko in Vladimir Pištalo. 2013. Ljudje brez ljubezni so le maske. Samo ljubezen spreminja maske v ljudi. *Delo – Sobotna priloga*, 19–21 (20. april).
- Solomon, Robert C. in Kathleen M. Higgins. 1996. *A Short History of Philosophy*. New York in Oxford: Oxford University Press.
- Sophocles. 1998. *Antigona; Kralj Ojdipus*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Splichal, Slavko. 1990. *Analiza besedil: statistična obravnava jezikovnih podatkov v družboslovnih raziskavah*. Ljubljana: Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo in Raziskovalni inštitut.
- Spohr, Maximilian. 2010. United Nations Human Rights Council: Between Institution-Building Phase and Review of Status. V *Max Planck Yearbook of United Nations Law*, ur. Armin von Bogdandy in Rüdiger Wolfrum, 169–218. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers.
- Stammers, Neil. 1999. Social Movements and the Social Construction of Human Rights. *Human Rights Quarterly* 21 (4): 980–1008.
- 2009. *Human Rights and Social Movements*. London in New York: Pluto Press.
- Stearns, Peter N. 2012. *Human Rights in World History*. Oxon in New York: Routledge.
- Steger, Manfred B. 2005. Ideologies of globalization. *Journal of Political Ideologies* 10 (1): 11–30.
- Stiglitz, Joseph E. 2002. *Globalization and Its Discontents*. London: Penguin Books.
- Strassoldo, Raimondo. 1990. Lokalna pripadnost in globalna uvrstitev. *Družboslovne razprave* 7 (10): 64–76.
- Strauss, Leo. 1999. *Naravno pravo in zgodovina*. Ljubljana: Študentska založba.
- Sum, Ngai-Ling. 2000. Globalization and Its 'Other(s)': Three 'New Kinds of Orientalism' and the Political Economy of Trans-Border Identity. V *Demystifying Globalization*, ur. Colin Hay in David Marsh, 105–26. Basingstoke: Macmillan.
- Svet Evrope. 1950. *Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*. Dostopno prek: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/005.htm> (5. junij 2013).

- 1961/1966. *European Social Charter*. Dostopno prek: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/163.htm> (11. junij 2013).
- Svet za človekove pravice. 2007a. *Non-paper on the universal periodic review mechanism, A/HRC/5/14*. Dostopno prek: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G07/127/81/PDF/G0712781.pdf?OpenElement> (29. december 2013).
- 2007b. *Institution-building of the United Nations Human Rights Council*. Resolucija A/HRC/RES/5/1, sprejeta 18. junija 2007. Dostopno prek: http://www.google.si/url?sa=t&rct=j&q=human+rights+council+resolution+5%2F1&source=web&cd=1&ved=0CB8QFjAA&url=http%3A%2F%2Fap.ohchr.org%2Fdocuments%2FE%2FHRC%2Fresolutions%2FA_HRC_RES_5_1.doc&ei=UtY2T7CyKYeSswaglf3hDA&usg=AFQjCNF54OCTufXs7xOTSzZbwKI72HJLXQ (11. februar 2013).
- 2007c. *Decision 6/102: Follow-up to Human Rights Council resolution 5/1*. Odločitev A/HRC/DEC/6/102, sprejeta 27. septembra 2007. Dostopno prek: http://ap.ohchr.org/documents/E/HRC/decisions/A_HRC_DEC_6_102.pdf (7. januar 2014).
- 2008a. *President statement on modalities and practices for the Universal Periodic Review Process*. Dostopno prek: http://www.upr-info.org/IMG/pdf/8_PRST_1.09.04.08.pdf (9. januar 2014).
- 2008b. *Report of the Working Group on the Universal Periodic Review: South Africa*. Dostopno prek: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G08/136/96/PDF/G0813696.pdf?OpenElement> (12. oktober 2014).
- 2010. *Report of the Working Group on the Universal Periodic Review: Democratic People's Republic of Korea*. Dostopno prek: http://lib.ohchr.org/HRBodies/UPR/Documents/Session6/KP/A_HRC_13_13_PRK_E.pdf (12. oktober 2014).
- 2011a. *Review of the work and functioning of the Human Rights Council*. Resolucija A/HRC/RES/16/21, sprejeta 25. marca 2011. Dostopno prek: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/G11/126/78/PDF/G1112678.pdf?OpenElement> (13. november 2013).
- 2011b. *Follow-up to the Human Rights Council resolution 16/21 with regard to the universal periodic review*. Odločitev A/HRC/DEC/17/119, sprejeta 17. junija 2011. Dostopno prek: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G11/150/36/PDF/G1115036.pdf?OpenElement> (13. november 2013).
- 2013. *Report of the Human Rights Council on its seventh organizational meeting*,

- OM/7/101. Dostopno prek: http://www.upr-info.org/IMG/pdf/a_hrc_om_7_1_e.pdf (11. januar 2014).
- 2014. *Cooperation with the United Nations, its representatives and mechanisms in the field of human rights: Report of the Secretary-General*. Dostopno prek: http://www.upr-info.org/sites/default/files/news/a_hrc_27_38_eng.pdf (15. september 2014).
- Svetlič, Rok. 2009. *Filozofija človekovih pravic*. Koper: Založba Annales.
- Svetovni vrh Združenih narodov. 2005. *Revised draft outcome document of the High-level Plenary Meeting of the General Assembly of September 2005 submitted by the President of the General Assembly, A/59/HLPM/CRP.1/Rev.2*. Dostopno prek: http://www.un.org/ga/59/hlpm_rev.2.pdf (6. december 2013).
- Sweeney, Gareth in Yuri Saito. 2009. An NGO Assessment of the New Mechanisms of the UN Human Rights Council. *Human Rights Law Review* 9 (2): 203–23.
- Šabič, Zlatko in Petra Roter. 2002/2004. OZN in ohranjanje mednarodnega miru in varnosti: razvoj varstva človekovih pravic. V *Dokumenti človekovih pravic z uvodnimi pojasnili*, ur. Miro Cerar, Jon Jamnikar in Maja Smrkolj, 31–48. Ljubljana: Društvo Amnesty International Slovenije in Mirovni inštitut.
- Tars, Eric S. in Déodonné Bhattarai. 2011. Opening the Door to the Human Right to Housing: The Universal Periodic Review and Strategic Federal Advocacy for a Rights-Based Approach to Housing. *Journal of Poverty Law and Policy* 45 (5–6): 197–207.
- Terlingen, Yvonne. 2007. The Human Rights Council: A New Era in UN Human Rights Work?. *Ethics & International Affairs* 21 (2): 167–78.
- Teršek, Andraž. Suverenost, ljudstvo in človekove pravice: prispevek k razumevanju konceptov. *Revus* 9, 45–64.
- Thakur, Ramesh, ur. 1999. *What is Equitable Geographic Representation in the Twenty-first Century*. Tokio in New York: The United Nations University.
- The World Bank Group. 2014a. *Data: Population, total*. Dostopno prek: <http://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL> (24. november 2014).
- 2014b. *Data: GDP per capita (current US\$)*. Dostopno prek: <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD> (24. november 2014).
- Thompson, Andrew S. 2011. *Teheran 1968 and the Origins of the Human Rights Council?*. Dostopno prek: <http://acuns.org/wp-content/uploads/2012/06/Teheran-Origin-Human-Rights-Council-Andrew-Thompson-AM-2011.pdf> (10. julij 2013).
- Thrift, Nigel. 2000. State Sovereignty, Globalization and the Rise of Soft Capitalism. V

- Demystifying Globalization*, ur. Colin Hay in David Marsh, 71–102. Basingstoke: Macmillan.
- Tilly, Charles. 1995. Globalization Threatens Labor's Rights. *International Labor and Working-Class History* (47): 1–23.
- Tkalec, Staša. 2010. *Diversity and Norm Evolution: At the Crossroads of Human Rights and Democracy*. Magistrska naloga. Benetke in Solun: European Master's Degree in Human Rights and Democratisation.
- 2014. Konceptualizacija človekovih pravic v 21. stoletju. *Teorija in praksa* 51 (2–3): 475–93.
- Tomlinson, John. 2003. Globalization and Cultural Identity. V *The Global Transformations Reader*, ur. David Held in Anthony G. McGrew, 269–78. Cambridge: Polity.
- Tomuschat, Christian. 2011. Universal Periodic Review: a New System of International Law with Specific Ground Rules? V *From Bilateralism to Community Interest: Essays in Honour of Judge Bruno Simma*, ur. Ulrich Fastenrath, Rudolf Geiger, Daniel-Erasmus Khan, Andreas Paulus, Sabine von Schorlemer in Christoph Vedder, 609–28. Oxford: Oxford University Press.
- Ulrich, George. 2007. Towards a Theory of Global Ethics in Support of Human Rights. V *Economic Globalisation and Human Rights*, ur. Wolfgang Benedek, Koen De Feyter in Fabrizio Marrella, 39–66. Cambridge in New York: Cambridge University Press.
- 2011. Framework for the Analysis of Human Rights Diplomacy. V *Human Rights Diplomacy: Contemporary Perspectives*, ur. Michael O'Flaherty, Zdzisław Kędzia, Amrei Müller in George Ulrich, 19–42. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers.
- UN Watch. 2009. *Mutual Praise Society: Country scorecard and evaluation of the Universal Periodic Review system of the U.N. Human Rights Council*. Dostopno prek: <http://www.unwatch.org/atf/cf/%7B6DEB65DA-BE5B-4CAE-8056-8BF0BEDF4D17%7D/Mutual%20Praise%20Society.pdf> (17. marec 2014).
- United Nations Development Programme. 2014a. *Table 2: Human Development Index trends, 1980-2013*. Dostopno prek: <http://hdr.undp.org/en/content/table-2-human-development-index-trends-1980-2013> (24. november 2014).
- 2014b. *Human Development Report Technical Notes*. Dostopno prek: http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr14_technical_notes.pdf (24. november 2014).
- United Nations Human Rights Council: Live Webcast*. Dostopno prek <http://www.un.org/webcast/unhrc/> (1. oktober 2013).
- United Nations Webcast: News & Media*. Dostopno prek: <http://www.unmultimedia.org/>

- tv/webcast/c/un-human-rights-council.html (1. oktober 2013).
- UPR Info*. Dostopno prek: <http://www.upr-info.org/> (1. oktober 2013).
- 2008–2014a. *About us: Organisation*. Dostopno prek: <http://www.upr-info.org/Organisation-.html> (25. marec 2014).
- 2008–2014b. *UPR Info's Database of UPR recommendations and voluntary pledges*. Dostopno prek: <http://www.upr-info.org/database/> (2. april 2014).
- 2012a. *UPR Info denounces the practice of back-room negotiations of recommendations during UPR debate at the HRC*. Dostopno prek: <http://www.upr-info.org/+UPR-Info-denounces-the-practice-of+.html> (17. marec 2014).
- 2012b. *Slovenia: Mid-term Implementation Assessment*. Dostopno prek: <http://www.upr-info.org/followup/assessments/session20/slovenia/MIA-Slovenia.pdf> (14. avgust 2014).
- 2012c. *Universal Periodic Review: On the road to implementation*. Dostopno prek: http://www.upr-info.org/sites/default/files/general-document/pdf/2012_on_the_road_to_implementation.pdf (20. avgust 2014).
- 2013a. *Israel absent from its own UPR*. Dostopno prek: <http://www.upr-info.org/+Israel-absent-from-its-own-UPR+.html> (11. januar 2014).
- 2013b. *Saudi Arabia negotiated to remove a reference to the Rome Statute from a recommendation*. Dostopno prek: <http://www.upr-info.org/+Saudi-Arabia-manages-to-get-a+.html> (17. marec 2014).
- 2013c. *UPR Info's Database: Comprehensive help guide*. Dostopno prek: http://www.upr-info.org/database/files/Database_Help_Guide.pdf (31. marec 2014).
- 2014a. *Widespread concern over reprisals against NGOs*. Dostopno prek: <http://www.upr-info.org/+Widespread-concern-over-reprisals+.html> (27. marec 2014).
- 2014b. *A year at the UPR: our analysis of the UPR process in 2013*. Dostopno prek: <http://www.upr-info.org/+A-year-at-the-UPR-our-analysis-of+.html> (27. marec 2014).
- 2014c. *States are doing better in terms of reporting at mid-term*. Dostopno prek: <http://www.upr-info.org/en/news/states-are-doing-better-terms-reporting-mid-term> (10. julij 2014).
- 2014č. *North Korea provides responses to... first cycle recommendations*. Dostopno prek: <http://www.upr-info.org/en/news/north-korea-provides-responses-first-cycle-recommendations> (10. julij 2014).
- 2014d. *Denmark accepts 20 new recommendations at mid-term*. Dostopno prek: <http://www.upr-info.org/en/news/denmark-accepts-20-new-recommendations-mid->

- term (10. julij 2014).
- 2014e. *Methodology – Responses to recommendations*. Dostopno prek: http://www.upr-info.org/database/files/Database_Methodology_Responses_to_recommendations.pdf (31. julij 2014).
- 2014f. *Beyond promises: The impact of the UPR on the ground*. Dostopno prek: http://www.upr-info.org/sites/default/files/general-document/pdf/2014_beyond_promises.pdf (1. december 2014).
- 2014g. Human Rights Council discusses UPR implementation and role of stakeholders. Dostopno prek: <http://www.upr-info.org/en/news/human-rights-council-discusses-upr-implementation-and-role-stakeholders> (1. december 2014).
- UPR Watch*. Dostopno prek: <http://www.upr-epu.com/ENG/index.php> (1. oktober 2013).
- Upton, Helen. 2007. The Human Rights Council: First Impressions and Future Challenges. *Human Rights Law Review* 7 (1): 29–39.
- Urad predsednika Republike Slovenije. 2010. *Predsednik odprl vseslovensko kampanjo NE-ODVISEN.SI - izjava za javnost*. Dostopno prek: <http://www.up-rs.si/up-rs/uprs.nsf/dokumentiweb/F8E60D29A0D50A92C12576B6005528CF?OpenDocument> (22. november 2012).
- Urad visoke komisarke Združenih narodov za človekove pravice. 1996–2007. *Commission on Human Rights: Membership*. Dostopno prek: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/chr/membership.htm> (5. december 2013).
- 1996–2013a. *Human Rights Bodies*. Dostopno prek: <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/Pages/HumanRightsBodies.aspx> (17. junij 2013).
- 1996–2013b. *Special Procedures of the Human Rights Council*. Dostopno prek: <http://www.ohchr.org/en/HRBodies/SP/Pages/Welcomepage.aspx> (4. julij 2013).
- 1996–2013c. *World Conference on Human Rights, 14–25 June 1993, Vienna, Austria*. Dostopno prek: <http://www.ohchr.org/EN/ABOUTUS/Pages/ViennaWC.aspx> (10. julij 2013).
- 1996–2013č. *The Universal Declaration of Human Rights is the Most Universal Document in the World*. Dostopno prek: <http://www.ohchr.org/EN/UDHR/pages/WorldRecord.aspx> (5. junij 2013).
- 1996–2013d. *Universal Periodic Review: Documentation*. Dostopno prek: <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/UPR/Pages/Documentation.aspx> (1. oktober 2013).
- 1996–2013e. *Universal Periodic Review Extranet*. Dostopno prek:

- <https://extranet.ohchr.org/sites/upr/Pages/default.aspx> (6. oktober 2013).
- 1996–2013f. *UPR implementation (information provided by States)*. Dostopno prek: <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/UPR/Pages/UPRImplementation.aspx> (6. oktober 2013).
- 1996–2013g. *UPR Sessions*. Dostopno prek: <http://www.ohchr.org/en/hrbodies/upr/pages/UPRSessions.aspx> (9. januar 2014).
- 2007. *Updated Compilation of Proposals and Relevant Information on the Universal Periodic Review*. Dostopno prek: http://www.humanrightsvoices.org/assets/attachments/documents/UPR_updated_compilation_4-5-07_of_proposals_HRC.doc (14. december 2013).
- 2009. *A milestone for the Universal Periodic Review*. Dostopno prek: <http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/MilestonefortheUPR.aspx> (14. februar 2014).
- Urry, John. 2003. *Global Complexity*. Cambridge: Polity.
- Ustanovna listina Združenih narodov – Charter of the United Nations*. 1945. Dostopno prek: <http://www.un.org/en/documents/charter/> (8. maj 2013).
- Van Der Bly, Martha C. E. 2005. Globalization: A Triumph of Ambiguity. *Current Sociology* 53 (6): 875–93.
- Velika listina svoboščin*. 1215/2003. V *A Documentary History of Human Rights: A Record of the Events, Documents and Speeches that Shaped our World*, ur. Jon E Lewis, 141–50. New York: Carroll & Graf.
- Vestfalska pogodba*. 1648. Dostopno prek: http://avalon.law.yale.edu/17th_century/westphal.asp (29. marec 2013).
- Vezovnik, Andreja. 2008. Kritična diskurzivna analiza v kontekstu sodobnih diskurzivnih teorij. *Družboslovne razprave* 24 (57): 79–96.
- 2009. *Diskurz*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede: Založba FDV.
- Viégas-Silva, Marisa. 2008. El nuevo Consejo de Derechos Humanos de la Organización de las Naciones Unidas: algunas consideraciones sobre su creación y su primer año de funcionamiento. *Revista Colombiana de Derecho Internacional* (12): 35–66.
- Vincent, Raymond John. 1991. *Human rights and international relations*. Cambridge in New York: Cambridge University Press.
- Vlada Republike Slovenije. 2011. *Vprašanje: Zakaj je prišlo do svetovne finančne in gospodarske krize?(arhivska spletna stran)*. Dostopno prek: http://www.vlada.si teme_in_projekti/arhiv_projektov/aktivno_proti_financi_in_gospodarski_krizi/vprasa

- nja_in_odgovori/vprasanje/?tx_evropafaq_pi1%5Bq%5D=768&cHash=9b96c03734fa1c4b2d8af7a59f3a8e96 (22. november 2012).
- Waldron, Jeremy, ur. 1987. *Nonsense upon Stilts': Bentham, Burke and Marx on the Rights of Man*. London in New York: Methuen.
- Wall, Illan Rua. 2012. *Human Rights and Constituent Power: Without Model or Warranty*. Abingdon in New York: Routledge.
- 2014. On a radical politics for human rights. V *The Meanings of Rights: The Philosophy and Social Theory of Human Rights*, ur. Costas Douzinas in Conor Gearty, 106–20. Cambridge: Cambridge University Press.
- Waterman, Peter. 1998/2001. *Globalization, Social Movements, and the New Internationalism*. London in New York: Continuum.
- Weinert, Matthew S. 2007. Bridging the Human Rights—Sovereignty Divide: Theoretical Foundations of a Democratic Sovereignty. *Human Rights Review* 8 (2): 5–32.
- Wendt, Alexander. 1991. Bridging the Theory/Meta-Theory Gap in International Relations. *Review of International Studies* 17 (4): 383–92.
- 1999. *Social Theory of International Politics*. Cambridge, New York in Melbourne: Cambridge University Press.
- Wodak, Ruth in Michael Meyer, ur. 2009. *Methods of Critical Discourse Analysis*. 2. izdaja. London: SAGE.
- Wolf, Martin. 2005. *Why Globalization Works*. New Haven in London: Yale Nota Bene.
- Wolgast, Eike. 2009. *Die Geschichte der Menschen- und Bürgerrechte*. Stuttgart: Kohlhammer.
- World Integrated Trade Solution. 2014. *UN COMTRADE By Country Period*. Dostopno prek: <http://wits.worldbank.org/WITS/WITS/QuickQuery/ComtradeByCountry/ComtradeByCountry.aspx?Page=COMTRADEByCountryPeriod> (24. november 2014).
- Wotipka, Christine Min, in Kiyoteru Tsutsui. 2008. Global Human Rights and State Sovereignty: State Ratification of International Human Rights Treaties, 1965–2001. *Sociological Forum* 23 (4): 724–54.
- Wouters, Jan, Sudeshna Basu in Nadia Bernaz. 2008. *The Role of the European Union in the Human Rights Council*. Dostopno prek: http://www.eiuc.org/tl_files/EIUC%20MEDIA/Docs/EST23492.pdf (18. december 2013).
- Yack, Bernard. 1990. Natural Right and Aristotle's Understanding of Justice. *Political Theory* 18 (2): 216–37.
- Zakon Habeas Corpus*. 1679. Dostopno prek: <http://www.legislation.gov.uk/aep/Cha2/31/>

- 2/contents (29. marec 2013).
- Zalta Bratuž, Anja. 2009. Človekove pravice v islamu - od tradicionalnih virov do Kairske deklaracije. V *Človekove pravice*, ur. Lenart Škof, 93–102. Ljubljana: Nova revija.
- Združeni narodi. 1968. *Final Act of the International Conference on Human Rights*. Dostopno prek: http://untreaty.un.org/cod/avl/pdf/ha/fatchr/Final_Act_of_TehranConf.pdf (5. julij 2013).
- 2007/2012. *Secretary-General's video message for the opening of the Fourth Session of the Human Rights Council*. Dostopno prek: <http://www.un.org/sg/statements/?nid=2475> (25. september 2013).
- 2012. *Latest statements: Geneva, 7 April 2005 - Secretary-General's Address to the Commission on Human Rights*. Dostopno prek: <http://www.un.org/sg/statements/?nid=1388> (13. december 2013).
- 2013. *Participation by All Crucial for Successful Universal Periodic Review of National Records, Third Committee Told*. Dostopno prek: <http://www.un.org/News/Press/docs/2013/gashc4089.doc.htm> (17. januar 2014).
- 2014. *Treaty collection - Chapter IV: Human Rights*. Dostopno prek: <http://treaties.un.org/Pages/Treaties.aspx?id=4&subid=A&lang=en> (28. november 2014).
- Zehfuss, Maja. 2002. *Constructivism in International Relations The Politics of Reality*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Zevnik, Andreja. 2006. *Poststrukturalistična kritika univerzalizma človekovih pravic in etike subjekta v normativnem razumevanju humanitarne intervencije*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Žižek, Slavoj. 2000. Class Struggle or Postmodernism? Yes, Please! V *Contingency, Hegemony, Universality: Contemporary Dialogues on the Left*, ur. Judith Butler, Ernesto Laclau in Slavoj Žižek, 90–135. London in New York: Verso.
- 2005. Against Human Rights. *New Left Review* 34 (July/August): 115–31.
- 2012. Save us from the saviours: Europe and the Greeks. *London Review of Books* 34 (11): 13.

8 Stvarno in imensko kazalo

A

Afriška listina človekovih pravic in pravic
ljudstev, 147
Afriška unija, 147, 159, 218
aktivizem, 115, 151–3, 157, 206, 209, 216
Amnesty International, 151, 183, 187, 215
antična Grčija, 80, 85, 96–7, 109
antični Rim, 80, 85, 97, 109
apolitičnost, 19, 222

B

Baldissone, Riccardo, 18, 20, 25, 26, 27
Barber, Benjamin R., 41, 68, 69
Bartelson, Jens, 65, 66
Benhabib, Seyla, 24, 25, 27, 56, 66, 67, 72, 76,
103, 106, 110, 137
Bentham, Jeremy, 106, 107
Brglez, Milan, 50, 71, 73, 75, 142
»bumerang učinek«, 199–202, 209, 218, 271
Burke Edmund, 104, 106, 107, 108

Č

človečnost, 26, 38, 47, 58
človekove pravice kot prazni označevalec, 60
človeška družina, 26–7, 276
človeško/človekovo dostojanstvo, 40, 50, 54,
55, 61, 111, 136, 208
čustva, 59, 103

D

Debeljak, Aleš, 62, 64, 70, 100, 101, 106
Deklaracija neodvisnosti, 88, 116
Deklaracija o pravicah človeka in državljana,
88
dekolonizacija, 95, 128, 138, 139, 143, 155
demokratizacija, 21, 23, 24, 25, 40, 41, 89,
139, 153, 154, 210, 211, 220
*demokratizacija diskurza o človekovih
pravicah*, 27–9
depolitizacija, 77, 160, 213, 221–2, 274
dinamičnost človekovih pravic, 60
diskurz kot polje moči, 78

dolžnost, 26, 34, 54, 72, 85, 88, 89, 93, 103,
117, 128, 164, 173, 175
Donnelly, Jack, 40, 52, 53, 54, 55, 60, 95, 111,
121, 122, 139, 151, 155
Douzinas, Costas, 19, 25, 26, 46, 54, 55, 56,
59, 60, 61, 81, 88, 89, 90, 91, 96, 97, 98,
99, 100, 102, 107, 109, 112, 119, 132,
152, 156, 157, 164, 213
Društvo narodov, 92, 93, 114, 119, 145
družbeni konstruktivizem, 71, 74, 75, 76, 271
država, 42–4, 66–7
nacionalna država, 22, 40, 42, 43, 54, 63,
66, 90, 109, 113, 120, 134, 154, 155, 158
državlanske in politične pravice, 113, 115,
127, 135, 146, 154, 241, 254
državljanstvo, 26, 44, 49, 89, 92, 97, 105, 108,
113, 115, 120
državna suverenost, 47, 54, 57, 66, 77, 90,
112–3, 118, 121, 144, 209
zunanja suverenost, 90, 116, 120, 190,
270
Dunajska deklaracija in akcijski program, 140–
1, 154

E

ekonomske, socialne in kulturne pravice, 40,
115, 116, 128, 131, 135, 149, 154, 234,
241
emancipacijski potencial človekovih pravic,
59, 61–2
empatija, 75
zamišljena empatija, 59
Evans, Tony 39, 57, 76, 82, 121, 133, 134
Evropska konvencija o varstvu človekovih
pravic in temeljnih svoboščin, 146, 148,
149, 220
Evropska unija, 38, 118, 148, 178, 183, 184,
185, 187, 218, 224, 226, 227, 235, 238,
240, 241, 242, 247, 248, 250, 251, 252,
255, 261, 267
Evropsko sodišče za človekove pravice, 57,
147, 220

F

Fairclough, Norman, 21, 31, 34, 72, 76
finančna kriza, 37, 38, 118, 171, 232
Finnemore, Martha, 73, 199, 202
Forsythe, David P., 46, 47, 54, 145, 156, 170
Foucault, Michel, 72, 76, 77, 78, 81, 84, 100, 102, 104, 121
fragmentacija, 23, 34, 50, 81, 121, 124, 129, 148, 269
Freeman, Michael, 43, 53, 54, 56, 60, 61, 77, 84, 99, 101, 119, 121, 127, 128, 139, 140, 141, 144, 150
Fukuyama, Francis, 46
fundacionalistično utemeljevanje človekovih pravic, 58

G

genealogija, 80–82
 afirmativna genealogija, 81
globalisti, *glej* globalizem
globalizacija človekovih pravic, 22, 39, 67, 72, 74, 77, 203
globalizem, 67
 (hiper)globalizem, 50, 63
globalna kompleksnost, 22, 63
globalno vladovanje, 23, 47, 48
glokalizacija, 69
gospodarski razvoj, 45, 139, 225
Gregg, Benjamin, 23, 24, 80

H

Hay, Colin, 50
hibridizacija, 21, 67, 69–70
hladna vojna, 42, 56, 71, 78, 119, 121, 128, 131, 138, 146, 147, 151, 152, 153, 154, 155, 170, 176, 199, 218, 221
Hobbes, 101–3
Howard-Hassmann, Rhoda E., 22, 40, 41, 44, 48, 49, 69, 111
Human Rights Watch, 152, 188, 193, 204, 215
humanitarna intervencija, 48, 78
humanitarno pravo, 90, 153, 189, 190
humanitarnost, 38
 humanitarna pomoč, 38
Hunt, Lynn, 59, 111
Huntington, Samuel P., 41, 51, 68, 69

I

ideologija, 19, 46, 53, 63, 70, 72, 91, 106, 108, 154, 155, 173
Ignatieff, Michael, 19, 23, 119
individualizem, 50, 53, 85, 95, 99, 101, 109, 111, 118
informacijska in komunikacijska tehnologija, 24, 65, 162, 163, 204
institucionalizacija, 47, 52, 62, 65, 73, 74, 89, 121, 122, 134, 152, 153, 154, 156, 199, 202
instrumentalnost znanja, 78
intelektualci, 105, 109, 141, 143, 212
interaktivni dialog, 182, 194–5, 229
internacionalizacija, 30, 54, 64, 98, 105, 114, 117, 125, 134, 135
Ishay, Micheline, 40, 42, 43, 80, 84, 90, 109, 116, 145
islam, 23, 95–6, 99, 147

K

Kant, Immanuel, 53, 59, 104, 105
kapitalizem, 41, 64, 65, 101, 108, 113–4, 138, 154, 207
Keck, Margaret E., 74, 199, 202
Kennedy, David, 42, 43, 44, 156, 157
kolegialno preverjanje, 159
Komisija za človekove pravice, 56, 125–9, 134, 135, 140, 144, 146, 149, 150, 152, 159, 160, 170–9, 181, 184, 187, 203, 210, 216, 221, 225, 275
konec zgodovine, 46, 69
konstitutivna vloga človekovih pravic, 55, 89
kriza teritorialnosti, 24, 65
krščanstvo, 94, 97, 98–9, 102, 109
kulturna homogenizacija, 41, 59, 67, 69–70, 74
kulturna heterogenizacija, 67–70
kulturni relativizem, 58, 67, 139, 165, 223

L

lebdeči označevalec, *glej* človekove pravice kot prazni označevalec
liberalizacija, 46, 64, 210
liberalizem, 46, 50, 53–5, 57, 61, 90, 123, 132, 138, 143, 152, 170, 171, 276
lingua franca, 17–20, 29, 34, 160, 211, 220, 222, 223, 232, 275
Listina pravic, 86, 87–8
Locke, John, 53, 101, 103

M

manjšine, 53, 91–3, 110, 114, 118
Marsh, David, 50, 63
Marx, Karl, 106, 108
McGrew, Anthony, 37, 41, 50, 63
McMahon, Edward R., 31, 32, 35, 159, 160, 162, 165, 191, 195, 198, 206, 215, 216, 217, 222, 223, 225, 228, 229, 235, 236, 238, 239, 240, 241, 242, 267
Meddržavno sodišče, 23, 122, 128
mediji, 123, 163, 274
mednarodna individualna kazenska odgovornost, 124
Mednarodni pakt o državljskih in političnih pravicah, 52, 129, 130, 132, 145, 160
Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah, 52, 129, 130, 145
migranti, 25, 34, 52, 130, 131, 241
Moyn, Samuel, 80, 82, 89, 90, 92, 106, 113, 115, 116, 120, 125, 135, 136, 138, 142, 143, 144, 145, 146, 151, 152, 157, 158, 208, 210
multinacionalna podjetja, 40, 43, 44, 57, 68

N

nacionalizem, 44, 99, 113, 157
metodološki nacionalizem, 21
nasilje, 41–2, 84, 87, 157
nedržavni akterji, 43, 47, 54, 57, 67, 74, 152, 156, 157, 162, 163, 170, 183, 200, 201, 208, 271
neenakost, 24, 40, 45, 53, 94, 95, 97, 154, 223, 276
neoliberalizem, 63, 157, 276
neoliberalna globalizacija, 23, 37, 43, 44, 49
nepriustranskost, 225

O

odvečni koncepti globalizacije, 22, 64
Organizacija islamskega sodelovanja, 178, 214, 226, 227, 235, 238, 242, 247, 250, 255, 261, 267

P

Pikalo, Jernej, 23, 37, 48, 51, 53, 62, 64, 66, 81, 100, 102
pluralizacija, 25, 27, 29, 81, 269
pogodbena telesa, 130, 131, 140, 164, 176, 185, 186, 188, 196, 204, 241, 273

politika regionalizma, 34, 218, 221, 222–5, 228, 229, 234, 248, 249, 253, 260, 267, 268, 273, 275
politizacija, 56, 110, 117, 130, 183, 187, 190, 221–2, 239
ponotranjenje norm, *glej* socializacija norm
poststrukturalizem, 75, 77
poststrukturalistična kritika, 74–8, 207
post-teritorialna metodologija, 66
pravica biti pripuščen k diskurzu o človekovih pravicah, 27
pravica ljudstev do samoodločbe, 99, 114, 118, 129, 143, 153
pravičnost, 60, 75, 84, 93, 94, 96, 98, 99, 102, 125, 127, 133, 143, 155, 156, 157, 210, 271
pravni pozitivizem, 34, 61, 84, 90–1, 107, 118, 131, 141, 271
protestantizem, 101

R

razizem, 44, 145
razum, 53, 59, 89, 97, 98, 102, 106, 136, 137
reforma Združenih narodov, 159, 170–2, 183, 272, 275
reformacija, *glej* protestantizem
regionalizacija, 219, 273
regionalizacija diskurza o človekovih pravicah, 146–7
renesansa, 91, 100–1, 109
Risse, Thomas, 74, 75, 77, 199, 200, 201, 202, 203, 205, 207, 208, 209, 210
Rizman, Rudi, 21, 37, 50, 51, 62, 63, 65, 66, 67, 113, 212
Roosevelt, Eleanor, 127, 174
Roosevelt, Franklin Delano, 135, 142, 143
Rorty, Richard, 58, 59

S

Scholte, Jan Aart, 22, 24, 51, 64, 65, 66, 67, 70, 100, 123, 148, 219
Sen, Amartya, 44, 55
Sikkink, Kathryn, 73, 74, 75, 77, 199, 200, 201, 202, 203, 205, 207, 208, 210
skepticizem, 50
skeptiki, *glej* skepticizem
Sklair, Leslie, 23, 39, 41, 44
Smith, Rhona K. M., 27, 160, 181, 196, 222, 223, 228
socializacija norm, 73–5

spiralni model, 199–203, 204, 205, 206, 208, 209, 210, 218, 225
Splošna deklaracija človekovih pravic, 26, 48, 52, 88, 91, 103, 106, 120, 125, 126, 127–8, 130, 134, 135, 136, 137, 139, 142, 144, 145, 146, 148, 149, 181, 186, 189, 190, 199, 207
Stammers, Neil, 56, 57, 89, 116, 123, 132, 133, 145, 152, 153
Stoiki, 97, 109
suprateritorialnost, 30, 65–6, 67, 165
suprateritorialni procesi in odnosi, *glej* suprateritorialnost
sužnji, 84, 85, 89, 94, 97, 98, 111
Svet za človekove pravice, 171, 172, 173–80

T

transformacijska teorija globalizacije, 50, 66
transnacionalne mreže akterjev, 162, 274
tujci, 25, 105

U

Ulrich, George, 23, 48, 133, 157, 207, 221
univerzalizacija, 22, 30, 64, 119, 124, 144, 271
univerzalizem, 85, 99, 103, 104, 109, 119, 123, 137, 139, 223
štirje tipi univerzalizma, 137
UPR Info, 31, 33, 163, 164, 197, 198, 217, 218, 229, 234, 239, 241, 249, 260
Ustanovna listina Združenih narodov, 52, 119, 122, 125, 128, 134, 142, 144, 150, 189, 219

V

v osnovi tekmujoči koncepti, 49
valovi razmišljanja o globalizaciji, 50
varnost, 37, 41, 68, 107, 108, 118, 125, 144, 151, 171–2, 181, 209, 219
Velika listina svoboščin, 83, 85–7
Vestfalska pogodba, 110
vladavina prava, 27, 149, 203

W

Wall, 17, 25, 27, 61, 80, 83, 132, 155

Z

Zakon *Habeas Corpus*, 86–7
Združene države Amerike, 37, 42, 107, 113, 120, 127, 128, 142, 143, 144, 146, 152, 171, 174, 178, 181, 185, 186, 193, 208, 220
zgodovina človekovih pravic, 79
»zmaga« človekovih pravic, 46, 133, 138, 153, 170

Ž

ženske, 27, 45, 52, 83, 89, 92, 93, 94, 111, 115, 118, 130, 131, 147, 208, 241
Žižek, Slavoj, 38, 58, 112, 207

9 Priloge

Priloga A: Resolucija Sveta za človekove pravice 5/1

Human Rights Council

5/1. Institution-building of the United Nations Human Rights Council

The Human Rights Council,

Acting in compliance with the mandate entrusted to it by the United Nations General Assembly in resolution 60/251 of 15 March 2006,

Having considered the draft text on institution-building submitted by the President of the Council,

1. *Adopts* the draft text entitled “United Nations Human Rights Council: Institution-Building”, as contained in the annex to the present resolution, including its appendix(ces);

2. *Decides* to submit the following draft resolution to the General Assembly for its adoption as a matter of priority in order to facilitate the timely implementation of the text contained thereafter:

“The General Assembly,

“Taking note of Human Rights Council resolution 5/1 of 18 June 2007,

“1. Welcomes the text entitled ‘United Nations Human Rights Council: Institution-Building’, as contained in the annex to the present resolution, including its appendix(ces).”

*9th meeting
18 June 2007*

[Resolution adopted without a vote.]⁴⁶⁴

Annex

UNITED NATIONS HUMAN RIGHTS COUNCIL: INSTITUTION-BUILDING

I. UNIVERSAL PERIODIC REVIEW MECHANISM

A. Basis of the review

1. The basis of the review is:

⁴⁶⁴ See A/HRC/5/21, chap. III, paras. 60-62.

- (a) The Charter of the United Nations;
- (b) The Universal Declaration of Human Rights;
- (c) Human rights instruments to which a State is party;
- (d) Voluntary pledges and commitments made by States, including those undertaken when presenting their candidatures for election to the Human Rights Council (hereinafter “the Council”).

2. In addition to the above and given the complementary and mutually interrelated nature of international human rights law and international humanitarian law, the review shall take into account applicable international humanitarian law.

B. Principles and objectives

1. Principles

3. The universal periodic review should:

- (a) Promote the universality, interdependence, indivisibility and interrelatedness of all human rights;
- (b) Be a cooperative mechanism based on objective and reliable information and on interactive dialogue;
- (c) Ensure universal coverage and equal treatment of all States;
- (d) Be an intergovernmental process, United Nations Member-driven and action-oriented;
- (e) Fully involve the country under review;
- (f) Complement and not duplicate other human rights mechanisms, thus representing an added value;
- (g) Be conducted in an objective, transparent, non-selective, constructive, non-confrontational and non-politicized manner;
- (h) Not be overly burdensome to the concerned State or to the agenda of the Council;
- (i) Not be overly long; it should be realistic and not absorb a disproportionate amount of time, human and financial resources;
- (j) Not diminish the Council’s capacity to respond to urgent human rights situations;
- (k) Fully integrate a gender perspective;
- (l) Without prejudice to the obligations contained in the elements provided for in the basis of review, take into account the level of development and specificities of countries;
- (m) Ensure the participation of all relevant stakeholders, including non-governmental organizations and national human rights institutions, in accordance with General Assembly resolution 60/251 of 15 March 2006 and Economic and Social Council resolution 1996/31 of 25 July 1996, as well as any decisions that the Council may take in this regard.

2. Objectives

4. The objectives of the review are:

- (a) The improvement of the human rights situation on the ground;

(b) The fulfilment of the State's human rights obligations and commitments and assessment of positive developments and challenges faced by the State;

(c) The enhancement of the State's capacity and of technical assistance, in consultation with, and with the consent of, the State concerned;

(d) The sharing of best practice among States and other stakeholders;

(e) Support for cooperation in the promotion and protection of human rights;

(f) The encouragement of full cooperation and engagement with the Council, other human rights bodies and the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights.

C. Periodicity and order of the review

5. The review begins after the adoption of the universal periodic review mechanism by the Council.

6. The order of review should reflect the principles of universality and equal treatment.

7. The order of the review should be established as soon as possible in order to allow States to prepare adequately.

8. All member States of the Council shall be reviewed during their term of membership.

9. The initial members of the Council, especially those elected for one or two-year terms, should be reviewed first.

10. A mix of member and observer States of the Council should be reviewed.

11. Equitable geographic distribution should be respected in the selection of countries for review.

12. The first member and observer States to be reviewed will be chosen by the drawing of lots from each Regional Group in such a way as to ensure full respect for equitable geographic distribution. Alphabetical order will then be applied beginning with those countries thus selected, unless other countries volunteer to be reviewed.

13. The period between review cycles should be reasonable so as to take into account the capacity of States to prepare for, and the capacity of other stakeholders to respond to, the requests arising from the review.

14. The periodicity of the review for the first cycle will be of four years. This will imply the consideration of 48 States per year during three sessions of the working group of two weeks each.^a

D. Process and modalities of the review

1. Documentation

15. The documents on which the review would be based are:

(a) Information prepared by the State concerned, which can take the form of a national report, on the basis of general guidelines to be adopted by the Council at its sixth session (first session of the second cycle), and any other information considered relevant by the State concerned, which could be presented either orally or in writing, provided that the written presentation summarizing the information will not exceed 20 pages, to guarantee equal treatment to all States and not to overburden the mechanism. States are encouraged to prepare the information through a broad consultation process at the national level with all relevant stakeholders;

(b) Additionally a compilation prepared by the Office of the High Commissioner for Human Rights of the information contained in the reports of treaty bodies, special procedures, including observations

^a The universal periodic review is an evolving process; the Council, after the conclusion of the first review cycle, may review the modalities and the periodicity of this mechanism, based on best practices and lessons learned.

and comments by the State concerned, and other relevant official United Nations documents, which shall not exceed 10 pages;

(c) Additional, credible and reliable information provided by other relevant stakeholders to the universal periodic review which should also be taken into consideration by the Council in the review. The Office of the High Commissioner for Human Rights will prepare a summary of such information which shall not exceed 10 pages.

16. The documents prepared by the Office of the High Commissioner for Human Rights should be elaborated following the structure of the general guidelines adopted by the Council regarding the information prepared by the State concerned.

17. Both the State's written presentation and the summaries prepared by the Office of the High Commissioner for Human Rights shall be ready six weeks prior to the review by the working group to ensure the distribution of documents simultaneously in the six official languages of the United Nations, in accordance with General Assembly resolution 53/208 of 14 January 1999.

2. Modalities

18. The modalities of the review shall be as follows:

(a) The review will be conducted in one working group, chaired by the President of the Council and composed of the 47 member States of the Council. Each member State will decide on the composition of its delegation;^b

(b) Observer States may participate in the review, including in the interactive dialogue;

(c) Other relevant stakeholders may attend the review in the Working Group;

(d) A group of three rapporteurs, selected by the drawing of lots among the members of the Council and from different Regional Groups (*troika*) will be formed to facilitate each review, including the preparation of the report of the working group. The Office of the High Commissioner for Human Rights will provide the necessary assistance and expertise to the rapporteurs.

19. The country concerned may request that one of the rapporteurs be from its own Regional Group and may also request the substitution of a rapporteur on only one occasion.

20. A rapporteur may request to be excused from participation in a specific review process.

21. Interactive dialogue between the country under review and the Council will take place in the working group. The rapporteurs may collate issues or questions to be transmitted to the State under review to facilitate its preparation and focus the interactive dialogue, while guaranteeing fairness and transparency.

22. The duration of the review will be three hours for each country in the working group. Additional time of up to one hour will be allocated for the consideration of the outcome by the plenary of the Council.

23. Half an hour will be allocated for the adoption of the report of each country under review in the working group.

24. A reasonable time frame should be allocated between the review and the adoption of the report of each State in the working group.

25. The final outcome will be adopted by the plenary of the Council.

^b A Universal Periodic Review Voluntary Trust Fund should be established to facilitate the participation of developing countries, particularly the Least Developed Countries, in the universal periodic review mechanism.

E. Outcome of the review

1. Format of the outcome

26. The format of the outcome of the review will be a report consisting of a summary of the proceedings of the review process; conclusions and/or recommendations, and the voluntary commitments of the State concerned.

2. Content of the outcome

27. The universal periodic review is a cooperative mechanism. Its outcome may include, *inter alia*:

(a) An assessment undertaken in an objective and transparent manner of the human rights situation in the country under review, including positive developments and the challenges faced by the country;

(b) Sharing of best practices;

(c) An emphasis on enhancing cooperation for the promotion and protection of human rights;

(d) The provision of technical assistance and capacity-building in consultation with, and with the consent of, the country concerned;^c

(e) Voluntary commitments and pledges made by the country under review.

3. Adoption of the outcome

28. The country under review should be fully involved in the outcome.

29. Before the adoption of the outcome by the plenary of the Council, the State concerned should be offered the opportunity to present replies to questions or issues that were not sufficiently addressed during the interactive dialogue.

30. The State concerned and the member States of the Council, as well as observer States, will be given the opportunity to express their views on the outcome of the review before the plenary takes action on it.

31. Other relevant stakeholders will have the opportunity to make general comments before the adoption of the outcome by the plenary.

32. Recommendations that enjoy the support of the State concerned will be identified as such. Other recommendations, together with the comments of the State concerned thereon, will be noted. Both will be included in the outcome report to be adopted by the Council.

F. Follow-up to the review

33. The outcome of the universal periodic review, as a cooperative mechanism, should be implemented primarily by the State concerned and, as appropriate, by other relevant stakeholders.

34. The subsequent review should focus, *inter alia*, on the implementation of the preceding outcome.

35. The Council should have a standing item on its agenda devoted to the universal periodic review.

36. The international community will assist in implementing the recommendations and conclusions regarding capacity-building and technical assistance, in consultation with, and with the consent of, the country concerned.

37. In considering the outcome of the universal periodic review, the Council will decide if and when any specific follow-up is necessary.

^c A decision should be taken by the Council on whether to resort to existing financing mechanisms or to create a new mechanism.

38. After exhausting all efforts to encourage a State to cooperate with the universal periodic review mechanism, the Council will address, as appropriate, cases of persistent non-cooperation with the mechanism.

II. SPECIAL PROCEDURES

A. Selection and appointment of mandate-holders

39. The following general criteria will be of paramount importance while nominating, selecting and appointing mandate-holders: (a) expertise; (b) experience in the field of the mandate; (c) independence; (d) impartiality; (e) personal integrity; and (f) objectivity.

40. Due consideration should be given to gender balance and equitable geographic representation, as well as to an appropriate representation of different legal systems.

41. Technical and objective requirements for eligible candidates for mandate-holders will be approved by the Council at its sixth session (first session of the second cycle), in order to ensure that eligible candidates are highly qualified individuals who possess established competence, relevant expertise and extensive professional experience in the field of human rights.

42. The following entities may nominate candidates as special procedures mandate-holders: (a) Governments; (b) Regional Groups operating within the United Nations human rights system; (c) international organizations or their offices (e.g. the Office of the High Commissioner for Human Rights); (d) non-governmental organizations; (e) other human rights bodies; (f) individual nominations.

43. The Office of the High Commissioner for Human Rights shall immediately prepare, maintain and periodically update a public list of eligible candidates in a standardized format, which shall include personal data, areas of expertise and professional experience. Upcoming vacancies of mandates shall be publicized.

44. The principle of non-accumulation of human rights functions at a time shall be respected.

45. A mandate-holder's tenure in a given function, whether a thematic or country mandate, will be no longer than six years (two terms of three years for thematic mandate-holders).

46. Individuals holding decision-making positions in Government or in any other organization or entity which may give rise to a conflict of interest with the responsibilities inherent to the mandate shall be excluded. Mandate-holders will act in their personal capacity.

47. A consultative group would be established to propose to the President, at least one month before the beginning of the session in which the Council would consider the selection of mandate-holders, a list of candidates who possess the highest qualifications for the mandates in question and meet the general criteria and particular requirements.

48. The consultative group shall also give due consideration to the exclusion of nominated candidates from the public list of eligible candidates brought to its attention.

49. At the beginning of the annual cycle of the Council, Regional Groups would be invited to appoint a member of the consultative group, who would serve in his/her personal capacity. The Group will be assisted by the Office of the High Commissioner for Human Rights.

50. The consultative group will consider candidates included in the public list; however, under exceptional circumstances and if a particular post justifies it, the Group may consider additional nominations with equal or more suitable qualifications for the post. Recommendations to the President shall be public and substantiated.

51. The consultative group should take into account, as appropriate, the views of stakeholders, including the current or outgoing mandate-holders, in determining the necessary expertise, experience, skills, and other relevant requirements for each mandate.

52. On the basis of the recommendations of the consultative group and following broad consultations, in particular through the regional coordinators, the President of the Council will identify an appropriate candidate

for each vacancy. The President will present to member States and observers a list of candidates to be proposed at least two weeks prior to the beginning of the session in which the Council will consider the appointments.

53. If necessary, the President will conduct further consultations to ensure the endorsement of the proposed candidates. The appointment of the special procedures mandate-holders will be completed upon the subsequent approval of the Council. Mandate-holders shall be appointed before the end of the session.

B. Review, rationalization and improvement of mandates

54. The review, rationalization and improvement of mandates, as well as the creation of new ones, must be guided by the principles of universality, impartiality, objectivity and non-selectivity, constructive international dialogue and cooperation, with a view to enhancing the promotion and protection of all human rights, civil, political, economic, social and cultural rights, including the right to development.

55. The review, rationalization and improvement of each mandate would take place in the context of the negotiations of the relevant resolutions. An assessment of the mandate may take place in a separate segment of the interactive dialogue between the Council and special procedures mandate-holders.

56. The review, rationalization and improvement of mandates would focus on the relevance, scope and contents of the mandates, having as a framework the internationally recognized human rights standards, the system of special procedures and General Assembly resolution 60/251.

57. Any decision to streamline, merge or possibly discontinue mandates should always be guided by the need for improvement of the enjoyment and protection of human rights.

58. The Council should always strive for improvements:

(a) Mandates should always offer a clear prospect of an increased level of human rights protection and promotion as well as being coherent within the system of human rights;

(b) Equal attention should be paid to all human rights. The balance of thematic mandates should broadly reflect the accepted equal importance of civil, political, economic, social and cultural rights, including the right to development;

(c) Every effort should be made to avoid unnecessary duplication;

(d) Areas which constitute thematic gaps will be identified and addressed, including by means other than the creation of special procedures mandates, such as by expanding an existing mandate, bringing a cross-cutting issue to the attention of mandate-holders or by requesting a joint action to the relevant mandate-holders;

(e) Any consideration of merging mandates should have regard to the content and predominant functions of each mandate, as well as to the workload of individual mandate-holders;

(f) In creating or reviewing mandates, efforts should be made to identify whether the structure of the mechanism (expert, rapporteur or working group) is the most effective in terms of increasing human rights protection;

(g) New mandates should be as clear and specific as possible, so as to avoid ambiguity.

59. It should be considered desirable to have a uniform nomenclature of mandate-holders, titles of mandates as well as a selection and appointment process, to make the whole system more understandable.

60. Thematic mandate periods will be of three years. Country mandate periods will be of one year.

61. Mandates included in Appendix I, where applicable, will be renewed until the date on which they are considered by the Council according to the programme of work.^d

^d Country mandates meet the following criteria:

62. Current mandate-holders may continue serving, provided they have not exceeded the six-year term limit (Appendix II). On an exceptional basis, the term of those mandate-holders who have served more than six years may be extended until the relevant mandate is considered by the Council and the selection and appointment process has concluded.

63. Decisions to create, review or discontinue country mandates should also take into account the principles of cooperation and genuine dialogue aimed at strengthening the capacity of Member States to comply with their human rights obligations.

64. In case of situations of violations of human rights or a lack of cooperation that require the Council's attention, the principles of objectivity, non-selectivity, and the elimination of double standards and politicization should apply.

III. HUMAN RIGHTS COUNCIL ADVISORY COMMITTEE

65. The Human Rights Council Advisory Committee (hereinafter "the Advisory Committee"), composed of 18 experts serving in their personal capacity, will function as a think-tank for the Council and work at its direction. The establishment of this subsidiary body and its functioning will be executed according to the guidelines stipulated below.

A. Nomination

66. All Member States of the United Nations may propose or endorse candidates from their own region. When selecting their candidates, States should consult their national human rights institutions and civil society organizations and, in this regard, include the names of those supporting their candidates.

67. The aim is to ensure that the best possible expertise is made available to the Council. For this purpose, technical and objective requirements for the submission of candidatures will be established and approved by the Council at its sixth session (first session of the second cycle). These should include:

- (a) Recognized competence and experience in the field of human rights;
- (b) High moral standing;
- (c) Independence and impartiality.

68. Individuals holding decision-making positions in Government or in any other organization or entity which might give rise to a conflict of interest with the responsibilities inherent in the mandate shall be excluded. Elected members of the Committee will act in their personal capacity.

69. The principle of non-accumulation of human rights functions at the same time shall be respected.

B. Election

70. The Council shall elect the members of the Advisory Committee, in secret ballot, from the list of candidates whose names have been presented in accordance with the agreed requirements.

71. The list of candidates shall be closed two months prior to the election date. The Secretariat will make available the list of candidates and relevant information to member States and to the public at least one month prior to their election.

72. Due consideration should be given to gender balance and appropriate representation of different civilizations and legal systems.

-
- There is a pending mandate of the Council to be accomplished; or
 - There is a pending mandate of the General Assembly to be accomplished; or
 - The nature of the mandate is for advisory services and technical assistance.

73. The geographic distribution will be as follows:

African States: 5

Asian States: 5

Eastern European States: 2

Latin American and Caribbean States: 3

Western European and other States: 3

74. The members of the Advisory Committee shall serve for a period of three years. They shall be eligible for re-election once. In the first term, one third of the experts will serve for one year and another third for two years. The staggering of terms of membership will be defined by the drawing of lots.

C. Functions

75. The function of the Advisory Committee is to provide expertise to the Council in the manner and form requested by the Council, focusing mainly on studies and research-based advice. Further, such expertise shall be rendered only upon the latter's request, in compliance with its resolutions and under its guidance.

76. The Advisory Committee should be implementation-oriented and the scope of its advice should be limited to thematic issues pertaining to the mandate of the Council; namely promotion and protection of all human rights.

77. The Advisory Committee shall not adopt resolutions or decisions. The Advisory Committee may propose within the scope of the work set out by the Council, for the latter's consideration and approval, suggestions for further enhancing its procedural efficiency, as well as further research proposals within the scope of the work set out by the Council.

78. The Council shall issue specific guidelines for the Advisory Committee when it requests a substantive contribution from the latter and shall review all or any portion of those guidelines if it deems necessary in the future.

D. Methods of work

79. The Advisory Committee shall convene up to two sessions for a maximum of 10 working days per year. Additional sessions may be scheduled on an ad hoc basis with prior approval of the Council.

80. The Council may request the Advisory Committee to undertake certain tasks that could be performed collectively, through a smaller team or individually. The Advisory Committee will report on such efforts to the Council.

81. Members of the Advisory Committee are encouraged to communicate between sessions, individually or in teams. However, the Advisory Committee shall not establish subsidiary bodies unless the Council authorizes it to do so.

82. In the performance of its mandate, the Advisory Committee is urged to establish interaction with States, national human rights institutions, non-governmental organizations and other civil society entities in accordance with the modalities of the Council.

83. Member States and observers, including States that are not members of the Council, the specialized agencies, other intergovernmental organizations and national human rights institutions, as well as non-governmental organizations shall be entitled to participate in the work of the Advisory Committee based on arrangements, including Economic and Social Council resolution 1996/31 and practices observed by the Commission on Human Rights and the Council, while ensuring the most effective contribution of these entities.

84. The Council will decide at its sixth session (first session of its second cycle) on the most appropriate mechanisms to continue the work of the Working Groups on Indigenous Populations; Contemporary Forms of Slavery; Minorities; and the Social Forum.

IV. COMPLAINT PROCEDURE

A. Objective and scope

85. A complaint procedure is being established to address consistent patterns of gross and reliably attested violations of all human rights and all fundamental freedoms occurring in any part of the world and under any circumstances.

86. Economic and Social Council resolution 1503 (XLVIII) of 27 May 1970 as revised by resolution 2000/3 of 19 June 2000 served as a working basis and was improved where necessary, so as to ensure that the complaint procedure is impartial, objective, efficient, victims-oriented and conducted in a timely manner. The procedure will retain its confidential nature, with a view to enhancing cooperation with the State concerned.

B. Admissibility criteria for communications

87. A communication related to a violation of human rights and fundamental freedoms, for the purpose of this procedure, shall be admissible, provided that:

(a) It is not manifestly politically motivated and its object is consistent with the Charter of the United Nations, the Universal Declaration of Human Rights and other applicable instruments in the field of human rights law;

(b) It gives a factual description of the alleged violations, including the rights which are alleged to be violated;

(c) Its language is not abusive. However, such a communication may be considered if it meets the other criteria for admissibility after deletion of the abusive language;

(d) It is submitted by a person or a group of persons claiming to be the victims of violations of human rights and fundamental freedoms, or by any person or group of persons, including non-governmental organizations, acting in good faith in accordance with the principles of human rights, not resorting to politically motivated stands contrary to the provisions of the Charter of the United Nations and claiming to have direct and reliable knowledge of the violations concerned. Nonetheless, reliably attested communications shall not be inadmissible solely because the knowledge of the individual authors is second-hand, provided that they are accompanied by clear evidence;

(e) It is not exclusively based on reports disseminated by mass media;

(f) It does not refer to a case that appears to reveal a consistent pattern of gross and reliably attested violations of human rights already being dealt with by a special procedure, a treaty body or other United Nations or similar regional complaints procedure in the field of human rights;

(g) Domestic remedies have been exhausted, unless it appears that such remedies would be ineffective or unreasonably prolonged.

88. National human rights institutions, established and operating under the Principles Relating to the Status of National Institutions (the Paris Principles), in particular in regard to quasi-judicial competence, may serve as effective means of addressing individual human rights violations.

C. Working groups

89. Two distinct working groups shall be established with the mandate to examine the communications and to bring to the attention of the Council consistent patterns of gross and reliably attested violations of human rights and fundamental freedoms.

90. Both working groups shall, to the greatest possible extent, work on the basis of consensus. In the absence of consensus, decisions shall be taken by simple majority of the votes. They may establish their own rules of procedure.

1. Working Group on Communications: composition, mandate and powers

91. The Human Rights Council Advisory Committee shall appoint five of its members, one from each Regional Group, with due consideration to gender balance, to constitute the Working Group on Communications.

92. In case of a vacancy, the Advisory Committee shall appoint an independent and highly qualified expert of the same Regional Group from the Advisory Committee.

93. Since there is a need for independent expertise and continuity with regard to the examination and assessment of communications received, the independent and highly qualified experts of the Working Group on Communications shall be appointed for three years. Their mandate is renewable only once.

94. The Chairperson of the Working Group on Communications is requested, together with the secretariat, to undertake an initial screening of communications received, based on the admissibility criteria, before transmitting them to the States concerned. Manifestly ill-founded or anonymous communications shall be screened out by the Chairperson and shall therefore not be transmitted to the State concerned. In a perspective of accountability and transparency, the Chairperson of the Working Group on Communications shall provide all its members with a list of all communications rejected after initial screening. This list should indicate the grounds of all decisions resulting in the rejection of a communication. All other communications, which have not been screened out, shall be transmitted to the State concerned, so as to obtain the views of the latter on the allegations of violations.

95. The members of the Working Group on Communications shall decide on the admissibility of a communication and assess the merits of the allegations of violations, including whether the communication alone or in combination with other communications appear to reveal a consistent pattern of gross and reliably attested violations of human rights and fundamental freedoms. The Working Group on Communications shall provide the Working Group on Situations with a file containing all admissible communications as well as recommendations thereon. When the Working Group on Communications requires further consideration or additional information, it may keep a case under review until its next session and request such information from the State concerned. The Working Group on Communications may decide to dismiss a case. All decisions of the Working Group on Communications shall be based on a rigorous application of the admissibility criteria and duly justified.

2. Working Group on Situations: composition, mandate and powers

96. Each Regional Group shall appoint a representative of a member State of the Council, with due consideration to gender balance, to serve on the Working Group on Situations. Members shall be appointed for one year. Their mandate may be renewed once, if the State concerned is a member of the Council.

97. Members of the Working Group on Situations shall serve in their personal capacity. In order to fill a vacancy, the respective Regional Group to which the vacancy belongs, shall appoint a representative from member States of the same Regional Group.

98. The Working Group on Situations is requested, on the basis of the information and recommendations provided by the Working Group on Communications, to present the Council with a report on consistent patterns of gross and reliably attested violations of human rights and fundamental freedoms and to make recommendations to the Council on the course of action to take, normally in the form of a draft resolution or decision with respect to the situations referred to it. When the Working Group on Situations requires further consideration or additional information, its members may keep a case under review until its next session. The Working Group on Situations may also decide to dismiss a case.

99. All decisions of the Working Group on Situations shall be duly justified and indicate why the consideration of a situation has been discontinued or action recommended thereon. Decisions to discontinue should be taken by consensus; if that is not possible, by simple majority of the votes.

D. Working modalities and confidentiality

100. Since the complaint procedure is to be, *inter alia*, victims-oriented and conducted in a confidential and timely manner, both Working Groups shall meet at least twice a year for five working days each session, in order to promptly examine the communications received, including replies of States thereon, and the situations of which the Council is already seized under the complaint procedure.

101. The State concerned shall cooperate with the complaint procedure and make every effort to provide substantive replies in one of the United Nations official languages to any of the requests of the Working Groups or the Council. The State concerned shall also make every effort to provide a reply not later than three months after the request has been made. If necessary, this deadline may however be extended at the request of the State concerned.

102. The Secretariat is requested to make the confidential files available to all members of the Council, at least two weeks in advance, so as to allow sufficient time for the consideration of the files.

103. The Council shall consider consistent patterns of gross and reliably attested violations of human rights and fundamental freedoms brought to its attention by the Working Group on Situations as frequently as needed, but at least once a year.

104. The reports of the Working Group on Situations referred to the Council shall be examined in a confidential manner, unless the Council decides otherwise. When the Working Group on Situations recommends to the Council that it consider a situation in a public meeting, in particular in the case of manifest and unequivocal lack of cooperation, the Council shall consider such recommendation on a priority basis at its next session.

105. So as to ensure that the complaint procedure is victims-oriented, efficient and conducted in a timely manner, the period of time between the transmission of the complaint to the State concerned and consideration by the Council shall not, in principle, exceed 24 months.

E. Involvement of the complainant and of the State concerned

106. The complaint procedure shall ensure that both the author of a communication and the State concerned are informed of the proceedings at the following key stages:

(a) When a communication is deemed inadmissible by the Working Group on Communications or when it is taken up for consideration by the Working Group on Situations; or when a communication is kept pending by one of the Working Groups or by the Council;

(b) At the final outcome.

107. In addition, the complainant shall be informed when his/her communication is registered by the complaint procedure.

108. Should the complainant request that his/her identity be kept confidential, it will not be transmitted to the State concerned.

F. Measures

109. In accordance with established practice the action taken in respect of a particular situation should be one of the following options:

(a) To discontinue considering the situation when further consideration or action is not warranted;

(b) To keep the situation under review and request the State concerned to provide further information within a reasonable period of time;

(c) To keep the situation under review and appoint an independent and highly qualified expert to monitor the situation and report back to the Council;

(d) To discontinue reviewing the matter under the confidential complaint procedure in order to take up public consideration of the same;

(e) To recommend to OHCHR to provide technical cooperation, capacity-building assistance or advisory services to the State concerned.

V. AGENDA AND FRAMEWORK FOR THE PROGRAMME OF WORK

A. Principles

Universality

Impartiality

Objectivity

Non-selectiveness

Constructive dialogue and cooperation

Predictability

Flexibility

Transparency

Accountability

Balance

Inclusive/comprehensive

Gender perspective

Implementation and follow-up of decisions

B. Agenda

Item 1. Organizational and procedural matters

Item 2. Annual report of the United Nations High Commissioner for Human Rights and reports of the Office of the High Commissioner and the Secretary-General

Item 3. Promotion and protection of all human rights, civil, political, economic, social and cultural rights, including the right to development

Item 4. Human rights situations that require the Council's attention

Item 5. Human rights bodies and mechanisms

Item 6. Universal Periodic Review

Item 7. Human rights situation in Palestine and other occupied Arab territories

Item 8. Follow-up and implementation of the Vienna Declaration and Programme of Action

Item 9. Racism, racial discrimination, xenophobia and related forms of intolerance, follow-up and implementation of the Durban Declaration and Programme of Action

Item 10. Technical assistance and capacity-building

C. Framework for the programme of work

Item 1. Organizational and procedural matters

Election of the Bureau

Adoption of the annual programme of work

Adoption of the programme of work of the session, including other business

Selection and appointment of mandate-holders

Election of members of the Human Rights Council Advisory Committee

Adoption of the report of the session

Adoption of the annual report

Item 2. Annual report of the United Nations High Commissioner for Human Rights and reports of the Office of the High Commissioner and the Secretary-General

Presentation of the annual report and updates

Item 3. Promotion and protection of all human rights, civil, political, economic, social and cultural rights, including the right to development

Economic, social and cultural rights

Civil and political rights

Rights of peoples, and specific groups and individuals

Right to development

Interrelation of human rights and human rights thematic issues

Item 4. Human rights situations that require the Council's attention

Item 5. Human rights bodies and mechanisms

Report of the Human Rights Council Advisory Committee

Report of the complaint procedure

Item 6. Universal Periodic Review

Item 7. Human rights situation in Palestine and other occupied Arab territories

Human rights violations and implications of the Israeli occupation of Palestine and other occupied Arab territories

Right to self-determination of the Palestinian people

Item 8. Follow-up and implementation of the Vienna Declaration and Programme of Action

Item 9. Racism, racial discrimination, xenophobia and related forms of intolerance, follow-up and implementation of the Durban Declaration and Programme of Action

Item 10. Technical assistance and capacity-building

VI. METHODS OF WORK

110. The methods of work, pursuant to General Assembly resolution 60/251 should be transparent, impartial, equitable, fair, pragmatic; lead to clarity, predictability, and inclusiveness. They may also be updated and adjusted over time.

A. Institutional arrangements

1. Briefings on prospective resolutions or decisions

111. The briefings on prospective resolutions or decisions would be informative only, whereby delegations would be apprised of resolutions and/or decisions tabled or intended to be tabled. These briefings will be organized by interested delegations.

2. President's open-ended information meetings on resolutions, decisions and other related business

112. The President's open-ended information meetings on resolutions, decisions and other related business shall provide information on the status of negotiations on draft resolutions and/or decisions so that delegations may gain a bird's eye view of the status of such drafts. The consultations shall have a purely informational function, combined with information on the extranet, and be held in a transparent and inclusive manner. They shall not serve as a negotiating forum.

3. Informal consultations on proposals convened by main sponsors

113. Informal consultations shall be the primary means for the negotiation of draft resolutions and/or decisions, and their convening shall be the responsibility of the sponsor(s). At least one informal open-ended consultation should be held on each draft resolution and/or decision before it is considered for action by the Council. Consultations should, as much as possible, be scheduled in a timely, transparent and inclusive manner that takes into account the constraints faced by delegations, particularly smaller ones.

4. Role of the Bureau

114. The Bureau shall deal with procedural and organizational matters. The Bureau shall regularly communicate the contents of its meetings through a timely summary report.

5. Other work formats may include panel debates, seminars and round tables

115. Utilization of these other work formats, including topics and modalities, would be decided by the Council on a case-by-case basis. They may serve as tools of the Council for enhancing dialogue and mutual understanding on certain issues. They should be utilized in the context of the Council's agenda and annual programme of work, and reinforce and/or complement its intergovernmental nature. They shall not be used to substitute or replace existing human rights mechanisms and established methods of work.

6. High-Level Segment

116. The High-Level Segment shall be held once a year during the main session of the Council. It shall be followed by a general segment wherein delegations that did not participate in the High-Level Segment may deliver general statements.

B. Working culture

117. There is a need for:

- (a) Early notification of proposals;
- (b) Early submission of draft resolutions and decisions, preferably by the end of the penultimate week of a session;

(c) Early distribution of all reports, particularly those of special procedures, to be transmitted to delegations in a timely fashion, at least 15 days in advance of their consideration by the Council, and in all official United Nations languages;

(d) Proposers of a country resolution to have the responsibility to secure the broadest possible support for their initiatives (preferably 15 members), before action is taken;

(e) Restraint in resorting to resolutions, in order to avoid proliferation of resolutions without prejudice to the right of States to decide on the periodicity of presenting their draft proposals by:

Minimizing unnecessary duplication of initiatives with the General Assembly/Third Committee;
Clustering of agenda items;
Staggering the tabling of decisions and/or resolutions and consideration of action on agenda items/issues.

C. Outcomes other than resolutions and decisions

118. These may include recommendations, conclusions, summaries of discussions and President's Statement. As such outcomes would have different legal implications, they should supplement and not replace resolutions and decisions.

D. Special sessions of the Council

119. The following provisions shall complement the general framework provided by General Assembly resolution 60/251 and the rules of procedure of the Human Rights Council.

120. The rules of procedure of special sessions shall be in accordance with the rules of procedure applicable for regular sessions of the Council.

121. The request for the holding of a special session, in accordance with the requirement established in paragraph 10 of General Assembly resolution 60/251, shall be submitted to the President and to the secretariat of the Council. The request shall specify the item proposed for consideration and include any other relevant information the sponsors may wish to provide.

122. The special session shall be convened as soon as possible after the formal request is communicated, but, in principle, not earlier than two working days, and not later than five working days after the formal receipt of the request. The duration of the special session shall not exceed three days (six working sessions), unless the Council decides otherwise.

123. The secretariat of the Council shall immediately communicate the request for the holding of a special session and any additional information provided by the sponsors in the request, as well as the date for the convening of the special session, to all United Nations Member States and make the information available to the specialized agencies, other intergovernmental organizations and national human rights institutions, as well as to non-governmental organizations in consultative status by the most expedient and expeditious means of communication. Special session documentation, in particular draft resolutions and decisions, should be made available in all official United Nations languages to all States in an equitable, timely and transparent manner.

124. The President of the Council should hold open-ended informative consultations before the special session on its conduct and organization. In this regard, the secretariat may also be requested to provide additional information, including, on the methods of work of previous special sessions.

125. Members of the Council, concerned States, observer States, specialized agencies, other intergovernmental organizations and national human rights institutions, as well as non-governmental organizations in consultative status may contribute to the special session in accordance with the rules of procedure of the Council.

126. If the requesting or other States intend to present draft resolutions or decisions at the special session, texts should be made available in accordance with the Council's relevant rules of procedure. Nevertheless, sponsors are urged to present such texts as early as possible.

127. The sponsors of a draft resolution or decision should hold open-ended consultations on the text of their draft resolution(s) or decision(s) with a view to achieving the widest participation in their consideration and, if possible, achieving consensus on them.

128. A special session should allow participatory debate, be results-oriented and geared to achieving practical outcomes, the implementation of which can be monitored and reported on at the following regular session of the Council for possible follow-up decision.

VII. RULES OF proceduree

SESSIONS

I. Rules of procedure

Rule 1

The Human Rights Council shall apply the rules of procedure established for the Main Committees of the General Assembly, as applicable, unless subsequently otherwise decided by the Assembly or the Council.

REGULAR SESSIONS

II. Number of sessions

Rule 2

The Human Rights Council shall meet regularly throughout the year and schedule no fewer than three sessions per Council year, including a main session, for a total duration of no less than 10 weeks.

III. Assumption of membership

Rule 3

Newly-elected member States of the Human Rights Council shall assume their membership on the first day of the Council year, replacing member States that have concluded their respective membership terms.

IV. Place of meeting

Rule 4

The Human Rights Council shall be based in Geneva.

SPECIAL SESSIONS

V. Convening of special sessions

Rule 5

The rules of procedure of special sessions of the Human Rights Council will be the same as the rules of procedure applicable for regular sessions of the Human Rights Council.

^e Figures indicated in square brackets refer to identical or corresponding rules of the General Assembly or its Main Committees (A/520/Rev.16).

Rule 6

The Human Rights Council shall hold special sessions, when needed, at the request of a member of the Council with the support of one third of the membership of the Council.

PARTICIPATION OF AND CONSULTATION WITH OBSERVERS OF THE COUNCIL

Rule 7

(a) The Council shall apply the rules of procedure established for committees of the General Assembly, as applicable, unless subsequently otherwise decided by the Assembly or the Council, and the participation of and consultation with observers, including States that are not members of the Council, the specialized agencies, other intergovernmental organizations and national human rights institutions, as well as non-governmental organizations, shall be based on arrangements, including Economic and Social Council resolution 1996/31 of 25 July 1996, and practices observed by the Commission on Human Rights, while ensuring the most effective contribution of these entities.

(b) Participation of national human rights institutions shall be based on arrangements and practices agreed upon by the Commission on Human Rights, including resolution 2005/74 of 20 April 2005, while ensuring the most effective contribution of these entities.

ORGANIZATION OF WORK AND AGENDA FOR REGULAR SESSIONS

VI. Organizational meetings

Rule 8

(a) At the beginning of each Council year, the Council shall hold an organizational meeting to elect its Bureau and to consider and adopt the agenda, programme of work, and calendar of regular sessions for the Council year indicating, if possible, a target date for the conclusion of its work, the approximate dates of consideration of items and the number of meetings to be allocated to each item.

(b) The President of the Council shall also convene organizational meetings two weeks before the beginning of each session and, if necessary, during the Council sessions to discuss organizational and procedural issues pertinent to that session.

PRESIDENT AND VICE-PRESIDENTS

VII. Elections

Rule 9

(a) At the beginning of each Council year, at its organizational meeting, the Council shall elect, from among the representatives of its members, a President and four Vice-Presidents. The President and the Vice-Presidents shall constitute the Bureau. One of the Vice-Presidents shall serve as Rapporteur.

(b) In the election of the President of the Council, regard shall be had for the equitable geographical rotation of this office among the following Regional Groups: African States, Asian States, Eastern European States, Latin American and Caribbean States, and Western European and other States. The four Vice-Presidents of the Council shall be elected on the basis of equitable geographical distribution from the Regional Groups other than the one to which the President belongs. The selection of the Rapporteur shall be based on geographic rotation.

VIII. Bureau

Rule 10

The Bureau shall deal with procedural and organizational matters.

IX. Term of office

Rule 11

The President and the Vice-Presidents shall, subject to rule 13, hold office for a period of one year. They shall not be eligible for immediate re-election to the same post.

X. Absence of officers

Rule 12 [105]

If the President finds it necessary to be absent during a meeting or any part thereof, he/she shall designate one of the Vice-Presidents to take his/her place. A Vice-President acting as President shall have the same powers and duties as the President. If the President ceases to hold office pursuant to rule 13, the remaining members of the Bureau shall designate one of the Vice-Presidents to take his/her place until the election of a new President.

XI. Replacement of the President or a Vice-President

Rule 13

If the President or any Vice-President ceases to be able to carry out his/her functions or ceases to be a representative of a member of the Council, or if the Member of the United Nations of which he/she is a representative ceases to be a member of the Council, he/she shall cease to hold such office and a new President or Vice-President shall be elected for the unexpired term.

SECRETARIAT

XII. Duties of the secretariat

Rule 14 [47]

The Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights shall act as secretariat for the Council. In this regard, it shall receive, translate, print and circulate in all official United Nations languages, documents, reports and resolutions of the Council, its committees and its organs; interpret speeches made at the meetings; prepare, print and circulate the records of the session; have the custody and proper preservation of the documents in the archives of the Council; distribute all documents of the Council to the members of the Council and observers and, generally, perform all other support functions which the Council may require.

RECORDS AND REPORT

XIII. Report to the General Assembly

Rule 15

The Council shall submit an annual report to the General Assembly.

PUBLIC AND PRIVATE MEETINGS OF THE HUMAN RIGHTS COUNCIL

XIV. General principles

Rule 16 [60]

The meetings of the Council shall be held in public unless the Council decides that exceptional circumstances require the meeting be held in private.

XV. Private meetings

Rule 17 [61]

All decisions of the Council taken at a private meeting shall be announced at an early public meeting of the Council.

CONDUCT OF BUSINESS

XVI. Working groups and other arrangements

Rule 18

The Council may set up working groups and other arrangements. Participation in these bodies shall be decided upon by the members, based on rule 7. The rules of procedure of these bodies shall follow those of the Council, as applicable, unless decided otherwise by the Council.

XVII. Quorum

Rule 19 [67]

The President may declare a meeting open and permit the debate to proceed when at least one third of the members of the Council are present. The presence of a majority of the members shall be required for any decision to be taken.

XVIII. Majority required

Rule 20 [125]

Decisions of the Council shall be made by a simple majority of the members present and voting, subject to rule 19.

Appendix I

**RENEWED MANDATES UNTIL THEY COULD BE CONSIDERED
BY THE HUMAN RIGHTS COUNCIL ACCORDING TO ITS
ANNUAL PROGRAMME OF WORK**

Independent expert appointed by the Secretary-General on the situation of human rights in Haiti

Independent expert appointed by the Secretary-General on the situation of human rights in Somalia

Independent expert on the situation of human rights in Burundi

Independent expert on technical cooperation and advisory services in Liberia

Independent expert on the situation of human rights in the Democratic Republic of the Congo

Independent expert on human rights and international solidarity

Independent expert on minority issues

Independent expert on the effects of economic reform policies and foreign debt on the full enjoyment of all human rights, particularly economic, social and cultural rights

Independent expert on the question of human rights and extreme poverty

Special Rapporteur on the situation of human rights in the Sudan

Special Rapporteur on the situation of human rights in Myanmar

Special Rapporteur on the situation of human rights in the Democratic People's Republic of Korea

Special Rapporteur on the situation of human rights in the Palestinian territories occupied since 1967 (The duration of this mandate has been established until the end of the occupation.)

Special Rapporteur on adequate housing as a component of the right to an adequate standard of living

Special Rapporteur on contemporary forms of racism, racial discrimination, xenophobia and related intolerance

Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions

Special Rapporteur on freedom of religion or belief

Special Rapporteur on the adverse effects of the illicit movement and dumping of toxic and dangerous products and wastes on the enjoyment of human rights

Special Rapporteur on the human rights aspects of the victims of trafficking in persons, especially women and children

Special Rapporteur on the human rights of migrants

Special Rapporteur on the independence of judges and lawyers

Special Rapporteur on the promotion and protection of human rights and fundamental freedoms while countering terrorism

Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression

Special Rapporteur on the right of everyone to the enjoyment of the highest attainable standard of physical and mental health

Special Rapporteur on the right to education

Special Rapporteur on the right to food

Special Rapporteur on the sale of children, child prostitution and child pornography

Special Rapporteur on the situation of human rights and fundamental freedoms of indigenous people

Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment

Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences

Special Representative of the Secretary-General on the issue of human rights and transnational corporations and other business enterprises

Special Representative of the Secretary-General for human rights in Cambodia

Special Representative of the Secretary-General on the situation of human rights defenders

Representative of the Secretary-General on human rights of internally displaced persons

Working Group of Experts on People of African Descent

Working Group on Arbitrary Detention

Working Group on Enforced or Involuntary Disappearances

Working Group on the question of the use of mercenaries as a means of violating human rights and impeding the exercise of the right of peoples to self-determination

Appendix II

TERMS IN OFFICE OF MANDATE-HOLDERS

Mandate-holder	Mandate	Terms in office
Charlotte Abaka	Independent Expert on the situation of human rights in Liberia	July 2006 (first term)
Yakin Ertürk	Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences	July 2006 (first term)
Manuela Carmena Castrillo	Working Group on Arbitrary Detention	July 2006 (first term)
Joel Adebayo Adekanye	Working Group on Enforced or Involuntary Disappearances	July 2006 (second term)
Saeed Rajae Khorasani	Working Group on Enforced or Involuntary Disappearances	July 2006 (first term)
Joe Frans	Working Group on people of African descent	July 2006 (first term)
Leandro Despouy	Special Rapporteur on the independence of judges and lawyers	August 2006 (first term)
Hina Jilani	Special Representative of the Secretary-General on the situation of human rights defenders	August 2006 (second term)
Soledad Villagra de Biedermann	Working Group on Arbitrary Detention	August 2006 (second term)
Miloon Kothari	Special Rapporteur on adequate housing as a component of the right to an adequate standard of living	September 2006 (second term)
Jean Ziegler	Special Rapporteur on the right to food	September 2006 (second term)
Paulo Sérgio Pinheiro	Special Rapporteur on the situation of human rights in Myanmar	December 2006 (second term)
Darko Götlicher	Working Group on Enforced or Involuntary Disappearances	January 2007 (first term)
Tamás Bán	Working Group on Arbitrary Detention	April 2007 (second term)
Ghanim Alnajjar	Independent Expert appointed by the Secretary-General on the situation of human rights in Somalia	May 2007 (second term)
John Dugard	Special Rapporteur on the situation of human rights in the Palestinian territories occupied since 1967	June 2007 (second term)

Mandate-holder	Mandate	Terms in office
Rodolfo Stavenhagen	Special Rapporteur on the situation of human rights and fundamental freedoms of indigenous people	June 2007 (second term)
Arjun Sengupta	Independent Expert on the question of human rights and extreme poverty	July 2007 (first term)
Akich Okola	Independent Expert on the situation of human rights in Burundi	July 2007 (first term)
Titinga Frédéric Pacéré	Independent Expert on the situation of human rights in the Democratic Republic of the Congo	July 2007 (first term)
Philip Alston	Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions	July 2007 (first term)
Asma Jahangir	Special Rapporteur on freedom of religion or belief	July 2007 (first term)
Okechukwu Ibeanu	Special Rapporteur on the adverse effects of the illicit movement and dumping of toxic and dangerous products and wastes on the enjoyment of human rights	July 2007 (first term)
Vernor Muñoz Villalobos	Special Rapporteur on the right to education	July 2007 (first term)
Juan Miguel Petit	Special Rapporteur on the sale of children, child prostitution and child pornography	July 2007 (second term)
Vitit Muntarbhorn	Special Rapporteur on the situation of human rights in the Democratic People's Republic of Korea	July 2007 (first term)
Leila Zerrougui	Working Group on Arbitrary Detention	August 2007 (second term)
Santiago Corcuera Cabezut	Working Group on Enforced or Involuntary Disappearances	August 2007 (first term)
Walter Kälin	Representative of the Secretary-General on the human rights of internally displaced persons	September 2007 (first term)
Sigma Huda	Special Rapporteur on trafficking in persons, especially in women and children	October 2007 (first term)
Bernards Andrew Nyamwaya Mudho	Independent Expert on the effects of economic reform policies and foreign debt on the full enjoyment of human rights, particularly economic, social and cultural rights	November 2007 (second term)
Manfred Nowak	Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment	November 2007 (first term)

Mandate-holder	Mandate	Terms in office
Louis Joinet	Independent Expert appointed by the Secretary-General on the situation of human rights in Haiti	February 2008 (second term)
Rudi Muhammad Rizki	Independent Expert on human rights and international solidarity	July 2008 (first term)
Gay McDougall	Independent Expert on minority issues	July 2008 (first term)
Doudou Diène	Special Rapporteur on contemporary forms of racism, racial discrimination, xenophobia and related intolerance	July 2008 (second term)
Jorge A. Bustamante	Special Rapporteur on the human rights of migrants	July 2008 (first term)
Martin Scheinin	Special Rapporteur on the promotion and protection of human rights while countering terrorism	July 2008 (first term)
Sima Samar	Special Rapporteur on the situation of human rights in the Sudan	July 2008 (first term)
John Ruggie	Special Representative of the Secretary-General on human rights and transnational corporations and other business enterprises	July 2008 (first term)
Seyyed Mohammad Hashemi	Working Group on Arbitrary Detention	July 2008 (second term)
Najat Al-Hajjaji	Working Group on the use of mercenaries as a means of impeding the exercise of the right of peoples to self-determination	July 2008 (first term)
Amada Benavides de Pérez	Working Group on the use of mercenaries as a means of impeding the exercise of the right of peoples to self-determination	July 2008 (first term)
Alexander Ivanovich Nikitin	Working Group on the use of mercenaries as a means of impeding the exercise of the right of peoples to self-determination	July 2008 (first term)
Shaista Shameem	Working Group on the use of mercenaries as a means of impeding the exercise of the right of peoples to self-determination	July 2007 (first term)
Ambeyi Ligabo	Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression	August 2008 (second term)
Paul Hunt	Special Rapporteur on the right of everyone to the enjoyment of the highest attainable standard of physical and mental health	August 2008 (second term)

Mandate-holder	Mandate	Terms in office
Peter Lesa Kasanda	Working Group on people of African descent	August 2008 (second term)
Stephen J. Toope	Working Group on Enforced or Involuntary Disappearances	September 2008 (second term)
George N. Jabbour	Working Group on people of African descent	September 2008 (second term)
Irina Zlatescu	Working Group on people of African descent	October 2008 (second term)
José Gómez del Prado	Working Group on the use of mercenaries as a means of impeding the exercise of the right of peoples to self-determination	October 2008 (first term)
Yash Ghai	Special Representative of the Secretary-General for human rights in Cambodia	November 2008 (first term)

Priloga B: Vrstni red pregleda v sklopu drugega cikla UPP

Svet za človekove pravice (drugi cikel)

	13. zasedanje (21. maj-4. junij 2012)	14. zasedanje (22. oktober- 5. november 2012)	15. zasedanje (21. januar-1. februar 2013)	16. zasedanje (22. april-3. maj 2013)	17. zasedanje (21. oktober- 1. november 2013)	18. zasedanje (27. januar-7. februar 2014)	19. zasedanje (28. april-9. maj 2014)	20. zasedanje (20. -31. oktober 2014)	21. zasedanje (januar- februar 2015)	22. zasedanje (april-maj 2015)	23. zasedanje (oktober- november 2015)	24. zasedanje (januar- februar 2016)	25. zasedanje (april-maj 2016)	26. zasedanje (oktober- november 2016)
1	<u>Bahrajn</u>	<u>Češka</u>	<u>Francija</u>	<u>Turkmenistan</u>	<u>Saudska Arabija</u>	Nova Zelandija	Norveška	<u>Italija</u>	<u>Kirgizistan</u>	Belorusija	<u>Mikronezija</u>	Namibija	<u>Surinam</u>	<u>Togo</u>
2	<u>Ekvador</u>	<u>Argentina</u>	<u>Tonga</u>	<u>Burkina Faso</u>	<u>Senegal</u>	<u>Afganistan</u>	<u>Albanija</u>	Salvador	Kiribati	Liberija	<u>Libanon</u>	<u>Niger</u>	<u>Grčija</u>	<u>Sirija</u>
3	<u>Tunizija</u>	<u>Gabon</u>	<u>Romunija</u>	<u>Zelenortske otoki</u>	<u>Kitajska</u>	<u>Čile</u>	Demokratska republika Kongo	<u>Gambija</u>	<u>Gvineja</u>	Malavi	<u>Mavretanija</u>	<u>Mozambik</u>	Samoa	Venezuela
4	<u>Maroko</u>	<u>Gana</u>	<u>Mali</u>	<u>Kolumbija</u>	<u>Nigerija</u>	Vietnam	<u>Slonokoščena obala</u>	Bolivija	Laos	Mongolija	Nauru	<u>Estonija</u>	St. Vincent in Grenadini	Islandija
5	<u>Indonezija</u>	<u>Peru</u>	<u>Bocvana</u>	<u>Uzbekistan</u>	<u>Mehika</u>	Urugvaj	<u>Portugalska</u>	Fidži	<u>Španija</u>	Panama	Ruanda	<u>Paragvaj</u>	<u>Sudan</u>	Zimbabve
6	<u>Finska</u>	<u>Gvatemala</u>	<u>Bahami</u>	<u>Tuvalu</u>	<u>Mauritius</u>	Jemen	Butan	San Marino	Lesoto	<u>Maldivi</u>	Nepal	<u>Belgija</u>	<u>Madžarska</u>	<u>Litva</u>
7	<u>Velika Britanija</u>	<u>Benin</u>	<u>Burundi</u>	<u>Nemčija</u>	<u>Jordanija</u>	Vanuatu	Dominika	<u>Kazahstan</u>	Kenija	Andora	<u>Sveta Lucija</u>	<u>Danska</u>	Papua Nova Gvineja	<u>Uganda</u>
8	<u>Indija</u>	<u>Južna Koreja</u>	<u>Luksemburg</u>	<u>Džibuti</u>	<u>Malezija</u>	Makedonija	Severna Koreja	Angola	Armenija	<u>Bolgarija</u>	<u>Qman</u>	Palau	<u>Tadžikistan</u>	Timor -Leste
9	<u>Brazilija</u>	<u>Švica</u>	<u>Barbados</u>	<u>Kanada</u>	<u>Srednjeafriška republika</u>	<u>Komori</u>	<u>Brunej</u>	<u>Iran</u>	<u>Gvineja-Bissau</u>	<u>Honduras</u>	<u>Avstrija</u>	<u>Somalija</u>	Tanzanija	Moldavija
10	<u>Filipini</u>	<u>Pakistan</u>	<u>Črna gora</u>	<u>Bangladeš</u>	<u>Monako</u>	<u>Slovaška</u>	Kostarika	Madagaskar	<u>Švedska</u>	Združene države Amerike	Mjanmar	Sejšeli	Antigua in Barbuda	Haiti

Svet za človekove pravice (drugi cikel)

	13. zasedanje (21. maj-4. junij 2012)	14. zasedanje (22. oktober- 5. november 2012)	15. zasedanje (21. januar-1. februar 2013)	16. zasedanje (22. april-3. maj 2013)	17. zasedanje (21. oktober- 1. november 2013)	18. zasedanje (27. januar-7. februar 2014)	19. zasedanje (28. april-9. maj 2014)	20. zasedanje (20. -31. oktober 2014)	21. zasedanje (januar- februar 2015)	22. zasedanje (april-maj 2015)	23. zasedanje (oktober- november 2015)	24. zasedanje (januar- februar 2016)	25. zasedanje (april-maj 2016)	26. zasedanje (oktober- november 2016)
11	Alžirija	Zambija	Združeni arabski emirati	Ruska federacija	Belize	Eritreja	Ekvatorialna Gvineja	Irak	Grenada	Maršalovi otoki	Avstralija	Salomonovi otoki	Svazi	Južni Sudan ⁴⁶⁵
12	Poljska	Japonska	Izrael	Azerbajdžan	Čad	Ciper	Etiopija	Slovenija	Turčija	Hrvaška	Gruzija	Latvija	Trinidad in Tobago	
13	Nizozemska	Ukrajina	Lihtenštajn	Kamerun	Kongo	Dominikanska republika	Katar	Egipt	Gvajana	Jamajka	St. Kitts in Nevis	Sierra Leone	Tajska	
14	Južna Afrika	Šrilanka	Srbija	Kuba	Malta	Kambodža	Nikaragva	Bosna in Hercegovina	Kuvajt	Libija	Sao Tome in Principe	Singapur	Irška	

Vir: Prirejeno po dokumentih in informacijah, objavljenih na spletni strani UVKČP (Urad visoke komisarke Združenih narodov za človekove pravice.,1996-2013g)

Legenda:

- **odebeljeno in podčrtano:** države, ki so v obdobju naše analize (1.-17. zasedanje) vlogo DPP prevzele že dvakrat
- **modro obarvano:** države iz afriške skupine
- **zeleno obarvano:** države iz azijske skupine
- **vijolično obarvano:** vzhodnoevropske države
- **oranžno obarvano:** latinsko-ameriške in karibske države (GRULAC)
- **rožnato obarvano:** zahodnoevropske in druge države
- **pikčasto podčrtano:** države članice EU⁴⁶⁶
- **valovito podčrtano:** države članice Organizacije islamskega sodelovanja (OIC)⁴⁶⁷

⁴⁶⁵ Od 14. julija 2011 član ZN in je bil zato naknadno dodan na razpored 2. cikla postopka, skladno z odločitvijo biroja SČP.

⁴⁶⁶ Državi kandidatki za članstvo v EU sta Črna gora in Srbija.

⁴⁶⁷ Status opazovalke pri OIC imajo še Ruska federacija, Srednjeafriška republika ter deloma Ciper (turški del Cipra).

Priloga C: T test

C.1: Prejeta priporočila iz iste regije – primerjava med povprečnimi tehtanimi deleži za zasedanja iz cikli 1 in 2

T-Test

[DataSet0] D:\razdeliteviziste.sav

Group Statistics

stevilka cikla		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
povprecje iz regije	Cikel1	5	,200026800	,0507128383	,0226794708
	Cikel 2	5	,238998600	,0236861001	,0105927460

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
povprecje iz regije	Equal variances assumed	4,237	,074	-1,557	8	,158	-,0389718000	,0250312737	-,0966940206	,0187504206
	Equal variances not assumed			-5,666	1,557	,173	-,0389718000	,0250312737	-,1011073281	,0231637281

C.2: Sprejetost priporočil iz iste regije - primerjava med tehtanimi povprečji za zasedanja iz cikli 1 in 2

T-Test

[DataSet0] D:\sprejetostiziste.sav

Group Statistics

stevilka cikla		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
sprejetost priporocil iz iste regije	Cikel1	5	,227624527	,0716064306	,0320233693
	Cikel 2	5	,268329228	,0363722287	,0162661552

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2- tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
sprejetost priporocil iz iste regije	Equal variances assumed	5,591	,046	- 1,133	8	,290	- ,0407047012	,0359177391	-,1235311561	,0421217537
	Equal variances not assumed			- 1,133	5,935	,301	- ,0407047012	,0359177391	-,1288251863	,0474157839

C.3: Prejeta priporočila iz iste regije – primerjava med tehtanimi povprečji za OIC in EU

T-Test

[DataSet0] D:\razdelitevpolitreg.sav

Group Statistics

politična regija		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
povprecje iz regije	OIC	10	,240795726	,0697613786	,0220604849
	EU	10	,258240613	,0854629556	,0270257595

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2- tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
povprecje iz regije	Equal variances assumed	,200	,660	- ,500	18	,623	- ,0174448871	,0348863393	-,0907383663	,0558485921
	Equal variances not assumed			- ,500	17,306	,623	- ,0174448871	,0348863393	-,0909496258	,0560598516

C.4: Sprejetost priporočil iz iste regije – primerjava med tehtanimi povprečji za OIC in EU

T-Test

[DataSet0] D:\sprejetostpolitreg.sav

Group Statistics

politična regija		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
delez sprejetih iz iste regije	OIC	10	,309724635	,0909586537	,0287636518
	EU	10	,251539833	,1530985056	,0484139984

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
delez sprejetih iz iste regije	Equal variances assumed	,842	,371	1,033	18	,315	,0581848014	,0563139673	-,0601264536	,1764960564
	Equal variances not assumed			1,033	14,650	,318	,0581848014	,0563139673	-,0620960618	,1784656646